Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

Ötüken

15

Ötüken

للامام ابي عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmâîl
el-Buhârî

Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

ONBEŞİNCİ CİLD

Ötüken

Yayımlayan
ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.
Klodfarer Cad. 40/7 Divanyolu-İstanbul
Dizgi
Damla Dizgi Ltd. Şti.
Arapça Dizgi
Şizin Fotodizgi
Film ve Montaj
Duru Ajans
Baskı
Şefik Matbaası
Cilt
Yedigün Mücellithanesi
Kapak
Marmara Reklâm
Kapak Deseni
Yusuf İzzettin Sav
İstanbul-1989

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

KİTÂBU'D-DİYÂT'IN DEVÂMI

٢ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى يأيُّها الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ القِصاصُ فى القَتْلَى الحُرُّ بالحُرِّ والعَبْدُ بالعَبْدِ والأُنْثَى بالأُنْثَى فَمَنْ عُفِىَ لهُ مِنْ أخِيهِ شَىْءٌ فاتِّباعٌ بالمَعْرُوفِ وأداءٌ إلَيْهِ بإحْسانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ منْ رَبِّكُمْ ورحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ

VE HADDLERDE İKRÂR BÂBI

"Ey îmân edenler, maktüller hakkında size kısas yazıldı. Hürr, hürr ile; köle, köle ile; dişi, dişi ile (kısas olunur). Fakat kimin lehinde maktülün kardeşi tarafından cüz'î birşey affolunursa (hemen kısas düşer). Artık örfe uymak, onu güzellikle ödemek (lâzımdır). Bu, Rabb'inizden bir hafifletme ve rahmettir. O hâlde kim bundan sonra tecâvüzde bulunursa, onun için pek acıtıcı bir azâb vardır" (el-Bakara: 178) [18].

٣ــ بابُ سُؤالِ القاتِلِ حتَّى يُقِرَّ والإقْرارِ فِي الحُدُودِ

3- HÂKİMİN, KATL SUÇUYLA İTTİHÂM EDİLEN KİŞİYİ SORGUYA ÇEKMESİ, NİHÂYET SUÇUNU İKRÂR EDERSE HADD UYGULAMASI VE HADDLERDE İKÂR BÂBI

---

18 Bu âyet, kısasın vücûbunu, ve bu vücûbun ancak ehlinden afv ile düşebileceğini ve bu affın efdâliyet ve evleviyetini, bununla berâber afv sırasında mal üzerine sulh olmanın da cevâzını tesbît etmektedir. *Kısas,* lugatte misliyle mukaabele etmektir, herhangibir hakkı misliyle takas etmek demektir.

Dişinin erkek, erkeğin dişi mukaabilinde kısasen katl olunacağında imâmlar arasında ittifâk edilmiştir. Bunu te'yîd ve tefsîr edici olmak üzere el-En'âm Sûresi'ndeki 45. kısas âyetinde ***"Nefis nefisle"*** buyurulmuş ve bununla kısas-

١٥ــ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ يَهُودِيًّا رضَّ رأْسَ جارِيَةٍ بَيْنَ حَجَرَيْنِ فَقِيلَ لها مَنْ فَعَلَ بِكِ هَذَا فُلاَنٌ أوْ فُلاَنٌ حتَّى سُمِّيَ اليَهُودِيُّ فأُتِيَ بِهِ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم فَلَمْ يَزَلْ بِهِ حتَّى أقَرَّ بِهِ فَرُضَّ رأْسُهُ بالْحِجارَةِ *

15-..... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Bir Yahûdî, (Ensâr'dan) bir câriyenin başını iki taş arasında ezmişti (ve zînetlerini almıştı). (O câriye ölmek üzere iken Peygamber'in huzûrunda:)

— Sana bu cinâyeti kim işledi? Fulân mı, fulân mı? diye sorulup, nihâyet Yahûdî'nin adı anılınca, câriye başı ile "Evet" işâreti yaptı.

Bunun üzerine Yahûdî yakalanıp getirildi. Bu fiili devâmlı soruldu, nihâyet bu cinâyeti ikrâr edince, onun da başı taşla ezildi [19].

٤ــ بابٌ إذَا قَتَلَ بِحَجَرٍ أوْبِعَصًا

4- BÂB: BİR ŞAHIS DİĞER BİR ŞAHSI TAŞLA YÂHUD DEYNEKLE ÖLDÜRDÜĞÜ ZAMÂN (ÖLDÜRDÜĞÜ ŞEYLE Mİ, YOKSA KILIÇLA MI KISÂS YAPILIR)? [20]

١٦ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا عبْدُ اللَّهِ بنُ إدْرِيسَ عنْ شُعْبَةَ عنْ هِشامِ ابنِ زَيْدِ بنِ أنَسٍ عنْ جَدِّهِ أنَسِ بنِ مالِكٍ قال خَرَجَتْ جارِيَةٌ عَلَيْها أوْضاحٌ بالمَدِينَةِ قال فَرَماها يَهُودِيٌّ بِحَجَرٍ قال فَجِيءَ بِها إلى النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم وبِها رمَقٌ فقال لها رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فُلاَنٌ قتَلَكِ فَرَفَعَتْ رأْسَها فأعادَ عَلَيْها قال فُلاَنٌ قَتَلَكِ فَرَفَعَتْ رأْسَها فقال لها فى الثَّالِثَةِ فُلاَنٌ قَتَلَكِ فَخَفَضَتْ رأْسَها فَدَعا بِهِ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فَقَتَلَهُ بَيْنَ الحَجَرَيْنِ *

---

ta aranan mümâselet ve müsâvât, nefs ve can mümâseleti olduğu gösterilmiştir ve hayât hakkı herkes için müsâvîdir ve kısas bu müsâvâta dayanır. Maktül kim olursa olsun, onun kaatili veyâ muhtelif kaatilleri, o maktülden fazla hayât hakkında mâlik değillerdir... (*Hakk Dîni*, I, 602).

19 Hadîs bundan sonraki bâbda daha geniş gelmektedir. Bunun bir rivâyeti Husûmetler'de de geçmişti.

20 Buhârî, âdeti üzere, ihtilâflı konularda hadîste gelecek cevâbla yetinip başlığı soru hâlinde bırakmıştır. Hadîse göre bunun cevâbı "Öldürdüğü şeyle öldürülür" olacaktır.

16-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Medîne'de bir câriye kadın üzerinde gümüş zînet eşyâları olduğu hâlde dışarı çıkmıştı.

Enes dedi ki: Bir Yahûdî o kadına bir taş atmış.

Enes dedi ki: Yaralı kadın ölmek üzere iken Peygamber'in yanına getirildi. Peygamber (S) ona:

— *"Seni fulân kimse mi öldürdü?"* diye sordu.

Kadın ("Hayır" ma'nâsına) başını yukarı kaldırdı. Peygamber soruyu tekrâr etti ve:

— *"Seni fulân kimse mi öldürdü?"* buyurdu.

Kadın yine ("Hayır" yerine) başını kaldırdı. Peygamber üçüncü defasında:

— *"Seni fulân kimse mi öldürdü?"* diye sordu.

Bu sefer kadın "Evet" ma'nâsına başını aşağıya indirdi. Bunun üzerine Rasûlullah o Yahûdî'yi çağırttı (da soruşturma yapıp suçunu i'tirâf edince) onu da iki taş arasında öldürdü [21].

٥ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى أنَّ النَّفْسَ بالنَّفْسِ والعَيْنَ بالعَيْنِ والأنْفَ بالأنْفِ والأُذُنَ بالأُذُنِ والسِّنَّ بالسِّنِّ والجُرُوحَ قِصاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لهُ ومَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِما أنْزَلَ اللَّهُ فأُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

5- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Biz onda (Tevrât'ta) onların üzerine (şunu) yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş karşılıktır; yaralar birbirine kısâstır. Fakat kim bunu sadaka olarak bağışlarsa o, kendisine keffârettir. Kim Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmezse, onlar zâlimlerin tâ kendileridirler" (el-Mâide: 45) [22].

---

21 Başlığa uygunluğu meydandadır. Fakat bu konuda imâmlar arasında görüş ayrılığı vardır. Yânî öldürdüğü âletle mi, yoksa kılıçla mı kısâs edileceğinde ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Tafsîlâtı geniş şerhlerde ve fıkıh kitâblarındadır.

22 Demek ki, kısâs, şâri'in nazarında icrâsı istenmiş olduğu için değil, ***"Ey sâlim akıl sâhibleri, kısâsta sizin için*** (umûmî) ***bir hayât vardır, tâ ki sakınasınız"*** (el-Bakara: 179) medlûlü üzere, hayât hakkına saldırı ve tecâvüz vahşetlerinden, cinâyetlerinden beşer hayâtını korumak için meşrû' kılınmıştır. Gerçi kısâs dahî bir telef etmeyi içine almaktadır ve bir zarara zarar ile mukaabele gibi düşünülebilir. Fakat bu telef etme, hayât hakkını kaldıran bir cinâyet ve vahşeti telef etmedir. Bu ise hayât hakkının yaşaması demektir. Bunun için dünyâda adâlet ve müsâvâta kısâstan daha büyük bir misâl gösterilemez ve zâten kısâsın ma'nâsı eşitlik ve tam dengeleme demektir. Hayât hakkını yok eden bir cânînin yaşama hakkı olmadığını gözü ile görmesi ne büyük bir adâlet manzarasıdır. Sonra hakk ve adlin bu hâkimiyet manzarası altında hayât hakkının kendi kes-

١٧ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ عنْ عبْدِ اللَّهِ ابنِ مُرَّةَ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ لايَحِلُّ دَمُ امْرِيءٍ مُسْلِمٍ يَشهَدُ أنْ لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ وأنِّي رسُولُ اللَّهِ إلاَّ بإحْدَى ثَلاَثٍ النَّفْسُ بالنَّفْسِ والثَّيِّبُ الزَّانِى والمارِقُ مِنَ الدِّينِ التارِكُ لِلْجماعَةِ *

17-..... Bize el-A'meş, Abdullah ibn Murre'den; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Allah'tan başka* (ibâdete lâyık) *tanrı bulunmadığına ve benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şehâdet etmekte olan müslümân bir kimsenin kanı halâl olmaz, ancak şu üç şeyden biri ile halâl olur: Maktülün hayâtı karşılığında öldürülmesi, zinâ edenin evli olması, İslâm Dînî'nden çıkıp müslümân cemâatini terketmesi!"* [23].

٦ــ بابُ مَنْ أقادَ بالحَجَرِ

6- TAŞLA KISÂS YAPAN KİMSE BÂBI

١٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ هِشامِ بنِ زَيْدٍ عنْ أنَسٍ رضى اللَّه عنه أنَّ يَهُودِيًّا قَتَلَ جارِيَةً عَلى أوْضاحٍ لها فَقَتَلَها بِحَجَرٍ فَجِيءَ بِها إلى النبِيِّ صلى اللَّه عليه وسلم وبِهَا رمَقٌ فقال أقَتَلَكِ فُلاَنٌ فأشارَتْ بِرَأسِها أنْ لا ثُمَّ قال الثَّانِيَةَ فأشارَتْ بِرَأسِها أنْ لا ثُمَّ سألَها الثَّالِثَةَ فأشارَتْ بِرَأسِها أنْ نَعَمْ فَقَتَلَهُ النبِىُّ صلى اللَّه عليه وسلم بِحَجَرَيْنِ *

18-..... Bize Şu'be, Hişâm ibn Zeyd'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Bir Yahûdî, üzerindeki gümüş zînet eşyâlarını almak için bir câriyeyi taş ile öldürdü. Ölmeye yüz tutmuş olduğu hâlde bu câri-

---

biyle silinmesini gören bir kimseyi affedip de kendisine yeniden bir hayât hakkı bahşetmekte de öyle yüksek, öyle kudsî bir ihsân manzarası vardır ki, beşeriyet âleminde bundan daha güzel, daha yüksek bir ihsân misâli gösterilemez (*Hakk Dîni*, II, 1693).

23 Hadîsle âyet arasındaki uygunluk *"Nefs nefse mukaabildir"* sözündedir. Bu hadîste kısâs sebebleri öldürme, zinâ ve dînden dönme suçlarına hasrolunmuştur. Bâzı âlimler öldürme sebeblerini on sayısına kadar çıkarmışlarsa da bir bakımdan bütün bunlar hadîsin üçüncü fıkrası olan *"İslâm câmiasından çıkan, dîninden dönen mürtedd ve kâfir"* fıkrasında toplanırlar.

ye Peygamber(S)'in yanına getirildi. Peygamber ona:

— *"Seni fulân kimse mi öldürdü?"* diye sordu.

Kadın başıyle "Hayır" diye işâret etti.

Peygamber ikinci defa bir ismi zikrederek sordu. Kadın yine başıyle "Hayır" diye işâret etti. Üçüncü sorusunda ise kadın başıyle "Evet!" diye olumlu bir işâret verdi. Bunun üzerine Peygamber o Yahûdî'yi iki taş ile öldürdü [24].

٧ــ بابٌ مَنْ قُتِلَ لهُ قَتيلٌ فَهْوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ

7- BÂB:

"Her kimin bir kimsesi öldürülürse, iki şeyden hangisi kendisi hakkında hayırlı ise onu isteyebilir (yânî iki şey arasında muhayyerdir; ya kendisine diyet verilir, ya maktülün ehli kısâs ettirir)"

١٩ــ **حدّثنا** أبو نُعَيْمٍ **حدّثنا** شَيْبانُ عنْ يَحْيٰى عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ خُزاعَةَ قَتَلُوا رَجُلاً * وقال عَبْدُ اللَّهِ بنُ رَجاءٍ **حدّثنا** حَرْبٌ عنْ يَحْيٰى **حدّثنا** أبو سَلَمَةَ **حدّثنا** أبو هُرَيْرَةَ أنهُ عامَ فَتْحِ مَكَّةَ قَتَلَتْ خُزاعَةُ رَجُلاً مِنْ بَنِى لَيْثٍ بِقَتِيلٍ لَهُمْ فى الجاهِلِيَّةِ فقامَ رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم فقال إنَّ اللَّهَ حَبَسَ عنْ مَكَّةَ الفِيلَ وسَلَّطَ عَلَيْهِمْ رَسولَهُ والمُؤْمِنِينَ ألا وإنَّها لَمْ تَحِلَّ لأحَدٍ قَبْلِى ولا تَحِلُّ لأحَدٍ بَعْدِى ألا وإنّما أُحِلَّتْ لِى ساعَةً مِنْ نَهارٍ ألا وإنَّها ساعَتِى هٰذِهِ حَرامٌ لايُخْتَلٰى شَوْكُها ولا يُعْضَدُ شَجَرُها ولا يَلْتَقِطُ ساقِطَتَها إلاَّ مُنْشِدٌ ومَنْ قُتِلَ لهُ قَتِيلٌ فَهْوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إمَّا يُودَى وأمَّا يُقادُ فقامَ رَجُلٌ مِنْ أهْلِ اليَمَنِ يُقالُ لهُ أبُو شاهٍ فقالَ اكْتُبْ لِى يَارَسُولَ اللَّهِ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم اكْتُبُوا الأبِى شاهٍ ثُمَّ قامَ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ فقال يارسولَ اللَّهِ إلاَّ الإذْخِرَ فإنَّما نَجْعَلُهُ فى بُيُوتِنا وقُبُورِنا فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰهُ عليه

24 Hadîsin bir iki rivâyeti yakında geçti, orada "İki taş arasında ezerek öldürdü" şeklinde idi. Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır.

وسلم إلاَّ الإِذْخِرَ * وتابَعَهُ عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ شَيْبَانَ فى الفِيلِ قال بَعْضُهُمْ عنْ أبى نُعَيْمٍ القَتْلُ : وقال عُبَيْدُ اللَّهِ إمَّا أنْ يُقادَ أهْلُ القَتِيلِ *

19-..... Bize Ebû Hureyre (R) şöyle tahdîs etti: Huzâalılar, Câhiliyet günlerinde öldürülmüş bir Huzâalı adama karşılık Leys oğulları'ndan bir kimseyi Mekke fethi yılında öldürmüşlerdi. Rasûlullah(S)'a haber verilince, hemen ayağa kalktı, yaptığı hutbesinde şunları söyledi:

— *"Şübhesiz Allah fîlin ordusunu Mekke'ye girmekten habsetmiştir, Allah Mekkeliler üzerine kendi rasûlü ile mü'minleri saldırtmıştır. Haberiniz olsun: Mekke benden evvel hiçbir kimse için halâl olmadığı gibi, benden sonra da hiçbir kimse için halâl olmayacaktır. Biliniz ki, o ancak bana da yalnız bir gündüzün bir sâatinde halâl kılınmıştır. Bilmiş olunuz ki, işte bu sâatimde Mekke benim için de harâmdır. Mekke'nin dikeni bile koparılmaz, ağacı kesilmez, yitiğini kimse elini uzatıp alamaz, ancak sâhibini aramak için arayıp i'lân edici kimse alabilir. O hâlde her kimin bir kimsesi öldürülürse, iki şeyden hangisi kendisi hakkında hayırlı ise, onu isteyebilir* (yânî iki şey arasında muhayyerdir: Ya kendisine diyet verilir, yâhud maktûlün ehli kısâs ettirir)*!"*

Bu hutbe üzerine Yemen ahâlîsinden olup Ebû Şâh denilen bir adam ayağa kalktı da:

— Yâ Rasûlallah! Şu söylediklerini benim için yaz! dedi.

Rasûlullah da:

— *"Bunları Ebû Şâh için yazın!"* emrini verdi.

Sonra Kureyş'ten bir zât ayağa kalktı, o da:

— Yâ Rasûlallah! Izhır otu müstesnâ olsun! Çünkü biz onu evlerimizin inşâsında ve kabirlerimizde kullanıyoruz! dedi.

Rasûlullah:

— *"Izhır müstesnâ olsun!"* buyurdu.

Ubeydullah, Şeybân'dan fîl lafzı husûsunda Harb ibn Şeddâd'a mutâbaat etti. Bâzı kimse de (yânî şeyh Muhammed ibn Yahyâ ez-Zuhlî) Ebû Nuaym'dan *"Allah Mekke'de katli harâm kılmıştır"* şeklinde söyledi. Ubeydullah da: *"Yâhud da maktülün ehli kısâs yaptırır"* şeklinde söylemiştir [25].

---

25 Hadîsin başlığa uygunluğu, başlığın hadîsin lafzından olması yönündendir. Buhârî burada hadîsi iki yoldan getirmiştir. Biri Ebû Nuaym Fadl ibn Dukeyn'den; o da Şeybân ibn Abdirrahmân'dan; o da Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den. Bu yoldan gelen hadîs, İlim Kitâbı, "İlmin yazılması bâbı"nda geçti...

İkinci yol, Abdullah ibn Recâ el-Müsennâ el-Basrî yoludur ki, bu, ta'lîk

٢٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ مُجاهِدٍ عنْ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّه عنهما قال كانَتْ فِى بَنِى إسْرَائِيلَ قِصاصٌ ولَمْ تَكُنْ فِيهِمُ الدِّيَةُ فقال اللّهُ لِهَذِهِ الأُمَّةِ كُتِبَ عَلَيْكُمُ القِصاصُ فى القَتْلَى إلى هَذِهِ الآيَةَ فَمَنْ عُفِىَ لهُ مِنْ أخِيهِ شَىْءٌ : قال ابنُ عَبَّاسٍ فالعَفْوُ أنْ يَقْبَلَ الدِّيَةَ فِي العَمْدِ قال فاتِّباعٌ بالمَعْرُوفِ أنْ يَطْلُبَ بِمَعْرُوفٍ ويُؤَدِّىَ بإحْسانٍ *

20-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: İsrâîl oğulları'nda kısâs vardı, fakat onlarda diyet yoktu. Yüce Allah, Kitâb'ında bu ümmete hitâben: ***"Ey îmân edenler, maktüller hakkında size kısas yazıldı. Hürr, hürr ile; köle köle ile; dişi dişi ile*** (kısas olunur). ***Fakat kimin lehinde maktülün kardeşi tarafından cüz'î birşey affolunursa, artık örfe uymak, onu güzellikle ödemek lâzımdır...***" (el-Bakara: 178) buyurdu.

İbn Abbâs ***"Fe men ufiye"*** kavlini tefsîr ederek şöyle dedi: Afv, amden öldürmede maktülün velîsinin kaatilden diyet kabûl etmesidir (ve kanı terketmesidir).

Yine İbn Abbâs: ***"Fe'ttibâun bi'l-ma'rûf"*** da maktülün velîsinin kaatilden ma'rûf vechile diyeti istemesi ve kaatilin de o diyeti güzellikle ödemesidir, dedi [26].

---

sûretindedir...

Buhârî getirdiği mutâbaalarda da bâzı lafız farklarını tesbît etmektedir.

26 Başlığa uygunluğu, maktülün velîsinin kısası terkedip diyete râzı olması, diyet almada ve kısasta tercîh hakkının, maktülün velîsine âid bulunması ve bunda kaatilin rızâsının şart olmaması yönündendir. Buhârî'nin bu başlıktan maksadı da bu idi (Aynî).

İsrâîl oğulları şerîatinde mümâselet ma'nâsında kısas vardı, fakat diyet yoktu. Îsâ Peygamber'in şerîatinde ise yalnız diyet vardı, kısas yoktu. Bu sâbit olunca İslâm şerîati bunların ikisini birleştirmek, ifrât ve tefrît olmaksızın tam orta ve denk bir adâlet kurmakla seçkin olmuştur (Kastallânî).

İslâm Peygamberi'nden evvel insan öldürmeye karşı Nasârâ yalnız affın vücûbuna kaail oluyorlardı. Yahûdîler'in hükümlerinde de afv yok, yalnız öldürmek vardı. Maamâfîh Buhârî ve Nesâî'nin rivâyetleri vechile İsrâîl oğulları diyeti öldürmekten önde tutuyorlar, lâkin bu iki hükümden herbirinde aşırılık yapıyorlardı... Diyete gelince onda da zulmederler ve ekseriyâ eşrâftan olanların diyetini diğerlerinin birkaç katı yaparlardı... İşbu âyet indi. Kısasın vücûbunu ve bu vücûbun ancak ehlinden afv ile düşebileceğini, bu affın efdaliyet ve evleviyetini, bununla berâber afv sırasında mal üzerine sulh olmanın da cevâzını tesbît ederek Yahûdîler'in affın meşrû' olmadığına ve diyetin kısastan önde bulunduğuna dâir olan hükümlerini ve kısâsen katlin aslâ meşrû' olmadığına kaail olan Nasârâ hükümlerini ve insanlık eşitliğine riâyet etmeyip şeref da'vâsıyle teaddî ve tecâvüze giden Arab âdetleri ve hükümlerini kaldırdı ve hayât hakkında eşitliği te'sîs ve i'lân etti (*Hakk Dîni,* I, 600-601).

٨ــ بابُ مَنْ طَلَبَ دَمَ امْرِىءٍ بِغَيْرِ حَقٍّ

8- HAKSIZ OLARAK BİR ADAMIN KANINI İSTEYEN KİMSE(NİN HÜKMÜNÜ BEYÂN) BÂBI

٢١ــ **حدّثنا** أَبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبى حُسَيْنٍ **حدّثنا** نافِعُ بنُ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّ النبىَّ ﷺ قال أَبْغَضُ النَّاسِ إلى اللَّهِ ثَلاثَةٌ مُلْحِدٌ فى الحَرَمِ ومُبْتَغٍ فى الإِسْلامِ سُنَّةَ الجاهِلِيَّةِ ومُطَّلِبُ دَمِ امْرِىءٍ بِغَيْرِ حَقٍّ لِيُهَرِيقَ دَمَهُ *

21-..... Bize Nâfi' ibn Cubeyr, İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah'a insanların en sevimsiz olanı üç sınıftır: a. Harem içinde zulüm ve haksızlık eden; b. İslâm câmiası içinde Câhiliyet âdetini araştırıp, onu bulup yaşatmak isteyen* (mürteci'), *c. Haksız yere dökmek için ma'sûm bir kişinin kanını külfetle araştıran"* [27].

٩ــ بابُ العَفْوِ فِي الخَطَاءِ بَعْدَ المَوْتِ

9- HATÂ İLE ÖLDÜRMEDE MAKTÜLÜN VELÎSİNİN KAATİLDEN AFFI, MAKTÜLÜN ÖLMESİNDEN SONRADIR BÂBI

٢٢ــ **حدّثنا** فَرْوَةُ **حدّثنا** علىُّ بنُ مُسْهِرٍ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ هُزِمَ المُشْرِكُونَ يَوْمَ أُحُدٍ * **حدّثنى** مُحَمَّدُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** أَبو مَرْوانَ يَحْيَى بنُ أبى زَكَرِيَّاءَ عنْ هِشامٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ صَرَخَ ابْلِيسُ يَوْمَ أُحُدٍ فى النَّاسِ ياعِبادَ اللَّهِ أُخْراكُمْ فَرَجَعَتْ أُولاهُمْ عَلى أُخْراهُمْ حتَّى قَتَلُوا اليَمانَ فقال حُذَيْفَةُ أبى أبى فَقَتَلُوهُ فقال حُذَيْفَةُ غَفَرَ اللَّهُ لَكُمْ قال وقَدْ كان انْهَزَمَ مِنْهُمْ قَوْمٌ حتَّى لَحِقوا بالطَّائِفِ *

---

27 Haremden maksad Mekke Haremi'dir. Mescidi Harâm, Ka'be'yi çevreler. Mescidi Harâm'ı da her taraftan kuşatan sâhaya "Harem" ve "Mekke Haremi" ta'bîr olunur. Bu sâhanın ağacı kesilmemek, hayvanları avlanmamak, haksızlık yapılmamak gibi buraya mahsûs şer'î hükümler vardır. Tafsîlât Hacc Kitâbı'ndadır.

22-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud günü harb sırasında İblîs insanların içinde:

— Ey Allah'ın kulları, arka tarafınızdan sakınınız! diye bağırdı.

Bu ses ile mücâhidlerin önde bulunanları, arka taraftakiler üzerine döndüler, (onları düşman sanarak hücûm ettiler). Nihâyet Huzeyfe'nin babası el-Yemân'ı öldürdüler.

Huzeyfe:

— (Ne yapıyorsunuz?) O babamdır, o babamdır! (Onu öldürmeyin!) diye bağırdı (Fakat onu işitmediler) ve yanlışlıkla Yemân'ı öldürdüler.

Huzeyfe yanlışlıkla olan bu öldürmeye karşı:

— Allah sizleri mağfiret eylesin! demekle yetindi.

Râvî: Uhud günü müşrikler bozulmuş, hattâ onlardan bir topluluk Tâif'e kadar kaçıp onlara katılmışlardı, demiştir[28].

١٠ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى وما كانَ لِمُؤْمِنٍ أنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إلاَ خَطَأً ومَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ ودِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إلى أَهْلِهِ إلاَّ أنْ يَصَّدَّقُوا فإنْ كانَ من قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وهُوَ مُؤْمِنٌ فتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وإنْ كان مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إلى أَهْلِهِ وتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيماً حَكِيماً

10- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Bir mü'minin diğer bir mü'mini, yanlışlık eseri olmayarak öldürmesi yakışmaz. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, mü'min bir köleyi azâd etmesi ve ölenin âilesine teslîm edilecek bir diyet vermesi lâzımdır. Meğer ki, onlar o diyeti sadaka olarak bağışlamış olsunlar. Eğer öldürülen mü'min olmakla berâber size düşman bir kavimden ise, o zamân öldürenin bir köle

28 Başlığa uygunluğu "Allah sizleri mağfiret etsin" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı: "Ben sizi affettim"dir. Zîrâ müslümânlar, Huzeyfe'nin babası Yemân'ı yanlışlıkla öldürmüşlerdi. Huzeyfe, Peygamber tarafından verilen diyeti de müslümânlara sadaka etmiştir. Bu hadîsin bir rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta "İblîs'in sıfatı bâbı"nda da geçmişti. el-Yemân'ın bu öldürülme kıssası *Tecrîd Ter.*, II, 382 "316" rakamlı hadîsin hâşiyesinde genişce olarak verilmiştir.

azâd etmesi lâzımdır. Şâyet kendileriyle aranızda andlaşma olan bir kavimden ise, o vakit mîrâsçılarına bir diyet vermek ve bir de mü'min bir köle azâd etmek gerekir. Kim bunları bulamazsa Allah'tan tevbesinin kabûlü için birbiri ardınca iki ay oruç tutması îcâb eder. Allah herşeyi bilendir, gerçek hüküm ve hikmet sâhibidir'' (en-Nisâ: 92) [29].

١١ــ بابٌ إذَا أقَرَّ بالقَتْلِ مَرَّةً قُتِلَ بِهِ

11- BÂB: ŞAHIS, ÖLDÜRMEYİ BİR KERRE İKRÂR EDERSE BU İKRÂRI İLE ÖLDÜRÜLÜR

٢٣ــ حدّثني إسْحٰقُ أخبرنا حبّانُ حدّثنا هَمّامٌ حدّثنا قتادَةُ حدّثنا أنَسُ بنُ مالِكٍ أنَّ يَهُودِيا رَضَّ رأسَ جارِيَةٍ بَيْنَ حَجَرَيْنِ فَقِيلَ لَها مَنْ فَعَلَ بِكِ هٰذَا أفُلانٌ أفُلانٌ حتّى سُمِّيَ اليَهُودِيُّ فأوْمَأتْ بِرَأسِها فَجِيءَ باليَهُودِيِّ فاعْتَرَفَ

29 Bu âyet, diyetler husûsunda bir asıldır. Allah bunda iki diyet ile üç keffâret zikretmiştir... (Aynî).

Her kim bir mü'mini hatâen öldürürse, îcâbı, bir mü'min köle veyâ câriyeye hürriyet verip azâd etmek ve maktülün veresesine teslîm olunacak bir diyet verilmektir...

Bir köleyi hürriyete kavuşturmak, Allah hakkı olarak bir keffâret; diyet de kul hakkı olarak bir tazmîndir. Bir mü'minin öldürülmesine bu sûretle biri Allah hakkı, biri de kul hakkı olmak üzere iki hakk ilgilenir. Hayât, evvelemirde Allah hakkıdır, hürriyet de bir nevi' hayâttır, bu da Allah hakkıdır. Allah'ın kullarından bir mü'minin Allah hakkı olan hayâtı yok edilmesine mukaabil, diğer bir mü'min kula hürriyet bahşederek yeni bir hayât kazandırmak, yanlışlıkla kaatil olan bir mü'minin günâhını örtmeye vesîle olacak en güzel ve en münâsib bir keffârettir ki, bunda bir cihetten bir cezâ, bir cihetten de bir ibâdet ma'nâsı vardır. Katl, amden olsa idi, bu günâh keffâret ile örtülemezdi. Fakat hatâ az çok bir dikkatsizliği içine almakla berâber küllî olarak sakınmak ve muâvenete lâyıktır. Bunun için keffâretinin affı bahis konusu olamaz. Sonra Allah hakkı olan hayâttan, maktülün bir istifâdesi vardı, hayât hakkına mâlik idi. Kaatil, yanlışlıkla da olsa bunu gidermiş bulunduğundan ve hiçbir hakk heder edilemeyeceğinden, buna karşı sırf bir tazmîn olmak üzere maktülün yerine, kalıp malından faydalanacak olan vârislerine bir diyet verilmek de bir kul hakkıdır. Ve hatâen kaatil olan bunda da muâvenete lâyıktır. Bunun için hısımları varsa diyete ortak olmalıdır. Vârislerin bunu affetmeleri de bir muâvenettir. Bundan dolayıdır ki, afv ve ibrâ yerine "Tasadduk" ta'bîriyle bu muâvenete tergîb edilmiştir. İşte İslâm yurdunda bir mü'mini yanlışlıkla öldürmenin hükmü ikidir: Keffâret, diyet. Ancak hatâen katl, gayrımüslim ise yalnız diyet lâzım gelir.

Dâr-ı harbe gelince... (*Hakk Dîni*, II, 1418-1419).

فأمَرَ بِهِ النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم فَرُضَّ رَأسُهُ بالحِجارَةِ وقَدْ قال هَمَّامٌ بِحَجَرَيْنِ *

23-..... Bize Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etti: Bir Yahûdî, bir câriyenin başını iki taş arasında ezdi. Ölmek üzere olan kadına:

— Bunu sana kim yaptı? Fulân kimse mi, Fulân kimse mi? diye soruldu.

Nihâyet o Yahûdî'nin ismi söylenince, kadın başıyle "Evet" diye işâret etti. Yahûdî yakalanıp getirildi, soruldu, o da suçunu i'tirâf edince Peygamber (S) emretti de onun başı da taşla ezildi.

Râvî Hemmâm ibn Yahyâ "İki taşla ezildi" diye söylemiştir [30].

١٢ــ بابُ قَتْلِ الرَّجُلِ بِالمَرْأةِ

12- ERKEĞİN, KADINI ÖLDÜRMESİ BÂBI

٢٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّٰه عنه أنَّ النبيَّ صلى اللّٰه عليه وسلم قَتَلَ يهُودِيًّا بِجارِيَةٍ قَتَلَها عَلى أوْضاحٍ لَها *

24-..... Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir Yahûdî erkeğini, üstündeki gümüş zînetlerini almak için öldürdüğü bir câriye kadına mukaabil öldürmüştür [31].

١٣ــ بابُ القِصاصِ بَيْنَ الرِّجالِ والنِّساءِ فى الجِراحاتِ : وقال أهْلُ العِلْمِ يُقْتَلُ الرَّجُلُ بِالمَرْأةِ ويُذْكَرُ عنْ عُمَرَ ثُقادُ المَرْأةُ مِنَ الرَّجُلِ فى

30 Hadîsin başlığa uygunluğu ve delîlliği meydandadır. Hadîs şimdiye kadar birkaç yerde geçmişti.

31 Bu da aynı hadîsin kısaltılmış bir rivâyetidir, bu da başlıktaki hükmü açıklamaktadır. Kısasta -hayât hakkı herkes için eşit bir hakk olduğundan- erkek, kadın farkı yoktur; nefis nefse mukabil, erkek olsun, dişi olsun kısas yapılır.

كُلِّ عَمْدٍ يَبْلُغُ نَفْسَهُ فَمَا دُونَهَا مِنَ الجِرَاحِ : وَبِهِ قال عُمَرُ بنُ عَبْدِ العَزِيزِ وإبْراهِيمُ وأبُو الزِّنادِ عنْ أصْحابِهِ وجَرَحَتْ أُخْتُ الرُّبَيِّعِ إنْساناً فقال النبيُّ ﷺ القِصاصُ

13- YARALAMALARDA ERKEKLER İLE KADINLAR ARASINDA KISAS (YAPILMASI) BÂBI

İlim ehli (yânî onların cumhûru) da: Erkek, kadına mukaabil öldürülür, demişlerdir. Umer ibnu'l-Hattâb'dan: Nefse ulaşan her kasıtlı öldürmede ve onun aşağısında olacak her yaralamada, kadın, öldürdüğü erkekten dolayı kısas edilir, dediği zikrolunuyor.

Umer ibnu Abdilazîz de Umer'in rivâyet ettiği bu görüşe gitmiştir. İbrâhîm en-Nahaî, Ebu'z-Zinâd, ve Ebu'z-Zinâd'ın bâzı arkadaşları da bu görüşe gitmişlerdir [32].

Enes ibnu'n-Nadr'ın kızkardeşi er-Rubeyy', bir insanı yaraladı da Peygamber (S): *"Kısas"* buyurdu [33].

٢٥ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا يَحْيَى حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا مُوسَى ابنُ أبِي عائِشَةَ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها قالَتْ لَدَدْنا النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم فى مَرَضِهِ فقال لا تُلُدُّونِى فَقُلْنا كَراهِيَةُ المَرِيضِ لِلدَّواءِ فَلَمَّا أفاقَ قال لا يَبْقَى أحَدٌ مِنْكُمْ إلاَّ لُدَّ غَيْرَ العَبَّاسِ فإنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ *

25-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Biz Peygamber(S)'e hastalığında

---

32 Umer ibnu'l-Hattâb'ın bu görüşünü Saîd ibn Mansûr en-Nahaî yolundan rivâyet etmiştir. Bu görüş, Urve el-Bârikî(R)'nin Umer'den Kaadı Şurayh'e getirdiği haberlerden idi. Urve el-Bârikî: Erkekler ve kadınlar müsâvî olarak yaralandılar... demiştir. Bunun senedi sahîhtir. Lâkin en-Nahaî'nin Şurayh'ten işitmesi sahîh olmamıştır. İşte bu sebebden Buhârî, Umer'in haberini temrîz sîgasıyle getirmiştir (Kastallânî).

Urve el-Bârikî, Peygamber'in âlim sahâbîlerinden idi. Umer'in halîfeliği zamânında Kûfe'ye kaadı ta'yîn edilmiştir. Şa'bî'nin rivâyetine göre, Urve, Kûfe'nin ilk kaadısıdır.

33 en-Nesefî nüshasında "Allah'ın kitâbı kısastır" şeklindedir. Bu er-Rubeyy' bir cârîyenin dişini kırmıştı. Peygamber de aleyhine kısasla hükmetmişti.

ağzına ilâç koymuştuk. O da bize *"İlâç vermeyin"* diye işâret etmişti. Fakat biz:

— Rasûlullah'ın ilâç istememesi, hastanın ilâçtan hoşlanmamasıdır, dedik (ilâç vermeye devâm ettik).

Rasûlullah ayılınca:

— *"Sizlerden ev içinde bulunan herkes hiç kimse kalmadan muhakkak bu ilâçtan alacaktır, ancak Abbâs müstesnâ! Çünkü o beni ilâçlamakta sizinle bulunmadı"* buyurdu [34].

١٤ــ باب مَنْ أخذَ حَقَّهُ أوِ اقْتصَّ دُونَ السُّلْطانِ

14- NEFSİ YÂHUD BİR ORGANI HUSÛSUNDA HÂKİMİN HÜKMÜ OLMAKSIZIN HAKKINI ALAN YÂHUD KISAS YAPAN KİMSE BÂBI [35]

٢٦ــ حدّثنا أبُو اليَمَانِ أخبرنَا شُعَيْبٌ حدّثنا أبُو الزِّنادِ أنَّ الأعْرَجَ حَدَّثَهُ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ يَقُولُ إنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ نَحْنُ الآخِرُونَ السَّابِقُونَ * وبِاسْنادِهِ لَوِ اطَّلَعَ فى بَيْتِكَ أحَدٌ ولَمْ تَأْذَنْ لهُ خَذَفْتَهُ بِحَصاةٍ فَفَقَأْتَ عَيْنَهُ ما كانَ عَلَيْكَ مِنْ جُناحٍ *

26-..... Bize Ebu'z-Zinâd tahdîs etti; ona da el-A'rec tahdîs etti ki, o Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir. Ebû Hureyre de Rasûlullah(S)'tan: *"Bizler* (dünyâda) *sonra gelenleriz,* (âhirette) *öne geçecek olanlarız..."* buyururken işittiğini söylüyordu.

Yine bu isnâd ile Rasûlullah (S): *"Eğer sen evinde iken içeriye bakmasına izin vermediğin bir kimse, senin evinin içine baksa, sen de ona bir taş atıp gözünü çıkarsan, senin üzerine günâh yoktur"* buyurduğunu rivâyet etti [36].

---

34 Bunda erkeğin kadından kısası vardır. Çünkü Peygamber'e ilâç içirenler erkekler ve kadınlardı, hattâ ev halkının çoğu kadınlardı. Bu hadîsin bir rivâyeti "Peygamber'in hastalığı bâbı"nda geçmişti.

35 Buhârî âdeti üzere hadîste gelecek ile yetinerek cevâbı zikretmedi. Yâhud da haberden hüküm çıkarıcının zihnine i'timâd ederek böyle yaptı. İbn Battâl: Fetvâ imâmları hiçbir kimse için hâkimin hükmü olmaksızın hakkını almasının câiz olmayacağı üzerinde ittifâk etmişlerdir, ancak kölesi üzerinde hadd uygulayan kimse hakkında ihtilâf etmişlerdir, demiştir. Ammâ, hakk almaya gelince, mal nev'inden olan hakkını alması -hakkı inkâr ettiği ve beyyinesi de olmadığı zamân- imâmlara göre câiz olur... (Aynî).

36 Bunun başka bir rivâyeti Sevbân tarafından merfû' olarak getirilmiştir: *"Müslümânlardan hiçbir kimseye, kendisine izin verilmedikçe bir evin içine bakması halâl olmaz..."* (Aynî).

٢٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ حُمَيْدٍ أنَّ رَجُلاً اطّلع فى بيْتِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم فَسَدَّدَ إلَيْهِ مِشْقَصًا فَقُلْتُ مَنْ حَدَّثَكَ بِهٰذَا قال أنَسُ بنُ مالِكٍ *

27-..... Bize Yahyâ ibn Saîd el-Kattân, Humeyd et-Tavîl'den şöyle tahdîs etti: Bir adam, Peygamber(S)'in evinin içine doğru baktı. Peygamber de hemen elindeki enli oku, o kimseye doğru yöneltti.

Yahyâ dedi ki: Ben Humeyd'e:

— Bu hadîsi sana kim tahdîs etti? diye sordum.

Humeyd:

— Bunu bana Enes ibn Mâlik tahdîs etti, diye cevâb verdi [37].

١٥ــ بابٌ إذَا ماتَ فى الزِّحامِ أوْ قُتِلَ

15- BÂB: BİR ŞAHIS KALABALIK İÇİNDE SIKIŞIP ÖLDÜĞÜ YÂHUD ÖLDÜRÜLDÜĞÜ ZAMÂN (HÜKÜM NASILDIR)? [38]

٢٨ــ حدّثنى إسْحٰقُ بنُ مَنْصُورٍ أخبرنا أبُو أُسامَةَ قال هِشامٌ أخبرنا عن أبِيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ لَمَّا كانَ يَوْمُ أُحُدٍ هُزِمَ الْمُشْرِكُونَ فَصاحَ إبْلِيسُ أىْ عِبادَ اللّهِ أُخْراكُمْ فَرَجَعَتْ أُولاهُمْ فاجْتَلَدَتْ هِىَ وأُخْراهُمْ فَنَظَرَ حُذَيْفَةُ فإذا هُوَ بِأبِيهِ اليَمانِ فقال أىْ عِبادَ اللّهِ أبِى أبِى قالَتْ فَوَاللّهِ ما احْتَجَزُوا حتّى قَتَلُوهُ قال خُذَيْفَةُ غَفَرَ اللّهُ لَكُمْ * قال عُرْوَةُ فَما زالَتْ فى حذَيْفَةَ مِنْهُ بَقِيَّةٌ حتّى لَحِقَ بِاللّهِ *

Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi: Peygamber(S)'in evindeki bir pencereden bir kimse içeriye bakmıştı. O sırada Peygamber, midrâ denilen bir demirle başını kaşıyordu. O kişiye: *"Eğer senin böyle hareme baktığını önceden bileydim, şu demiri gözüne saplardım. Çünkü izin isteme ancak göz için kaanûn yapılmıştır"* buyurdu. Bu iki hadîsi Müslim de Âdâb'da, "2156" ve "2157" rakamlarıyle getirmiştir. İzin vermediğin bir adamın gözünü çıkarırsan kısas lâzım gelmez demek oluyor.

37 Bu hadîsin ilk sûreti mürsel idi. Çünkü Humeyd bu kıssaya erişmemiştir. Yahyâ'nın Humeyd'e: Bu hadîsi sana kim tahdîs etti? sorusuna: Enes tahdîs etti, demesiyle hadîs merfû' olmuştur. "Enes..." sözü, bunun müsned, mevsûl olduğuna delâlet eder.

38 Cevâbda görüş ayrılıkları bulunduğu için yâhud da hadîste gelen ile yetindiği için başlığı böyle soru hâlinde bırakmıştır.

28-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Uhud günü olduğu zamân müşrikler harb meydanında bozguna uğratıldılar. Bu sırada İblîs (müslümânların içinde):

— Ey Allah'ın kulları! Arkanızdan gelenlerle mukaatele ediniz! diye bağırdı.

Bu ünleme ile önde bulunanlar arkadan gelenleri müşriklerden sanarak, onlarla harbetmek için geri döndüler. Bunlar ve onlar mukaatele ettiler. Bu sırada Huzeyfe bir de baktı ki, arkadaki babası el-Yemân'dır (Müslümânlar onu müşriklerden sanarak öldürüyorlardı). Hemen:

— Ey Allah'ın kulları! O benim babamdır! O benim babamdır! diye bağırdı...

Âişe dedi ki: Vallâhi müslümânlar ondan ayrılmayıp nihâyet onu (yanlışlıkla) öldürdüler. Huzeyfe (onların, babasını müşriklerden sanarak yanlışlıkla öldürmüş olmaları özründen dolayı):

— Allah sizleri mağfiret eylesin! dedi.

Bu senedle gelen bir rivâyette Urve: Bu fiilden dolayı Huzeyfe'den tâ Allah'a kavuşuncaya kadar babası üzerine bir hüzün bakıyyesi devâm edip durdu, demiştir [39].

١٦ــ بابٌ إذَا قَتَلَ نَفْسَهُ خَطَئاً فَلادِيَةَ لهُ

16- BÂB: BİR ŞAHIS YANLIŞLIKLA KENDİNİ ÖLDÜRDÜĞÜ ZAMÂN, ONUN İÇİN DİYET YOKTUR

٢٩ــ حدّثنا المَكّيُّ بنُ إبْراهِيمَ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ أبى عُبَيْدٍ عنْ سَلَمَةَ قال خَرَجْنا مَعَ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم إلى خَيْبَرَ فقال رَجُل مِنْهُمْ أسْمِعْنا ياعامِرُ مِنْ هُنَيْهاتِكَ فَحَدَا بِهِمْ فقال النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم مَنِ السَّائِقُ قالُوا عامِرٌ فقال رَحِمَهُ اللّهُ فقالُوا يارسولَ اللّهِ هَلاَّ أمْتَعْتَنا بِهِ فأُصِيبَ صَبِيحَةَ لَيْلَتِهِ فقالَ القَوْمُ حَبِطَ عَمَلُهُ قَتَلَ نَفْسَهُ فَلَمَّا رَجَعْتُ وهُمْ يَتَحَدَّثُونَ أنَّ عامِرًا

39 Başlığa uygunluğu "Vallâhi onu öldürünceye kadar ayrılmadılar" sözünden alınır. Çünkü müslümânlar onun üzerine kalabalık bir sıkışma hâlinde hücûm edip öldürmüşlerdi. Bu konuda çeşitli görüşler vardır: Bâzıları onun diyeti Beytu'l-mâl'e de vâcib olur, çünkü o müslümânlardan bir topluluğun fiili ile öldü, böylece onun diyeti müslümânların Beytu'l-mâl'ine vâcib olmuştur, dediler. Bâzıları da diyeti orada hazır bulunanların hepsi üzerine vâcib olur, çünkü o, onların fiiliyle olmuş, bu fiil başkalarına geçmemiştir... demiştir (Kastallânî).

Bunun bir rivâyeti 9. bâbda, 22 rakamıyle gemişti.

حَبِطَ عَمَلُهُ فَجِئْتُ إلى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقُلْتُ يانَبِيَّ اللَّهِ فَداكَ أبي وأُمِّي زَعَمُوا أنَّ عامِراً حَبِطَ عَمَلُهُ فقالَ كَذَبَ مَنْ قالَها إنَّ لهُ لأَجْرَيْنِ اثْنَيْنِ إنَّهُ لَجاهِدٌ مُجاهِدٌ وأيُّ قَتْلٍ يَزِيدُهُ عَلَيْهِ *

29-..... Seleme ibnu'l-Ekvâ (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber (S) ile berâber Hayber gazâsına çıktık. Yolda giderken sahâbîlerden bir adam (amcam) Âmir ibnu'l-Ekvâ'a:

— Yâ Âmir! Kısa vezinli şiirlerinden bizlere dinlet! dedi.

Bunun üzerine Âmir, recez denilen kısa vezinli şiirlerini tegannî ile okuyarak kaafilenin develerini yollandırdı. Peygamber:

— *"Şiir inşâd ederek develeri yollandıran kimdir?"* diye sordu.

Sahâbîler:

— Âmir ibnu'l-Ekvâ'dır! dediler.

Peygamber:

— *"Allah ona rahmet eylesin!"* diye duâ etti.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Âmir'le bizi faydalandırmak için keşki onu bizlere bağışlasaydın! dediler.

Nihâyet Hayber gecesinin sabâhında Âmir yaralandı (ve bundan öldü). Bir topluluk:

— Âmir'in ameli bâtıl oldu, o kendini öldürdü! dediler.

Ben Hayber'den döndüğüm sırada onlar hâlâ:

— Âmir'in âmeli bâtıl oldu! diye konuşuyorlardı.

Bunun üzerine ben Peygamber'e geldim ve:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Babam, anam Sana fedâ olsun! Bâzı kimseler Âmir'in gazâsının bâtıl ve şehîdliğinin mükâfâtsız olduğunu iddiâ ettiler! dedim.

Peygamber:

— *"Bu iddiâda bulunan kimse yalan söylemiştir. Şübhesiz Âmir için iki ecir ve sevâb vardır: Muhakkak ki o bir câhiddir, bir mücâhiddir. Hangi şehîdin ecri onun ecrinden daha ziyâde olabilir!"* buyurdu [40].

١٧ــ بابٌ إذَا عَضَّ رَجُلاً فَوَقَعَتْ ثَنايَاهُ

40 Başlığa uygunluğu Peygamber'in, Âmir'in vârisleri için, âkilesi üzerine yâhud müslümânların Beytu'l-mâl'i üzerine diyet hükmetmemiş olması yönündendir. Bu hadîs, Buhârî'nin şülâsiyâtının ondokuzuncusudur. Mağâzî, Edeb, Mezâlim, Zebâih, Daavâd Kitâbları'nda uzun, kısa metinlerle geçmişti. *Câhid:* Çalışkan, son gayretini harcayan: *Mucâhid,* Allah yolunda harbeden demektir.

17- BÂB: BİR ŞAHIS DİĞER BİR KİMSEYİ ISIRDIĞI VE ISIRANIN ÖN DİŞLERİ DÜŞTÜĞÜ ZAMÂN (ONA BİRŞEY LÂZIM GELİR Mİ, GELMEZ Mİ)?

٣٠ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا قَتادَةُ قال سَمِعْتُ زُرارَةَ بنَ أَوْفى عنْ عِمْرانَ بنِ حُصَيْنٍ أنَّ رَجُلاً عَضَّ يَدَ رَجُلٍ فنَزَعَ يَدَهُ مِنْ فَمِهِ فَوَقَعَتْ ثَنِيَّتاهُ فاخْتَصَمُوا إلى النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم فقال يَعَضُّ أحَدُكُمْ أخاهُ كما يَعَضُّ الفَحْلُ لادِيَةَ لَكَ *

30-..... Bize Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Zurâre ibn Evfâ'dan işittim, o da İmrân ibn Husayn'dan: Bir adam diğer bir adamın elini ısırdı. Isırılan kimse elini ısıranın ağzından şiddetle çekti. Bu çekişten ısıranın ön dişleri düştü. Sonunda Peygamber(S)'e gelip muhâkeme oldular. Peygamber:

— *"Biriniz kardeşini, kuvvetli erkek devenin ısırışı gibi ısırır* (mı)? *Senin dökülen dişlerin için diyet yoktur!"* buyurdu [41].

٣١ــ حدّثنا أبو عاصِمٍ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنْ عَطاءٍ عنْ صَفْوانَ بنِ يَعْلَى عنْ أبيهِ قال خَرَجْتُ في غَزْوَةٍ فَعَضَّ رَجُلٌ فانْتَزَعَ ثَنِيَّتَهُ فأبْطَلَها النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم *

31-..... Ya'lâ ibn Umeyye (R) şöyle demiştir: Ben bir gazveye çıktım. Bir adam diğer bir adamı ısırdı. Isırılan kimse elini şiddetle çekti. Bu çekişle ısıranın ön dişini yerinden çıkardı. Peygamber (S) düşen dişin diyeti olmadığına hükmetti.

---

41 Bu hadîsin birbirini te'yîd ve tafsîl eden sekiz kadar rivâyetini Müslim de *Sahîh*'inde getirmiştir. Oradaki rivâyetlerin biri şöyledir: Safvân ibn Ya'lâ ibn Umeyye babasından heber verdi. Babası Ya'lâ ibn Umeyye şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) ile berâber Tebûk gazvesinde bulundum.- Ya'lâ: Bu gazve benim nazarımda en sağlam amelimdir, der idi. Ya'lâ dedi ki: Benim ücretli bir adamım vardı. O, bir insanla kitâl edercesine döğüşmüş. Bu iki döğüşenden biri, diğerinin elini ısırmış... Bu sırada ısırılan kimse, ısıranın ağzından elini çekivermiş. Çekerken de ön dişlerinden ikisi yerinden sökülmüş. Bunlar Peygamber'e geldiler de, Peygamber (S) onun dişinin tazmînâtı olmadığına hükmetti.

Oradaki rivâyetlerde daha bâzı tafsîlât vardır. *Müslim Tercemesi,* Kitâbu'l-Kasâme ve'l-Muhâribîn ve'l-Kısâs ve'd-Diyât, "Saldırgan bir kimse diğer bir insanın nefsine yâhud bir uzvuna saldırırsa, saldırıya uğrayan da o mütecâvizi def' ettiği zamân, onun canını yâhud bir uzvunu telef etse, üzerine tazmînât yoktur bâbı", V, 257-259 "1673-1674".

١٨ بابُ السِّنُّ بِالسِّنِّ

18- BÂB: DİŞ, DİŞE MUKAABİL (SÖKÜLÜR)

٣٢ــ حدّثنا الأنْصارِيُّ حدّثنا حُمَيْدٌ عنْ أنَسٍ رضى اللّه عنه أنَّ ابْنَةَ النَّضْرِ لَطَمَتْ جارِيَةً فَكَسَرَتْ ثَنِيَّتَها فأتَوُا النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم فأمَرَ بِالقِصاصِ *

32-..... Bize Humeyd et-Tavîl, Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: en-Nadr'ın kızı er-Rubeyy', bir câriyeye tokat vurdu ve onun dişini kırdı. Dişi kırılan câriyenin âilesi Peygamber(S)'e gelip da'vâyı arzettiler. Peygamber, er-Rubeyy' üzerine kısas emretti [42].

١٩ــ بابُ دِيَةِ الأصابِعِ

19- PARMAKLARIN DİYETİ BÂBI

٣٣ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبّاسٍ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال هٰذِهِ وهٰذِهِ سَواءٌ يَعْنِى الخِنْصَرَ والإبْهامَ *

33-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"İşte şu ve şu, yânî küçük parmakla baş parmak* (diyet husûsunda) *müsâvîdir"* buyurmuştur [43].

---

42 Bu üç râvîli hadîslerden yirmincisîdir. Bunun Tefsîr'de, el-Bakara: 178. âyetinde daha geniş bir rivâyeti geçmişti: Enes ibn Mâlik şöyle dedi: İbnu'n-Nadr'ın kızkardeşi er-Rubeyy' bir kerresinde bir kadının ön dişlerini kırdı. (Onlar diyetini istediler, İbnu'n-Nadr da affetmelerini istedi.) Rasûlullah (S) da kısas ile emretti. Bunun üzerine Enes ibnu'n-Nadr:

— Yâ Rasûlallah, Seni hakk ile peygamber gönderen Allah'a yemîn ederim (ve Allah'ın yardımını anarak derim ki:) Rubeyy'in dişi kırılmaz! dedi.

Enes dedi ki: Hakîkaten da'vâcılar en sonu diyete râzı olup kısası bıraktılar. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Allah'ın kullarından öyle bir kişi vardır ki, o, Allah'a yemîn etse, muhakkak Allah onun yemînini yerine getirir"* buyurdu.

43 Hadîs başlıktaki hükmü açıklamaktadır.

en-Nesâî'nin rivâyetinde Rasûlullah (S), Amr ibn Hazm oğulları'na diyetlere dâir gönderdiği mektûbunda: *"Elin diyeti elli devedir. Her parmağın diyeti de on devedir"* buyurmuştur. Şârih Hattâbî: Bu rivâyet, diyet husûsunda bir asıldır. Bununla âlimler, elin diyeti, tam diyetin yarısı olduğunda ittifâk etmiş-

٣٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا ابنُ أبي عَدِيٍّ عنْ شُعْبَةَ عنْ قتادَةَ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ نَحْوَهُ *

34-..... Buradaki senedde de İbn Abbâs: Ben Peygamber(S)'den bunun benzerini işittim, demiştir.

٢٠ــ بابٌ إذا أصابَ قَوْمٌ مِنْ رَجُلٍ هَلْ يُعاقَبُ أوْ يُقْتَصُّ منْهُمْ كُلِّهِمْ وقال مُطَرِّفٌ عنِ الشَّعْبِيِّ فى رَجُلَيْنِ شَهِدا عَلى رَجُلٍ أنَّهُ سَرَقَ فَقَطَعَهُ عَلِيٌّ ثُمَّ جاآ بِآخَرَ وقالا أخْطَأْنا فأبْطَلَ شَهادَتَهُما وأخذا بِدِيَةِ الأوَّلِ وقال لوْ عَلِمْتُ أنَّكُما تعَمَّدْتُما لَقَطَعْتُكُما

20- BÂB: BİR TOPLULUK BİR KİMSEYE MUSÎBET YAPTIKLARI ZAMÂN ONLARDAN HERBİRİ CEZÂYA UĞRATILIR YÂHUD (ÖLDÜRMÜŞLERSE) HEPSİ KISAS YAPILIR MI? [44]

Mutarrıf, eş-Şa'bî'den söyledi ki: İki kişi bir adamı Alî'ye getirip, onun hırsızlık yaptığına şâhidlik etmişler. Alî de bu şehâdetle hırsızlığı sâbit olan o kimsenin elini kesmiş. Sonra bu iki şâhid başka bir adamı daha Alî'nin huzûruna getirmişler de: Biz evvelki adamın hırsızlık yaptığında yanıldık! demişler. Bunun üzerine Alî, o iki şâhidin diğer

---

lerdir. Yine böyle elin ve ayağın parmaklarının diyeti müsâvî olarak farksız on deve olduğunda da ittifâk etmişlerdir, demiştir.

44 el-Bakara: 178. kısas âyetinde "*el-Katlâ*" elif lâm ile süslü bir cemî' olduğundan kasden ve haksız olarak öldürülmüş olanların, hürr, köle, erkek, dişi, müslim, muâhedeli cümlesine şâmildir. Herbirinin kaatili kim olursa olsun, mukaabilinde kısas olunur. Ve beyân olunacağı üzere kısası düşürücü olan afv veyâ sulh olma vâki' olmadıkça, bu kısasın icrâsı umûm îmân ehline farzdır... Bunun için dişinin erkek, erkeğin dişi mukaabilinde öldürüleceği imâmlar arasında ittifâk edilmiştir. Bunu te'yîd ve tefsîr edici olmak üzere el-Mâide: 45'deki kısas âyetinde "*en-Nefsu bi'n-nefsi*" buyurulmuş ve bununla kısasta istenen mümâselet ve müsâvât, nefis ve can mümâseleti olduğu gösterilmiştir. Ve hayât hakkı herkes için müsâvîdir ve kısas bu müsâvâta dayanır. Maktûl kim olursa olsun, onun kaatili veyâ müteaddid kaatilleri o maktülden fazla bir hayât hakkına mâlik değillerdir... (*Hakk Dîni*, I, 601-602).

kimse aleyhindeki şehâdetlerini de iptâl etmiş ve o iki kişi yakalanıp onlardan, birinci adamın kesilen elinin diyeti alınmıştır.
Alî: Eğer ben sizin şâhidliğinizde yalan söylemeyi kasdettiğinizi bilmiş olaydım, muhakkak sizin elinizi keserdim! demiştir [45].

٣٥ــ وقال لِى ابنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** يَحْيٰى عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّٰه عنهما أنَّ غُلامًا قُتِلَ غيلَةً فقال عُمَرُ لَوِ اشْتَرَكَ فِيها أهْلُ صَنْعاءَ لَقَتَلْتُهُمْ : وقال مُغِيرَةُ بنُ حَكِيمٍ عنْ أبِيهِ إنَّ أرْبَعَةً قَتَلُوا صَبِيًّا فقال عُمَرُ مِثْلَهُ وأقادَ أبُو بَكْرٍ وَابنُ الزُّبَيْرِ وعَلِىٌّ وسُوَيْدُ بنُ مُقَرِّنٍ مِنْ لَطْمَةٍ . وأقادَ عُمَرُ منْ ضَرْبَةٍ بالدِّرَّةِ . وأقادَ عَلِىٌّ منْ ثَلاثَةِ أسْواطٍ . واقْتَصَّ شُرَيْحٌ مِنْ سَوْطٍ وخُمُوشٍ *

35- Buhârî şöyle dedi: Ve bana İbnu Beşşâr söyledi. Bize Yahyâ ibn Saîd, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir oğlan aldatılarak öldürüldü. İbn Umer:

— Eğer bu öldürme fiilinde San'â ahâlîsi iştirâk etmiş olsalardı, muhakkak ben onların hepsini öldürürdüm, demiştir.

Mugîre ibnu Hakîm es-San'ânî, babası Hakîm'den: Dört kişi bir çocuğu öldürdüler. Bunun üzerine Umer de aynı sözü söyledi, demiştir.

Ebû Bekr, İbnu'z-Zubeyr, Alî ibn Ebî Tâlib, Suveyd ibnu Mukarrin dörtlüsü de tokattan kısas yapmışlardır.

Umer de vurmadan dolayı kırbaçla kısas yapmıştır.

Alî ibn Ebî Tâlib de üç kamçı vurmaktan dolayı kısas yapmıştır.

Kaadı Şurayh da bir deynek vurmasından ve küçük yaralardan dolayı kısas yapmıştır [46].

---

45 Mutarrıf'ın bu haberini Şâfiî ile Taberî, Bundâr'dan; o da Şu'be'den; o da Katâde'den olmak üzere rivâyet etmişlerdir.

46 Buradaki haberleri İbn Ebî Şeybe, Saîd ibn Mansûr, Müsedded... gibi hadîsçiler senedleriyle rivâyet etmişlerdir.

Aldatılarak öldürülen oğlanın kaatilleri, oğlanın anası olan kadın, onun dostu ve kadının câriyesi ve onlara yardım eden bir adam imiş. Oğlanın adı Asîl imiş. Çocuğu öldürenler de el-Mugîre ibn Hakîm es-San'ânî'nin karısı, hizmetçisi, kadının gizli dostu ve başka bir adam imiş. Öldürülen çocuk Mugîre'nin başka karısından olan oğlu Asîl imiş. Onu öldürüp bir kuyuya atmışlar... (Beyhakî).

٣٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ سُفْيانَ حدّثنا مُوسٰي بنُ أبي عائِشَةَ عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بنِ عَبْدِ اللّٰهِ قال قالَتْ عائِشَةُ لَدَدْنا رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم في مَرَضِهِ وجَعَلَ يُشِيرُ إلَيْنا لا تَلُدُّونِي قال فَقُلْنا كَراهِيَةُ المَرِيضِ بالدَّواءِ فَلَمَّا أفاقَ قال أَلَمْ أنْهَكُمْ أنْ تَلُدُّونِي قال قُلْنا كَراهِيَةٌ لِلدَّواءِ فقال رسولُ اللّٰهِ ﷺ لا يبْقَى مِنْكُمْ أحَدٌ إلاَّ لُدَّ وأنا أنْظُرُ إلاَّ العَبَّاسَ فإنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ *

36-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) hasta iken (baygın hâlinde) ağzına ilâç koyduk. O da bize:

— *"İlâç vermeyin!"* diye işâret etmeye başladı.

Biz:

— Rasûlullah'ın çekinmesi, hastanın ilâcı sevmemesidir! dedik (ve ilâç vermeye devâm ettik).

Ayılınca:

— *"Ben sizi ilâç vermekten nehyetmedim mi?"* diye azarladı.

Biz yine:

— Hasta ilâçtan hoşlanmaz (onun için azarlıyor), dedik (ve ilâç vermeye devâm etmek istedik).

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Sizden ev içinde bulunan herkes, hiç kimse kalmaksızın bu ilâçtan alacaktır. İşte ben ona bakıyorum. Yalnız Abbâs müstesnâdır. Çünkü o, beni ilâçlamakta sizinle bulunmadı!"* buyurdu [47].

٢١ــ بابُ القَسامَةِ . وقال الأشْعَثُ بنُ قَيْسٍ قال النبيُّ ﷺ شاهِداكَ أوْيَمِينُهُ : وقال ابنُ أبي مُلَيْكَةَ لَمْ يُقِدْبِهَا مُعاوِيَةُ . وكَتَبَ عُمَرُ بنُ عَبْدِ العَزِيزِ إلى عَدِيِّ بنِ أرْطاةَ وكان أمَّرَهُ عَلى البَصْرَةِ في قَتِيلٍ وُجِدَ عِنْدَ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ السَّمَّانِينَ إنْ وَجَدَ أصْحابُهُ بَيِّنَةً وإلاَّ فَلا تَظْلِمِ النَّاسَ فإنَّ هٰذا لايُقْضٰى فِيهِ إلى يَوْمِ القِيامَةِ

---

47 Bu hadîsin bir rivâyeti yakında, "Erkekler ve kadınlar arasında kısas bâbı"nda geçmişti. "Peygamber'in hastalığı bâbı"nda da geçmişti.

Hadîs metninde tekrar edilen *"Ledîd"* kelimesi, kaşık gibi birşeyle ağzın bir tarafına -hastanın irâdesi olmaksızın- konulan ilâca denir... Tıbb'da bunun hakkında bilgi verilmişti.

21- KASÂME YEMÎNİ BÂBI [48]

Ve el-Eş'as ibn Kays şöyle demiştir: Peygamber (S): "(Da'vânı isbât edecek şey) *senin iki şâhidindir, yâhud da onun yemîni vardır"* buyurdu [49].

Abdullah ibnu Ebî Muleyke de: Muâviye ibn Ebî Sufyân kasâme yemîni ile kısas yapmadı, demiştir.

Umer ibn Abdilazîz (99 senesinde) Basra üzerine emîr ta'yîn ettiği Adiyy ibn Ertae'ye, yağcıların evlerinden bir evin yanında bulunmuş olan bir maktül hakkında şöyle yazmıştır:

"Eğer maktülün sâhibleri beyyine bulurlarsa (onunla hükmet), sâhibleri beyyine bulamazlarsa bu husûsta beyyinesiz olarak hüküm vermekle insanlara zulmetme! Çünkü bu iş, kıyâmete kadar hakkında hüküm verilemiyecek olan bir iştir!" [50]

٣٧ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُبَيْدٍ عنْ بُشَيْرِ بنِ يَسارٍ زَعَمَ أنَّ رَجُلاً منَ الأنْصارِ يُقالُ لهُ سَهْلُ بنُ أبى حَثْمَةَ أخبَرَهُ أنَّ نَفَرًا مِنْ قَوْمِهِ انْطَلَقُوا إلى خَيْبَرَ فَتَفَرَّقُوا فِيها ووَجَدُوا أحَدَهُمْ قَتِيلاً وقالُوا لِلَّذِى وُجِدَ فِيهِمْ قَتَلْتُمْ صاحِبنَا قالُوا ما قَتَلْنا ولا عَلِمْنا قاتِلاً فانْطَلَقُوا إلى النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم فَقالُوا يارسولَ اللّهِ انْطَلَقْنا إلى خَيْبَرَ فَوَجَدْنا أحَدنا قَتِيلاً فقال الكُبْرَ الكُبْرَ

---

48 *Kasâme*, yemîn ma'nâsına olan *"İksâm"*dan isim olarak mutlak yemîn ma'nâsınadır. Sonra maktülün velîleri üzerine taksîm olunan husûsî bir nevi' yemîn ma'nâsına kullanıldı. Meselâ bir karye toprağında bir kimsenin milki olmayan boş bir arâzîde yaralanmış olarak bir maktül bulunur. Kaatili bilinmez. Veresesi karye ahâlîsinden da'vâ ettikte, maktülün velîsinin tercîh eylediği elli kişiye yemîn verilir. Ve eğer elli kişi bulunmaz ise yemîn verilen kişilere elli yemîn tamâmına dek yemîn tekrîr olunur. Ve yine beyyine olmayarak, meselâ yakınında düşmanlığı zâhir olan Amr üzere bi'd-delâle da'vâ eyleseler, maktülün velîleri işbu Amr, Zeyd'i katleyledi diye elli tamâmına dek yemîn ederler. İşte bu iki sûrette yemîn eden cemâate de *"Kasâme"* denildi. Eğer da'vâcılar yemîn ederlerse, diyete hakk kazanırlar. Ve eğer cinâyetle ittihâm edilenler yemîn ederlerse diyet lâzım gelmez. Nitekim fıkıh kitâblarında şerhedilmiştir... (Âsım Efendi, *Kaamûs Tercemesi*).

49 Eş'as ibn Kays'ın hadîsi uzun bir metinle Şehâdetler ile Yemînler ve Nezrler Kitâbları'nda geçti.

50 *Fethu'l-Bârî* de şöyle dedi: Muâviye'nin kasâme ile kısas yapması husûsunda ihtilâf edildiği gibi, Umer ibn Abdilâziz üzerine de kasâme ile kısası husûsunda ihtilâf edildi... (Kastallânî).

فقال لَهُمْ تَأْتُونَ بالبَيِّنَةِ عَلى مَنْ قَتَلَهُ قالُوا ما لَنا بَيِّنَةٌ قال فَيَحْلِفُونَ قالُوا لانَرْضى بأيْمانِ اليَهُودِ فَكَرِهَ رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم أنْ يُبْطِلَ دَمَهُ فَوَداهُ مِائَةً مِنْ إبِلِ الصَّدَقَةِ *

37-..... Ensâr'dan Sehl ibn Ebî Hasme denilen sahâbî (R), Buşeyr ibn Yesâr'a şöyle haber vermiştir: Kendi kavminden bir topluluk Hayber'e gittiler. Hayber hurmalıkları içinde kendi işlerine dağıldılar. Sonra kendilerinden birini (Abdullah ibn Sehl'i) öldürülmüş olarak buldular. Bu topluluk, cesedin arâzîlerinde bulunduğu Hayberliler'e:

— Siz bizim arkadaşımızı öldürdünüz! dediler.

Hayberliler de:

— Onu biz öldürmedik, onun kaatilini de bilmiş değiliz! dediler.

Sonra bu sahâbîler topluluğu Peygamber(S)'e gidip:

— Yâ Rasûlallah! Bizler Hayber'e gittik ve orada birimizi öldürülmüş hâlde bulduk, dediler.

Peygamber:

— *"Büyük konuşsun, büyük konuşsun!"* buyurdu.

Sonra onlara:

— *"Onu öldüren kimse üzerine beyyine getireceksiniz"* buyurdu.

Onlar:

— Bizim beyyinemiz yoktur, dediler.

Peygamber:

— *"O takdîrde Yahûdîler onu kendileri öldürmediklerine dâir yemîn ederler"* dedi.

Sahâbîler:

— (Yâ Rasûlallah!) Biz Yahûdîler'in yemînlerine râzı olmayız! dediler.

Rasûlullah, öldürülen kişinin kanını bâtıl ve heder kılmayı istemedi de zekât develerinden yüz tânesini onun diyeti olmak üzere verdi [51].

---

51 Buhârî bu hadîsi, "Kasâme"de kısas olmadığına ve bunda hüküm beyyine ve yemîne maksûr olduğuna dâir geçen Eş'as ibn Kays hadîsine uygun olarak zikretmiştir.

Bunun birer rivâyeti Sulh'ta ve Cizye'de geçmişti. Müslim de Kasâme, Muhâribler, Kısas ve Diyât Kitâbı'nda bunun onüç kadar rivâyetini ayrı ayrı yollardan ve farklı metinlerle arka arkaya sıralamıştır. *Müslim Tercemesi*, V, 243-250 "1669-1670".

٣٨ــ **حدّثنا** قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** أبو بِشْرٍ إسْمٰعِيلُ بنُ إبْراهِيمَ الأسَدِيُّ **حدّثنا** الحَجَّاجُ بنُ أبى عُثْمانَ **حدّثنى** أبو رَجاءٍ مِنْ آلِ أبى قِلابَةَ **حدّثنى** أبو قِلابَةَ أنَّ عُمَرَ بنَ عَبْدِ العَزِيزِ أبْرَزَ سَرِيرَهُ يَوْماً لِلنَّاسِ ثُمَّ أذِنَ لَهُمْ فَدَخَلُوا فقال ما تَقُولُونَ فِي القَسامَةِ قال نَقُولُ القَسامَةُ القَوَدُ بها حَقٌّ وقَدْ أقادَتْ بِها الخُلَفاءُ قال لِى ما تَقُولُ يا أبا قِلابَةَ ونَصَبَنِى لِلنَّاسِ فَقُلْتُ ياأمِيرَ المُؤْمِنِينَ عِنْدَكَ رُؤُسُ الأجْنادِ وأشْرافُ العَرَبِ أرَأيْتَ لَوْ أنَّ خَمْسِينَ مِنْهُمْ شَهِدُوا عَلى رَجُلٍ مُحْصَنٍ بِدِمَشْقَ أنَّهُ قَدْ زَنَى وَلَمْ يَرَوْهُ أكُنْتَ تَرْجُمُهُ قال لا قُلْتُ أرَأيْتَ لَوْ أنَّ خَمْسِينَ مِنْهُمْ شَهِدُوا عَلى رَجُلٍ بِحِمْصَ أنَّهُ سَرَقَ أكُنْتَ تَقْطَعُهُ ولَمْ يَرَوْهُ قال لا قُلْتُ فَوَاللَّهِ ما قَتَلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم أحَدًا قَطُّ إلاَّ فى إحْدَى ثَلاثِ خِصالٍ رَجُلٌ قَتَلَ بِجَرِيرَةِ نَفْسِهِ فَقُتِلَ أوْرَجُلٌ زَنَى بَعْدَ إحْصانٍ أوْ رَجُلٌ حارَبَ اللَّهَ ورَسولَهُ وارْتَدَّ عَنِ الإسْلامِ فقال القَوْمُ أوَ لَيْسَ قَدْ حَدَّثَ أنَسُ بنُ مالِكٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قَطَعَ فِي السَّرِقِ وسَمَرَ الأعْيُنَ ثُمَّ نَبَذَهُمْ فى الشَّمْسِ فَقُلْتُ أنا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثَ أنَسٍ **حدّثنى** أنَسٌ أنَّ نَفَرًا مِنْ عُكْلٍ ثَمانِيَةً قَدِمُوا عَلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فَبايَعُوهُ عَلى الإسْلامِ فاسْتَوْخَمُوا الأرْضَ فسَقِمَتْ أجْسامُهُمْ فَشَكَوْا ذٰلِكَ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال أفَلاَ تَخْرُجُونَ مَعَ راعِينا فى إبِلِهِ فَتُصِيبُونَ مِنْ ألْبانِها وأبْوالِها قالُوا بَلٰى فَخَرَجُوا فَشَرِبُوا مِنْ ألْبانِها وأبْوالِها فَصَحُّوا فَقَتَلُوا راعِىَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم وأطْرَدُوا النعَمَ فَبَلَغَ ذٰلِكَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فأرْسَلَ فِي آثارِهِمْ فأُدْرِكُوا فَجِىءَ بِهِمْ فأمَرَ بِهِمْ فَقُطِّعَتْ أيْدِيهِمْ وأرْجُلُهُمْ وسَمَرَ أعْيُنَهُمْ ثُمَّ نَبَذَهُمْ فى الشَّمْسِ حتَّى ماتُوا قُلْتُ وأىُّ شَىْءٍ أشَدُّ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلاءِ ارْتَدُّوا عَنِ الإسْلامِ وقَتَلُوا وسَرَقُوا فقال عَنْبَسَةُ بنُ سَعِيدٍ واللَّهِ إنْ سَمِعْتُ كالْيَوْمِ قَطُّ فَقُلْتُ أتَرُدُّ عَلَىَّ حَدِيثِى ياعَنْبَسَةُ قال لا ولٰكِنْ جِئْتَ بِالحَدِيثِ عَلى وَجْهِهِ واللَّهِ لايَزالُ هٰذَا الجُنْدُ بِخَيْرٍ ما عاشَ هٰذَا الشَّيْخُ بَيْنَ أظْهُرِهِمْ قُلْتُ وقَدْ كان فى هٰذَا سُنَّةٌ مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم دَخَلَ

عَلَيْهِ نَفَرٌ مِنَ الأَنْصارِ فتَحَدَّثُوا عِنْدَهُ فَخَرَجَ رَجُلٌ مِنْهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ فَقُتِلَ فَخَرَجُوا بَعْدَهُ فإذَاهُمْ بِصاحِبِهِمْ يَتَشَحَّطُ فى الدَّمِ فَرَجَعُوا إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليْه وسلم فقالُوا يارسولَ اللَّهِ صاحِبُنا كان تَحَدَّثَ مَعَنا فَخَرَجَ بَيْنَ أَيْدِينا فإذا نَحْنُ بِهِ يَتَشَحَّطُ في الدَّمِ فَخَرَجَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال بِمَنْ تَظُنُّونَ أَوْتَرَوْنَ قَتْلَهُ قالُوا نَرى أَنَّ اليَهُودَ قَتَلَتْهُ فأَرْسَلَ إلى اليَهُودِ فَدَعَاهُمْ فقال آنْتُمْ قَتَلْتُمْ هَذا قالُوا لا قال أَتَرْضَوْنَ نَفَلَ خَمْسِينَ مِنَ اليَهُودِما قَتَلُوهُ فقالُوا ما يُبالُونَ أَنْ يَقْتُلُونا أَجْمَعِينَ ثُمَّ يَنْتَفِلُونَ قال أَفَتَسْتَحِقُّونَ الدِّيَةَ بِأَيْمانِ خَمْسِينَ مِنْكُمْ قالُوا ما كُنَّا لِنَحْلِفَ فَوَداهُ مِنْ عِنْدِهِ قُلْتُ وقَدْ كانَتْ هُذَيْلٌ خَلَعُوا حَلِيفًا لَهُمْ فى الجاهِلِيَّةِ فَطَرَقَ أَهْلَ بَيْتٍ مِنَ اليَمَنِ بِالبَطْحاءِ فانْتَبَهَ لهُ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَحَذَفَهُ بِالسَّيْفِ فَقَتَلَهُ فَجاءَتْ هُذَيْلٌ فأَخَذُوا اليَمانِىَ فَرَفَعُوهُ إلى عُمَرَ بِالمَوْسِمِ وقالُوا قَتَلَ صاحِبَنا فقال إنَّهُمْ قَدْ خَلَعُوهُ فقال يُقْسِمُ خَمْسُونَ مِنْ هُذَيْلٍ ما خَلَعُوهُ قال فأَقْسَمَ مِنْهُمْ تِسْعَةٌ وأَرْبَعُونَ رَجُلاً وقَدِمَ رَجُلٌ مِنْهُمْ منَ الشَّأْمِ فَسأَلُوهُ أَنْ يُقْسِمَ فافْتَدَى يمِينَهُ مِنْهُمْ بأَلْفِ دِرْهَمٍ فأَدْخَلُوا مَكانَهُ رَجُلاً آخَرَ فَدَفَعَهُ إلى أَخِى المَقْتُولِ فَقُرِنَتْ يَدُهُ بِيَدِهِ قالُوا فانْطَلَقْنا والخَمْسُونَ الَّذِينَ أَقْسَمُوا حتَّى إذَا كانُوا بِنَخْلَةَ أَخَذَتْهُمُ السَّماءُ فَدَخَلُوا فى غارٍ فى الجَبَلِ فانْهَجَمَ الغارُ عَلى الخَمْسِينَ الَّذِينَ أَقْسَمُوا فَماتُوا جَمِيعًا وأَفْلَتَ القَرِينانِ واتَّبَعْهُما حَجَرٌ فَكَسَرَ رِجْلَ أَخِى المَقْتُولِ فَعاشَ حَوْلاً ثُمَّ ماتَ قُلْتُ وقَدْ كان عَبْدُ المَلِكِ بنُ مَرْوانَ أَقادَ رَجُلا بِالقَسامَةِ ثُمَّ نَدِمَ بَعْدَما صَنَعَ فأَمَرَ بالخَمْسِينَ الذِينَ أَقْسَمُوا فَمُحُوا مِنَ الدِّيوانِ وسَيَّرَهُمْ إلى الشَّأْمِ *

38-..... Bana Ebû Kılâbe âilesinden olan Ebû Recâ tahdîs etti. Bana Ebû Kılâbe Abdullah şöyle tahdîs etti: Umer ibnu Abdilazîz, halîfeliği zamânında bir gün üzerine oturduğu serîrini insanlar için evinin dışına çıkardı. Sonra insanlara yanına girmelerine izin verdi. İnsanlar onun huzûruna girdiler. Halîfe onlara:

— Bu kasâme yemîni hakkında ne diyorsunuz? dedi.

Onlar:

— Biz kasâme ile kısas vâcib bir haktır; kasâme ile (Muâviye

ibn Ebî Sufyân, Abdullah ibnu'z-Zubeyr, Abdulmelik ibn Mervân gibi) halîfeler kısas yapmışlardır diyoruz, dediler.

Ebû Kılâbe dedi ki: Bana da:

— Sen kasâme hakkında ne diyorsun yâ Ebâ Kılâbe! diye sordu ve beni insanlar önünde (onlarla münâzara ettirmek için) dikti.

Ben de cevâbında şöyle dedim:

— Ey Mü'minlerin Emîri, ordu kumandanları ve Arab'ın şerîfleri huzûrundadır. Şu mes'elede nasıl re'y edersin, bana haber ver: Eğer Şâm'da bulunan evli bir erkek aleyhine onlardan elli adam, onu görmedikleri hâlde onun zinâ ettiğine şâhidlik etmiş olsalardı, sen o adamı onların bu şehâdetleriyle recm eder miydin? dedim.

O da:

— Hayır (recm etmezdim), diye cevâb verdi.

Ben yine:

— Re'yini bana haber ver: Şâyet Hımıs'ta bulunan bir erkek aleyhine, onu gözleriyle görmedikleri hâlde onlardan elli kişi, o hırsızlık yapmıştır diye şâhidlik etselerdi, sen onun elini keser miydin? dedim.

Halîfe bu sorumu da:

— Hayır, diye cevâbladı.

Ben:

— Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah (S) şu üç hasletten başka hiç bir kimseyi aslâ öldürmedi: a. Kendi nefsinin çekmesi veyâ cinâyeti ile haksız olarak öldüren ve bu sebeble kısasen öldürülen; b. Evlilikten sonra zinâ eden; c. İslâm Dîni'nden çıkarak, Allah'a ve Rasûlü'ne harb açan kimse.

Oradaki topluluk:

— Enes ibn Mâlik sana: Rasûlullah(S)'ın hırsızlarda veyâ hırsızlıkta el kestiğini, gözleri oyduğunu ve onları güneşe attığını tahdîs etmiş değil mi? dediler.

Ben de onlara şöyle dedim:

— Sizlere ben Enes ibn Mâlik'in hadîsini tahdîs edeyim: Bana Enes şöyle tahdîs etti: Ukl kabîlesinden sekiz nefer insan Rasûlullah'a geldiler ve onunla İslâm üzerine bey'atlaştılar. Müteâkiben Medîne arâzîsinin havâsı onlara ağır geldi de vücûdları hastalandı. Onlar bu hastalıklarını Rasûlullah'a arzettiler. Rasûlullah (S): *"Bizim çobanımızla berâber develerin yanına çıksanız, onların sütlerinden ve bevllerinden nâil olsanız?"* buyurdu. Onlar: Peki, deyip develerin yanına çıktılar. Onların sütlerinden ve sidiklerinden içtiler ve sıhhat buldular. Akabinde Rasûlullah'ın çobanını öldürdüler, develeri de sürüp gittiler. Derken bu haber Rasûlullah'a ulaştı. Rasûlullah derhâl arkalarından bir seriyye gönderdi. Kısa zamânda yakalanıp geri getirildiler. Rasûlullah emretti, elleri ve ayakları kesildi, gözlerini de oydurdu. Sonra onları güneşe attırdı ve nihâyet öldüler.

Ben:

— Bunların işlemiş oldukları suçtan daha şiddetli hangi suç vardır: Bunlar İslâm Dîni'nden geri dönmüşler, insan öldürmüşler, hırsızlık yapmışlardır, dedim.

Anbese ibnu Saîd:

— Vallâhi ben bu gün senden işittiğimin benzerini bu günden önce aslâ işitmiş değilim! dedi.

Ebû Kılâbe dedi ki: Ben Anbese'ye:

— Ey Anbese! Sen benim bu hadîsimi bana karşı redd mi ediyorsun? dedim.

Anbese:

— Hayır (sana karşı reddetmiyorum), lâkin sen hadîsi tastamam olduğu gibi getirdin. Vallâhi bu şeyh (yânî Ebû Kılâbe) aranızda yaşadığı müddetçe bu ordu (yânî Şâm ahâlîsi) hayırdan aslâ ayrılmazlar, dedi.

Ben konuşmama şöyle devâm ettim:

— Bu, benzeri işlerde uygulanmak üzere Rasûlullah tarafından konulmuş bir kaanûn olmuştur. Rasûlullah'ın huzûruna Ensâr'dan bir topluluk girdi, O'nun yanında konuştular. Sonra onlardan biri Hayber'e doğru yola çıktı. O kişi önlerinden gitti ve orada öldürüldü. Ötekiler de onun ardından Hayber'e çıktılar. Bir de gördüler ki, arkadaşları (Abdullah ibn Sehl) kan içinde debeleniyor. Hemen Rasûlullah'ın yanına döndüler ve:

— Yâ Rasûlallah! Arkadaşımız bizimle berâber senin yanında konuşuyordu, bizim önümüzde yola çıktı, biz onu kan içinde bulanır vaziyette bulduk! dediler.

Rasûlullah (evinden yâhud mescidinden) çıkıp onların yanına geldi ve:

— *"Onu kimin öldürdüğünü düşünüyor veyâ görüyorsunuz?"* diye sordu.

Onlar da:

— Biz onu Yahûdîler'in öldürdüğünü düşünüyoruz, dediler.

Rasûlullah, Yahûdîler'e haberci salıp onları çağırttı ve:

— *"Bunu öldüren sizler misiniz?"* diye sordu.

Onlar:

— Hayır, dediler.

Rasûlullah iddiâcılara:

— *"Siz, Yahûdîler'den elli kişinin onu öldürmediklerine dâir yemîn etmesine râzı olur musunuz?"* dedi.

Onlar:

— Yahûdîler bizim hepimizi öldürmelerine ehemmiyet vermezler, sonra da öldürmediklerine yemîn ederler! dediler.

Rasûlullah yine müddeîlere hitâben:

— *"Sizler kendinizden elli kişinin* (onu bunlar öldürdü diye) *yemîni ile diyete hakk kazanır mısınız?"* buyurdu.

O sahâbîler:

— Bizler bu yemîni yapamayız! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah o kimsenin diyetini kendi malından verdi [52].

Ebû Kılâbe geçen senedle şöyle dedi: Ben şöyle dedim: Huzeyl kabîlesi Câhiliyet devrinde kendilerinin yemînli bir dostlarından ayrılmışlar:

— Sen bizden, biz de senden değiliz, demişlerdi.

O ayrılınan kimse Yemen'den bir ev halkına (onlardan hırsızlık için) Bathâ denilen Mekke vâdisinde geceleyin hücûm etti. O ev halkından bir adam, o hırsızın gelmesiyle uyandı da ona bir kılıç darbesi attı ve onu öldürdü. Akabinde Huzeyl kabîlesi geldiler ve o Yemenli adamı (yânî kendisinden ayrılınmış olup da hırsızlık teşebbüsü sırasında onu öldüren kimseyi) yakaladılar ve hacc mevsiminde Umer ibnu'l-Hattâb'ın huzûruna çıkardılar ve:

— Bu adam bizim arkadaşımızı öldürdü, dediler.

Kaatil de:

— O, hırsızlık yapmıştır ve bunlar, yânî onun kavmi de bundan ayrılmış hâldedirler, dedi.

Umer de:

— Huzeyl kabîlesinden elli kişi ondan ayrılmadıklarına yemîn ederler, dedi.

Bunun üzerine onlardan kırkdokuz kişi o kimseden ayrılmadıklarına yalan olarak yemîn etti. Bu sırada Huzeyl kabîlesine mensûb olan bir adam Şâm'dan geldi. Hemen ondan da kendileri gibi o zâttan ayrılmadıklarına dâir yemîn etmesini istediler. O Şâm'dan gelen adam bin dirhem fidye verip yemînini onlardan kurtardı. Bu sefer onun yerine başka bir adam soktular. Böylece Umer o adamı maktûlün kardeşine teslîm etti. Onun eli, ötekinin eliyle bir yere getirilip bağlandı. Bunlar şöyle dediler:

— Biz elli kişi, yânî ondan ayrılmadığımıza yemîn eden bizler -(hakîkatte yemîn edenler ancak kırkdokuz olduğundan burada küll söylenip cüz irâde edilmiştir)- yürüdük. Nihâyet Mekke'den bir gecelik uzaklıkta olan Nahle mevkiine vardıkları zamân kendilerini bir yağmur yakaladı. Hemen bir mağaraya girdiler. Akabinde o mağara yemîn etmiş olan o elli kişinin üzerine çöktü, hepsi öldüler de o elleri birbirine bağlanan iki kişi (yânî maktûlün kardeşi ile Şâm'dan gelen

52 Hadîste evvelâ yemînin müddeîye değil de müddeâ aleyhe yönelmesi vardır. Nitekim bu Ensârîler kıssasında böyle vâki' olmuştur... (Kastallânî).

adamın yerine koydukları kişi) kaçıp kurtuldular. Onları da bir taş ta'kîb etti ve maktülün kardeşinin ayağına çarpıp onu kırdı. O bir yıl daha yaşadı, sonra öldü.

Ebû Kılâbe geçen senedle şöyle dedi: Ben şöyle dedim:

— Abdulmelik ibn Mervân bir adamı kasâme yemîni ile kısas yapmıştır. Fakat sonra yaptığına pişmân olmuş ve emir vermiş de yemîn eden o elli kişinin isimleri divân defterinden silinmiş ve onları Şâm'dan başka yere sürgün etmiştir [53].

٢٢ــ بابُ مَنِ اطَّلَعَ فى بَيْتِ قَوْمٍ فَفَقَؤُا عَيْنَهُ فَلاَ دِيَةَ لَهُ

22- BİR KAVMİN EVLERİNE İZİNLERİ OLMAKSIZIN TIRMANIP BAKAN, ONLARIN DA GÖZÜNÜ ÇIKARDIKLARI KİMSEYE DİYET YOKTUR BÂBI

٣٩ــ حدّثنا أَبو اليَمانِ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ أَبى بَكْرِ بنِ أَنَسٍ عنْ أَنَسٍ رضى اللَّهُ عنه أَنَّ رَجُلاً اطَّلَعَ فى بَعْضِ حُجَرِ النبيِّ ﷺ فقام اليْهِ بِمَشْقَصٍ أَوْ بِمشاقِصَ وَجَعَلَ يَخْتِلُهُ لِيَطْعُنَهُ *

39-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Ubeydullah ibn Ebî Bekr ibn

53 Buhârî'nin bu hadîsi burada getirmesi, Ensâr kıssasında olduğu gibi, yemînin evvelâ müddeâ aleyhe yöneleceği, müddeîye yönelmiyeceği bakımındandır.

Hadîsin sonundaki "İle'ş-Şâm = Şâm'a" ta'bîri Ebû Nuaym'ın *Mustahrac*'ında Ahmed ibn Harb rivâyetinde "Mine'ş-Şâm = Şâm'dan" şeklindedir. *Fethu'l-Bârî*'de: Bu daha uygundur. Çünkü Abdulmelik'in ikaameti Şâm'da idi. Ancak bu sürgün işinin Mus'ab ibnu'z-Zubeyr ile muhârebe sırasında Irak'ta bulunduğu zamân olması muhtemel olur. O takdîrde o yemîni yapanlar Irak ehlinden olup Abdulmelik onları Şâm'a sürmüş olur.

el-Kaabisî, Umer ibn Abdilazîz'e taaccüb etmiştir: O, Rasûlullah'ın hükmüyle ve Râşid Halîfeler'in ameliyle sâbit olan kasâme hükmünü, Ebû Kılâbe'nin kavliyle nasıl ibtâl etmiş, hâlbuki Ebû Kılâbe tâbiîlerin dalgınlarından idi. Abdulazîz ondan müsned olmayan mürsel bir söz işitmiştir. Ebû Kılâbe'de Ensâr kıssasıyle Hayber kıssası alt üst olmuş, o hıfzının azlığından bunların birini diğerine bindirmiştir. Ve kezâ kasâme ile ilgili olmayan mürsel bir hikâye işitmiştir. Çünkü Hal'in kasâme ile ilgisi yoktur. Abdulmelik'in isim silmesinde de hüccet yoktur, demiştir ve Allah en bilendir (Aynî-Kastallânî).

Bu uzun metnin Ukl kabîlesinden gelen sekiz kişinin mâcerâsı kıssası ile Ensâr'dan birinin Hayber arâzîsinde öldürülmesi kıssası Buhârî ve Müslim'de sahîh olarak rivâyet edilmiş olan sağlam ve sıhhatlerinde hiç şübhe bulunmayan hadîslerdir. Ebû Kılâbe'nin Anbese'ye hitâbı ve onun kendisini bu ifâdelerinde doğrulayıcı sözleri de aynen Müslim'de rivâyet edilmiştir: *Müslim Ter.*, V, 251-254 "1671", Kitâbu'l-Kasâme..., 2. Bâb.

Enes'ten; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Bir kimse Peygamber'in evlerindeki deliklerin birinden içeriye baktı. Hemen Peygamber (S) bir mışkas veyâ birkaç mışkas ile ona doğru kalktı da, onu dürtmek için ona doğru sinerek yaklaşmaya başladı [54].

٤٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا لَيْثٌ عنِ ابنِ شِهابٍ أنَّ سَهْلَ ابنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ أخْبَرَهُ أنَّ رَجُلاً اطَّلَعَ فى حُجْرٍ فى بابِ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ومَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم مِدْرًى يَحُكُّ بِهِ رأسَهُ فَلمَّا رآهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليْهِ وسلم قال لَوْ أعْلَمُ أنْ تَنْتَظِرَنِي لَطَعَنْتُ بِهِ فِي عَيْنَيْكَ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إنما جُعِلَ الإذْنُ مِنْ قِبَلِ البَصَرِ *

40-..... Bize Leys, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Ona da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle haber vermiştir: Bir kimse Rasûlullah'ın kapısındaki bir delikten içeriye bakmıştı. O sırada Rasûlullah'ın elinde midrâ denilen demirden bir tarak vardı ki, onunla başını kaşıyordu. Rasûlullah (S) -delikten münâsebetsizce bakan- o kişiyi görünce:

— *"Eğer senin bana bakıyor olduğunu daha önce bileydim, şu demiri gözüne saplardım!"* buyurdu.

Ve yine Rasûlullah:

— *"İzin isteme, ancak göz cihetinden kaanûn yapılmıştır!"* buyurdu [55].

٤١ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا أبُو الزِّنَادِ عن الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قالَ أبُو القاسِمِ ﷺ لَوْ أنَّ امْرَءًا اطَّلَعَ عَلَيْكَ بِغَيْرِ إذنٍ فَخَذَفْتَهُ بِحَصاةٍ فَفَقَأتَ عَيْنَهُ فَلَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ جُناحٌ *

41-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû'l-Kaasım (S) şöyle buyurdu: *"Eğer bir kimse izinsiz olarak senin mahremiyyetine bakar, sen de iki parmağın arası ile bir çakıl taşı atarak onun gözünü çıkarırsan, bundan dolayı artık sana herhangibir günâh sâbit olmaz"* [56].

---

54 *Mışkas,* "Minber" vezninde, yassı demire, bir kavle göre yassı demirli oka denir...

55 *Midrâ,* mîm'in kesriyle tarağa denir, muşt ma'nâsınadır...

56 Evine girmesine izin vermediğin bir adamın gözünü çıkarırsan kısas lâzım gelmez demek olur ki, bu da öyle izinsiz bakmayı men' etmede mübâlağa ifâde etmektedir.

٢٣ــ بابُ العاقِلَةِ
23- ÂKILE CEMÂATİ BÂBI [57]

٤٢ــ حدّثنا صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ أخبرنا ابنُ عُيَيْنَةَ حدّثنا مُطَرِّفٌ قال سَمِعْتُ الشعْبيَّ قال سَمِعْتُ أبا جُحَيْفَةَ قال سَأَلْتُ عَلِيًّا رضى اللَّهُ عنه هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ مالَيْسَ فى القُرْآنِ وقال مَرَّةً مالَيْسَ عِنْدَ النَّاسِ فقال والَّذِى فَلَقَ الحَبَّةَ وبَرَأَ النَّسَمَةَ ماعِنْدَنا إلاَّ مافي القُرْآنِ إلاَّ فَهْمًا يُعْطَى رَجُلٌ فى كِتابِهِ وما فى الصَّحِيفَةِ قُلْتُ وما في الصَّحِيفَةِ قال العَقْلُ وفِكاكُ الأسِيرِ وأنْ لايُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِكافِرٍ *

42-..... Bize Mutarrıf tahdîs edip şöyle dedi: Ben eş-Şa'bî'den işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Cuhayfe'den işittim, şöyle dedi: Ben Alî(R)'ye:

— Siz Ehli Beyt'in yanında Kur'ân'da olmayan herhangi birşey var mı? -Bir kerre "İnsanların yanında olmayan birşey var mı?" demiştir- diye sordum.

Alî:

— Tâneyi yaran ve insanı yaratan Allah'a yemîn ederim ki, bizim yanımızda Kur'ân'da olandan başka birşey yoktur. Ancak insana Allah'ın Kitâbı'nı anlamak husûsunda verilen bir anlayış ve bir de şu sahîfedeki şey vardır, dedi.

Ben:

— O sahîfedeki nedir? dedim.

Alî:

— Akl, yânî diyet, esîrin bağının çözülüp kurtarılması, kâfir karşılığında müslümânın öldürülmeyeceği, dedi [58].

---

57 *Âkıle:* Âkıl'in cem'idir. Kişinin âkılesi, baba tarafından olan yakınlarıdır, onlar onun asabesidir. Bunlar âkıle diye isimlendirildi, çünkü bunlar diyeti hakk edenin evinin avlusuna diyet develerini bağlarlar, yâhud da cânînin *"Akl"* denilen diyetini yüklendikleri için böyle isimlenmişlerdir...

el-Âkıle, aslında diyet ve kan bedeli ma'nâsına olan *"Akl"*'dan fâil isimdir. *"Âkıle"* cemâati demektir. Sonra bir adamın asabesine denildi...

58 Hz. Alî'nin böyle kuvvetli bir yemîn ile te'yîd edip: "Ben Rasûlullah'tan, başkalarından saklı gizli olarak Beyt Ehli'ne mahsûs ve yazılı hiçbir emir almadım" demesinde Şîa'nın bu sûretle ileri sürdükleri çürük iddiâlarını kuvvetli bir redd vardır. Alî'nin "Benim bildiğim birşey varsa, o da Allah'ın kişiye Kur'ân'daki hükümleri ve hakîkatleri anlamak kudretini vermiş olmasıdır" sözünde de müfessirlerden naklolunmayan hükümleri, şerîatin usûl ve fürû'una uygun olarak herhangibir âlimin anlayıp kavraması, zekâsıyle Kur'ân'dan çıkarabilmesinin cevâzına işâret vardır. Bu hakîkati İmâm Mâlik de "İlim, rivâyetin çokluğuyla

٢٤ــ بابُ جَنِينِ المَرْأةِ

24- KADININ CENÎNİ(NİN HÜKMÜNÜ BEYÂN) BÂBI

٤٣ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ وحدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ امْرَأتَيْنِ مِنْ هُذَيْلٍ رَمَتْ إحْداهُما الأُخْرَى فَطَرَحَتْ جَنِينَها فقَضَى رسولُ اللَّهِ ﷺ فِيها بِغُرَّةٍ عَبْدٍ أوْ أَمَةٍ *

43-..... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Huzeyl kabîlesinden iki kadın birbiriyle döğüşüp, bunların biri diğerine bir taş atmış ve bu sebeble o kadın, karnındaki cenîni (ölü olarak) dışarıya atmıştı. Rasûlullah (S) kadının cenîni hakkında semeni, diyet bedelinin onda birinin yarısına ulaşan erkek veyâ dişi bir köle hükmetti [59].

٤٤ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيل حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا هِشامٌ عنْ أبِيهِ عنِ المُغِيرَةِ بنِ شُعْبَةَ عنْ عُمَرَ رضى اللَّه عنه أنَّهُ اسْتَشارَهُمْ فِي إمْلاَصِ المَرأةِ فقال المُغِيرَةُ قَضَى النبيُّ ﷺ بالْغُرَّةِ عَبْدٍ أوْ أمَةٍ قال ائْتِ مَنْ يَشْهَدُ معَكَ فَشَهِدَ مُحَمَّدُ بنُ مُسْلَمَةَ أنَّهُ شَهِدَ النبىَّ ﷺ قَضَى بِهِ *

44-..... Bize Hişâm, babası Urve'den; o da el-Mugîre ibn Şu'be'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb onlarla, kadının doğum vaktinden evvel düşürülen cenîni hakkında istişâre etti de, el-Mugîre:

— Peygamber (S) cenîn hakkında tam diyet bedelinin onda birinin yarısı kadar olan bir erkek yâhud dişi köle ile hükmetti, dedi.

Umer ona:

— Seninle berâber buna şehâdet edecek bir kimse daha getir, dedi.

Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme de Peygamber'in böyle hükmettiğine şehâdet eyledi.

٤٥ــ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُوسَى عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ أنَّ عُمَرَ نَشَدَ

---

hâsıl olmaz, o bir nûrdur, bir fehm ve idrâk kaabiliyetidir ki, Allah onu dilediğinin gönlüne kor'' sözüyle ifâde etmiştir.

59 Bunun bir rivâyeti Tıbb'da da geçmişti. Bu hadîslerin birkaç rivâyetini Müslim de Kasâme... Kitâbı'nda getirmiştir.

النّاسَ مَنْ سَمِعَ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم قَضَي فى السِّقْطِ وقال المُغِيرَةُ أنا سمِعْتُهُ قَضَى فِيهِ بِغُرَّةٍ عبْدٍ أوْ أمَةٍ قال ائْتِ مَنْ يَشْهَدُ مَعَكَ عَلى هٰذا فقال مُحَمَّدُ ابنُ مَسْلَمَةَ أنَا أشْهَدُ عَلى النبيِّ ﷺ بِمِثْلِ هٰذا *

45- Bize Ubeydullah ibn Mûsâ, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb, insanlara:

—Peygamber(S)'in düşük cenîn hakkındaki hükmünü işiten kimse var mı? diye sordu.

el-Mugîre:

— Ben işittim; Peygamber düşük cenîn hakkında tam diyet bedelinin onda birinin yarısı kadar olan bir erkek yâhud dişi köle ile hükmetti, dedi.

Umer:

— Berâberinde buna şehâdet edecek bir kimse getir, dedi.

Bunun üzerine Muhammed ibn Mesleme:

— Ben, Peygamber üzerine böyle hükmettiğine şehâdet ediyorum, dedi.

٤٦ــ **حدّثنى** مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللّهِ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ سابِقٍ **حدّثنا** زَائِدَةُ **حدّثنا** هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ أنَّهُ سَمِعَ المُغِيرَةَ بنَ شُعْبَةَ يُحَدِّثُ عنْ عُمَرَ أنَّهُ اسْتَشارَهُمْ فِي إمْلاصِ المَرْأةِ مِثْلَهُ *

46-..... Bize Hişâm ibn Urve, babasından, onun Mugîre ibn Şu'be'den, Umer'in kendileriyle kadının vakitsiz düşürülmüş cenîni hakkında istişâre ettiğini, bundan önceki hadîs gibi tahdîs ederken işitmiştir.

٢٥ــ بابُ جَنِينِ المَرْأةِ وأنَّ العَقْلَ عَلى الوالِدِ وعَصَبَةِ الوالِدِ لاعَلَى الوَلَد

25- KADININ CENÎNİNİN HÜKMÜ, ÖLDÜRÜLEN KADININ DİYETİNİN ÖLDÜRENİN BABASI VE BABASININ ASABESİ ÜZERİNE OLDUĞU; ÇOCUK ÜZERİNE OLMADIĞI BÂBI

٤٧ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ

سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَضَي فى جَنِينِ امْرَأةٍ مِنْ بَنى لَحْيَانَ بِغُرَّةٍ عَبْدٍ أوْ أمَةٍ ثُمَّ إنَّ المَرْأَةَ الَّتى قَضَى عَلَيْها بالغُرَّةِ تُوُفِّيَتْ فَقَضَى رسولُ اللَّهِ ﷺ أنَّ مِيرَاثَها لِبَنِيها وزَوْجِها وأنَّ العَقْلَ عَلى عَصَبَتِها *

47-..... Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S), Lahyân oğulları'ndan bir kadının ölü olarak düşen cenîni hakkında kıymeti, tam diyet bedelinin onda birinin yarısına ulaşan bir köle veyâ câriye ile hükmetti. Sonra lehine tam diyet bedelinin onda birisinin yarısı ile hükmolunan o cenînin anası kadın öldü. Bunun akabinde Rasûlullah, o kadının mîrâsının, kendi oğullarına ve kocasına âid olduğuna, cinâyete kurbân gidip ölmüş olan kadının diyetinin ise, cinâyeti işleyen kadının erkek akrabâları üzerine lâzım geldiğine hükmetti [60].

٤٨ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ صالِحٍ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ حدّثنا يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ عنِ ابنِ المُسَيَّبِ وأبى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه قال اقْتَتَلَتِ امْرَأتانِ مِنْ هُذَيْلٍ فَرَمَتْ إحْدَاهُما الأُخْرَى بِحَجَرٍ فَقَتَلَتْها وما فى بَطْنِها فاخْتَصَمُوا إلى النبىِّ ﷺ فَقَضَى أنَّ دِيَةَ جَنِينِها غُرَّةٌ عَبْدٌ أوْ وَلِيدَةٌ وَقَضَى أنَّ دِيَةَ المَرأةِ عَلَى عاقِلَتِها *

48-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Huzeyl kabîlesinden iki kadın birbiriyle döğüşüp, bunların biri diğerine bir taş attı. Taş atan kadın, öteki kadını ve onun karnındaki cenîni öldürdü. Akabinde Peygamber(S)'in huzûrunda da'vâlaştılar. Peygamber, cenînin diyetinin, tam diyet bedelinin onda birinin yarısına ulaşacak erkek veyâ dişi bir köle olduğuna hükmetti. Kadının diyeti de, câniye kadının asabesi (yânî erkek akrabâları) üzerinedir, diye hükmetti [61].

٢٦ــ بابُ مَنِ اسْتَعانَ عَبْدًا أوْ صَبِيًّا. ويُذْكَرُ أنَّ أُمَّ سَلَمَةَ بَعَثَتْ إلى

60 Bunun bir rivâyeti Ferâiz'de de geçmişti.

61 Bu bâbın hadîslerinin birkaç rivâyetini Müslim de Kasâme...'de getirmiştir: *Müslim Ter.*, V, 271-275 "1681, 1689".

مُعَلِّمِ الكُتَّابِ ابْعَثْ إِلَيَّ غِلْمانًا يَنْفُشُونَ صُوفًا ولا تَبْعَثْ إِلَيَّ حُرًّا

26- KÖLE YÂHUD ÇOCUKTAN YARDIM İSTEYEN KİMSE BÂBI

Ümmü Seleme'nin, kâtiblerin muallimine haberci gönderip "Bana yün tiftikleyecek oğlan çocukları yolla, hürr yollama" dediği zikrolunuyor [62].

٤٩ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ زُرَارَةَ أخبرنا إسْماعِيلُ بنُ إبْرَاهِيمَ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ عنْ أنَسٍ قال لَمَّا قَدِمَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم المَدِينَةَ أخَذَ أبو طَلْحَةَ بِيَدِى فانْطَلَقَ بِى إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقال يارسولَ اللَّهِ إنَّ أنَسًا غُلامٌ كَيِّسٌ فَلْيَخْدُمْكَ قال فَخَدَمْتُهُ فى الحَضَرِ والسَّفَرِ فَوَاللَّهِ ما قال لِى لِشَيْءٍ صَنَعْتُهُ لِمَ صَنَعْتَ هٰذَا هٰكَذَا ولا لِشَيْءٍ لَمْ اصْنَعْهُ لِمَ لَمْ تَصْنَعْ هٰذَا هٰكَذَا *

49-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiği zamân üvey babam Ebû Talha benim elimden tutup Rasûlullah'ın yanına götürdü ve:

— Yâ Rasûlallah! Enes akıllı bir oğlandır, Sana hizmet etsin! dedi.

Enes: Artık ben hazarda, seferde O'na hizmet ettim. Vallâhi bana yapmış olduğum birşey için "Bunu neden böyle yaptın?" demedi; yine yapmadığım birşey için de "Bunu neden şöyle yapmadın?" demedi, demiştir [63].

---

62 Bu Ümmü Seleme, mü'minlerin anasıdır. Bir rivâyette Ümmü Suleym şeklinde gelmiştir ki, bu Enes ibn Mâlik'in anasıdır. *Fethu'l-Bârî*'de şöyle dedi: Ümmü Seleme bilhassa köle istedi, çünkü örf, efendilerin, hürrlerin aksine, meşakkatsiz, kolay işlerde kölelerinin kullanılmasına rızâ göstermeleri üzere cârî idi. Bu haberi es-Sevrî, kendi *Câmi*'inde senediyle rivâyet etmiştir.

63 Rasûlullah, Ebû Talha'ya *"Bana hizmet edecek bir oğlan araştır"* demişti. Enes ise, annesi Ümmü Suleym'in kefâletinde idi. Onu annesi Peygamber'e getirdi. Kocası ve Enes'in üvey babası olan Ebû Talha da berâberinde idi... (Kastallânî).

Hicretin başlarında Enes'i, sekiz-on yaşlarında olduğu hâlde annesi Ümmü Suleym, Peygamber'in yanına götürüp "Yâ Rasûlallah, bunu size hizmetçiniz olmak üzere getirdim, haddim olmayarak armağan ettim. Benim oğlum ve Sizin hizmetçinizdir. Ona duâ buyur" diye takdîm etmişti. Peygamber de Enes hakkında uzun ömür, mal ve evlâd çokluğu ile duâ etmiş idi. Peygamber'in bu duâsı bereketiyle Enes, seksenden fazla evlâd ve torun görmüş, kendisi çok mala

٢٧ــ بابٌ المَعْدِنُ جُبارٌ والبِئْرُ جُبارٌ

27- BÂB:

"Ma'den cubârdır, kuyu da cubârdır" (Yânî bunlarda olan zararlar, ölümler hederdir, üzerine birşey lâzım gelmez.)

٥٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ حدّثنا ابنُ شِهابٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ وأبي سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال العَجْماءُ جُرْحُها جُبارٌ والبِئْرُ جُبارٌ والمَعْدِنُ جُبارٌ وفي الرِّكازِ الخُمُسُ.

50-..... Bize İbn Şihâb, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den ve Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; onlar da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Hayvanların kendiliğinden meydana getirdikleri cinâyet ve zararlar hederdir. Kuyu kazmaktan doğan cinâyet de hederdir. Ma'den kazmada meydana gelen cinâyet de hederdir. Defîne mallarında beşte bir nisbetinde vergi vardır"* buyurmuştur [64].

٢٨ــ بابٌ العَجْماءُ جُبارٌ

وقال ابنُ سِيرِينَ كانُوا لايُضَمِّنُونَ مِنَ النَّفْحَةِ ويُضَمِّنُونَ مِنْ رَدِّ العِنانِ: وقال حَمَّادٌ لاتُضْمَنُ النَّفْحَةُ إلاَّ أنْ يَنْخُسَ إنْسانٌ الدَّابَّةَ : وقال شُرَيْحٌ

---

mâlik olup yüzüç yaşına ulaştığı hâlde vefât etmiştir... (Mehmed Zihnî, *el-Hakaaık*, s.171-174).

64 Sâhibi tarafından bağlanan veyâ bir tarafa kapatılan dört ayaklı hayvanların bağlarını koparârak veyâ kapatıldıkları yerden kurtularak meydana getirdikleri cinâyet ve zararlar hederdir. Sâhibine tazmîn lâzım gelmez, demek oluyor. Ancak hayvanın sâhibi, cinâyet sırasında ve zarar esnâsında yanında bulunur da men' etmezse, tazmîn îcâb eder. Fıkıh kitâblarında bu zararların çeşitleri ve tazmin için gereken şartlar ayrı ayrı tafsîl edilmiştir.

Kuyu da böyledir. Bir kimsenin kendi milkine yâhud hükûmetin izniyle boş bir yerde kazdırdığı kuyunun içine bir insan yâhud hayvân düşse -gerekli tedbîrleri aldığı takdîrde- kuyu sâhibine tazmîn lâzım gelmez.

Ma'den kuyuları da böyledir. Devletin izniyle işletilen ma'den kuyularına düşen insan ve hayvanın zararı, ma'den sâhibine ödettirilmez.

Hadîsin son fıkrası "Rikâz"ın, yânî örtülü ve gömülü olan ma'denler ve defînelerin beşte bir nisbetinde harca, vergiye tâbi' olmasını takrîr etmektedir... (*Müslim Ter.*, V, 312-313).

لاتُضْمَنُ ماعاقَبَتْ أنْ يَضْرِبَها فتَضْرِبَ بِرِجْلِها : وقال الحَكَمُ وحَمَّادٌ إذَا ساقَ المُكارِى حِمارًا عَلَيْهِ امْرَأةٌ فتَخِرُّ لاشَيْءَ عَلَيهِ : وقال الشَّعْبِىُّ إذَا ساقَ دابَّةً فأتْعَبَها فهُوَ ضامِنٌ لِما أصابَتْ وإنْ كانَ خَلْفَها مُتَرَسِّلاً لَمْ يَضْمَنْ *

28- BÂB:

"Hayvanların kendiliklerinden meydana getirdikleri zararlar hederdir".

Muhammed ibn Sîrîn:

(Sahâbî ve tâbiî âlimleri) hayvan tepmesinden uğranılan zararı ödetmezlerdi de binicinin hayvanın dizginini geriye çekmesinden dolayı hayvana isâbet eden zararı biniciye ödetirlerdi, demiştir.

Hammâd ibn Seleme de:

Hayvan tepmesi tazmîn olunmaz, ancak insanın, hayvanın ensesine, arkasına yâhud yanlarına öğendire makûlesi deynekle dürtmesi tazmîn olunur, demiştir.

Kaadı Şurayh:

Hayvan ayağı ile vurup ikaab ettiği zamân, sen de karşılık olarak onun ayağına vurup da ayağına bir zarar verdiğinde tazmîn edilmez, demiştir:

el-Hakem ibn Uteybe ile Hammâd ibn Ebî Süleymân:

Mekkârî, üzerinde bir kadın bulunan eşeği sürdüğü zamân kadın düşerse, sürücü üzerine bir ödeme yoktur, demişlerdir.

eş-Şa'bî de:

Sürücü hayvanı sürüp yorduğu zamân hayvana isâbet edecek zararı öder.

Eğer sürücü, hayvanın arka tarafında olur ve yormaksızın yavaş yavaş yumuşaklık ve kolaylıkla sürer de bu sırada hayvana bir zarar isâbet ederse zararı ödemez, demiştir [65].

٥١ــ حدّثنا مُسْلِمٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ زِيادٍ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال العَجْماءُ عَقْلُها جُبارٌ والبِئْرُ جُبارٌ والمَعْدِنُ جُبارٌ وفِي الرِّكازِ الخُمُسُ *

65 İbn Sîrîn'in sözünü Saîd ibn Mansûr; Hammâd'ın, Kaadı Iyâd'ın, el-Hakem'in ve eş-Şa'bî'nin sözlerini de İbn Ebî Şeybe senedli olarak rivâyet etmişlerdir.

51-..... Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Hayvanların yaptığı zararın diyeti hederdir; kuyu kazmadan meydana gelen zarar da hederdir. Ma'den kazmada meydana gelen zarar da hederdir. Defîne mallarında beşte bir nisbetinde vergi vardır"* buyurmuştur.

٢٩ــ بابُ إثْمِ مَنْ قَتَلَ ذِمِّيًّا بِغَيْرِ جُرْمٍ

29- BİR ZIMMÎYİ CÜRÜMSÜZ OLARAK ÖLDÜREN KİMSENİN GÜNÂHI(NI BEYÂN) BÂBI

٥٢ــ **حدّثنا** قَيْسُ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** عبْدُ الوَاحِدِ **حدّثنا** الحَسَنُ **حدّثنا** مُجاهِدٌ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو عنِ النبيِّ ﷺ قال مَنْ قَتَلَ نَفْسًا مُعَاهَداً لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ وإنَّ رِيحَها يُوجَدُ مِنْ مَسيرَةِ أرْبَعِينَ عامًا *

52-..... Bize Mücâhid ibn Cebr, Abdullah ibn Amr(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Herhangi mü'min bir kişi, muâhedeli bir zımmîyi haksız yere öldürürse, o kişi cennet kokusu kokamaz. Hâlbuki* (büyük günâhlardan çekinen öbür mü'minler tarafından) *cennet kokusu kırk yıllık uzaklıktan duyulur!"* [66].

٣٠ــ بابٌ لايُقْتَلُ المُسْلِمُ بالكافِرِ

30- BÂB: "KÂFİR KİŞİYE BEDEL MÜSLÜMÂN ÖLDÜRÜLMEZ"

٥٣ــ **حدّثنا** أحْمَدُ بنُ يُونُسَ **حدّثنا** زُهَيْرٌ **حدّثنا** مُطَرِّفٌ أنَّ عامِرًا **حَدَّثَهُمْ** عنْ أبي جُحَيْفَةَ قال قُلْتُ لِعَلِيٍّ **وحدّثنا** صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ أخبرنا ابنُ عُيَيْنَةَ **حدّثنا** مُطَرِّفٌ قال سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ **يُحَدِّثُ** قال سَمِعْتُ أبا جُحَيْفَةَ قال

66 Parantez içindeki ziyâde Nesâî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerindendir. Kırk yıl yerine yetmiş, yüz rivâyetleri de olduğundan, bununla uzak mesâfeler kinâye edilmiş olmaktadır.

Müslümân ülkesinde yaşayan gayrı müslim zımmîler, müslümânlar gibi canları, malları, ırzları devletin korumasındadır. Haksız olarak aslâ öldürülmezler.

سألْتُ عَلِيًّا رضى اللَّهُ عنه هلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ مِمَّا لَيْسَ فى القُرْآنِ وقال ابنُ عُيَيْنَةَ مَرَّةً مالَيْسَ عِنْدَ النَّاسِ فقال والَّذِى فَلَقَ الحَبَّةَ وبَرَأَ النَّسَمَةَ ماعِنْدَنا إلاَّ ما فى القُرْآنِ إلاَّ فَهْمًا يُعْطَى رجُلٌ فى كِتابِهِ وما فى الصَّحِيفَةِ قُلْتُ وما فى الصَّحِيفَةِ قال العَقْلُ وفَكاكُ الأسِيرِ وأنْ لايُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِكافِرٍ *

53-..... Ebû Cuhayfe (R) şöyle demiştir: Ben Alî'ye:

— Sizin yanınızda Allah'ın Kitâbı'nda bulunmayan nevi'den herhangi birşey var mı? -Râvî İbn Uyeyne bir kerre: "İnsanların yanında bulunmayan birşey var mı?" şeklinde söylemiştir- diye sordum.

Alî (R):

— Tâneyi (toprak içinde) yaran ve insanı yaratan Allah'a yemîn ederim ki, bizim yanımızda Kur'ân'da olanlardan başka birşey (bir ilim) yoktur. Ancak Allah'ın Kitâbı hakkında bir kişiye Allah tarafından verilen anlama ve bir de şu sahîfede yazılı olan şeyler vardır, dedi.

Ben:

— Bu sahîfedeki hükümler nedir? dedim.

Alî:

— Öldürme diyeti, esîrin (esîrlik bağının çözülüp) kurtarılması, kâfir kişiye karşılık müslümânın öldürülmeyeceği hükümleri vardır, dedi [67].

٣١ــ بابٌ إذَا لَطَمَ المُسْلِمُ يَهُودِيًّا عِنْدَ الغَضَبِ رَوَاهُ أَبُو هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ

31- BÂB: MÜSLÜMÂN KİŞİ ÖFKE SIRASINDA BİR YAHÛDÎ'YE TOKAT VURDUĞU ZAMÂN (ÜZERİNE BİRŞEY LÂZIM GELMEZ)

Bunu (yânî müslümânın Yahûdî'yi tokatlaması hadîsini) Ebû Hureyre, Peygamber(S)'den rivâyet etmiştir [68].

67 Alî'nin "Ancak Allah tarafından Kitâb'ı hakkında bir kimseye verilen anlama vardır" sözü, müfessirlerden naklolunmayan hükümleri, dînin usûl ve kaaidelerine uygun olarak bir âlimin anlayış ve zekâsıyle Kur'ân'dan istinbât edebilmesinin cevâzına işâret sayılmıştır. Bu hakîkati, İmâm Mâlik de: "İlim rivâyet çokluğu ile hâsıl olmaz, o bir nûrdur, bir anlama ve idrâk kaabiliyetidir ki, Allah onu dilediği gönüle kor" sözüyle ifâde etmiştir.

Bunun bir rivâyeti de Cizye'de geçti.

68 Bu, Peygamberler'de, "Mûsâ kıssası"nda geçti.

٥٤ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرِو بنِ يَحْيَى عنْ أبِيهِ عنْ أبى سَعِيدٍ عنِ النبىِّ ﷺ قال لاتُخَيِّرُوا بَيْنَ الأنْبياءِ *

54-..... Bize Sufyân es-Sevrî, Amr ibn Yahyâ'dan; o da babası Yahyâ ibn Umâre'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Peygamberler arasında şu, şundan daha hayırlıdır demeyiniz!"* buyurmuştur [69].

٥٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عَمْرِو بنِ يَحْيَى المازِنِى عنْ أبِيهِ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ قال جاءَ رجُلٌ مِنَ اليَهُودِ إلى النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم قَدْ لُطِمَ وجْهُهُ فقال يامُحَمَّدُ إنَّ رجُلاً مِنْ أصْحَابِكَ مِنَ الأنْصارِ لَطَمَ فى وجْهِى قال ادْعُوهُ فَدَعَوْهُ قال لِمَ لَطَمْتَ وجْهَهُ فقال قال يارسولَ اللّهِ إنِّي مَرَرْتُ باليَهُودِ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ والَّذِى اصْطَفَى مُوسَى عَلى البَشَرِ قال قُلْتُ وعَلى مُحَمَّدٍ صلى اللّه عليه وسلم قال فأخَذَتْنِى غَضْبَةٌ فَلَطَمْتُهُ قال لاتُخَيِّرُونِي مِنْ بَيْنِ الأنْبِياءِ فإنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ يَوْمَ القِيامَةِ فأكُونُ أوَّلَ مَنْ يُفِيقُ فإذَا أنا بِمُوسَى آخِذٌ بِقائِمَةٍ مِنْ قَوائِمِ العَرْشِ فَلاَ أدْرِى أفاقَ قَبْلِى أمْ جُزِىَ بِصَعْقَةِ الطُّورِ *

55-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Yahûdîler'den bir adam, yüzüne tokat vurulmuş olduğu hâlde, Peygamber(S)'e geldi de:

— Ensâr'dan olan sahâbîlerinden bir adam benim yüzüme tokat vurdu, diye şikâyet etti.

Peygamber:

— *"Onu çağırın!"* buyurdu.

Sahâbîler o Ensârî adamı çağırdılar. Peygamber:

— *"Sen bunun yüzüne niçin tokat vurdun?"* diye sordu.

O zât:

— Yâ Rasûlallah! Ben Yahûdîler'in yanından geçtim de bunu "Mûsâ'yı bütün beşeriyetin üstüne seçip tercîh eden Allah'a yemîn ederim ki" derken işittim.

Ensârî dedi ki:

---

69 Bu da birçok yerde geçti. Bunun bir rivâyeti Husûmetler'de geçmişti.

— Ben: Muhammed'in üstüne de mi (yükseltti), dedim.

Ensârî dedi ki:

— Bu sırada beni bir öfke yakaladı, ben de bu sebeble onu tokatladım, dedi.

Peygamber:

— *"Bana peygamberler arasından üstünlük, hayırlılık vermeyiniz. Hakîkatte insanlar kıyâmet gününde* (dehşetten) *bayılacaklar.* (Ben de onlarla berâber bayılacağım.) *Fakat ilk ayılan ben olacağım. O anda bir de göreceğim ki, Mûsâ, Arş'ın ayaklarından bir ayağa tutunmuş hâlde olacaktır. Bilmiyorum, Mûsâ da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ayıldı, yâhud Tûr Dağı'ndaki bayılması ile mi hesâbı karşılandı?"* buyurdu [70].

70 Bu, geçen Ebû Saîd hadîsinin başka bir rivâyetidir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٨٩ــ كِتابُ اسْتِتابَةِ المُرْتَدِّينَ والمُعانِدِينَ وقِتالِهِمْ وإثْمِ مَنْ أشْرَكَ بِاللَّهِ وعُقُوبَتِهِ فى الدُّنْيا والآخِرَةِ

89- KİTÂBU İSTİTÂBETİ'L-MÜRTEDDÎN VE'L-MUÂNİDÎN VE KITÂLİHİM VE İSMİ MEN EŞRAKE BİLLÂHİ VE UKÛBETİHİ Fİ'D-DÜNYÂ VE'L-ÂHİRETİ

(Mürtedlerin ve Hakk'a Karşı İnâd Eden Kâfirlerin Tevbe Etmelerini İstemek, Onlarla Kıtâl Etmek, Allah'a Ortak Koşanın Günâhı, Dünyâda ve Âhiretteki Ukûbeti Kitâbı) [1]

قال اللَّهُ تعالى إنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ * ولَئِنْ أشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ ولَتَكُونَنَّ مِنَ الخاسِرِينَ *

---

1 Bâzı nüshalarda Kitâbu'l-Mürteddîn.... unvânından sonra "Bâbu men eşrake billâhi ve ukûbetihi fi'd-dünyâ ve'l-âhireti ve kaale'llâhu teâlâ..." şeklinde devam etmiştir.

Yüce Allah şöyle buyurdu:
"... Çünkü şirk, elbette büyük bir zulümdür"
(Lukmân: 13) [2];
"(And olsun ki sana da, senden evvelkilere de (şu) vahyolunmuştur:) Eğer ortak tanırsan, celâlim hakkı için, amelin boşa gider ve muhakkak husrâna düşenlerden olursun" (ez-Zumer: 65).

١ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بن سَعِيدٍ **حدّثنا** جَرِيرٌ عنِ الأَعْمَشِ عنْ إبْراهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّه عنه قال لَمَّا نَزَلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ الَّذِينَ آمَنُوا ولَمْ يَلْبِسُوا إيمانَهُمْ بِظُلْمٍ شَقَّ ذٰلِكَ عَلى أصْحابِ النبِيِّ صلى اللَّه عليه وسلم وقالُوا أيُّنا لَمْ يَلْبِسْ إيمانَهُ بِظُلْمٍ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إنَّهُ لَيْسَ بِذَاكَ ألا تَسْمَعُونَ إلى قَولِ لُقْمانَ إنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ *

1-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Şu ***"Îmân edenler, bununla berâber îmânlarını haksızlıkla da bulaştırmayanlar; işte*** (ancak) ***onlardır ki*** (korkudan) ***emîn olmak hakkı kendilerinindir. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir"*** (el-En'âm: 82) âyeti indiği zamân, bu, Peygamber'in sahâbîleri üzerine ağır geldi ve:

— Bizim hangimiz îmânına zulüm karıştırmamıştır! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— ***"Bu, sizin düşündüğünüz haksızlık değildir. Lukmân Peygamber'in sözünü işitmiyor musunuz: Şübhesiz ki*** (Allah'a) ***şirk elbette büyük bir zulümdür"*** buyurdu [3].

٢ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** بِشْرُ بنُ المُفَضَّلِ **حدّثنا** الجُرَيْرِيُّ **وحدّثني** قَيْسُ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** إسْمٰعِيلُ بنُ إبْراهِيمَ أخبرنا سَعِيدٌ الجُرَيْرِيُّ **حدّثنا** عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ أبِي بَكْرَةَ عنْ أبِيهِ رضى اللَّه عنه قال قال النبِيُّ صلى اللَّه عليه

---

2 Âyetin baş tarafı şöyledir: ***"Hani Lukmân, oğluna - o, ona öğüt verirken- şöyle demişti: Oğulcağızım, Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür"***.

3 Bunun bir rivâyeti Îmân Kitâbı'nda da geçmişti. Îmân'a şirk katmak ya nifâk ile yâhud irtidâd sûretiyle olur. Müşrik ve münâfık olmayanların mazhar oldukları emn ve emân, cehennemde devâmlı kalmaktan emn ve emândır. Yoksa âsîye azâb olunacağı, birçok nasslar ile sâbittir.

وسلم أَكْبَرُ الكَبائِرِ الإِشْراكُ بِاللَّهِ وعُقُوقُ الوَالِدَيْنِ وشَهادَةُ الزُّورِ وشَهادَةُ الزُّورِ ثَلاثًا أَوْ قَولُ الزُّوْرِ فَما زَالَ يُكَرِّرُها حتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ *

2..... Bize Abdurrahmân ibnu Ebî Bekre, babası Ebû Bekre(R)'den tahdîs etti ki, şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Büyük günâhların en büyükleri Allah'a ortak koşmak, ana-babaya âsî olmak ve yalan şâhidliğidir". "Yalan şâhidliği"* yâhud *"Yalan söz söyleme"*yi üç kerre tekrar etti. Peygamber bunu durmadan tekrâr ediyordu, nihâyet biz:

— Keşke sükût etse! dedik [4].

٣ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ الحُسَيْنِ بنِ إبْراهِيمَ أخبرنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُوسىٰ أخبرنا شَيْبانُ عنْ فِراسٍ عنِ الشَّعْبِيِّ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَمْرٍو رضى اللَّه عنهما قال جاءَ أعْرابِيٌّ إلى النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم فقال يارسولَ اللَّهِ ما الكَبائِرُ قال الإِشْراكُ بِاللَّهِ قال ثُمَّ ماذَا قال ثُمَّ عُقُوقُ الوَالِدَيْنِ قال ثُمَّ ماذَا قال اليَمِينُ الغَمُوسُ قُلْت وما اليَمِينُ الغَمُوسُ قال الَّذِي يَقْتَطِعُ مالَ امْرىءٍ مُسْلِمٍ هُوَ فِيها كاذِبٌ *

3..... Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e bir A'râbî geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Büyük günâhlar nedir? diye sordu.

Rasûlullah:

—*"Allah'a ortak kılmaktır"* buyurdu.

A'râbî:

— Bundan sonra nedir? dedi.

Rasûlullah:

—*"Bundan sonra anaya babaya âsî olmaktır"* buyurdu.

Bedevî:

— Bundan sonra nedir? dedi.

Rasûlullah:

— *"el-Yemînu'l-gamûs'tur"* buyurdu.

Râvî dedi ki: Ben:

— "el-Yemînu'l-gamûs" nedir? diye sordum.

O da:

---

4 Bunun da birer rivâyeti Şehâdetler ve Edeb'de geçti.

— Yemîninde yalancı olduğu hâlde, müslümân bir kimsenin malını kesip alan yemîndir, dedi [5].

٤ــ حدّثنا خَلاّدُ بنُ يَحْيى حدّثنا سُفْيانُ عنْ مَنْصُورٍ والأعْمَشِ عنْ أبي وائِلٍ عنِ ابنِ مَسْعُودٍ رضى اللّهُ عنه قال قال رجُلٌ يارسولَ اللّهِ أنُؤَاخَذُ بما عَمِلْنا فى الجاهِلِيَّةِ قال مَنْ أحْسَنَ فى الإسْلاَمِ لَمْ يُؤَاخَذْ بِما عَمِلَ في الجاهِلِيَّةِ ومَنْ أساءَ فى الإسْلاَمِ أُخِذَ بالأوَّلِ والآخِرِ *

4..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah'a:

— Yâ Rasûlallah! Câhiliyet zamânında (müslümân olmadan önce) işlediğimiz günâhlardan dolayı cezâ görecek miyiz? diye sordu.

Rasûlullah (S) şöyle cevâb verdi:

— *"Her kim müslümânlıkta güzel hareket ederse, câhiliyet hayâtında işlediği günâh ile muâheze olunmaz. Fakat her kim müslümânlıkta* (sebât etmeyip irtidâd etmek) *fenâlığında bulunursa* (ve küfür üzere ölürse) *o, hem evvelce câhiliyetteki ameliyle, hem de sonra müslümânlıktaki küfür ve irtidâdıyle muâheze olunur* (ebedî cehennemde kalır)" [6].

١ــ بابُ حُكْمِ المُرْتَدِّ والمُرْتَدَّةِ : وقال ابنُ عُمَرَ والزُّهْرِيُّ وإبْرَاهِيمُ تُقْتَلُ المُرْتَدَّةُ واسْتِتابَتِهِمْ وقال اللّهُ تعالى : كَيْفَ يَهْدِى اللّهُ قَوْمًا كَفَرُوا

---

5 *el-Yemînu'l-gamûs,* sâhibini günâha ve ateşe daldıran yalan yemîn demektir, daha önce îzâh edilmişti.

6 Bu şöyle demektir: Bir kâfir müslümân olur ve müslümânlıkta sebât ederse, küfür hâlinde işlediği günâhların hepsi affolunur. Sebât etmez de küfre dönüp irtidâd ederse, o kimsenin hem evvelce küfür hâlinde işlediği kötülükleriyle, hem müslümân olduktan sonra dönekliği ve mürtedliği ile yakalanıp cezâlanır..

Fakat bundan sonra mürtedliğinden dönüp müslümân olursa, İmâm Ebû Hanîfe'ye göre ***"O küfredenlere söyle ki, eğer vazgeçerlerse geçmiş*** (günâhları) ***mağfiret olunacaktır, eğer*** (muhârebeye) ***dönerlerse evvelkiler***(e uygulanan) ***kaanûn muhakkak sûrette devâm etmiş olacaktır***" (el-Enfâl: 38) âyeti gereğince o kimse, yeni baştan müslümân sayılıp, yeni baştan işlediği hayırla sevâb alır. İrtidâdı üzerine yine terkettiği namâz ve diğer ibâdetlerin kazâsı lâzım gelmez. ***"...Kim îmânı tanımayıp kâfir olursa, herhâlde bütün yaptığı boşuna gitmiştir ve o âhirette en çok ziyâna uğrayanlardandır***" (el-Mâide: 5) âyeti gereğince, eski ibâdetleri bâtıl olduğundan, hacc gibi vaktiyle ettiği ibâdeti yeniden îfâ etmesi lâzım gelir (Aynî, Kastallânî).

بَعْدَ إيمانِهِمْ وشَهِدُوا أنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وجاءَهُمُ البَيِّناتُ واللَّهُ لايَهْدِى القَوْمَ الظَّالِمِينَ أُولَئِكَ جَزَاؤُهُمْ أنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ والمَلائِكَةِ والنَّاسِ أجْمَعِينَ خالِدِينَ فِيها لايُخَفَّفُ عَنْهُمُ العَذابُ ولاهُمْ يُنْظَرُونَ إلاَّ الَّذِينَ تابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وأصْلَحُوا فإنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ إنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إيمانِهِمْ ثُمَّ ازْدادُوا كُفْراً لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وأُولَئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ * وقال. ياأيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إنْ تُطِيعُوا فَرِيقاً مَنَ الَّذِينَ أُوتُوا الكِتَابَ يَرُودُّوكُمْ بَعْدَ إيمانِكُمْ كافِرِينَ * وقال . إنَّ الذينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدادُوا كُفْراً لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ ولا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلاً. وقال : مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يَحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أذِلَّةٍ عَلَى المُؤْمِنِينَ أعِزَّةٍ عَلى الكافِرِينَ * وقالَ . ولٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْراً فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذابٌ عَظِيمٌ ذٰلِكَ بِأنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الحَياةَ الدُّنْيا عَلى الآخِرَةِ وأنَّ اللَّهَ لا يَهْدِي القَوْمَ الكافِرِينَ أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلى قُلُوبِهِمْ وسَمْعِهِمْ وأبْصارِهِمْ وأُولَئِكَ هُمُ الغافِلُونَ لا جَرَمَ يَقُولُ حَقًّا أنَّهُمْ فى الآخِرَةِ هُمُ الخاسِرُونَ إلى قَوْلِهِ ثُمَّ إنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِها لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ولا يَزالُونَ يُقاتِلُونَكُمْ حتَّى يَرُدُّوكُمْ عنْ دِينِكُمْ إنِ اسْتَطاعُوا ومَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وهُوَ كافِرٌ فأُولَئِكَ حَبِطَتْ أعْمالُهُمْ فى الدُّنْيا والآخِرَةِ وأُولَئِكَ أصْحابُ النَّارِ هُمْ فِيها خالِدُونَ

1- ERKEK MÜRTED İLE KADIN MÜRTEDDENİN HÜKÜMLERİ -(BİR MİDİR YÂHUD AYRI MIDIR?)-

-Abdullah ibn Umer, ez-Zuhrî, İbrâhîm en-Nahaî: Dînden dönen kadın öldürülür, demişlerdir-

VE BUNLARIN TEVBE ETMELERİNİ İSTEMEK BÂBI [7]

7 Başlığın iki kısmı arasında üç zâtın görüşü vardır. Ebû Zerr rivâyetinde bu üç zâtın görüşleri başlıktan sonra getirilmiştir. Bu üç zâtın bu görüşlerine göre, erkek ve kadın mürtedler arasında hiçbir fark olmamış oluyor, hükümleri bir oluyor. İbn Abbâs'a göre, irtidâd ettiklerinde kadınlar öldürülmezler. İbn Umer'in görüşünü İbn Ebî Şeybe, diğer ikisinin görüşünü de Abdurrazzâk rivâyet etmişlerdir.

Yüce Allah şöyle buyurdu:

"Kendilerine apaçık delîller gelmiş, o Peygamber'in şübhesiz bir hakk olduğuna şâhidlik de etmişler iken, îmânlarının arkasından küfre sapan bir kavmi Allah nasıl hidâyete erdirir? Allah zâlimler gürûhunu hidâyete götürmez. Muhakkak Allah'ın, meleklerin, bütün insanların la'neti onların tepesine!

İşte onlar; onların cezâları! Onlar bunun içinde ebedî kalıcıdırlar. Kendilerinden ne azâb hafifletilir, ne de onlara bakılır. Bundan sonra tevbe ve ıslâh edenler müstesnâ. Çünkü Allah cidden mağfiret edici, çok merhamet edicidir. Hakîkat îmânlarının arkasından küfretmiş, sonra da küfrünü artırmış olanların tevbeleri aslâ kabûl olunmaz. İşte onlar sapıkların tâ kendileridir" (Âlu İmrân: 86-90) [8].

Ve Yüce Allah buyurdu:

"Ey îmân edenler, eğer kendilerine kitâb verilenlerin içinden herhangibir zümreye boyun eğecek olursanız, sizi îmânınızdan sonra döndürüp kâfirler yaparlar" (Âlu İmrân: 100).

Ve Yüce Allah buyurdu:

"Hakîkat îmân edip de sonra küfre sapanlar, sonra yine îmân ederek küfre dönenler, sonra da küfürlerinde ileri gidenler; Allah onları mağfiret edecek değildir. Onları bir yola iletecek de değildir" (en-Nisâ: 137).

Ve yine şöyle buyurdu:

"Ey îmân edenler, içinizden kim dîninden dönerse, Allah -mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorlu, kendisinin onları seveceği, onların da kendisini seveceği- bir kavim getirir (ki, onlar Allah yolunda savaşırlar ve hiçbir kınayanın kınamasından çekinmezler...)" (el-Mâide: 54).

Ve yine şöyle buyurdu:

"Kalbi îmân üzere mutmain olduğu hâlde zorlamaya uğratılanlar müstesnâ olmak üzere, kim îmânından

---

8 *"Onlara bakılmaz"*a kadar İslâm'dan sonra irtidâd ederek Medîne'den kaçıp Mekke müşriklerine katılan birkaç kişi hakkında inmiştir. Bunlar hakkında tevbenin kabûl edilmemesi, araştırılmıştır. En üstün ma'nâ şudur: Çünkü böyleleri ölüm emâresini görüp hayâttan ümîdini kesmedikçe tevbe edip îmâna gelmezler. Hâlbuki yeis îmânı makbûl değildir. Bunun îzâhı en-Nisâ: 17. âyetidir (*Hakk Dîni*, II, 1144).

sonra Allah'ı tanımaz, fakat küfre göğüs açarsa, işte Allah'ın gazabı o gibilerin başındadır. Onların hakkı en büyük bir azâbdır.

Bunun sebebi şudur:

Çünkü onlar dünyâ hayâtını âhiretten daha üstün sevmişlerdir ve çünkü Allah kâfirler gürûhuna hidâyet vermez. Onlar öyle kimselerdir ki, Allah, kalblerinin, kulaklarının ve gözlerinin üstüne mühür basmıştır. İşte gâfil olanlar da onların tâ kendileridir. Hiç şüphesiz onlar âhirette de husrâna uğrayanların tâ kendileridir.

Sonra

senin Rabb'in, işkencelere uğratıldıklarından sonra yurtlarından hicret edenlerin,

bundan sonra da

savaşanların, göğüs gerenlerin lehindedir şübhesiz.

Hakîkat senin Rabb'in

bunların ardından da çok

mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir. Bu kat'îdir"

(en-Nahl: 106-110).

"(Fitne katlden de beterdir.) Kâfirler, güçleri yetse, sizi dîninizden döndürünceye kadar sizinle savaşmalarında devâm edeceklerdir. İçinizden kim dîninden döner de o kâfir olarak ölürse, onların yaptığı işler dünyâda da, âhirette de boşa gitmiştir. Onlar, o ateşin arkadaşlarıdır. Onlar orada ebedî kalıcıdırlar"

(el-Bakara: 217).

٥ــ **حدّثنا** أَبو النُّعْمانِ مُحَمَّدُ بنُ الفَضْلِ **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أَيُّوبَ عنْ عِكْرِمَةَ قال أُتِيَ عَلِيٌّ رضى اللَّه عنه بِزَنادِقَةٍ فأَحْرَقَهُمْ فَبَلَغَ ذٰلِكَ ابنَ عَبَّاسٍ فقال لَوْ كُنْتُ أنا لَمْ أُحْرِقْهُمْ لِنَهْيِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لاتُعَذِّبُوا بِعَذَابِ اللَّهِ ولَقَتَلْتُهُمْ لِقَوْلِ رسولِ اللَّه صلى اللَّه عليه وسلم مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فاقْتُلُوهُ *

5-..... İbn Abbâs'ın kölesi İkrime şöyle demiştir: Alî ibn Ebî Tâlib(R)'e birkaç zındîk getirildi de, o da bunları yaktı. Alî'nin bu zındîklara yakma cezâsını uygulaması haberi İbn Abbâs'a ulaşınca, İbn Abbâs (R):

— Ben olaydım Rasûlullah(S)'ın *"Allah'ın azâbı ile azâblamayın!"* diye nehyi olduğu için, onlara yakma cezâsı uygulamazdım. Ben o zındîkları, Rasûlullah'ın *"Dînini tebdîl eden kimseyi öldürünüz!"* kavlinden dolayı öldürürdüm, dedi [9].

٦ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيٰى عنْ قُرَّةَ بنِ خالِدٍ قال **حدّثني** حُمَيْدُ بنُ هِلالٍ **حدّثنا** أبو بُرْدَةَ عنْ أبى مُوسٰى قال أقْبَلْتُ إلى النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم ومَعِى رَجُلانِ مِنَ الأشْعَرِيِّينَ أحَدُهُما عنْ يَمِينِى والآخَرُ عنْ يَسارِى ورسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم يَسْتاكُ فَكِلاهُما سَأَلَ فقال ياأبا مُوسٰى أوْ ياعَبْدَ اللّهِ بنَ قَيْسٍ قال قُلْتُ والَّذِى بَعَثَكَ بالحَقِّ ما أطْلَعانِى عَلى ما فى أنْفُسِهِما وما شَعَرْتُ أنَّهُما يَطْلُبان العَمَلَ فكأنِّى أنْظُرُ إلى سِواكِهِ تَحْتَ شَفَتِهِ قَلَصَتْ فقال لَنْ أوْ لا نَسْتَعْمِلُ عَلى عَمَلِنا مَنْ أرَادَهُ ولٰكِنِ اذْهَبْ أنْتَ ياأبا مُوسَى أوْ ياعَبْدَ اللّهِ بنَ قَيْسٍ إلى اليَمَنِ ثُمَّ اتَّبَعَهُ مُعاذُ بنُ جَبَلٍ فلَمَّا قَدِمَ عَلَيْهِ ألْقَى لَهُ وِسادَةً قال انْزِلْ وإذَا رَجُلٌ عِنْدَهُ مُوثَقٌ قال ما هٰذَا قال كانَ يَهُودِيًّا فأسْلَمَ ثُمَّ تَهَوَّدَ قال اجْلِسْ قال لاأجْلِسُ حتّى يُقْتَلَ قَضاءُ اللّهِ ورسُولِهِ ثَلاثَ مَرَّاتٍ فأمَرَ بِهِ فَقُتِلَ ثُمَّ تَذاكَرْنا قِيامَ اللَّيْلِ فقال أحَدُهُما أمَّا أنَا فأقُومُ وأنامُ وأرْجُو فِي نَوْمَتِى ما أرْجُو فى قَوْمَتِى *

6-..... Bize Ebû Burde tahdîs etti ki, Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in huzûruna vardım. Yanımda Eş'arîler'den iki adam vardı. Onların biri sağımda, diğeri de solumda idi. Bu sırada Rasûlullah (S) dişlerini misvâklıyordu. Yanımdaki iki kimse de Rasûlullah'tan iş ve me'mûriyet istediler. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Yâ Ebâ Mûsâ!"* yâhud: *"Yâ Abdallahi'bne Kays!"* buyurdu.

---

9 *ez-Zındîk:* Zây'ın kesriyle seneviyye tâifesinden olan şahsa denir. Bir kavle göre nûr ve karanlığa kaail olan, bir kavle göre âhirete ve rubûbiyete îmân ve i'tikaadı olmayan dînsize denir. Bâzılarına göre gönlünde kâfirliği gizleyip suretâ îmân ve İslâm'ı açıklayan münâfıka denir. Bâzıları indinde *"Zındîk"*, "Zendeb"in Fârisî muarrabıdır ki, nâkısatu'l-akl olan nisvâna denir... Cem'i *"Zenâdıka"* ve *"Zenâdîk"* gelir... (Uzun açıklama için: *Kaamûs Ter.*, III, 881-882).

Bunun bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Allah'ın azâbıyle azâblanmaz bâbı"nda, Alî'den geçmiş ve bâzı açıklamalar verilmişti. Hadîsin buradaki başlığa uygunluğu *"Kim dînini tebdîl ederse, onu öldürünüz!"* fıkrasındadır. Çünkü dînini değiştirip tebdîl eden kimse, mürted olmuştur.

Ebû Mûsâ dedi ki: Ben:

— Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ediyorum ki, bu iki kimse, gönüllerindeki vazîfe istemeyi bana bildirmediler ve ben onların böyle bir iş isteyeceklerini bilmiş değildim, dedim.

Bu sırada ben, O'nun yukarı kalkmış olan dudağının altındaki misvâkına bakıyordum. Rasûlullah:

— *"İş dileyen kimseyi biz, işimiz üzerinde kullanmayız; lâkin sen yâ Ebâ Mûsâ* -yâhud: *Yâ Abdallahi'bne Kays!- Yemen'e* (oraya vâlî olarak) *git!"* buyurdu.

Sonra onun arkasından Muâz ibn Cebel (Yemen'in bir bölgesine vazîfeli olarak) gitti. Nihâyet Muâz, Ebû Mûsâ'nın yanına geldiği zamân, Ebû Mûsâ onun için bir yastık koydu ve ona:

— Bineğinden in (ve yastık üzerine otur)! dedi.

Ebû Mûsâ'nın yakınında bir bağla sıkıca bağlanmış bir adam bulunuyordu. Muâz, Ebû Mûsâ'ya:

— Bu bağlı insan nedir? dedi.

Ebû Mûsâ:

— Bu bir Yahûdî idi, İslâm'a girdi, sonra da yine Yahûdî oldu, dedi.

Ebû Mûsâ, Muâz'a:

— Otur! dedi.

Muâz da üç kerre:

— Allah'ın ve Rasûlullah'ın hükmü olarak, dîninden dönen bu kişi öldürülünceye kadar ben oturmam! dedi.

Bunun üzerine Ebû Mûsâ, onunla ilgili emrini verdi, o mürtedde de öldürüldü. Bundan sonra Muâz ile Ebû Mûsâ gece yaptıkları ibâdeti zikrettiler: Biri (ki Muâz):

— Bana gelince, ben gece ibâdeti yapar ve uyurum, ibâdetim husûsunda sevâb arzû etmekte olduğum gibi uykum hakkında da sevâb arzû etmekteyim, dedi [10].

٢ــ بابُ قَتْلِ مَنْ أبى قَبُولَ الفَرَائِضِ وما نُسِبُوا إلى الرِّدَّةِ

10 Hadîsin başlığa uygunluğu "Ebû Mûsâ onunla ilgili emrini verdi ve o mürted öldürüldü" kavlindedir. Buhârî bu hadîsi kısa ve uzun metinlerle İcâre, Mağâzî ve Ahkâm Kitâbları'nda da getirmiştir. Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.

Bu iki büyük sahâbînin Yemen gibi koca bir ülkenin idârî işleri arasında ibâdet ve Hakk'a ubûdiyet husûslarındaki muntazam programları bizim için, ve her devirdeki yüksek idâreciler için örnek alınacak bir husûstur. Mağâzî'de de geçtiği üzere, Muâz bir geceyi üçe ayırıyordu: Uyku, namâz, Kur'ân kırâati. Uyku vücûdun ve sıhhatin düzgün olup, bütün dînî ve dünyevî işlerin yapılması vücûdun sağlığına ve düzgünlüğüne bağlı bulunduğundan, uykunun da namâz kadar sevâbı olacağını Muâz ibn Cebel'den öğreniyoruz.

2- FARZLARI KABÛL ETMEKTEN ÇEKİNENLERİN VE DÎNDEN DÖNMEĞE NİSBET EDİLENLERİN ÖLDÜRÜLMELERİ BÂBI

٧ــ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال لمَّا تُوُفِّىَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم واسْتُخْلِفَ أبو بَكْرٍ وكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ العَرَبِ قال عُمَرُ يا أبابَكْرٍ كَيْفَ تُقاتِلُ النَّاسَ وقَدْ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أُمِرْتُ أنْ أُقاتِلَ النَّاسَ حتَّى يَقُولُوا لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ فَمَنْ قال لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ عَصَمَ مِنِّى مالَهُ ونَفْسَهُ إلاَّ بِحَقِّهِ وحِسابُهُ عَلى اللَّهِ : قال أبو بَكْرٍ واللَّهِ لأُقاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلاةِ والزَّكاةِ فإنَّ الزَّكاةَ حَقُّ المالِ واللَّهِ لَوْ مَنَعُونِى عنَاقًا كانُوا يُؤَدُّونَها إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لَقاتَلْتُهُمْ عَلى مَنْعِها قال عُمَرُ فَواللَّهِ ماهُوَ إلاَّ أنْ رَأَيْتُ أنْ قَدْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَ أبى بَكْرٍ لِلْقِتالِ فَعَرَفْتُ أنَّهُ الحَقُّ *

7-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) vefât edip Ebû Bekr halîfe yapıldığı ve Arab kavminden kâfir olanlar kâfirliğe döndükleri zamân, (ordu gönderilmesinde) Umer:

— Yâ Ebâ Bekr! Bu insanlara karşı nasıl harb açar, kıtâl yaparsın? Hâlbuki Rasûlullah (S): *"Ben insanlarla, onlar 'Lâ ilâhe ille'llâh' deyinceye kadar harb etmeye emrolundum. Her kim bu 'Lâ ilâhe ille'llâh' şehâdet kelimesini söylerse, hakkı ile olmak hâriç, benden malını ve canını korumuş olur,* (gizli küfür ve ma'siyetinin) *hesâbı ise, Allah'a âiddir"* buyurmuştu, dedi.

Ebû Bekr cevâben:

— Vallâhi ben, namâz ile zekât arasını ayıran kimselerle muhakkak harb ederim. Çünkü zekât, mâlî bir haktır. Allah'a yemîn ederim ki, bunlar Rasûlullah'a veregeldikleri bir dişi oğlağı, benden men' ederlerse, bu men' ediş üzerine onlarla muhakkak harb ederim! dedi.

Bunun üzerine Umer:

— Vallâhi şunu gördüm ki, mürtecîlerin katli hakkındaki halîfenin bu hükmü, Allah'ın, Ebû Bekr'in gönlünde yarattığı genişliğin eseridir. Bu sâyede onlarla harb etmenin hakk olduğunu öğrendim! dedi [11].

11 Başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunun bir rivâyetini Zekât'ta getirdiği gibi, İ'tisâm'da da getirecektir. Müslim de Îmân'da getirmiştir.

٣ــ بابٌ إذا عَرَّضَ الذِّمِّيُّ وغَيْرُهُ بِسَبِّ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم ولَمْ يُصَرِّحْ نَحْوَ قَوْلِهِ السَّامُ عَلَيْكَ

3- BÂB: ZIMMÎ OLAN YAHÛDÎ VE HRISTİYAN YÂHUD MUÂHİD GİBİ BİR BAŞKASI PEYGAMBER'E SÖVMEYİ TA'RÎZ ETTİĞİ VE "ES-SÂMU ALEYKE" SÖZÜ GİBİ SÖVMEYİ AÇIKÇA SÖYLEMEDİĞİ ZAMÂN?

٨ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أبُو الحَسَنِ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ هِشامِ بنِ زَيْدِ بنِ أنَسِ بنِ مالِكٍ قال سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ يَقُولُ مَرَّ يَهُودِيٌّ بِرَسولِ اللَّهِ ﷺ فقال السَّامُ عَلَيْكَ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ وعَلَيْكَ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم أتَدْرُونَ ما يَقُولُ قال السَّامُ عَلَيْكَ قالُوا يارسولَ اللَّهِ ألا نَقْتُلُهُ قال لا إذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أهْلُ الكِتابِ فَقُولُوا وعَلَيْكُمْ *

8-..... Bize Şu'be haber verdi ki, Hişâm ibn Zeyd ibn Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Ben dedem Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Bir Yahûdî, Rasûlullah(S)'ın yanına uğradı da ("Ölüm üzerine olsun" demek olan):

— es-Sâmu aleyke! dedi.

Rasûlullah da ona:

— *"Ve aleyke*(= Senin üzerine de olsun)*!"* diye mukaabele etti.

Bundan sonra Rasûlullah, yanında bulunanlara hitâben:

— *"Sizler onun ne söylemekte olduğunu biliyor musunuz? O: es-Sâmu aleyke, dedi"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Biz onu öldürelim mi? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Hayır!* (Onu öldürmeyiniz!) *Kitâb ehli olanlar size selâm ver-*

Hicretin onbirinci yılı rebîulevvelinin onikinci pazartesi günü Peygamber'in vefâtı üzerine Ebû Bekr halîfe seçilmişti. Bu târihi ta'kîb eden günlerde bâzı Arab kabîleleri Tevhîd'i ve namâzı kabûl ettiklerini bildirerek zekâtı vermekten çekinmişler ve böylece İslâm'ın vâciblerinden olan bir esâsı reddetmişlerdi. Bunlar üzerine Halîfe, ordu göndermek ve onlarla harb etmek gerektiğini ortaya koydu. Sonunda Umer de Halîfe'nin görüşünün doğruluğunu kavrayıp tasdîk etmiştir. İslâm Dîni'nin bütünlüğünü, İslâm Ümmeti'nin hayât ve istikbâlini kurtaran hiç şübhesiz Ebû Bekr'in bu doğru kararı, azim ve kiyâseti, metânet ve mukaavemeti olmuştu. (Allah onlardan râzı olsun!)

dikleri zamân, sizler de onlara: 'Ve aleykum(= Sizin üzerinize de olsun)*' şeklinde söyleyiniz!''* buyurdu [12].

٩ــ **حدّثنا** أَبو نُعَيْمٍ عن ابنِ عُيَيْنَةَ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها قالَتِ اسْتأْذَنَ رَهْطٌ مِنَ اليَهُودِ عَلى النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم فقالُوا السَّامُ عَلَيْكَ فقُلْتُ بَلْ عَلَيْكُمُ السَّامُ واللَّعْنَةُ فقال ياعائِشَةُ إنَّ اللّٰهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ فى الأمْرِ كُلِّهِ قُلْتُ أَوَلَمْ تَسْمَعْ ما قالُوا قال قُلْتُ وعَلَيْكُمْ *

9-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Bir kerre Peygamber(S)'in huzûruna beş on kişilik bir Yahûdî, izin isteyip geldiler. Bunlar içeri girince (selâm vermiş olmak için "Ölüm üzerine olsun" demek olan):

— es-Sâmu aleyke! dediler.

Ben (bu hâin sözü anlayarak):

— Hayır, sâm ve la'net sizin üzerinize olsun! diye karşılık verdim.

Peygamber (S):

— *"Yâ Âişe! Şübhesiz Allah refîktir, her işte yumuşaklıkla muâmele etmesini sever"* buyurdu.

Ben de O'na:

— Sen onların dediklerini işitmedin mi? dedim.

Peygamber:

— *"Ben de: 'Ve aleykum*(= Sizin üzerinize de olsun)*!' dedim"* buyurdu [13].

١٠ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيٰى بنُ سَعِيدٍ عنْ سُفْيانَ ومالِكِ بنِ أَنَسٍ قالا **حدّثنا** عَبْدُ اللّٰهِ بنُ دِينارٍ قال سَمِعْتُ ابنَ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما يَقُولُ قال رسولُ اللّٰهِ ﷺ إنَّ اليَهُودَ إذَا سَلَّمُوا عَلى أَحَدِكُمْ إنَّما يَقُولُونَ سامٌ عَلَيْكَ فَقُلْ علَيْكَ *

---

12 Yânî hakk etmekte olduğunuz la'net ve azâb sizin üzerinize olsun!

Peygamber(S)'in onu öldürtmemesi, ancak onun sözünü sövmeye hamletmemesindendir. Peygamber onun bu sözünü, çâresiz herkesin başına gelecek olan ölüm ile bedduâ ma'nâsına hamletti. Onun için cevâbda *"Senin üzerine de olsun"* dedi. Yânî ölüm bana da, sana da inecektir, onun için bununla bedduâ etmeye hiçbir ma'nâ yoktur. Bu söz, sövme hakkında da sarîh değildir. Bu hadîsi en-Nesâî, el-Yevm ve'l-Leyl Kitâbı'nda getirdi (Kastallânî).

13 Kitâbu'l-Edeb'deki rivâyette burada şu ziyâde de vardır: *"Sen de benim dediğimi işitmedin mi? Ben onlara reddettim. Benim onlar hakkında duâm kabûl olunur. Fakat onların benim hakkımdaki dilekleri kabûl olunmaz"* buyurdu.

10-..... Bize Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Yahûdîler herhangibirinize selâm verdikleri zamân, onlar ancak 'Sâm aleyke' derler. Bunun üzerine siz de 'Aleyke*(= Sizin üzerinize de olsun)*' deyiniz!"* [14].

٤ــ بابٌ
4- BÂB
(Bu, evvelki bâbdan bir fasıl gibidir)

١١ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ **حدّثنا** أبى **حدّثنا** الأَعْمَشُ قال **حدّثنى** شَقِيقٌ قال قال عَبْدُ اللَّهِ كأنّى أَنْظُرُ إلى النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم يَحْكى نَبِيًّا مِنَ الأَنْبِياءِ ضَرَبَهُ قَوْمُهُ فأَدْمَوْهُ فَهْوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عنْ وَجْهِهِ ويَقُولُ رَبِّ اغْفِرْ لِقَوْمِى فإنَّهُمْ لاَيَعْلَمُونَ *

11-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Şimdi ben Peygamber(S)'in yüzüne bakıp görür gibiyim: O, peygamberlerden bir peygamberi hikâye ediyordu ki, kavmi O'nu dövmüş de, O'nun kanını akıtmışlardı. Fakat O, yüzünden hem kanını siliyor, hem de:

— *"Yâ Rabb! Kavmimi mağfiret eyle, çünkü onlar bilmiyorlar!"* diyordu [15].

٥ــ بابُ قَتْلِ الخَوارِجِ والمُلْحِدِينَ بَعْدَ إقامَةِ الحُجَّةِ عَلَيْهِمْ وقَوْلُ اللَّهُ تعالى وما كانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إذْ هَداهُمْ حتَّى يُبَيِّنَ لَهُمْ ما يَتَّقُونَ . وكانَ ابنُ عُمَرَ يَراهُمْ شِرارَ خَلْقِ اللَّهِ وقال انَّهُمُ انْطَلَقُوا إلى آيَاتٍ

14 Şârih Hattâbî, *"Sâm"* lafzının Yahûdîler arasında "Ölüm" ma'nâsına olduğunu bildirmiştir.

Eğer bu lafız Arabça ise, bu " سَامَ ــ يَسُومُ "dan olup " مَضَى " ma'nâsınadır. Çünkü ölüm herkeste geçecektir... (Kastallânî).

15 Bu hadîsi burada zikretmesi, bunun da Peygamber'in "es-Sâmu aleyke" diyen kimseyi öldürmeyi terketmesiyle unvânlanan bâb'a katılmış olması yönündendir. Bu da Peygamber'in yumuşaklığı ve sabrından idi. Peygamberler de sabırlı idiler. Yüce Allah: ***"O hâlde peygamberlerden azim sâhibleri olanların sabrettikleri gibi, sen de sabret. Onlar için acele etme..."*** (el-Ahkaaf: 35) buyurdu.

Bu hadîsin bir rivâyeti Enbiyâ'da, "İsrâîl oğulları'nın zikri"nde geçmişti.

نَزَلَتْ فى الكُفَّارِ فَجَعَلُوها عَلى المُؤْمِنِينَ

5- DÎNDEN ÇIKAN HÂRİCÎLER'LE HAKTAN SAPIP BÂTILA MEYLEDEN MÜLHİDLERİN, DA'VÂLARININ ÇÜRÜKLÜĞÜ İÇİN KENDİLERİNE HÜCCET GETİRİLMESİNDEN SONRA ÖLDÜRÜLMELERİ BÂBI [16]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Allah bir kavme hidâyet ettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine apaçık bildirinceye kadar onların sapıklığına (hükm)edecek değildir..."

(et-Tevbe: 115) [17].

İbn Umer (R) bu Hâricîler'i Allah'ın müslümân halkının şerîrleri görürdü ve: Çünkü onlar, kâfirler hakkında inmiş olan birtakım âyetlere gittiler de bunları müslümânlar üzerine te'vîl ettiler, der idi [18].

١٢ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصِ بنِ غِياثٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ حدّثنا خَيْثَمَةُ حدّثنا سُوَيْدُ بنُ غَفَلَةَ قال عَلِيٌّ رضى اللّه عنه إذَا حَدَّثْتُكُمْ عنْ رسولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم حَدِيثًا فَواللّهِ لأنْ أخِرَّ مِنَ السَّماءِ أحَبُّ إلَىَّ مِنْ أنْ أكْذِبَ عَلَيْهِ وإذَا حَدَّثْتُكُمْ فِيما بَيْنِى وبَيْنَكُمْ فإنَّ الحَرْبَ خَدْعَةٌ وإنِّى سَمِعْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ سَيَخْرُجُ قَوْمٌ فى آخِرِ الزَّمانِ حُدَّاثُ الأسْنانِ سُفَهاءُ الأحْلامِ يَقُولونَ مِنْ خَيْرِ قَولِ البَرِيَّةِ لايُجاوِزُ إيمانُهُمْ حَناجِرَهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كما يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ فأيْنَما لَقِيتُمُوهُمْ فاقْتُلُوهُمْ فإنَّ فى قَتْلِهِمْ أجْرًا لِمَنْ قَتَلَهُمْ يَوْمَ القِيامَةِ *

12-..... Bize Suveyd ibnu Gafele tahdîs etti. Alî ibn Ebî Tâlib

16 Hâricîler, dînden çıkanlar ve Alî ibn Ebî Tâlib'e, hakeme gitme işinde reddedip isyân edenlerdir... *Havâric,* ehli hevâ ve bid'atten ma'rûf bir kavimdir ki, insanlardan, yânî müslümânların cemâatinden hurûc eylediler. Mezheb cihetinden, kendilerine mahsûs görüşleri vardır. Ma'lûm olur ki, üzerine cemâatin ittifâk ettikleri hakk imâm üzerine hurûc eden kimseye *"Hâricî"* derler, gerek ol hurûc sahâbe vaktinde ve gerek tâbiûn zamânında ve gerek her vakitte olsun. Ve ol tâifeye "Hârice" ve tavâifine *"Havâric"* ıtlâk olunur, onlar yedi fırkadır... (Tafsilât için: *Kaamûs-Ter.*, I, 732-733).

17 Bu âyetle Hâricîler'in ve mülhidlerin kendilerine hüccet getirilmesi ve tutundukların bâtıllığı ortaya konulduktan sonra öldürülebileceklerine işâret etti. Çünkü âyet buna delâlet etmektedir.

18 Bu haberi Taberî, *Tehzîbu'l-Âsâr*'da rivâyet etmiştir.

(R) şöyle demiştir: Ben size Rasûlullah(S)'tan bir hadîs tahdîs ettiğimde, and olsun ki, gökten düşmem bana O'nun dilinden yalan uydurmamdan daha sevimlidir. Fakat benimle sizin aranızda görüştüğümüz sıra size birşey tahdîs ettiğimde (ta'rîz etmiş olabilirim). Çünkü (muhâvere de bir harbdir) harb (ise) hud'adır.

Ben Rasûlullah'tan işittim, O şöyle buyuruyordu: *"Zamânın âhirinde yaşları küçük, akılları zayıf bir kavim meydana çıkacaktır. Onlar mahlûkaatın hayırlısı olan Peygamber sözünden söyleyecekler. Fakat bunların îmânları boğazlarından öteye geçmiyecektir. Onlar* (şiddetle atılan) *okun avdan öteye çıkışı gibi dînden çıkacaklardır. Siz onlara nerede rastgelirseniz, onları öldürünüz. Çünkü* (bunlar bozguncudur), *bunları öldürmekte, öldüren kişiye kıyâmet gününde ecir ve sevâb vardır"* [19].

١٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى **حدّثنا** عَبْدُ الوَهَّابِ قال سَمِعْتُ يَحْيٰى ابنَ سَعِيدٍ قال أخبرنى مُحَمَّدُ بنُ إبْراهِيمَ عنْ أبى سَلَمَةَ وعَطَاءِ بنِ يَسارٍ أنَّهُما أتَيا أبا سَعِيدٍ الخُدْرِىَّ فَسألاهُ عَنِ الحَرُورِيَّةِ أسَمِعْتَ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليْهِ وسلم قال لا أدْرِي ما الحَرُورِيَّةُ سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ يَخْرُجُ فى هٰذِهِ الأُمَّةِ ولَمْ يَقُلْ مِنْها قَوْمٌ تَحْقِرُونَ صَلاتَكُمْ مَعَ صَلاتِهِمْ يَقْرَؤُنَ القُرْآنَ لايُجاوِزُ حُلُوقَهُمْ أوْ حَناجِرَهُمْ يَمْرُقونَ مِنْ الدِّينِ مُرُوقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ فَيَنْظُرُ الرَّامِى إلى سهْمِهِ إلى نَصْلِهِ إلى رِصافِهِ فَيَتَمارٰى فى الفُوقَةِ هَلْ عَلِقَ بِها مِنَ الدَّمِ شَيْءٌ *

13-..... Bana Muhammed ibn İbrâhîm et-Teymî, Ebû Seleme'den ve Atâ ibn Yesâr'dan haber verdi ki, bu ikisi Ebû Saîd el-Hudrî(R)'ye gelip ondan Harûriyye'yi sormuşlar ve:

—Sen Peygamber(S)'den Harûriyye'yi zikrettiğini işittin mi? demişler.

Ebû Saîd şöyle demiştir:

— Ben Harûriyye'nin kimler olduğunu bilmem. Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Bu ümmetin içinde* ("Bu

---

19 Bunun birer rivâyeti Alâmâtu'n-Nübüvve ile Fadâilu'l-Kur'ân'da geçmişti.

Alî ile Muâviye arasında yapılan Sıffîn harbi sonunda, her iki taraf hakemin hükmüne râzı olmayan karar verdiklerinde, bir zümre Alî'yi tekfîr ederek; "Allah'tan başka hakem olmaz!" demişlerdi. Bu söz, şeklen doğru ve hak bir sözdü (el-En'âm: 57; Yûsuf: 40, 67). Fakat bâtıl ve kötü bir maksadla söylenmişti. Bunlar millet için bir başkana gerek olmadığını iddiâ edip bozgunculuğu ve anarşistliği esâs kabûl etmişler ve cemâatten ayrılmışlardı...

ümmetten'' demedi) *bir kavim çıkar ki, sizler, onların namâzlarının yanında kendi namâzlarınızı hor görürsünüz. Onlar Kur'ân okurlar, fakat Kur'ân onların boğazlarından yâhud hançerelerinden öteye geçmez. Onlar, okun avdan delip çıkışı gibi dînden çıkarlar. Okun atıcısı* (avı delip geçen) *okuna bakar, sonra demirine bakar, sonra okun demir geçecek yerinden yukarıca sarılan sinire bakar* (kan izi göremez), *sonra avcı şübhe ederek fûka denilen kiriş yerine kandan birşey bulaşıp bulaşmadığına bakar* (orada da kan izi göremez)*!''* [20].

١٤ــ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ **حدّثنى** ابنُ وهْبٍ قال **حدّثنى** عُمَرُ أنَّ أباهُ **حدَّثَهُ** عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَوذَكَرَ الحُرُورِيَّةَ فقال قال النبيُّ ﷺ يَمْرُقُونَ مِنَ الإِسْلاَمِ مُرُوقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ *

14-..... Bana Umer (ibnu Muhammed ibn Zeyd ibn Abdillah ibn Umer) tahdîs etti ki, babası ona Abdullah ibn Umer'den Harûriyye'yi zikrederek tahdîs etmiş ve şöyle demiştir: Peygamber (S): *''Onlar, okun avdan delip çıkışı gibi İslâm Dîni'nden çıkarlar!''* buyurmuştur [21].

٦ــ بابُ مَنْ تَرَكَ قِتالَ الخَوارِجِ لِلتَّأَلُّفِ وأنْ لايَنْفِرَ النَّاسُ عنْهُ

6- ÜLFET İÇİN VE İNSANLARIN KENDİSİNDEN DAĞILMAMALARI İÇİN HÂRİCÎLER'LE KITÂLİ TERKEDEN KİMSE BÂBI

١٥ــ **حدّثنا** عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** هِشامٌ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبِي سَلَمَةَ عنْ أبِي سَعِيدٍ قال بَيْنا النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقْسِمُ جاءَ عَبْدُ اللَّهِ بنُ ذِي الخُوَيْصِرَةِ التَّمِيمِيُّ فقال اعْدِلْ يارسولَ اللَّهِ فقال ويْلَكَ مَنْ

---

20 Harûrâ, Kûfe kazâsında bir karyedir. el-Harûriyye, Hâricîler'den bir tâifedir ki, reîsleri Necdet adındaki kimse idi, bunlar Harûrâ adındaki karyeye mensûbdurlar *(Kaamûs Ter.)*.

Bunlar evvelâ Harûrâ'da toplanmışlardı, bunlar dînde şiddetle tanınmışlardı. Alî (R) bunlarla mukaatele etmişti.

Bunun bir rivâyetini Müslim, Zekât, ''Hâricîler'in ve sıfatlarının zikri'', 147 rakamıyle getirmiştir (*Müslim Ter.*, III, 264).

21 Bu da zikredilen Ebû Saîd hadîsinin bir kısmıdır. Ancak onda *''Dînden çıkarlar''* ta'bîriyledir. Burada ise *''İslâmdan çıkarlar''* ta'bîriyle gelmiştir.

يَعْدِلُ إِذَا لَمْ أَعْدِلْ قال عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ دَعْنى أَضْرِبْ عُنُقَهُ قال دَعْهُ فإنَّ لهُ أصْحابًا يَحْقِرُ أَحَدُكُمْ صَلاَتَهُ مَعَ صَلاَتِهِ وصِيامَهُ مَعَ صِيامِهِ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَما يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ يُنْظَرُ فى قُذَذِهِ فَلاَ يُوجَدُ فِيهِ شَىْءٌ ثُمَّ يُنْظَرُ فِي نَصْلِهِ فَلا يُوجَدُ فِيهِ شَىْءٌ ثُمَّ يُنْظَرُ فى رصافِهِ فَلاَ يُوجَدُ فِيهِ شَىْءٌ ثُمَّ يُنْظَرُ فِى نَضِيِّهِ فَلاَ يُوجَدُ فِيهِ شَىْءٌ قَدْ سَبَقَ الفَرْثَ والدَّمَ آيَتُهُمْ رَجُلٌ إِحْدَى يَدَيْهِ أَوْ قال ثَدْيَيْهِ مِثْلُ ثَدْيِ المَرْأَةِ أَوْ قال مِثْلُ البَضْعَةِ تَدَرْدَرُ يَخْرُجُونَ عَلى حِينِ فُرْقَةٍ مِنَ النَّاسِ قال أَبو سَعيدٍ أَشْهَدُ سَمِعْتُ مِنَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وأَشْهَدُ أَنَّ عَلِيًّا قَتَلَهُمْ وأنا مَعَهُ جِىءَ بالرَّجُلِ عَلى النَّعْتِ الَّذِى نَعَتَهُ النبىُّ ﷺ قال فَنَزَلَتْ فِيهِ ومِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فى الصَّدَقاتِ *

15-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den haber verdi ki, Ebû Saîd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ganîmet taksîmi yaparken, bu sırada Abdullah ibnu Zî'l-Huveyrısa et-Temîmî geldi ve:

— Adâlet et, yâ Rasûlallah! dedi.

Rasûlullah da ona:

— *"Sana veyl olsun! Eğer ben adâlet etmezsem kim adâlet eder?"* buyurdu.

Umer ibnu'l-Hattâb:

—(Yâ Rasûlallah!) Beni serbest bırak da şunun boynunu vurayım! dedi.

Rasûlullah:

— *"Onu terket! Şübhesiz onun birtakım avanesi vardır ki, sizden biriniz onların namâzları yanında kendi namâzını, onların oruçları yanında kendi orucunu muhakkak küçük görecek. Onlar okun avdan* (delip) *çıkışı gibi dînden çıkacaklar.* (Avı delip geçen) *okun tüyüne bakılır, orada kandan hiçbirşey bulunmaz. Sonra okun demirine bakılır, orada da hiçbirşey bulunmaz. Sonra okun yaya giriş yerine bakılır, orada da birşey bulunmaz. Sonra okun ağaç kısmına bakılır, orada da birşey bulunmaz. Ok, avın işkembesi içindeki şeylere ve kana girip çıkmış, fakat onlardan hiçbirşey oka yapışıp kalmamıştır. Onların alâmeti, iki elinden biri* -yâhud: *İki memesi kadın memesi gibi olan,* yâhud: *Öteye beriye gidip gelen büyük bir et parçası gibi olan bir adamdır. Onlar, insanlar* (müslümânlar) *arasında bir ayrılma olduğu zamân ortaya çıkarlar!"*

Ebû Saîd şöyle dedi: Ben şehâdet ediyorum ki, bu hadîsi ben Pey-

gamber(S)'den işittim. Ve yine şehâdet ediyorum ki, Alî (ibn Ebî Tâlib Nehrevân'da) bunlarla harb yapmıştır, ben de onun maiyyetinde idim. Netîcede Peygamber'in vasıflandırdığı vasıf üzere bir adam (bulunup) getirildi [22].

Ebû Saîd: "***İçlerinden sadakalar***(ın taksîmi) ***husûsunda seni ayıplayacaklar da var. Çünkü eğer içlerinden kendilerine verilirse hoşlanırlar. Şâyet yine kendilerinden olanlara verilmezse derhâl kızarlar***" (et-Tevbe: 58) âyeti bunun hakkında indi, dedi.

١٦ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا عَبْدُ الوَاحِدِ حدّثنا الشَّيْبانِيُّ حدّثنا يُسَيْرُ بنُ عَمْرٍو قال قُلْتُ لِسَهْلِ بنِ حُنَيْفٍ هَلْ سَمِعْتَ النبيَّ ﷺ يَقُولُ فِى الخَوَارِجِ شَيْئاً قال سَمِعْتُهُ يَقُولُ وأهْوَى بِيَدِهِ قِبَلَ العِرَاقِ يَخْرُجُ مِنْهُ قَوْمٌ يَقْرَؤُنَ القُرْآنَ لايُجاوِزُ تَرَاقِيَهُمْ يَمْرُقُونَ مِنَ الإسلاَمِ مُرُوقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ *

16-..... Bize Buseyr ibnu Amr tahdîs edip şöyle dedi: Ben Sehl ibn Huneyf'e:

— Sen Peygamber(S)'den Hâricîler hakkında herhangi birşey söylerken işittin mi? diye sordum.

Sehl ibn Huneyf şöyle dedi:

— Ben Peygamber'den, elini Irak tarafına uzatarak şöyle buyururken işittim: *"Oradan bir kavim çıkacak ki, onlar Kur'ân'ı okurlar, Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Onlar atılan bir okun avı delip çıkması gibi İslâm'dan sür'atle çıkarlar"* [23].

٧ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ صلي اللّه عليه وسلم لاتَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى تَقْتَتِلَ فِئَتانِ دَعْوَتُهُما واحِدَةٌ

7- PEYGAMBER(S)'İN: *"Da'vetleri bir olduğu hâlde iki büyük topluluk birbirleriyle harb etmedikçe kıyâmet*

22 Bu kısım Müslim'de daha geniştir: "Ebû Saîd şöyle dedi: Ben bunu Rasûlullah'tan işitmiş olduğuma şehâdet ediyorum. Ve yine şehâdet ediyorum ki, Alî ibn Ebî Tâlib (R) bunlarla kıtâl yapmıştır. Ben onun maiyyetinde idim. Alî, bu hadîste tavsîf edilen adamın aranmasını emretti. Adam arandı, netîcede bulunup getirildi. Hattâ ben ona baktım ve Rasûlullah'ın yaptığı tavsîf üzere olduğunu gördüm (Müslim, Zekât, "Hâricîler'in ve sıfatlarının zikri bâbı", rak: 148).

23 Bu hadîs de yakın bir metinle Müslim, Zekât, "Hâricîler'in ve sıfatlarının zikri bâbi", 159-(1068) rakamında geçmektedir.

kopmayacaktır'' KAVLİ BÂBI

١٧ــ حدّثنا عِلِيٌّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا أَبو الزِّنَادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال قال رسول اللّهِ ﷺ لاتَقُومُ السَّاعَةُ حتّى تَقْتَتِل فِئَتانِ دَعْوَاهُما واحِدَةٌ *

17-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *''Da'vâları bir olduğu hâlde iki topluluk birbirleriyle kıtâl yapmadıkça kıyâmet kopmaz''* buyurdu [24].

٨ــ بابُ ماجاءَ فى المُتأوِّلِينَ
8- TE'VÎL EDİCİLER HAKKINDA GELEN HABERLER BÂBI

١٨ــ قال أَبو عَبْدِ اللّهِ وقال اللَّيْثُ حدّثنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ المِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ وعَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ عَبْدٍ القارِىَّ أَخْبَرَاهُ أَنَّهُما سَمِعا عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ يَقُولُ سَمِعْتُ هِشَامَ بنَ حَكِيمٍ يَقْرَأُ سُورَةَ الفُرْقانِ فى حَياةِ رسولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم فاسْتَمَعْتُ لِقِراءَتِهِ فإِذَا هُوَ يَقْرَؤُها عَلى حُرُوفٍ كَثِيرَةٍ لَمْ يُقْرِئْنِيها رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم كَذَلِكَ فَكِدْتُ أُساوِرُهُ فى الصَّلاَةِ فانْتَظَرْتُهُ حتّى سَلَّمَ ثُمَّ لَبَّبْتُهُ بِرِدائِهِ أَوْ بِرِدَائِى فَقُلْتُ منْ أَقْرَأَكَ هَذِهِ السُّورَةَ قال أَقْرَأنِيها رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم قُلْتُ لَهُ كَذَبْتَ فَوَاللّهِ إنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم أَقْرَأنِى هٰذِهِ السُّورَةَ الَّتِى سَمِعْتُكَ تَقْرَؤُها فانْطَلَقْتُ أَقُودُهُ إلى رسولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم فَقُلْتُ يارسولَ اللّهِ إنِّى سَمِعْتُ هٰذَا يَقْرَأُ بِسُورَةِ الفُرْقانِ عَلى حُرُوفٍ لَمْ تُقْرِئْنِيها وأَنْتَ أَقْرَأْتَنى سُورَةَ الفُرْقانِ فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم أَرْسِلْهُ ياعُمَرُ اقْرَأْ

---

24 Bu hadîs bu senedle Buhârî'nin Müslim'den ayrı rivâyet ettiği hadîslerdendir. *''Da'vâları bir olduğu hâlde''*, yanî o iki topluluktan herbiri kendi ictihadiyle kendisinin hakk üzerinde olduğunu, karşısındakinin bâtıl üzerinde olduğunu iddiâ ederek... demektir.

يا هشامُ فقرأ عَلَيْهِ القِراءَةَ الَّتى سَمِعْتُهُ يَقْرَؤُها قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم هٰكَذَا أُنْزِلَتْ ثُمَّ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ اقْرَأْ يا عُمَرُ فقَرَأْتُ فقال هٰكَذَا أُنْزِلَتْ ثُمَّ قال إنَّ هٰذَا القُرْآنَ أُنْزِلَ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ فاقْرَؤُا ما تَيَسَّرَ مِنْهُ *

18- Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Ve el-Leys ibn Sa'd şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, ona da el-Misver ibn Mahrame ile Abdurrahmân ibn Abdin el-Kaarî haber verdiler; onlar da Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan şöyle derken işitmişlerdir: Rasûlullah(S)'ın hayâtında (namâzda) Hişâm ibn Hakîm'in el-Furkaan Sûresi'ni okuduğunu işittim. Duydum ki, Hişâm bu sûreyi Rasûlullah'ın bana okutmadığı birtakım lehçelerle okuyordu. Az kaldı üzerine namâzın içinde atılacaktım. Fakat selâm verinceye kadar bekledim. Sonra selâm verince hemen ridâsını -yâhud kendi ridâm ile- göğsünün üzerinde toparlayıp:

— Bu sûreyi sana -duyduğum gibi- kim okuttu? diye sordum.

Hişâm:

— Bu sûreyi bana Rasûlullah (S) okuttu! dedi.

Ben de ona:

— Yalan söyledin. Vallâhi Rasûlullah bu sûreyi bana, senin okumakta olduğunu işittiğimden başka türlü okuttu! dedim.

Ve onu yakasından tutarak Rasûlullah'ın yanına götürdüm ve:

— Yâ Rasûlallah! Ben şundan el-Furkaan Sûresi'ni, Sen'in bana okutmadığın birtakım lehçelerle okurken işittim. Hâlbuki el-Furkaan Sûresi'ni bana bizzât Sen öğretmiştin? dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Hişâm'ın yakasını bırak yâ Umer!"* buyurdu.

Ona da:

— *"Yâ Hişâm! Oku!"* diye emretti.

Hişâm da O'na karşı, benim kendisinden okuduğunu işittiğim kırâatle okudu. Rasûlullah:

— *"Bu sûre böyle indirildi"* buyurdu.

Bundan sonra Rasûlullah bana da:

— *"Yâ Umer! Oku!"* diye emretti.

Ben de okudum. Rasûlullah:

— *"Bu sûre böyle indirildi"* buyurdu.

Bundan sonra da:

— *"Şübhesiz bu Kur'ân yedi lehçe üzerine indirildi. Bundan hangisi kolayınıza gelirse, onu okuyunuz!"* buyurdu [25].

25 Hadîsin başlığa uygunluğu şöyledir: Peygamber Umer'i Hişâm'a yalancılığa nis-

١٩ــ حدّثنا إسْحٰقُ بنُ إبْراهِيمَ أخبرنا وَكِيعٌ ح **حدّثنا** يحْيٰى **حدّثنا** وَكِيعٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْراهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ رضى اللّٰهُ عنه قال لَمَّا نَزَلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إيمانَهُمْ بِظُلْمٍ شَقَّ ذٰلِكَ على أصْحابِ النبِيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم وقالُوا أيُّنا لَمْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ فقال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم لَيْسَ كما تَظُنُّونَ إنَّما هُوَ كما قالَ لُقْمانُ لِابْنِهِ يابُنَيَّ لاتُشْرِكْ بِاللّٰهِ إنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ *

19-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Şu ***"Îmân edenler, bununla berâber îmânlarını haksızlıkla da bulaştırmayanlar; işte*** (ancak) ***onlardır ki,*** (korkudan) ***emîn olmak hakkı kendilerinindir. Onlar doğru yolu bulmuş kimselerdir"*** (el-En'âm: 82) âyeti indiğinde, bu, Peygamber'in sahâbîleri üzerine ağır geldi de:

— Hangimiz nefsine zulmetmemiştir! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Bu, sizin zannetmekte olduğunuz zulüm değildir. O ancak Lukmân'ın oğluna: **'Yâ oğulcağızım! Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür'*** (Lukmân: 13) *buyurduğu zulümdür"* dedi [26].

٢٠ــ حدّثنا عَبْدانُ أخبرنا عَبْدُ اللّٰهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرني مَحْمُودُ بنُ الرَّبِيعِ قال سَمِعْتُ عِتْبانَ بنَ مالِكٍ يَقُولُ غَدا عَلَيَّ رسولُ اللّٰهِ ﷺ فقال رَجُلٌ أيْنَ مالِكُ بنُ الدُّخْشُنِ فقال رجُلٌ مِنَّا ذاكَ مُنافِقٌ لايُحِبُّ اللّٰهَ ورسولَهُ فقال النبِيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم لاتَقُولُوهُ يَقُولُ لا إلٰهَ إلاَّ اللّٰهُ يَبْتَغِي بِذٰلِكَ وَجْهَ اللّٰهِ قال بَلٰى قال فإنَّهُ لايُوافِي عَبْدٌ يَوْمَ القِيامَةِ بِهِ إلاَّ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ النَّارَ *

---

bet etmesi ve onu ridâsıyle toplayıp getirmesinden muâheze etmedi; Umer'i okuyuşla doğrultmak istedi, Hişâm'ı da naklettiği kırâatte doğruladı, Umer'i de inkârında ma'zîretli kıldı. Bunun birer rivâyeti Husûmât'ta ve Fadâili'l-Kur'ân'da da geçmiş, oralarda da açıklamalar verilmişti.

26 Çünkü ni'met, ancak kendisinden olan ile asla ni'met olmayan arasında eşitlik yapmıştır. Hadîsle başlık arasındaki uygunluk, Peygamber'in âyetteki zulmü her günâha uzanacak derecede umûm günâhlar ma'nâsına hamletmeleri ile sahâbîleri serzeniş etmemesi, onların bu te'vîldeki kusûrlarını hoş görmesi bakımındandır. Çünkü bu te'vîl de zâhir olmuş bir hatâdır. Sonra Peygamber, ondaki murâdın ne olduğunu, müşkilliği giderecek şekilde beyân etmiştir. Bunun bir rivâyeti bu kitâbın evvelinde de geçmişti (Kastallânî).

20-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den haber verdi. Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' haber verip şöyle dedi: Ben Itbân ibnu Mâlik'ten işittim, şöyle diyordu: Ertesi sabâh Rasûlullah (S) gün yükseldiği vakit bana geldi. Evimin bir tarafında bize namâz kıldırdı... Bizimle berâber namâz kılanlardan biri:

— Mâlik ibnu'd-Duhşun nerede? dedi.

Bizlerden bir adam da:

— O, Allah'ı ve Rasûlullah'ı sevmeyen bir münâfıktır! dedi.

Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Ona böyle demeyiniz! O, Lâ ilâhe ille'llâh... diyor, bunu da Allah'ın rızâsını istemek için söylüyor"* buyurdu.

Itbân için o sözü söyleyen kimse:

— Evet öyledir (Allah ve Rasûlü en bilendir), dedi.

Peygamber:

— *"Şu muhakkak ki, kıyâmet günü tevhîd ile gelecek herbir kul üzerine Allah, ateşi elbette harâm kılmıştır"* buyurdu [27].

٢١ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْمٰعِيلَ **حدّثنا** أبو عَوانَةَ عنْ حُصَيْنٍ عنْ فُلان قال تَنازَعَ أبو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ وحِبَّانُ بنُ عَطِيَّةَ فقال أبو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ لِحِبَّانَ لَقَدْ عَلِمْتُ الَّذِى جَرَّأ صاحِبَكَ عَلى الدِّماءِ يَعْنِى عَلِيًّا قال ما هُوَ لا أبالَكَ قال شَيْءٌ سَمِعْتُهُ يَقُولُهُ قال ما هُوَ قال بَعَثَنِى رسُولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم والزُّبَيْرَ وأبا مَرْثَدٍ وكُلُّنا فارِسٌ قال انْطَلِقُوا حتَّى تَاتُوا رَوْضَةَ حاجٍ قال أبو سَلَمَةَ هٰكَذا قال أبو عَوانَةَ حاجٍ فإنَّ فِيها امْرَأةً مَعَها صَحِيفَةٌ مِنْ حاطِبِ بنِ أبى بَلْتَعَةَ إلى المُشْرِكِينَ فأتُونِى بِها فانْطَلَقْنا عَلى أفْراسِنا حتَّى أدْرَكْناها حَيْثُ قال لَنا رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم تَسِيرُ عَلى بَعِيرٍ لَها وكانَ كَتَبَ إلى أهْلِ مَكَّةَ بَمَسيرِ رسولِ اللَّهِ ﷺ إلَيْهِمْ فَقُلْنا أيْنَ الكِتابُ الَّذِى مَعَكِ قالَتْ مامَعِى كِتابٌ فأنَخْنَا بِها بَعِيرَها فابْتَغَيْنا فِى رَحْلِها فَما وَجَدْنا شَيْئًا فقالَ صاحِبَاىَ مانَرٰى مَعَها كِتابًا قال فَقُلْتُ لَقَدْ عَلِمْنا ما كَذَبَ رسولُ اللَّهِ ﷺ

---

27 Farzları edâ edip nehiylerden sakındığı takdîrde, yâhud murâd cehennemde ebedî kalmayı harâm etmiştir.

Başlığa uygunluğu Peygamber(S)'in, Mâlik ibnu'd-Duhşun hakkında kötü söz söyleyenleri muâheze etmemesi ve onlara İslâm hükümlerinin bâtını üzere değil, zâhire göre yürütüleceğini beyân etmesi yönündendir.

Bu hadîsin daha tafsîlâtlı bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Evlerde mescidler bâbı"nda geçmiş ve genişçe açıklama orada verilmişti (Aynî).

ثُمَّ حَلَفَ عَلِيٌّ والَّذِي يُحْلَفُ بِهِ لَتُخْرِجِنَّ الكِتابَ أَوْ لأُجَرِّدَنَّكِ فأَهْوَتْ إلى حُجْزَتِها وهْيَ مُحْتَجِزَةٌ بِكِساءٍ فأَخْرَجَتِ الصَّحِيفَةَ فأَتَوْا بِهَا رسولَ اللَّهِ ﷺ فقال عُمَرُ يارسولَ اللَّهِ قَدْ خانَ اللَّهَ ورسُولَهُ والمُؤْمِنِينَ دَعْنِي فأَضْرِبَ عُنُقَهُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ياحاطِبُ ماحَمَلَكَ عَلى ما صَنَعْتَ قال يارسولَ اللَّهِ مالِي أنْ لاأكُونَ مُؤْمِنًا بِاللَّهِ ورسولِهِ ولَكِنِّي أرَدْتُ أنْ يَكُونَ لِي عِنْدَ القَوْمِ يَدٌ يُدْفَعُ بِها عنْ أهْلِي ومالِي ولَيْسَ مِنْ أصْحابِكَ أحَدٌ إلاَّ لهُ هُنالِكَ مِنْ قَوْمِهِ مَنْ يَدْفَعُ اللَّهُ بِهِ عنْ أهْلِهِ ومالِهِ قال صَدَقَ لاتَقُولُوا له إلاَّ خَيْرًا قال فَعادَ عُمَرُ فقال يارسولَ اللَّهِ قَدْخانَ اللَّهَ ورسُولَهُ والمُؤْمِنِينَ دَعْنِي فَلأَضْرِبَ عُنُقَهُ قال أوَلَيْسَ مِنْ أهْلِ بَدْرٍ وما يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ اطَّلَعَ عَلَيْهِمْ فقال اعْمَلُوا ماشِئْتُمْ فقَدْ أوْجَبْتُ لَكُمُ الجَنَّةَ فاغْرَوْرَقَتْ عَيْناهُ فقال اللَّهُ ورسولُهُ أعْلَمُ * قال أبو عَبْدِ اللَّهِ خاخٍ أصَحُّ ولَكِنْ كَذَا قال أبو عَوانَةَ حاجٍ وحاجٍ تَصْحِيفٌ وهْوَ مَوْضِعٌ . وهُشَيْمٌ يَقُولُ خاخٍ *

21-..... Bize Ebû Avâne, Husayn ibn Abdirrahmân'dan; o da Fulân'dan (ki o, Sa'd ibn Ubeyde'dir...) tahdîs etti. Son râvî şöyle demiştir: Ebû Abdirrahmân ile Hıbbân ibnu Atıyye çekiştiler de Ebû Abdirrahmân, Hıbbân'a hitâben, Alî'yi kasdederek:

— Yemîn olsun, senin sâhibinin ne kadar müslümân kanı dökmeye cür'et ettiğini bilmişimdir! dedi.

Hıbbân:

— O buna cür'et etmedi ey babasız kalası! dedi.

Ebû Abdirrahmân:

— Bir şey ki, ben onu bunu söylerken işittim, dedi.

Hıbbân:

— Bu şey nedir? dedi.

Ebû Abdirrahmân şöyle dedi:

— Alî şöyle dedi: Rasûlullah (S) beni, Zubeyr'i ve Ebû Mersed'i gönderdi, hepimiz süvârî idik. Rasûlullah: *"Gidiniz; Hâc bustânına kadar gidiniz* -Ebû Seleme dedi ki: Ebû Avâne böyle (cim ile) "Hâc" şeklinde söyledi-. *Çünkü o bustânda bir kadın bulacaksınız ki, onun yanında Hâtıb ibn Ebî Beltea'dan Mekke'deki müşriklere yazılmış bir sahîfe vardır, o sahîfeyi bana getiriniz!"* buyurdu.

(Alî dedi ki:) Biz atlarımız üzerinde koşturarak gittik. En sonu Rasûlullah'ın bize söylemiş olduğu yerde, devesi üzerinde gitmekte

olan bir kadın bulduk. Hâtıb Mekke ahâlîsine Rasûlullah'ın kendilerine doğru yürüyeceğini bildiren bir mektûb yazmıştı. Biz kadına:

— Yanında bulunan mektûb nerede? dedik.

Kadın:

— Bende hiçbir mektûb yoktur! diye inkâr etti.

Biz kadının devesini çöktürüp, eşyâsı arasında mektûbu araştırdık, fakat hiçbirşey bulamadık. İki arkadaşım; ez-Zubeyr ile Ebû Mersed:

— Biz bu kadında hiçbir mektûb görmüyoruz! dediler.

Alî dedi ki: Ben de onlara:

— Yemîn olsun ki, biz Rasûlullah'ın hiç yalan söylemediğini bilmişizdir! dedim.

Bundan sonra Alî, kendisiyle yemîn edilen Allah adına yemîn etti de, kadına:

— Vallâhi sen ya mektûbu çıkarırsın, yâhud ben senin elbiseni muhakkak soyacağım! dedi.

Bunun üzerine kadın elini, kuşanmakta olduğu izârının bağına doğru uzattı da oradan sahîfeyi çıkardı. Alî ile arkadaşları o mektûbu Rasûlullah'a getirdiler. Umer:

— Yâ Rasûlallah! Bu zât Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere hâinlik yapmıştır; beni bırak da bunun boynunu vurayım! dedi.

Rasûlullah:

— *"Yâ Hâtıb! Bu yaptığın işe seni sevkeden nedir?"* buyurdu.

Hâtıb:

— Yâ Rasûlallah! Bende Allah'a ve Rasûlü'ne mü'min olmaktan başka bir hâl olmamıştır. Lâkin ben Kureyşler'in yanında kendim için âilemi ve malımı kendisiyle koruyacak bir minnetdârlık eli olmasını istedim. Yanında bulunan Muhâcir sahâbîlerinden herbir kişinin orada kendi kavminden, âilesini, mallarını muhâfaza edecek hısımları vardır, (benim ise Kureyş'ten himâye edecek kimsem yoktur)! dedi.

Rasûlullah:

— *"Hâtıb doğru söyledi, onun hakkında hayırdan başka bir söz söylemeyiniz!"* buyurdu.

(Alî dedi ki:) Umer, Hâtıb hakkındaki sözünü tekrârladı da:

— Yâ Rasûlallah! O, Allah'a, Rasûlü'ne ve mü'minlere hâinlik yapmıştır, beni bırak da onun boynunu vurayım! dedi.

Rasûlullah ona:

— *"Hâtıb, Bedir ehlinden değil midir? Sana ne bildirir ki, belki Yüce Allah Bedir ehlinin samîmî mücâhedelerine muttalî' olmuştu da* '(Bundan sonra) *ne isterseniz işleyiniz, ben sizler için cenneti vâcib kılmışımdır!' buyurmuştur!"* dedi.

Bu söz üzerine Umer'in iki gözü bol yaşa boğuldu da:
— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedi [28].

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: Noktalı hâ ile "Hâh" kelimesi en doğru olanıdır. Lâkin Ebû Avâne böyle hâ ve noktalı cîm ile "Hâcın", "Hâcin" şeklinde söylemiştir. Bu cîm ile olan yanlıştır. "Hâh Bustânı" Mekke ile Medîne arasında bir yer ismidir. Heysem -Huşeym- (noktalı hâ ile) "Hâh" diye söylerdi [29].

28 Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in, Hâtıb'ın te'vîlindeki bahânesini kabûl edip, onun doğru söylediğine şehâdet etmesi yönündendir.

Bu vak'anın rivâyetleri Mekke Fethi'nde, Cihâd'da ve Tefsîr'de el-Mümtehıne Sûresi'nin ilk âyeti hakkında da geçmiş ve açıklamalar oralarda verilmişti.

29 Buhârî'nin bu açıklaması el-Müstemlî nüshasında böylece sâbittir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٩٠ــ كِتابُ الإِكْراهِ

90- KİTÂBU'L-İKRÂH

(İnsanın İstemediği Şeye Zorlanması Kitâbı) [1]

وقَوْلُ اللَّهِ تعالى إلاَّ مَنْ أُكْرِهَ وقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالإِيمانِ ولكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ ولَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * وقال إلاَّ أنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقاةً وهْيَ تَقِيَّةٌ * وقال إنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ المَلائِكَةُ ظالِمِي أنْفُسِهِمْ قالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فى الأَرْضِ إلى قَوْلِهِ واجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا. فَعَذَرَ اللَّهُ المُسْتَضْعَفِينَ الَّذِينَ لايَمْتَنِعُونَ مِنْ تَرْكِ ما أمَرَ اللَّهُ بِهِ والمُكْرَهُ لايَكُونُ إلاَّ مُسْتَضْعَفًا غَيْرَ مُمْتَنِعٍ مِنْ فِعْلِ ما أُمِرَ بِهِ : وقال الحَسَنُ التَّقِيَّةُ إلى يَوْمِ القِيامَةِ . وقال ابنُ عَبَّاسٍ فِيمَنْ يُكْرِهُهُ اللُّصُوصُ فَيُطَلِّقُ لَيْسَ بَشَيْءٍ: وبِهِ قال ابنُ عُمَرَ وابنُ الزُّبَيْرِ والشَّعْبِيُّ والحَسَنُ : وقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم الأَعْمالُ بِالنِّيَّةِ *

---

1 *el-İkrâh,* "İnsanın tab'an veyâ şer'an istemediği şeye sevk ve cebredilmesi" diye ta'rîf edilmiştir.

İkrâh ile îmân ve diğer ibâdetler ve tâatler Allah katında kabûl olunmaz. İkrâh İslâm Dîni'nde men' olunmuştur: el-Bakara: 256, Yûnus: 99. âyetleri tefsîri.

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Kalbi îmân üzere mutmain olduğu hâlde ikrâha uğratılanlar müstesnâ olmak üzere, kim îmânından sonra Allah'ı tanımaz, fakat küfre göğüs açarsa, işte Allah'ın gazabı o gibilerin başınadır. Onların hakkı, en büyük bir azâbdır"

(en-Nahl: 106) [2].

Ve yine Allah şöyle buyurdu:

"Mü'minler mü'minleri bırakıp da kâfirleri dostlar edinmesin. Kim bunu yaparsa (ona) Allah'tan hiçbirşey yoktur. Meğer ki, onlardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı sakınmış olasınız..."

(Âlu İmrân: 28).

Buhârî:

İşte bu korkmanız, bir takıyyedir, dedi [3].

Ve Yüce Allah buyurdu:

"Öz nefislerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: 'Ne işte idiniz?' Onlar: 'Biz Yeryüzünde (dînin emirlerini uygulamaktan) âciz kimselerdik' derler. Melekler de: 'Allah'ın Arz'ı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz ya!' derler. İşte onlar (böyle)! Onların barınakları cehennemdir. O ne kötü bir yerdir! Erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan za'f ve acz içinde bırakılıp da hiçbir çâreye gücü yetmeyen ve (hicrete) bir yol bulamayanlar müstesnâ. İşte onlar (böyle); Allah'ın onları affedeceğini

---

2 Her kim îmânından sonra Allah'a küfrederse -yânî küfr olan sözü söylerse, kalbi îmân ile mutmain olduğu hâlde ikrâh olunan değil -yânî [illegible] veyâ azâsından bir uzvunu telef edilmekten korkulur bir emir ile ikrâh edilmek sûretiyle değil- velâkin küfre göğsünü açan. Kimse hoşuna giden, yânî ikrâh olunmadığı hâlde [illegible] küfür kelimesini söyleyen veyâ ikrâh olunduğu zamân kalbini bozup [illegible] diveren kimseler; bunlar üzerine Allah'tan bir gazab ve bir [illegible] bunlara azim bir azâb vardır. Çünkü cürümleri, en büyük cürümdür... Demek ki, böyle mülci' ikrâh hâlinde yalan diliyle küfür kelimesini telâffuz etmek câizdir, fakat bu, ruhsattır ve âyetten anlaşıldığı üzere kalbi îmân ile mutmain olmak şartıyle bir ruhsattır. Fakat hakkı izhâr ve dîni azîz kılmak için helâkı göze alıp da ictinâb etmek, azîmettir. Ve bu husûsta azîmet ile amel etmek efdaldir (*Hakk Dîni,* IV, 3031-3032).

3 Onların hâkim olduğu yerde bulunmak gibi sebeblerle. O takdîrde kalbdeki imâna bozulma gelmemek şartıyle, onlarla zâhiren ve muvakkaten dostluk yapılabilir. Hedef, esâretten kurtulmak, İslâm'ın emrettiği izzet ve istiklâle kavuşmaktır.

*"Evliyâ"*nın müfredi olan *"Velî"* kelimesinde: Hâkim, mutasarrıf, kumandan, hükümdâr, şef gibi ma'nâlar vardır.

umabilirler. Allah çok affedici, çok merhamet eyleyicidir" (en-Nisâ: 97-99).

"Size ne oluyor ki, Allah yolunda -ve acz ve ıztırab içinde bırakılıp: 'Ey Rabb'imiz, bizi ahâlîsi zâlim olan şu memleketten kurtarıp çıkar, bize tarafından bir sâhib gönder, bize katından bir yardımcı yolla!' diyen erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda- düşmanla çarpışmıyorsunuz? Îmân edenler Allah yolunda harbederler. Küfredenler de şeytân yolunda savaşırlar. Öyle ise o şeytânın dostlarıyle döğüşün! Şübhesiz ki, şeytânın hîlekârlığı zayıftır"

(en-Nisâ: 75-76) [4].

Allah, kendi emrettiği vazîfeleri ancak mağlûb olduklarından dolayı terkeden zayıfları ma'ziretli kılmıştır.

"*Mukreh*", yânî zorlanan, ancak zayıf kılınan ve emredileni işlemekten çekinemeyen kimse olur.

el-Hasen el-Basrî:

"*Takıyye*" (zarar korkusuyla i'tikaad etmekte olduğu şeyin zıddını açıklama) kıyâmet gününe kadar sâbittir, demiştir.

İbn Abbâs, hırsızların zorlamalarıyle karısını boşayan kimse hakkında: Bu birşey olmaz, yânî bu zorlanan kimse üzerine boşama hükmü vâki' olmaz, demiştir.

Bu konuda talâkın vâki' olmaması görüşüne İbn Umer, İbnu'z-Zubeyr, eş-Şa'bî ve el-Hasen de kaail

---

4 Burada arka arkaya takdîm-te'hîrli olarak getirilen bu iki çift en-Nisâ âyetleri, Ebû Zerr rivâyetinde tercümelerini verdiğimiz şekilde gelmiştir. Bu rivâyeti Kastallânî de en doğru kabûl ettiği için biz de âyetlerin tercümelerini böyle verdik. el-Kerîme, el-Asîlî ve el-Kaabisî rivâyetlerinde ise bu âyetlerin metinlerinde bir karışıklık görülmektedir. Şârihler bunun hakkında bâzı îzâhlar vermektedirler... Metîn, tercümeye göre düzeltilip yazılmalıdır.

İşbu *"Ahâlîsi zâlim olan memleket"* Ümmü'l-Kura' olan Mekke'ye işâret-tir ki, müşrik olan Mekke ehli zayıflara ve bilhassa içlerinde bulunan mü'minlere son derece zulm ve ezâ ediyorlardı. Ve zâten *"Şübhesiz şirk, en büyük zulümdür"* (Lukmân: 13) gereğince, şirk bütün zulümlerin başı olan büyük bir zulümdür. Allah mazlûmların duâlarını kabûl ve Peygamber'i eliyle Mekke'nin fethini nasîb edip, Muhammedî velâyet ve nusrat ile bekâm etmiş ve muazzez kılmıştır. Demek ki, tecâvüzî harb, ancak böyle Allah rızâsı için mazlûmları zâlimlerin pençesinden kurtarmak ve halk üzerinde Allah Taâlâ'nın âdil hükümlerini ve rahmetini tatbîk etmek için meşrû' olabilir, yoksa zulüm ve istibdâdı umûmîleştirmek ve memleketler isti'lâ eylemek gibi sırf tecâvüz ve taaddî için harb etmek aslâ meşrû' değildir... (*Hakk Dîni,* II, 1393).

olmuşlardır. Çünkü Peygamber(S): *"Ameller niyetle olur"* buyurmuştur. (Zorlanan kişi ise, zorlandığı işe niyeti yoktur, bil'akis onun niyeti işlememektir.) [5]

١ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ خالِدِ بنِ يَزِيدَ عنْ سعِيدِ بنِ أبى هِلالٍ عنْ هِلالِ بنِ أُسامَةَ أنَّ أبا سَلَمَةَ بنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أخْبَرَهُ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ النبىَّ صلى اللّٰه عليه وسلم كانَ يَدْعُو فى الصَّلاةِ اللَّهُمَّ أنْجِ عَيَّاشَ بنَ أبى رَبِيعَةَ وسَلَمَةَ بنَ هِشامٍ والوَلِيدَ بنَ الوَلِيدِ اللَّهُمَّ أنْجِ المُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطْأَتَكَ عَلى مُضَرَ وابْعَثْ عَلَيْهِمْ سِنِينَ كَسِنِى يُوسُفَ *

1-..... Bize el-Leys, Hâlid ibn Yezîd'den; o da Saîd ibn Ebî Hilâl'den; o da Hilâl ibn Usâme'den haber verdi ki, ona da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân, Ebû Hureyre(R)'den şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) namâz içinde şöyle duâ eder idi:

"Yâ Allah! Ayyâş ibn Ebî Rabîa'yı, Seleme ibn Hişâm'ı, el-Velîd ibnu'l-Velîd'i kurtar!

Yâ Allah! (Kâfirler elinde bunalıp) *zayıf ve âciz görülen* (diğer) *mü'minleri de kurtar!*

Yâ Allah! Mudar üzerine daha şiddetli bas! Ve onlar üzerine Yûsuf'un yılları gibi kıtlık yılları gönder!" [6].

١ــ بابُ مَنِ اخْتارَ الضَّرْبَ والقَتْلَ والهَوانَ عَلى الكُفْرِ

---

5 Buradaki âlimlerin görüşlerini sırasıyle İbn Ebî Şeybe, el-Humeydî, Abdurrazzâk ve Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivâyet etmişlerdir.

"Ameller niyetle olur" hadîsinin bir rivâyeti, kitâbın ilk hadîsi olarak geçmiştir. Buhârî'nin bunu burada getirmesi, kavl ve fiil arasındaki ikrâhta ayırma yapanları reddetmeye işârettir...

6 Hadîs ile başlık arasındaki uygunluk, burada isimleri sayılan kimselerin müşriklerin berâberinde ikaamete zorlanmış olmalarıdır. Çünkü "Mus'adâf" ancak zorlanmış olur. Bunun mefhûmu, küfür üzerine ikrâh eğer küfür olsaydı, Peygamber onlar için duâ etmez ve onları mü'minler olarak isimlendirmezdi (Kastallânî).

Bu çok yerde geçti: Namâz'da kunûtta, İstiskaa'da, Tefsîr'de en-Nisâ'da ve Edeb'de...

1- KÂFİR OLMAK ÜZERE ZORLANMAKTA HORLANMAYI, DÖVÜLMEYİ VE ÖLDÜRÜLMEYİ TERCÎH EDEN KİMSE BÂBI

٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ حَوْشَبٍ الطَّائِفِيُّ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ حدّثنا أَيُّوبُ عنْ أبي قِلابَةَ عنْ أَنَسٍ رضى اللَّه عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ثَلاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلاوَةَ الإيمانِ أنْ يَكُونَ اللَّهُ ورسُولُهُ أحَبَّ إلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُما وأنْ يُحِبَّ المَرْءَ لايُحِبُّهُ إلاَّ لِلَّهِ وأنْ يُكْرَهَ أنْ يَعُودَ فى الكُفْرِ كما يَكْرَهُ أنْ يُقْذَفَ فى النَّارِ *

2-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Kimde üç şey bulunursa, îmânın tatlılığını tatmış olur: Allah ile Rasûlü kendisine başkalarından daha sevgili olmak; bir kimseyi sevmek fakat yalnız Allah için sevmek;* (Allah onu küfürden kurtardıktan sonra) *yine küfre dönmekten ateşe atılacakmışçasına hoşlanmamak"* [7].

٣ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا عَبَّادٌ عنْ إسْمٰعِيلَ سَمِعْتُ قَيْسًا سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ زَيْدٍ يَقُولُ لَقَدْ رَأَيْتُنِى وإنَّ عُمَرَ مُوثِقِى عَلى الإسْلامِ ولَوِانْقَضَّ أُحُدٌ مِمَّا فَعَلْتُمْ بِعُثْمانَ كانَ مَحْقُوقًا أنْ يَنْقَضَّ *

3-..... Ben Saîd ibn Zeyd(R)'den işittim, şöyle diyordu: Yemîn olsun ben kendimi şöyle gördüm ki, Umer ibnu'l-Hattâb beni İslâm'a girmem üzerine tazyîk edip esîr gibi horlayarak bir iple beni bağlayıcı olduğu hâlde ve yine mü'minlerin emîri iken sizin Usmân ibn Affân'a yaptığınız (isyân ve sonunda zulümle öldürmeniz) sebebiyle Uhud Dağı çatlasaydı, çatlaması vâcib ve lâyık olurdu [8].

---

7 Başlıktan kasdedilen, hadîsin sonudur. Çünkü kâfirlikten hoşlanmamakla ateşe girmekten hoşlanmamak arasında müsâvîlik olunca, öldürülmek, döğülmek, horlanmak mü'min yanında ateşe girmekten daha kolay olur, ateşe girmek de kâfirlikten kolay olur da şiddeti almayı tercîh eder. Bunu İbnu Battâl söyledi. Hadîsin bir rivâyeti Îmân'da başka bir şeyhten geçmişti (Aynî, Kastallânî).

8 Yânî Usmân'ın intikaamını almak için kabîleler harekete geçmiş olsalardı, elbette bunu vâcib olarak yaparlardı... Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Çünkü Saîd ibn Zeyd ve Umer'in kızkardeşi olan zevcesi, küfre karşı horlanmayı tercîh etmişlerdi. Usmân ibn Affân da kaatillerin râzı olacağı şeyi getirmeye karşılık öldürülmeyi tercîh etmişti (Aynî, Kastallânî).

Saîd ibn Zeyd el-Adevî, cennetle müjdelenen on kişiden biridir. İlk Muhâ-

٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ إسْمٰعِيلَ حدّثنا قَيْسٌ عنْ خَبّابِ بنِ الأَرَتِّ قال شَكَوْنا إلى رسولِ اللّٰه صلى اللّٰه عليه وسلم وهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً لهُ فى ظِلِّ الْكَعْبَةِ فَقُلْنا ألاَ تَسْتَنْصِرُ لَنا ألا تَدْعُو لَنا فقال قَدْ كانَ مَنْ قَبْلَكُمْ يُؤْخَذُ الرَّجُلُ فَيُحْفَرُ لهُ فى الأَرْضِ فَيُجْعَلُ فِيها فَيُجاءُ بِالْمِنْشارِ فَيُوضَعُ عَلى رَأسِهِ فَيُجْعَلُ نِصْفَيْنِ ويُمْشَطُ بِأمْشاطِ الحَدِيدِ مادُونَ لَحْمِهِ وعَظْمِهِ فَما يَصُدُّهُ ذٰلِكَ عنْ دِينِهِ واللّٰهِ لَيَتِمَّنَّ هٰذَا الأَمْرُ حتّى يَسِيرَ الرَّاكِبُ مِنْ صَنْعاءَ إلى حَضْرَمَوْتَ لايَخافُ إلاَّ اللّٰهَ والذِّئْبَ عَلى غَنَمِهِ ولٰكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ *

4-..... Habbâb ibnu'l-Erett (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ka'be'nin gölgesinde kaftânını yastık ederek dayandığı bir sırada kendisine (Kureyş müşriklerinin işkencelerinden) şikâyet etmiştik:

— Yâ Rasûlallah! Bizim için Allah'tan nusrat dileyemez misin? (Bunların zulmünden) kurtulmamız için Allah'a duâ edemez misin? demiştik.

Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:

— *"Sizden önceki ümmetler içinde öyle* (mazlûm) *kişi bulunmuştur ki, müşrikler tarafından yakalanır, onun için yerde bir çukur kazılır, o kişi o çukurun içine gömülürdü. Sonra büyük bir testere getirilir, onun başı üzerine konulurdu da başı iki kısma ayrılırdı.* (Bir başkasına da) *demir taraklar ile etinin altındaki kemiği ve sinirleri taranırdı da, bu işkenceler o mü'mini dîninden çevirmezdi.* (Sahâbîlerim!) *Allah'a yemîn ederim ki, şu İslâm Dîni, herhâlde ve muhakkak sûrette kemâle erecektir. Hattâ o derecede ki, bir süvârî* (tek başına) *San'â'dan Hadramevt'e kadar* (selâmetle) *gidecek de Allah'tan başka hiçbirşeyden korkmayacaktır ve bir de yolcu* (koyun sâhibi ise) *koyunu üzerine kurt saldırmasından korkacaktır. Fakat sizler acele ediyorsunuz!"*[9]

٢ــ بابٌ فى بَيْعِ المُكْرَهِ ونَحْوِهِ فى الحَقِّ وغَيْرِهِ

cirler ile hicret etmiştir. Bedir'den başka bütün gazâlarda hazır bulunmuştur. 51 yılında vefât etmiştir.

9 Hadîsin bu başlığa girmesi vechi, Habbâb'ın Peygamber'den kâfirler aleyhine duâ istemesi, kâfirlerin müslümânlara tecâvüz etmekte ve onlara eziyette zulüm ve düşmanlık yapmakta olduklarına delâlet etmesi yönündendir. Müslümânlar kâfirlerin kahrı altındadırlar. Böyle olunca müslümânlar istemedikleri şeylere zorlananlar gibidirler... Bunun birer rivâyeti Nübüvvet Alâmetleri ile Peygamber gönderilmesi bâbı'nda da geçmişti... (Kastallânî, Aynî).

2- BÂB: MÜKREH'İN, YÂNÎ ZORLANAN KİMSENİN SATIŞ YAPMASI; BENZERİ OLAN MUZTARR KİMSENİN MÂLÎ HAKK HUSÛSUNDAKİ TASARRUFU VE MALDAN BAŞKA HUSÛSTAKİ TASARRUFU(NUN BEYÂNI) HAKKINDADIR

٥ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبِيهِ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّه عنه قال بَيْنَما نَحْنُ فى المَسْجِدِ إذْ خَرَجَ عَلَيْنا رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم فقال انْطَلِقُوا إلى يَهُودَ فَخَرَجْنا مَعَهُ حتَّى جِئْنَا بَيْتَ المِدْراسِ فقامَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم فَنادَاهُمْ يامَعْشَرَ يَهُودَ أسْلِمُوا تَسْلَمُوا فقالُوا قَدْ بَلَّغْتَ يا أبا القاسِم فقال ذٰلِكَ أُرِيدُ ثُمَّ قالَها الثَّانِيَةَ فقالُوا قَدْ بَلَّغْتَ ياأبا القاسِمِ ثُمَّ قال الثَّالِثَةَ فقال اعْلَمُوا أنَّ الأرْضَ لِلَّهِ ورَسولِهِ وإنِّى أُرِيدُ أنْ أُجْلِيَكُمْ فَمَنْ وَجَدَ مِنْكُمْ بِمالِهِ شَيْئًا فَلْيَبِعْهُ وإلاَّ فاعْلَمُوا أنَّما الأرْضَ لِلَّهِ ورسُولِهِ *

5-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler mescidde bulunduğumuz bir sırada Rasûlullah (S) yanımıza çıkageldi ve:

— *"Yahûdîler'in yurduna yürüyünüz!"* diye buyurdu.

Biz de O'nun berâberinde olarak yola çıktık, nihâyet Yahûdîler'in içinde Tevrât okudukları Beytu'l-Mıdrâs denilen yerlerine vardık. Peygamber onlara doğru ayağa kalktı ve onlara nidâ ederek:

— *"Ey Yahûdî topluluğu! Müslümân olunuz da selâmette kalınız!"* dedi.

Onlar cevâben:

— Yâ Ebâ'l-Kaasım! Sen teblîğ ettin (bizim daha ziyâde Sana ihtiyâcımız yok)! dediler.

Rasûlullah onlara:

— *"Ben ancak bunu* (yânî benim teblîğ etmiş olduğumu i'tirâf etmenizi) *istiyorum"*, dedi. Sonra *"Müslümân olun ki, selâmette kalasınız!"* sözünü ikinci defa söyledi.

Yahûdîler yine:

— Yâ Ebâ'l-Kaasım! Sen bunu teblîğ ettin! dediler.

Rasûlullah onlara:

— *"Ben ancak bunu* (yânî benim teblîğ etmiş olduğumu i'tirâf etmenizi) *istiyorum"* dedi.

Sonra Rasûlullah bu teblîğini üçüncü defa olarak tekrâr etti de:

— *"Kat'î biliniz ki, Arz ancak Allah'a ve Rasûlü'ne âiddir. Ben sizleri bu arâzîden çıkarmak istiyorum. Binâenaleyh sizden her kim*

kendi malından taşıyamıyacağı birşeyi olursa onu satsın. Haberiniz olsun, iyi biliniz ki, Arz ancak Allah'a ve Rasûlü'ne âiddir!'' buyurdu [10].

٣ــ بابٌ لاَيَجُوزُ نِكَاحُ المُكْرَهِ ولاتُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلى البِغاءِ إنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الحَياةِ الدُّنْيا ومَنْ يُكْرِهْهُنَّ فإنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

3- BÂB: MÜKREH'İN, YÂNÎ ZORLANAN KİMSENİN NİKÂHI CÂİZ OLMAZ

''Dünyâ hayâtının geçici metâını kazanacaksınız diye câriyelerinizi, eğer kendileri de iffetli olmak isterlerse, siz fuhuşa mecbûr etmeyin. Kim onları buna mecbûr ederse, şübhesiz ki, Allah onlara kendilerinin ikrâhlarından sonra da çok mağfiret edicidir, çok merhamet eyleyicidir''

(en-Nûr: 33) [11].

٦ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ حدّثنا مالِكٌ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ القاسِمِ عنْ أَبِيهِ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ ومُجَمَّعِ ابْنَيْ يَزِيدَ بنِ جارِيَةَ الأَنْصارِيِّ عنْ خَنْساءَ

10 Yânî Rasûlü de Arz'da Allah'ın emrettiği gibi hükmedicidir. Çünkü O'nun tarafından teblîğ edici ve O'nun emirlerinin yerine getiricisidir.

Hattâbî şöyle dedi: Buhârî bununla mükrehin satışının cevâzına delîl getirdi, hâlbuki bu muztarrın satışına daha çok benzemektedir. Satışa zorlanan ise, istesin istemesin, satışa sevkedilen kimsedir. Yahûdîler arâzîlerini satmışlardı, buna zorlanmayacaklardı. Ancak Yahûdîler mallarına çok düşkün olduklarından, onları satmayı tercîh ettiler ve böylece mallarını satmaya muztarr olanlara benzediler.. (Kastallânî).

Buhârî hadîsin bir rivâyetini Cizye'de, Müslim de Mağâzî'de getirmiştir: *Müslim Ter.*, V, 398 ''1765''.

11 Yânî yapılan fiilin ikrâh eden için de, edilen için de günâh olduğunda şübhe yok. Fakat ikrâh olunan bîçâreler, bu günâha râzı olmayıp, kerhen sürüklendiklerinden dolayı ma'zûrdurlar. Ve Ğafûr, Rahîm olduğundan şübhe olmayan Allah indinde mağfirete ve rahmete şâyândırlar. Binâenaleyh bu bîçârelere acımalı, kurtulmaları için yardım etmelidir. Lâkin ikrâhı isteyerek yapanlar acınmağa lâyık olmayıp, râzı olduğu azâbın günâhına müstehakk oldukları gibi, ikrâh edenin de bütün vebâlini yüklenerek azîm azâb ve nefrîne müstehakk olduğunu hatırlatmaya hâcet yoktur (*Hakk Dîni*, IV, 3512-3513).

بِنْتِ خِذَامٍ الأَنْصارِيَّةِ أَنَّ أباها زَوَّجَها وهِيَ ثَيِّبٌ فَكَرِهَتْ ذٰلِكَ فأَتَتِ النبيَّ ﷺ فَرَدَّ نِكاحَها *

6-..... Bize Mâlik, Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım'dan; o da babası (el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr)'ndan; o da Yezîd ibn Câriye el-Ensârî'nin iki oğlu olan Abdurrahmân ile Mucemmi'den; o da Hansâ bintu Hızâm el-Ensâriyye(R)'den tahdîs etti ki, Hansâ'yı babası Hızâm, iznini, rızâsını almaksızın evlendirmişti. Hâlbuki Hansâ dul bir kadındı (izni alınmak gerekirdi). Kadın bu evlenmeyi hoş görmedi ve Peygamber'e gidip şikâyet etti. Peygamber (S) de bu nikâhı redd ve ibtâl etti [12].

٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنِ ابنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عنْ أَبِي عَمْرٍو هُوَ ذَكْوَانُ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها قالَتْ قُلْتُ يارسولَ اللّٰهِ يُسْتأْمَرُ النِّساءُ فِي أَبْضاعِهِنَّ قال نَعَمْ قُلْتُ فإِنَّ البِكْرَ تسْتَأْمَرُ فَتَسْتَحِي فَتَسْكُتُ قال سُكاتُها إِذْنُها *

7-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Kadınlar nikâh akidleri husûsunda istişâre edilirler mi? diye sordum.

Rasûlullah (S):

— *"Evet* (kadınlar nikâh akidleri husûsunda istişâre edilirler)" buyurdu.

Ben:

— (Yâ Rasûlallah!) Er görmedik bâkire, evleneceği kimse hakkında istişâre edilirse utanır, susar (rızâsını bildirmez)! dedim.

Rasûlullah:

— *"Onun sükûtu, onun iznidir"* buyurdu [13].

٤ــ بابٌ إِذَا أُكْرِهَ حتَّى وهَبَ عَبْدًا أَوْ باعَهُ لَمْ يَجُزْ: وقال بَعْضُ النَّاسِ

12 Bunda nikâhın sahîhliği için dulun iznini almak zarûrî olduğu ve zorlananın nikâhının câiz olmadığı hükmü vardır.

13 Bundan da bâkirenin nikâhının ancak rızâsı ile câiz olacağı, rızâsı olmazsa onun hükmü de mükrehin hükmü gibi sayılmaz olacağı anlaşılmıştır.

Bu hadîslerin birer rivâyeti Nikâh'ta da geçmişti.

فانْ نَذَرَ الْمُشْتَرِى فِيهِ نَذْرًا فَهُوَ جائِزٌ بِزَعْمِهِ وكَذَلِكَ إنْ دَبَّرَهُ

4- BÂB: BİR KİMSE ZORLANSA DA BİR KÖLEYİ HİBE ETSE YÂHUD SATSA, BU CÂİZ OLMAZ (HİBE DE, SATIŞ DA SAHÎH OLMAZ, KÖLE ONUN MÜLKÜNDE BÂKÎDİR)

İnsanların bâzısı da: Eğer müşterî, zorlanmadan dolayı satın aldığı şey hakkında onu satmayı nezr etse, zorlanmakla berâber, bu satış câizdir, dedi. Onun yanında hibe de böyledir. Satın aldığı köleyi, zorlamakla 'Vefâtımdan sonra sen hürsün' dese de, yine böyledir [14].

٨ــ حدّثنا أَبُو النُّعْمانِ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ عَمْرِو بنِ دِينارٍ عنْ جابِرٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رَجُلاً مِنَ الأنْصارِ دَبَّرَ مَمْلُوكا وَلَمْ يَكُنْ لهُ مالٌ غَيْرُهُ فَبَلَغَ ذَلِكَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقالَ مَنْ يَشْتَرِيهِ منِّى فاشْتَرَاهُ نُعَيْمُ بنُ النَّحَّامِ بِثَمَنِمائَةِ دِرْهَمٍ قال فَسَمِعْتُ جابِرًا يَقُولُ عَبْدًا قِبْطِيًّا ماتَ عامَ أوَّلَ *

8-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr'dan; o da Câbir(R)'den şöyle tahdîs etti: Ensâr'dan (Ebû Mezkûr isminde) bir adam (Ya'kûb adındaki bir kölesini): "Ben öldükten sonra sen hürsün!" diye müdebber olarak azâd etmişti. Hâlbuki bu zâtın bu köleden başka hiçbir malı yoktu. Onun bu kölesini böyle azâd ettiği haberi Rasûlullah'a ulaştı. Bunun üzerine Rasûlullah (S) bu köleyi tuttu da:

— *"Bunu benden kim satın almak ister?"* dedi (yânî onu müzâyedeye arzetti).

O köleyi, Nuaym ibnu'n-Nahhâm adındaki sahâbî sekizyüz dirhem mukaabilinde satın aldı. (Peygamber de kölenin bedelini Ebû Mezkûr'a verip: *"Allah bundan müstağnîdir"* buyurdu.)

Amr ibn Dînâr dedi ki: Ben Câbir'den işittim: Bu Ya'kûb ismindeki köle, Mısırlı bir köle idi, evvelki yıl öldü, diyordu [15].

---

14 el-Kirmânî şöyle dedi: Buhârî'nin maksadı, Hanefîler'in tenâkuz ettikleridir. Çünkü ikrâhla satış, eğer bir mülkü müşteriye nakledici ise, bundan bütün tasarruflar sahîh olur; bu, nezre ve müdebber köleye hass olmaz. Eğer satış nakledici değildir derlerse, bu takdîrde nezr de, tedbîr de sahîh olmaz. Bunun özeti şudur: Onlar müdebberliği ve nezri, mülk olmaksızın sahîh gördüler, hâlbuki bunda tahakküm ve tahdîs edici yokken tahsîs vardır (Kastallânî).

15 Hadîsin burada getirilmesi sebebi şudur: Başka hiçbir malı yokken, tek kölesini vefâtından sonra hürr yapan kimsenin, bu fiili bir beyinsizliktir. Peygamber onun bu fiilini, köleyi satmak sûretiyle reddetmiştir... (Kastallânî).

Bunun bir rivâyeti Itk'ta geçmişti. Müslim'in rivâyetinde bu sahâbînin Az-

٥ــ بابٌ مِنَ الإكْرَاهِ . كَرْهٌ وكُرْهٌ واحِدٌ

5- BÂB: "İKRÂH"IN KÖKÜNDEN "KERH" VE "KURH" BİR MA'NÂYADIR

٩ــ حدّثنا حُسَيْنٌ بنُ مَنْصُورٍ **حدّثنا** أسْباطُ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** الشَّيْبانِيُّ سُلَيْمانُ بنُ فَيْرُوزٍ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال الشَّيْبانِيُّ **وحدّثني** عَطاءٌ أبو الحَسَنِ السُّوائِيُّ ولاَ أظُنُّهُ إلاَّ ذَكَرَهُ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّه عنهما يأيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لايَحِلُّ لَكُمْ أنْ تَرِثُوا النِّساءَ كَرْهًا الآيَةَ قال كانُوا إذَا ماتَ الرَّجُلُ كان أوْلِياؤُهُ أحَقَّ بامْرَأتِهِ إنْ شاءَ بَعْضُهُمْ تَزَوَّجَها وإنْ شاؤُا زَوَّجَها وإنْ شاؤُا لَمْ يُزَوِّجْها فَهُمْ أحَقُّ بِها مِنْ أهْلِها فَنَزَلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ بِذَلِكَ *

9-..... Bize eş-Şeybânî Süleymân ibnu Feyrûz, İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti. eş-Şeybânî şöyle dedi: Ve bana Atâ Ebû'l-Hasen es-Suvâî tahdîs etti, ben onun bu hadîsi ancak İbn Abbâs(R)'tan zikrettiğini zannediyorum.

"Ey îmân edenler, kadınlara zorla mîrâsçı olmanız ve onları, -kendilerine verdiğiniz mehrden birâzını giderebilmeniz için- tazyîk etmeniz size halâl olmaz. Meğer ki, arayı açarak bir fuhuş işlemiş olsunlar. Onlarla iyi geçinin. Eğer kendilerinden hoşlanmadınızsa, olabilir ki birşey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda birçok hayır takdîr etmiş bulunur" (en-Nisâ: 19).

Dedi ki: Bir adam öldüğü zamân onun velîleri, onun karısına haklı olup sâhib çıkarlardı. İsterlerse o kadınla onlardan biri evlenir, isterlerse o kadını başkasıyle evlendirirler, isterlerse o kadını kimse ile evlendirmezlerdi. Onlar bu kadına, kadının âilesinden daha haklı idiler. İşte bu âyet, bu husûsta indi (yânî o âdeti kaldırdı) [17].

---

re oğulları'ndan Ebû Mezkûr olduğu bildirilmiştir. Azâd edilen kölenin ismi Ya'kûb olduğu, Nesâî'nin rivâyetinde; Mısırlı bir köle olduğu, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in emâreti zamânında öldüğü de Müslim'in rivâyetinde de vardır.

16 *el-Kurh,* kâf'ın fethi ve zammı ile ibâ ve meşakkat ma'nâsınadır ki, nefse ibâ ve imtinâ eylediği, yânî istemeyerek, hoşlanmayarak hâriçten ârız olan renc ve meşakkatten ibârettir ki, "Zoraki" ta'bîr olunur. Ve bâzılarının indinde kâfın dammıyla bir kimse nefsini cebr ve ikrâh ile mütehammil olduğu nesneye denir. Ve kâfın fethiyle, gayrın teklîf ve cebriyle mütehammil olduğu nesneye denir. Şârih der ki, bâzı ana kitâblarda ibâ ve meşakkat, herbiri mahsûs ma'nâ üzere beyân olunup lâkin usûlü, ikisi bir ma'nâya olmaktır *(Kaamûs Ter.).*

17 Bu metnin başlığa uygunluğu, âyetteki "***Kurhen***" kavlindendir.

el-Muhelleb şöyle dedi: Allah en bilir ki, bu bâbın fâidesi, şunu ta'rîf edip bildirmektir: Her kim bir kadını, ondan mîrâs almaya tamâ' ederek kadın ölün-

٦ــ بابٌ إذَا اسْتُكْرِهَتِ المَرْأةُ عَلى الزِّنا فَلاَ حَدَّ عَلَيْها

لِقَوْله تَعالى ومَنْ يُكْرِهْهُنَّ فإنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

وقال اللَّيْثُ **حدّثنى** نافِعٌ أنَّ صَفِيَّةَ ابْنَةَ أبى عُبَيْدٍ أخبَرَتْهُ أنَّ عَبدًا مِنْ رَفِيقِ الإمارَةِ وقَعَ عَلى وَلِيدَةٍ مِنَ الخُمُسِ فاسْتَكْرَهَها حتَّى افْتَضَّها فَجَلَدَهُ عُمَرُ الحَدَّ ونَفاهُ ولَمْ يَجْلِدِ الوَلِيدَةَ مِنْ أجْلِ أنَّهُ اسْتَكْرَهَها * قال الزُّهْرِىُّ فى الأمَةِ البِكْرِ يَفْتَرِعُها الحُرُّ يُقِيمُ ذٰلِكَ الحَكَمُ مِنَ الأمَةِ العَذْراءِ بِقَدْرِ قِيمَتِها ويُجْلَدُ ولَيْسَ فى الأمَةِ الثَّيِّبِ فى قَضاءِ الأئِمَّةِ غُرْمٌ ولَكِنْ عَلَيْهِ الحَدُّ *

6- BÂB: KADIN ZİNÂ ÜZERİNE ZORLANDIĞI ZAMÂN KENDİSİNE HADD, YÂNÎ ZİNÂ ETME CEZÂSI YOKTUR

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:

"Kim onları zinâya mecbûr ederse, şübhesiz ki Allah onlara kendilerinin ikrâhlarından sonra da çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir"

(en-Nûr: 33) [18].

Ve el-Leys şöyle dedi: Bana (İbn Umer'in kölesi) Nâfi' tahdîs etti ki, ona da Ebû Ubeyd'in kızı Safiyye şöyle haber vermiştir: Tasarrufu Halîfe Umer'e âid olan beşte bir ganîmet kölelerinden bir erkek köle, yine beşte bir ganîmet payından olan bir dişi köle ile cinsî münâsebet yapmış ve o câriyenin bekâret zarını giderinceye kadar onu zorlamıştır. Bunun üzerine Umer o erkek köleye, zinâ etme cezâsı olan deynekleme uyguladı ve onu altı ay o yerden sürgün etti. Fakat erkek kendisini zorlamış olduğu için, o câriyeye deynekleme cezâsı uygulamadı [19].

ez-Zuhrî, hürr bir erkeğin bekâretini giderdiği bâkire câriye hakkında şöyle dedi:

---

ceye kadar alıkorsa, o kimseye bu mîrâs, Kur'ân'ın nassı ile halâl olmaz (Aynî).

18 Âyetin başlığa münâsebeti, içinde zinâya zorlanan kadının günâhı olmadığı ve bundan dolayı kadına zinâ cezâsı lâzım gelmeyeceğine delâlet bulunmasındandır.

19 el-Leys ibn Sa'd'ın bu haberini Ebû'l-Kaasım el-Bağâvî, el-Alâ ibn Mûsâ'dan; o da el-Leys'ten olmak üzere rivâyet etti.

Hakem (yânî hâkim) bu bâkire câriyeden bekâretin değeri ile câriyenin kendi kıymetini ta'yîn ve nisbet eder de o erkekten bekâretin bedelini alır (yânî o erkeğe, kadının bâkire ve dul oluşu arasındaki değer farkını ödemesini hükmeder), ve bir de o erkeğe deynekleme cezâsı uygulanır. Dul câriye hakkında imâmların hükümlerinde bir para ödeme yoktur, lâkin erkek üzerine hadd cezâsı vardır [20].

١٠ــ حدّثنا أبو اليَمانِ حدّثنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبو الزِّنَادِ عن الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم هاجَرَ إبْرَاهِيمُ بِسارَةَ دَخلَ بِها قَرْيَةً فِيها مَلِكٌ مِنَ المُلُوكِ أوْ جَبَّارٌ مِنَ الجَبابِرَةِ فأرْسَلَ إلَيْهِ أنْ أرْسِلْ إلَيَّ بِها فأرْسَلَ بِها فقامَ إلَيْها فقامَتْ تَوَضَّأُ وتُصَلِّى فقالَتِ اللَّهُمَّ إنْ كُنْتُ آمَنْتُ بِكَ وبِرَسُولِكَ فَلاَ تُسَلِّطْ عَلَيَّ الكافِرَ فَغُطَّ حتَّى رَكَضَ بِرِجْلِهِ *

10-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"İbrâhîm Peygamber, zevcesi Sâre ile hicret yolculuğuna çıkıp, onunla bir memlekete girdi. Orada meliklerden bir melik yâhud cebbârlardan bir cebbâr hükümdâr var idi... Netîcede o hükümdâr, İbrâhîm'e:*

— Yanındaki kadını bana gönder! diye haberci yolladı.

Bunun üzerine İbrâhîm, Sâre'yi o hükümdâra yolladı. Sâre onun yanına varınca, hükümdâr Sâre'den nasîb almak için harekete geçti. Sâre kalkıp abdest aldı ve namâza durdu. Namâzın ardından:

— Allah'ım! Eğer ben Sana ve Rasûlü'ne îmân ettim ise, benim üzerime şu kâfiri musallat etme! diye duâ etti.

Bu duâ ile o zâlimin hemen nefesi boğulup yere düştü ve ayağı ile yere vurup debrenmeğe başladı..." [21].

---

20 Imâm Mâlik'in görüşü de ez-Zuhrî'nin görüşü gibidir.

21 Bu hadîsin birer rivâyeti Buyû' Kitâbı'nın sonları ile Peygamberler Kitâbı'nda daha geniş olarak geçmişti.

el-Kirmânî şöyle dedi: Bu hadîsin buraya girme sebebi şudur: Sâre aleyha's-selâm her bir kötülükten ma'sûme olunmakla berâber, ona, zorlanmış olarak o zâlim hükümdârla yalnız kalmasında da hiçbir kınama olmamasıdır. İşte zinâ üzerine zorlanan kadın da bunun gibidir, onun üzerine de zinâ etme cezâsı yoktur (Aynî, Kastallânî)

Sâre, râ'nın hafifletilmişi ile de, şeddelendirmesi ile de zabtedilmiştir. Hafifletilmesi daha meşhûrdur... İbn Hişâm Kitâbu't-Tîcân'da İbrâhîm'in bu seferinin Ürdün'den Mısır'a vukû' bulduğunu ve Sâre'nin Mısır Meliki Amr ibn İmrîi'l-Kays ibn Nabilyûn ibn Sebâ olduğunu bildirmiştir. Bu konuda başka rivâyetler de vardır...

٧ــ بابُ يَمِينِ الرَّجُلِ لِصاحِبِهِ إنَّهُ أخُوهُ إذَا خافَ عَلَيْهِ القَتْلَ أوْ نَحْوهُ وكَذٰلِكَ كُلُّ مُكْرَهٍ يَخافُ فإنَّهُ يَذُبُّ عَنْهُ الظَّالِمَ ويُقاتِلُ دُونَهُ ولا يَخْذُلُهُ فإنْ قاتَلَ دُونَ المَظْلُومِ فلا قَوَدَ عَلَيْهِ ولا قِصاصَ وإنْ قِيلَ لهُ لَتَشْرَبَنَّ الخَمْرَ أوْ لَتَأْكُلَنَّ المَيْتَةَ أوْ لَتَبِيعَنَّ عَبْدَكَ أوْ تُقِرَّ بِدَيْنٍ أوْ تَهَبُ هِبَةً وكُلَّ عُقْدَةٍ أوْ لَنَقْتُلَنَّ أباكَ أوْ أخاكَ في الإسْلامِ وَسِعَهُ ذٰلِكَ لِقَوْلِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم المُسْلِمُ أخُو المُسْلِمِ * وقال بَعْضُ النَّاسِ لَوْ قِيلَ لهُ لَتَشْرَبَنَّ الخَمْرَ أوْ لَتَأْكُلَنَّ المَيْتَةَ أوْ لَنَقْتُلَنَّ ابْنَكَ أوْ أباكَ أوْذا رَحِمٍ مُحَرَّمٍ لم يَسَعْهُ لأنَّ هٰذَا لَيْسَ بِمُضْطَرٍّ ثُمَّ ناقَضَ فقال إنْ قِيلَ لهُ لَنَقْتُلَنَّ أباكَ أوِابْنَكَ أوْ لَتَبِيعَنَّ هٰذَا العَبْدَ أوْ تُقِرَّ بِدَيْنٍ أوْ تَهَبُ يَلْزَمُهُ في القِياسِ ولٰكِنَّا نَسْتَحْسِنُ ونَقُولُ البَيْعُ والهِبَةُ وكُلُّ عُقْدَةٍ فى ذٰلِكَ باطِلٌ فَرَّقُوا بَيْنَ كُلِّ ذِى رَحِمٍ مُحَرَّمٍ وغَيْرِهِ بِغَيْرِ كِتابٍ ولاسُنَّةٍ : وقال النبُّى صلى اللّٰه عليه وسلم قال إبْراهِيمُ لِامْرَأتِهِ هٰذِهِ أُخْتِى وذٰلِكَ فى اللّٰهِ : وقال النَّخَعِىُّ إذَا كانَ المُسْتَحْلِفُ ظالِمًا فَنِيَّةُ الحالِفِ وإنْ كان مَظْلُومًا فَنِيَّةُ المُسْتَحْلِفِ

7- BİR KİMSENİN, ÖLDÜRÜLMEKTEN YÂHUD BUNUN BENZERİ BİR ZARAR GELECEĞİNDEN KORKTUĞU ZAMÂN ARKADAŞI İÇİN, ONUN KENDİSİNİN KARDEŞİ OLDUĞUNA YEMÎN ETMESİ BÂBI

Korkmakta olan her zorlanmış kişi de böyledir. Çünkü müslümân kişi yemîni ile o kimseden zâlimi ve zulmü def' eder, onu korumak için savaşır ve ona yardım etmeyi terketmez. Eğer insan bir mazlûmu savunmakta iken, öldürmeyi kasdetmeksizin zâlimi öldürürse, ona diyet ve kısas yoktur. Bir kimseye, kendisini zorlamakta olan bir zâlim tarafından: Şarâb içeceksin veyâ leş yiyeceksin veyâ köleni satacaksın veyâ üzerinde hiçbir borç yokken fulân kimseye borcun olduğunu i'tirâf edeceksin veyâ gönül rızân olmadan bir hibe yapacaksın veyâ talâk, ıtâk gibi bir akdi çözüp feshedeceksin yâhud da "Biz senin babanı yâhud dîn kardeşini muhakkak öldürürüz!" denilse, o kimsenin, babasını ve müslim kardeşini kurtarmak için bu söylenen şeylerin hepsini yapması câizdir.

Çünkü Peygamber(S)'in:
"Müslümân, müslümânın kardeşidir" **sözü vardır.**
İnsanların bâzısı da: Eğer zorlama yapan zâlim tarafından, bir kimseye: "Muhakkak şarâb içeceksin" veyâ "Muhakkak meyte yiyeceksin" yâhud "Biz senin oğlunu yâhud babanı yâhud mahrem bir hısımını öldürürüz" denilse, o kişiye kendisine emredilen bu şeyleri yapması câiz olmaz.
Çünkü o kimse, bu şeylerde muztarr değildir, dedi [22].
Sonra bu bâzı insan tenâkuz etti de: Eğer bir kimseye zâlim tarafından "Biz senin babanı yâhud oğlunu öldürürüz" yâhud da "Sen şu köleyi satacaksın" veyâ "Bir borç ikrâr edeceksin" veyâ "Bir hibe yapacaksın" denilse, kıyâsta kendisine bunları yapması lâzım gelir, dedi.
(Sonra bu zât şu kavliyle bu ma'nâda tenâkuz etti:)
Velâkin biz, istihsâna gideriz de, "Satış, hibe ve bu konudaki her akid bâtıldır" deriz, dedi [23].

Buhârî şöyle dedi:
Hanefîler Kitâb ve Sünnet delîli olmaksızın her mahrem hısım ile mahrem olmayan yabancı kişi arasında ayırma yaptılar [24].
(Sonra Buhârî buna Peygamber'in şu kavliyle delîl getirdi:)
Peygamber (S) şöyle buyurdu:
"İbrâhîm Peygamber (o cebbâr hükümdâr, karısı Sâre'yi istediği zamân) *karısı için: 'Bu benim kızkardeşimdir' dedi"*. **Buhârî: Onun bu kızkardeşliği, Allah hakkında idi (yânî Allah'ın dînindeki kızkardeşlik idi, neseb kardeşliği değildi. Çünkü**

---

22 Çünkü ikrâh, ancak insanın bilhassa kendi nefsine yönelen şeylerde olur, başka şeylerde değil... İnsanın başka şeyleri korumak için Allah'a âsî olması olamaz.

23 Buhârî bu "Ba'zu'n-nâsi = İnsanların bâzısı" ta'bîriyle, Ebû Hanîfe ve Hanefîler'i kasdetmektedir... Aynî: Tenâkuz men' edilmiştir. Çünkü müctehide, istihsâna kaail olmakla kıyâsa muhâlefet etmesi câiz olur. İstihsân da Hanefîler indinde bir hüccettir, diye cevâb verdi... (Kastallânî).

24 Bunun özeti şudur: Ebû Hanîfe'nin aslı kıyâsen hepsinde luzûm olmaktır. Lâkin o, istihsân delîliyle, hısımlığı olan kimseyi istisnâ etmektedir. Buhârî ise *"Müslümân müslümânın kardeşidir"* hadîsinden dolayı, bu husûsta yakın olan kimse ile yabancı arasında bir ayırma olmayacağını düşünmüştür. Çünkü hadîsteki kardeşlikten murâd, İslâm kardeşliğidir, neseb kardeşliği değildir. Sonra Buhârî bunu şu kavliyle getirdi:...

kızkardeşin nikâhı İbrâhîm dîninde de harâm idi) [25]**.**
Ve İbrâhîm en-Nahaî:
Eğer yemîn ettiren zâlim ise, mu'teber olan yemîn edenin niyetidir; eğer yemîn ettiren mazlûm ise, mu'teber olan yemîn ettirenin niyetidir, demiştir [26]**.**

١١ــ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أنَّ سالِمًا أخْبَرَهُ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أخْبَرَهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال المُسْلِمُ أخُو المُسْلِمِ لايَظْلِمُهُ ولا يُسْلِمُهُ ومَنْ كانَ فى حاجَةِ أخِيهِ كانَ اللَّهُ فى حاجَتِهِ *

11-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S): *"Her müslümân, müslümânın* (dîn) *kardeşidir. Müslümân müslümâna zulmetmez. Müslümân müslümânı* (başına gelen musîbette) *terketmez. Her kim müslümân kardeşinin bir hâcetinde bulunursa, Allah da onun hâcetinde bulunur"* buyurmuştur [27].

---

25 İşte bu İslâm kardeşliği, müslümân kardeşini himâye etmeyi ve onu savunmayı gerektirir. Ammâ satış ve benzeri akid yapma ona lâzım gelmez. Şarâb içme, meyte yeme ona câiz olur, bu konularda ona günâh olmaz...

Aynî buna şöyle cevâb verdi: İstihsân, Kitâb ve Sünnet'ten hâriç değildir. Kitâb'da Yüce Allah: ***"Onun en güzeline tâbi' olurlar"*** (ez-Zumer: 18) buyurdu. Sünnet'te de Peygamber (S): *"Mü'minlerin güzel gördüğü şey, Allah katında da güzeldir"* buyurdu...

26 İbrâhîm en-Nahaî'nin bu sözünü Muhammed ibnu'l-Hasen, *Kitâbu'l-Âsâr*'da Ebû Hanîfe'den; o da Hammâd'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den olarak rivâyet etmiştir.

el-Kirmânî, *el-Kevâkib*'de şöyle dedi: Eğer yemîn ettiren nasıl mazlûm olur? dersen, şöyle derim: Haklı olan müddeî, kendine âid bir delîl bulunmadığı zamân müddeâ aleyh ona yemîn ettirmek ister, işte o zamân kendisi bir mazlûm olur... (Kastallânî).

27 Başlığa uygunluğu, müslim üzerine müslim kardeşini himâye etmesinin vâcib olması yönündendir. Bu hadîsin bir rivâyeti bu isnâdın aynıyle daha bütün olarak Mezâlim Kitâbı'nda da geçti.

İctimâî yardımın en mühim düstûrunu öğreten bu hadîsi Müslim ve diğerleri de rivâyet emişlerdir. Hadîsin devâmı şöyledir: *"Müslümân bir kul, dîn kardeşinin yardımında bulundukça, Allah da ona yardımda bulunur. Hangi müslümân bir müslümândan dünyâ darlığını giderip şâd ederse, Allah da kıyâmet gününde onun tasasını giderip sevindirir. Kim müslümân kardeşinin ayıbını örterse, Allah da kıyâmet gününde onun ayıbını örter"*.

"Lâ yuslimuhû", *"Esleme"*den muzârî sîgasıdır, onun silmini gidermez, yânî onu zâlimin zulmünde terketmez, demektir...

١٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ سُلَيْمانَ **حدّثنا** هُشَيْمٌ أخبرنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ أبى بَكْرِ بنِ أنَسٍ عنْ أنَسٍ رضى اللَّه عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم انْصُرْ أخاكَ ظالِما أوْ مَظْلُومًا فقال رجُلٌ يارسولَ اللَّهِ أنْصُرُهُ إذَا كانَ مَظْلُومًا أفَرَأيْتَ إذَا كان ظالِمًا كَيْفَ أنْصُرُهُ قال تَحْجُزُهُ أوْ تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ فإنَّ ذَلِكَ نَصْرُهُ *

12-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *"Sen müslümân kardeşine, ister zâlim olsun, ister mazlûm olsun, yardım et!"* buyurdu.

Bir adam:

— Yâ Rasûlallah! Müslümân kardeş mazlûm olduğu zamân ona yardım ederim, fakat o zâlim olduğu zamân ben ona nasıl yardım ederim, bana haber ver! dedi.

Rasûlullah:

— *"Onu zulümden ayırırsın* -yâhud: *Onu zulümden men' edersin-. İşte bu men' etmek, ona yardımdır"* buyurdu [28].

28 Bunun da bir rivâyeti Mezâlim'de geçmişti.

İbn Battâl: Peygamber'in *"Zâlime nusrat ve muâvenet, onu zulümden men' etmektir"* sûretindeki tefsîri, fesâhatin acîb, belâgatin vecîz bir edebî nümûnesidir... demiştir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٩١ــ كتابُ الحِيَلِ

91- KİTÂBU'L-HIYEL

(Hîleler, yânî Hukûkî Çâreler Kitâbı)

١ــ بابٌ في تَرْكِ الحِيَلِ وأنَّ لِكُلِّ امْرِىءٍ مانَوَي فى الأَيْمانِ وغَيْرِها

1- BÂB: HÎLELERİ TERKETMEK HAKKINDA, VE YEMÎNLERDE VE YEMÎNLERDEN BAŞKA ŞEYLERDE HERKES İÇİN ANCAK NİYET ETTİĞİ ŞEY VARDIR HAKKINDADIR [1]

١ــ **حدّثنا** أَبو النُّعْمانِ **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ يَحْيٰى بنِ سَعِيدٍ عنْ مُحَمَّدِ بنِ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ بنِ وقَّاصٍ قال سَمِعْتُ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رضى اللَّهُ عنه يَخْطُبُ قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ ياأَيُّها النَّاسُ إنَّما الأَعْمالُ بالنِّيَّةِ وإنَّما لِامْرِيءٍ مانَوَي فَمَنْ كانَتْ هِجْرَتُهُ إلى اللَّهِ ورَسولِهِ

---

1 *Hiyel, "Hîle"*nin cem'idir; *"Hîle"*, kendisiyle gizli bir yoldan maksada ulaşılan şeydir... *"Ve'l-Hîle, Havîl, Mahâl, Mahâle, İhtiyâl, Tehavvul.."*, umur ve maslahatların tasarruf ve edâsında hazâkat, fikir ve bakış güzelliği ve kudret ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.)*

Câiz olan hîleler ve câiz olmayan hîleler vardır. Buhârî bu bâbda câiz olmayan hîlelerin terkedilmesine işâret etmiş oluyor. Bâb başlığının ikinci kısmı, bundan sonra gelen hadîsten bir parçadır.

فَهِجْرَتُهُ إلى اللّهِ ورسولِهِ ومَنْ هاجَرَ إلى دُنْيا يُصيبُها أوِ امْرَأةٍ يَتَزَوَّجُها فَهِجْرَتُهُ إلى ما هاجَرَ إلَيْهِ *

1-..... Alkame ibnu Vakkaas şöyle demiştir: Ben Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan işittim, şöyle hitâb ediyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu:

— *"Ey insanlar! Ameller ancak niyete göredir. Herbir kimsenin niyet ettiği şey ne ise, eline geçecek olan ancak odur. Her kimin hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne yönelik ise, onun hicreti Allah'a ve Rasûlü'ne varıcıdır. Her kim de nâil olacağı bir dünyâ yâhud kendisiyle evleneceği bir kadından dolayı hicret etmişse, onun hicreti* (de Allah'ın ve Rasûlü'nün rızâsına değil) *hicret ettiği şeyedir"* [2].

٢ــ بابٌ فى الصَّلاةِ

2- BÂB: NAMÂZA HÎLENİN GİRMESİ HAKKINDADIR

٢ــ حدّثنى إسْحٰقُ بنُ نَصْرٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّزّاقِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمّامٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم قال لايَقْبَلُ اللّهُ صَلاةَ أحَدِكُمْ إذَا أحْدَثَ حتّى يَتَوَضَّأَ *

2-..... Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Herhangibirinizde abdestsizlik vâki' olduğu zamân, o kimse abdest alıncaya kadar Allah sizden o kimsenin namâzını kabûl etmez"* buyurmuştur [3].

---

2 Hadîsin bir rivâyeti *Câmi'u's-Sahîh*'in birinci hadîsi olarak ve daha başka yerlerde geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu, Ümmü Kays adındaki kadınla evlenmek için Medîne'ye hicret eden kişi, hicreti Ümmü Kays'la evlenmekte bir hîle yapmış olması yönündendir.

3 el-Kirmânî şöyle dedi: Hadîsin bu kitâbla ilgisi nedir? dersen, şöyle derim: Buhârî'nin maksadı Hanefîler'i reddetmektir dediler. Çünkü onlar son oturuşta abdestini bozan kimsenin namâzını sahîh saydılar ve yine onlar, namâzdan çıkış, namâza zıdd olan herbir şeyle hâsıl olur, demişlerdir. Bunun için Hanefîler, abdestsizliğin varlığı ile berâber, namâzın sahîhliğinde hîle yapanlardır. Reddin vechi, namâzda abdestini bozan kimsenin namâzının sahîh olmamasıdır. Çünkü namâzdan selâmla çıkmak bir rükündür... Bunun tafsîlâtı Abdest Alma Kitâbı'nda geçmiştir...

٣ــ بابٌ في الزَّكاةِ وأنْ لايُفَرَّقَ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ ولا يُجْمَعَ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ

3- BÂB; ZEKÂTTA HÎLELERİ TERKETMEYİ BEYÂN VE "ZEKÂT ARTAR VE EKSİLİR KORKUSUYLA TOPLU BULUNAN (ZEKÂT MALLARI) ARASI AYRILMAZ, DAĞINIK BULUNANLARIN ARASI DA BİRLEŞTİRİLMEZ" HAKKINDADIR

٣ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ الأنْصارِيُّ **حدّثنا** أبي **حدّثنا** ثُمامَةُ ابنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أنَسٍ أنَّ أنَسًا **حدَّثَهُ** أنَّ أبا بَكْرٍ كَتَبَ لهُ فَرِيضَةَ الصَّدَقَةِ الَّتِي فَرَضَ رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم ولا يجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ ولا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ *

3-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir: Ebû Bekr, Rasûlullah(S)'ın takdîr buyurduğu zekât mikdârlarına dâir Enes ibn Mâlik'e bir mektûb yazdı da, bunda *"Zekât* (artar ve eksilir) *korkusuyla dağınık olan zekât malı bir araya toplanmaz, toplu bulunanların arası da ayrılıp dağıtılmaz"* buyurdu [4].

٤ــ **حدّثنا** قُتَيْبَةُ **حدّثنا** إسْمٰعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ أبي سُهَيْلٍ عنْ أبِيهِ عنْ طَلْحَةَ بنِ عُبَيْدِ اللَّهِ أنَّ أعْرابِيًّا جاءَ إلى رسولِ اللَّهِ ﷺ ثائِرَ الرَّأسِ فقال يارسولَ اللَّهِ أخْبِرْنِي ماذَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنَ الصَّلاةِ فقال الصَّلَواتِ الخَمْسَ إلاَّ أنْ تَطَوَّعَ شَيْئًا فقال أخْبِرْنِي بِمَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنَ الصِّيَامِ قال شَهْرَ رَمَضَانَ إلاَّ أنْ تَطَوَّعَ شَيْئًا قال أخْبِرْنِي بِما فَرَضَ اللَّهُ علَيَّ مِنَ الزَّكاةِ قال فأخْبَرَهُ رسولُ اللَّهِ ﷺ شَرائِعَ الإسْلامِ قال والَّذِي أكْرَمَكَ لاأتَطَوَّعُ شَيْئًا ولا أنْقُصُ مِمَّا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيَّ شَيْئًا فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم أفْلَحَ إنْ صَدَقَ

4 Hadîsin bir rivâyeti Zekât Kitâbı'nda geçti ve açıklaması da orada verildi. Bu nehyin mal sâhibine yönelik kısmının tasvîri şöyledir: Dağınıkın toplanması: Kırk koyun sâhibi bir kimsenin, yine kırk koyuna mâlik diğer biriyle bu dağınık iki sürüyü sayım zamânı birleştirerek, iki koyun yerine bir koyun zekât vermek istemeleri gibidir. Toplu olanın dağıtılması da: Karışık ve ortak yirmişer koyun sâhibi olan iki kişinin zekât me'mûruna karşı bu toplu bir sürüyü sayım zamânı ikiye ayırmaları ve zekâtın düşmesine sebeb olmaları gibidir. Bunlar zekâtı artırma ve eksiltme hîleleridir.

أَوْ دَخَلَ الجَنَّةَ إِنْ صَدَقَ * وقال بَعْضُ النَّاسِ فى عِشْرِينَ ومِائَةِ بَعِيرٍ حِقَّتانِ فإِنْ أَهْلَكَها مُتَعَمِّدًا أَوْ وَهَبَها أَوِ احْتالَ فِيها فِرارًا مِنَ الزَّكاةِ فَلا شَيْءَ عَلَيْهِ *

4-..... Bize İsmâîl ibnu Ca'fer, Ebû Suheyl'den; o da babası Mâlik ibn Ebî Âmir'den;o da Talha ibn Ubeydillah(R)'tan şöyle tahdîs etti: Başının saçı darmadağın bir bedevî, Rasûlullah(S)'ın huzûruna geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Allah'ın benim üzerime namâzdan neyi farz kıldığını, bana haber ver! dedi.

Rasûlullah:

— *"Beş vakit namâz farz kıldı, ancak kendiliğinden birşey kılabilirsin"* buyurdu.

Bedevî:

— Allah'ın benim üzerime oruçtan neyi farz kıldığını haber ver! dedi.

Rasûlullah:

— *"Ramazân ayında oruç tutmayı farz kıldı, ancak kendiliğinden de bir mikdâr oruç tutabilirsin"* buyurdu.

Bedevî:

— Allah'ın bana zekâttan neyi farz kıldığını haber ver! dedi.

Rasûlullah (S) da ona İslâm'ın şerîatlerini haber verdi. Bedevî:

— Sana (umûmî peygamberlik) ikrâm eden Allah'a yemîn ederim ki, ben kendiliğimden gönüllü olarak hiçbirşey yapmam ve Allah'ın bana farz kılmış olduğu hiçbirşeyi de eksik yapmam! dedi.

Rasûlullah:

— *"Eğer doğru söylüyorsa felâh buldu* -yâhud: *Eğer doğru söylüyorsa cennete girdi-"* buyurdu [5].

Ve insanların bâzısı: Yüyirmi devede üç yaşına basmış iki deve zekât vardır. Eğer develerin sâhibi bilerek bu yüzyirmi deveyi (zekât yılı dolmadan evvel kesmek sûretiyle) helâk eder yâhud hibe eder yâhud zekâttan kaçmak için bu develerde bir hîle yaparsa, artık ona hiçbir zekât yoktur, demiştir [6].

---

5 Hadîsin bir rivâyeti Îmân Kitâbı'nda geçmişti. "Rasûlullah ona İslâm şerîatlerini haber verdi" sözü, Zekât'ın vâciblerini ve diğer bilgileri haber verdi, demektir.

6 Buhârî bu "Ba'zu'n-nâsi = İnsanların bâzısı" ta'bîrini birçok kerre geçtiği üzere Ebû Hanîfe ve Hanefîler ma'nâsına kullanmaktadır.

Zekât süresi olan bir yıl tamamlanmadan evvel bu develeri elinden çıkaran kimseye zekât vâcib olmaz. Çünkü zekât ancak üzerinden bir yıl geçip tamam olunca vâcib olur. Bu kimseye Peygamber'in *"Sadaka vermek korkusundan..."* fıkrası yönelmez...

٥ــ حدّثنا إسْحاقُ حدّثنا عَبْدُ الرَّزّاقِ حدّثنا مَعْمَرٌ عنْ هَمّامٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم يَكُونُ كَنْزُ أحَدِكُمْ يَوْمَ القِيامَةِ شُجاعًا أقْرَعَ يَفِرُّ مِنْهُ صاحِبُهُ فَيَطْلُبُهُ ويَقُولُ أنا كَنْزُكَ قال واللّهِ لَنْ يَزالَ يَطْلُبُهُ حتّى يَبْسُطَ يَدَهُ فَيُلْقِمَها فاهُ وقال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليهِ وسلم إذَا مارَبُّ النَّعَمِ لَمْ يُعْطِ حَقَّها تُسَلَّطُ عَلَيْهِ يَوْمَ القِيامَةِ تَخْبِطُ وَجْهَهُ بأخْفافِها * وقال بَعْضُ النّاسِ فى رَجُلٍ لهُ إبِلٌ فَخافَ أنْ تَجبَ عَلَيْهِ الصَّدَقَةُ فباعَها بإبِلٍ مِثْلِها أوْ بِغَنَمٍ أوْ بِبَقَرٍ أوْ بِدَراهِمَ فِرارًا مِنَ الصَّدَقَةِ بِيَوْمٍ احْتِيالاً فَلا بَأْسَ عَلَيْهِ وهْوَ يَقُولُ إنْ زَكّى إبِلَهُ قَبْلَ أنْ يَحُولَ الحَوْلُ بِيَوْمٍ أوْ بِسَنَةٍ جازَتْ عَنْهُ *

5-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Sizden birinizin* (zekâtı verilmeden saklanılmış) *hazîneniz, kıyâmet gününde çok zehirli erkek bir yılan* (sûretinde) *olur. Sâhibi ondan kaçar, o da sâhibini ister ve: Ben senin* (dünyâdaki) *hazînenim! der durur"*.

Rasûlullah buyurdu ki: *"Vallâhi o yılan devâmlı sâhibini arayıp, onun ardından ayrılmaz. Nihâyet mal sâhibi elini uzatır da kendi elini onun ağzına verip yutturur"*.

Ve yine Rasûlullah: *"Hakkını, yânî zekâtını vermeyen deve sâhibine de kıyâmet günü o develer kendisine saldırtılır da, onlar tabanları ile sâhibinin yüzü üstüne basıp çiğnerler"* buyurdu [7].

Ve insanların bâzısı: Bir adam çok develeri olup da kendisine zekât vâcib olacağından korkarak bu develerini, onların benzeri olan başka develerle yâhud koyunlarla yâhud sığırlarla satsa yâhud zekât yılı dolmadan bir gün önce zekâttan kaçmak için onları bir hîle yaparak dirhemlerle, yânî paralarla satsa, o kimsenin üzerine zekâttan birşey yoktur, dedi.

Hâlbuki o yine: Bu develerin sâhibi eğer zekât yılı tamam olmadan bir gün yâhud altı ay -bir zabtta: Bir sene- önce develerinin zekâtlarını verirse, bu vermesi de onun zekâtına kâfi olur, demektedir [8].

---

7 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde zikredilen yönlerden herhangibir şekilde zekâtı men' bulunmasındandır.

8 Çünkü birinci fıkrada yıl dolmadan önce malın aynı zâil olmuştur, onun için üzerine hiçbir zekât düşmemektedir. İkinci fıkrada zekât yılı dolmadan evvel o malların zekâtlarını önden veren kimse için de bu vermesi ona kâfî olur. Yıl dolmadan evvel zekât vermek kâfî olunca, yıl dolmadan evvel zekâtta tasarruf

٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا لَيْثٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بن عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قال اسْتَفْتَى سَعْدُ بنُ عُبادَةَ الأنْصارِيُّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى نَذْرٍ كان عَلى أُمِّهِ تُوُفِّيَتْ قَبْلَ أنْ تَقْضِيَهُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليْهِ وسلم اقْضِهِ عَنْها * وقال بَعْضُ النَّاسِ إذَا بَلَغَتِ الإبِلُ عِشْرِينَ فَفِيها أرْبَعُ شِياهٍ فإنْ وَهَبَها قَبْلَ الحَوْلِ أوْ باعَها فِرارًا واحْتِيالاً لإسْقاطِ الزَّكاةِ فَلا شَيْءَ عَلَيْهِ وكَذلِكَ إنْ أتْلَفَها فماتَ فَلاَ شَيْءَ فِي مالِهِ *

6-..... Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Sa'd ibn Ubâde el-Ensârî (R), anası üzerinde bir nezr bulunduğunu ve anası bu nezrini yerine getiremeden vefât ettiğini zikredip, Rasûlullah(S)'tan bunun fetvâsını istedi. Rasûlullah da ona: *"Anan adına o nezri yerine getir!"* buyurdu [9].

Ve insanların bâzısı (yânî Ebû Hanîfe): Develer yirmi sayısına ulaşınca, onlarda dört koyun zekât vardır. Eğer develerin sâhibi bu develeri zekât yılı tamamı olmadan evvel hibe eder yâhud zekâtı düşürmek için bir hîle yaparak veyâ zekâttan kaçarak onları satarsa, üzerine zekât olmaz (Çünkü malın aynı zekât yılından önce kendisinden zâil olmuştur). Eğer develeri (kesmek gibi bir yolla) helâk eder ve develer ölürse, yine böyledir, o kimseye malı hakkında birşey yoktur [10].

٤ــ بابُ الحِيلَةُ فى النِّكاحِ

4- BÂB: NİKÂHTA OLAN HÎLE(Yİ TERKETMEK)

---

etmek, zekâtı düşürücü olmaz. Ve cevâb verildi: Ebû Hanîfe, bu konuda tenâkuz etmemiştir. Çünkü o, zekâtı ancak yılın tamam olmasıyle vâcib kılmaktadır ve zekâtı önden veren kimseyi de, müddetli olan borcunu, ödeme zamânından evvel ödeyen kimseye benzetmektedir (Kastallânî).

9 Muhelleb şöyle dedi: Bu hadîste hîle ile ölüm ile ve zekâtın düşmeyeceğine hüccet vardır. Çünkü velî, annesinden olan nezri yerine getirmesini hükmedince, Allah'ın farz kıldığı zekâtın ödenmesi daha şiddetle olur.

10 Çünkü malda zekât, ancak mal zimmette bulunduğu müddetçe vâcib olmaktadır. Bu kimse ise develeri ölmüş olup, zimmetinde onlardan birşey kalmamıştır ki veresesi üzerine ödemesi vâcib olsun! -Yânî bu Sa'd ibn Ubâde'nin nezr ödemesine benzememektedir!- (Kastallânî).

٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى بنُ سَعِيدٍ عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ قال حدّثنى نافِعٌ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ رضى اللّٰهُ عنه أنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم نَهٰى عَنِ الشِّغارِ قُلْتُ لِنافِعٍ ما الشِّغارُ قال يَنْكِحُ ابْنَةَ الرَّجُلِ ويُنْكِحُهُ ابْنَتَهُ بِغَيْرِ صَداقٍ ويَنْكِحُ أُخْتَ الرَّجُلِ ويُنْكِحُهُ أُخْتَهُ بِغَيْرِ صَداقٍ * وقال بَعْضُ النَّاسِ إنِ احْتالَ حتّى تَزَوَّجَ عَلى الشِّغارِ فَهْوَ جائِزٌ والشَّرْطُ باطِلٌ . وقال فى المُتْعَةِ النِّكاحُ فاسِدٌ والشَّرْطُ باطِلٌ . وقال بَعْضُهُمْ المُتْعَةُ والشِّغارُ جائِزٌ والشَّرْطُ باطِلٌ*

7-..... Ubeydullah el-Umerî şöyle demiştir: Bana Nâfi', Abdullah ibn Umer(R)'den, Rasûlullah (S) şiğâr(sûretiyle nikâh)dan nehyetti, diye tahdîs etti.

(Ubeydullah dedi ki:) Ben Nâfi'e:

— Şiğâr nedir? diye sordum.

O da:

— Bir adam diğer bir adamın kızını nikâh eder, diğeri de ona kendi kızını mehr olmaksızın nikâh eder; ve kezâ bir adamın kızkardeşini nikâhla alır ve kendi kızkardeşini de mehirsiz olarak o adama nikâh eder, dedi [11].

Ve insanların bâzısı: İnsan hîle yapar da nihâyet şigâr üzerine evlenirse, bu akid câizdir ve şart bâtıldır, dedi [12].

Ve yine bu zât mut'a nikâhı hakkında: Nikâh fâsiddir, şart da bâtıldır, dedi.

Onların(yânî Hanefîler'in) bâzısı da: Mut'a da, şiğâr da câizdir, şart ise bâtıldır, dediler [13].

٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بنِ عُمَرَ حدّثنا الزُّهْرِيُّ

11 Şigâr sûretiyle nikâh,mehirsiz olarak değişmek sûretiyle nikâh yapmaktır. İslâm'dan önce Arablar arasında bu yolda kızlarını, kızkardeşlerini veyâ akrabâlarını mübâdele etmek ve birinin kadınlık kıymeti (bid'ı) öbürü için mehr sayılarak ve ayrıca bir mehr tesmiye etmeksizin nikâh etmek âdeti yürürlükte idi. Bu yolda mübâdele şartıyle iki taraf, kadının kadınlık kıymetini mehr bedeli sayarak nikâh akdi yapıyordu. İslâm'da bu nevi' nikâh akdi, kadınlık şerefini alçalttığı ve birtakım haksızlıklar doğurduğu için yasak edilmiştir.

12 Ve böylece kadınlardan herbirine mehri misil vâcib olur. İbn Battâl şöyle dedi: Ebû Hanîfe, şigâr nikâhı bir akiddir, mehri misil ile sahîh olur dedi. Fesâdı mehrinden dolayı olan her nikâh, Ebû Hanîfe'ye göre feshedilmez, mehri misille sahîh olur. Diğer üç imâm, şiğâr nikâhı bu hadîsin zâhirine göre bâtıldır, demişlerdir.

13 İmâm Zufer, muvakkat nikâhı câiz kılıp şartı ilgâ etti, çünkü şart fâsiddir. Nikâh ise fâsid şartla bâtıl olmaz... (Kastallânî).

عن الحسنِ وعَبْدِ اللَّهِ ابنَىْ مُحَمَّدِ بنِ عَلِىٍّ عنْ أبيهما أنَّ عليًّا رضي اللَّهُ عنه قيل لهُ إنَّ ابنَ عَبَّاسٍ لايَرَى بِمُتْعَةِ النِّساءِ بأْسًا فقال إنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم نَهَى عَنْها يَوْمَ خَيْبَرَ وعنْ لُحومِ الحُمُرِ الإنْسِيَّةِ * وقال بَعْضُ النَّاسِ إنْ احْتالَ حتَّى تَمَتَّعَ فالنِّكاحُ فاسِدٌ . وقال بَعْضُهُمُ النِّكاحُ جائِزٌ والشَّرْطُ باطِلٌ *

8-..... Bize ez-Zuhrî, Muhammed ibn Alî'nin iki oğlu, el-Hasen ve Abdullah'tan; onlar da babalarından tahdîs etti ki, onun babası Alî ibn Ebî Tâlib(R)'e:

— İbn Abbâs, kadınların mut'a nikâhı ile nikâh edilmesinde bir be's görmüyor! diye söylenmiş.

Bunun üzerine Alî (R):

— Şübhesiz Rasûlullah (S) Hayber günü mut'a sûretiyle nikâh yapmaktan ve ehlî eşek etlerinden nehyetti, demiştir [14].

Ve insanların bâzısı: Bir kimse hîle yapar da nihâyet mut'a nikâhı akdi ile kadından faydalanırsa, bu nikâh fâsiddir, dedi.

Onların (yânî Hanefîler'in) bâzısı da: Bu nikâh câizdir, fakat şart bâtıldır, demiştir [15].

٥ــ بابُ ما يُكْرَهُ مِنَ الإحْتِيالِ فى البُيُوعِ ولا يُمْنَعُ فَضْلُ الماءِ لِيُمْنَعَ بِهِ فَضْلُ الكَلاءِ

5- ALIŞ-VERİŞLERDE HÎLE YAPMANIN MEKRÛH OLMASI VE "OTUN FAZLA OLMASI MEN' OLUNACAĞI İÇİN (İHTİYÂÇTAN ARTAN) SU FAZLASI MEN' OLUNAMAZ" BÂBI

14 Mut'a nikâhının Câhiliyet devrindeki nikâh şekillerinden biri olduğu, Nikâh Kitâbı'nda geçmişti. Mut'a nikâhı, muvakkat bir zamân için iki tarafın râzı olduğu bir ücret mukaabilinde kadın kirâlamaktır. İslâm devrinde ise bunun cevâzı, yalnız harb ve cihâd zamânlarında ve zarûret hâllerine tahsîs edilmişti. Gazâlarda gâzîlerin, şiddetli kadın ihtiyâcı tazyîkiyle büyük günâh olan zinâ fiilini işlemelerini önlemek için muvakkaten birkaç defa mut'a nikâhına ruhsat verilmiş ve bir defasında yasaklığı ilân edilmişti. En son Mekke fethinde ve Evtas'ta buna ruhsat verilmiş ve akabinde yasaklanmıştı. Vedâ Haccı'nda da yasaklığı te'yîd edilmiştir. Mut'anın harâmlığında Şîa ve Râfızîler'den başka bütün mezhebler ittifâk etmişlerdir. Şiîler mut'a nikâhını yalnız harb ve cihâd zamânlarına da hasretmeyip, sulh ve hazar zamânlarında da uygulamaktadırlar.. Tafsîlât Nikâh Kitâbı'nda geçti.

15 Ebû Hanîfe'ye göre fesâd, butlânı gerektirmez. Çünkü ondan şartı ilgâ etmek sûretiyle ıslâh edilmesi ihtimâli vardır... (Kastallânî).

٩ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ حدّثنا مالِكٌ عنْ أبي الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال لايُمْنَعُ فَضْلُ الماءِ لِيُمْنَعَ بِهِ فَضْلُ الكَلاءِ *

9-..... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Su fazlası kimseden men' edilmez ki, bu men' ile netîcede* (mübâh olan) *ot fazlası* (hayvan sâhiblerinden) *men' edilmiş olur"* buyurmuştur [16].

٦ــ بابُ مايُكْرَهُ مِنَ التَّناجُشِ

6- MUNÂCEŞE (YÂNÎ HÂCET YOKKEN BAŞKALARINA YÜKSEK FİÂTA SATMAK İÇİN FİÂTTA ARTIRMA) YAPMANIN MEKRÛH OLMASI BÂBI

١٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ عنْ مالِكٍ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم نَهٰى عَنِ النَّجْشِ *

10- Bize Kuteybe ibnu Saîd, Mâlik'ten; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) necşten, yânî fiât artırmadan nehyetmiştir [17].

---

16 Bu hadîsin bir rivâyeti Şürb Kitâbı'nda da geçti, Müslim de Buyû'da getirmiştir. İbn Mâce: "Üç şey aslâ men' olunmaz: Su, ot, ateş" metniyle rivâyet etmiştir. Yine İbn Mâce: "İhtiyâçtan fazla su men' edilmez, kuyu ile faydalanmaktan da kimse men' edilmez" sûretinde rivâyet etmiştir.

Hadîsin îzâhı hakkında Hattâbî şöyle dedi: Bu hadîs, şu kimse hakkında gelmiştir ki, o, ölü bir arâzîde bir kuyu kazar, ihyâ ve îmâr ederek kuyuya mâlik olur. Kuyunun yakınında da hayvanların otlağı olan boş bir arâzî bulunur, Şâyet kuyu sâhibi, o boş arâzîde otlayan koyunların kendi kuyusundan sulanmalarını men' edecek olursa, koyun sâhibi için orada kalmak mümkün olmaz...

17 *Necş:* Metâ sâhibi, müşterîye metâını medh ve vasfederken tervîc için bir kimse de sâhibine muvâfakat eylemek, yânî berâberce medh ve vasfeylemektir. Bir kavle göre, satın almak arzûsu değilken, ziyâde bahâ ile satılmak için musanna' olmak üzere o metâ'a daha çok bahâ ile müşterî olmak ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.)*

Alım satım işlerine bu menfûr şekillerden hangi sûretle olursa olsun müdâhalenin çirkinliği besbellidir.

Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun Hîleler Kitâbı'na giriş yönü, içinde başkalarına zarar vermek için bir nevi' hîle bulunmasıdır. Bunun bir rivâyeti de Buyû'da geçmişti.

٧ــ بابُ مايُنْهى مِنَ الخِداعِ فى البُيُوعِ : وقال أيُّوبُ يُخادِعُونَ اللَّهَ كما يُخادِعُونَ آدَمِيًّا لوْ أتَوُا الأمْرَ عِيانًا كانَ أهْوَنَ عَلَىَّ

7- ALIŞ-VERİŞLERDE BİRBİRİNİ ALDATMAYA ÇALIŞMANIN NEHYOLUNMASI BÂBI

Eyyûb es-Sahtıyânî:
Onlar sanki bir insanı aldatmaya çalışmaları gibi Allah'ı aldatmaya çalışırlar. Eğer onlar bu işe açıktan gelselerdi (yânî fiât üzerine fazla almayı açıktan gizlemeksizin i'lân etselerdi) bu bana daha kolay olurdu, demiştir (Çünkü o, dîni, aldatmaya bir âlet yapmazdı).

١١ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ حدّثنا مالِكٌ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما أنَّ رَجُلاً ذَكَرَ لِلنبىِّ ﷺ أنَّهُ يُخْدَعُ فى البُيُوعِ فقال إذَا بايَعْتَ فَقُلْ لا خِلابَةَ *

11-..... Bize Mâlik, Abdullah ibn Dînâr'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti. Bir kimse Peygamber(S)'e, alış-verişlerde kendisinin dâimâ aldatıldığını zikretti. Bunun üzerine Peygamber de ona:

— *"Sen de birşey almak istediğinde,* (İslâm Dîni'nde) *aldatmak yoktur, de!"* buyurdu [18].

٨ــ بابُ ما يُنْهى مِنَ الإحْتِيالِ لِلْوَلِىِّ فى اليَتِيمَةِ المَرْغُوبَةِ وأنْ لايُكَمِّلَ صَداقَها

8- VELÎNİN BİZZÂT KENDİSİNİN RAĞBET ETMEKTE OLDUĞU YETÎM KIZ HAKKINDA HÎLE YAPMAKTAN VE O KIZIN MEHRİNİ TAM VERMEMEKTEN NEHYOLUNMASI BÂBI

١٢ــ حدّثنا أبو اليَمانِ حدّثنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال كان عُرْوَةُ

18 Çünkü dîn, nasîhattir. Bunun bir rivâyeti ve açıklaması Buyû' Kitâbı'nda geçmişti.

يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَأَلَ عائِشَةَ وإِنْ خِفْتُمْ أَنْ لاتُقْسِطُوا فى اليَتامَى فانْكِحُوا ما طابَ لَكُمْ مِنَ النِّساءِ قالَتْ هِيَ اليَتِيمَةُ في حَجْرِ وَلِيِّها فَيَرْغَبُ في مالِها وجَمالِها فَيُرِيدُ أَنْ يَتَزَوَّجَها بِأَدْنَى مِنْ سُنَّةِ نِسائِها فَنُهُوا عنْ نِكاحِهِنَّ إلاَّ أَنْ يُقْسِطُوا لَهُنَّ فى إكْمالِ الصَّداقِ ثُمَّ اسْتَفْتَى النَّاسُ رسولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدُ فأَنْزَلَ اللَّهُ ويَسْتَفْتُونَكَ فى النِّساءِ فَذَكَرَ الحِدِيثَ *

12..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Urve ibnu'z-Zubeyr şöyle tahdîs ediyordu ki, kendisi Âişe'ye şu âyetleri sormuştur:

"Eğer yetîm kızlar hakkında adâleti yerine getiremiyeceğinizden korkarsanız, sizin için halâl olan diğer kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâh edin..." (en-Nisâ: 3-4).

Âişe şöyle demiştir: Bu yetîm kız o kızdır ki, velîsinin himâyesinde bulunur. Velîsi onun malı ve güzelliğine rağbet eder ve o kıza emsâlinin mehrinin en azını vermek sûretiyle onunla evlenmek ister. İşte bu âyetlerde o gibi velîlerin, velâyetleri altındaki yetîm kızları -haklarında adâlet ve onların mehirlerini kemâle ulaştırmadıkça- nikâh etmeleri nehyolunup bunlardan başka kendilerine halâl olan kadınlardan nikâh etmeleri emrolunmuştur. Bu âyet indikten sonra insanlar Rasûlullah'tan fetvâ istediler de, bunun üzerine Allah Taâlâ şu âyetleri indirdi:

"Senden kadınlar hakkında fetvâ isterler. De ki: Onlara dâir fetvâyı size Allah veriyor: Kendileri için yazılmış olan mîrâsı onlara vermediğiniz ve nikâhlanmalarını da beğenip istemediğiniz yetîm kızlar ve küçük çocuklar hakkında, bir de yetîmlere karşı adâleti ayakta tutmanız husûsunda (işte) ***Kitâb'da okunup duran âyetler*** [19]. ***Hayırdan daha ne yaparsanız, şübhesiz Allah onu da hakkıyle bilicidir"*** (en-Nisâ: 128).

Ve hadîsin tamâmını zikretti [20].

---

19 Şu âyetlere işâret buyurulmaktadır: en-Nisâ: 2, 3, 6, 9, 10, 11.

20 Hadîs en-Nisâ Tefsîri'nde birkaç yerde geçti ve açıklamaları da oralarda verildi.

İbn Battâl: Bu hadîste velînin, mehrinin en azıyle yetîm kızla evlenmesi câiz olmayacağına ve mehri hakkında emsâllerinin mehrine denk olmayan eşyâ vermesi de câiz olmayacağına delîl vardır, demiştir.

en-Nisâ: 3-4. âyeti tefsîrinde Mucâhid şöyle demiştir: Bunun ma'nâsı, yetîmler hakkında adâlet yapamamaktan korkuyorsanız, zinâdan korkunuz da size halâl ve hoş olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder alınız ki, harâma düşmek tehlikesine ma'rûz olmayınız...

Bu tefsîr, büyük bir hakîkati içine almaktadır ki, yetîm hakları ve kadın hakları mefhûmu içinde zinâdan koruma ma'nâsının mühim bir esâs teşkîl etti-

٩ــ بابٌ إذَا غَصَبَ جارِيَةً فزَعَمَ أنَّها ماتَتْ فقُضِيَ بِقيمَةِ الجارِيَةِ المَيِّتَةِ ثُمَّ وجَدَها صاحِبُها فَهْيَ لهُ وتُرَدُّ القِيمَةُ ولا تَكُونُ القِيمَةُ ثَمَنًا * وقال بَعْضُ النَّاسِ الجارِيَةُ لِلْغاصِبِ لأَخْذِهِ القيمَةَ وفى هٰذَا احْتِيالٌ لِمَنِ اشْتَهَى جارِيَةَ رجُلٍ لايَبِيعُها فَغَصَبَها واعْتَلَّ بأنَّها ماتَتْ حتَّى يأْخُذَ ربُّها قِيمَتَهَا فَيَطِيبُ لِلْغاصِبِ جارِيَةُ غَيْرِهِ قال النبيُّ ﷺ أَمْوَالُكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ ولِكُلِّ غادِرٍ لِواءٌ يَوْمَ القِيامَةِ

9- BÂB:

Bir adam başkasının bir câriyesini gasbetse de, onu gasbettiğini iddiâ ederek, o câriyenin öldüğünü ileri sürse, hâkim tarafından bu ölmüş câriyenin kıymeti hükmolunsa, sonra o câriyenin diri olarak kendisinden gasbedilmiş olan sâhibi câriyeyi bulsa, bu câriye o adama, yânî mâlikine âiddir.

Ve gasbedene hükmolunan kıymet de gasbediciye geri verilir. Ve bu kıymet, o câriyenin bedeli olmaz. (Çünkü o kimse bu bedeli câriye öldü demesinden dolayı almıştı, bunun bâtıllığı meydana çıkınca, hüküm aslına döner) [21].

İnsanların bâzısı:

Câriye, gasbeden kimseye âiddir. Çünkü sâhibi onun kıymetini gasbedenden almıştı, dedi.

(Buhârî dedi ki:)

İşte bunda bir adamın satmak istemediği câriyesini arzû eden ve onu gasbeden kimse için bir hîle vardır. Ve yine câriyenin ölmesiyle gasbedenden sâhibi onun kıymetini alacağı için ve bu sûretle gasbedene başkasının câriyesinin halâl olacağı hüccetini getiren için de bir hîle vardır.

(Sonra Buhârî, bunun bâtıllığına şu hadîsle delîl getirdi:)

ğini ve taaddüd-i zevcât müsâadesinin bu hikmet ile alâkadar olduğunu ve bunda fuhuş ve zinâ sefâletlerine karşı esaslı bir cidâl bulunduğunu gösterir... (*Hakk Dîni,* II, 1286).

21 Yânî bu bir satış değildir, o bunu "Câriye öldü" demesiyle almıştır. Bu zâil olunca, hükmün aslına dönmesi vâcib olur (Aynî).

Peygamber (S) -Hacc Kitâbı'nın sonlarında-: *"Mallarınız -rızâlaşma olmadıkça- birbirinize harâmdır"* **ve** *"Kıyâmet gününde herbir gadredici kimse için, tanınacağı bir bayrak vardır"* **buyurmuştur** [22].

١٣ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال لِكُلِّ غادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ القِيامَةِ يُعْرَفُ بِهِ *

13-..... Bize Sufyân es-Sevrî, Abdullah ibn Dînâr'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Ahdini bozan her kişi için kıyâmet gününde* (halk arasında) *kendisinin bilineceği bir alâmet vardır"* buyurmuştur [23].

١٠ــ بابٌ

10- BÂB

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

١٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ عنْ سُفْيانَ عنْ هِشامٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ زَيْنَبَ ابْنَةِ أُمِّ سَلَمَةَ عنْ أُمِّ سَلَمَةَ عنِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال إنَّما أنا بَشَرٌ وإنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إلَىَّ ولَعَلَّ بَعْضَكُمْ أنْ يَكُونَ أَلْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ وأَقْضِي لهُ عَلى نَحْوِما أسْمَعُ فَمَنْ قَضَيْتُ لهُ مِنْ حَقِّ أخِيهِ شَيْئًا فَلاَ يأخُذْ فإنَّما أقْطَعُ لهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ *

14-..... Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da Ümmü Seleme(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Şüb-*

---

22 Aynî şöyle cevâb verdi: *"Mallarınız üzerinize harâmdır"* sözünün ma'nâsı, aranızda rızâlaşma bulunmadığı zamân harâmdır, demektir, burada ise mâlikin gasbedenden kıymeti almasıyle, bu rızâlaşma bulunmuştur.

İkinciye de şöyle cevâb verdi: Lugatte her gasbedene gâdir denilmez, çünkü gadr, vefâyı terktir. Gasb ise, birşeyi kahren almaktır. Gâsıbın "Câriye öldü" demesi yalandır. Sonra mâlik, kıymeti alıp râzı olmuştur.

23 Bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd'ın sonlarında geçmişti.

hesiz ben (de sizin gibi) *bir insanım. Sizler bana da'vâlarınızı arzediyorsunuz. Olabilir ki, sizden biriniz hüccetini diğerinden daha açık ve düzgün ifâde etmiş olur, ben de işitmekte olduğum delîl üzerine onun lehine hükmederim. Binâenaleyh ben kimin lehine kardeşinin hakkından birşey hükmetmiş isem, o kimse bu hakkı almasın. Çünkü ben ona ancak ateşten bir parça kesmişimdir''* [24].

١١ــ بابُ شَهادَةِ الزُّورِ في النِّكاحِ

11- BÂB: NİKÂHTA YALANCI ŞÂHİDLİĞİN HÜKMÜ

١٥ــ حدّثنا مُسْلِمٌ بنُ إبْرَاهِيمَ **حدّثنا** هِشامٌ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ أبي كَثِيرٍ عنْ أبي سَلَمَةَ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لاتُنْكَحُ البِكْرُ حتَّى تُسْتأذَنَ ولا الثَّيِّبُ حتَّى تُسْتَأمَرَ فَقِيلَ يارسولَ اللَّهِ كَيْفَ إذْنُها قال إذَا سَكَتَتْ * وقال بَعْضُ النَّاسِ إذَا لَمْ تُسْتأذَنِ البِكْرُ ولَمْ تُزَوَّجْ فاحْتال رجُلٌ فأقامَ شاهِدَيْ زُوْرٍ أنَّهُ تُزَوَّجَها بِرِضاها فأثْبَتَ القاضِي نِكاحَها والزَّوْجُ يَعْلَمُ أنَّ الشَّهادَةَ باطِلَةٌ فَلاَ بأْسَ أنْ يَطأها وهْوَ تَزْويجٌ صَحيحٌ *

15-..... Bize Yahyâ ibnu Ebî Kesîr, Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *''Er görmedik bâkire kız, kendisinden izin alınmadıkça nikâh olunmaz, dul kadın da kendisinin açıkça emri alınmadıkça nikâh olunmaz''* buyurmuştur.

Bunun üzerine:

— Yâ Rasûlallah! Bâkire kızın izni nasıl olur? diye soruldu.

Rasûlullah:

— *''Onun izni, sustuğu zamândır''* buyurdu.

Ve insanların bâzısı: Bâkire kızın izni alınmadığı zamân evlendirilmez. Fakat bir adam hîle yapar da, kendisinin bu kızla, kızın rı-

---

24 Bunun bir rivâyeti, Mezâlim'de ve Şehâdet'te geçti. İnşâallah Ahkâm'da da gelecektir. Zımmî ve muâhedeli kimseler hakkındaki hüküm de böyledir. Müslimin haksız olarak lehine hüküm verilen şeyi almaması, zımmî ve muâhedeli kimselerin hakkı da bir hükümle bir kimseye verildiğinde aynı şekildedir.

Bu hadîste hâkimin hükmü, Allah'ın ve Rasûlü'nün harâm kıldığı birşeyi halâl kılmaz, halâl kıldığı birşeyi de harâm kılmaz düstûru vardır.

zâsıyle evlendiğine dâir iki tâne yalancı şâhid getirir ve hâkim de bunların şehâdetleriyle o kızın nikâhını sâbit görüp tesbît ederse -koca da bu şâhidliğin bâtıl olduğunu bilmekte iken- o adamın bu kızla cinsî münâsebet yapmasında be's yoktur ve bu, sahîh bir evlenmedir, dedi [25].

١٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ عنِ القاسِمِ أنَّ امْرَأَةً مِنْ ولَدِ جَعْفَرٍ تَخَوَّفَتْ أنْ يُزَوِّجَها ولِيُّها وهْيَ كارِهَةٌ فأرْسَلَتْ إلى شَيْخَيْنِ مِنَ الأنْصارِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ومُجَمِّعٍ ابْنَيْ جارِيَةَ قالاَ فَلاَ تَخْشَيْنَ فإنَّ خَنْساءَ بِنْتَ خِذَامٍ أنْكَحَها أبُوها وهْيَ كارِهَةٌ فَرَدَّ النبيُّ ﷺ ذٰلِكَ * قال سُفْيانُ وأمَّا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ عنْ أبِيهِ إنَّ خَنْساءَ *

16-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize Yahyâ ibn Saîd el-Kaasım (ibn Muhammed ibn Ebî Bekr es-Sıddîk)'dan şöyle tahdîs etti: Ca'fer oğlu'ndan olan bir kadın, velîsinin kendisini istemediği hâlde evlendireceğinden korktu da Ensâr'dan iki şeyhe; câriyenin iki oğlu Abdurrahmân ile Mucemmi' adındaki iki şeyhe, haberci gönderip sordu. Bu iki şeyh de ona:

— Sakın (istemeden evlendirilmekten) korkma! Çünkü Ensâr'dan Hansâ bintu Hizâm'ı, babası, kendisi istemediği hâlde evlendirmişti de (Hansâ'nın mürâcaatı üzerine) Peygamber (S) bu nikâhı redd ve ibtâl etti, dediler [26].

Sufyân ibn Uyeyne dedi ki: Abdurrahmân (ibnu'l-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr es-Sıddîk)'a gelince, ben ondan işittim; o, babası el-Kaasım'dan "İnne Hansâe..." şeklinde söylüyordu (yânî Abdurrahmân ibn Yezîd'i ve kardeşini zikretmiyordu da hadîsi mürsel olarak söylüyordu) [27].

١٧ــ حدّثنا أبُو نُعَيْمٍ حدّثنا شَيْبانُ عنْ يَحْيَى عنْ أبِي سَلَمَةَ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لاتُنْكَحُ الأيِّمُ حتَّى تُسْتَأْمَرَ ولا تُنْكَحُ البِكْرُ حتَّى تُسْتأذَنَ قالُوا سَحَيْفَ إذْنُهَا قال أنْ تَسْكُتَ * وقال بَعْضُ النَّاسِ

25 Çünkü Ebû Hanîfe rahimehullâhın mezhebi, hâkimin hükmü zâhiren ve bâtınen nâfiz olur (Kastallânî).

26 Hadîsin bir rivâyeti Nikâh'ta, "Kızını, kız istemediği hâlde evlendirdiği zamân, kızın nikâhı merduddur bâbı"nda geçmişti.

27 Sufyân ibn Uyeyne bu sözleriyle onun hadîsi mürsel olarak rivâyet ettiğini bildirmek istemektedir.

إنْ احْتالَ إنْسانٌ بِشاهِدَىْ زُورٍ عَلى تَزْوِيجِ امْرَأةٍ ثَيِّبٍ بأمْرِها فأثْبَتَ القاضِى نِكاحَها إيَّاهُ والزَّوْجُ يَعْلَمُ أنَّهُ لَمْ يَتَزَوَّجْها قَطُّ فإنَّهُ يَسَعُهُ هٰذَا النِّكاحُ ولا بأسَ بالمُقامِ لهُ مَعَها *

17-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *"Dul kadın, kendisinin açıkça izni alınmadıkça nikâh olunmaz. Er görmedik kız da kendisinden izni sorulup, izni alınmadıkça nikâh olunmaz"* buyurdu.

Mecliste bulunanlar:

— (Yâ Rasûlallah!) Bâkir bir kızın izni nasıl olur? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Onun izni, sükût etmesidir"* buyurdu.

Ve insanların bâzısı şöyle dedi: Bir insan dul bir kadınla, kadının emri ile evlenmesi üzerine iki yalancı şâhid getirmek sûretiyle hîle yapsa, hâkim de bu yalancı şâhidlerin şâhidlikleri ile kadının bu adamla nikâhını sâbit görüp tesbît etse -koca, kendisinin o kadınla aslâ evlenmediğini bilip durduğu hâlde- şu muhakkak ki, bu nikâh o kimseye câiz olur ve bu adamın o kadınla berâber ikaamet etmesinde bir be's yoktur [28].

١٨ــ حدّثنا أبو عاصِمٍ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ عنْ ذَكْوَانَ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها قالَتْ قال رسولُ اللّٰهِ ﷺ البِكْرُ تُسْأذَنُ قُلْتُ إنَّ البِكْرَ تَسْتَحى قال إذْنُها صُماتُها * وقال بَعْضُ النَّاسِ إنْ هَوِىَ رجُلٌ جارِيَةً يَتِيمَةً أوْ بِكْراً فأبَتْ فاحتالَ فَجاءَ بِشاهِدَىْ زُورٍ عَلى أنَّهُ تَزَوَّجَها فأدْرَكَتْ فَرَضِيَتِ اليَتِيمَةُ فَقَبِلَ القاضِى شَهادَةَ الزُّورِ والزَّوْجُ يَعْلَمُ بِبُطْلانِ ذٰلِكَ حَلَّ لهُ الوَطْءُ *

---

28 Çünkü Ebû Hanîfe'ye göre hâkimin hükmü zâhiren ve bâtınen geçerli olur. Muhelleb şöyle nakletti: Yüce Allah'ın şu ***"Kadınları boşadınız da iddetlerini bitirdiler mi, aralarında meşrû' bir sûrette anlaştıkları takdîrde, artık kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın..."*** (el-Bakara: 232) kavlinden dolayı, âlimler dulun izninin alınmasının vucûbunda ittifâk etmişlerdir. Bu nikâhın iki çift taraftan olan bir rızâ üzerine sâbit olacağına delâlet etti. Peygamber (S) de dulun nikâhı için izin istemeyi emretti ve istemeden evlendirilen kadının nikâhını da redd ve ibtâl eyledi. İmâm Ebû Hanîfe'nin görüşü ise, bunların hepsinden hâriçtir (Bunu İbn Hâcer, *Fethu'l-Bârî*'de söyledi) (Kastallânî).

18-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *"Bekâr olan kişinin* (evlenmek husûsunda) *izni istenir"* buyurdu.

Ben:

— (Yâ Rasûlallah!) Er görmedik bekâr kız utanır (rızâsını bildirmez)! dedim.

Rasûlullah:

— *"Onun izni, susmasıdır"* buyurdu [29].

Ve insanların bâzısı şöyle dedi: Eğer bir adam yetîm bir kızı yâhud bâkire küçük bir kızı sevse, o kız da onunla evlenmeyi kabûl etmese, bu adam hîle yapıp da kendisinin o kızla evlenmiş olduğuna iki yalancı şâhid getirse, küçük kız da bu sırada bülûğ çağına erişip evlenmeye râzı olsa, hâkim de yalan şehâdeti kabûl etse, o erkek bunun bâtıl olduğunu (yânî şâhidlerin yalan söylediğini) bilip dururken, bu erkeğe o kızla cimâ yapmak halâl olur! [30].

١٢ــ بابُ مايُكْرَهُ مِن احْتِيالِ المَرْأةِ مَعَ الزَّوْجِ والضَّرائِرِ وما نَزَلَ عَلى النبيِّ ﷺ فى ذَلِكَ

12- KADININ KOCASINA VE KADIN ORTAKLARINA HÎLE YAPMASININ MEKRÛH OLMASI VE BU KONUDA (YÂNÎ KADININ KOCASINA VE ORTAKLARINA HÎLE YAPMASI HUSÛSUNDA) PEYGAMBER(S)'E İNEN SERZENİŞ(İN BEYÂNI) BÂBI [31]

١٩ــ حدّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** أبو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ كانَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُحِبُّ الحَلْوَاءَ ويُحِبُّ

29 Bunun bir rivâyeti Nikâh'ta geçti.

30 İki şâhidin bu husûsta yalan söylediğini bilmekle berâber. Bunun zâhiri, kız şehâdetten sonra bulûğa ermiş ve evlenmeye râzı olmuştur; yâhud da adam, kızın bulûğa erdiğine ve evlenmeye râzı olduğuna iki şâhid getirdi ve böylece evlenmiş olduğunu kasdetmesi muhtemel olur. Bu da şehâdetin altında dâhil olur. *Fethu'l-Bârî*'de şöyle dedi: İzin istemek, nikâhın sıhhatinde bir şart değildir. Eğer vâcib olsaydı, bu takdîrde hâkim bu koca için yeniden bir akid inşâ ederdi ve sahîh olurdu. Bu Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. O, Alî'den gelen bir eserle hüccet getirdi. Alî, iki şâhidin seni evlendirdiler, demiştir (Kastallânî).

31 Peygamber'e inen şeyle ***"Ey Peygamber, sen zevcelerinin hoşnûdluğunu arayarak Allah'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin*** (kendine) ***harâm ediyorsun?..."*** (et-Tahrîm: 1) âyetini kasdediyor. Çünkü Peygamber bal şerbeti içtim deyince, bir daha onu içmem diye ahdetmişti.... Bir görüşte, câriyesi Mâriye hakkında onunla cinsî münâsebet yapmamaya yemîn edip, bunu Hafsa'ya gizlice söylemişti. O da bu sırrı Âişe'ye yaymıştı. Bunun üzerine Kur'ân inmişti (Aynî).

الْعَسَلَ وكانَ إذَا صَلَّى العَصْرَ أجازَ عَلى نِسائِهِ فَيَدْنو مِنْهُنَّ فَدَخَلَ عَلى حَفْصَةَ فاحْتَبَسَ عِنْدَها أكْثَرَ مِما كانَ يَحْتَبِسُ فَسألْتُ عنْ ذَلِكَ فقال لى أهْدَتِ امْرَأةٌ مِنْ قَوْمِها عُكَّةَ عَسَلٍ فَسَقَتْ رسولَ اللَّهِ ﷺ مِنْهُ شَرْبَةً فَقُلْتُ أما واللَّهِ لَنَحْتالَنَّ لهُ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِسَوْدَةَ قُلْتُ إذَا دَخَلَ عَلَيْكِ فإنَّهُ سَيَدْنو مِنْكِ فَقُولِى لهُ يارسولَ اللَّهِ أكَلْتَ مَغافِيرَ فإنَّهُ سَيَقُولُ لا فَقُولِى لهُ ماهٰذِهِ الرِّيحُ وكانَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ يَشْتَدُّ عَلَيْهِ أنْ يُوجَدَ مِنْهُ الرِّيحُ فانَّهُ سَيَقُولُ سَقَتْنِى حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ فَقُولِى لهُ جَرَسَتْ نَحْلُهُ العُرْفُطَ وسأقُولُ ذٰلِكِ وقُولِيهِ أنْتِ ياصَفِيَّةُ فَلمَّا دَخَلَ عَلى سَوْدَةَ قُلْتُ تَقُولُ سَوْدَةُ والَّذِى لاإلَهَ إلاَّ هُوَ لَقَدْ كِدْتُ أنْ أُبادِرَهُ بالَّذِى قُلْتِ لِى وإنَّهُ لَعَلى البابِ فَرَقًا مِنْكِ فَلمَّا دَنا رسولُ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ يارسُولَ اللَّهِ أكَلْتَ مَغافِيرَ قال لاقُلْتُ فَما هٰذِهِ الرِّيحُ قال سَقَتْنِى حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ قُلْتُ جَرَسَتْ نَحْلُهُ العُرْفُطَ فَلمَّا دَخَلَ عَلَىَّ قُلْتُ لهُ مِثْلَ ذَلِكَ ودَخَلَ عَلى صَفِيَّةَ فقالَتْ لهُ مِثْلَ ذَلِكَ فَلَمَّا دَخَلَ عَلى حَفْصَةَ قالَتْ لَهُ يارسُولَ اللَّهِ ألا أسْقِيكَ مِنْهُ قال لاحاجَةَ لى بِهِ قالَتْ تَقُولُ سَوْدَةُ سُبْحانَ اللَّهِ لَقَدْ حَرَمْناهُ قالَتْ قُلْتُ لها اسْكُتِى ٭

19-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) tatlıyı sever ve balı da severdi. Ve kendisi ikindi namâzını kıldırdığı zamân kadınlarından birinin yanına geçer ve onlardan birine yaklaşırdı. Bir kerresinde Umer'in kızı Hafsa'nın yanına girmişti. Onun yanında kalmakta olduğu zamândan daha fazla kaldı. Ben bu fazla kalmanın sebebini sordum. Sorduğum kimse bana:

— Hafsa'nın kavminden bir kadın, ona küçük bir tulum bal hediye etmiş, Hafsa da o baldan Rasûlullah'a bal şerbeti içirmiş, dedi [32].

Ben de kendi kendime: Vallâhi biz bunun için muhakkak bir hîle yaparız, dedim. Ve akabinde bunu Sevde bintu Zem'a'ya zikrettim ve ona şöyle ta'lîmât verdim:

— Biraz sonra Rasûlullah senin yanına girip de sana yaklaştığında, O'na hitâben "Yâ Rasûlallah! Meğâfir mi yedin?" dersin. O da sana: "Hayır!" diyecektir. Bunun üzerine sen de O'na: "Ya Sen'-

32 et-Tahrîm Sûresi tefsîrinde geçen bir rivâyette, Rasûlullah'a bal şerbeti ikrâm eden kadının Zeyneb bintu Cahş olduğu rivâyet edilmişti.

den bana gelen bu koku nedir?" diye sorarsın. -Rasûlullah'a kendisinden çirkin koku hissedilmesi, kendisine şiddetli ve ağır gelirdi.- O da sana: "Hafsa bana bal şerbeti içirmişti!" diyecektir. Sen de O'na: "Öyle ise o balın arısı onu urfut ağacından toplamıştır!" dersin. Bana geldiğinde ben de böyle söyleyeceğim. Ve ey Safiyye! Sen de böyle söyle! dedim.

(Âişe bu ta'lîmâtın uygulama sûretini şöyle anlattı:) Rasûlullah, Sevde'nin yanına girince, bunu söylersin dedim: Sevde dedi ki:

— Kendisinden başka hiçbir ilâh olmayıp ancak kendisi bulunan Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah kapının önünde dururken, muhakkak senden korktuğumdan dolayı, senin bana söyle dediğin sözü çabucak söylemeye davranıyordum. Nihâyet Rasûlullah bana yaklaşınca:

— Yâ Rasûlallah! Sen meğâfir zamkı mı yedin? dedim.

Rasûlullah:

— *"Hayır!"* dedi.

Ben:

— Sendeki bu koku nedir? dedim.

Rasûlullah:

— *"Hafsa bana bal şerbeti içirmişti"* buyurdu.

Ben:

— O balın arısı urfut ağacından toplamıştır! dedim.

(Âişe dedi ki:) Rasûlullah, benim yanıma girdiğinde, ben de kendisine bunun gibi söyledim. Safiyye'nin yanına girdiğinde de, Safiyye de O'na böyle söyledi. Sonra Rasûlullah, Hafsa'nın yanına girince, o da kendisine:

— Yâ Rasûlallah! Sana bal şerbetinden içireyim mi? dedi.

Rasûlullah:

— *"Hayır, benim için ona hiçbir ihtiyâç yoktur"* buyurdu.

Âişe dedi ki: Sevde bana:

— ***Subhânallâhi,*** muhakkak biz, Rasûlullah'a bal şerbetini harâm ettik! diyordu.

Âişe dedi ki: Ben de ona:

— Sus! dedim [33].

---

33 Ve Hafsa hakkındaki hîle ve tedbîrimin duyulmasını istemedim.

Hadîsin başlığa uygunluğu "Vallâhi muhakkak biz O'na bir hîle yaparız" sözünden alınır. Hadîsin bâzı rivâyetleri Et'ıme, Eşribe, Tıbb ve et-Talâk Kitâbları'nda geçti.

Eğer Peygamber'in hîle yapılarak, kadınları tarafından eziyet edilmesi nasıl câiz olur? dersen, buna şöyle cevâb verildi: Bu, kadınların kıskançlık husûsundaki tabîatlerinin gereğindendir, Allah da onların bu tabîatlerinden olan kusurlarını affetmiştir! (Kastallânî).

١٣ــ بابُ مايُكْرَهُ مِنَ الإِحْتِيالِ فى الفِرَارِ مِنَ الطَّاعُونِ

13- TÂÛN HASTALIĞINDAN KAÇMAK HUSÛSUNDA HÎLE YAPMANIN MEKRÛH OLACAĞI BÂBI

٢٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عامِرِ بنِ ربيعَةَ أنَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رضى اللَّهُ عنه خَرَجَ إلى الشَّأْمِ فَلَمَّا جاءَ بِسَرْغَ بَلَغَهُ أنَّ الوَباءَ وقَعَ بالشَّأْمِ فأخْبَرَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَوْفٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم قال إذَا سَمِعْتُمْ بأرْضٍ فَلاَ تَقْدَمُوا عَلَيْهِ وإذَا وقَعَ بأرْضٍ وأنْتُمْ بِها فَلاَ تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ فَرَجَعَ عُمَرُ مِنْ سَرْغَ * وعنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سالِمِ بن عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عُمَرَ إنَّما انْصَرَفَ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ *

20- Bize Abdullah ibnu Mesleme, Mâlik'ten; o da İbn Şihâb'dan; o da Abdullah ibnu Âmir ibn Rabîa'dan tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) -onsekizinci yılın rebî'u's-sânîsi içinde teftîş için- Şâm'a doğru yola çıktı. Şâm yakınındaki Serığ mevkiine vardığı zamân, kendisine Şâm'da vebâ hastalığı çıktığı haberi ulaştı. (Bâzı gayret ve yanında bulunan bâzı sahâbîlerin muvâfakatini de aldıktan sonra, geriye dönmeğe azmetti.) Bu sırada Abdurrahmân ibn Avf, kendisine Rasûlallah'ın şöyle buyurduğunu haber verdi:

— *"Sizler bu hastalığın bir yerde çıktığını işittiğiniz zamân, artık oraya gitmeyiniz. Hastalık sizin bulunduğunuz yerde vâki' olursa, ondan kaçmak için sakın o yerden çıkmayınız".*

Bunun üzerine Umer, Serığ'den geri döndü.

Ve İbnu Şihâb'dan; o da Sâlim ibn Abdillah'tan: Umer ancak bu Abdurrahmân hadîsinden dolayı geri dönmüştür, diye rivâyet de vardır [34].

٢١ــ حدّثنا أبُو اليَمانِ حدّثنا شُعَيْبٌ عن الزُّهْرِىِّ حدّثنا عامِرُ بنُ سَعْدِ بنِ أبِي وقَّاصٍ أنَّهُ سَمِعَ أُسامَةَ بنَ زَيْدٍ يُحَدِّثُ سَعْدًا أنَّ رسُولَ اللَّه ﷺ ذَكَرَ

34 Başlığa uygunluğu *"Hastalık sizin bulunduğunuz yerde vâki' olursa, oradan kaçmak için o yerden çıkmayınız"* sözünden alınır. Bunun bir rivâyeti Tıbb'da geçmişti.

الوَجَعَ فقال رِجْزٌ أوْ عَذَابٌ عُذِّبَ بِهِ بَعْضُ الأُمَمِ ثُمَّ بَقِيَ مِنْهُ بَقِيَّةٌ فَيَذْهَبُ المَرَّةَ ويأتِي الأُخْرَى فَمَنْ سمِعَ بأرْضٍ فَلا يَقْدَمَنَّ عليْهِ ومَنْ كانَ بأرْضٍ وقَعَ بها فَلاَ يَخْرُجْ فِرارًا مِنْهُ *

21-..... Bize Âmir ibnu Sa'd ibn Ebî Vakkaas tahdîs etti ki, o Usâme ibn Zeyd(R)'den işitmiştir. Zeyd, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a şöyle tahdîs ediyordu. Rasûlullah (S) bu hastalığı zikretti de:

— *"Bu bir ricz* -yâhud *azâb-dır ki, bununla bâzı ümmetler azâblandırıldı. Sonra onların ardından bundan bir bakıyye kaldı. Bir defa gider, diğer bir defa gelir. Artık her kim bir yerde onu işitirse, sakın o hastalığın üzerine gitmesin. Her kim de bir arâzîye düşer ve orada da bu hastalık bulunursa, artık hastalıktan kaçmak için kendisi oradan çıkmasın!"* [35].

١٤ــ بابٌ فى الهِبَةِ والشُّفْعَةِ

وقال بَعْضُ النَّاسِ إنْ وهَبَ هِبَةً أَلْفَ دِرْهَمٍ أوْ أكْثَرَ حتَّى مَكُثَ عنْدَهُ سِنِينَ واحْتالَ في ذَلِكَ ثُمَّ رجَعَ الواهِبُ فِيها فَلاَ زَكاةَ عَلى واحِدٍ منْهُما فَخالَفَ الرَّسولَ ﷺ فى الهِبَةِ وأسْقَطَ الزَّكاةَ *

14- BÂB: HİBEDEN DÖNME VE ŞUF'AYI DÜŞÜRME HUSÛSUNDAKİ HÎLE HAKKINDADIR

İnsanların bâzısı:

Eğer bir şahıs bin dirhem veyâ daha fazla bir hibe yapsa ve nihâyet bu hibe, hibe verilen kimsenin yanında senelerce kalsa, ve hibe yapan hibe verilen kimse ile hibede tasarruf etmemesinde uyuşmak sûretiyle bu hibede hîle yapsa, sonra hibe veren bu hibeden dönse, bunlardan hiçbirine zekât yoktur, dedi. Bunu söyleyen kişi, Rasûlullah(S)'a hibede muhâlefet etmiştir

---

35 el-Muhelleb: Tâûndan kaçmak husûsunda hîle yapmak, meselâ tâûndan kaçmaya niyet ettiği hâlde ticâret yâhud ziyâret için çıkmak sûretiyle olur, demiştir. Bunun bir rivâyet İsrâîl oğulları'nın zikri'nde geçmişti.

Buradaki iki hadîsin birkaç rivâyeti Müslim, Kitâbu's-Selâm'da geçmektedir: *Müslim Ter.*, VII, 70-78 "2218-2219".

(yânî hibeden dönmeyi nehyeden hadîsin zâhirine muhâlefet etmiştir).
Bir de hibe verilenin yanında zekât yılı kalmasının ardından sâbit olan zekâtı da düşürmüştür [36].

٢٢ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفيانُ عنْ أيُّوبَ السَّخْتِيانِيِّ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰه عنهما قال قال النبىُّ ﷺ العائِدُ فى هِبَتِهِ كالكَلْبِ يَعُودُ فى قَيْئِهِ لَيْسَ لَنا مَثَلُ السَّوْءِ *

22-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Hibesinden geri dönen her kişi,* (kusan) *sonra da kusmuğuna dönen köpek gibidir. Bizim için böyle kötü sıfat olmaz"* buyurdu [37].

٢٣ــ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشامُ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللّٰهِ قال إنَّما جعَلَ النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم الشُّفْعَةَ فى كُلِّ مالَمْ يُقْسَمْ فإذَا وَقَعَتِ الحُدُودُ وصُرِّفَتِ الطُّرُقُ فَلا شفْعَةَ * وقال بَعْضُ النَّاسِ الشُّفْعَةُ للْجِوارِ ثُمَّ عَمَدَ إلى ما شَدَّدَهُ فأبْطَلَهُ وقال إنِ اشْتَرَى دارًا فَخافَ أنْ يَأْخذَها الجارُ بالشُّفْعَةِ فاشْتَرَى سَهْمًا مِنْ مِائَةِ سَهْمٍ ثُمَّ اشْتَرَي الباقِيَ وكان لِلْجارِ الشُّفْعَةُ فى السَّهْمِ الأوَّلِ ولا شُفْعَةَ لهُ فى باقِى الدَّارِ ولهُ أنْ يَحْتَالَ فى ذٰلِكَ *

23-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R): Peygamber (S) şuf'ayı ancak taksîm olunmamış her malda kılmıştır. Sınırlar konulup da yolların yönleri belli edildiği zamân şuf'a yoktur, demiştir [38].

---

36 Cumhûra göre zekâtın vucûbunu da düşürmüştür. Hibeden dönmek ise, ancak baba için olabilir. Buhârî Rasûlallah'ın gelecek hadîsiyle hüccet getirdi.

37 Yânî biz mü'minler topluluğu için böyle kötü sıfatla sıfatlanma lâyık olmaz!.. Bunun bir rivâyeti Hibe'de geçmişti.

38 Şuf'a hakkı, akara mahsûstur: Müslim'in ve Tahâvî'nin Câbir'den rivâyet ettikleri bir hadîste, Rasûlullah (S): *"Şuf'a, ortaklardan herbirinin öbürüne arzetmeden satmak hakkını hâiz olmadığı bir tarla, bir arsa, bir ev, bir bahçe üzerindeki ortaklık hakkıdır, kendisine teklîf olunan ortak ya alır, yâhud almaz bırakır"* buyurmuştur... Bunun bir rivâyeti Buyû'da geçmişti.

İnsanların bâzısı: Şuf'a komşuluk için meşrû' olur, dedi.

Sonra bu zât, sağlamlaştırdığı bu düstûra (yânî şuf'ayı ortaklık gibi komşuluk için isbâtına) kasdetti de, onu ibtâl eyledi, ve şöyle dedi: Bir şahıs, bir evi tamâmen satın almak istese ve komşunun o evi şuf'a sebebiyle alacağından korksa da o evdeki yüz hisseden şâyi' olan bir hisseyi satın alsa (ve böylece evin mâlikiyle bir ortaklığa dönüşür), sonra da geri kalanı satın alsa komşu için şuf'a, birinci hissede olur ve evin kalanında komşu için şuf'a olmaz. Ve evi satın alıp da komşusunun evi almasından korkan kişi için bu konuda hîle yapması hakkı vardır! [39]

٢٤ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ عنْ إبْراهِيمَ بنِ مَيْسَرَةَ قال سَمِعْتُ عَمْرَو بنَ الشَّرِيدِ قال جاءَ المِسْوَرُ بنُ مَخْرَمَةَ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلى مَنْكِبِي فانْطَلَقْتُ مَعَهُ إلى سَعْدٍ فقال أبو رافِعٍ لِلْمِسْوَرِ ألا تَأْمُرُ هٰذا أنْ يَشْتَرِيَ مِنِّي بَيْتِيَ الَّذِي في دارِي فقال لا أزِيدُهُ عَلى أرْبَعِمائَةٍ إمَّا مُقَطَّعَةٍ وإمَّا مُنَجَّمَةٍ قال أُعْطِيتُ خمْسَمِائَةٍ نَقْدًا فَمَنَعْتُهُ ولَوْلا أنِّي سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم يَقُولُ الجَارُ أحَقُّ بِسَقَبِهِ ما بِعْتُكَهُ أوْ قال ما أعْطَيْتُكَهُ قُلْتُ لِسُفْيانَ إنَّ مَعْمَرًا لَمْ يَقُلْ هٰكذا قال لٰكِنَّهُ قال لِي هٰكذا * وقال بَعْضُ النَّاسِ إذا أرادَ أنْ يَبِيعَ الشُّفْعَةَ فَلَهُ أنْ يَحْتالَ حتَّى يُبْطِلَ الشُّفْعَةَ فَيَهَبُ البائِعُ لِلْمُشْتَرِي الدَّارَ ويَحُدُّها ويَدْفَعُها إلَيْهِ ويُعَوِّضُهُ المُشْتَرِي ألْفَ دِرْهَمٍ فَلا يَكُونُ لِلشَّفِيعِ فِيها شُفْعَةٌ *

---

39 Kastallânî şöyle dedi: Ve o kendi sözüne muhâlefet etti. Çünkü o, komşunun şuf'ası hakkında *"Komşu komşuya en haklı şefî'dir"* hadîsiyle hüccet getirdi. Sonra da komşu olmayanın evde komşudan daha haklı şefi' olmasını gerektiren bir sözle şuf'ayı düşürmekte hîle yaptı. Hâlbuki bunda sünnete aykırı birşey yoktur. Lâkin Hanefîler indinde meşhûr olan bu hîle, Ebû Yûsuf'a âiddi. Muhammed ibn Hasen'e gelince, o, bu hîle şiddetli bir kerâhet ile kerîh olur. Çünkü bunda zarar vardır, bilhassa müşterî ile şefi' arasında düşmanlık olup, ortağı ile zararlanır, demiştir.

Aynî de şöyle dedi: İbtâl etmesi "Komşu için evin kalanında şuf'a yoktur" sûretinde söylenmesindendir ve bu kelâmıyle kendi sözüne muhâlefet etti. Ben dedim ki: Bunda aslâ tenâkuz yoktur. Çünkü yüz paydan bir pay satın aldığı zamân, bu kimse evin mâlikine ortak olmuştur. Sonra ondan geri kalanı satın aldığında, bu şahıs şuf'aya komşudan daha haklı olur. Çünkü komşunun şuf'aya hakk kazanması, ancak evin kendisinde ortaktan sonra olur... *(Umdetu'l-Kaarî).*

24- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, İbrâhîm ibn Meysere şöyle demiştir: Ben Amr ibnu'ş-Şerîd'den işittim, şöyle dedi: Misver ibnu Mahrame (R) geldi de elini benim omuzum üzerine koydu. Ben de onunla berâber Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a gittim. (Rasûlullah'ın hizmetçisi) Ebû Râfî', Misver'e:

— Sen şu Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a, hânesinde olan evimi benden satın almasını emretmez misin? dedi.

Bunun üzerine Sa'd:

— Ben bedeli sana dörtbin dirhemden ziyâde veremem. Bu da ya kesik kesik yâhud da ceste ceste olarak! dedi.

Ebû Râfi':

— Bana (bu ev için) beşyüz dînâr nakid verildî de, ben bu satışı men' ettim. Eğer ben Peygamber(S)'den *"Komşu komşuya en haklı şefî'dir"* buyururken işitmemiş olaydım, ben bu evi sana satmazdım -yâhud: Ben bu evi sana vermezdim-, dedi.

(Alî ibnu'l-Medînî dedi ki:) Ben Sufyân ibnu Uyeyne'ye:

— Ma'mer bu hadîsi böyle (yânî *"Komşu komşuya en haklı şefî'dir"* şeklinde) söylemedi, dedim

Sufyân:

— Lâkin İbrâhîm ibn Meysere bana böyle söyledi, dedi [40].

Ve insanların bâzısı şöyle dedi: Şuf'ayı satıp kesmek istediği zamân, bu kimseye şuf'ayı ibtâl için hîle yapmak hakkı vardır: Satıcı evi müşterîye hibe eder ve evin hudûdunu vasıflandırıp temyîz eder ve evi müşterîye devreder, müşterî de ona meselâ bin dirhem ivâz (yânî bedel) verir, böylece şefî' için evde bir şuf'a olmaz! [41]

٢٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** سُفْيَانُ عنْ إبْرَاهِيمَ بنِ مَيْسَرَةَ عنْ عَمْرِو بنِ الشَّرِيدِ عنْ أبي رافِعٍ أنَّ سَعْدًا ساوَمَهُ بَيْتًا بِأرْبَعِمائَةِ مِثْقالٍ فقال لَوْلا أنِّي سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ الجارُ أحَقُّ بِصَقَبِهِ لَما أعْطَيْتُكَ * وقال بَعْضُ النَّاسِ إنِ اشْتَرَى نَصِيبَ دارٍ فأرادَ أنْ يُبْطِلَ الشُّفْعَةَ وَهَبَ لابْنِهِ الصَّغِيرِ ولا يَكُونُ عَلَيْهِ يَمِينٌ *

25-..... Bize Sufyân es-Sevrî, İbrâhîm ibn Meysere'den; o da Amr ibnu'ş-Şerîd'den; o da Ebû Râfi'den şöyle tahdîs etti: Sa'd ibn

40 et-Tirmizî, el-Buhârî'den her iki tarîkin sahîh olduğunu hikâye etmiştir.

41 Bu sûretle şuf'ayı düşürmesi, ancak hibenin sırf bir muâvaza olmayıp, ırse benzemesindendir.

Ebî Vakkaas, bir evi dörtyüz miskâle pazarlık etti de:

— Eğer ben Rasûlullah(S)'tan *"Komşu komşuya en haklı şefî'dir"* buyururken işitmiş olmasaydım, bu evi sana (bu fiâta) vermezdim, dedi.

Ve insanların bâzısı: Bir evin payını satın alsa da şuf'ayı ibtâl etmek istese (satın aldığını), üzerine yemîn düşmeyen küçük oğluna hibe eder, dedi [42].

١٥ــ بابُ احتِيالِ العامِلِ لِيُهْدَي لهُ

15- DEVLET ME'MÛRUNUN, KENDİSİNE HEDİYE VERİLMESİ İÇİN HİLE YAPMASI(NIN ÇİRKİNLİĞİ) BÂBI

٢٦ــ **حدّثنا** عُبَيْدُ بنُ إسْمٰعِيلَ **حدّثنا** أبو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ قال اسْتَعْمَلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم رَجُلاً عَلى صَدَقاتِ بنِي سُلَيْمٍ يُدْعٰى ابنَ اللُّتَبِيَّةِ فَلَمَّا جاءَ حاسَبَهُ قال هٰذا مالُكُمْ وهٰذا هَدِيَّةٌ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم فَهَلاَّ جَلَسْتَ فى بَيْتِ أبِيكَ وأُمِّكَ حتَّى تَأْتِيَكَ هَدِيَّتُكَ إنْ كُنْتَ صادِقًا ثُمَّ خَطَبَنَا فَحَمِدَ اللَّهَ وأثْنٰى عَلَيْهِ ثُمَّ قال أمَّا بَعْدُ فإنِّى أسْتَعْمِلُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ عَلى العَمَلِ مِمَّا ولاَّنِى اللَّهُ فَيَأْتِى فَيَقُولُ هٰذا مالُكُمْ وهٰذا هَدِيَّةٌ أُهْدِيَتْ لِى أفَلاَ جَلَسَ فِي بَيْتِ أبِيهِ وأُمِّهِ حتَّى تَأْتِيَهُ هَدِيَّتُهُ واللَّهِ لاَيَأْخُذُ احَدٌ مِنْكُمْ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ إلاَّ لَقِىَ اللَّهَ يَحْمِلُهُ يَوْمَ القِيامَةِ فَلأعْرِفَنَّ أحَدًا مِنْكُمْ لَقِىَ اللَّهَ يَحْمِلُ بَعِيرًا لَهُ رُغاءٌ أوْ بَقَرَةً لَها خُوارٌ أوْ شاةً تَيْعَرُ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حتَّى رُؤِيَ بَياضُ إبِطَيْهِ يَقُولُ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ بَصُرَ عَيْنِى وسَمْعَ أُذُنِى *

26-..... Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) Esed kabîlesinden İbnu Lutbiyye denilen bir adamı Suleym oğulla-

42 Yânî küçük çocuğa hibenin tahkîkinde ve şartlarının cereyânında yemîn düşmez. "Küçük" kaydıyle kayıdladı. Çünkü hibe, şâyet büyük için olsaydı, üzerine yemîn vâcib olurdu. Böylece şuf'ayı düşürmek husûsunda onu küçüğe tahsîs etmek sûretiyle hîle yapar... (Kastallânî).

rı'nın sadakalarını toplamaya me'mûr etti. Bu adam vazîfesini yapıp geldiğinde, Rasûlullah bunu hesâba çekti. Bu zât:

— (Yâ Rasûlallah!) Şu sizin zekât malınızdır, bu da bana verilen hediyedir! dedi.

Rasûlullah cevâben:

— *"(Acâib!?) Sen doğru söyleyen bir adam isen, babanın, ananın evinde otursaydın da sana hediyen gelir miydi, görseydin!"* buyurdu.

Sonra Rasûlullah bize bir hutbe yaptı da bunda Allah'a hamd edip, O'nu güzel sıfatlarla övdükten sonra *"Ammâ ba'du"* diyerek şöyle buyurdu:

— *"Ben içinizden birisini, Allah'ın bana havâle buyurduğu bir işe me'mûr ta'yîn ediyorum da, o bana gelip hesâb verirken* (sıkılmadan) *'Şu sizin zekât malınızdır, bu da benimdir; bana hediye verilmiştir!' diyor!* (Bu ne hâl?) *Bu adam babasının, anasının evinde otursaydı, kendisine hediyesi gelir miydi, yoksa gelmez miydi, bir kerre görseydi! Allah'a yemîn ederim ki, sizden bir kimse hıyânet edip de Beytu'l-Mâl'den hakkından başka birşey alırsa, muhakkak kıyâmet gününde o adam çaldığı malı boynuna yüklenerek Allah'a kavuşacaktır. Sakın ben sizden herhangibirinizi inlemesi olan bir deveyi, yâhud böğürmesi olan bir sığırı, yâhud melemesi olan bir davarı boynunda taşıyarak Allah'a kavuştuğunu görüp tanımayayım!"*

Bundan sonra Rasûlullah (S) iki elini koltuk altı beyazlığı görülünceye kadar kaldırarak:

— *"Yâ Allah! Emirlerini teblîğ ettim mi?"* buyuruyordu.

Ben bunu gözümle gördüm, bu hutbeyi de kulağımla işittim [43].

٢٧ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ إبْراهِيمَ بنِ مَيْسَرَةَ عنْ عَمْرِو بنِ الشَّرِيدِ عنْ أبي رافِعٍ قال قال النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم الجارُ أحَقُّ بِصَقَبِهِ * وقال بَعْضُ النَّاسِ إنِ اشْتَرَي دارًا بِعِشْرِينَ ألْفَ دِرْهَمٍ فَلا بَأْسَ أنْ يَحتالَ حتَّى يَشْتَرِيَ الدَّارَ بِعِشْرِينَ ألْفَ دِرْهَمٍ ويَنْقُدَهُ تِسْعَةَ آلافِ دِرْهَمٍ وتِسْعَمِائَةِ دِرْهَمٍ وتِسْعَةً وتِسْعِينَ ويَنْقُدَهُ دِينارًا بما بَقِيَ مِنَ العِشْرِينَ الألْفَ فإنْ طَلَبَ الشَّفِيعُ أخْذَهَا بِعِشْرِينَ ألْفَ دِرْهَمٍ وإلاَّ فَلاَ سَبِيلَ لهُ عَلى الدَّارِ فإنِ اسْتُحِقَّتِ الدَّارُ رَجَعَ المُشْتَرِي عَلَى البَائِعِ بِمَا دَفَعَ إلَيْهِ وَهُوَ تِسْعَةُ آلافِ دِرْهَمٍ

43 Başlığa uygunluğu "Şu bana verilen hediyedir" sözünden alınır. Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Zekât, Hibe, Nuzûr Kitâbları'nda da geçmiş ve açıklamaları oralarda verilmişti.

وتِسْعُمِائَةٍ وتِسْعَةٌ وتِسْعُونَ دِرْهَماً ودِينارٌ لأَنَّ البَيْعَ حِينَ اسْتُحِقَّ انْتَقَضَ الصَّرْفُ فِى الدِّينَارِ فإنْ وَجَدَ بِهٰذِهِ الدَّارِ عَيْباً وَلَمْ تُسْتَحَقَّ فإنَّهُ يَرُدُّهَا عَلَيْهِ بِعِشْرِينَ أَلْفَ دِرْهَمٍ قال فأجازَ هٰذَا الخِدَاعَ بَيْنَ المُسْلِمِينَ وقال النبىُّ ﷺ لا دَاءَ ولا خِبْثَةَ ولا غائِلَةَ *

27-..... Ebû Râfi' (R): Peygamber (S) *"Komşu komşuya en haklı şefî'dir"* buyurdu, demiştir [44].

Ve insanların bâzısı şöyle dedi: Bir kimse yirmibin dirhem mukaabilinde bir ev satın almak istese, şuf'ayı düşürmek üzere hîle yapmasında be's yoktur. O kimse yirmibin dirheme evi satın alır, satıcıya 9999 dirhem nakid öder ve yine satıcıya yirmibinden kalan mukaabilinde bir dînâr öder. Eğer şefî' bu evi şuf'a sebebiyle akid yapılan bedel olan 20 bin mukaabilinde almak isterse ne a'lâ! Yoksa yânî 20 bin dirhem almaya râzı olmazsa, artık bu şefî'e, şuf'anın düşmesinden dolayı ev üzerinde hiçbir yol yoktur (çünkü üzerinde akid yapılan bedeli vermekten çekinmiştir).

Eğer ev, satıcıdan başkası için hakk edilmiş bir mal olarak meydana çıkarsa, müşterî satıcıya ödediği şeyi geri alır. Ki o da 9999 dirhem ile bir dînârdır. Çünkü satılan şey, başkası için hakk edilmiş bir mal olduğu zamân, satıcı ile müşterî arasında vâki' olan ev hakkındaki sarf (yânî muâmele) bozulur.

Eğer ev başkasının hakkı çıkmadığı hâlde bu evde bir ayıp bulursa, bu takdîrde o kimse evi 20 bin dirhem karşılığında ona geri verir [45].

Buhârî: Ebû Hanîfe (R), müslümânlar arasında bu aldatmayı, yânî hîleyi câiz kıldı, dedi.

Yine Buhârî şöyle dedi: Peygamber (S): *"Müslümânın satışı hastalıklı olmaz, satılan şey pis olmaz ve* (kötü bir iş, gizleme gibi) *bir gâile ve helâk olmaz"* buyurmuştur [46].

---

44 Yânî komşu komşuya (meselâ onu gözetip korumak ve ona sadaka vermek sûretleriyle) onun yakınlığına daha haklıdır.
Bunun benzeri hadîs, yakında geçti.

45 Bu ise açık bir tenâkuzdur. Çünkü Ebû Hanîfe'de herkesle berâber olarak ümmet, satıcının istihkakta reddolunmayacağı üzerinde birleşmiştir. Ayıp sebebiyle redd de ancak kabzedilen şeyde olur. Şefî' de böyledir. O da ancak müşterînin ödediği bedelle ve satıcıdan kabzettiği şeyle şefî' olur, akd ile değil. Bunu gelecek kavli ile işâret etti (Kastallânî).

46 Bu hadîsin bir rivâyeti, Buyû' Kitâbı'nın evvellerinde "İki alıp-satıcı birbirlerine beyân ettikleri ve nasîhat ettikleri zamân bâbı"nda bir lâfız ile geçmişti: Bu-

٢٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ سُفْيانَ قال حدّثني إبْراهِيمُ ابنُ مَيْسَرَةَ عنْ عَمْرِو بنِ الشَّرِيدِ أنَّ أبا رافِعٍ ساوَمَ سَعْدَ بنَ مالِكٍ بَيْتًابأَرْبَعِمائَةِ مِثْقالٍ وقال لوْ لاَ أنِّى سَمِعْتُ النبىَّ صلي اللّٰهُ عليه وسلم يَقُولُ الجارُ أحَقُّ بِصَقَبِهِ ماأعْطَيْتُكَ *

28-..... Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: Bana İbrâhîm ibnu Meysere, Amr ibnu'ş-Şerîd'den şöyle tahdîs etti: Ebû Râfi' (R), Sa'd ibn Mâlik'e, onun evinin bitişiğindeki bir eve dörtyüz miskâl bedel istedi ve:

— Peygamber(S)'den *"Komşu komşunun yakınlığına en haklıdır"* buyururken işitmiş olmayaydım, bu evi sana vermezdim, dedi[47].

---

hârî unvân hâlinde ta'lîkaan Addâ ibn Hâlid(R)'den Rasûlullah(S)'ın bir mektûbu zikrolunduğunu rivâyet ediyor. Rasûlullah'ın bir köle veyâ câriye satması üzerine yazdığı bu mektûbunu, Buhârî çok kısa rivâyet etmiştir. Tirmizî'nin rivâyeti, hadîsin sevk sûretini de içine alarak daha geniş olduğu için, onu tercüme ediyoruz: Abdulmecîd ibn Vehb şöyle dedi: Addâ ibn Hâlid (R):

— Rasûlullah'ın bana yazdığı bir kitâbı var, onu sana okuyayım mı? dedi. Ben de:

— Evet oku! dedim.

İbn Hâlid bir mektûb çıkardı. Şöyle idi: *"Bu vesîka Addâ ibn Hâlid ibni Hevde'nin, Muhammed Rasûlullah'tan bir köle veyâ câriye satın alması üzerine yazılmıştır. O köle veyâ câriyede ne hastalık, ne de ayıp vardır, ne kaçmak ve hîlebâzlık bilir, ne de fısk ve fucûr, zinâ ve hırsızlık. Binâenaleyh bu akid bir müslümânın öbür müslümâna satış ve alışıdır"* (*Tecrîd Ter.*, VI, 450-451).

47 Bu hadîsin bir rivâyeti yakında geçmiş ve bâzı açıklama orada verilmişti.

İmâm el-Buhârî'nin "Ba'zu'n-nâs" Ta'bîriyle Ebû Hanîfe'ye Ta'rîz ve İ'tirâzları Hakkında Kısa Bir Hatırlatma:

İmâm Buhârî, Mâlik, Şâfiî ve Ahmed ibn Hanbel'e ekseriyâ ictihâdlarında muvâfakat ve yardımcı olmuş, fakat Ebû Hanîfe ile Sevrî ve Evzâî'nin ictihâdlarında çok defa i'tirâz etmiş ve kapalı bir ifâde ile "Ba'zu'n-nâs = Bâzı Âdem oğulları" ta'bîriyle bu i'tirâzlarını belirtmiştir. Bunu ilk defa *Sahîh*'in Zekât Kitâbı'nda "Ma'denlerin defîne olup olmaması" konusunda başlatmıştı. Orada bunun hakkında bir açıklama verilmişti. *Sahîh*'inin bu son kısmında da bu ta'bîrle ta'rîzlerini çokça yapmıştır. Bu sebeble burada da bir açıklama yapmak gerekli oldu.

Biz İmâm el-Buhârî'yi, Ebû Hanîfe ile ictihâd arkadaşları olan Sevrî ve Evzâî hazretlerine "Kaale ba'zu'n-nâsi = Bâzı Âdem oğulları şöyle dedi" diye başlayan i'tirâz ve tecâvüzünü takrîr ederken, Sevrî ve Evzâî'yi bırakıp da bu hücûm karşısında yalnız İmâm Ebû Hanîfe'nin büyük ilmî sîmâsını bulundurduk. Bunun sebebi de İbnu't-Tîn gibi bâzı şârihlerin bu hücûmu daha te'sîrli kılmak için Buhârî'nin "Ba'zu'n-nâs" ile maksadı yalnız Ebû Hanîfe'dir, demiş olmalarıdır. Bunların bu iddiâları sebebsiz de değildir. Çünkü

İmâm Buhârî *Sahîh*'indeki bu ta'rîzleri, bu kapalı hücûmları *Târîh*'in de tamâmıyle açığa vurmuştur. Biz Kâmil Mîrâs hocanın da dediği gibi (*Tecrîd Ter.*, V, 418-425) İmâm Buhârî'nin diğer üç mezheb imâmının ictihâdlarına ilmen iştirâk edip onlara yardımını saygı ile lâyık görür, fakat müctehidlerin en kıdemlisi İmâm A'zâm Ebû Hanîfe'yi "Eyyuha'n-nâsı" sırasına tenzîl etmesini de güzel görmeyiz. Biz nâçizâne olarak İmâm Buhârî'nin diğer üç imâma yardım ve destek olup da Ebû Hanîfe ve arkadaşlarına bâzen muhâlefet ve i'tirâz etmesini bunların sistemlerine bağlamak istiyoruz. Diğer üç imâmın mezheb sistemleri daha çok hadîse dayanır. İmâm Buhârî de hadîste "Emîru'l-Mü'minîn" olduğundan, ekseriyâ onlara uymuş ve destek olmuştur. Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının mezhebi de daha çok re'ye ağırlık vermiş ve ashâbu'r-re'y olmalarıyle tanınmışlardır, yânî bunlar ictihâdlarında daha çok hadîse değil de re'ye ehemmiyet veren sistemin temsilcileridir.

Biz hepsini rahmetle anar, Yüce Allah'ın tavsiye ettiği şu duâ ile sözümüze son veririz:

"Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Ey Rabb'imiz, bizi ve îmân ile daha önden bizi geçmiş olan dîn kardeşlerimizi mağfiret et. Îmân etmiş olanlar için kalblerimizde bir kîn bırakma. Ey Rabb'imiz, şübhesiz ki, Sen çok şefkat edici, çok merhamet eyleyicisin" (el-Haşr: 10).

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٩٢ــ كِتابُ التَّعْبِيرِ

92- KİTÂBU'T-TA'BÎR

(Ru'yâ Ta'bîri Kitâbı) [1]

١ــ بابٌ أوَّلُ مابُدِىءَ بِهِ رسولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الوَحْيِ الرُّؤيا الصَّالِحَةُ

1- BÂB: RASÛLULLAH(S)'A İLK VAHY BAŞLANGICI UYKUDA SÂLİHA RU'YÂ (YÂNÎ GÜZEL VE DOĞRU RU'YÂ) GÖRMEKLE OLMUŞTUR

١ــ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ

---

1 *Ta'bîr,* "Tefsîr" ma'nâsına olup Türkçe'de "Düş yormak" diye ifâde edilir. *Ta'bîr,* "Geçmek" ma'nâsına olan "Ubûr" maddesinden alınan tef'îl vezninde masdardır, görülen düşün zâhirinden bâtınına, şeklinden delâlet ettiği hakîkate geçirmek demek olur. Buna göre ru'yâ da kişinin düşünde gördüğü sûret ve misâldir ki, bu enfüsî sûret ve misâlden, onun delâlet ettiği meâl ve hakîkate geçilmiş olur.

İbnu'l-Arabî ru'yâyı şöyle ta'rîf etmiştir: Ru'yâ, Allah Taâlâ'nın melek vâsıtasıyle hakîkat veyâ kinâye olarak kulun şuûrunda uyandırdığı enfüsî idrâkler ve vicdânî duygulardır yâhud da şeytânî telkînlerden yaş-kuru karışık hayâllerden ibârettir. Ru'yânın uyanıklıkta benzeri nefsimizden geçen hâtıralardır. Bu hâtıralar bâzen bir maksada yönelik olarak bir nizâm silsilesi içinde nefse gelir, bâzen de karmakarışık bir sûrette tasavvur olunur. Bu i'tibâr ile ru'yâ, enfüsî ve kalbî bir görüştür. Nitekim ru'yet de âfâkî ve gözle görüştür...

وحَدَّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** عَبْدُ الرَّزَّاقِ **حدّثنا** مَعْمَرٌ قال الزُّهْرِىُّ فأخبرنى عُرْوَةُ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها أنَّها قالَتْ أوَّلُ مابُدِىءَ بِهِ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم مِنَ الوَحْيِ الرُّؤْيا الصَّادِقَةُ فى النَّوْمِ فكانَ لايَرٰى رُؤْيا إلاَّ جاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ فكانَ يَأْتِى حِراءً فَيَتَحَنَّثُ فِيهِ وهْوَ التَّعَبُّدُ اللَّيالِىَ ذَواتِ العَدَدِ ويَتَزَوَّدُ لِذٰلِكَ ثُمَّ يَرْجِعُ إلى خَدِيجَةَ فَتُزَوِّدُ لِمِثْلِها حتَّى فَجِئَهُ الحَقُّ وهْوَ فى غارِ حِراءٍ فَجاءَهُ المَلَكُ فِيهِ فقال اقْرَأْ فقال لهُ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم فَقُلْتُ ماأنا بِقارِىءٍ فأخَذَنِى فَغَطَّنِى حتَّى بَلَغَ مِنِّى الجُهْدَ ثُمَّ أرْسَلَنِى فقال اقْرَأْ فقُلْتُ ما أنا بِقارِىءٍ فأخَذَنِى فغَطَّنِى الثَّانِيَةَ حتَّى بَلَغَ مِنِّى الجُهْدُ ثُمَّ أرْسَلَنى فقال اقْرَأْ فَقُلْتُ ما أنا بِقارِىءٍ فَغَطَّنِى الثَّالِثَةَ حتَّى بَلَغَ مِنِّى الجُهْدُ ثُمَّ أرْسَلَنِى فقال اقْرَأْ بِسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ حتَّى بَلَغَ ما لَمْ يَعْلَمْ فَرَجَعَ بِها تَرْجُفُ بَوادِرُهُ حتَّى دَخَلَ عَلى خَدِيجَةَ فقال زَمِّلُونِى زَمِّلُونِى فَزَمَّلُوهُ حتَّى ذَهَبَ عَنْهُ الرَّوْعُ فقال ياخَدِيجَةُ مالِى وأخْبَرَها الخَبَرَ وقال قَدْ خَشِيتُ عَلى نَفْسِى فقالَتْ لهُ كَلاَّ أبْشِرْ فَو اللَّهِ لايُخْزِيكَ اللَّهُ أبَدًا إنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ وتَصْدُقُ الحَدِيثَ وتَحْمِلُ الكَلَّ وتَقْرِي الضَّيْفَ وتُعِينُ عَلى نَوائِبِ الحَقِّ ثُمَّ انْطَلَقَتْ بِهِ خَدِيجَةُ حتَّى أتَتْ بِهِ ورَقَةَ بنَ نَوْفَلِ بنِ أسَدِ بنِ عَبْدِ العُزَّى بنِ قُصَىٍّ وهْوَ ابنُ عُمِّ خَدِيجَةَ أخُو أبِيها وكان امْرَءً تَنَصَّرَ فى الجَاهِلِيَّةِ وكان يَكْتُبُ الكِتابَ العَرَبِىَّ فَيَكْتُبُ بِالعَرَبِيَّةِ مِنَ الإنْجِيلِ ما شاءَ اللَّهُ أنْ يَكْتُبَ وكانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِىَ فقالَتْ لهُ خَدِيجَةُ أىِ ابنِ عَمِّ اسْمَعْ مِنِ ابنِ أخِيكَ فقال ورَقَةُ ابنَ أخِى ماذَا تَرٰى فأخْبَرَهُ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم ما رَأى فقال وَرَقَةُ هٰذَا النَّامُوسُ الَّذِى أُنْزِلَ عَلى مُوسٰى ياليْتَنِى فِيها جَذَعًا أكُونُ حَيًّا حينَ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم أوَ مُخْرِجِىَّ هُمْ فقال ورَقَةُ نَعَمْ لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِما جِئْتَ بِهِ إلاَّ عُودِىَ وإنْ يُدْرِكْنِى يَوْمُكَ أنْصُرْكَ نَصْرًا مُؤَزَّرًا ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ ورَقَةُ أنْ تُوُفِّىَ وفَتَرَ الوَحْىُ فَتْرَةً حتَّى حَزِنَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم فِيما بَلَغَنا حُزْنًا غَدا مِنْهُ مِرارًا كَىْ يَتَرَدَّي مِنْ رُؤُسِ شَواهِقِ

الجبالِ فَكُلَّمَا أَوْفى بِذِرْوَةِ جَبَلٍ لِكَيْ يُلْقِى مِنْهُ نَفْسَهُ تَبَدَّى لهُ جِبْرِيلُ فقال يا مُحَمَّدُ إِنَّكَ رسولُ اللَّهِ حَقًّا فَيَسْكُنُ لِذٰلِكَ جأْشُهُ وتَقِرُّ نَفْسُهُ فَيَرْجِعُ فإِذَا طالَتْ عَلَيْهِ فَتْرَةُ الوَحْيِ غدا لِمِثْلِ ذٰلِكَ فإِذا أَوْفى بِذِرْوَةِ جَبَلٍ تَبَدَّى لهُ جِبْرِيلُ فقال لهُ مِثْلَ ذٰلِكَ * وقال ابنُ عَبَّاسٍ فالِقُ الإِصْباحِ ضَوْءُ الشَّمْسِ بِالنَّهارِ وضَوْءُ القَمَرِ باللَّيْلِ *

1-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve, haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'ın ilk vahy başlangıcı uykuda sâliha ru'yâ (yânî güzel ve doğru ru'yâ) görmekle olmuştur. Hiçbir ru'yâ görmezdi ki, sabâh aydınlığı gibi açık meydana gelmesin[2]. Kendisi Hırâ Dağı'na gider ve orada birçok geceler tahannüs -yânî ibâdet- eder ve bunun için azık hazırlardı. Sonra Hadîce'ye döner ve bir o kadar zamân için yine azık hazırlardı. Nihâyet bir gün kendisi Hırâ Mağarası'nda bulunduğu sırada kendisine hakk (yânî vahy) geldi. Şöyle ki: Mağarada iken melek O'na geldi ve:

— İkra' (yânî oku)! dedi.

Peygamber de ona:

—*"Ben okuma bilmem! dedim"* diye cevâb verdi.

Peygamber devâmla dedi ki:

— *"O zamân melek beni tuttu da tâkatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı da yine:*

— *İkra'*(=Oku)*! dedi.*

Ben de ona:

— *Ben okumak bilmem, dedim.*

Yine beni aldı ve ikinci defâ tâkatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni salıverdi de yine:

— *İkra'*(=Oku)*! dedi.*

Ben:

— *Okumak bilmem! dedim.*

Yine beni üçüncü defa tâkatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı da:

— ***'Yaratan Rabb'inin adıyle oku! O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Rabb'in nihâyetsiz kerem sâhibidir. Ki O, kalemle öğ-***

---

2 Ru'yâ, peygamberlik nûrlarının başlangıcı olunca, bunun şafak ışığına benzetilmesi en yüksek edebî belâgat numûnesidir. Şafak sökmekle ziyânın karanlıkları yararak ufuklara yayıldığı gibi, doğru ru'yâ ile doğan peygamberlik güneşi de Câhiliyet karanlıklarını yararak âlemin ufuklarına yayılmıştır, demek oluyor...

retendir. İnsana bilmediğini O öğretti' (el-Alâk: 1-5) *âyetine kadar ulaştı.''*

Bunun üzerine Rasûlullah (kendisine vahyolunan) bu âyetlerle korkudan vücûdundaki etleri titreyerek döndü. Nihâyet Hadîce'nin yanına girdi ve:

— *''Beni sarıp örtünüz! Beni sarıp örtünüz!''* dedi.

Korkusu gidinceye kadar kendisini sarıp örttüler.

— *''Yâ Hadîce! Bana ne oluyor?''* dedi ve ona olan haberi haber verdi ve ona:

— *''Kendimden korktum''* dedi.

Hadîce de O'na:

— Öyle deme (Sana hiçbir korku yoktur)! Sen hayırla müjdelenip sevin! Allah'a yemîn ederim ki, Allah Seni hiçbir zamân utandırmaz. Çünkü Sen hısımlarına bakarsın, sözü dosdoğru söylersin, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin, zayıflara yemek yedirirsin, hakk yolunda meydana gelen hâdiselerde ve mühim işlerde insanlara yardım edersin, dedi.

Bundan sonra Hadîce O'nu birlikte alıp, Hadîce'nin babasının kardeşi (amca oğlu) olan Varaka ibnu Nevfel ibn Esed ibn Abdiluzzâ ibn Kusayy'a götürdü. Bu zât Câhiliyet zamânında Hrıstiyan Dîni'ne girmiş bir kimse olup İbrânîce yazı bilir ve İncîl'den Allah'ın dilediği mikdârda bâzı şeyleri İbrânîce yazardı. Varaka gözlerine körlük ârız olmuş yaşlı bir ihtiyârdı. Hadîce ona:

— Ey amcam oğlu! Dinle de bak! Kardeşinin oğlu ne söylüyor! dedi.

Varaka:

— Ey kardeşimin oğlu! Ne görüyorsun? diye sorunca, Peygamber ona gördüğü şeyleri haber verdi.

Bunun üzerine Varaka dedi ki:

— ''Bu gördüğün Mûsâ üzerine indirilmiş olan Nâmûs'tur (yânî vahy sırrının sâhibidir). Ah keşki Sen'in da'vet günlerinde genç olaydım, kavmin Sen'i çıkaracakları zamân, keşki hayâtta olsam!''

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *''Onlar beni çıkaracaklar mı?''* diye sordu.

Varaka da:

— Evet, Sen'in gibi birşey getirmiş (yânî vahy teblîğ etmiş) bir kimse yoktur ki, düşmanlığa uğramasın. Şâyet Sen'in da'vet günlerine yetişirsem, Sana son derecede yardım ederim, cevâbını verdi.

Ondan sonra çok geçmedi, Varaka vefât etti. Ve o esnâda vahy fetreti oldu (yânî bir müddet için vahy kesilmesi oldu). Hattâ bundan dolayı Peygamber çok hüzünlendi ve kendisini saran hüzün içinde, kederinden dolayı birkaç defa yüksek dağların başlarından kendini

aşağıya atmak için gitmiş, her defasında kendini dağdan aşağısına atmak için bir dağın zirvesine çıktığında kendisine Cibrîl görünüp:

— Yâ Muhammed! Şübhesiz. Sen hakk olarak Allah'ın Rasûlü'sün! demiş; bununla ıztırabı sükûna kavuşur ve gönlü sevinir ve geriye dönerdi.

Vahiy fetreti kendisine uzun olduğu zamân yine böyle kendini dağdan aşağı atmak için gitmişti. Dağın zirvesine yükseldiğinde yine kendisine Cibrîl görünüp, O'na bu "Sen muhakkak Allah'ın Rasûlü'sün!" sözlerini söylemiştir [3].

İbn Abbâs ***"Fâlihu'l-ısbâh"*** (el-En'âm: 96) kavlinin tefsîrinde ***"Isbâh"***, gündüzleyin güneşin ziyâsı, geceleyin de ayın ziyâsıdır, demiştir [4].

٢ــ بابُ رُؤْيا الصَّالِحِينَ : وقَوْلِهِ تعالى لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسولَهُ الرُّؤْيا بِالحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ المَسْجِدَ الحرَامَ إنْ شاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ ومُقَصِّرِينَ لاتَخافُونَ فَعَلِمَ مالَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحاً قَرِيباً

2- SÂLİH KİMSELERİN RU'YÂSI VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"And olsun ki, Allah, Rasûlü'nün gördüğü ru'yânın hakk olduğunu tasdîk etmiştir. İnşâallah emniyet içinde (kiminiz) başlarınızı kazıtarak, (kiminiz) saçlarınızı kısaltarak korkusuzca mutlakaa Mescidi Harâm'a gireceksiniz. Fakat Allah sizin bilmediğinizi bildi de, ondan önce yakın bir feth yaptı" (el-Feth: 27) [5].

---

3 Bunun bir rivâyeti Vahyin başlaması bâbı'nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

4 İbn Abbâs'ın bu tefsîrini Taberî, Alî ibn Ebî Talha yolundan; o da İbn Abbâs'tan olmak üzere rivâyet etmiştir.

5 Başlığın birinci fıkrası bâzı nüshalarda "er-Ru'yâ's-Sâlihâ = İyi ve Güzel Ru'yâ" şeklinde gelmiştir.

Başlıktaki âyette sıdkı, doğruluğu bildirilen ru'yâyı Rasûlullah (S) Hudeybiye seferine çıkmazdan önce görmüştü. Ru'yâsında emniyet içinde Mekke'ye girilip umre edileceğini, sahâbîlerin kimi başını tıraş ettiğini, kimi saçlarını kısaltığını görmüştü. Bu ru'yâsını sahâbîlerine bildirince, onlar da Peygamber'in ru'yâsı hakk ve vukû'u muhakkak olduğunu bildiklerinden sevinmişlerdi. Ru'yânın

٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ إسْحٰقَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ أبي طَلْحَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال الرُّؤْيا الحَسَنَةُ مِنَ الرَّجُلِ الصَّالِحِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وأرْبَعِينَ جُزْءاً منَ النُّبُوَّةِ *

2- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Sâlih bir kişi* (veyâ sâliha bir kadın) *tarafından görülen güzel ru'yâ, peygamberliğin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'üdür"* buyurmuştur [6].

٣ــ بابُ الرُّؤْيا مِنَ اللَّهِ

3- *"Ru'yâ Allah tarafındandır"*

BÂBI

٣ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا يَحْيٰى هُوَ ابنُ سَعِيدٍ قال سَمِعْتُ أبا سَلَمَةَ قال سَمِعْتُ أبا قَتادَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال الرُّؤْيا مِنَ اللَّهِ والحُلْمُ مِنَ الشَّيْطانِ *

---

bu sene gerçekleşeceğini sanarak Hudeybiye seferine katılmışlardı. Hâlbuki umreye mâni' olan müşriklerle Hudeybiye muâhedenâmesi imzâlanıp kurban kesilerek geri dönülünce, ru'yânın bu sene gerçekleşeceğini sananlar: Hani Mekke'ye girecektik? Bu ru'yâ nerede? diye bir şübhe ortaya koymuşlardı. Hâlbuki ru'yâ gelecek sene gerçekleşecekti ve gerçekleşti. Hudeybiye seferi hicretin altıncı yılında idi. Yedinci yılında da muâhede hükmüne göre umre yapıldı. Bundan önce de Hayber fetholundu ki, âyetteki ***"Fethen karîben = Yakın feth"*** budur. Feth Sûresi ve bu âyet, Hudeybiye seferinden dönüşte yolda ve bir rivâyete göre Cuhfe'de inmiştir.

6 Rasûlullah'a sâliha ve sâdıka sûretiyle vahy altı ay devâm etmiştir. Ondan sonra ekseriyetle vahy vazîfesiyle görevli Cibrîl vâsıtasiyle veyâ vâsıtasız vahyolunmuştur. Onun peygamberlik ve rasûllük hayâtı yirmiüç sene devâm ettiğine göre, ru'yâ yoluyla vahy müddeti, peygamberlik zamânının kırk altı cüz'ünden bir cüz'ü olur. Bu bakımdan sâlih mü'minin gördüğü ru'yâ, sıhhat ve isâbet i'tibâriyle peygamberliğin kırkaltı cüz'ünde bir cüz'üne uygun bulunur demektir. Yoksa peygamberlikten böyle bir cüz'ü bâkîdir ve o kuvvette bir ilmî husûsiyeti hâiz olarak devâm etmektedir sanılmamalıdır. Sonra bu zann, ru'yâyı vahy ve nass derecesine yükseltir, bu da teşrî'in devâmını gerektirir ki, çok tehlikelidir. Dînî umdelerin istikrârına aykırıdır...

3-..... Ben Ebû Katâde'den işittim ki, Peygamber (S): *"Hoş ve doğru ru'yâ Allah tarafındandır* (yânî O'ndan gelen enfüsî bir telkîn ve ta'lîmdir). *Hulm de şeytândandır"* buyurmuştur [7].

٤ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** اللَّيْثُ **حدّثني** ابنُ الهادِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ خَبَّابٍ عنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ أنَّهُ سَمِعَ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ إذَا رَأى أحَدُكُمْ رُؤْيا يُحِبُّها فإنَّما هِيَ مِنَ اللَّهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَيْها ولْيُحَدِّثْ بِها وإذارَأي غَيْرَ ذٰلِكَ مِمَّا يَكْرَهُ فإنَّما هِيَ مِنَ الشَّيْطانِ فَلْيَسْتَعِذْ مِنْ شَرِّها ولايَذْكُرْها لأحَدٍ فإنَّها لاتَضُرُّهُ *

4-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R), Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmiştir: *"Sizden biriniz sevdiği bir ru'yâ görürse, bilsin ki o muhakkak Allah tarafındandır. Ru'yâ sâhibi bu ru'yâsı üzerine Allah'a hamdetsin ve başkasına da söylesin. Buna aykırı hoşlanmadığı bir ru'yâ gördüğünde de muhakkak ki bu ru'yâ da şeytândandır. Bu hâlde de ru'yâ sâhibi, ru'yânın şerrinden Allah'a sığınsın ve ru'yâsını kimseye söylemesin. Bu sûretle o ru'yâ, sâhibine zarar vermez"* [8].

٤ــ بابُ الرُّؤْيا

الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وأرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ

4- BÂB: *"Doğru ve güzel ru'yâ, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'üdür"* [9].

٥ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يَحْيٰى بنِ أبي كَثِيرٍ وأثْنَى عَلَيْهِ خَيْرًا وقال لَقِيتُهُ باليَمامَةِ عنْ أبِيهِ **حدّثنا** أبُو سَلَمَةَ عنْ أبِي قَتادَةَ عنِ النبيِّ

7 Bu Ebû Katâde hadîsi, başlığı içine alıcı ve açıklayıcı mâhiyettedir.

Hulm, uykuda görülen ve enfüsî, âfâkî hiçbir ma'nâya delâleti olmayan şeytânî hayâlden ibârettir. Türkçe'deki "İhtilâm" da bundan alınmıştır ki, "Şeytân aldatma" diye ifâde ederiz.

8 Bu hadîste Peygamber, güzel ve çirkin ru'yâ görenlerin nasıl hareket edeceklerini öğretmiştir. Kötü ru'yâ gören, bunun şerrinden Allah'a sığınsın demek, ***Eûzu billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm*** desin ma'nâsınadır.

9 Bu başlık, bundan önce geçen hadîsten bir parçadır.

صلى اللَّهُ عليه وسلم قال الرُّؤْيا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ والحُلْمُ مِنَ الشَّيْطانِ فإذَا حَلَمَ فَلْيَتَعَوَّذْ مِنْهُ ولْيَبْصُقْ عنْ شِمالِهِ فإنَّها لاتُضُرُّهُ * وعنْ أبِيهِ قال **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ أبى قَتادَةَ عنْ أبِيهِ عنِ النبىِّ ﷺ مِثْلَهُ *

5- Bize Müsedded tahdîs etti (şöyle dedi): Bize Abdullah ibnu Kesîr el-Yemân tahdîs etti. Müsedded tahdîsi sırasında Abdullah ibn Yahyâ'yı hayırla övdü. Ve yine Müsedded: Ben Abdullah ibn Yahyâ'ya Yemâme'de kavuştum; o da babası Yahyâ ibn Kesîr'den (şöyle demiştir): Bize Ebû Seleme, Ebû Katâde'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Doğru ve güzel ru'yâ Allah tarafındandır* (yânî o, Allah tarafından gelen bir telkîn ve öğretmedir). *Hulm de şeytândandır. Kişi düşünde şeytânî bir hayâl gördüğünde, uyanınca şeytânın şerrinden Allah'a sığınsın* (yânî ***Eûzu billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm*** desin) *ve sol tarafına* (şeytânı kovmak ve horlamak için) *tükürsün. Bu sûrette o düş, sâhibine zarar vermez!"* [10].

Yine geçen senedle: Babası Ebû Abdillah'tan (ki o, Yahyâ ibn Kesîr'dir); o şöyle demiştir: Bize Abdullah ibnu Ebî Katâde, babası Ebû Katâde'den; o da Peygamber(S)'den geçen hadîsin benzerini tahdîs etti [11].

٦ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ عنْ عُبادَةَ بنِ الصَّامِتِ عنِ النبىِّ ﷺ قال رُؤْيا المُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وأرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبوَّةِ *

6-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten; o da Ubâde ibnu's-Sâmit(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Mü'mi-*

---

10 Bunun hâsılı şudur: Sâliha ru'yânın âdâbı üçtür: Bu güzel ru'yâya karşılık Allah'a hamdetmek, onunla sevinip müjdelenmek ve onu yalnız sevdiği kimselere söylemek. Hulmun, yânî kötü ve karışık ru'yânın âdâbı da dörttür: Onun şerrinden ve şeytânın şerrinden Allah'a sığınmak, uykusundan uyandığı zamân sol tarafına tüflemek, bu kötü ru'yâyı aslâ kimseye söylememek ve üzerinde bulunduğu yandan öbür tarafa dönmek. Bu son kayıdı, yânî bulunduğu yandan öbür tarafa değişme fıkrasını Müslim rivâyet etmiştir (Kastallânî).

11 Bu, daha önceki sened üzerine atıftır. Bu, Müsedded'in bu hadîste iki tarîki olduğuna delâlet eder: a. Biri Abdullah ibn Yahyâ'dan; o da babasından; o da Ebû Seleme'den... b. Diğeri Abdullah ibn Yahyâ'dan; o da babasından; o da Abdullah ibn Ebî Katâde'den; o da babası Ebû Katâde'den; o da Peygamber'den... (Aynî).

nin ru'yâsı nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür'' buyurmuştur [12].

٧ــ **حدّثنا** يَحْيٰى بنُ قَزَعَةَ **حدّثنا** إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه أنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قال رؤْيا المُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وأرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ * ورواهُ ثابِتٌ وحُمَيْدٌ وإسْحاقُ بنُ عبْدِ اللّٰهِ وشُعَيْبٌ عنْ أنَسٍ عنِ النبىِّ ﷺ *

7-..... Bize İbrâhîm ibn Sa'd, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *''Mü'minin ru'yâsı, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür''* buyurmuştur.

Bu hadîsi Sâbit el-Bunânî, Humeyd et-Tavîl, İshâk ibnu Abdillah ve Şuayb dörtlüsü Enes'ten; o da Peygamber'den olmak üzere rivâyet etmişlerdir [13].

٨ــ **حدّثنى** إبْرَاهِيمُ بنُ حَمْزَةَ **حدّثنى** ابنُ أبى حازِمٍ والدَّرَاوَرْدِيُّ عنْ يَزِيدَ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ بنِ خَبَّابٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم يَقُولُ الرُّؤْيا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وأرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ *

8-..... Bana İbnu Ebî Hâzım ile ed-Derâverdî, Yezîd ibnu Abdillah ibn Habbâb'dan; o da Ebû Saîd ed-Hudrî(R)'den tahdîs etti ki, Ebû Saîd, Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: *''Sâliha ru'yâ, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür''* [14].

٥ــ بابُ المُبَشِّرَاتِ

5- MÜBEŞŞİRÂT (YÂNÎ SEVİNÇ VE FERAH VEREN GÜZEL RU'YÂLAR) BÂBI [15]

12 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun birkaç rivâyetini Müslim de Ru'yâ Ta'bîri Kitâbı'nda rivâyet etmiştir.

13 Bu dört râvînin Enes'ten yaptıkları bu rivâyetlerinin bâzısını Buhârî, bâzısını da diğer muhaddisler rivâyet etmişlerdir.

14 Bu hadîsteki *''Sâliha ru'yâ''* ta'bîri, geçen iki hadîsteki mutlaklığı bir kayıdlamadır. Yânî mü'minin gördüğü güzel ru'yâ, sâdece nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür. Kötü ru'yâ ise bu nevi'den olmayıp, o şeytân telkînidir.

15 *Mübeşşirât* kelimesi, *''Mübeşşire''*nin cem'idir; *''Tebşîr''* masdarından ismi fâil

٩ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ حدّثني سَعِيدُ ابنُ المُسَيِّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم يَقُولُ لَمْ يَبْقَ مِنَ النُّبُوَّةِ إلاَّ المُبَشِّرَاتُ قالُوا وما المُبَشِّرَاتُ قال الرُّؤْيا الصَّالِحَةُ *

9-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim.

— *"Mübeşşirâttan başka nübüvvetten* (ilhâm alacak) *birşey kalmadı"* buyuruyordu.

Sahâbîler:

— Mübeşşirât nedir? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Sâliha ru'yâdır"* buyurdu [16].

٦ــ بابُ رُؤْيا يُوسُفَ عليْهِ السَّلاَمُ

وقَوْلِهِ تعالى إذْ قال يُوسُفُ لأبِيهِ ياأبَتِ إنِّي رأيْتُ أحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا

---

sîgasıdır. *"Tebşîr"*, muhâtabın gönlüne ferah ve sevinç koymaktır ki, müjde vermek diye tercüme olunur. Bu i'tibâr ile hâlis mü'minlerin gönülleri ru'yâ ile ilâhî müjdelere ve telkînlere mâkes oluyor demektir. Ahmed ibn Hanbel'in, Ebu'd-Derdâ'dan rivâyetinde Rasûlullah (S): ***"Dünyâ hayâtında da, âhirette de onlar için müjdeler vardır...*** (Yûnus: 64) *kavlindeki dünyâ hayâtına âid müjde, müslümânın gördüğü saf ru'yâdır, âhirete âid olan müjde de cennettir"* buyurmuştur.

Bu hadîsi Tirmizî, İbn Mâce, Hâkim de Ubâde ibnu's-Sâmit'ten rivâyet etmişlerdir.

16 Müslim'in İbn Abbâs'tan rivâyetinde Rasûlullah'ın sahâbîleriyle bu konuşması, vefâtı hastalığında idi. Âişe'den rivâyete göre de Rasûlullah: *"Vefâtımdan sonra* (istikbâle âid haber alacak) *yalnız size mübeşşirât kalıyor"* buyurmuştur. Ebû Ya'lâ'nın Enes ibn Mâlik'ten rivâyetinde ise: *"Artık nübüvvet ve risâlet haberleri kesiliyor, benden sonra nebî ve rasûl yoktur, lâkin size mübişşirât, yânî sâlih ru'yâ kalıyor, o güzel vâsıta ile haber alırsınız"* buyurmuştur.

Bu konuda ilhâm ile i'tirâz şübhesi ileri sürülmüştür: *İlhâm,* Allah tarafından feyz yoluyla kulun gönlüne birşeyin atılıp telkîn olunmasıdır. Bu da vahye nisbetle peygamberlerin ru'yâsı mesâbesindedir. *İlhâm* da ru'yâ gibi peygamberlerden başkasına da vâki' olur. Nitekim Umer'in fazîleti hakkında Peygamber: *"Umer muhakkak muhaddislerdendir..."* buyurmuştur. İşte burada *"Muhaddesûn"*, "Mulkemûn" demektir. Öyleyse *"İlhâm"* da ru'yâ mâhiyetinde Allah tarafından telkîn vâsıtası olduğu hâlde, *İlhâm* niçin mübeşşirâttan sayılmamıştır? Buna cevâb: Mübeşşirâtın ru'yâya tahsîs buyurulması, bütün mü'minleri şâmil telkîn vâsıtası olması i'tibâriyledir. Hâlbuki *İlhâm* pek az mü'mine mahsûstur.

والشَّمْسَ والقَمَرَ رأيْتُهُمْ لى ساجِدِينَ قال يابنَىَّ لاتَقْصُصْ رُؤْياكَ عَلى إخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إنَّ الشَّيْطَانَ لِلإنْسانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ وكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ ويُعَلِّمُكَ مِنْ تأْوِيلِ الأحادِيثِ ويُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وعَلى آلِ يَعْقُوبَ كما أتَمَّها عَلى أبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إبْرَاهِيمَ وإسْحاقَ إنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ * وقَوْلِهِ تعالى ياأَبَتِ هٰذَا تأوِيلُ رُؤْيايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَها ربِّى حَقًّا وقَدْ أحْسَنَ بِى إذْ أخْرَجَنِى مِنَ السِّجْنِ وجاءَ بِكُمْ مِنَ البَدْوِ مِنْ بَعْدِ أنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِى وبَيْنَ إخْوَتِى إنَّ رَبِّى لَطِيفٌ لِما يَشاءُ إنَّهُ هُوَ العَلِيمُ الحَكِيمُ ربِّ قَدْ آتَيْتَنِى مِنَ المُلْكِ وعَلَّمْتَنِى مِنْ تأوِيلِ الأحادِيثِ فاطِرَ السَّمٰوَاتِ والأرْضِ أنْتَ وَلِيِّى فى الدُّنْيا والآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وألْحِقْنِى بالصَّالِحِينَ * قال أبو عَبْدِ اللَّهِ فاطِرٌ والبَدِيعُ والمُبْتَدِعُ والبارِئُ والخالِقُ واحِدٌ مِنَ البَدْوِ بادِئَةٍ *

6- YÛSUF PEYGAMBER'İN -SELÂM ONA- RU'YÂSI BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Bir vakit Yûsuf, babasına: Babacığım, gerçek ben ru'yâmda onbir yıldızla Güneş'i ve Ay'ı gördüm. Gördüm ki, onlar bana secde edicilerdir" demişti. (Babası Ya'kûb) dedi ki: Oğulcağızım, ru'yânı kardeşlerine anlatma. Sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytân insanın apaçık bir düşmanıdır. Rabb'in seni öylece (ru'yâda gördüğün gibi) beğenip seçecek, sana ru'yâ ta'bîrine âid bilgi verecek, sana karşı da, Ya'kûb hânedânına karşı da ni'metlerini -daha evvel ataların İbrâhîm'e ve İshâk'a tamamladığı gibi- tamamlayacaktır. Şübhesiz ki Rabb'in herşeyi bilendir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir" (Yûsuf: 4-6).

Ve yine Yüce Allah'ın şu kavli:

"Yûsuf babasını ve anasını tahtının üstüne çıkarıp oturttu. Hepsi onun için (ona kavuştukları için) secdeye kapandılar. Yûsuf dedi ki: 'Ey babam, işte bu, evvelce gördüğüm ru'yânın gerçekleşmesidir. Gerçek, Rabb'im onu doğru çıkardı. Bana iyilik etti. Çünkü beni zindandan çıkardı. Şeytân benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra da O, sizi çölden getirdi. Şübhesiz ki,

Rabb'im dileyeceği şeyleri çok güzel, çok ince tedbîr edendir.
Hakkıyle bilen tam hikmet sâhibi olan O'dur. Yâ Rabb, Sen bana mülk (ve saltanat) verdin ve sözlerin te'vîlini öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan, Sen dünyâda da, âhirette de benim velîm, yardımcımsın.
Benim canımı müslümân olarak al. Beni sâlihlere kat''
(Yûsuf: 100-101) [17].

Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi:
"Fâtır" ve"l-Bedî'" ve"l-Mübtedıu'" ve"l-Bârî'" ve ve"l-Hâlıku" (bu beş ismin ma'nâsı) birdir. "Mine'l-Bed'i" sözünden "Bâdie"dir [18].

٧ــ بابُ رُؤْيا إبْراهِيمَ عَلَيْهِ السَّلامُ : وقَوْلُهُ تعالى فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْىَ قال يٰبُنَىَّ إنِّى أرَى فى المَنامِ أنِّى أذْبَحُكَ فانْظُرْ ماذَا تَرٰى قال ياأبَتِ افْعَلْ ماتُؤْمَرُ سَتَجدُنِى إنْ شاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ فَلَمَّا أسْلَما وتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ونادَيْناهُ إنْ ياإبْراهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيا إنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى المُحْسِنِينَ : قال مُجاهِدٌ أسْلَما سَلَّما ما أُمِرا بِهِ وتَلَّهُ وَضَعَ وَجْهَهُ بِالأرْضِ

7- İBRÂHÎM HALÎL PEYGAMBER'İN -ONA SELÂM OLSUN- RU'YÂSI BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Artık o oğul İbrâhîm'in yanında koşmak çağına erişince (babası): Oğulcağızım, ben seni ru'yâmda boğazlıyorum görüyorum! Bak artık ne düşünürsün? dedi. Oğul: Babacığım, sana edilen emir ne ise yap. İnşâallah beni sabredenlerden bulacaksın, dedi. Vaktâki bu sûretle ikisi de (Allah'ın emrine) râm oldular,

17 Buhârî burada Yûsuf: 4-101 âyetlerinde sâbit olan Yûsuf Peygamber'in bu büyük ru'yâsının bütün safhalarının aynen gerçekleştiğine işâret etmiş oluyor. Bunun tamâmı Kur'ân'dan ve meâllerden okunup öğrenilebilir.

18 Buhârî burada zikrettiği beş ismin hepsi bir ma'nâya döner, o da hiçbirşey yokken, bütün eşyânın îcâd edip yaratıcısı ma'nâsıdır, demiş oluyor. Son isim hemzesiz ve hemzeli olduğuna göre, "Sahrâ" veyâ "Başlatmak ve başlamak" kökünden mahlûkaatı ilk başlatan ma'nâsına gelmekte ve böylece hepsi de *Fâtır* ve *Hâlık* ma'nâsına delâlet etmektedir.

(İbrâhîm) onu alnı üzere yıktı.
Biz ona: Yâ İbrâhîm, ru'yâna sadâkat gösterdin.
Şübhesiz ki, biz iyi hareket edenleri böyle
mükâfâtlandırırız; diye nidâ ettik..." (es-Sâffât: 102-105) [19]

Mucâhid: "*Eslemâ*", "İkisi de emrolundukları işi kabûl edip boyun eğdiler"; "*Ve tellehâ*" da "Onun yüzünü yere koydu" demektir, demiştir [20].

٨ــ بابُ التَّواطُؤِ عَلى الرُّؤْيا

8- BİR TOPLULUĞUN (İBÂRELERİ FARKLI OLSA DA) BİR TEK RU'YÂ ÜZERİNDE UYUŞMALARI BÂBI

١٠ــ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سالِمِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ أُناسًا أُرُوا لَيْلَةَ القَدْرِ فى السَّبْعِ الأواخِرِ وأنَّ أُناسًا أُرُوها أنَّها فى العَشْرِ الأواخِرِ فقال النبىُّ ﷺ الْتَمِسُوها فى السَّبْعِ الأواخِرِ *

10-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Sâlim ibnu Abdillah'tan; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle tahdîs etti: Birtakım insanlara, kadir gecesi ru'yâlarında ramazânın

---

19 Bundan sonraki iki âyet şöyledir: "***Hakîkat bu, apaçık ve kat'î bir imtihândı. Ona büyük bir kurbanlık fidye verdik***" (es-Sâffât: 106-107).

Denildi ki, İbrâhîm'in ru'yâsı üç gece tekerrür etti. Birincisi "Tevriye" gecesi idi ki, bir ses ona: "Allah oğlunu boğazlamanı emrediyor" demişti. İbrâhîm sabâha çıkınca, bunun Allah'tan mı, şeytândan mı geldiğinde tereddüd etti. Akşâm oldu, yine aynı ses aynı emri verdi. O vakit anladı ki, bu ru'yâ Hak'tandır. Üçüncü akşâm da bu tekerrür etmişti. Artık kanâati büsbütün sağlamlaştı. Bu üç güne sırasıyle *"Tevriye", "Arafe", "Nahr"* denilmesi bundandır. *"Tevriye"* tereddüd demektir. En zâhir kavle göre kurban edilmek istenen zât, İsmâîl aleyhi's-selâmdır. Çünkü o hicretin akabinde ihsân buyurulmuş, İshâk ile müjdeleme ise bundan sonra vâki' olmuştur... (Beydâvî, *Medârik*)

20 Yânî oğul kendisini kesilmeye teslîm etti, baba da onu yüzü üzerine yatırıp kesmeyi kabûl etti. Çünkü oğul ona: Ey babacığım, beni yüzüme bakarken kesme, ki bana acımayasın! demişti. Mucâhid'in bu tefsîrini el-Feryâbî kendi tefsîrinde rivâyet etmiştir.

Buhârî burada da geçen bâbda olduğu gibi, bu konuda gelen âyetlerle yetindi, hiçbir hadîs zikretmedi.

son yedi günü içinde gösterildi; diğer birtakımlarına da o, ramazânın son on günü içinde gösterildi. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Sizler kadir gecesini ramazânın son yedi gecesi içinde araştırınız"* buyurdu [21].

٩ــ بابُ رُؤْيا أَهْلِ السُّجُونِ والفَسادِ والشِّرْكِ لِقَوْلِهِ تعالى ودَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيانِ قال أَحَدُهُما إِنِّي أَرانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وقال الآخَرُ إِنِّي أَرانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَراكَ مِنَ المُحْسِنِينَ قال لايَأْتِيكُما طَعامٌ تُرْزَقانِهِ إِلاَّ نَبَّأْتُكُما بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُما ذٰلِكُما مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لايُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وهُمْ بِالآخِرَةِ هُمْ كافِرُونَ واتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبائِي إِبْراهِيمَ وإِسْحٰقَ ويَعْقُوبَ ما كان لَنا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنا وعَلَى النَّاسِ ولٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لايَشْكُرُونَ ياصاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ : وقال الفُضَيْلُ لِبَعْضِ الأَتْباعِ ياعَبْدَ اللَّهِ أَأَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الوَاحِدُ القَهَّارُ ما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلاَّ أَسْماءً سَمَّيْتُمُوها أَنْتُمْ وآباؤُكُمْ ما أَنْزَلَ اللَّهُ بِها مِنْ سُلْطانٍ إِنِ الحُكْمُ إِلاَّ لِلَّهِ أَمَرَ أَنْ لا تَعْبُدُوا إِلاَّ إِيَّاهُ ذٰلِكَ الدِّيْنُ

---

21 Yedi, onun içinde dâhildir. Bir topluluk Kadir gecesini son on gece içinde görüp, diğerleri de, onu son yedi içinde görünce, sanki bunların hepsi yedi üzerinde uyuşmuş oldular. Bunun için Peygamber iki fırkanın yedi üzerinde uyuşmalarından dolayı onların hepsine *"Kadir gecesini son yedi içinde araştırınız"* buyurdu.

Buhârî, en gizli olanı en açık olan üzerine tercîh etmekteki âdeti üzere yürüdü de, Peygamber'in Oruç Kitâbı sonlarında geçen hadîsindeki: *"Ben sizin ru'yâlarınızı son yedi üzerinde uyuşmuş görüyorum. Kim kadir gecesini aramağa çalışırsa, onu ramazânın son yedisi gecesinde arasın"* sözünü zikretmedi (Kastallânî).

Kastallânî'nin işâret ettiği hadîs şöyledir:

İbn Umer(R)'den: Peygamber'in sahâbîlerinden bâzı kimselere kadir gecesi ru'yâda ramâzanın son yedi gecesi içinde gösterildi. Rasûlullah (S) da sahâbîlerine: *"Ben sizin ru'yâlarınızın son yedi içinde uyuşmuş olduğunu görüyorum. Bunun için kim kadir gecesini aramaya çalışırsa, son yedi gece içinde arasın"* buyurdu. "Kadir gecesinin son yedi gece içinde aranması bâbı", bak: 4. cilt, s.1869, "Kitâbu Salâti't-Terâvîh", Bâb: 3, Hadîs: 7.

القيِّمُ ولٰكِنَّ أكْثَرَ النَّاسِ لايَعْلَمُونَ ياصاحِبَيِ السِّجْنِ أمَّا أحَدُكُما فَيَسْقِى رَبَّهُ خَمْرًا وأمَّا الآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأسِهِ قُضِىَ الأمرُ الَّذِى فِيهِ تَسْتَفْتِيانِ وقال لِلَّذِى ظَنَّ أنَّهُ ناجٍ مِنْهُما اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ فأنْساهُ الشَّيْطانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ وقال المَلِكُ إنِّى أرٰى سَبْعَ بَقَراتٍ سِمانٍ يَأكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجافٌ وسَبْعَ سُنْبُلاتٍ خُضْرٍ وأُخَرَ يابِساتٍ ياأيُّها المَلأ أفْتُونِى فى رُؤْيايَ إنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيا تَعْبُرُونَ قالُوا أضْغاثُ أحْلامٍ وما نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الأحْلامِ بِعالِمِينَ وقال الَّذِى نَجا مِنْهُما وادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أنا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فأرْسِلُونِ يُوسُفُ أيُّها الصِّدِّيقُ أفْتِنا فى سَبْعِ بَقَراتٍ سِمانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجافٌ وسَبْعِ سُنْبُلاتٍ خُضْرٍ وأُخَرَ يابِساتٍ لَعَلِّى أرْجِعُ إلى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ قال تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فما حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فى سُنْبُلِهِ إلاَّ قَلِيلاً مِمَّا تَأْكُلُونَ ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدادٌ يَأْكُلْنَ ما قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إلاَّ قَلِيلاً مِمَّا تُحْصِنُونَ ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عامٌ فِيهِ يُغاثُ النَّاسُ وفِيهِ يَعْصِرُونَ وقال المَلِكُ ائْتُونِى بِهِ فلَمَّا جاءَهُ الرَّسُولُ قال ارْجِعْ إلى رَبِّكَ : وادَّكَرَ افْتَعَلَ مِنْ ذَكَرَ أُمَّةٍ قَرْنٌ وتُقْرَأُ أمَةٍ نِسْيانٍ . وقال ابنُ عَبَّاسٍ يَعْصِرُونَ الأعْنابَ والدُّهْنَ . تُحْصِنُونَ تَحْرُسُونَ

9- ZİNDAN EHLİNİN, FESÂD VE ŞİRK EHLİNİN RU'YÂLARI BÂBI

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:

"Onunla berâber zindana iki de delikanlı girdi. Bunlardan biri: 'Ben ru'yâmda kendimi şarâb sıkıyor gördüm' dedi. Öbürü de: 'Ben de ru'yâmda kendimi, başımda ekmek götürüyor, kuşlar da ondan yiyor gördüm' dedi. 'Bize bunun ta'bîrini haber ver. Çünkü biz seni iyilik edenlerden görüyoruz'. Dedi ki: 'Size rızıklanacağınız bir tâam gelecek oldu mu, ben size muhakkak onun ne olduğunu, size gelmezden evvel haber veririm. Bu, Rabb'imin bana öğrettiği

ilimlerdendir. Çünkü ben Allah'a inanmaz bir kavmin dînini -ki onlar âhireti inkâr edenlerin tâ kendileridir- terkettim. Atalarım İbrâhîm'in, İshâk'ın, Ya'kûb'un dînine uydum. Allah'a herhangi birşeyi ortak tutmamız bizim için (doğru) olmaz. Bu (tevhîd) bize ve insanlara Allah'ın lutfu ve inâyetidir. Fakat insanların çoğu (buna karşı) şükretmezler. Ey zindan arkadaşlarım, darmadağınık birçok düzme tanrılar mı hayırlıdır

-Fudayl ibn Iyâd da burada tâbi'lerinden bâzısına şöyle demiştir: Yâ Abdallah! [22]- *yoksa hepsine ve herşeye Gâlib ve Kahhâr olan bir tek Allah mı? Sizin O'nu bırakıp taptıklarınız kendinizin ve atalarınızın takmış oldukları kuru adlardan başkası değildir. Allah bunlara hiçbir burhân indirmemiştir. Hüküm Allah'tan başkasının değildir. O, kendisinden gayrıye ibâdet etmemenizi emreylemiştir. Doğru dîn, işte budur. Fakat insanların çoğu bilmezler. Ey zindan arkadaşlarım (ru'yâlarınıza gelince): Biriniz efendisine şarâb içirecek, diğeri ise asılıp tepesinden kuşlar yiyecektir. İşte hakkında fetvâ istemekte olduğunuz mes'ele (böylece) olup bitmiştir'. Bu ikisinden kurtulacağını bildiği kimseye: 'Beni efendinin yanında an' dedi.*

Fakat şeytân, efendisine anmayı ona unutturdu da (bu yüzden Yûsuf) daha nice yıllar zindanda kaldı. (Bir gün Mısır) hükümdâr(ı): 'Ben ru'yâmda yedi zaîf ineğin yemekte olduğu yedi semiz inekle yedi yeşil başak ve diğer yedi kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler, eğer ru'yâ ta'bîr ediyorsanız, benim bu ru'yâmı da çözüm' dedi.

Onlar da: 'Bunlar karmarışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin ta'bîrini bilici kimseler değiliz' dediler.

Zindandan iki arkadaştan kurtulanı, nice zamân sonra (Yûsuf'u) hatırladı da:

'Ben size onun ta'bîrini haber vereyim, hemen beni gönderin' dedi. (Zindana gidip:) 'Yûsuf, ey çok doğru sözlü: Kedisini yedi arık inek yemekte olan yedi semiz

---

22 Fudayl ibn Iyâd'ın bu sözü, Kerîme nüshasında buradadır. Ebû Zerr nüshasında ise "*Rabbine dön*" kavlinden sonra, bunlardan başka nüshalarda ise "Üzümler ve yağ" sözünden sonra vâki' olmuştur. Kerîme nüshasında bulunan en yakışanıdır (Aynî).

inekle yedi yeşil başak ve diğer yedi kuru başak hakkında bize bir fetvâ ver! Ümîd ederim ki, insanlara (isâbetli cevâbınla) dönerim. Belki bu sûretle onlar (senin yüce kadrini) bilirler!' dedi. Yûsuf: 'Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekin. Yiyeceğiniz az bir mikdâr hâriç olmak üzere, biçtiklerinizi başağında bırakın. Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelecek, (tohumluk için) saklayacağınızdan az bir mikdâr hâriç olmak üzere, önceden biriktirdiklerinizi yiyip götürecek. Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki, insanlar onda yağmura kavuşturulacak ve onda sıkıp sağacaklar!' dedi. Bunu duyan pâdişâh: 'Onu bana getirin!' dedi. Bunun üzerine ona elçi gelince: 'Efendine dön de ellerini kesen o kadınların zoru neydi, kendisine sor. Şübhe yok ki, benim Rabb'im, onların fendini hakkıyle bilicidir' dedi''
(Yûsuf: 36-50) [23].

''*Veddekere*'', "Zekere" fiilinden ifteâle'dir. ''*Ümmetin*'', "Karnin"dir. ''*Emetin*'' şeklinde de okunan bu kelime "Nisyân" ma'nâsınadır.

İbn Abbâs:
''*Ya'sırûn*'', "Üzümleri ve yağları sıkarsınız"; ''*Tuhsinûn*'' "Ekersiniz" ma'nâsınadır, demiştir [24].

١١ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدِ بنِ أسْماءَ **حدّثنا** جُوَيْرِيَةُ عنْ مالِكٍ عنِ الزُّهْرِيِّ أنَّ سَعيدَ بنَ المُسَيَّبِ وأبا عُبَيْدٍ أخبَراهُ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لوْ لَبِثْتُ في السِّجْنِ مالَبِثَ يُوسُفُ ثُمَّ أتانِى الدَّاعِى لأجَبْتُهُ *

11-..... Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *''Eğer ben zindanda Yûsuf'un kaldığı kadar kalsaydım da sonra bana melik tarafın-*

---

23 Bu âyetlerin hepsi Kerîme rivâyetinde sevkedilmiştir. Bunlar 14 âyettir. Bunlarda Yûsuf Peygamber'in zindanda iken, oradaki iki kişinin ru'yâlarını ta'bîri ve netîcesinin gerçekleşmesi safhaları anlatılmaktadır.

24 Buhârî bununla, zikredilen âyetlerde gelen bâzı lafızların tefsîrlerine işâret etmiştir.

dan da'vetçi gelseydi, ben hemen ona icâbet ederdim" buyurdu, demiştir [25].

١٠ــ بابُ مَنْ رأى النبيَّ ﷺ فى المَنامِ

10- RU'YÂDA PEYGAMBER(S)'İ GÖREN KİMSE BÂBI

١٢ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ عنْ يُونُسَ عنِ الزُّهْرِيِّ **حدّثنى** أبو سَلَمَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال سَمِعْتُ النبيَّ صلي اللّه عليه وسلم يَقُولُ مَنْ رآنى فِي المنامِ فَسَيَرَانِى فى اليَقظَةِ ولا يَتَمَثَّلُ الشَّيْطانُ بِى * قال أبو عَبْدِ اللَّهِ قال ابنُ سِيرِينَ اذَا رآهُ فى صُورَتِهِ *

12-..... ez-Zuhrî'den: Bana Ebû Seleme tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Her kim beni ru'yâsında görürse, muhakkak o, uyanık bir hâlde beni görecektir. Çünkü şeytân bana benzer bir sûrete giremez!"* [26]

Ve Ebû Abdillah el-Buhârî şöyle dedi: İbn Sîrîn, Peygamber'i ru'yâda görmek, ancak gören kişi O'nu hayâtında vasıflandığı sûret üzere gördüğü zamân mu'teber olur, demiştir [27].

١٣ــ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ **حدّثنا** عَبْدُ العَزِيزِ بنُ مُخْتارٍ **حدّثنا** ثابِتٌ البُنانِيُّ عنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم مَنْ رآنِى

---

25 Başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Bunun birer rivâyeti Peygamberler ve Tefsîr'de geçmişti.

Peygamber burada Yûsuf kıssasının bir safhasını işâret etmiştir. Yûsuf kadar hapiste uzun müddet kalmış olsaydım, saraydan gelen hükümdârın da'vetçisine muhâkeme ve tahkîkaat istemeden hemen icâbet ederdim demek suretiyle, Yûsuf Peygamber'in sabrını ve metânetini takdîr etmişti.

26 Peygamber'i ru'yâsında gören mü'minin uyanık iken de görmesini, şârihler, Peygamber'in hayâtına tahsîs etmişlerdir. Çünkü Peygamber'in vefâtından sonra görülen ru'yâ üzerine O'nu dünyâda görmek mümkin değildir. Ancak âhirette görmek sûretiyle ru'yânın doğruluğu gerçekleşebilir. Buna göre, her kim beni dünyâda ru'yâsında görürse, muhakkak âhirette beni uyanık hâlde görür demek olur ki, cennetle müjdelenmedir.

27 İbn Sîrîn'in bu sözünü İsmâîl ibn İshâk, Hammâd ibn Zeyd yolundan; o da Eyyûb'dan olmak üzere rivâyet etmiştir.

فى المَنامِ فَقَدْ رَآنِى فإنَّ الشَّيْطانَ لايَتَخَيَّلُ بِي ورُؤْيا المُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ *

13-..... Bize Sâbit el-Bunânî tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Her kim ru'yâsında beni görürse, muhakkak o, beni görmüştür. Çünkü şeytân benim kılığımla hayâle giremez. Mü'minin ru'yâsı, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür"* buyurdu.

١٤ــ حدّثنا يَحْيٰى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ أبى جَعْفَرٍ قال أخبرنى أَبو سَلَمَةَ عنْ أبى قَتادَةَ قال قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم الرُّؤْيا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ والحُلْمُ مِنَ الشَّيْطانِ فَمَنْ رأى شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَنْفِثْ عنْ شِمالِهِ ثَلاثًا وَلْيَتَعَوَّذْ مِنَ الشَّيْطانِ فإنَّهَا لاتَضُرُّهُ وإنَّ الشَّيْطانَ لايَتَرَايا بِى *

14-..... Ubeydullah ibnu Ebî Ca'fer şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme haber verdi ki, Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Sâliha olan ru'yâ Allah tarafındandır* (yânî O'ndan gelen enfüsî bir telkîn ve öğretmedir). *Hulm de şeytândandır. Her kim ru'yâsında hoşuna gitmeyecek birşey görürse* (uyanınca) *sol tarafına üç defa* (şeytânı kovmak ve horlamak için) *'Tuh' desin ve şeytânın şerrinden Allah'a sığınsın* (yânî ***Eûzu billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm*** desin). *Bu sûretle o düş, sâhibine zarar vermez. Ve muhakkak ki, şeytân benim kılığıma giremez* (yânî benim sûretimle görünmeye teşebbüs edemez)" [28].

١٥ــ حدّثنا خالِدُ بنُ خَلِيٍّ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنى** الزُّبَيْدِىُّ عنِ الزُّهْرِىِّ قال أَبو سَلَمَةَ قال أَبو قَتادَةَ رضى اللَّهُ عنه قال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم مَنْ رآنى فَقَدْ رأى الْحَقَّ * تابَعَهُ يُونُسُ وابنُ أخِى الزُّهْرِىِّ *

15-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Ebû Seleme şöyle dedi: Ebû Katâde (R): Peygamber (S): *"Her kim ru'yâsında beni görürse, muhak-*

28 Bunun birer rivâyeti Tıbb'da ve Ta'bîr'de geçmişti.

kak o, hakkı (yânî gerçek olarak beni) *görmüştür''* buyurdu, demiştir [29].

ez-Zubeydî'ye ez-Zuhrî'den rivâyetinde, Yûnus ile ez-Zuhrî'nin erkek kardeşinin oğlu mutâbaat etmişlerdir.

١٦ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** اللَّيْثُ **حدّثنى** ابنُ الهادِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ خَبَّابٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ سَمِعَ النبىَّ ﷺ يَقُولُ مَنْ رآنى فَقَدْ رأى الحَقَّ فإنَّ الشَّيْطانَ لايَتَكَوَّنُنِى *

16-..... Bize el-Leys tahdîs etti. Bana İbnu'l-Hâd, Abdullah ibn Habbâb'dan tahdîs etti ki, Ebû Saîd el-Hudrî (R) Peygamber(S)'den: *''Her kim ru'yâsında beni görürse, muhakkak o, hakkı görmüştür. Çünkü şeytân benim şekil ve hilkatime giremez''* buyururken işitmiştir [30].

١١ــ بابُ رُؤْيا اللَّيْلِ رَواهُ سَمُرَةُ

11- GECELEYİN GÖRÜLEN RU'YÂ (GÜNDÜZLEYİN GÖRÜLEN RU'YÂYA MUSÂVÎ OLUR MU YÂHUD BUNLAR FARKLI OLURLAR MI?) BÂBI

Bu "Gece ru'yâsı" hadîsini, Semure ibn Cundeb (R) (Ta'bîr Kitâbı'nın sonunda) rivâyet etmiştir.

١٧ــ **حدّثنا** أحْمَدُ بنُ المِقْدَامِ العِجْلِىُّ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الطُّفاوِىُّ **حدّثنا** أيُّوبُ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم أُعْطِيتُ مَفاتِيحَ الكَلِمِ ونُصِرْتُ بالرُّعْبِ وبَيْنَما أنا نائِمٌ البارِحَةَ إذْ أُتِيتُ بِمَفاتِيحِ خَزائِنِ الأرْضِ حتَّى وُضِعَتْ فى يَدِى قال أبو هُرَيْرَةَ فَذَهَبَ رسولُ اللَّهِ ﷺ وأنْتُمْ تَنْتَقِلُونَها *

---

29 *''Muhakkak o hakkı görmüştür''*, yânî "Beni hakk ve gerçek görüşle görmüştür, görüşü bâtıl değildir''.

30 *''Benim oluşumla oluşamaz''* sözünün ma'nâsı şudur: Yüce Allah O'nun istediği her sûrete girmeye ona kuvvet verse de, şübhesiz Allah ona, Peygamber'in sûretinde sûretlenmesine imkân ve kuvvet vermez (el-Kastallânî).

17-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Bana kelâm anahtarları* -veyâ *kilidleri, hazîneleri- verildi. Ben korku salmak sûretiyle yardım olundum. Bir de ben dün gece uyuduğum sırada, bana Yer'deki hazînelerin anahtarları getirildi de benim iki avucumun içine konuldu"* buyurdu.

(Sonra) Ebû Hureyre: Rasûlullah (bu hazînelerden hiçbirisine nâil olmadan) gitti. Şimdi bu hazîneleri yerlerinden sizler çıkarırsınız! demiştir [31].

١٨ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ نافِعٍ عبْدِ اللَّهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال أُرانِى اللَّيْلَةَ عِنْدَ الكَعْبَةِ فَرَأَيْتُ رجُلاً آدَمَ كأَحْسَنِ ماأَنْتَ راءٍ مِنْ أُدْمِ الرِّجالِ لَهُ لِمَّةٌ كأَحْسَنِ ماأَنْتَ راءٍ مِنَ اللِّمَمِ قَدْ رجَّلَها تَقْطُرُ ماءً مُتَّكِئًا عَلى رَجُلَيْنِ اوْعَلى عَواتِقِ رجُلَيْنِ يَطُوفُ بالبَيْتِ فَسألْتُ مَنْ هٰذَا فَقِيلَ المَسيحُ ابنُ مَرْيَمَ ثُمَّ إذَا أنا بِرَجُلٍ جَعْدٍ قَطَطٍ أعْورِ العَيْنِ اليُمْنَى كأَنَّها عِنَبَةٌ طافِيَةٌ فَسألْتُ مَنْ هَذَا فَقِيلَ المَسيحُ الدَّجَّالُ *

18- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Nâfi'den: o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben bu gece ru'yâmda kendimi Ka'be'nin yanında buldum. Ve ben orada esmer bir adam gördüm ki, o görmekte olduğun esmer erkeklerin en güzeli idi, onun kulak memelerine geçmiş bir saçı vardı ki, o da görmekte olduğun saçların en güzeli nev'inden olup, bunları taramış idi. Ve bu saçlar su damlatıyordu. Bu zât iki adam üzerine* -yâhud: *İki adamın omuzları üzerine- dayanarak Ka'be'yi tavâf ediyordu. Ben:*

— Bu kimdir? diye sordum.

— Bu, Meryem'in oğlu Mesîh'tir, denildi.

---

31 Başlığa uygunluğu *"Dün gece uyuduğum sırada"* sözündedir.

"Mefâtihu'l-kelim", "Kelâm miftâhları" veya "Kelâm meftâhları" olup söz anahtarları veyâ söz kilidleri-hazîneleri ma'nâsınadır. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm ile hadîslerdir.

Peygamber'in korku salmak sûretiyle yardım olunmasına şu âyet delâlet etmektedir: ***"Hakkında Allah'ın hiçbir hüccet indirmediği şeyleri O'na eş tanıdıklarından dolayı küfredenlerin kalblerine korku salacağız..."*** (Âlu İmrân: 151).

Yeryüzü hazînelerinin verilmesini İbnu't-Tîn, Peygamber'den sonra Allah'ın Muhammed Ümmeti'ne birçok fetihler müyesser kılması, Kisrâlar'ın, Kayserler'in hazînelerinin ganîmet alınmasını mübâh kılması sûretinde tefsîr etmiştir.

Bu sırada ben, düz değil çok kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat, sanki salkımındaki emsâlinden dışarı çıkmış iri bir üzüm tânesi gibi olan bir adamla karşılaştım. Ben:

— Bu kimdir? diye sordum.

Bana:

— Deccâl Mesîh'tir, denildi'' [32].

١٩ــ حدّثنا يَحْيٰى حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بنِ عَبْدِ اللّٰهِ أنَّ ابنَ عَبَّاسٍ كان يُحَدِّثُ أنَّ رَجُلاً أتَى رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم فقال إنِّى أُرِيتُ اللَّيْلَةَ فى المَنامِ وساقَ الحَدِيثَ * وتابَعَهُ سُلَيْمانُ بنُ كَثِيرٍ وابنُ أخِى الزُّهْرِيِّ وسُفْيانُ بنُ حُسَيْنٍ عنْ الزُّهْرِيِّ عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ عنِ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم * وقال الزُّبَيْدِىُّ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ أنَّ ابنَ عَبَّاسٍ أوْأبا هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم : وقال شُعَيْبٌ وإسْحٰقُ بنُ يَحْيٰى عنِ الزُّهْرِىِّ كان أبو هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عنِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم وكانَ مَعْمَرٌ لايُسْنِدُهُ حتّى كان بَعْدُ *

19- Bize Yahyâ ibn Abdillah tahdîs etti. Bize el-Leys, Yûnus'tan; o da İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan şöyle tahdîs etti: İbn Abbâs (R) şöyle tahdîs ediyordu: Bir adam Rasûlullah(S)'a geldi de:

—''Bana bu gece ru'yâmda bir ru'yâ gösterildi...'' dedi ve hadîsin tamâmını sevketti [33].

Ve (şu üç zât:) Süleymân ibnu Kesîr, ez-Zuhrî'nin kardeşinin oğlu ve Sufyân ibnu Hüseyin ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah'tan; o da İbn Abbâs'tan; o da Peygamber(S)'den şeklinde rivâyetinde ez-Zuhrî'ye mutâbaat etmişlerdir.

Ve ez-Zubeydî de ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah'tan söyledi ki, İbn Abbâs yâhud Ebû Hureyre de Peygamber'den diye söylemiştir.

Ve Şuayb ibn Hamza ile İshâk ibn Yahyâ da ez-Zuhrî'den söylediler ki, Ebû Hureyre, Peygamber'den tahdîs ediyordu. Ma'mer ibn

---

32 Başlığa uygunluğu *''Ben bu gece kendimi Ka'be'nin yanında buldum''* sözündedir. Bunun bâzı rivâyetleri Peygamberler'de ve daha başka yerlerde geçti.

33 Buhârî hadîsi kısaca işâret etti. Bunun tamâmı bu senedle inşâallah 46. bâbda, 60 rakamı ile gelecektir.

Râşid, zikredilen bu hadîsi isnâd etmiyordu, nihâyet sonra onu isnâd etti [34].

١٢ بابُ الرُّؤْيا بالنَّهارِ . وقال ابنُ عَوْنٍ عنِ ابنِ سِيرِينَ رُؤْيا النَّهارِ مِثْلُ رُؤْيا اللَّيْلِ

12- GÜNDÜZLEYİN GÖRÜLEN RU'YÂ BÂBI

Ve Abdullah ibnu Avn da İbn Sîrîn'den: Gündüzleyin görülen ru'yâ, geceleyin görülen ru'yânın benzeridir, demiştir [35].

٢٠ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ إسْحٰقَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ أبى طَلْحَةَ أنَّهُ سَمِعَ أنَسَ بنَ مالِكٍ يَقُولُ كان رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَدْخُلُ عَلى أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحانَ وكانَتْ تَحْتَ عُبادَةَ بنِ الصَّامِتِ فَدَخَلَ عَلَيْها يَوْمًا فأطْعَمَتْهُ وجَعَلَتْ تَفْلِى رأسَهُ فَنامَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ثُمَّ اسْتَيْقَظ وهْوَ يَضْحَكُ قالَتْ فَقُلْتُ مايُضْحِكُكَ يارسولَ اللَّهِ قال ناسٌ مِنْ أُمَّتِى عُرِضُوا عَلَىَّ غُزاةً فى سَبِيلِ اللَّهِ يَرْكَبُونَ ثَبَجَ هٰذَا البَحْرِ مُلُوكًا عَلى الأسِرَّةِ أوْ مِثْلَ المُلُوكِ عَلى الأسِرَّةِ شَكَّ إسْحٰقُ قالَتْ فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أنْ يَجْعَلَنِى مِنْهُمْ فَدَعا لَها رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ثُمَّ وَضَعَ رَأسَهُ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وهْوَ يَضْحَكُ فَقُلْتُ مايُضْحِكُكَ يارسولَ اللَّهِ قال ناسٌ مِنْ أُمَّتِى عُرِضُوا عَلَىَّ غُزاةً فى سَبِيلِ اللَّهِ كَما قال فى الأُولى قَالَتْ فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أنْ يَجْعَلَنى مِنْهُمْ قال أنْتِ مِنَ الأوَّلِينَ فَرَكِبَتِ البَحْرَ فى زَمانِ مُعاوِيَةَ بنِ أبى سُفْيانَ فَصُرِعَتْ عنْ دابَّتِها حِينَ خَرَجَتْ مِنَ البَحْرِ فَهَلَكَتْ *

34 Buhârî aynı hadîsin değişik yollardan rivâyetlerini göstermektedir.

35 Bunu, Alî ibn Ebî Tâlib el-Kayravânî, Kitâbu't-Ta'bîr'de, Mes'ade ibnu'l-Yesa'dan; o da Abdullah ibn Avn'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den olmak üzere rivâyet etmiştir.

20-..... Bize Mâlik, İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan haber verdi ki, o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S), Mılhân kızı Ümmü Harâm'ın ziyâretine gidip yanına girerdi. Ümmü Harâm, Ubâde ibnu's-Sâmit'in nikâhı altında idi. Bir gün Rasûlullah yine ziyâretine geldi. O da Rasûlullah'a yemek yedirdi ve başını taradı. Sonra Rasûlullah bir müddet uyudu. Sonra gülümseyerek uyandı. Ümmü Harâm dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Seni ne güldürüyor? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Ru'yâmda bana ümmetimden bir kısım mücâhidlerin şu deniz ortasında, tahtlar üzerindeki hükümdârlar hâlinde* -yâhud: *Tahtlar üzerine kurulmuş hükümdârlar misâli- gemilere binerek Allah yolunda deniz harbine gittikleri gösterildi de ona gülüyorum!"* buyurdu.

Şekk ile söyleyen, râvî İshâk'tır.

Ümmü Harâm dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Beni de o deniz gâzîlerinden kılması için Allah'a duâ ediver! diye ricâ ettim.

Rasûlullah da ona duâ buyurdu. Sonra Rasûlullah başını yastığa koydu. (Bir müddet daha uyudu.) Sonra yine gülümseyerek uyandı. Bunun üzerine yine ben:

— Yâ Rasûlallah, Seni ne güldürüyor? diye sordum.

Rasûlullah bu defada da önce dediği gibi:

— *"Bana yine ümmetimden bir kısım mücâhidlerin hükümdârların tahtlarına kuruldukları gibi* (kara nakliyeleri üzerinde debdebeli büyük bir kuvvetle) *Allah uğrunda gazâya gittikleri gösterildi"* buyurdu.

Ümmü Harâm dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ ediver! dedim.

Rasûlullah:

— *"(Hayır!) Sen önceki* (deniz) *gâzîlerindensin!"* buyurdu.

(Enes ibn Mâlik dedi ki:) Ümmü Harâm, Muâviye ibn Ebî Sufyân(ın Şam Vâlîliği) zamânında, deniz gazâsında gemiye binmişti, fakat denizden karaya çıktıkları zamân Ümmü Harâm, bindirildiği katırdan düştü de Allah yolunda şehîd oldu[36].

---

36 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah uyudu, sonra gülümseyerek uyandı" sözündedir. Ümmü Harâm, Rasûlullah'ın süt teyzesi olduğu gibi Enes ibn Mâlik'in de annesinin kızkardeşi olduğu için, onun da teyzesidir. Peygamber bu hısımlığı sebebiyle onu ziyâret ederdi.

Bu deniz seferi, Usmân'ın halîfeliği zamânında ve hicretin yirmisekizinci yılında Şâm Vâlîsi bulunan Muâviye'nin kumandasında Kıbrıs Adası'na yapılmıştı. Kıbrıs'ın fethiyle sonuçlanan bu sefer, müslümânların ilk deniz gazâsı olmuştu. Bu sefere sahâbîlerin yaşlıları da katılmışlardı. Peygamber'in vefâtından

١٣ــ بابُ رُؤْيا النِّساء

13- KADINLARIN RU'YÂSI BÂBI [37]

٢١ــ حدّثنا سَعيدُ بنُ عُفَيْرٍ حدّثنى اللَّيْثُ حدّثنى عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى خارِجَةُ بنُ زَيْدِ بنِ ثابتٍ أنَّ أُمَّ العَلاءِ امْرَأةً مِنَ الأنْصارِ بايَعَتْ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أخْبَرَتْهُ أنَّهُمُ اقْتَسَمُوا المُهاجِرِينَ قُرْعَةً قالَتْ فَطارَ لَنا عُثْمانُ بنُ مَظْعُونٍ وأنْزَلْناهُ فى أبْياتِنا فَوَجِعَ وجَعَهُ الذِى تُوُفِّىَ فِيهِ فلَمَّا تُوُفِّىَ غُسِّلَ وكفِّنَ فى أثْوابِهِ دَخَلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قالَتْ فَقُلْتُ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ أبا السَّائِبِ فَشَهادَتِي عَلَيْكَ لَقَدْ أكْرَمَكَ اللَّهُ فقال رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وما يُدْرِيكِ أنَّ اللَّهَ أكْرَمَهُ فَقُلْتُ بأبِى أنْتَ يارسُولَ اللَّهِ فَمَنْ يُكْرِمُهُ اللَّهُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليْه وسلم أمَّا هُوَ فَوَاللَّهِ لَقَدْ جاءَهُ اليَقِينُ واللَّهِ إنِّى لأرْجُولهُ الخَيْرَ وَواللَّهِ ماأدْرِى وأنا رسولُ اللَّهِ ماذَا يَفْعَلُ بِى فَقالَتْ واللَّهِ لاأُزَكِّى بَعْدَهُ أحَدًا أبَدًا *

21-..... Bana Hârice ibn Zeyd ibn Sâbit şöyle haber verdi: Ensâr'dan bir kadın olan Ümmü'l-Alâ (R), Rasûlullah ile bey'at etmiştir. Ümmü'l-Alâ, râvîsi Hârice'ye, kendilerinin Muhâcirler'i aralarında kur'a ile taksîm ettiklerini haber verip şöyle demiştir: Bizim âilemizin payına Usmân ibn Maz'ûn düşmüştü. Biz Usmân'ı evlerimizde konukladık. Fakat Usmân (bir müddet sonra) ölüm sebebi olan bir hastalıkla hastalandı. Vefât edince gasledildi ve kendi elbisesi içinde kefenlendi. Sonra Rasûlullah (S) cenâzenin yanına geldi.

Ümmü'l-Alâ dedi ki: Ben (cenâzeyi tezkiye ederek):

— Ey Ebâ's-Sâib! Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun! Benim (senin hakkında bildiğim ve cemâate bildirmek istediğim) şehâdetim

---

sonra Humus'ta ikaamet eden Ubâde ibnu's-Sâmit ile kadını Ümmü Harâm da bu sefere katılmışlardı. Ümmü Harâm Kıbrıs'a çıktıkları zamân, hırçın bir katıra bindirilmişti. İhtiyâr Ümmü Harâm katırdan düşerek boynu kırılıp, gazâ yolunda şehîd düşmüştür. Böylece Rasûlullah'ın ru'yâsı ve Ümmü Harâm hakkındaki duâsı gerçekleşmiştir. Bu hadîsin bir rivâyeti Cihâd'da geçmişti.

37 Alî ibn Ebî Tâlib el-Kayravânî, kendine âid Kitâbu't-Ta'bîr'inde: Kadınlarla erkeklerin ibâresinin hükmü arasında hiçbir fark yoktur. Kadın, kendisine ehil olmayan birşey gördüğü zamân, bu onun kocasına âid olur, demiştir (Kastallânî).

şudur ki: Allah Taâlâ muhakkak sana ikrâm etmiştir! dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Allah Taâlâ'nın bu ölüye ikrâm ve inâyet buyurduğunu sana ne bildiriyor?"* buyurdu.

Ben de O'na:

— Yâ Rasûlallah! Babam Sana fedâ olsun! Allah (bu îmânlı kuluna ikrâm etmez de) kime ikrâm eder? dedim.

Bu defa da Rasûlullah:

— *"Usmân ibn Maz'ûn'a gelince; yemîn ederim ki, ona yakîn gelmiştir* (yânî o ölmüş bulunuyor). *Ve yine Allah'u yemîn ederim ki, ben de bu ölü için hayır ve saâdet umarım. Yine Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah'ın Rasûlü iken bana* (ve size yarın) *Allah tarafından ne muâmele edileceğini bilemem!"* buyurdu [38].

Bunun üzerine Ümmü'l-Alâ dedi ki:

— Vallâhi bundan sonra ben kimseyi tezkiye etmeye cesâret edemiyorum! demiştir [39].

٢٢ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا وقال ماأدْرِى مايُفْعَلُ بِهِ قالَتْ وأحْزَنَنِى فَنِمْتُ فَرَأيْتُ لِعُثْمانَ عَيْنًا تَجْرِي فأخْبَرْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ فقال ذَلِكَ عَمَلُهُ *

22-..... Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den bu hadîsi haber verdi: Rasûlullah (S):

— *"Ben Usmân ibn Maz'ûn'a da ne yapılacağını bilmem"* buyurdu.

Ümmü'l-Alâ: Rasûlullah'ın bu sözü beni kederlendirdi de akabinde uyudum. Ru'yâmda Usmân'a âid akmakta olan bir pınar gördüm. Uyanınca bu ru'yâyı Rasûlullah'a haber verdim. Rasûlullah:

— *"Bu senin Usmân için gördüğün akan pınar, onun* (sevâb getiren) *amelidir"* buyurdu [40].

---

38 Rasûlullah'ın bu son kelâmı *"...Bana ve size ne yapılacağını bilmem..."* (el-Ahkaaf: 9) âyetine uygun düşmüştür.

39 Bu hadîsin bir rivâyeti Cenâzeler'de de geçmişti.

40 Bu da geçen hadîsin başka bir rivâyetidir. İşte bu hadîste Ümmü'l-Alâ'nın Usmân için gördüğü ru'yâsı başlığa delîldir. Rasûlullah'ın *"Bu akan pınar onun amelidir"* buyurması, onun arkasından devâmlı sevâb getiren bâkî bir ameli vardır demektir. Hakîkaten ona duâ eden bir çocuğu olup, onun da Bedir'de şehîd olduğu bilinmektedir...

١٤ــ بابٌ الحُلْمُ مِنَ الشَّيْطانِ فإذا حَلَمَ فَلْيَبْصُقْ عنْ يَسارِهِ ولْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ عَزَّ وجَلَّ

14- BÂB:

"Hulm şeytandandır. Bir şahıs hulm gördüğü zamân sol tarafına tükürsün ve Azîz ve Celîl olan Allah'a sığınsın".

٢٣ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ أنَّ أبا قَتادَةَ الأنْصارِيَّ وكان مِنْ أصْحابِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم وفُرْسانِهِ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ الرُّؤْيا مِنَ اللَّهِ والحُلْمُ مِنَ الشَّيْطانِ فإذَا حَلَمَ أحَدُكُمُ الحُلُمَ يَكْرَهُهُ فَلْيَبْصُقْ عنْ يَسارِهِ ولْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْهُ فَلَنْ يَضُرَّهُ *

23-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme'den şöyle tahdîs etti: Ebû Katâde el-Ensârî, Peygamber'in sahâbîlerinden ve suvârîlerindendi. O şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Ru'yâ, Allah tarafındandır. Hulm de şeytândandır. Sizden herhangibiriniz hoşlanmayacağı bir hulm gördüğü zamân, uyanınca hemen sol tarafına tükrük atsın ve şeytândan Allah'a sığınsın, böylece şeytân ona zarar veremez!"* [41].

١٥ــ بابُ اللَّبَنِ

15- SÜT (RU'YÂDA GÖRÜLDÜĞÜ ZAMÂN NE İLE TA'BÎR EDİLİR?) BÂBI

٢٤ــ حدّثنا عَبْدانُ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أحبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرني حَمْزَةُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ ابنَ عُمَرَ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم يَقُولُ بَيْنا أنا نائِمٌ أُتِيتُ بِقَدَحِ لَبَنٍ فَشَرِبْتُ مِنْهُ حتَّى إنِّى لأرَى الرِّىَّ يَخْرُجُ مِنْ أظْفارِي ثُمَّ أعْطَيْتُ فَضْلِى يَعْنِى عُمَرَ قالُوا فَما أوَّلْتَهُ يارسولَ اللَّهِ قال العِلْمَ*

41 Bu başlıktaki hadîsin benzeri yakında geçmişti.

24-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim:

— *"Uykuda iken bana bir kadeh süt getirildi. Ondan o kadar içtim ki, kanıklık eserlerinin tâ tırnaklarımdan sızdığını hâlâ duyuyorum. İçtikten sonra artığımı* (Umer ibnu'l-Hattâb'a) *verdim"* buyuruyordu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Bunu ne ile te'vîl ettin? diye sordular.

— *"İlim ile"* cevâbını verdi [42].

١٦ــ بابٌ إذَا جَرٰى اللَّبَنُ فى أطْرَافِهِ أوْ أظافِيرِهِ

16- BÂB: BİR ŞAHIS RU'YÂSINDA SÜTÜN, PARMAKLARINDAN YÂHUD TIRNAKLARINDAN AKTIĞINI GÖRDÜĞÜ ZAMÂN?

٢٥ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** يَعْقُوبُ بنُ إبْراهِيمَ **حدّثنا** أبى عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ **حدّثنى** حَمْزَةُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ أنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم بَيْنا أنا نائِمٌ أُتِيتُ بِقَدَحِ لَبَنٍ فَشَرِبْتُ مِنْهُ حتَّى إنِّى لأرٰى الرِّىَّ يَخْرُجُ مِنْ أطْرافِى فأعْطَيْتُ فَضْلِى عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ فقال مَنْ حَوْلَهُ فَما أوَّلْتَ ذٰلِكَ يارسولَ اللَّهِ قال العِلْمَ *

25-..... İbn Şihâb'dan (o şöyle demiştir): Bana Hamze ibnu Abdillah ibn Umer tahdîs etti ki, kendisi babası Abdullah ibn Umer(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S):

— *"Ben uykuda iken bana bir kadeh süt getirildi. Ben o sütten o kadar içtim ki, kanıp doymayı tâ parmaklarımdan çıkar hâlde duyuyordum. İçtikten sonra artanını Umer ibnu'l-Hattâb'a verdim"* buyurdu.

Etrâfında bulunan sahâbîler:

---

42 Çünkü süt ile ilim, faydalarının çokluğunda ve vücûd ile rûhun iyiliğinin temeli olmakta ortaktır. Kaadı Ebû Bekr ibnu'l-Arabî: Sütü karınlardaki fışkı ile kan arasından süzüp çıkaran Allah (en-Nahl: 66), şekk ile cehl arasından bilgiyi yaratmaya kaadirdir, demiştir... (Kastallânî).

— Yâ Rasûlallah, bunu ne ile te'vîl ettin? diye sordular.
O da:
— *"İlim ile"* diye cevâb verdi [43].

١٧ــ بابُ القَمِيصِ فى المَنامِ

17- RU'YÂDA GÖMLEK GÖRÜLMESİ (VE TA'BÎRİ) BÂBI

٢٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْراهِيمَ حدّثنى أبى عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال حدّثنى أبو اُمامَةَ بنِ سَهْلٍ أنَّهُ سَمِعَ أبا سَعِيدٍ الخُدْرِيَّ يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم بَيْنَما أنا نائِمٌ رَأيْتُ النَّاسَ يُعْرَضُونَ عَلَىَّ وعَلَيْهِمْ قُمُصٌ مِنْها ما يَبْلُغُ الثَّدْىَ ومِنْها ما يَبْلُغُ دُونَ ذٰلِكَ ومَرَّ عَلَىَّ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ وعَلَيْهِ قَمِيصٌ يَجُرُّهُ قالُوا ما أوَّلْتَ يارسولَ اللَّهِ قال الدِّينَ *

26-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ebû Usâme ibn Sehl tahdîs etti ki, kendisi Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S):

— *"Ben uyuduğum esnâda insanlar bana arz olunuyorlardı. Üstlerinde gömlekler vardı. Bu gömleklerin kimi memelere ulaşıyor, kimi daha kısa idi. Bu sırada Umer ibnu'l-Hattâb benim yanıma uğradı. Onun üstünde* (eteklerini yerde) *sürüklediği bir gömlek vardı"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, bunu ne ile te'vîl (yânî ta'bîr) ettin? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Dîn ile"* cevâbını verdi [44].

---

43 Bu da bundan önce geçen hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir. Bunun bir rivâyeti İlim Kitâbı'nda da geçmişti.

44 Çünkü gömlek, dünyâda avreti örter, dîn de âhirette ayıbı örter ve sâhibini her çirkinlikten perdeler.

١٨ــ بابُ جَرِّ القَمِيصِ فى المَنامِ

18- RU'YÂDA GÖMLEĞİ YERDE SÜRÜKLEME BÂBI

٢٧ــ **حدّثنا** سَعيدُ بنُ عُفَيْرٍ **حدّثنى** اللَّيْثُ **حدّثنى** عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى أبو أُمامَةَ بنُ سَهْلٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ رضى اللَّهُ عنه أنَّهُ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ بَيْنا أنا نائِمٌ رأيْتُ النَّاسَ عُرِضُوا عَلَىَّ وعَلَيْهِمْ قُمُصٌ فَمِنْها ما يَبْلُغُ الثَّدْىَ ومِنْها ما يَبْلُغُ دُونَ ذَلِكَ وعُرِضَ عَلَىَّ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ وعَلَيْهِ قَمِيصٌ يَجْتَرُّهُ قالُوا فَما أوَّلْتَهُ يارسولَ اللَّهِ قال الدِّينَ *

27-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim:

— *"Ben uyuduğum sırada insanlar bana arz olunuyorlardı. Üstlerinde gömlekler vardı. Bu gömleklerin kimi memelere varıyor, kimi bundan daha kısa idi. Umer ibnu'l-Hattâb da bana arzolundu. Onun üstünde* (eteklerini yerde) *sürüdüğü bir gömlek vardı"* buyuruyordu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, bunu ne ile te'vîl ettin? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Dîn ile* (te'vîl ettim)" diye cevâb verdi [45].

١٩ــ بابُ الخُضرِ فِي المَنامِ والرَّوْضَةِ الخَضْرَاءِ

19- RU'YÂDA YEŞİLLİKLER VE YEŞİL BAHÇE GÖRMEK BÂBI

٢٨ــ **حدّثنى** عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ الجُعْفِىُّ **حدّثنا** حَرَمِىُّ بنُ عُمارَةَ **حدّثنا** قُرَّةُ بنُ خالِدٍ عنْ مُحَمَّدِ بنِ سِيرِينَ قال قال قَيْسُ بنُ عُبادٍ كُنْتُ ز،

45 el-Hakîm et-Tirmizî'nin *Nevâdiru'l-Usûl* kitâbında, Rasûlullah'a bu soruyu soranın Ebû Bekr es-Sıddîk olduğu ve gömleğin dîn ile ta'bîr edileceği, gömlek uzunluğunun, sâhibinin ardından eserlerinin bekaasına delâlet ettiği üzerinde ittifâk ettikleri vardır. Bir de bu gömlek uzunluğu, ru'yâda övülen meselerdendir. Uyanıkken gömleği yerde sürüklendiğinde ise kötülenir. Çünkü gömleği uzatmak aleyhine tehdîd gelmiştir (Kastallânî).

حَلْقَةٍ فِيها سَعْدُ بنُ مالِكٍ وابنُ عُمَرَ فَمَرَّ عَبْدُ اللَّهِ بنُ سَلامٍ فقالُوا هٰذا رجُلٌ مِنْ أهْلِ الجَنَّةِ فَقُلْتُ لهُ إنَّهُمْ قالُوا كَذَا وكَذَا قال سُبْحانَ اللَّهِ ما كانَ يَنْبَغِى لَهُمْ أنْ يَقُولُوا مالَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ إنَّما رأيْتُ كأنَّما عَمُودٌ وُضِعَ فى رَوْضَةٍ خَضْرَاءَ فَنُصِبَ فِيها وفي رأسِها عُرْوَةٌ وفى أسْفَلِها مِنْصَفٌ والمِنْصَفُ الوَصِيفُ فَقيلَ ارْقَهْ فَرَقيتُ حتَّى أخَذْتُ بالعُرْوَةِ فَقَصَصْتُها عَلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهِ عليه وسلم فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ يَمُوتُ عَبْدُ اللَّهِ وهْوَ آخِذٌ بالعُرْوَةِ الوُثْقَى *

28-..... Muhammed ibn Sîrîn dedi ki: Kays ibnu Abbâd şöyle dedi: Ben bir halkada bulundum ki, orada Sa'd ibn Mâlik ile İbnu Umer de vardı. Derken Abdullah ibn Selâm uğradı. Oradakiler:

— Bu cennet ehlinden olan bir adamdır! dediler.

Ben de ona:

— Buradakiler senin hakkında şunu, şunu söylediler, dedim.

Abdullah ibn Selâm:

— ***Subhânallah!*** Onlara, hakkında kendileri için bir ilim mevcûd olmayan bir sözü söylemeleri uygun olmaz. Ben sâdece şöyle bir ru'yâ görmüştüm: Sanki yemyeşil bir bahçenin içine konulmuş bir sırık vardı. Bu sırık orada dikilmişti. Bu sırığın başında da bir kulp vardı. Bu sırığın aşağısında da bir mınsaf vardı - "Mınsaf", "Vasîf" (yânî "Hizmetçi") demektir-. Bana: Bu sırığa çık! denildi. Ben çıktım ve hattâ tepedeki kulpu elime aldım. Nihâyet bu ru'yâmı Rasûlullah'a arzettim. Rasûlullah (S): *"Abdullah, bu en sağlam kulpu tutmuş olarak vefât eder"* buyurdu [46].

٢٠ــ بابُ كَشْفِ المَرْأةِ فى المَنامِ

20- ERKEĞİN RU'YÂDA BİR KADINI AÇMASI BÂBI

---

46 Hadîs başlığın ikinci fıkrasına uygundur. Bunun bir rivâyeti Abdullah ibn Selâm'ın fazîleti bâbı'nda da geçmişti. Müslim de bunun Fadâil'de birkaç tâne rivâyetini getirmiştir.

Hadîsin sonunda Rasûlullah'ın *"Sağlam kulp"* ta'bîri, şu âyetin muhtevâsına işârettir: ***"Hakîkat îmân ile küfr apaçık meydana çıkmıştır. Artık her kim azgınları tanımayıp da Allah'a îmân ederse, o muhakkak ki kopması olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır..."*** (el-Bakara: 256).

٢٩ــ **حدّثنا** عُبَيْدُ بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** أَبو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللّه عنها قالَتْ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم أُرِيتُكِ فِي المَنامِ مَرَّتَيْنِ إذَا رجُلٌ يَحْمِلُكَ فى سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ فَيَقُولُ هَذِهِ امْرَأَتُكَ فأَكْشِفُها فإذَا هَىَ أَنْتِ فأَقُولُ إنْ يَكُنْ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّهِ يُمْضِهِ *

29-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(Yâ Âişe!) *Sen iki kerre ru'yâmda bana gösterildin. Bir adam ipekten bir parça üzerinde senin sûretini taşıyordu. O adam:*

— Bu (sûretin sâhibi) *senin müstakbel zevcendir, diyordu.*

Şimdi ben o sûreti açıyorum ki (yânî yüzünden anlıyorum ki), *o sûret, sen idin. Cibrîl'in o sözü üzerine ben:*

— Eğer şu ru'yâm Allah tarafından gösterilmiş ise, Allah bunu infâz edip gerçekleştirir, dedim" [47].

٢١ــ بابُ ثِيابِ الحَرِيرِ فى المَنامِ

21- RU'YÂDA İPEK ELBİSE GÖRMEK BÂBI

٣٠ ــ **حدّثنا** مُحَمَّدٌ أخبرنا أَبو مُعاوِيَةَ أَخْبرنا هِشامٌ عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم أُرِيتُكِ قَبْلَ أنْ أَتَزَوَّجَكِ مَرَّتَيْنِ رأَيْتُ المَلَكَ يَحْمِلُكِ فى سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ فَقُلْتُ لهُ اُكْشِفْ فَكَشَفَ فإذَا هِىَ أَنْتِ فَقُلْتُ إنْ يَكُنْ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّهِ يُمْضِهِ ثُمَّ أُرِيتُكِ يَحْمِلُكِ فى سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ فَقُلْتُ اكْشِفْ فَكَشَفَ فإذَا هِىَ أَنْتِ فَقُلْتُ إنْ يَكُ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّهِ يُمْضِهِ *

30-..... Bize Hişâm, babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Ben seninle evlenmeden önce sen bana ru'yâda iki kerre gösterildin: Ben meleği, ipekten bir kumaş parçası üzerinde senin sûretini taşıyor gördüm. Ben ona:*

— Bu kumaş parçasını aç! dedim.

---

47 Başlığa uygunluğu *"Şimdi ben o sûreti açıyorum ki"* sözündedir. Bunun bir rivâyetini Buhârî, Nikâh'ta; Müslim de Fadâil'de getirmiştir.

Melek onu açtı, bir de baktım ki, o sen idin. Ben:

— Eğer bu ru'yâ Allah tarafından ise Allah bunu infâz eder! dedim.

Sonra melek seni bir ipek parçası üzerinde taşırken, ikinci defa bana gösterildin. Ben ona:

— Bu parçayı aç! dedim.

O da açtı; bir de baktım ki, o sûret sen idin. Bunun üzerine ben:

— Eğer bu ru'yâ Allah tarafından gösterilmiş ise, Allah bunu infâz eder, dedim'' [48].

٢٢ــ بابُ المَفَاتِيحِ في اليَدِ

22- RU'YÂDA ELDE ANAHTARLAR GÖRÜLMESİ BÂBI

٣١ــ **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ **حدّثنى** عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى سَعيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الكَلِمِ ونُصِرْتُ بالرُّعْبِ وبَيْنا أنا نائِمٌ أُتِيتُ بِمَفاتِيحِ خَزَائِنِ الأَرْضِ فَوُضِعَتْ فى يَدِي : قال مُحَمَّدٌ وبَلَغَنِى أنَّ جَوَامِعَ الكَلِمِ أنَّ اللَّهَ يَجْمَعُ الأُمُورَ الكَثِيرَةَ الَّتى كانَتْ تُكْتَبُ فى الكُتُبِ قَبْلَهُ فى الأَمْرِ الواحِدِ والأَمْرَيْنِ أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ *

31-..... İbn Şihâb'dan (o, şöyle demiştir): Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *''Ben cevâmi'u'l-kelim ile gönderildim. Ben* (bir aylık mesâfedeki düşman gönüllerine) *korku salmak sûretiyle yardım olundum. Bir de ben uyuduğum sırada, bana yer'in hazînelerinin anahtarları getirildi de benim elime konuldu''.*

Muhammed (ibnu'z-Zuhrî) şöyle demiştir: Ve bize şöyle bâliğ oldu ki, ''Cevâmi'u'l-kelim'' şudur: Allah Taâlâ, Peygamber'den önceki kitâblarda bir iş hakkında, iki iş hakkında veyâ bunun benzeri hakkında yazılmakta olan birçok şeyleri onun içine toplar birleştirir [49].

---

48 Bu da aynı hadîsin biraz farkla başka bir yoldan rivâyetidir.

49 Başlığa uygunluğu *''Ben uyuduğum sırada bana Yer'in hazînelerinin anahtarları getirildi de elime konuldu''* sözündedir.

٢٣ــ بابُ التَّعْلِيقِ بِالعُرْوَةِ والحَلْقَةِ

23- RU'YÂDA SAĞLAM KULPA VE HALKAYA YAPIŞMAK BÂBI

٣٢ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا أَزْهَرُ عنِ ابنِ عَوْنٍ ح وحدثنى خَلِيفَةُ حدّثنا مُعاذٌ حدّثنا ابنُ عَوْنٍ عنْ مُحَمَّدٍ حدّثنا قَيْسُ بنُ عُبَادٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ سَلامٍ قال رَأَيْتُ كأنِّى فى رَوْضَةٍ وَسْطَ الرَّوْضَةِ عَمُودٌ فى أَعْلَى العَمُودِ عُرْوَةٌ فَقِيلَ لِى ارْقَهْ قُلْتُ لاأَسْتَطِيعُ فأتانِى وَصِيفٌ فَرَفَعَ ثِيابِى فَرَقِيتُ فاسْتَمْسَكْتُ بِالعُرْوَةِ فانْتَبَهْتُ وأنا مُسْتَمْسِكٌ بِها فَقَصَصْتُها عَلى النبِيِّ صلى اللَّه عليه وسلم فقال تِلْكَ الرَّوْضَةُ رَوْضَةُ الإِسْلامِ وذٰلِكَ العَمُودُ عَمُودُ الإِسْلامِ وتِلْكَ العُرْوَةُ عُرْوَةُ الوُثْقَى لا تَزالُ مُسْتَمْسِكًا بِالإِسْلامِ حتَّى تَمُوتَ *

32-..... (Buradaki iki senedde) Abdullah ibn Selâm (R) şöyle demiştir: Ben kendimi ru'yâmda sanki bir bahçe içinde gördüm. Bahçenin ortasında bir direk vardı. Bu direğin en yüksek yerinde de bir tutunacak kulp, bir çember vardı. Bana:

— Haydi bu direğe çık! denildi.

Ben:

— Gücüm yetmez! dedim.

Bunun üzerine yanıma bir hizmetçi geldi ve arkamdan elbisemi kaldırdı. Ben direğe çıktım ve oradaki kulpa sımsıkı yapıştım. Netîcede o kulpa sımsıkı yapışır hâlde iken uyandım. Akabinde bu ru'yâmı Peygamber(S)'e arzedip anlattım. Peygamber:

— *"Gördüğün bu bahçe, İslâm bahçesidir* (yânî İslâm Dîni'dir). *O direk de İslâm direği olan Tevhîd'dir. O kulp da çok sağlam olan îmân kulpudur. Sen ölünceye kadar İslâm Dîni'ne yapışarak yaşayacaksın"* buyurdu [50].

Bunun birer rivâyeti Cihâd'da ve bu kitâbda geçmişti.

"Cevâmi'u'l-kelim", yânî câimalı sözler, az lafız ile çok ma'nâları toplayan edebî vecîzeler demektir. Hadîsteki *"Cevâmi'u'l-kelim"* ile murâd, Kur'ân-ı Kerîm'dir ki, onun her âyeti, her cümlesi böyle müstesnâ bir üslûbu ihtivâ ederek Peygamber tarafından tebliğ edilmiştir. Çünkü lafız kısalığı ile berâber ma'nâ bolluğunda Kur'ân en yüksek derecededir. Cevâmi'u'l-kelim olan hadîsler de çoktur...

Hadîsin diğer fıkraları daha önce geçtiği yerde açıklanmıştı.

50 Başlığa uygunluğu "O kulpa sımsıkı yapıştım" sözünden alınır. Bu, yakında

٢٤ــ بابُ عمُودِ الفُسْطاطِ تَحْتَ وِسادَتِهِ

24- RU'YÂDA BÜYÜK ÇADIRIN DİREĞİNİ YASTIĞININ ALTINDA -YÂHUD: YASTIĞININ YANINDA- GÖRMEK BÂBI [51]

٢٥ــ بابُ الإسْتَبْرَقِ ودُخُولِ الجَنَّةِ فى المَنامِ

25- RU'YÂDA KALIN İPEK KUMAŞ GÖRMEK VE YİNE RU'YÂDA CENNETE GİRMEYİ GÖRMEK BÂBI

٣٣ــ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أسَدٍ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال رَأيْتُ فى المَنامِ كأنَّ في يَدِي سَرَقَةً مِنْ حَرِير لا أهْوِى بِها إلى مَكانٍ فى الجَنَّةِ إلاَّ طارَتْ بى إلَيْهِ فَقَصَصْتُها عَلى حَفْصَةَ فقَصَّتْها حَفْصَةُ عَلى النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم فقال إنَّ أخاكِ رَجُلٌ صالِحٌ أوْ قال إنَّ عَبْدَ اللَّهِ رَجُلٌ صالِحٌ *

33-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Ben ru'yâda şöyle gördüm: Sanki elimde ipekten bir kumaş parçası vardı, bununla cennette hangi mekâna doğru işâret edersem, o beni muhakkak oraya doğru uçuruyordu. Ben bu ru'yâmı Hafsa'ya anlattım. Hafsa da bunu Peygamber(S)'e arzetti. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Şübhesiz senin bu kardeşin ne iyi bir adamdır* -yâhud: *Şübhesiz Abdullah ne iyi bir adamdır-!"* buyurmuştur [52].

---

geçen hadîsin bir rivâyetidir. Buhârî bunu burada ayrı ayrı iki senedle getirmiştir: Biri Abdullah ibn Muhammed'den ki, el-Müsnidî ile ma'rûftur... İkincisi de Halîfe ibn Hayyât'tan; o da Muâz ibn Muâz yolundan.

Ru'yâ ta'bîr edicileri: Halka ve kulp, kendisine sıkıca tutunmuş kimsenin dînindeki kuvvetine ve kurtuluşuna delâlet ederler, demişlerdir.

51 Buhârî belki bu başlıkta Ya'kûb ibn Sufyân, Taberânî ve Hâkim'in Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs'tan rivâyet ettikleri şu hadîse işâret etmiştir: Ben Rasûlullah'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Ben uykumda iken Kitâb'ın direğini başımın altında taşıyorum gördüm. Gözüm onu ta'kîb etti. Bir de baktım ki, o beni Şâm'a kasdettirdi. Dikkat edin! Fitneler vâki olacağı zamân îmân Şâm'dadır"*...

Bu hadîs, İbn Hâcer'in de dediği gibi, Buhârî'nin şartına en yakındır... (Kastallânî).

52 Bu hadîsin birer rivâyeti daha geniş olarak Namâz Kitâbı, "Gece namâzı bâbı"nda geçmiştir. Müslim'deki rivâyetlerden birinde Rasûlullah: *"Evet, Abdullah ibn Umer ne iyi bir gençtir, keşki gece namâzı kılaydı..."* şeklinde gelmiştir.

٢٦ــ بابُ القَيْدِ فى المَنامِ

26- RU'YÂDA KAYD (YÂNÎ BAĞLAMA) GÖRMEK BÂBI

٣٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ صبَّاحٍ حدّثنا مُعْتَمِرٌ قال سَمِعْتُ عَوْفًا حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِيرِينَ أَنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إذَا اقْتَرَبَ الزَّمانُ لَمْ تَكَدْ تَكْذِبُ رُؤْيا المُؤْمِنِ ورُؤْيا المُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ . وما كان مِنَ النُّبُوَّةِ فإنَّهُ لا يَكْذِبُ . قال مُحَمَّدٌ وأنا أَقُولُ هٰذِهِ قال وكان يُقالُ الرُّؤْيا ثَلاثٌ حَدِيثُ النَّفْسِ وتَخْوِيفُ الشَّيْطانِ وبُشْرَى مِنَ اللَّهِ فَمَنْ رَأَي شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلايَقُصُّهُ عَلى أَحَدٍ ولْيَقُمْ فَلْيُصَلِّ قال وكان يُكْرَهُ الغُلُّ فِي النَّوْمِ وكان يُعْجِبُهُمُ القَيْدُ ويُقالُ القَيْدُ ثَباتٌ فى الدِّينِ* ورَوى قَتَادَةُ ويُونُسُ وهِشامٌ وأَبو هِلالٍ عنِ ابنِ سِيرِينَ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم وأَدْرَجَهُ بَعْضُهُمْ كُلَّهُ فى الحَدِيثِ وحَدِيثُ عَوْفٍ أَبْيَنُ : وقال يُونُسُ لا أَحْسِبُهُ إلاَّ عنِ النبىِّ ﷺ فى القَيْدِ * قال أَبو عَبْدِ اللَّهِ لاتَكُونُ الأَغْلالُ إلاَّ فى الأَعْناقِ *

34..... Bize Muhammed ibn Sîrîn tahdîs etti ki, kendisi Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

—*"Zamân yaklaşınca mü'minin ru'yâsı yalan çıkmaz. Çünkü mü'minin ru'yâsı, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür. Nübüvvetten cüz' olan şey ise yalan olmaz"* [53].

Ve Muhammed ibn Sîrîn şöyle dedi: Ben de bunu söylerim (yânî

53 Başlığa uygunluğu "Bağdan ve bağlanmadan hoşlanırdı" sözündedir.

Zamân, vakit demektir. Vaktin azına da, çoğuna da lugatçiler zamân demişlerdir. Astronomiye göre zamân, güneşin burçlar mıntıkasına bir kerre geçmesi müddetine denilmiştir ki, bu bir senedir, dört mevsime ayrılmıştır. Bahar, yaz, güz, kış.

"Zamânın yaklaşması" ta'bîrine gelince, şârihler bunda iki türlü anlayış olduğunu bildirirler: Birisi gece ile gündüz zamânlarının birbirine yaklaşmaları demektir ki, gece ile gündüzün müsâvî olduğu zamânlardır. Bir de kıyâmet kopmazdan önceki günlerde de gece ile gündüzün dâima eşit olacağı bildirilmiştir...

İkinci görüş, zamânın yaklaşması ile maksad, kıyâmet kopmasının yaklaşmasıdır. Bu ma'nâ birincisi gibi birtakım hesâblar ve astronomik ıstılâhlara muhtâc olmadığı için şârih İbn Battâl bunu tercîh etmiştir...

Bu hadîsle ilgili güzel bir açıklama *Kaamûs Ter.*, I., 426-427. sahîfelerinden okunmaya değer.

bu ümmet ve onların sâlihinin ve fâcirinin ru'yâları sâdıka olur da ru'yâları doğru olan olur).

Geçen senedle İbn Sîrîn dedi ki: (Ebû Hureyre tarafından) şöyle deniyordu: Ru'yâ üç sınıftır: Nefsin konuşması, şeytânın korkutması ve Allah tarafından olan müjde. Kim ru'yâsında hoşlanmayacağı birşey görürse, bunu hiç kimseye anlatmasın ve kalkıp namâz kılsın!

Yine İbn Sîrîn dedi ki: Ebû Hureyre ru'yâda ğull (lâle ve kelepçe) görmekten hoşlanmazdı da kayıddan (yânî bağdan ve bağlanmadan) hoşlanırdı. Ve "Kayd, dînde sebâttır" denilirdi [54].

Ve Katâde, Yûnus ibn Ubeyd, Hişâm ibn Hassân ve Ebû Hilâl bu hadîsin aslını İbn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den rivâyet etmişlerdir. Bunların bâzısı da ("Ru'yâ üç sınıftır"dan "Kayd, dînde sebâttır" sözüne kadar olan) bu ifâdeleri merfû' olarak hadîste kılmışlardır.

Buhârî dedi ki: Ve Avf el-A'râbî'nin hadîsi merfû'u mevkûftan ayırmakta daha açıktır (bilhassa İbn Sîrîn'in "Ben de bunu söylerim" kavlinin açıklamasıyle).

Ve Yûnus ibn Ubeyd: Ben onların bâzısının bunu hadîse katmalarını sanmam, onlar ancak bu "Kayd" hakkındaki hadîsi Peygamber'den söylemişlerdir, dedi.

Buhârî: "el-Ağlâl", ancak boyunlarda olur, dedi [55].

٢٧ــ بابُ العَيْنِ الجَارِيَةِ فى المَنامِ

27- RU'YÂDA AKAN PINAR GÖRÜLMESİ BÂBI

٣٥ــ حدّثنا عَبْدانُ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ خارِجةَ بنِ زَيْدِ بنِ ثابِتٍ عنْ أُمِّ العَلاءِ وهْىَ امْرَأةٌ منْ نِسائِهِمْ بايَعَتْ رسُولَ اللَّهِ ﷺ قالَتْ طارَ لَنا عُثْمانُ بنُ مَظْعُونٍ فى السُّكْنَى حِينَ اقْتَرَعَتِ الأنْصارُ عَلى سُكْنَى المُهاجِرِينَ فاشْتَكَى فَمرَّضْناهُ حتَّى تُوُفِّىَ ثُمَّ جَعَلْناهُ فى أثْوابِهِ فَدَخَلَ عَلَيْنا رسولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ أبا السَّائِبِ فَشَهادَتِى عَلَيْكَ

54 Buhârî bu kısımlarda ru'yâ ta'bîrinin imâmı olan Muhammed ibn Sîrîn'den bâzı nakiller ve bilgiler nakletmektedir. Bunlar da diğer hadîsçiler tarafından senedlerle rivâyet edilmektedir.

55 Buhârî bu sözüyle "el-Ağlâl"in boyunlara takılan bir işkence âleti olduğunu ifâde etmiştir ki, bu birçok âyetlerde geçmektedir.

لَقَدْ أَكْرَمَكَ اللَّهُ قال وما يُدْرِيكِ قُلْتُ لا أَدْرِى واللَّهِ قال أَمَّا هُوَ فَقَدْ جاءَهُ الْيَقِينُ إِنِّى لأَرْجُولهُ الخَيْرَ مِنَ اللَّهِ واللَّهِ ما أَدْرِي وأنا رسولُ اللَّهِ ما يُفْعَلُ بِى ولا بِكُمْ قالَتْ أُمُّ العَلاءِ فَواللَّهِ لا أُزَكِّى أَحَدًا بَعْدَهُ قالَتْ ورَأَيْتُ لِعُثْمانَ فى النَّوْمِ عَيْنًا تَجْرِى فَجِئْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لهُ فقال ذاكِ عَمَلُهُ يَجْرى لهُ *

35-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Zeyd ibn Sâbit'in oğlu Hârice'den; o da Ensâr kadınlarından biri olup Rasûlullah (S) ile bey'at eden Ümmü'l-Alâ'dan tahdîs etti. Ümmü'l-Alâ (R) şöyle demiştir: Muhâcirler'in (Mekke'den Medîne'ye geldiklerinde) ikaamet edecekleri yerleri tesbît etmek üzere Ensâr, kendi aralarında kur'a çektikleri zamân Usmân ibn Maz'ûn'un ikaameti bizim âileye düşmüştü. Usmân bizim evimizde bir müddet ikaametten sonra hastalandı. Bizler onun hastalığında işlerini görüp hastabakıcılığını yaptık, nihâyet vefât etti. Sonra onu kendi elbisesi içinde kefenledik. Akabinde Rasûlullah bizim yanımıza (cenâzeye) geldi. Ben:

— Yâ Ebâ's-Sâib! Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun! Benim senin hakkındaki şehâdetim şudur: Muhakkak Allah sana ikrâm etmiştir! dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah bana:

— "(Allah'ın bu ölüye ikrâm ettiğini) *sana bildiren nedir?*" diye sordu.

Ben de:

— Vallâhi bilmem! dedim.

Rasûlullah:

— *"Ammâ Usmân'a gelince; muhakkak ki ona yakîn gelmiştir* (yânî o ölmüştür). *Ben de onun için Allah'tan hayır ve saâdet umarım. Vallâhi yine ben, Allah'ın Rasûlü iken, bana ve size* (Allah tarafından) *ne muâmele edileceğini bilemem"* buyurdu.

Ümmü'l-Alâ: Vallâhi ben bundan sonra kimseyi tezkiye etmeye cesâret edemedim, dedi.

Yine Ümmü'l-Alâ dedi ki: Ben ru'yâmda Usmân ibn Maz'ûn'un akan bir pınarı olduğunu gördüm. Akabinde Rasûlullah'a gelip bu ru'yâmı kendisine zikrettim. Rasûlullah:

— *"Bu senin gördüğün pınar, kendisinden sonra onun için akmaya devâm eden amelidir"* buyurdu [56].

---

56 Yânî ölümünden sonra sevâbı cereyân eden amelidir. Usmân, zenginlerden idi.

٢٨ــ بابُ نَزْعِ الماءِ مِنَ البِئْرِ حتَّى يَرْوَى النَّاسُ : رواهُ أَبو هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ

28- RU'YÂDA İNSANLAR SUYA KANINCAYA KADAR KUYUDAN SU ÇEKİP ÇIKARMA BÂBI

Bu, kuyudan su çekme hadîsini Ebû Hureyre (R) Peygamber(S)'den rivâyet etti [57].

٣٦ــ **حدّثنا** يَعْقُوبُ بنُ إبْراهِيمَ بنِ كَثِيرٍ **حدّثنا** شُعَيْبُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** صَخْرُ بنُ جُوَيْرِيَةَ **حدّثنا** نافِعٌ أنَّ ابنَ عُمَرَ رضى اللّٰه عنهما **حَدَّثَهُ** قال قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم بَيْنا أنا عَلى بِئْرٍ أنْزِعُ مِنْها إذْ جاءَنِى أبو بَكْرٍ وعُمَرُ فأخَذَ أبوبَكْرٍ الدَّلْوَ فَنَزَعَ ذَنُوبًا أوْ ذَنُوبَيْنِ وفى نَزْعِهِ ضَعْفٌ فَغَفَرَ اللّٰهُ لهُ ثُمَّ أخَذَها ابنُ الخَطَّابِ مِنْ يَدِ أبى بَكْرٍ فاسْتَحالَتْ فى يَدِهِ غَرْبًا فَلَمْ أرَ عَبْقَرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَفْرِي فَرِيَّهُ حتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطَنٍ *

36-..... Bize Nâfi' tahdîs etti ki, ona da İbn Umer (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Ben bir kuyu üzerinde bulunup ondan* (kova ile) *su çıkarmakta olduğum sırada birden yanıma Ebû Bekr ile Umer geldi. Akabinde Ebû Bekr kovayı aldı da bir yâhud iki dolu kova su çekti. Fakat onun su çekişinde bir za'f ve güçlük vardı. Allah Ebû Bekr'i mağfiret etsin. Sonra kovayı Ebû Bekr'in elinden Umer ibnu'l-Hattâb aldı. Ve o alınca bu kova Umer'in elinde büyük bir kovaya dönüştü. Ben, insanlar içinde Umer'in gördüğü işi işleyebilecek kuvvette kuvvetli ve kâmil bir kişi göremedim. En sonu insanlar o meydanı develerin sulak ve eylek yeri edindiler"* [58].

Onun vefâtından sonra devâm eden bir sadakası olması uzak olmaz. Onun kendisinden sonra es-Sâib adında da bir oğlu vardı. Bu hadîsin bir rivâyeti "Kadınların ru'yâsı bâbı"nda da geçmişti.

57 Ebû Hureyre'nin rivâyet ettiği bu hadîs, bundan sonraki bâbda gelecektir.

58 Ebû Bekr'in bir yâhud iki kova su çekmesine mukaabil, Umer'in koca bir kova ile kuvvetle su çekip halkı sulamasında, hattâ bu kuyu başının develer için sulak ve eylek edinilmesinde, Ebû Bekr'in devlet başkanlığı zamânında dînden çıkma isyânlarıyle uğraşması ve başkanlığının az devâm etmesi sebebleriyle İslâm fetihlerinin azlığına, Umer zamânında ise hiçbir mânia ile karşılaşmayarak uzun zamân fetihlerin devâm etmesine ve İslâm adâlet ve hürriyetinden halkın kana kana faydalanmasına işâret vardır, denilmiştir.

Bunun bir rivâyeti "Ebû Bekr'in fazîleti bâbı"nda da geçmişti.

٢٩ــ بابُ نَزْعِ الذَّنُوبِ والذَّنُوبيْنِ مِنَ البِئْرِ بَضَعْفٍ

29- RU'YÂDA KUYUDAN ZAÎFLIKLA BERÂBER BİR YÂHUD İKİ DOLU KOVA SU ÇEKMEK BÂBI

٣٧ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا زُهَيْرٌ حدّثنا مُوسٰى بنُ عُقْبَةَ عنْ سالِمٍ عنْ أبِيهِ عنْ رُويا النبيِّ ﷺ فى أبى بَكْرٍ وعُمَرَ قال رأَيْتُ النَّاسَ اجْتَمَعُوا فقامَ أَبو بَكْرٍ فَنَزَعَ ذَنُوبًا أَوْ ذَنُوبَيْنِ وفي نَزْعِهِ ضَعْفٌ واللَّهُ يَغْفِرُ لهُ ثُمَّ قامَ ابنُ الخَطَّابِ فاسْتَحالَتْ غَرْبًا فَما رَأَيْتُ مِنَ النَّاسِ يَفْرِى فَرْيَهُ حتّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطَنٍ *

37-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim'den; o da babası İbn Umer-(R)'den, Peygamber(S)'in Ebû Bekr ile Umer'in kuyudan su çekmeleri hakkındaki hadîsini tahdîs etti. Peygamber bu ru'yâsında şöyle buyurmuştur: *"Ben ru'yâmda insanları* (bir kuyu başında) *toplanmışlar gördüm. O sırada Ebû Bekr kalktı.* (Halkı sulamak için kuyudan) *bir yâhud iki kova su çekti. Fakat Ebû Bekr'in su çekmesinde bir za'f vardı. Allah Ebû Bekr'i mağfiret etsin! Bundan sonra Umer ibnu'l-Hattâb kalktı.* (Kovayı Ebû Bekr'den aldı.) *Kova -Umer'in elinde- büyük bir kovaya dönüştü. Artık ben insanlar içinde Umer'in gördüğü işi işleyebilecek kuvvette kuvvetli ve kâmil bir kişi göremedim. En sonu insanlar o meydanı develerin sulak ve eylek yeri edindiler"* [59].

٣٨ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ حدّثنى اللَّيْثُ قال حدّثنى عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى سَعيدٌ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ أخبَرَهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قال بَيْنا أنا نائِمٌ رأَيْتُنِى عَلى قَلِيبٍ وعَلَيْها دَلْوٌ فنَزَعتُ مِنْها ماشاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَخَذَها ابنُ أبِى قُحافَةَ فنَزَعَ مِنْها ذَنُوبًا أَوْذَنُوبَيْنِ وفى نَزْعِهِ ضَعْفٌ واللَّهُ يَغْفِرُ لهُ ثُمَّ اسْتَحالَتْ غَرْبًا فأَخَذَها عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ فَلَمْ أَرَ عَبْقَرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَنْزِعُ نَزْعَ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ حتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطَنٍ *

38-..... Ebû Hureyre (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Ben uyuduğum esnâda kendimi duvarı örülmemiş*

---

59 Bu hadîs, bundan öncekinin başka yoldan gelen bir rivâyetidir.

bir kuyu başında gördüm. Kuyunun üzerinde bir kova bulunuyordu. Ben hemen o kuyudan Allah'ın dilediği kadar su çıkardım. Sonra kovayı Ebû Kuhâfe'nin oğlu aldı, o da dolu olarak bir yâhud iki kova su çekti. Onun çekişinde bir zaîflık vardı. Allah onu mağfiret eylesin! Sonra o kova, olduğundan daha büyük bir kova hâline dönüştü. Bu sefer onu Hattâb oğlu Umer aldı. Artık ben insanlardan Umer ibnu'l-Hattâb'ın çekişi gibi kusursuz su çeken hiçbir abkârî (ulu ve kâmil kişi) *görmedim. Nihâyet insanlar kendileri ve hayvanları gereği gibi suya kandıktan sonra, su yöresinde olan otlaklarına istirâhata çekildiler''* [60].

٣٠ــ بابُ الإسْتِرَاحَةِ في المَنامِ

30- RU'YÂDA İSTİRÂHAT ETMEK BÂBI

٣٩ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ إبْراهِيمَ حدّثنا عَبْدُ الرَّزّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمّامٍ أنَهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه يَقُولُ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم بَيْنا أنا نائِمٌ رأيْتُ أنّى عَلى حَوْضٍ أسْقِى النّاسَ فأتانِي أبُو بَكْرٍ فأخَذَ الدَّلْوَ مِنْ يَدِى لِيُرِيحَنِى فَنَزَعَ ذَنُوبَيْنِ وفى نَزْعِهِ ضَعْفٌ واللّهُ يَغْفِرُ لَهُ فأتَى ابنُ الخَطّابِ فأخَذَ مِنْهُ فَلَمْ يَزَلْ يَنْزِعُ حتّى تَوَلّى النّاسُ والحَوْضُ يَتَفَجّرُ *

39-..... Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den tahdîs etti ki, Hemmâm da Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *''Ben uyurken kendimi bir havuz başında, insanları sular hâlde gördüm. Derken benim yanıma Ebû Bekr geldi ve beni râhatlandırmak için elimden kovayı alıp iki kova su çekti. Onun çekişinde bir nevi' za'f vardı. Allah onu mağfiret eylesin! Müteâkıben Hattâb oğlu geldi ve ondan kovayı aldı. Artık o, kuyudan su çıkarmağa devâm etti. Nihâyet insanlar* (suya kanıp) *arkalarına döndüler, havuz ise hâlâ su kaynayıp akar hâlde idi''* [61].

---

60 Âlimler dedi ki: Bu ru'yâ, Ebû Bekr ile Umer'in halîfelikleri husûsunda cereyân edecek şeylerin zuhûru, insanların bu iki zâtla faydalanması gibi şeylerin açık bir misâlidir. Bu iyiliklerin hepsi, Peygamber'den alınmıştır. Çünkü bu işin (devleti ve insanları idâre işinin) en büyük ve en mükemmel sâhibi O idi....
Bu hadîsleri Müslim de Fadâil'de getirmiştir.

61 Başlığa uygunluğu *''Beni rahatlandırmak için''* sözünden alınır. Bunu Müslim de Fadâil'de getirmiştir.

٣١ــ بابُ القَصْرِ فِى المَنامِ

31- RU'YÂDA KÖŞK GÖRMEK BÂBI

٤٠ــ حدّثنا سَعيدُ بنُ عُفَيْرٍ حدّثنى اللَّيْثُ حدّثنى عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى سَعيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال بَيْنا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رسولِ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم قال بَيْنا أنا نائِمٌ رأيْتُنِى فى الجَنَّةِ فإذَا امْرَأةٌ تَتَوَضَّأُ إلى جانِبِ قَصْرٍ قُلْتُ لِمَنْ هَذَا القَصْرُ قالُوا لِعُمَرَ بنِ الخَطَّابِ فَذَكَرْتُ غَيْرَتَهُ فَوَلَّيْتُ مُدْبِرًا قال أبو هُرَيْرَةَ فَبَكَى عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ ثُمَّ قال أعَلَيْكَ بأبى أنْتَ وأُمّى يارسولَ اللَّهِ أغارُ *

40-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb huzûrunda bulunduğumuz sırada, O bize şöyle buyurdu: *"Ben bir kerre uyurken kendimi cennette gördüm. O sırada bir kadın gördüm ki, o bir köşkün yanında abdest almakta idi.* (Yanımdaki meleklere):

— *Bu köşk kimindir? diye sordum.*

Onlar:

— *Bu Umer ibnu'l-Hattâb içindir, dediler.*

(Oraya girmek istedim, fakat) *Umer'in kıskançlığını hatırladım da hemen yüzümü arkama çevirdim".*

Ebû Hureyre: Umer ibnu'l-Hattâb (sevincinden) ağladı da, sonra:

— Babam anam Sana fedâ olsun yâ Rasûlallah; ben Sana karşı mı kıskançlık edeceğim! dedi [62].

٤١ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ عَلِىٍّ حدّثنا مُعْتَمِرُ بنُ سُلَيْمانَ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ ابنُ عُمَرَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم دَخَلْتُ الجَنَّةَ فإذَا أنا بَقَصْرٍ مِنْ ذَهَبٍ فَقُلْتُ لِمَنْ هَذَا فَقالُوا لِرَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَما مَنَعَنى أنْ أدْخُلَهُ يااِبنَ الخَطَّابِ إلاَّ ما أعْلَمُ مِنْ غَيْرَتِكَ قال وعَلَيْكَ أغارُ يارسولَ اللَّهِ *

41-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S)

62 Bunun birer rivâyeti Cennetin sıfatı ile Umer'in fazîleti bâbı'nda geçti.

şöyle buyurdu: *"Ben ru'yâmda cennete girdim ve orada altından yapılmış bir köşk ile karşılaştım. Ben* (yanımda bulunanlara)*:*

— Bu kime âiddir? diye sordum.

Onlar:

— Kureyş'ten bir adamındır, dediler.

Ey Hattâb oğlu! Bana oraya girmekten mâni' olan, ancak bilmekte olduğum kıskançlığındır!"

Umer:

— Yâ Rasûlallah! Sana karşı da mı kıskanacağım? dedi [63].

٣٢ــ بابُ الوُضُوءِ فى المَنامِ

32- RU'YÂDA ABDEST ALMAYI GÖRMEK BÂBI

٤٢ــ حدّثنى يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال بَيْنَما نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رسولِ اللَّهِ ﷺ قال بَيْنا أنا نائِمٌ رَأَيْتُنِي فى الجَنَّةِ فإذَا امْرَأَةٌ تَتَوَضَّأُ إلى جانِبِ قَصْرٍ فَقُلْتُ لِمَنْ هٰذَا القَصْرُ فَقالُوا لِعُمَرَ فَذَكَرْتُ غَيْرَتَهُ فَوَلَّيْتُ مُدْبِرًا فَبَكَى عُمَرُ وقال عَلَيْكَ بأبي أنْتَ وأُمِّى يارسُولَ اللَّهِ أغارُ *

42-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın huzûrunda bulunduğumuz sırada O şöyle buyurdu: *"Ben uyuduğum sırada kendimi cennette gördüm. O sırada bir kadınla karşılaştım ki, o kadın bir köşkün yanında abdest almakta idi. Ben:*

— Bu köşk kimindir? diye sordum.

Oradakiler:

— Umer'e âiddir, dediler.

Umer'in kıskançlığını hatırladım da hemen yüzümü arkama çevirdim".

Umer ağladı da:

— Yâ Rasûlallah! Babam anam Sana fedâ olsun! Sana karşı mı kıskanacağım? dedi [64].

---

63 Bunun bir rivâyeti Nikâh'ta da geçmişti. *"Köşk, Kureyş'ten bir adamındır"* sözünden, Peygamber onun Umer olduğunu ya karîneler ile yâhud da vahy ile bilmiştir, denildi.

64 Bunun bir rivâyeti bundan önceki bâbda Câbir'den olarak geçmişti.

٣٣ــ بابُ الطَّوَافِ بالكَعْبَةِ في المَنامِ

33- RU'YÂDA KA'BE'Yİ TAVÂF ETMEK BÂBI

٤٣ــ **حدّثنا** أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى سالِمٌ بنُ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم بَيْنَما أنا نائِمٌ رأيْتُنِى أطُوفُ بالكَعْبَةِ فإذَا رجُلٌ آدَمُ سَبِطُ الشَّعَرِ بَيْنَ رجلَيْنِ يَنْطُفُ رأْسُهُ ماءً فَقُلْتُ مَنْ هَذَا قالُوا ابنُ مَرْيَمَ فَذَهَبْتُ ألْتَفِتُ فإذَا رجُلٌ أحْمَرُ جَسِيمٌ جَعْدُ الرَّأسِ أعْوَرُ العَيْنِ اليُمْنَى كأنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طافِيَةٌ قُلْتُ مَنْ هَذَا قالُوا هَذَا الدَّجَّالُ أقْرَبُ النَّاسِ بِهِ شَبَهًا ابنُ قَطَنٍ وابنُ قَطَنٍ رجُلٌ مِنْ بَنِى المُصْطَلِقِ مِنْ خُزَاعَةَ *

43-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Ben uyuduğum sırada kendimi ru'yâmda Ka'be'yi tavâf ediyor buldum. O sırada esmer, salıverilmiş düz saçlı bir kişi gördüm. İki kişi arasında idi, başı su döküyordu. Ben* (orada bulunanlara)*:*

— Bu kimdir? diye sordum.

Onlar:

— Meryem oğlu'dur, dediler.

Ona yönelmek üzere ilerlediğim sırada bir de kırmızı yüzlü, uzun boylu, başı kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat, börtlek; sanki salkımındaki benzerlerinden dışarı çıkmış iri bir üzüm tânesi! Ben (oradakilere)*:*

— Bu kimdir? diye sordum.

Onlar:

— Bu, Deccâl'dir, dediler.

Ona benzemek bakımından insanların en yakın olanı İbnu Katan'dır."

İbnu Katan, Huzâa kabîlesinin bir kolu olan Mustalık oğulları boyundan bir adamdı [65].

---

65 Başlığa uygunluğu *"Kendimi Ka'be'yi tavâf eder buldum"* sözündedir.
ciler: Ka'be'yi tavâf etmek hacc etmeye, evlenmeye ve devlet başkanından arzûlanan bir işin husûlüne, ana-babaya iyiliğe, bir âlime hizmet etmeğe, imâmın işine girmeye delâlet eder... dediler. ***"Beytimi tavâf edenler için... tertemiz yap"*** (el-Bakara: 125; el-Hacc: 26) kavlinden dolayı, günâhlardan temizlenme de olur. Bâzen güzel bir kadınla evlenmek isteyene isteğinin tamamlanacağına delîl olur...
Bunun bir rivâyeti Peygamberler'de geçmişti.

٣٤ــ بابٌ إذَا أعْطَى فَضْلَهُ غَيْرَهُ فى المَنامِ

34- BÂB: BİR ŞAHIS RU'YÂDA SÜTTEN ARTANINI BAŞKASINA VERDİĞİNİ GÖRDÜĞÜ ZAMÂN?

٤٤ــ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اَللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى حَمْزَةُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ بَيْنا أنا نائِمٌ أُتِيتُ بِقَدَحٍ لَبَنٍ فَشَرِبْتُ مِنْهُ حتَّى إنِّى لأَرَي الرِّيَّ يَجْرِي ثُمَّ أعْطَيْتُ فَضْلَهُ عُمَرَ قالُوا فَما أوَّلْتَهُ يارسولَ اللَّهِ قال العِلْمُ *

44-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, O şöyle buyuruyordu:

— *"Ben uyuduğum sırada bana süt dolu bir kadeh verildi. Ben ondan o kadar içtim ki, kanıklık eserlerinin cereyân etmekte olduğunu hâlâ duyuyorum. Sonra artanını Umer'e verdim".*

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, bunu ne ile te'vîl ettin? diye sordular.

O da:

— *"İlim ile"* cevâbını verdi [66].

٣٥ــ بابُ الأمْنِ وذَهابِ الرَّوْعِ فى المَنامِ

35- RU'YÂDA EMÎNLİK OLMASI VE KORKUNUN GİTMESİNİ GÖRMEK BÂBI

٤٥ــ **حدّثنى** عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** عَفَّانُ بنُ مُسْلِمٍ **حدّثنا** صَخْرُ بنُ جُوَيْرِيَةَ **حدّثنا** نافِعٌ أنَّ ابنَ عُمَرَ قال إنَّ رِجالاً مِنْ أصْحابِ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم كانُوا يَرَوْنَ الرُّؤيا عَلى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَيَقُصُّونَها عَلى رسولِ اللَّهِ ﷺ فَيَقُولُ فِيها رسولُ اللَّهِ ﷺ ماشاءَ اللَّهُ وأنا غُلامٌ حَدِيثُ السِّنِّ وبَيْتِى المَسْجِدُ قَبْلَ أنْ أنْكِحَ فَقُلْتُ فى نَفْسِى لَوْ كان فِيكَ خَيْرٌ لَرَأيْتَ

66 Bunun da bir rivâyeti yakında geçmişti.

مِثْلَ مايَرْي هٰؤُلاءِ فَلمَّا اضْطَجَعْتُ لَيْلَةً قُلْتُ اللَّهُمَّ إنْ كُنْتَ تَعْلَمُ فِيَّ خَيْرًا فأرِنِي رُؤْيا فَبَيْنَما أنا كَذٰلِكَ إذْ جاءَنِي مَلَكَانِ فِي يَدِ كُلِّ واحِدٍ مِنْهُما مَقْمَعَةٌ مِنْ حَدِيدٍ يُقْبِلا بِي إلى جَهَنَّمَ وأنا بَيْنَهُما أدْعُو اللَّهَ اللَّهُمَّ أعُوذُ بِكَ مِنْ جَهَنَّمَ ثُمَّ أُرانِي لَقِيَنِي مَلَكٌ فِي يَدِهِ مِقْمَعَةٌ مِنْ حَدِيدٍ فقال لَنْ تُراعَ نِعْمَ الرَّجُلُ أنْتَ لَوْ تُكْثِرُ الصَّلاةَ فانْطَلَقُوا بِي حتَّى وَقَفُوا بِي عَلى شَفِيرِ جَهَنَّمَ فإذَا هِيَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ البِئْرِ لهُ قُرُونٌ كَقَرْنِ البِئْرِ بَيْنَ كُلِّ قَرْنَيْنِ مَلَكٌ بِيَدِهِ مِقْمَعَةٌ مِنْ حَدِيدٍ وأرْي فِيها رِجالاً مُعَلَّقِينَ بِالسَّلاسِلِ رُوسُهُمْ أسْفَلَهُمْ عَرَفْتُ فِيها رِجالاً مِنْ قُرَيْشٍ فانْصَرَفُوا بِي عنْ ذَاتِ اليَمِينِ فَقَصَصْتُها عَلى حَفْصَةَ فَقَصَّتْها حَفْصَةُ عَلى رسولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنَّ عَبْدَ اللَّهِ رَجُلٌ صالِحٌ فقال نافِعٌ لَمْ يَزَلْ بَعْدَ ذٰلِكَ يُكْثِرُ الصَّلاةَ *

45-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamânında, Rasûlullah'ın sahâbîlerinden birtakım insanlar ru'yâ görürlerdi de, bu ru'yâlarını Rasûlullah(S)'a anlatırlardı. Rasûlullah da o ru'yâlar hakkında Allah'ın dilediği ta'bîrleri söylerdi. Ben ise o sırada yaşı küçük bir oğlan idim. Evlenmeden önce benim evim mescid idi (ben orada barınırdım). Kendi kendime: Eğer sende bir hayır varsa, elbette bu adamların görmekte oldukları gibi ru'yâ görürsün! dedim. Nihâyet bir gece yattım da:

— Allah'ım! Eğer bende bir hayır bilmekte isen, bana bir ru'yâ göster! diye duâ ettim.

Ben böyle uyumakta iken birden benim yanıma iki melek geldi. Onlardan herbirinin elinde demirden yapılmış ucu çevgenli birer sopa vardı. Onlar beni cehenneme yöneltip götürüyorlardı. Ben onların ikisi arasında olduğum hâlde:

— "Yâ Allah! Ben cehennemden Sana sığınırım!" diye duâ ediyordum.

Sonra bana şöyle gösterildi: Beni, elinde demirden yapılmış çevgenli bir sopası bulunan bir melek karşıladı ve o bana:

— Aslâ korkmayasın! Sen ne güzel adamsın, eğer namâz kılmayı çoğaltır olsan! dedi.

Akabinde bunlar beni götürdüler ve nihâyet beni cehennemin kenarı üzerinde durdurdular. Bir de baktım ki, cehennem kuyu duvarı gibi örülmüştü. Onun, örülü kuyunun yanları gibi birçok çıkıntılı yanları vardı. Her iki çıkıntı arasında elinde demirden yapılmış ucu çev-

genli bir sopası bulunan bir melek vardı. Ben cehennemin içinde, başları aşağı taraflarında olmak üzere zincirlerle asılmış birtakım insanlar gördüm. Ve yine ben onun içinde Kureyş'ten birçok insanları tanıdım. Akabinde melekler beni sağ taraftan götürdüler.

Ben (uyandıktan sonra) bu ru'yâmı kızkardeşim Hafsa'ya anlattım. Hafsa da bunu Rasûlullah'a arzetti. Rasûlullah (S):

—*"Şübhesiz Abdullah iyi bir adamdır.* (Keşki gece namâzı kılmayı âdet edinse!)" buyurmuştur.

Râvî Nâfi': İbn Umer bundan sonra gece namâzını çok yapmaktan vazgeçmedi, demiştir [67].

٣٦ــ بابُ الأَخْذِ عَلى اليَمِينِ في النَّوْمِ

36- RU'YÂSINDA SAĞ TARAF ÜZERİNE ALINIP YÜRÜTÜLEN KİMSE BÂBI

٤٦ــ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشامُ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سَالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ قال كُنْتُ غُلامًا شابًّا عَزَبًا فى عَهْدِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم وكُنْتُ أَبِيتُ فِي المَسْجِدِ وكان مَنْ رَأى مَنَامًا قَصَّهُ عَلى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقُلْتُ اللَّهُمَّ إنْ كانَ لِى عِنْدَكَ خَيْرٌ فأَرِنِى مَنامًا يُعَبِّرُهُ لِى رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فَنِمْتُ فَرَأَيْتُ مَلَكَيْنِ أَتَيانِى فانْطَلَقا بِى فَلَقِيَهُما مَلَكٌ آخَرُ فقال لِى لَنْ تُراعَ إنَّكَ رَجُلٌ صالِحٌ فانْطَلَقا بِى إلى النارِ فإذَا هِىَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ البِرِ وإذَا فِيها ناسٌ قَدْ عَرَفْتُ بَعْضَهُمْ فأَخَذَانِى ذاتَ اليَمِينِ فلَمَّا أَصْبَحْتُ ذَكَرْتُ ذَلِكَ لِحَفْصَةَ فَزَعَمَتْ حَفْصَةُ أَنَّها قَصَّتْها عَلى النبيِّ ﷺ فقال إنَّ عَبْدَ اللَّهِ رَجُلٌ صالِحٌ لَوْ كانَ يُكْثِرُ الصَّلاةَ مِنَ اللَّيْلِ * قال الزُّهْرِيُّ وكانَ عَبْدُ اللَّهِ بَعْدَ ذَلِكَ يُكْثِرُ الصَّلاةَ مِنَ اللَّيْلِ *

46-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den haber verdi ki, Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) zamânında ergen olup bekâr genç bir oğlan idim ve (o zamânın âdeti üzere) ben mescidde geceleyip uyurdum. O zamân uykusunda bir ru'yâ

67 Başlığa uygunluğu "Sana aslâ korku olmayacak" sözünden alınır.

gören kimse, bu ru'yâsını sabâhleyin Peygamber(S)'e arzederdi. Ben de:

— Yâ Allah! Eğer benim için Senin yanında bir hayır varsa, bana bir ru'yâ göster ki, onu bana Rasûlullah ta'bîr etsin! diye duâ ettim.

Akabinde uyudum. Ru'yâmda iki melek gördüm, onlar bana geldiler ve beni götürdüler. Sonra onlara başka bir melek kavuştu. O bana:

— Sen korkutulmayacaksın, çünkü sen iyi bir adamsın! dedi.

Akabinde o iki melek beni cehenneme götürdüler. Baktım ki, cehennem kuyu duvarı gibi örülmüştü. İçinde bâzılarını tanıdığım birtakım insanlar vardı. Müteâkiben o iki melek beni alıp sağ taraf üzerine götürdüler.

Sabâha ulaşınca ben bu ru'yâmı Hafsa'ya anlattım. Hafsa da bunu Peygamber(S)'e arzettiğinde, Peygamber:

— *"Şübhesiz Abdullah ne iyi bir adamdır, fakat gecenin bir kısmında nâfile namâz kılmayı çoğaltsa!"* buyurmuştur.

ez-Zuhrî: Ve Abdullah ibn Umer bundan sonra geceden bir kısmında nâfile namâz kılmayı çoğaltır oldu, demiştir [68].

٣٧ــ بابُ القَدَحِ فى النَّوْمِ

37- RU'YÂDA KENDİSİNE KADEH VERİLMESİ BÂBI

٤٧ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ حَمْزَةَ بنِ عبْدِ اللَّهِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ بَيْنا أنا نائِمٌ أُتِيتُ بِقَدَحِ لَبَنٍ فَشَرِبْتُ مِنْهُ ثُمَّ أعْطَيْتُ فَضْلِى عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ قالُوا فَما أوَّلْتَهُ يارسولَ اللَّهِ قال العِلْمُ *

47-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim; O: *"Ben uyuduğum sırada bana süt dolu bir kadeh getirildi de, ben ondan içtim. Sonra artanımı Umer ibnu'l-Hattâb'a verdim"* buyuruyordu.

Sahâbîler:

---

68 Bu da bundan evvel geçen hadîsin bir rivâyetidir. Ru'yâsında sağ taraf üzerine alınıp yürütüldüğünü gören kimse için, onun Sağ ehli'nden olduğu ta'bîr edilir..

— Yâ Rasûlallah! Bunu ne ile te'vîl (yânî ta'bîr) ettin? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"İlim ile"* diye cevâb verdi [69].

٣٨ــ بابٌ إذَا طارَ الشَّيْءُ فى المَنامِ

38- BÂB: RU'YÂDA (UÇUCU OLMAYAN) BİRŞEY UÇTUĞU ZAMÂN?

٤٨ــ حدّثنى سَعِيدُ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا أبى عنْ صالِحٍ عنِ أبِى عُبَيْدَةَ بنِ نَشِيطٍ قال قال عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ سألْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما عنْ رُؤْيا رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم الَّتى ذَكَرَ فقال ابنُ عَبَّاسٍ ذُكِرَلى أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال بَيْنا أنا نائِمٌ رأيْتُ أنَّهُ وُضِعَ فِي يَدَىَّ سِوَارانِ مِنْ ذَهَبٍ فَفُظِعْتُهُما وكَرِهْتُهُما فأُذِنَ لِى فنَفَخْتُهمَا فطارَا فأوَّلْتُهُما كَذَّابيْنِ يَخْرُجانِ فَقَال عُبَيْدُ اللَّهِ أحَدُهُما العَنْسِيُّ الَّذِى قَتَلَهُ فَيْرُوزُ باليَمَنِ والآخَرُ مُسَيْلِمَةُ *

48-..... Ubeydullah ibnu Abdillah şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Abbâs(R)'tan Rasûlullah(S)'ın zikretmiş olduğu ru'yâsını sordum. İbn Abbâs şöyle dedi: Bana Rasûlullah'ın şöyle buyurduğu zikrolundu: *"Ben uyurken ru'yâmda ellerime altından iki bilezik konulduğunu gördüm.* (Bunlar kadın zîneti olduğu için) *bunlardan korktum ve bunları çirkin gördüm. Bunun üzerine bana izin verildi de ben bunları üfledim. Bunların ikisi de uçtu. Ben bu iki bileziği benden sonra çıkacak olan iki yalancı* (peygamber) *ile te'vîl ettim"*.

Ubeydullah ibn Abdillah: Onlardan biri Feyrûz ed-Deylemî'nin Yemen'de öldürdüğü el-Esved el-Ansî'dir, diğeri de Museylime'dir, demiştir [70].

---

69 Hadîsin bir rivâyeti yakında geçmişti.

70 Bu hadîsin bir rivâyeti Alâmâtu'n-Nübüvve'de geçmişti. el-Esved el-Ansî'nin kıssası da Mağâzî'nin sonlarında geçmişti. Museylime'nin kavmi Benû Hanîfe idi. Kendisi Vâkıdî'nin beyânına göre, onyedi kişilik bir hey'et içinde Medîne'ye gelmiş, peygamberlikten kendisine bir hisse verilmesini istemişti.

٣٩ــ بابٌ إذَا رأى بَقَراً تُنْحَرُ

39- BÂB: İNSAN RU'YÂDA BOĞAZLANACAK SIĞIRLAR GÖRDÜĞÜ ZAMÂN?

٤٩ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ حدّثنا أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدٍ عنْ جَدِّهِ أَبى بُرْدَةَ عنْ أَبى مُوسَى أُراهُ عنِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال رأَيْتُ فى المَنامِ أَنِّي أُهاجِرُ مِنْ مَكَّةَ إلى أَرْضٍ بِها نَخْلٌ فَذَهَبَ وَهَلِي إلى أنها اليَمامَةُ أَوْهَجَرٌ فإذَا هِىَ المَدِينَةُ يَثْرِبُ ورَأَيْتُ فِيها بَقَرًا واللَّهُ خيْرٌ فإذَا هُمُ المُؤْمِنُونَ يَوْمَ أُحُدٍ-وإذَا الخَيْرُ ماجَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الخَيْرِ وثَوَابِ الصِّدْقِ الَّذِي آتانا اللَّهُ بِهِ بَعْدَ يَوْمِ بَدْرٍ

49-..... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da dedesi Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den zannediyorum ki, o da Peygamber'den tahdîs etti. Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben ru'yâda kendimi Mekke'den hurmalıkları olan bir arâzîye hicret ediyorum gördüm. Düşüncem, o hurmalık arâzînin el-Yemâme yâhud da Hecer olduğuna gitti. Bir de gördüm ki, o, Câhiliyet'te Yesrîb denilen Medîne'dir. Ben orada birtakım sığırlar gördüm. Allah en hayırlıdır* (Allah'ın onlar için yapacağı en hayırlıdır). *Sonra gördüm ki, o sığırlar, Uhud günü şehîd edilen mü'minlerdir. O hayır da Allah'ın onunla getirmiş olduğu hayır ve Bedir gününden sonra Allah'ın bizlere onunla vermiş olduğu sıdkın sevâbıdır"* [71].

Bu hadîs, ru'yâda uçucu olmayan bir şeyin uçtuğu görüldüğünde, bunun uygun gelecek bir şeyle ta'bîr edileceğine işâret etmiştir.

71 Mü'minlerin kalblerinin tesbît edilmesi nev'inden olan hayır. Çünkü insanlar onlar için ordular topladılar da Allah mü'minlerin îmânlarını artırdı, düşmanlar onlardan korkup dağıldılar. Yâhud da hayırla murâd, ganîmetler ve diğer fetihlerdir. Bu birinci ma'nâ, âyette şöyle ifâde edilmiştir: ***"Onlar öyle kimselerdir ki, halk kendilerine:*** (Düşmanlarınız olan) ***insanlar size karşı ordu hazırladılar, o hâlde onlardan korkun! dedi de, bu söz onların îmânlarını artırdı ve: Allah bize yeter, o ne güzel vekîldir! dediler"*** (Âlu İmrân: 173).

Ekseriyete göre bunun ma'nâsı, Allah'ın sevâbı maktüller için dünyâda kalmalarından daha hayırlıdır demektir. Buna Allah'ın yaptığı iş daha hayırlıdır ma'nâsı da verildi ki, bu da Uhud günü öldürülmeleridir. Elbette ki, cihâd yolunda şehîd olanlar için Allah'ın hazırladığı mükâfâtlar daha hayırlıdır. Şehîd olmayanlar için ise, Bedir'den sonra müslümânların kalblerinin İslâm'da tesbîti ve daha sonraki Hayber ve Mekke fetihleri -ki bunlar hep Allah'ın getirdiği şeylerdir- hep hayırlı şeylerdir. Peygamber, ru'yânın son kısmını işte böyle yormuş olmaktadır. (*Müslim Ter.*, VII, 148).

٤٠ــ بابُ النَّفْخِ فى المَنامِ

40- RU'YÂDA ÜFÜRME GÖRÜLMESİ BÂBI

٥٠ ــ **حدّثنا** إسْحاقُ بنُ إبْراهِيمَ الحنْظَلِيُّ **حدّثنا** عبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنْ هَمَّامِ بنِ مُنَبِّهٍ قال هَذَا ما **حدّثنا** بِهِ أبُو هُرَيْرَةَ عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال نَحْنُ الآخِرُونَ السَّابِقُونَ وقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بَيْنَا أنا نائِمٌ إذْ أُوتِيتُ خَزائنَ الأرْضِ فَوُضِعَ فِي يَدَىَّ سِوَارانِ مِنْ ذَهَبٍ فَكَبُرَ عَلَىَّ وأهَمَّانى فأُوحِىَ إلَىَّ أنِ انْفُخْهُما فَنَفَخْتُهُما فَطَارَا فأوَّلْتُهُما الكَذَّابَيْنِ اللَّذَيْنِ أنا بَيْنَهُما صاحِبَ صَنْعاءَ وصاحِبَ اليَمامَةِ *

50-..... Bize Ma'mer ibn Râşid haber verdi ki, Hemmâm ibn Münebbih: İşte bu Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah(S)'tan tahdîs ettikleri hadîslerdendir dedi ki, O: *"Bizler, kitâb ehline göre en sonra gelmişleriz; kıyâmet gününde en başa geçecek olanlarız"* buyurmuştur.

Ve yine Rasûlullah şöyle buyurmuştur: *"Bir kerre uyurken ru'yâmda bana Yer'in hazîneleri getirildi ve avucumun içine iki altın bilezik konuldu. Bu bilezik ru'yâsı bana ağır geldi ve beni kederlendirdi. Allah tarafından bana: O iki bileziğe üfür! diye vahy verildi. Ben de onlara üfledim, hemen ikisi de uçup gitti. Ben bu iki bileziği, iki yalancı* (peygamber) *ile te'vîl ettim ki, ikisi arasında bulunduğum San'â'nın sâhibi el-Esved el-Ansî ile Yemâme'nin sâhibi*(Museylime)*dir"* [72].

٤١ــ بابٌ إذَا رَأي أنَّهُ أخْرَجَ الشَّىءَ مِنْ كُوَّةٍ فأسْكَنَهُ مَوْضِعًا آخَرَ

72 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Ben onlara üfledim"* sözündedir. Üfürmek, ta'bîrciler indinde kelâm ile ta'bîr olunur. Allah o iki yalancıyı, Peygamber'inin kelâmıyle helâk etti ve onların öldürülmelerini emretti. Hadîsin bir rivâyeti, yakında geçmişti.

el-Esved el-Ansî ile Museylime'nin mâcerâları Zekât, Cihâd ve Siyer, Mağâzî... kitâblarında da, oralardaki konulara uygun olarak geçmiş idi.

Ebû Bekr'in ilk halîfelik günlerinde Yemâme'de Museylime; San'â'da el-Esved peygamberlik iddiâ ederek Yemen ve Yemâme halkını sapıtıp gaflete düşürmüşler ve İslâm Dîni'nden döndürmüşlerdi. Museylime'nin ordusu Benû Hanîfe kabîlesi idi. Bunların üzerine sevkedilen iki ordu, Museylime'yi Yemâme'de; Esved'i de San'â'da, kuvvetlerinin mühim bir kısmı ile birlikte öldürmüştür. Museylime'yi Hamza'nın kaatili olan Vahşî öldürmüştür. (*İslâm Târihi,* Sadr-ı İslâm, X, 93-109; *İslâm Ansiklopedisi,* "el-Esved el-Ansî" mad: c.IV, s.389-390; "Museylime" mad: c.VIII, 820-821'de genişçe bilgi verilmiştir).

41- BÂB: İNSAN RU'YÂSINDA BİRŞEYİ BİR TARAFTAN ÇIKARIP DA ONU BAŞKA BİR YERDE İSKÂN ETTİĞİNİ GÖRDÜĞÜ ZAMÂN?

٥١ــ **حدّثنا** إسْماعِيلُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنى** أخِى عبْدُ الحَمِيدِ عنْ سُلَيْمانَ بنِ بِلاَلٍ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ سالِمِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أبِيهِ أنَّ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم قال رأيْتُ كأنَّ امْرَأةً سَوْداءَ ثائِرَةَ الرَّأسِ خَرَجَتْ مِنَ المَدِينَةِ حتى قامَتْ بِمَهْيَعَةَ وهْىَ الجُحْفَةُ فأوَّلْتُ أنَّ وباءَ المَدِينَةِ نُقِلَ إلَيْها *

51-..... Bana kardeşim Abdulhamîd, Süleymân ibn Bilâl'den; o da Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Sâlim ibn Abdillah'tan; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben ru'yâmda şöyle gördüm: Sanki* (Sûdânlı) *siyah, başının saçı dağınık bir kadın Medîne'den çıktı da nihâyet Mehye'a'ya -ki orası Cuhfe'dir- varıp, orada durdu. Ben bu ru'yâmı, Medîne vebâsının Mehye'a'ya naklolunmasıyle te'vîl ettim".*

٤٢ــ بابُ المَرْأةِ السَّوْداءِ

42- RU'YÂDA SİYAH KADIN GÖRMEK BÂBI

٥٢ــ **حدّثنا** أبو بَكْرٍ المُقَدَّمِىُّ **حدّثنا** فُضَيْلُ بنُ سُلَيْمانَ **حدّثنا** مُوسَي **حدّثنى** سالِمُ بنُ عبْدِ اللَّهِ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما فى رُؤْيا النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم في المَدِينَةِ رأيْتُ امْرَأةً سَوْدَاءَ ثائِرَةَ الرَّأسِ خَرَجَتْ مِنَ المَدِينَةِ حتَّى نَزَلَتْ بِمَهْيَعَةَ فَتأوَّلْتُها أنَّ وباءَ المَدِينَةِ نُقِلَ إلى مَهْيَعَةَ وهْىَ الجُحْفَةُ *

52-..... Bana Sâlim ibn Abdillah, babası Abdullah ibn Umer-(R)'den Peygamber(S)'in Medîne hakkındaki ru'yâsını şöyle tahdîs etti: *"Ben ru'yâmda başı dağınık siyah bir kadın gördüm ki, o Medîne'den çıktı da nihâyet Mehye'a'da konakladı. Ben bu ru'yâmı Medîne vebâsının Cuhfe'den ibâret olan Mehye'a'ya taşınmasıyle te'vîl ettim".*

٤٣ــ بابُ المَرْأةِ الثَّائِرَةِ الرَّأسِ

43- RU'YÂDA BAŞININ SAÇI DAĞINIK KADIN GÖRMEK BÂBI

٥٣ــ حدّثنى إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ **حدّثنى** أبُو بَكْرِ بنُ أبى أُوَيْسٍ **حدّثنى** سُلَيْمانُ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ سالِمٍ عنْ أبِيهِ أنَّ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم قال رأيْتُ امْرَأةً سَوْدَاءَ ثائِرَةَ الرَّأسِ خَرَجَتْ مِنَ المَدِينَةِ حتَّى قامَتْ بِمَهْيَعَةَ فأوَّلْتُ أنَّ وباءَ المَدِينَةِ نُقِلَ إلى مَهْيَعَةَ وهْىَ الجُحْفَةُ *

53-..... Bana Süleymân, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Sâlim'den: o da babasından tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben ru'yâmda başının saçı dağınık siyah bir kadının Medîne'den çıkıp nihâyet Mehye'a'da durduğunu gördüm. Ben bunu Medîne vebâsının Cuhfe'den ibâret olan Mehye'a'ya taşınması ile te'vîl ettim"*[73].

٤٤ــ بابٌ إذَا هَزَّ سَيْفًا فى المَنامِ

44- BÂB: İNSAN RU'YÂDA KILIÇ SALLAYIP HAREKET ETTİRDİĞİ ZAMÂN?

٥٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ **حدّثنا** أبُو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدِ بنِ عَبْدِ اللّهِ ابنِ أبى بُرْدَةَ عنْ جَدِّهِ أبى بُرْدَةَ عنْ أبى مُوسَى أُرَاهُ عنِ النبىِّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم قال رأيْتُ فى رُؤْيا أنِّى هَزَزْتُ سَيْفًا فانْقَطَعَ صَدْرُهُ فإذَا هُوَ ماأُصِيبَ مِنَ المُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ ثُمَّ هَزَزْتُهُ أُخْرَي فَعادَ أحْسَنَ ما كانَ فإذَا هُوَ ماجاءَ اللّهُ بِهِ مِن الفَتْحِ واجْتِماعِ المُؤْمِنِينَ *

---

73 Buhârî bu hadîsi burada ayrı ayrı üç şeyhten getirmiş ve herbirini ayrı bir başlıkta sevketmiştir. Bunlar sırasıyle İsmâîl ibn Abdillah, Ebû Bekr el-Mukaddemî ve İbrâhîm ibnu'l-Munzir'dir.

Cuhfe, Râbığ civârında olup Medîne'ye sekiz konak uzaklıktadır. Medîne ilk zamânlar hastalıklı ve Bathân deresinden akan pis sular sebebiyle havası bozuk bir yerdi. Rasûlullah'ın bu ru'yâsından ve alınan tedbîrlerden sonra, Medîne'nin havâsı düzelmiştir. Rasûlullah'ın bu ru'yâsı, ta'bîriyle berâber teblîğ buyurduğu ru'yâlarındandır. Ta'bîrde bir mesel olmuştur.

54-..... Bize Ebû Usâme, Zeyd ibn Abdillah'tan; o da dedesi Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den; -zannederim- o da Peygamber(S)'den tahdîs etti. O, şöyle buyurmuştur: *"Ben ru'yâmda kendimi, bir kılıç salladığımı ve kılıcımın ortasının kırılıp bir gedik açıldığını gördüm. Bunun te'vîli Uhud günü mü'minlerden isâbet alanlar imiş. Sonra bir kerre daha kılıç salladım. Kılıç bu sefer olduğundan daha güzel hâle döndü. Bunun te'vîli de Allah'ın onunla getirdiği fetih ve mü'minlerin birleşmeleridir"*[74].

٤٥ــ بابُ مَنْ كَذَبَ فى حُلُمِهِ

45- RU'YÂSI HAKKINDA YALAN SÖYLEYEN KİMSE BÂBI

٥٥ــ حدّثنا عِلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ أيُّوبَ عَنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال مَنْ تحلَّمَ بِحُلُمٍ لَمْ يَرَهُ كُلِّفَ أنْ يَعْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ ولَنْ يَفْعَلَ ومَنِ اسْتَمَعَ إلى حَدِيثِ قَوْمٍ وهُمْ لهُ كارِهُونَ أوْ يَفِرُّونَ مِنْهُ صُبَّ فِي أُذُنِهِ الآنُكُ يَوْمَ القِيامَةِ ومَنْ صَوَّرَ صُورَةً عُذِّبَ وكُلِّفَ أنْ يَنْفُخَ فِيها ولَيْسَ بِنافِخٍ : قال سُفْيانُ وصَلَهُ لَنا أيُّوبُ * وقال **قُتَيْبَةُ حدّثنا** أبو عَوانَةَ عنْ قَتادَةَ عنْ عِكْرَمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قَوْلَهُ مَنْ كَذَبَ فى رؤْياهُ وقال شُعْبَةُ عنْ أبى هاشِمٍ الرُّمَّانِيِّ سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ قال أبو هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه قَوْلَهُ مَنْ صَوَّرَ ومَنْ تَحَلَّمَ ومنِ اسْتَمَعَ *

---

74 Bu Nübüvvet Alâmetleri'nde daha geniş olarak geçen hadîsten bir parçadır. Rasûlullah o uzun ru'yâsında, kılıcında bir gedik açıldığını, yanında bir sığır boğazlandığını, elini zırhının içine koyup muhâfaza ettiğini görmüştü. Bu ru'yâsındaki kılıç gediğini Ehli Beyti'nden birisinin şehîd olmasıyle, sığır boğazlanmasını sahâbîlerinden bir kısmının şehîd olmalarıyle, zırhı da Medîne ile ta'bîr etmişti (*Zâdu'l-Meâd*, 2, 349).

el-Muhelleb şöyle dedi: Bu ru'yâ, mesel darbı nev'indendir. Peygamber sahâbîleriyle savlet edince, bunlar kılıçla ta'bîr edildi. Kılıç hareket ettirilmesinden de onlara harb emriyle ta'bîr edildi. Kılıçtaki kırıktan da sahâbîlerinden ölenlerle ta'bîr edildi. İkinci hareket ettirmede daha düzgün hâle dönmesi, mü'minlerin toplanmaları ve onlara fetihler verilmesi ile ta'bîr edildi. Ru'yâ ta'bîrcileri şöyle dediler: Kılıç kuşanan, bir velâyet saltanatına yâhud kendisine verilecek bir vedîaya nâil olur yâhud bekâr ise, nikâha yâhud zevcesi hâmil ise oğlana nâil olur... (Kastallânî).

55-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Eyyûb'dan; o da İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Her kim görmediği bir ru'yâyı gördüm diye iddiâ ve ısrâr ederse* (kıyâmet gününde) *ona iki şaîr* (= arpa) *dânesinin birbirine düğümlenmesi teklîf ve hiçbir zamân yapamayacağı bu işle azâb olunur*[75].

Her kim de bir cemiyetin duyulmasını istemedikleri yâhud bundan kaçındıkları bir haberini işitmeye çalışırsa, onun iki kulağına kıyâmet gününde kurşun dökülür. Her kim de (hayât sâhibi) *bir sûret resmederse, ona da:*

— Haydi buna rûh üfle (can ver)*! diye teklîf olunarak azâb olunur.*

Hâlbuki o, hayât vermek kudretini hâiz değildir"[76].

Sufyân: Eyyûb bize bu hadîsi vasletti (yânî senediyle rivâyet etti), demiştir.

Kuteybe de şöyle dedi: Bize Ebû Avâne, Katâde'den; o da İkrime'den; o da Ebû Hureyre'den *"Ru'yâsı hakkında yalan söyleyen kimse"* kavlini tahdîs etti.

Şu'be de Ebû Hâşim er-Rummânî'den söyledi. O: Ben İkrime'den işittim, Ebû Hureyre (R): *"Bir sûret yapan, ru'yâsında yalandan birşey gördüğünü iddiâ eden ve istenilmeyen bir sözü işitmeye çalışan kimse..."* sözünü söyledi[77].

٥٦ــ حدّثنا إسْحاقُ **حدّثنا** خالِدٌ عنْ خالِدٍ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال مَنِ اسْتَمَعَ ومَنْ تَحَلَّمَ ومَنْ صَوَّرَ نَحْوَهُ * تابَعَهُ هِشامٌ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قَوْلَهُ *

75 İki dânenin birbirine eklenmesi, âdeten muhâl olduğundan yalancı ru'yâcının azâbının devâmından kinâye olarak bu muhal teklîf zikrolunmuştur. Ru'yâ bir uyku şuûru olduğundan ve şaîr ile şuûr arasında iştikaak münâsebeti bulunduğundan, hubûbât arasından şaîr = arpa dânesi zikrolunmuştur.

76 Hadîste yalancı ru'yâcı hakkında ağır bir cezâ bildirilmiştir. Bunun sebebi yukarıda geçtiği üzere ru'yânın nübüvvetten bir cüz' olması ve bu sûretle bir ilâhî i'lâm bulunması i'tibâriyle yalan ru'yâ iddiâsı, Allah'a karşı yalan ve bühtân olmasıdır. Bir milletin dâhilî sırlarını duymaya çalışmak bir câsûsluk olduğundan, bu da ağır bir cürüm olup kendi cinsinden ağır bir cezâ ile cezâlandırılacağı bildirilmiştir. Resim hakkında gelen cezâlar, şirkten sakındırmak içindir. İslâm'ın evvelinde cezâlar ilâhî vahdet esâsını korumak nâmına daha şiddetli idi. Şirk rejimi yıkılıp İslâm inkılâbının temeli olan ilâhî vahdet umdesi kuruldukça, bu cezâlar tedrîcî olarak hafiflemiştir (*Tecrîd Ter.*, XII, 310).

77 Buhârî buradaki üç senedle de hadîsin geliş yollarını göstermiştir.

56-..... Bize Hâlid ibn Abdillah et-Tahhân, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): *"İşitmeye çalışan, yalandan ru'yâ gördüğünü iddiâ eden ve sûret yapan"* diyerek, yukarıda geçen hadîs tarzında rivâyet etmiştir.

Hişâm ibn Hassân el-Kardûsî, İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan, onun kavli olmak üzere, Hâlid el-Hazzâ'ya mutâbaat etmiştir.

٥٧ــ **حدّثنا** عَلِيُّ بنُ مُسْلِمٍ **حدّثنا** عَبْدُ الصَّمدِ **حدّثنا** عبْدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ مَوْلَى ابنِ عُمَرَ عنْ أبيهِ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال مِنْ أفْرَى الفِرَى أنْ يُرِيَ عَيْنَيْهِ مالَمْ تَرَ*

57-..... Bize İbn Umer'in kölesi olan Abdurrahmân ibnu Abdillah ibn Dînâr babası Abdullah ibn Dînâr el-Adevî'den; o da İbnu Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Yalanlardan en büyük yalan, ru'yâsında görmediği şeyi iki gözüne göstermek iddiâsıdır"* buyurmuştur [78].

٤٦ــ بابٌ إذَا رَأى مايُكْرَهُ فَلاَ يُخْبِرْبِها ولا يَذْكُرْها

46- BÂB:

"İnsan uykusunda hoşlanmayacağı birşey gördüğünde o ru'yâyı kimseye haber vermesin ve onu zikretmesin"

٥٨ــ **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ الرَّبِيعِ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ عبْدِ رَبِّهِ بنِ سَعِيدٍ قال سَمِعْتُ أبا سَلَمَةَ يَقُولُ لَقَدْ كُنْتُ أرَي الرُّؤْيا فَتُمْرِضُنى حتَّى سَمِعْتُ أبا قَتادَةَ يَقُولُ وأنا كُنْتُ لأرَى الرُّؤْيا تمْرِضُنِى حتَّى سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ الرُّؤْيا الحَسَنَةُ مِنَ اللَّهِ فإذَا رأى أحَدُكُمْ ما يُحِبُّ فَلاَ يُحَدِّثْ بِهِ إلاَّ مَنْ يُحِبُّ وإذَا رأى مَا يَكْرَهُ فَلْيَتَعَوَّذْ باللَّهِ مِنْ شَرِّها ومِنْ شَرِّ الشَّيْطانِ ولْيَتْفِلْ ثَلاَثًا ولا يُحَدِّثْ بِها أحَدًا فإنَّها لَنْ تَضُرَّهُ *

78 Hadîslerin başlığa delâletleri meydandadır. Her ikisi de geçen hadîslerin ma'nâsını kuvvetlendirmektedir. Görmediği hâlde ru'yâ görme iddiâsının büyük günâh olduğu en belîğ şekilde ifâde buyurulmuştur.

58-..... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Abdu Rabbih ibn Saîd şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme'den işittim, şöyle diyordu: And olsun ki, ben ru'yâ görürdüm de bu ru'yâ beni hasta yapardı. Nihâyet Ebû Katâde'den işittim, şöyle diyordu. Ben de ru'yâ görürdüm de, gördüğüm ru'yâ beni hastalandırır idi. Nihâyet Peygamber(S)'den işittim, O şöyle buyuruyordu: *"Güzel ru'yâ Allah tarafındandır. Sizden herhangibiriniz sevmekte olduğu birşey gördüğü zamân bunu, kendisini seven kimselerden başkasına anlatmasın. Hoşlanmayacağı birşey gördüğü zamân ise, bu ru'yânın şerrinden ve şeytânın şerrinden (**"Eûzu billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm"** diyerek) Allah'a sığınsın ve sol tarafına üç defa tüflesin ve sakın bu kötü ru'yâsını kimseye söylemesin. Çünkü bu sûretle o çirkin ru'yâ kendisine zarar veremez".*

٥٩ ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ حَمْزَةَ **حدّثني** ابنُ أبي حازِمٍ والدَّرَاوَرْدِيُّ عنْ يَزِيدَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ خَبَّابٍ عنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ إذَا رأى أحَدُكُمُ الرُّؤْيا يُحِبُّها فإنَّها مِنَ اللَّهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَيْها ولْيُحَدِّثْ بِها وإذَا رأى غَيْرَ ذَلِكَ مِمَّا يَكْرَهُ فإنَّما هِيَ مِنَ الشَّيْطانِ فَلْيَسْتَعِذْ مِنْ شَرِّها ولاَيَذْكُرْها لأحَدٍ فإنَّها لَنْ تَضُرَّهُ *

59-..... Bana İbnu Ebî Hâzım ile ed-Derâverdî, Yezîd ibn Abdillah'tan; o da Abdullah ibnu Habbâb'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî-(R)'den tahdîs etti ki, o da Rasûlullah(S)'tan şöyle buyururken işitmiştir: *"Sizden biriniz sevdiği bir ru'yâyı görürse, bilsin ki, o Allah tarafından*(bir telkin)*dir. Ru'yâ sâhibi bu ru'yâsı üzerine Allah'a hamdetsin ve onu başkasına da söylesin. Buna aykırı, hoşlanmadığı bir ru'yâ gördüğünde de muhakkak ki, bu ru'yâ da şeytândandır. Bu hâlde ru'yâ sâhibi, ru'yânın şerrinden Allah'a sığınsın ve ru'yâsını kimseye söylemesin. Çünkü bu sûretle o ru'yâ, sâhibine zarar vermez"*[79].

٤٧ ــ بابُ مَنْ لَمْ يَرَ الرُّؤْيا لأوَّلِ عابِرٍ إذَا لَمْ يُصِبْ

79 Burada iki sahâbîden gelen bu hadîslerin başlığa delâletleri meydandadır. Bunlara yakın olan birer rivâyetleri "Ru'yâ Allah'tandır bâbı"nda da geçmişti. Bu hadîslerde geçmekte olan ihbâr ve tahdîs lafızlarının birbirine yakın olduğunu "Giriş"te zikredip anlatmıştık...

47- TA'BÎR EDİCİ, TABÎRDE İSÂBET ETMEDİĞİ ZAMÂN RU'YÂ TEFSÎRİNİN İLK TA'BÎR EDİCİYE ÂİD OLACAĞI GÖRÜŞÜNE İ'TİKAAD ETMEYEN KİMSE BÂBI [80]

٦٠ــ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ أنَّ ابنَ عَبَّاسٍ رضى اللّه عنهما كان يُحَدِّثُ أنَّ رَجُلاً أتى رسولَ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم فقال إنِّى رَأيْتُ اللَّيْلَةَ فى المَنامِ ظُلَّةً تَنْطُفُ السَّمْنَ والعَسَلَ فأرَى النَّاسَ يَتَكَفَّفُونَ مِنْها فالمُسْتَكْثِرُ والمُسْتَقِلُّ وإذَا سَبَبٌ واصِلٌ مِنَ الأرْضِ إلى السَّماءِ فأراكَ أخَذْتَ بِهِ فَعَلَوْتَ ثُمَّ أخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلا بِهِ ثُمَّ أخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلا بِهِ ثُمَّ أخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فانْقَطَعَ ثُمَّ وُصِلَ فقال أبو بَكْرٍ يارسولَ اللَّهِ بأبى أنْتَ واللَّهِ لَتَدَعَنِّى فأعْبُرَها فقال النبى ﷺ اعْبُرْ قال أمَّا الظُّلَّةُ فالاسلامُ وأمَّا الَّذِى يَنْطُفُ مِنَ العَسَلِ والسَّمْنِ فالْقُرْآنُ حَلاوَتُهُ تَنْطُفُ فالمُسْتَكْثِرُ مِنَ القُرْآنِ والمُسْتَقِلُّ وأمَّا السَّبَبُ الوَاصِلُ مِنَ السَّماءِ إلى الأرْضِ فالحَقُّ الَّذِى أنْتَ عَلَيْهِ تَأْخُذُ بِهِ فَيُعْلِيكَ اللَّهُ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ رَجُلٌ آخَرُ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُهُ رَجُلٌ آخَرُ فَيَنْقَطِعُ بِهِ ثُمَّ يُوَصَّلُ لهُ فَيَعْلُو بِهِ فأخْبِرْنِى يارسولَ اللَّهِ بأبى أنْتَ أصَبْتُ أمْ أخْطَأْتُ قال النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم أصَبْتَ بَعْضًا وأخْطَأْتَ بَعْضًا قال فَواللَّهِ يارسولَ اللَّهِ لَتُحَدِّثَنِّى بالَّذِى أخْطَأْتُ قال لاتُقْسِمْ *

60-..... İbn Abbâs (R) şöyle tahdîs ediyordu: Bir kişi Rasûlullah(S)'a geldi de şöyle dedi:

— Ya Rasûlallah! Ben bu gece ru'yâmda yerle gök arasında bir bulut gördüm, ondan yere yağ ve bal yağıyordu. İnsanların da bu

---

80 el-Kirmânî şöyle dedi: Ru'yâ ta'bîr edicilerin sözleri içinde ilk ta'bîr edenin sözü mu'teberdir. O ta'bîrin yönünde isâbet ettiğinde kabûl olunur, isâbet etmezse kabûl olunmaz. Çünkü medâr (yânî dönüş) ancak doğruya isâbet üzerine olur... Buna göre başlığın ma'nâsı burada verildiği gibidir. Bunun için Peygamber, Ebû Bekr'e *"Bâzısında hatâ ettin..."* buyurmuştur...

Buhârî bu başlıkla Enes hadîsine işâret etmiş gibidir. Enes: Rasûlullah şöyle buyurdu, dedi de bir hadîs zikretti. Bu hadîste *"Ru'yâ, ilk ta'bîr edicinindir"* fıkrası vardır. Bu hadîs zaîf olmakla berâber, bunun şâhidi olan hadîsi Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce hasen bir senedle rivâyet etmişler, Hâkim de sahîhtir demiştir... (Aynî).

yağdan ve baldan avuç avuç almakta olduklarını görüyordum. Kimi çok, kimi az topluyordu. Bu sırada yerden göğe bir ip uzandığını gördüm. Onun ardısıra Seni görüyordum ki Yâ Rasûlallah, Sen o ipe tutunup yukarıya (göğe doğru) yükseldin. Sonra o ipi başka bir kimse tuttu, o da yükseldi. Sonra başka bir kimse daha tutup bu (üçüncü kimse) de yükseldi. Sonra (dördüncü) biri tuttu. Fakat bu defa ip koptu. Sonra ip bağlanıp bitiştirildi.

Bunun üzerine Ebû Bekr:

— Yâ Rasûlallah, babam anam Sana fedâ olsun! Vallâhi beni bırakıp herhâlde müsâade ediniz de, bu ru'yâyı ben ta'bîr edeyim! dedi.

Rasûlullah da:

— *"Haydi ta'bîr et!"* diye izin verince, Ebû Bekr şöyle yordu:

— Bu zâtın gördüğü bulut, İslâm'dır. Ondan yağan yağ, bal Kur'ândır. Onun tatlılığından çok veyâ az (kaabiliyet derecelerine göre, müslümânlar) faydalanacaklardır. Gökten yere erişen ip de, üzerinde bulunduğun hakk ve adâlet ipidir. Sen onu tutuyorsun. Allah da Sen'i yükseltiyor. Sen'den sonra o hakk ve adâlet ipini başka birisi tutacak ve o iple yükselecek. Sonra başka birisi daha tutacak, o da yükselecek. Sonra bir kimse daha tutacak, fakat ip kopacak. Sonra onun için bağlanıp, o da yükselecek.

Bu ta'bîrin sonunda Ebû Bekr:

— Yâ Rasûlallah, babam anam Sana kurban olsun! Bana haber versen, bu ta'bîrimde isâbet mi ettim, yoksa hatâ mı ettim? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Bâzısında isâbet, bâzısında hatâ ettin"* buyurdu.

Ebû Bekr:

— Yâ Rasûlallah, hatâ ettiğim ciheti Allah rızâsı için bana haber versen! dedi.

Rasûlullah:

— *"Allah adına and vererek ısrâr etme!"* buyurdu [81].

---

81 Başlığa uygunluğu hadîsin sonundan alınır. Bunu Müslim de Ta'bîr'de getirdi.

Ru'yâyı ta'bîr eden Ebû Bekr'in, Peygamber tarafından açıkça söylenmeyen isâbetli ve hatâlı yönlerinin araştırılması hadîs şârihleri için derin bir uğraşma ve ihtilâf konusu olmuştur. Bu araştırmalara göre bâzıları, Ebû Bekr'in hatâsı, Peygamber'in huzûrunda ru'yâ ta'bîr etmesidir demiş. Fakat bu ru'yâ ta'bîrine âid bir hatâ değildir. Kaldı ki, Ebû Bekr, ru'yâyı Rasûlullah'tan izin alarak ta'bîr etmişti. Ru'yâ ta'bîrine âid hatâ iddiâ edenler, şu iki nokta üzerinde durmuşlardır: Birisi yağ ile balın yalnız Kur'ân ile ta'bîr edilmiş olmasıdır. Hâlbuki yağ ile bal, ayrı ayrı iki şey olduğundan, bunlar Kitâb ve Sünnet ile ta'bîr edilmeliydi. Öbürüsü de, elinde ip kopan Hz. Usmân idi. Meydana gelen fitne üzerine hakk ve adâlet ipi kopmuş ve Hz. Usmân şehîd edilip, bundan sonra ip başkası için bağlanmıştı. Ebû Bekr ta'bîrinde ise, Usmân'ın şehâdetinden önce,

٤٨ــ بابُ تَعْبِيرِ الرُّؤْيا بَعْدَ صَلاةِ الصُّبْحِ

48- RU'YÂ TA'BÎRİNİ SABÂH NAMÂZININ ARDINDAN YAPMAK BÂBI [82]

٦١ــ **حدّثنا** مُؤَمِّلُ بنُ هِشامٍ أَبو هِشامٍ **حدّثنا** إسْمٰعِيلُ بنُ إبْراهِيمَ **حدّثنا** عَوْفٌ **حدّثنا** أَبو رَجاءٍ **حدّثنا** سَمُرَةُ بنُ جُنْدبٍ رضى اللّٰه عنه قال كان رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم مِمَّا يُكْثِرُ أنْ يَقُولَ لأَصْحابِهِ هَلْ رَأى أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنْ رُؤْيا قال فَيَقُصُّ عَلَيْهِ مَنْ شاءَ اللّٰهُ أنْ يَقُصَّ وإنهُ قال لَنا ذاتَ غَداةٍ إنَّهُ أَتانِى اللَّيْلَةَ آتِيانِ وإنَّهُما ابْتَعَثانِى وإنَّهُما قالا لِى انْطَلِقْ وإنِّى انْطَلَقْتُ مَعَهُما وإنَّا أَتَيْنا عَلى رَجُلٍ مُضْطَجِعٍ وإذَا آخَرُ قائِمٌ عَلَيْهِ بِصَخْرَةٍ وإذَا هُوَ يَهْوِى بالصَّخْرَةِ لِرَأسِهِ فَيَثْلَغُ رَأسَهُ فَيَتَهَدْهَدُ الحَجَرُ هٰهُنا فَيَتْبَعُ الحَجَرَ فَيَأْخُذُهُ فَلا يَرْجِعُ إلَيْهِ حتّى يَصِحَّ رَأسُهُ كما كانَ ثُمَّ يَعُودُ عَلَيْهِ فَيَفْعَلُ بِهِ مِثْلَ ما فَعَلَ المَرَّةَ الأُولى قال قُلْتُ لهُما سُبْحانَ اللّٰهِ ما هٰذانِ قال قالا لى انْطَلِقْ انْطَلِقْ قال فانْطَلَقْنا فأَتَيْنا عَلى رَجُلٍ مُسْتَلْقٍ لِقَفاهُ وإذَا آخَرُ قائِمٌ عَلَيْهِ بِكَلُوبٍ مِنْ حَدِيدٍ وإذَاهُوَ يَأْتِى أَحَدَ شِقَّىْ وَجْهِهِ فَيُشَرْشِرُ شِدْقَهُ إلى قَفاهُ ومَنْخِرَهُ إلى قَفاهُ وعَيْنَهُ إلى قَفاهُ قال ورُبَّما قال أَبو رَجاءٍ فَيَشُقُّ قال ثُمَّ يَتَحَوَّلُ إلى الجانِبِ الآخَرِ فَيَفْعَلُ بِهِ مِثْلَ ما فَعَلَ بِالجانِبِ الأَوَّلِ فَما يَفْرُغُ مِنْ ذٰلِكَ الجانِبِ حتّى يَصِحَّ ذٰلِكَ الجانِبُ كما كانَ ثُمَّ يَعُودُ عَلَيْهِ فَيَفْعَلُ مِثْلَ ما فَعَلَ المَرَّةَ الأُولى قال قُلْتُ سُبْحانَ اللّٰهِ

---

onun için bağlandığını "Sonra onun için ulandı" sözü ile ifâde etmiştir. Hâlbuki ru'yâda Usmân ipe yapışmış, fakat ip onunla kopmuştur... Netîce, bunun tefsîrinde doğru olan, ipin Usmân'ın kavminden başka bir kimsenin velâyeti üzerine bağlanmağa hamledilmesi idi, demişlerdir.

Ebû Bekr, ta'bîrindeki hatâlı yerlerin bildirilmesini Allah adına and vererek ricâ ettiği hâlde, Peygamber'in bunu söylememesi, o fitne ve fesâd hâdiselerini açıklayıp da gönüllerde endîşe uyandırılması doğru olmadığı hikmetine dayanır. Ru'yâdan anlaşıldığına göre, Ebû Bekr ve Umer'in hilâfetleri zamânında fitne çıkmayacaktır. Hakîkaten de öyle olmuştur.

Bu hadîsin başka bir rivâyetinde Ebû Bekr'in Peygamber'den sonra en güzel ve isâbetli ru'yâ ta'bîr ettiğine dâir bir ziyâde vardır (Nevevî ve diğerleri).

82 el-Muhelleb'in söylediğinin özeti şudur: Ru'yâyı sabâh namâzının arkasında ta'bîr etmek, diğer vakitlerden daha evlâdır. Çünkü ru'yâ sâhibi, vaktin yakınlığından dolayı ru'yâsını iyi hıfzeder, ta'bîrcinin zihni de söyleyeceği şeyler hakkında huzûrlu olur (Kastallânî).

ما هٰذَانِ قال قالا لِى انْطَلِقْ انْطَلِقْ فانْطَلَقْنا فأتَيْنا عَلى مِثْلِ التَّنُّورِ قال فأحْسِبُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فَإِذا فِيهِ لَغَطٌ وأصواتٌ قال فاطَّلَعْنَا فِيهِ فإذا فِيهِ رِجَالٌ وَنِسَاءٌ عُراةٌ وإذا هُمْ يَأْتِيهِمْ لَهَبٌ مِنْ اَسْفَلَ مِنْهُمْ فَإِذَا أَتَاهُمْ ذٰلِكَ اللَّهَبُ ضَوْضَوْا قَال قُلْتُ لَهُمَا ماهٰؤُلاءِ قال قالا لِى إنْطَلِقْ انْطَلِقْ قال فانطلقنا فأتَيْنَا على نَهَرٍ حَسِبْتُ أَنَّهُ كان يقول أَحْمَرَ مِثْلِ الدَّمِ وإذَا فى النَّهَرِ رَجُلٌ سَابِحٌ يَسْبَحُ وَإِذَا عَلى شَطِّ النَّهَرِ رَجُلٌ قَدْ جَمَعَ عِنْدَهُ حِجارَةً كَثِيرَةً وإذَا ذٰلِكَ السَّابِحُ يَسْبَحُ ما يَسْبَحُ ثُمَّ يَأْتِى ذٰلِكَ الَّذِى قَدْ جَمَعَ عِنْدَهُ الحِجارَةَ فَيَفْغَرُ لهُ فاهُ فَيُلْقِمُهُ حَجَرًا فَيَنْطَلِقُ يَسْبَحُ ثُمَّ يَرْجِعُ إلَيْهِ كُلَّما رَجَعَ إلَيْهِ فَغَرَ لهُ فاهُ فألْقَمَهُ حَجَرًا قال قُلْتُ لَهُما ما هٰذَانِ قال قالا لى انْطَلِقِ انْطَلِقْ قال فانْطَلَقْنا فأتَيْنا عَلى رَجُلٍ كَرِيهِ المَرْآةِ كأكْرَهِ ماأنْتَ راءٍ رَجُلاً مَرْآةً وإذَا عِنْدَهُ نارٌ يَحُشُّها ويَسْعٰى حَوْلَها قال قُلْتُ لَهُما ما هٰذَا قال قالا لى انْطَلِقِ انْطَلِقْ فانْطَلَقْنا فأتَيْنا عَلى رَوْضَةٍ مُعْتَمَّةٍ فِيها مِنْ كُلِّ نَوْرِ الرَّبِيعِ وإذَا بَيْنَ ظَهْرَى الرَّوْضَةِ رَجُلٌ طَوِيلٌ لاأكادُ أرٰى رَأسَهُ طُولاً فى السَّماءِ وإذَا حَوْلَ الرَّجُلِ مِنْ أكْثَرِ وِلْدانٍ رَأيْتُهُمْ قَطُّ قال قُلْتُ لَهُما ما هٰذَا ما هٰؤُلاءِ قال قالا لِى انْطَلِقِ انْطَلِقْ قال فانْطَلَقْنا فانْتَهَيْنا إلى رَوْضَةٍ عَظِيمَةٍ لَمْ أرَ رَوْضَةً قَطُّ أعْظَمَ مِنْها ولا أحْسَنَ قال قالا لِى ارْقَهْ فِيها قال فارْتَقَيْنا فِيها فانْتَهَيْنا إلى مَدِينَةٍ مَبْنِيَّةٍ بِلَبِنِ ذَهَبٍ ولَبِنِ فِضةٍ فأتَيْنا بابَ المَدِينَةِ فاسْتَفْتَحْنا فَفُتِحَ لَنا فَدَخَلْناها فَتَلَقَّانا فيها رِجالٌ شَطْرٌ مِنْ خَلْقِهِمْ كأحْسَنِ ماأنْتَ راءٍ وشَطْرٌ كأقْبَحِ ماأنْتَ راءٍ قال قالا لَهُمْ اذْهَبُوا فَقَعُوا فى ذٰلِكَ النَّهَرِ قال وإذَا نَهَرٌ مُعْتَرِضٌ يَجْرِي كأنَّ ماءَهُ المَحْضُ فى البَياضِ فَذَهَبُوا فَوَقَعُوا فِيهِ ثُمَّ رَجَعُوا إلَيْنا قَدْ ذَهَبَ ذٰلِكَ السُّوءُ عَنْهُمْ فَصارُوا فى أحْسَنِ صُورَةٍ قال قالا لِى هٰذِهِ جَنَّةُ عَدْنٍ هٰذَاكَ مَنْزِلُكَ قال فَسَما بَصَرِى صُعُدًا فإذَا قَصْرٌ مِثْلُ الرَّبابَةِ البَيْضاءِ قال قالا لِى هٰذَاكَ مَنْزِلُكَ قال قُلْتُ لَهُما بارَكَ اللَّهُ فِيكُما ذَرَانِى فأدْخُلَهُ قالا أمَّا الآنَ فَلاَ وأنْتَ داخِلُهُ قال قُلْتُ لَهُما فإنِّى قَدْ رَأيْتُ مُنْذُ اللَّيْلَةِ عَجَبًا فَما هٰذَا الَّذِي رَأيْتُ قال قالا لى أما إنَّا سَنُخْبِرُكَ أمَّا الرَّجُلُ الأوَّلُ الَّذِي أتَيْتَ

عليْهِ يُثْلَغُ رأسُهُ بالحَجَرِ فإنَّهُ الرَّجُلُ يأخُذُ القُرْآنَ فَيَرْفُضُهُ ويَنامُ عنِ الصَّلاَةِ المَكْتُوبَةِ وأمَّا الرَّجُلُ الَّذِى أتَيْتَ عَلَيْهِ يُشَرْشَرُ شِدْقُهُ إلى قَفاهُ ومَنْخِرُهُ إلى قَفاهُ وعَيْنُهُ إلى قَفاهُ فإنَّهُ الرَّجُلُ يَغْدُو مِنْ بَيْتِهِ فَيكْذِبُ الكَذْبَةَ تَبْلُغُ الآفاقَ وأمَّا الرِّجالُ والنِّساءُ العُرَاةُ الَّذِينَ فِى مِثْلِ بِناءِ التَّنُّورِ فإنَّهُمُ الزُّناةُ والزَّوانِى وأمَّا الرَّجُلُ الَّذِى أتَيْتَ عَلَيْهِ يَسْبَحُ فى النَّهَرِ ويُلْقَمُ الحَجَرَ فإنَّهُ آكِلُ الرِّبا وأمَّا الرَّجُلُ الكَرِيهُ المَرْآةِ الَّذِى عِنْدَ النَّارِ يَحُشُّها ويَسْعَى حَوْلَها فإنَّهُ مالِكٌ خازِنُ جَهنَّمَ وأمَّا الرَّجُلُ الطَّوِيلُ الَّذِى فى الرَّوْضَةِ فإنَّهُ إبْرَاهِيمُ صلي اللّه عليه وسلم وأمَّا الوِلْدانُ الَّذِينَ حَوْلَهُ فَكُلُّ مَوْلُدٍ ماتَ عَلى الفِطْرَةِ قال فقال بَعْضُ المُسْلِمِينَ يارسولَ اللّهِ وأوْلادُ المُشْرِكِينَ فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم وأوْلادُ المُشْرِكِينَ وأمَّا القَوْمُ الَّذِينَ كَانُوا شَطْرٌ مِنْهُمْ حَسَنًا وشَطْرٌ مِنْهُمْ قَبِيحًا فإنَّهُمْ قَوْمٌ خَلَطُوا عَمَلاً صالِحًا وآخَرَ سَيِّئًا تَجاوَزَ اللّهُ عنْهُمْ *

61-..... Bize Ebû Recâ İmrân el-Utâridî tahdîs etti. Bize Semure ibn Cundeb (R) tahdîs edip şöyle dedi: Rasûlullah (S), sahâbîlerine hitâben:

— *"Sizlerden herhangibiriniz ru'yâ gördü mü?"* diye sormayı çok yapardı.

Semure dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah, Allah'ın anlatmasını istediği kimselere karşı anlatır, ta'bîrini yapardı. Bir gün sabâh vakti bize kendi gördüğü ru'yâsını şöyle anlattı: *"Bana bu gece iki kişi* (yânî iki melek) *geldiler. Onlar beni götürüyorlardı ve onlar bana:*

— Bizimle yürü! dediler.

Ben de onların berâberinde yürüdüm. Nihâyet biz, yatmakta olan bir adamın yanına vardık. Bunun baş ucunda da elinde taş bulunan başka bir adam durmuş, o yatan adamın başını taşla vurup kırıyordu. Taşı başına her vurduğunda taş o tarafa yuvarlanıp gidiyordu. Atan adam da arkasından koşuyor ve onu tekrar alıp getiriyordu. O dönüp gelmeden, bunun başı iyi oluyor ve eski hâline dönüyordu. Sonra taşı getiren adam, yatan adamın üzerine dönüyor ve birinci defa yaptığı gibi tekrar onun başını ezme işini yapıyordu".

Rasûlullah dedi ki: *"Ben bu iki meleğe:*

*— **Subhânallah!** Bu iki adam nedir? diye sordum.*

İki melek bana:

— Yürü, yürü! dediler".

Rasûlullah dedi ki: *"Bizler yürüdük ve sonunda arka üstü yatmış bir adamın yanına geldik. Onun baş ucunda da elinde demirden çatal bir kanca bulunan başka bir adam ayakta duruyordu. Ayakta duran adam, yatan adamın yüzünün bir tarafı üzerine eğiliyor ve ağzının yan tarafını tâ başının arkasına kadar kesip parçalıyordu. Yine onun boğazını da başının arkasına kadar kesip parçalıyor, gözünü de başının arkasına kadar yırtıp parçalıyordu".*

Râvî dedi ki: Bâzen Ebû Recâ *"Yüşerşiru(=Keser)"* yerine *"Yaşukku(=Yarar)"* ta'bîrini söylemiştir.

Rasûlullah dedi ki: *"Sonra bu adam ağzın diğer tarafına geçiyor ve orasını da birinci yanını yaptığı gibi yarıp parçalıyordu. Bu kısmı parçalamayı bitirinceye kadar ağzın diğer yanı olduğu gibi iyileşiyordu. Sonra adam tekrar oraya dönüyor, orasını birinci defada yaptığı gibi kesip yarma yapıyordu".*

Rasûlullah dedi ki: *"Ben yine yanımdaki iki meleğe:*

*— **Subhânallah!** Bu iki adamın hâlleri nedir? diye sordum".*

Rasûlullah dedi ki: *"İki melek bana:*

— Yürü, yürü! dediler.

Biz yine yürüdük ve tennûr gibi altı geniş, üstü dar bir fırın yanına geldik".

Râvî dedi ki: Zannederim ki, O şöyle diyordu: *"Bir de baktık ki, onun içinde karışık bağırmalar ve birçok sesler vardı".*

Dedi ki: *"Biz onun ağzına doğru baktık ki, içeride birçok çıplak erkekler ve çıplak kadınlar vardı. Onların aşağısından kendilerine bir ateş alevi geliyordu. Onlara bu alev geldikçe, bağırıp çağırıyorlardı".*

Rasûlullah dedi ki: *"Ben yanımdaki iki meleğe:*

— Bu çıplak erkekler ve kadınlar nedir? diye sordum".

Dedi ki: *"Melekler bana:*

— Yürü, yürü! dediler".

Dedi ki: *"Biz yine yürüdük ve bir nehir üzerine geldik".*

Râvî dedi ki: Zannediyorum ki, o şöyle diyordu: *"Nehir kan gibi kırmızı idi. Baktık ki, bu nehrin içinde yüzmekte olan bir adam vardır. Nehrin kenârında da yanıbaşında birçok taşlar toplamış olan bir adam vardı. Nehirdeki bu adam yüzdüğünce yüzüp geliyor, sonra yanında taşlar toplayan adamın yanına geliyor, ve ona doğru ağzını açıyor. Kenardaki adam da ona bir taş atıp yutturuyor, bunun üzerine nehirdeki adam yüzerek geriye doğru gidiyor. Sonra tekrar kenardakine doğru dönüp geliyor. Kenardakinin yanına her dönüşünde kenardaki, onun ağzının içine bir taş atıyor ve ona taşı yutturuyor".*

Rasûlullah dedi ki: *"Ben yanımdaki iki meleğe:*

— Bu iki adamın hâli nedir? diye sordum.

Onlar da bana:

— Yürü, yürü! dediler".

Rasûlullah dedi ki: *"Biz yine yürüdük ve sonunda görmekte olduğun en çirkin görünüşte olan çirkin manzaralı bir adamın yanına geldik. Bir de baktık ki, onun yanında yakmakta olduğu ve etrafında koşmakta bulunduğu bir ateş vardır".*

Rasûlullah dedi ki: *"Ben yine meleklere:*

— Bu adamın hâli nedir? diye sordum".

Rasûlullah dedi ki: *"Onlar da bana:*

— Yürü, yürü! diye emrettiler.

Biz yine yürüdük, sonunda uzun ağaçlar ve bol bitkilerle sarılmış bir bahçeye geldik. Bahçede baharın her bir çiçeğinden vardı. Bahçenin ortasında çok uzun boylu bir adam vardı ki, ben onun semâya doğru uzanan başını hemen hemen göremiyordum. Adamın etrafında da aslâ görmediğim kadar pek çok çocuklar vardı".

Rasûlullah dedi ki: *"Ben yanımdaki iki meleğe:*

— Bu uzun adam ve bu çocuklar nedir? diye sordum".

Rasûlullah dedi ki: *"İki melek bana:*

— Yürü, yürü! dediler".

Rasûlullah dedi ki: *"Biz yine yürüdük ve sonunda büyük bir bahçeye vardık ki, ben aslâ ondan daha büyük ve ondan daha güzel bir bahçe görmüş değilim".*

Rasûlullah dedi ki: *"Yanımdaki iki melek bana:*

— Bu ağaçların içinde yükseğe çık! dediler".

Rasûlullah dedi ki: *"Biz meleklerle o ağaçların içlerinde yüksek-lere doğru çıktık. Nihâyet altın ve gümüşten tuğlalarla binâ edilmiş olan bir beldeye ulaştık. Medîne'nin kapısına geldik ve açılmasını istedik. Kapı bizim için açıldı. Kapıdan şehre girdik. Bizleri onun içinde birtakım adamlar karşıladılar ki, bunların vücûdlarının yarısı görmekte olduğun en güzel insan şeklinde, diğer yarısı da görmekte olduğun en çirkin insan şeklinde idi".*

Rasûlullah dedi ki: *"Yanımdaki iki melek o insanlara:*

— Gidiniz de şu nehir içine giriniz (ve onun hâlis suyu ile çirkin sıfatınızdan yıkanınız)*! dediler".*

Rasûlullah dedi ki: *"Orada enliliğine akmakta olan bir nehir vardı ki, sanki onun suyu süt kadar beyaz idi. O insanlar gittiler ve o nehrin içine girdiler. Sonra onlar kendilerinden o çirkin sıfatlar gitmiş olarak bizim yanımıza döndüler ve onlar en güzel sûrette dönmüşlerdi".*

Rasûlullah dedi ki: *"Melekler bana:*

— Bu Medîne, Adn Cenneti'dir, işte burası Sen'in menzilindir! dediler".

Rasûlullah dedi ki: *"Gözlerim yükselip yukarıya doğru baktı ki, gökyüzündeki çok uzak bulut gibi bembeyaz bir köşk gördüm".*

Rasûlullah dedi ki: *"Melekler bana:*

— İşte orası da Sen'in menzilindir! dediler".

Rasûlullah dedi ki: *"Ben de onlara:*

— Allah sizlere bereketler ihsân eylesin, beni bırakın da ben oraya gireyim, dedim.

Onlar:

— Sen şimdi oraya giremezsin. Sen ileride oraya gireceksin! dediler".

Rasûlullah dedi ki: *"Ben meleklere:*

— Ben bu gece boyunca çok hayret verici şeyler görmüşümdür. Benim gördüğüm bu şeyler nedir? dedim".

Rasûlullah dedi ki: *"İki melek bana şöyle anlattılar:*

— Bizler Sana haber vereceğiz: Şu yanına geldiğin ve taş ile başı ezilen birinci adam yok mu; işte o, Kur'ân'ı alıyor, onu reddediyor ve farz namâzı kılmadan başı üzerinde uyuyordu. Şu üzerine gelip, başının arkasına kadar ağzının bir tarafı ve boğazı da başının arkasına kadar, gözü de başının arkasına kadar yırtılıp parçalandığını gördüğün adama gelince; o adam da erkenden evinden gider ve öyle bir yalan söylerdi ki, onun bu yalanı her tarafa yayılırdı. Şu yukarısı dar, aşağısı geniş fırın gibi binânın içinde görmüş olduğun o çıplak erkek ve kadınlara gelince; onlar da zinâ eden erkekler ve zinâ eden kadınlardır. O nehirde yüzmekte olup üzerine geldiğin ve kendisine taş yutturulan adam ise; o ribâ yiyen kimsedir. Bir ateş yanında onu yakıp etrafında koşmakta olan o çirkin manzaralı adama gelince; o da cehennemin bekçisi olan Mâlik'tir. O büyük bahçenin içinde gördüğün uzun boylu adama gelince; o da İbrâhîm Peygamber'dir. Onun etrafındaki çocuklar ise, fıtrat üzere ölen herbir çocuktur".

Semure dedi ki: Müslümânların bâzısı:

— Yâ Rasûlallah! Müşriklerin çocukları da mı? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Müşriklerin çocukları da"* buyurdu.

"Melekler devâmla:

—Kendilerinin bir kısım güzel, diğer kısımları da çirkin olan o topluluğa gelince; onlar bir kısım güzel amellerini diğer çirkin amelleriyle karıştırmış olan kimselerdir ki, Allah onların suçlarından vazgeçmiştir, dediler" [83].

---

83 Başlığa uygunluğu "Bir ğadât zamânında" sözünden alınır. Çünkü *"Ğadât"*, güneşin doğmasından önce ma'nâsına gelir. Cevherî: *"Ğadve"* sabâh namâzı ile güneşin doğması arasıdır, demiştir.

Buhârî bu hadîsi Muemmil ibn Hişâm ile Mûsâ ibn İsmâîl adlı şeyhlerinden olmak üzere Namâz, Cenâzeler, Buyû', Cihâd, Bed'u'l-Halk, Gece Namâzı, Edeb, Peygamberler ve Tefsîr'de parça parça olarak getirmiştir. Ancak bu

Ru'yâ Ta'bîri Kitâbı'nda, bir de Cenâzeler Kitâbı'nın sonunda tamâm olarak getirmiştir. Müslim de Ru'yâ Ta'bîri'nde getirmiştir.

Hâtime:

Abdurrazzâk'ın Ma'mer'den rivâyet ettiği şu hadîs, ru'yâ ta'bîr edicinin âdâbındandır: Ebû Mûsâ'ya: Biriniz bir ru'yâ görüp de onu kardeşine anlatacağı zamân, ta'bîrci kardeşi: Hayır bize, şerr düşmanlarımıza olsun desin! diye yazmıştır. Bunun râvîleri sıkalardır, fakat senedi kopuktur... Bu konuda daha birtakım âdâb yazılmıştır...

Kastallânî: Bu Ta'bîr Kitâbı'nın sonu 915 yılı şa'bân ayının yirmincisi olan pazartesi günü bitirildi, demiştir. Bizim bu çalışmamız da Allah'ın yardımı ile 5 temmuz 1984/6 şevvâl 1404 perşembe günü ikindiden sonra bitirildi.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٩٣ــ كتابُ الفِتَنِ

93- KİTÂBU'L-FİTEN

(Fitneler Kitâbı) [1]

١ــ بابُ ماجاءَ في قَوْلِ اللَّهِ تعالى واتَّقُوا فِتْنَةً لاتُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خاصَّة وما كانَ النبيُّ ﷺ يُحَذِّرُ مِنَ الفِتَنِ

1- YÜCE ALLAH'IN *"Ve öyle bir fitneden sakının ki, hiç de içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz ve bilin ki Allah'ın azâbı şiddetlidir"*

(el-Enfâl: 25)

KAVLİNİN BEYÂNI İLE PEYGAMBER(S)'İN FİTNELERDEN SAKINDIRMASININ BEYÂNI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI [2]

---

1 *Fiten, "Fitne"*nin cem'idir. *Fitne,* imtihân, mihnet, azâb, şiddet ve her türlü mekrûh ma'nâsınadır. Küfür, günâh, fısk, fucûr, rüsvâylık, insanlar arasında ihtilâl, şekaavet, kavga, musîbet ve bütün günâhlara da *"Fitne"* denir. Eğer bu Allah tarafından olmuşsa, hikmet üzere olmuştur. Allah'ın emri olmaksızın insanlar tarafından olmuşsa, bu kötülenmiştir. Allah insanları fitne çıkarmakla kötülemiştir: ***"Fitne katilden eşeddir..."; "Fitne katilden daha büyüktür"*** (el-Bakara: 191, 217); ***"Hakîkat erkek mü'minlerle kadın mü'minleri belâya uğratanlar, sonra da tevbe etmeyenler; onlar için cehennem azâbı vardır, onlar için bir de yangın azâbı vardır"*** (el-Burûc: 10) kavilleri gibi.

2 Bâzı günâhlar vardır ki, zararı umûmî olur, sebeb olacağı fitne ve ihtilâl, getireceği mihnet ve musîbet yalnız o günâhı yapan, işi yerinden oynatan ve bu sûret-

١ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا بِشْرُ بنُ السَّرِيِّ حدّثنا نافِعُ ابنُ عُمَرَ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ قال قالَتْ أسْماءُ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال أنا عَلى حَوْضِى أنْتَظِرُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ فَيُؤْخَذُ بِناسٍ مِنْ دُونِى فأقُولُ أُمَّتِى فَيَقُولُ لاتَدْرِى مَشَوْا عَلى القَهْقَرَي قال ابنُ أبى مُلَيْكَةَ اللَّهُمَّ إنَّا نَعُوذُ بِكَ أنْ نَرْجِعَ عَلى أعْقابِنا أوْ نُفْتَنَ *

1-..... Abdullah ibnu Ebî Muleyke şöyle demiştir: Esmâ bintu Ebî Bekr (R) söyledi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben* (kıyâmet gününde) *havzımın başında benim yanıma gelecek olanları beklerim. Derken benim yakınımda birtakım insanlar yakalanırlar. Ben:*

— Onlar benim ümmetimdir; derim.

Allah:

— Sen onların senden sonra dînlerinden arkalarına dönüp gittiklerini bilmezsin! buyurur".

Abdullah ibn Ebî Muleyke:

— Allah'ım, bizler topuklarımız üzerinde arkamıza dönmekten yâhud (dînimizde) fitnelere uğratılmaktan Sana sığınırız! demiştir.

٢ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا أبُو عَوانَةَ عنْ مُغِيرَةَ عنْ أبى وائِلٍ قال قال عَبْدُ اللَّهِ قال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم أنا فَرَطُكُمْ عَلى الحَوْضِ لَيُرْفَعَنَّ إلَيَّ رِجالٌ مِنْكُمْ حتَّى إذَا أهْوَيْتُ لأُناوِلَهُمُ اخْتُلِجُوا دُونِى فأقُولُ أيْ رَبِّ أصْحابِى فَيَقُولُ لاتَدْرِى ماأحْدَثُوا بَعْدَكَ *

2-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Ben sizin havuz başına ilk varan öncünüzüm. Yemîn olsun orada sizden bir takım adamlar bana kaldırılıp gösterilecek, hattâ ben onlara vermek üzere elimi uzatırım ki, bu sırada onlar çekilip benden uzaklaştırılırlar. Ben:*

---

le kendine ve başkalarına zulmetmiş olan zâlimlere hass kalmaz da kurunun yanında yaşı da yakar. Meselâ münker i'lânı, ma'rûfu emr ve münkeri nehiyde gevşeklik, akîde bozmak, kelime ayrılığı, cihadda gevşeklik bu kabîldendir. Bir şahsın hatâsı orduyu batırabilir. Hadîste geldiği üzere bir geminin dibini delmeğe uğraşan bir şahsın fiili öyle bir batma musîbetini meydana getirir ki, bu fitne, o geminin içinde bulunanlardan yalnız onu delene veyâ ona yardım edenlere veyâ sükût edenlere değil, hiç haberi olmayanlara varıncaya kadar hepsine isâbet edecek şâmil bir musîbet olur (*Hakk Dîni*, III, 2387-2388).

— Ey Rabb'im! Onlar benim sahâbîlerimdirler! derim.

Yüce Allah:

— Sen onların senden sonra dînde neler îcâd ettiklerini bilmezsin! buyurur'' [3].

٣ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى حازِمٍ قال سَمِعْتُ سَهْلَ بنَ سَعْدٍ يَقُولُ سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللّٰه عليه وسلم يَقُولُ أنا فَرَطُكُمْ عَلى الحَوْضِ مَنْ وَرَدَهُ شَرِبَ مِنْهُ ومَنْ شَرِبَ مِنْهُ لَمْ يَظْمَأْ بَعْدَهُ أبَدًا لَيَرِدُ عَلَىَّ أقْوَامٌ أعْرِفُهُمْ ويَعْرِفُونِى ثُمَّ يُحالُ بَيْنِى وبَيْنَهُمْ * قال أبو حازِمٍ فَسَمِعَنِى النُّعْمانُ بنُ أبى عَيَّاشٍ وأنا أُحَدِّثُهُمْ هٰذا فقال هٰكَذا سَمِعْتَ سَهْلاً فَقُلْتُ نَعَمْ قال وأنا أشْهَدُ عَلى أبى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ لَسَمِعْتُهُ يَزِيدُ فِيهِ قال إنَّهُمْ مِنِّى فَيُقالُ إنَّكَ لاتَدرِى مابَدَّلُوا بَعْدَكَ فأقُولُ سُحْقًا سُحْقًا لِمَنْ بَدَّلَ بَعْدِى *

3-..... Ebû Hâzım şöyle demiştir: Ben Sehl ibn Sa'd(R)'dan işittim, o şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, o şöyle buyuruyordu: *''Ben sizin havuz başında öncünüzüm. Ona gelen içer, ondan içen ebediyyen bir daha susamaz. Ve muhakkak benim yanıma birtakım kavimler gelecekler ki, ben onları tanırım, onlar da beni tanırlar. Sonra benimle onlar arasına bir perde konulur''.*

Ebû Hâzım dedi ki: Ben bu hadîsi kendilerine tahdîs ederken Nu'mân ibn Ebî Ayyâş da işitti ve:

— Sen bu hadîsi Sehl'den bu şekilde söylerken işittin mi? diye sordu.

Ben de:

— Evet, dedim.

Ebû Hâzım şöyle dedi: Ve ben Ebû Saîd el-Hudrî üzerine şehâdet ediyorum ki, muhakkak sûrette ben ondan işittim, o şu sözleri ziyâde ederek Peygamber'in şöyle buyurduğunu söylüyordu:

—''Onlar muhakkak bendendirler, derim.

Bana:

---

3 *''Furat''* ve *''Fârıt''*, su başına kaafileden önce gidip havuzları, kovaları ve su alma işlerinden benzer tedbîrleri alıp hazırlık yapacak kimseye denir. ''Ben sizin furatınızım'' demek, sizden önce havuzun başına gidip onu hazırlayıcıyım demektir (Nevevî).

Bunu ve bundan sonrakini Müslim, Peygamber'in Fadlı'nda getirmiştir.

— Sen onların senin ardından ne tebdîller yaptıklarını bilmezsin, denilir.

Ben de:

— Benden sonra (dînde) *değiştirme yapanlar uzak olsunlar, uzak olsunlar! derim''* [4].

٢ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم سَتَرَوْنَ بَعْدِى أُمُورًا تُنْكِرُونَها * وقال عَبْدُ اللَّهِ بنُ زَيْدٍ قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم اصْبِرُوا حتَّى تَلْقَوْنى عَلى الحَوْضِ

2- PEYGAMBER(S)'İN:

''Sizler benden sonra hoşlanmayacağınız birtakım çirkin işler göreceksiniz'' KAVLİ BÂBI [5]

Abdullah ibn Zeyd de: Peygamber (S) *''Havuz başında bana kavuşuncaya kadar sabrediniz''* **buyurdu, demiştir** [6].

٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى بنُ سَعيدٍ القَطَّانُ حدّثنا الأَعْمَشُ حدّثنا زَيْدُ بنُ وهْبٍ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ قال قال لَنا رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ بَعْدِي أَثَرَةً وأُمُورًا تُنْكِرُونَها قالُوا فَما تأمُرُنا يارسولَ اللَّهِ قال أَدُّوا إِلَيْهِمْ حَقَّهُمْ وسَلُوا اللَّهَ حَقَّكُمْ *

4-..... Bize Zeyd ibnu Vehb tahdîs etti: Ben Abdullah ibn Mes'ûd(R)'dan işittim, şöyle dedi: Rasûlullah (S) bizlere:

—''Sizler benden sonra istikbâlde (dünyâ işleri ve paylarında)

---

4 *''Suhkun''*, uzaklaşmak ve ırak olmak yâhud helâk olmak ma'nâsına *''Bu'd''* gibi masdardır. ***''Haberiniz olsun ki Semûd kavmi ilâhî rahmetten nasıl uzaklaştıysa, Medyen kavmi de öylece uzaklaştı''*** (Hûd: 96) âyetindeki gibi, mukadder bir fiilin te'kîdî mef'ûlü mutlakı olarak, makaamına kaaim bir duâ cümlesi hâlinde ve "Kahrolsun" tarzında şiddetli bir zecr ifâde eyler.... (*Hakk Dîni,* VII, 5219).

5 Bu, bu bâbda gelecek olan hadîsten bir parçadır.

6 Buhârî Abdullah ibn Zeyd'den gelen bu hadîsi Mağâzî'de, "Huneyn gazvesi bâbı"nda getirmişti.

başkalarının size tercîh edildiğini ve (dîn işlerinde de) *hoşlanmayacağınız birtakım* (bid'atlı) *işler göreceksiniz''* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Bu vaziyet karşısında bizlere nasıl hareket etmemizi emredersiniz? diye sordular.

Rasûlullah:

— *''Emîrlere istedikleri haklarını edâ ediniz, kendi hakkınızı da Allah'tan isteyiniz''* buyurdu [7].

٥ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ عنْ عَبْدِ الوَارِثِ عنِ الجَعْدِ عنْ أبى رجاءٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ عنِ النبيِّ ﷺ قال مَنْ كَرِهَ مِنْ أمِيرِهِ شَيْئًا فلْيَصْبِرْ فإنَّهُ مَنْ خَرَجَ مِنَ السُّلْطانِ شِبْرًا ماتَ مِيتَةً جاهِلِيَّةً *

5-..... Ebû Recâ'dan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *''Her kim emîrinden meydana gelen bir hareketi fenâ görürse, sabretsin* (isyânkâr vaziyet almasın). *Çünkü her kim sultândan* (yânî ona itâatten) *bir karış dışarı çıkarsa, o, Câhiliyet ölümüyle ölür''* [8].

٦ــ حدّثنا أبو النُّعْمانِ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنِ الجَعْدِ أبى عُثْمانَ حدّثنى أبو رجاءٍ العُطارِدِيُّ قال سَمِعْتُ ابنَ عَبَّاسٍ رضى اللّه عنهما عنِ النبيِّ

---

7 Bu hadîsin bir rivâyeti Alâmâtu'n-Nübüvve'de 107 rakamıyle geçmişti.

Hadîsin *''Kendi üzerinize edâsı vâcib olan hakları edâ edersiniz, lehinize olan* (mahrûm bırakıldığınız) *kendi haklarınızı da Allah'tan istersiniz''* fıkrası ''Allah'ın hakkını Allah'a, kralın hakkını krala veriniz'' şeklindeki meşhûr söze uygun düşmüştür. Bu söz Hz. Îsâ'ya nisbet edilmektedir. *Lukâ İncîli,* Bâb: 20, Âyet: 26.

8 Rasûlullah bu hadîslerinde sahâbîlerini fitne ve ihtilâlden sakındırmış ve kendisinden sonra devlet adamlarında dînî umdelere aykırı hâl ve hareketler gördüklerinde nasıl hareket edeceklerini öğütlemiştir. Peygamber âmme velâyetini taşıyan bir kısım âmirlerin dînen meşrû' olmayan hareketlerde bulunacaklarını peygamberlik nûru ile görüp biliyordu. Bu vaziyet karşısında sabır ve sükûn ile hareket etmelerini ve bozgunculuktan sakınmalarını vasiyet ediyordu. ''Ve her kim sabırsızlanarak âmme velâyetini hâiz olan sultândan, yânî millî otoriteyi temsîl eden devlet reîsinden ve İslâm Ümmeti'nden bir karış ayrılırsa, Câhiliyet ölümü ile ölür'' buyurmuştur ki, bu başsız ve ictimâî nizâmdan mahrûm câhil milletlerin âsî bir ferdi olarak ölür demektir, yoksa kâfir olarak ölür demek değildir. Ancak bu mutlak itâatin bir sınırı vardır ki, o da Allah'a karşı küfür ve ma'siyete sebeb olmamaktır.

ﷺ قال مَنْ رأي مِنْ أميرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَصْبِرْ عَلَيْهِ فإنَّهُ مَنْ فارَقَ الجَماعَةَ شِبْرًا فَماتَ إلاَّ ماتَ مِيتَةً جاهِلِيَّةً *

6-..... Bana Ebû Recâ el-Utâridî tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Her kim emîrinden hoşlanmayacağı bir şeyin meydana geldiğini görürse, onun fenâlığına sabretsin* (isyân etmesin). *Çünkü her kim* (İslâm) *câmiasından bir karış ayrılır da ölürse muhakkak o, Câhiliyet ölümü ile ölür"* [9].

٧ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثني ابنُ وَهْبٍ عن عَمْرٍو عنْ بُكَيْرٍ عنْ بُسْرِ بنِ سَعِيدٍ عنْ جُنادَةَ بنِ أبي أُمَيَّةَ قال دَخَلْنا عَلى عُبادَةَ بنِ الصَّامِتِ وهْوَ مَرِيضٌ قُلْنا أصْلَحَكَ اللَّهُ حَدِّثْ بِحَدِيثٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهِ سَمِعْتَهُ مِنَ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال دعانا النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَبايَعْناهُ فَقال فِيما أخَذَ عَلَيْنا أنْ بايَعَنا عَلى السَّمْعِ والطَّاعَةِ فى مَنْشَطِنا ومَكْرَهِنا وعُسْرِنا ويُسْرِنا وأثَرَةٍ عَلَيْنا وأنْ لانُنازِعَ الأمْرَ أهْلَهُ إلاَّ أنْ تَرَوْا كُفْرًا بَواحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهانٌ *

7-..... Cunâde ibnu Ebî Umeyye şöyle demiştir: Bizler, hasta hâlinde iken, Ubâde ibnu's-Sâmit(R)'in yanına girdik ve ona:

— Allah seni iyileştirsin, sen bize Peygamber(S)'den işittiğin ve Allah'ın onunla seni faydalandıracağı bir hadîs tahdîs et, dedik.

O şöyle dedi: Peygamber (S) bizi (Ensâr cemâatini Akabe gecesi bey'at için) çağırdı. Biz de kendisiyle bey'at ettik.

Ubâde dedi ki: Peygamber'e, Ensâr üzerine bir borç olarak bizden aldığı ahid ve mîsâkta şöyle söyleyip bey'at ettik: "Allah ve Rasûlü'nün emirlerini dinleyip onlara hem neş'eli, hem kederli zamânımızda; hem zor, hem kolay hâlimizde itâat etmek ve âmirlerimiz kendi arzûlarını nefislerimiz üzerine tercîh etseler dahî onlara itâat etmek ve nizâ (ve kıtâl) etmemek üzere bey'at ettik, ancak emîrin açık bir küfrünü görseniz, onun küfrü hakkında yanınızda Allah'ın Kitâbı'ndan kuvvetli bir delîliniz olması hâli müstesnâdır" [10].

---

9 Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir.

10 Bu hadîs, devlet nüfûz ve kudretini temsîl eden emîre ve devlet başkanına itâat etmek ve ona karşı isyân ve kıtâle girişmemek husûsunda açık bir nastır. Bir de bunda itâatin son hudûdu bildirilmiştir ki, o da emîrin açık bir nassın delâlet

٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قَتَادَةَ عنْ أَنَسِ ابنِ مالِكٍ عنْ أُسَيْدِ بنِ حُضَيْرٍ أنَّ رَجُلاً أتَى النبيَّ ﷺ فقال يارسولَ اللَّهِ اسْتَعْمَلْتَ فُلانًا ولَمْ تَسْتَعْمِلْنِى قال إنَّكُمْ سَتَرَوْنَ بَعْدِى أثَرَةً فاصْبِرُوا حتَّى تَلْقَوْنِى *

8-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten; o da Useyd ibn Hudayr(R)'dan şöyle tahdîs etti: Ensâr'dan bir kimse Peygamber(S)'e geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Beni zekât âmili veyâ bir yere vâlî ta'yîn buyurmaz mısınız? Nitekim (Muhâcirler'den) fulânı ta'yîn ettiniz! diye ta'rîz eyledi.

Rasûlullah:

— "(Ey Ensâr cemâati!) *Şübhesiz sizler benden sonra yakında* (böyle dünyâ işlerinde) *başkalarının size tercîh edildiği zamâna kavuşacaksınız. Bununla berâber yine de siz sabrediniz! Nihâyet* (kıyâmet günü) *bana kavuşacaksınız*" buyurdu [11].

٣ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ صلى اللَّهِ عليه وسلم هَلاَكُ أُمَّتِى عَلى يَدَىْ أُغَيْلِمَةٍ سُفَهاءَ

3- PEYGAMBER(S)'İN: *"Ümmetimin helâki beyinsiz birtakım gençlerin elleriyledir"* KAVLİ BÂBI

---

ettiği açık bir küfrü tutması ve küfrü emretmiş olmasıdır. Bu sûrette onun velâyetini inkâr etmek câiz oluyor. "Çünkü ma'siyette itâat yoktur, itâat ancak ma'rûftadır"

Kötü emîrlere karşı itâat edilmeyip ne olacak? Dâvûdî şöyle demiştir: Zâlim emîrler hakkında âlimlerin ictihâdı şöyledir: Bir fitneye, bir zulme sebeb olmadan hal'i ve düşürülmesi mümkin olursa, düşürülür. Mümkin olmazsa vâcib olan sabretmektir. Bâzıları da şöyle demişlerdir: Fâsık kişiye başlangıçta âmme velâyeti akdedilmemelidir. Âdil olarak bey'at edilip de sonra zulme başlarsa, bir küfre tutunmadıkça, ona karşı çıkmak ve ihtilâl sahîh değildir. Küfre yapışırsa, ona karşı çıkmak ve ihtilâl vâcib olur...

Bu hadîsi Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.

11 Bunun bir rivâyeti Ensâr'ın Fazîletleri'nde geçmişti. "Muhâcirler'den fulânı ta'yîn ettin" sözüyle kasdedilen, Amr ibnu'l-Âs'tır. Peygamber'in "Sizler ileride tercîhler göreceksiniz" sözüyle cevâb vermesi, zikredilen fulânın ta'yîni, ona hâss olan bir maslahattan dolayı değil de, senin ve bütün müslümânların maslahatı olduğu içindir, ma'nâsına işârettir (Kastallânî).

٩ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا عَمْرُو بنُ يَحْيَى بنِ سَعِيدِ ابنِ عَمْرِو بنِ سَعِيدٍ قال أخبرنى جَدِّى قال كُنْتُ جالِساً مَعَ أبى هُرَيْرَةَ فِى مَسْجِدِ النَبِىِّ ﷺ بالمَدِينَةِ وَمَعَنَا مَرْوَانُ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ سَمِعْتُ الصَّادِقَ المَصْدُوقَ يَقُولُ هَلَكَةُ امَّتِى عَلى يَدِي غِلْمَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ فقال مَرْوَانُ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ غِلْمَةً فقال أَبُو هُرَيْرَةَ لَوْ شِئْتُ أنْ أقُولَ بنِى فُلاَنٍ وبنِى فُلاَنٍ لَفَعَلْتُ فَكُنْتُ أخْرُجُ مَعَ جَدِّي إلى بَنِى مَرْوَانَ حِينَ مَلَكُوا بالشَّأْمِ فإذَا رآهُمْ غِلْمانًا أحْدَاثًا قال لَنا عَسَي هٰؤُلاَءِ أنْ يَكُونُوا مِنْهُمْ قُلْنا أنْتَ أعْلَمُ *

9-..... Bize (Emevîler'den) Amr ibnu Yahyâ ibn Saîd tahdîs edip şöyle dedi: Bana dedem Saîd ibn Amr haber verip şöyle dedi: Ben (bir kerre Muâviye zamânında) Medîne'de Peygamber'in mescidinde, Ebû Hureyre ile berâber oturuyordum. Yanımızda Mervân ibnu'l-Hakem de vardı. Ebû Hureyre (R):

— Ben (kendisi fıtraten) doğru sözlü olan ve (Allah tarafından) doğruluğu tasdîk olunan Rasûlullah(S)'tan: *"Ümmetimin helâki, Kureyş'ten birkaç gencin ellerindedir"* buyururken işittim, dedi.

Mervân:

— Allah'ın la'neti o gençlerin üzerine olsun! dedi.

Ebû Hureyre:

— Eğer Fulân oğulları ve Fulân oğulları diye isimlerini söylemek isteseydim, muhakkak söylerdim, dedi.

Emevîler'den Amr ibnu Yahyâ dedi ki:

— Mervân oğulları İslâm hükûmetini alarak Şâm'a mâlik oldukları sırada büyükbabam Saîd ibn Amr ile berâber Mervân oğulları'na giderdik. Bir kerresinde büyükbabam orada birtakım genç genç Mervân oğulları'nı gördü de bize: Belki şu gençler bu ümmetin helâkine sebeb olacak gençlerden olabilirler, dedi (de Ebû Hureyre hadîsine işâret etti). Biz de büyükbabama: (Rasûlullah'ın bu haberini) sen daha iyi bilirsin! dedik [12].

12 Tıybî'nin beyânına göre, Rasûlullah (S) bir kerre ru'yâsında Mervân'ın babası Hakem ibn Ebi'l-Âs'ın çocuklarının minber üzerinde top oynar gibi oynadıklarını görmüştü. Peygamber'in minberi, Peygamberlik ve Hilâfet makaamı idi. Bu ru'yâ günün birinde Mervânîler'in Hilâfet makaamına geçeceklerinin ve ümmetin riyâset makaamını çocuk oyuncağına çevireceklerinin bir remzi idi ve böyle olmuştur. Bu sebeble Peygamber, Hakem'e işâret ederek: *"Şunun sulbünden geleceklerin çıkaracağı fitneden dolayı yazıklar olsun ümmetime!"* buyurmuştur.

٤ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدِ اقْتَرَبَ

4- PEYGAMBER(S)'İN: *"Vukû'u yaklaşan bir şerrden dolayı vay Arab'ın hâline!"* KAVLİ BÂBI

١٠ــ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ أنَّهُ سَمِعَ الزُّهْرِيَّ عنْ عُرْوَةَ عنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أُمِّ سَلَمَةَ عنْ أُمِّ حَبِيبَةَ عنْ زَيْنَبَ ابْنَةِ جَحْشٍ رضى اللَّهُ عَنْهُنَّ أنَّها قالَتِ اسْتَيْقَظَ النبيُّ صلى اللَّهِ عليه وسلم مِنَ النَّوْمِ مُحْمَرًّا وجْهُهُ يَقُولُ لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدِ اقْتَرَبَ فُتِحَ اليَوْمَ مِنْ ردْمِ يأجُوجَ ومأجُوجَ مِثْلُ هٰذِهِ وعَقَدَ سُفْيانُ تِسْعِينَ أوْ مِائَةً قِيلَ أنَهْلِكُ وفِينا الصَّالِحُونَ قال نَعَمْ إذَا كَثُرَ الخَبَثُ *

10-..... Zeyneb bintu Cahş (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) uykudan yüzü kıpkırmızı olarak uyandı da:

— *"Lâ ilâhe ille'llah! Vukû'u yaklaşan bir şerrden, büyük bir fitneden dolayı vay Arab'ın hâline! Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc seddinden şunun gibi bir delik açıldı!"* buyuruyordu.

Sufyân ibn Uyeyne (sağ şehâdet parmağının ucunu dibine getirip yummakla bu parmağın iki boğumu dürülmüş yılan gibi olmasıyle) doksan işâreti yaptı yâhud yüz işâreti bağladı.

(Zeyneb dedi ki:)

—Bizim içimizde bu kadar sâlih kimseler varken, biz helâk olur muyuz? denildi.

Peygamber:

Hakem, Rasûlullah'ın hayâtı zamânında işlediği kötülüklerden dolayı Tâif'e sürülmüş ve Mervân orada dünyâya gelmişti. Ebû Bekr ve Umer devrinde de orada sürgün yaşayan bu baba ve oğul, Hz. Usmân halîfe olunca, Hakem, Halîfe'nin amcası olduğundan Medîne'ye gelmelerine müsâade edilmişti. Ve en sonu, Peygamber'in hadîsi gerçekleşerek, Mervân Hilâfet makaamına geçmiş, Muhammed Ümmeti arasında türlü ayrılıklara sebeb olmuştur.

Bunun bir rivâyeti Alâmâtu'n-Nübüvve'de geçmişti. Müslim de rivâyet etmiştir.

Tenbîh: Taftazânî şöyle dedi: Yezîd ibn Muâviye'nin la'netinin cevâzında ihtilâf edilmiştir. *Hulâsa* ve diğerlerinde: Ona ve Haccâc'a la'net yakışmaz. Çünkü Peygamber (S), namâz kılanlara ve kıble ehlinden olanlara la'netten nehyetti... demiştir (Kastallânî).

— *"Evet, pislik* (yânî fısk, fucûr, fuhuş ve ma'siyet) *çoğaldığı zamân* (helâk olursunuz)" buyurdu [13].

١١ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا ابنُ عُيَيْنَةَ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ وحدّثني مُحْمُودٌ أخبرنا عبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ أُسامَةَ بنِ زَيْدٍ رضى اللّه عنهما قال أشْرَفَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم عَلى أُطُمٍ مِنْ آطامِ المَدِينَةِ فقال هَلْ تَرَوْنَ ماأرَى قالُوا لا قال فإنِّي لأرَى الفِتَنَ تَقَعُ خِلاَلَ بُيُوتِكُمْ كَوَقْعِ المَطَرِ *

11-..... Usâme ibn Zeyd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) yüksek bir yerden Medîne evleri arasından yükselen köşklere baktı da:

— *"Benim görmekte olduğum fitneleri sizler görebiliyor musunuz?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Hayır, dediler.

Rasûlullah:

— *"Şübhesiz ben, evlerinizin aralarına dökülen fitne ve felâket mahallerini, şiddetli yağmur sellerinin açtığı yarlar gibi* (gözümle) *görüyorum"* buyurdu [14].

٥ــ بابُ ظُهُورِ الفِتَنِ

5- FİTNELERİN MEYDANA GELMELERİ BÂBI

١٢ــ حدّثنا عَيَّاشُ بنُ الوَلِيدِ أخبرنا عبْدُ الأعْلَى حدّثنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سَعِيدٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال يَتَقارَبُ الزَّمانُ ويَنْقُصُ العَمَلُ ويُلْقَى الشُّحُّ وتَظْهَرُ الفِتَنُ ويَكْثُرُ الهَرْجُ قالُوا يارسولَ

---

13 Bunun bir rivâyeti, Peygamberler ile Alâmâtu'n-Nübüvve'de Ye'cûc ve Me'cûc konusunda geçmişti.

14 Bunun bâzı rivâyetleri Hacc, Mezâlim, Alâmâtu'n-Nübüvve'de de geçmişti. Müslim de bunu Fiten'de getirmiştir. Peygamber'in bu haberi de aynen meydana gelmiştir. Hz. Usmân'ın şehîd edilmesiyle başlayan bu fitneler, musîbetler aralıksız devâm etmiş, Cemel, Sıffîn, Nehrevân harbi, Hz. Alî'nin ve Hüseyin'in öldürülüşü, Harre vak'ası gibi acı vak'alar bunları ta'kîb etmiştir.

اللَّهِ أَيُّمَ هُوَ قال القَتْلُ القَتْلُ * وقال شُعَيْبٌ ويُونُسُ واللَّيْثُ وابنُ أخِي الزُّهْرِيِّ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ حُمَيْدٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهِ عليه وسلم *

12-..... Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— "(Kıyâmetin yaklaşması alâmetleri şunlardır:) *Zamân birimleri birbirine yakın olur* (yıllar ay, aylar gün, günler de sâat gibi hızla geçer). *Allah'a kulluk ve hayır amelleri eksilir, kalblere şiddetli cimrilik atılıp yerleştirilir, birçok fitneler meydana gelir ve hercümerc çoğalır*" buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! O herc nedir? diye sordular.

Rasûlullah da iki kerre:

— *"Öldürme, öldürme!"* buyurdu [15].

Şuayb, Yûnus, el-Leys, ez-Zuhrî'nin kardeşinin oğlu; bu üçü de ez-Zuhrî'den; o da Humeyd'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere söylediler [16].

١٣ــ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُوسَى عنِ الأعْمَشِ عنْ شَقِيقٍ قال كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ وأبِي مُوسَى فقالا قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ لأيَّامًا يَنْزِلُ فِيها الجَهْلُ ويُرْفَعُ فِيها العِلمُ ويَكْثُرُ فِيها الهَرْجُ والهَرْجُ القَتْلُ *

13-..... Şakîk şöyle dedi: Ben Abdullah ibn Mes'ûd'un ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin berâberinde idim, bu ikisi: Peygamber (S) *"Kıyâmetin kopmasının önünde öyle bir takım günler vardır ki, onlarda Yeryüzüne câhillik inip yayılır, ilim kaldırılır ve öldürmekten ibâret olan hercümerc çoğalır"* buyurdu, dediler.

١٤ــ حدّثنا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ **حدّثنا** أبِي **حدّثنا** الأعْمَشُ **حدثنا** شَقِيقٌ قال جلس عبد اللَّهِ وأبُو موسى **فتحدثنا** فقال ابو موسى قال النبى ﷺ إنَّ

---

15 Tirmizî'nin rivâyet ettiği merfû' Enes hadîsinde *"Zamân birimleri birbirine yaklaşıp da sene ay; ay hafta; hafta gün; gün sâat; sâat de hurma yaprağının yanması gibi olmadıkça kıyâmet kopmaz"* buyurulmuştur. Hakk olan bundan murâdın tâ zamâna varıncaya kadar herşeyden bereketin çekilmesidir. Bu da kıyâmetin yaklaşması alâmetlerindendir (Kastallânî).

16 Buhârî hadîsin başka geliş yollarını göstermektedir.

بَيْنَ يَدَى السَّاعَةِ أَيَّاماً يُرْفَعُ فيهَا العِلْمُ وَيُنْزِلُ فِيهَا الجَهْلُ وَيَكْثُرُ فِيهَا الْهَرْجُ والهرج القَتْلُ*

14-..... Bize Şakîk tahdîs edip şöyle dedi: Abdullah ibn Mes'ûd ile Ebû Mûsâ oturdular da birbirlerine hadîs söylediler. Ebû Mûsâ:

— Peygamber (S): *"Kıyâmetin önünde öyle günler vardır ki, onlarda ilim kaldırılır, câhillik inip yayılır, katlden ibâret olan hercümerc çoğalır"* buyurdu, dedi.

١٥ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ **حدّثنا** جَرِيرٌ عنِ الأَعْمَشِ عنْ أبى وائِلٍ قال إنّى لَجالِسٌ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ وأبى مُوسَى رضى اللّه عنهما فقال أَبو مُوسَى سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ مِثْلَهُ والهَرْجُ بِلِسانِ الحَبَشَةِ القَتْلُ *

15-..... Ebû Vâil şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Mes'ûd ile Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin berâberinde oturmakta idim. Ebû Mûsâ (R): Ben Peygamber(S)'den bundan önceki hadîsin benzerini işittim. *"Herc"* Habeş dilinde "Öldürmek"tir, dedi [17].

١٦ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ واصِلٍ عنْ أبى وائِلٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ وأحْسِبهُ رفَعَهُ قال بَيْنَ يَدَى السَّاعَةِ أَيَّامُ الهَرْجِ يَزُولُ فِيها العِلْمُ ويَظْهَرُ فِيها الجَهْلُ : قال أَبو مُوسَى والْهَرْجُ القَتْلُ بِلِسانِ الحَبَشَةِ : وقال أَبو عَوَانَةَ عنْ عاصِمٍ عنْ أبى وائِلٍ عنِ الأَشْعَرِيِّ أَنَّهُ قال لِعَبْدِ اللَّهِ تَعْلَمُ الأَيَّامَ الَّتِى ذَكَرَ النبىُّ ﷺ أَيَّامَ الْهَرْجِ نَحْوَهُ : قال ابنُ مَسْعُودٍ سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللّه عليْهِ وسلم يَقُولُ مِنْ شَرَارِ النَّاسِ مَنْ تُدْرِكُهُمُ السَّاعَةُ وهُمْ أَحْياءٌ *

16-..... Bize Şu'be, Vâsıl ibn Hayyân'dan; o da Ebû Vâil'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd'dan tahdîs etti. Zannediyorum ki, Abdullah bu hadîsi Peygamber'e yükselterek şöyle buyurdu, dedi: *"Kıyâmetin kopmasından önce herc günleri vardır ki, onlarda ilim zâil olur ve cehâlet meydana çıkar"*.

Ebû Mûsâ: *"Herc"*, Habeş dilinde "Öldürmek"tir, dedi.

Ebû Avâne, Âsım'dan; o da Ebû Vâil'den söyledi ki, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Abdullah ibn Mes'ûd'a:

17 Bunlar hep ayrı yollardan gelen ve birbirlerini te'kîd eden hadîslerdir.

— Sen Peygamber(S)'in zikretmiş olduğu kıyâmetten önceki o herc günlerini biliyorsun, deyip bundan önceki hadîs tarzında söylemiştir.

İbn Mes'ûd:

— Ben Peygamber(S)'den: *"Kendileri hayâtta bulunup da kıyâmetin koptuğu zamâna erişen kimseler, insanların şerrlilerindendir"* buyururken işittim, demiştir [18].

٦ــ بابٌ لايأتِى زَمانٌ إلاَّ الَّذِى بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ

6- BÂB:

"Bundan sonra gelecek zamân, muhakkak evvelkinden daha şerrli olacaktır"

١٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الزُّبَيْرِ بنِ عَدِىٍّ قال أَتَيْنا أَنَسَ بنَ مالِكٍ فَشَكَوْنا إلَيْهِ ما نَلْقَى مِنَ الحَجَّاجِ فقال اصْبِرُوا فإنَّهُ لايَاتِى عَلَيْكُمْ زَمانٌ إلاَّ الَّذِى بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ حتَّى تَلْقَوْا رَبَّكُمْ سَمِعْتُهُ مِنْ نَبِيِّكُمْ ﷺ *

17-..... Bize Sufyân es-Sevrî tahdîs etti ki, ez-Zubeyr ibnu Adiyy şöyle demiştir: Biz Haccâc'dan karşılaştığımız zulümden dolayı Enes ibn Mâlik'e gidip şikâyet ettik. Enes ibn Mâlik (R):

— Sabrediniz! Çünkü bundan sonra üzerinize gelecek zamân, muhakkak bundan daha şerrli olacaktır. Ve bu fenâlık (siz ölüp de) Rabb'inize kavuşuncaya kadar (asırlarca) böyle sürüp gidecektir. Ben bu sözü Peygamberiniz(S)'den işittim, dedi [19].

---

18 Müslim'in Abdullah ibn Mes'ûd'dan rivâyetinde, Rasûlullah (S): *"Kıyâmet ancak insanların şerrlileri üzerine kopacaktır"* buyurmuştur. Ebû Hureyre'den bir rivâyette: *"Lâ ilâhe ille'llah diyen hiçbir kimse üzerine kıyâmet kopmayacaktır"* buyurulmuştur. Bu rivâyetlerin delâletlerine göre, kıyâmet ancak kâfirler, münâfıklar, şerîrler üzerine kopacaktır. Sâlih mü'minler tamâmiyle ölmüş bulunacaktır. Ebû Hureyre'den bir rivâyette: *"Kıyâmetin yaklaşması zamânında Allah latîf bir rüzgâr gönderecek ve gönlünde zerre kadar îmânı olan hiçbir kimseyi bırakmayıp rûhunu alacak"* buyurulmuştur ki, bu da yukarıki rivâyetlerin te'yîd edicisidir.

19 Bu şikâyet Haccâc'ın Irak vâlîliği sırasında yapılmıştı. Tâifli bir hocanın oğlu olan Haccâc, cesâret ve iyi konuşmasıyle Abdulmelik ibn Mervân'ın gözüne girip Hicâz Vâlîsi olmuş, Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in halîfelik da'vâsı vesîlesiyle Mekke ve Medîne'yi sahâbe kanıyle boyadıktan sonra, Irâk Vâlîliği de mükâfât

١٨ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ ح وحدّثنا إسْمٰعِيلُ حدّثنى أخِى عنْ سُلَيْمانَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ أبى عَتِيقٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ هِنْدٍ بِنْتِ الحارِثِ الفِراسِيَّةِ أنَّ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قالَتِ اسْتَيْقَظَ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم لَيْلَةً فَزِعًا يَقُولُ سُبْحانَ اللّٰهِ ماذَا أنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الخَزائِنِ وماذَا أُنْزِلَ مِنَ الفِتَنِ مَنْ يُوقِظُ صَواحِبَ الحُجَراتِ يُرِيدُ أزْواجَهُ لِكَىْ يُصَلِّينَ رُبَّ كاسِيَةٍ فى الدُّنْيا عارِيَةٍ فى الآخِرَةِ *

18-..... Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme (R) şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (S) dehşetle uyandı da şöyle buyuruyordu: ***"Subhânallah! Allah bu gece ne hazîneler indirdi! Ve ne fitneler indirildi! Hücrelerin sâhibeleri olan kadınları*** (yânî zevcelerini) ***namâz kılmaları için kim uyandırır? Dünyâda nice giyinik kadınlar vardır ki, âhirette çıplaktırlar"*** [20].

---

olarak ona verilmişti. Haccâc burada da aynı zulümleri yapmaya başlayınca, bu hadîsin râvîsi olan Kûfeli Zubeyr ibn Adiyy, berâberinde bir hey'etle Enes ibn Mâlik'e gidip şikâyet etmişlerdi. O sırada Enes ibn Mâlik Basra'da yerleşmişti. Bu şikâyetin ona yapılması, Enes'in resmî bir sıfatı olduğundan değil, Peygamber'in mühim bir sahâbîsi olması i'tibâriyle bir dert yanmaktı. Ve yakın bir ihtimâl ile Haccâc'a karşı isyânkâr bir vaziyet almak husûsunda Enes'in fikrini sormaktı. Enes, Haccâc'ın daha acı ve kanlı bir fitne kapısını açmaması için, şikâyetçilere sabır tavsiye etmiş ve daha büyük bir fitnenin önünü almıştır.

Taberânî'nin Abdullah ibn Mes'ûd'dan sahîh senedle rivâyet ettiği hadîste de Peygamber (S): *"Dün bu günden, bu gün de yarından hayırlıdır"* buyurmuştur. Şu da kaydedilmelidir ki, mâzînin hâlden, hâlin de istikbâlden hayırlı olması umûmî ve mutlak bir kaaide değildir. Bâzı zamân olur ki, onda şerr, geçenden daha az olur. Meselâ Umer ibn Abdilazîz zamânı, Haccâc'ın zulüm devrinden bir müddet sonra idi. Şübhesiz ki, Râşid Halîfeler devrini andıran âdil bir idâre hâkimdi. Bunun için Hasen el-Basrî: hâlin mâzîyi aratması kaaidesi, mutlak değil, ekseriyete hamledilmiştir, demiştir.

20 Başlığa uygunluğu *"Ve ne fitneler indirildi"* sözünden alınır. Buhârî bunu burada iki senedle getirdi. Bunun bir rivâyeti İlim Kitâbı, "Geceleyin ilim ve va'z bâbı"nda geçmişti.

Peygamber'in ru'yâda görüp de haber verdiği fitneler ve ni'metler Allah'ın bildirmesi olan vahy yoluyla kendisine bildirilen şeylerdendir. Peygamber'in ru'yâları da vahiydir: "انى ارى فى امنام انى اذبَحُكَ = ***Ben ru'yâda seni boğazlıyorum diye görüyorum***" (es-Sâffât: 102) âyeti, İbrâhîm'in İsmâîl'i yâhud İshâk'ı kesmeye me'mûr olduğunu haber veren âyettir.

Bu hadîste nice mu'cizeler vardır: Peygamber, ümmetine kendisinden sonra uğrayacakları fitneler ve musîbetleri, hem de nâil olacakları hudûdsuz ni'met ve rahmet hazînelerini haber vermiştir. Bir de *"Giyinik çıplaklar"* zümresinden yâhud örtülü olmakla berâber elbisesinde isrâf ve tebzîr edecek nice kadınların zuhûr edeceğini de haber veriyor. Mü'minlerin annelerini uyandırmaya

٧ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ
مَنْ حَمَلَ عَلَيْنا السِّلاحَ فَلَيْسَ مِنَّا

7- PEYGAMBER(S)'İN: *"Kim bize silâh çekerse, o bizden değildir"* KAVLİ BÂBI

١٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال مَنْ حَمَلَ عَلَيْنا السِّلاحَ فَلَيْسَ مِنَّا *

19-..... Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Her kim biz müslümânlara silâh çekip kıtâl ederse, artık o biz müslümânların câmiasından değildir"* buyurmuştur [21].

٢٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاءِ حدّثنا أبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدٍ عنْ أبى بُرْدَةَ عنْ أبى مُوسٰى عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم قال مَنْ حَمَلَ عَلَيْنا السِّلاَحَ فَلَيْسَ مِنَّا *

20-..... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Her kim bize silâh çekerse, artık o bizden değildir"* buyurmuştur [22].

---

teşvîk etmesi de, kendilerine va'z etmek, sadaka vermeyi ve israfı terketmeyi, Peygamber kadınları olmalarıyle aldanmayarak ibâdet ve tâatlerden gaflet etmemelerini bildirmek içindir. Müsriflikle giyinenlerin âhirette çıplak olmaları, hasenelerden soyunmuş olmalarındandır.

21 Bu hadîsi Müslim, Îmân'da, Ebû Hureyre'den: *"Kim bize silâh çekerse, o bizden değildir"* fıkrasıyle başlatır, *"Kim bize hîle ve hıyânet ederse, o bizden değildir"* sûretinde rivâyet eder. Taberânî ile Ebû Nuaym'ın Abdullah ibn Mes'ûd'dan rivâyetlerinde, hadîsin sonunda: *"Hîle ve hud'a sâhibleri cehennemdedir"* ziyâdesi vardır. Her iki rivâyete göre, hadîsin tamâmı bu fıkraların birleşmesiyledir.

Bu şiddetli tehdîd, bu adam İslâm câmiasından çıkar ve tevbe ederse, tevbesi kabûl olunmaz, cehennemlik olur ma'nâsına değildir; sakındırmak içindir.

22 Bu da yukarıki hadîsin başka bir sahâbîden rivâyetidir.

٢١ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا عَبْدُ الرَّزَّاق عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمَّامٍ سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال لايُشِيرُ احَدُكُمْ عَلى أخِيهِ بِالسِّلاحِ فإنَّهُ لايَدْرِى لَعَلَّ الشَّيْطانَ يَنْزِعُ فى يَدِهِ فَيَقَعُ فى حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ *

21-..... Hemmâm ibn Münebbih şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Sakın sizin biriniz silâhını* (çıkarıp da) *dîn kardeşine işâret etmesin! Çünkü işâret eden kimse bilmez, belki şeytân eline hız verip çeker de* (dîn kardeşini vurur) *bu sûretle cehennemden bir çukura yuvarlanır"* [23].

٢٢ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيانُ قال قُلْتُ لِعَمْرو ياأبا مُحَمَّدٍ سَمِعْتَ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللّهِ يَقُولُ مَرَّ رَجُلٌ بِسِهامٍ فى المَسْجِدِ فقال لهُ رسولُ اللّهِ ﷺ أمْسِكْ بِنصالِها قال نَعَمْ *

22-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben Amr ibn Dînâr'a:

— Yâ Ebâ Muhammed! Sen Câbir ibn Abdillah(R)'tan: Bir adam mescidden geçti, yanında (demirleri meydanda) okları vardı. Rasûlullah (S) ona *"Demirlerinden tut* (da kimseye dokunmasınlar)" buyurdu, derken işittin mi? diye sordum.

Amr ibn Dînâr:

— Evet işittim, diye cevâb verdi.

٢٣ــ حدّثنا أبُو النُّعْمانِ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ عَمْرِو بنِ دِينارٍ عنْ جابِرٍ أنَّ رَجُلاً مَرَّ فى المَسْجِدِ بِأسْهُمٍ قَدْ أبْدَى نُصُولها فأُمِرَ أنْ يَأْخُذَ بِنُصُولِها لايَخْدِشُ مُسْلِمًا *

---

23 Bu hadîslere göre İslâm Devleti'ne karşı silâhlı isyân edip bu tecâvüzü meşrû' saymak, İslâm birliği ni'metine nankörlüğü gerektiren büyük bir suçtur. İslâm hukûkuna göre bunun tenkîli vâcibdir. Rasûlullah, müslümânları böyle silâhlı ihtilâlden men' edip sakındırarak Vedâ Haccı'nda Minâ'da yaptığı hutbesinde: *"Sakın benden sonra küfür hâlindeki bedevîlik hayâtınıza dönüp de birbirinizin boynunu vurmaya kalkışmayınız"* buyurmuştur. Son hadîs şaka bile olsa, kardeşine silâhla işâret etmenin ne kötü bir sonuca götürebileceğini en belîğ şekilde belirtmektedir.

23-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr'dan; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle tahdîs etti: Bir adam mescidden geçti, yanında demirlerini meydana çıkarmış olduğu birçok okları vardı. Rasûlullah (S) tarafından, okların herhangibir müslümâna dokunup yaralamaması için, demirli taraflarından tutması emrolundu.

٢٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاءِ حدّثنا أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدٍ عنْ أَبى بُرْدَةَ عنْ أَبى مُوسٰى عنِ النبىِّ ﷺ قال إِذَا مَرَّ أَحَدُكُمْ فى مَسْجِدِنا أَوْ فى سُوقِنا ومَعَهُ نَبْلٌ فَلْيُمْسِكْ عَلى نِصالِها أَوْ قال فَلْيَقْبِضْ بِكَفِّهِ أَنْ يُصِيبَ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْها شَىءٌ *

24-..... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Herhangibiriniz mescidimizin yâhud çarşımızın birinden yanında demirli oklar varken geçecek olursa, okların demirleri üzerinden tutsun* -yâhud: *Onlardan birini müslümânlardan bir kimseye isâbet ettirmemek için demirlerini avucunun içiyle alıp tutsun-!"* buyurdu [24].

٨ــ بابُ قَوْلِ النبىِّ ﷺ لاتَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقابَ بَعْضٍ

8- PEYGAMBER(S)'İN: *"Benden sonra birbirinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyiniz"* KAVLİ BÂBI

٢٥ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنى أبى حدّثنا الأَعْمَشُ حدّثنا شَقِيقٌ قال قال عَبْدُ اللّهِ قال النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم سبابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وقِتالُهُ كُفْرٌ *

24 Bu hadîslerin birer rivâyeti Namâz Kitâbı'nda, Mescid'lerin evvelinde geçmişti. Bunlardan anlaşılan, meskûn yerlerde, ibâdethânelerde, çarşı, pazar gibi insanların toplu bulundukları yerlerde herhangibir kazâya sebeb olmamak için, silâhla dolaşılmaması, şâyet silâhı varsa tedbîrini alarak iyice emniyetini korumaktır.

25-..... Bize Şakîk tahdîs edip şöyle dedi: Abdullah ibn Mes'ûd (R): Peygamber (S): *"Müslümâna sövmek fısk, onunla kıtâl etmek küfürdür"* buyurdu, demiştir [25].

٢٦ــ **حدّثنا** حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ أخبرنى واقدٌ عنْ أبيهِ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّهُ سَمِعَ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ لاتَرْجِعُوا بَعْدِى كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقابَ بَعْضٍ *

26-..... Bana Vâkıd, babası Muhammed ibn Zeyd'den haber verdi ki, İbn Umer (R) Peygamber(S)'den: *"Benden sonra birbirlerinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyiniz"* buyururken işitmiştir [26].

٢٧ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيٰى **حدّثنا** قُرَّةُ بنُ خالِدٍ **حدّثنا** ابنُ سِيرِينَ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى بَكْرَةَ عنْ أبى بَكْرَةَ وعنْ رَجُلٍ آخَرَ هُوَ أفْضَلُ فى نَفْسِى مِنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى بَكْرَةَ عنْ أبى بَكْرَةَ أن رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم خَطَبَ النَّاسَ فقال ألا تَدْرُونَ أىُّ يَوْمٍ هٰذَا قالُوا اللّهُ ورَسُولُهُ أعْلَمُ قال حتَّى ظَنَنَّا أنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اِسْمِهِ فقال أَلَيْسَ بِيَوْمِ النَّحْرِ قُلْنا بَلٰى يارسولَ اللّهِ قال أىُّ بَلَدٍ هٰذَا أَلَيْسَتْ بِالبَلْدَةِ قُلْنا بَلٰى يارسولَ اللّهِ قال فإنَّ دِماءَكُمْ وأمْوالَكُمْ وأعْراضَكُمْ وأبْشارَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هٰذَا فِي شَهْرِكُمْ هٰذا فِي بَلَدِكُمْ هذا ألا هَلْ بَلَّغْتُ قُلْنا نَعَمْ قال اللّهُمَّ اشْهَدْ فَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الغائِبَ فإنَّهُ رُبَّ مُبَلَّغٍ يُبَلِّغُهُ مَنْ هُوَ أوْعٰى لهُ فَكانَ كَذٰلِكَ قال لاتَرْجِعُوا بَعْدِى

---

25 Peygamber'in maksadı -Allah, Rasûlü'nün murâdını en bilendir-, müslümân ile sövüşmek fısk ve fucûr ehlinin; müslümânla kıtâl de küfür ehlinin şânından olduğunu beyân olsa gerektir. Küfür ehlinin şânından olan ahlâk ve fiiller vâkıa insanı âsî mertebesinden de düşürüp hemen îmânını selbetmez. Fakat îmânı yaralayıp sâhibini Allah korusun, küfür ve nifâk helâk vâdîlerine sürüklemesinden korkulur...

26 Yânî benden sonra hakkı örtücü kâfirlere dönmeyiniz. Çünkü küfrün ma'nâsı, lugatte "Örtmek"tir. Bu fiiller insanı küfre götürür. Dâvûdî: Bunun ma'nâsı: Mü'minlere, kâfirlere yapacağınız fiilleri yapmayınız, demektir dedi (Kastallânî).

كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ فَلَمَّا كان يَوْمُ حُرِّقَ ابنُ الحَضْرَمِيِّ حِينَ حَرَّقَهُ جارِيَةُ بنُ قُدامَةَ قال أشْرِفُوا عَلى أبِى بَكْرَةَ فقالُوا هٰذَا أبو بَكْرَةَ يَراكَ قال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ **فَحَدَّثَنِى** أُمِّى عنْ أبِى بَكْرَةَ أنَّهُ قال لَوْ دَخَلُوا عَلَيَّ ما بَهَشْتُ بِقَصَبَةٍ *

27-..... Bize İbnu Sîrîn, Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den; o da babası Ebû Bekre'den ve diğer bir adamdan -ki o, kimse (yânî Humeyd ibn Abdirrahmân) benim nefsimde Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den daha fazîletlidir- tahdîs etti ki, Ebû Bekre (R): Rasûlullah (S) Minâ'da Nahr gününde insanlara hutbe yaptı da:

— *"Bu hangi gündür biliyor musunuz?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dediler.

Hattâ biz, Rasûlullah bu güne eski adından başka bir ad verecek sandık.

Rasûlullah:

—*"Bu, nahr günü değil midir?"* buyurdu.

Biz:

— Evet yâ Rasûlallah, nahr günüdür! dedik.

Rasûlullah:

— *"Bu içinde bulunduğunuz hangi beldedir? Bu, Mekke beldesi değil midir?"* buyurdu.

Bizler:

— Evet yâ Rasûlallah, Mekke'dir! dedik.

Rasûlullah:

— *"Şu hâlde iyi biliniz ki, bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün harâm olduğu gibi kanlarınız, mallarınız, nâmûslarınız ve bedenlerinizin dış yüzü olan derileriniz birbirinize harâmdır* (Her türlü saldırıdan korunmuştur). *Dikkat edin! Bunu sizlere teblîğ ettim mi?"* buyurdu.

Bizler:

— Evet teblîğ ettin! dedik.

Rasûlullah:

— *"Allah'ım, şâhid ol!"* dedikten sonra:

— *"Bunu burada hazır bulunanlar, burada hazır bulunmayanlara* (yânî müstakbel nesillere) *teblîğ etsin. Çünkü bâzı teblîğ edici bunu kendisinden daha iyi belleyecek olana teblîğ edebilir"* buyurdu.

Muhammed ibn Kesîr: Teblîğ böyle olmuştur (yânî teblîğ çok kerre böyle hâfızlardan daha iyi hâfız olanlara yapılagelmiştir), dedi.

Rasûlullah:

— *"Benden sonra birbirinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyiniz"* buyurdu.

Abdurrahmân ibn Ebî Bekre şöyle dedi: Câriye ibnu Kudâme onu yaktığı vakit, el-Hadramî'nin yakıldığı gün olunca, Câriye kendi askerlerine:

— Ebû Bekre Nufey'e bakınız; o teslîm ve inkıyâd üzere mi yâhud değil mi? dedi.

Askerler ona:

— İşte bu Ebû Bekre'dir ki, o senin el-Hadramî'ye yaptığın işi görmektedir (belki o seni söz yâhud silâhla reddetmektedir), dediler.

Abdurrahmân ibn Ebî Bekre, geçen senedle şöyle dedi: Bana annem, Ebû Bekre Nufey'den: Onun (onların: Belki o seni silâh yâhud sözle inkâr etmiştir, dediklerini işittiği zamân): Eğer onlar evimde üzerime girmiş olsalardı, ben onlara karşı kendimi müdâfaa etmek için bir kamış deyneğini de uzanıp tutmazdım! dediğini tahdîs etti [27].

٢٨ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ إِشْكابٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ فُضَيْلٍ عنْ أَبِيهِ عنْ عِكْرِمَةَ عنْ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰه عنهما قال قال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم لاتَرْتَدُّوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رقابَ بَعْضٍ *

28-..... İbn Abbâs (R): Peygamber (S): *"Benden sonra* (gerisin geri giderek) *dîninizden dönüp de birbirlerinizin boyunlarını vuracak kâfirler olmayınız"* buyurdu, demiştir [28].

٢٩ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَلِيِّ بنِ مُدْرِكٍ سَمِعْتُ أبا زُرْعَةَ بنَ عَمْرِو بنِ جَرِيرٍ عنْ جَدِّهِ جَرِيرٍ قال قال لِي رسولُ اللّٰهِ ﷺ

27 Hadîsin bir rivâyeti Hacc Kitâbı, "Minâ günlerinde hutbe bâbı"nda geçti.

Sanki Ebû Bekre: Ben kendimi savunmak için bir kamış deyneğine bile el uzatmadım ve elime almadım. Çünkü ben müslümânların birbirleriyle kıtâl yapmalarını doğru görmem, onlarla nasıl olur da silâhla mukaatele ederim, demiş oluyor. Bu hâdisenin sebebi şudur: Muâviye, İbnu'l-Hadramî'yi Basra'ya gönderip, onların Alî'ye karşı harbe girmelerini istemişti. Alî de Câriye ibn Kudâme'yi gönderdi. O da onu muhâsara etti. İbnu'l-Hadramî de bir eve girip orada saklandı. Câriye onun bulunduğu evi üzerine yaktı. Bunu el-Askerî zikretti. Taberî de otuzsekizinci yıl hâdiseleri içinde Ebû'l-Hasen el-Medâinî yolundan böyle tahrîc etmiştir... (Kastallânî)

Ebû Bekre'nin sözü, kendisinin İslâm'da fitneye karışmayı doğru görmediğini ve iki tâifeden birinde yer almayı da doğru görmediğini göstermektedir.

28 Bunun bir rivâyeti, bundan daha bütün olarak Hacc Kitâbı'nda geçmişti.

فى حَجَّةِ الوَداعِ اسْتَنْصِتِ النَّاسَ ثُمَّ قال لاتَرْجِعُوا بَعْدِى كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ *

29-..... Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Vedâ Haccı'nda bana:

— *"İnsanları sustur da dinlesinler!"* diye emretti.

İnsanlar sükût ettikten sonra:

— *"Benden sonra birbirinin boyunlarını vuran kâfirlere dönmeyiniz!"* buyurdu [29].

٩ــ بابٌ تَكُونُ فِتْنَةٌ القاعِدُ فِيها خَيْرٌ مِنَ القائِمِ

9- BÂB:

"Fitne zamânında oturanın fitnesi, ayakta durandan hayırlı olur".

٣٠ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدِ اللَّهِ **حدّثنا** إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ عنْ أبِى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ قال إبْراهِيمُ و**حدّثنى** صالحُ بنُ كَيْسانَ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ سَتَكُونُ فِتَنٌ القاعِدُ فِيها خَيْرٌ مِنَ القائِمِ والقائِمُ فِيها خَيْرٌ مِنَ الماشِي والماشِي فِيها خَيْرٌ مِنَ السَاعِى مَنْ تَشَرَّفَ لَها تَسْتَشْرِفْهُ فَمَنْ وَجَدَ فِيها مَلْجأً أوْ مَعاذًا فَلْيَعُذْ بِهِ *

30-..... (Buradaki iki senedle) Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu, demiştir: *"Yakın gelecekte birtakım fitneler olacaktır. Fitne zamânında* (ona karışmayıp) *oturan kişi, ayakta durandan hayırlıdır. O zamân ayakta duran da* (fitne sebeblerini hazırlamaya) *gidenden hayırlıdır. Bu yolda yürüyen de bi'l-fiil fesâda çalışandan*

---

29 Yânî amelleriniz müslümânların boyunlarını vurmakta kâfirlerin amellerine benzemesin. el-Muzhirî: Yânî ben dünyâdan ayrıldığım zamân bizler benim ardımdan, üzerinizde bulunduğunuz îmân ve takvâ üzerinde sâbit olunuz; hiçbir kimseye zulmetmeyiniz ve müslümânlarla muhârebe etmeyiniz.

Bunun bir rivâyeti İlim Kitâbı'nda geçmişti (Kastallânî).

hayırlıdır. Her kim fitne olacağını bilip de, onu görmeğe çalışırsa, muhakkak onun kahrına uğrar. Her kim o fitne zamânı ilticâ edecek veyâ sığınacak bir yer bulursa, hemen sığınsın (fesâdcılara karışmasın)*!''* [30].

٣١ــ **حدّثنا** أَبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى أَبُو سَلَمَةَ ابنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم سَتَكُونُ فِتَنٌ القاعدُ فِيها خَيْرٌ مِنَ القائِمِ والقائِمُ خَيْرٌ مِنَ الماشِي والماشِي فيها خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي مَنْ تَشَرَّفَ لَها تَسْتَشْرِفْهُ فَمَنْ وَجَدَ مَلْجَا أَوْ مَعاذًا فَلْيَعُذْ بِهِ *

31-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *''İleride birtakım fitneler olacaktır. Fitne zamânlarında oturan kimse, ayakta durandan hayırlıdır. Ayakta duran da yürüyenden hayırlıdır. Yürüyen de koşandan hayırlıdır. Fitneyi görmeğe çalışan onun şerrini görür. Her kim fitne zamânı ilticâ edecek veyâ sığınacak bir yer bulursa, hemen ona sığınsın!''* [31].

١٠ــ بابٌ إذَا الْتَقَى المُسْلِمانِ بِسَيْفَيْهِما

10- BÂB:

''İki müslümân kılıçları ile karşılaştıkları zamân...''

٣٢ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ الوَهَّابِ **حدّثنا** حَمَّادٌ عنْ رَجُلٍ لَمْ يُسَمِّهِ

---

30 Başlık, hadîsten bir parça olduğu için, uygunluk tamdır. Bunu Müslim de Fiten'de getirmiştir.

''Men teşerrefe lehâ'' Ona teşebbüs edip girişmek sûretiyle onu görmeye ve muttali' olmaya çalışan ve ondan yüz çevirmeyen ma'nâsınadır.

Testeşrifhû: Helâke bakması sebebiyle fitne onu helâk eder demektir.

el-İstişrâf: Bir adama zulm ve cevr eylemek ma'nâsınadır ve gözünü yukarı kaldırarak güneşe bakar şekilde bir nesneye bakmak ma'nâsınadır ki, dikkat ve mübâlağa zımmında olur *(Kaamûs Ter.)*.

31 Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir. Bu hadîslerde fitnelerden sakındırma ve fitnenin şerri, ona girmekle olacağı hükmü vardır. Fitneden murâd, her çeşit fitnedir, yâhud iktidâr talebi husûsundaki ihtilâftan çıkan fitnedir. İnsan bunda haklı olanla bâtıl olanı bilemez... Bir tâife evlere girip karışmamayı söyledi. Diğerleri de fitne beldesinden başka yerlere gitmeyi öğütledi... (Kastallânî).

عنِ الحَسَنِ قال خَرَجْتُ بِسِلاحِي لَيالِيَ الفِتْنَةِ فاسْتَقْبَلَنِي أَبو بَكْرَةَ فقال أَيْنَ تُرِيدُ قُلْتُ أُرِيدُ نُصْرَةَ ابنِ عَمِّ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إِذَا تَواجَهَ المُسْلِمانِ بِسَيْفَيْهِما فَكِلاهُما مِنْ أَهْلِ النَّارِ قِيلَ فَهٰذَا القاتِلُ فَما بالُ المَقْتُولِ قال إِنَّهُ أَرادَ قَتْلَ صاحِبِهِ : قال حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ فَذَكَرْتُ هٰذَا الحَدِيثَ لِأَيُّوبَ ويُونُسَ بنِ عُبَيْدٍ وأنا أُرِيدُ أَنْ **يُحَدِّثانِي** بِهِ فقالا إِنَّما رَوَى هٰذَا **الحَدِيثَ** الحسَنُ عنِ الأَحْنَفِ بنِ قَيْسٍ عنْ أَبِي بَكْرَةَ *

32-..... Bize Hammâd, ismini söylemediği bir adamdan; o da Hasen Basrî'den tahdîs etti ki (Ahnef ibn Kays) şöyle demiştir: Ben Alî ile Muâviye arasındaki harb fitnesi günlerinde silâhımla çıkmıştım. Akabinde beni Ebû Bekre karşıladı da:

— Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu.

Ben de:

— Rasûlullah'ın amcası oğluna (yânî Alî'ye) yardım etmek istiyorum, dedim.

Ebû, Bekre bana şöyle dedi:

— Rasûlullah (S): *"İki müslümân kılıçlarıyle birbirlerine yönelip vuruştukları zamân, ikisi de* (yânî öldüren de, ölen de) *ateştedir"* buyurdu. Öldüren böyledir, ama ölene ne oldu? diye soruldu. Rasûlullah: *"Ölen de arkadaşını öldürmek istemiştir"* buyurdu.

Hammâd ibn Zeyd şöyle dedi: Ben bu hadîsi Eyyûb es-Sahtıyânî ile Yûnus ibn Ubeyd'e zikrettim de, bunu onların da bana tahdîs etmelerini istiyordum. Onların ikisi de: Bu hadîsi Hasen Basrî ancak el-Ahnef ibn Kays'tan; o da Ebû Bekre'den olmak üzere rivâyet etmiştir, dediler [32].

٣٣ــ حدّثنا سُلَيْمانُ **حدّثنا** حَمَّادٌ بِهٰذَا وقال مُؤَمَّلٌ **حدّثنا** حَمَّادُ ابنُ زَيْدٍ **حدّثنا** أَيُّوبُ ويُونُسُ وهِشامٌ ومُعَلَّى بنُ زِيادٍ عنِ الحَسَنِ عنِ الأَحْنَفِ عنْ أَبِي بَكْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم . ورَواهُ مَعْمَرٌ عنْ أَيُّوبَ : ورَواهُ

32 Bu hadîsler, İslâm Dîni'nin beşer hayâtına ne derece kıymet verdiğinin delîlleridir.

Öldüren ateşe girmeye hakk kazanır, fakat ölenin günâhı nedir ki, ateşe girecektir? Buna şöyle cevâb verildi: Bunların suçları bir ve eşit değildir. Bunda silâhla yönelme fiili ve kıtâl vukû'u vardır. Öldüren, kıtâl ve öldürmeye karşılık azâb olunur; ölen de yalnız kıtâle karşılık azâb olunur, sırf azm üzerine azâb olunmaz (Kastallânî).

بَكَّارُ بنُ عَبْدِ العَزِيزِ عنْ أبِيهِ عنْ أبى بَكْرَةَ * وقال غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ مَنْصُورٍ عنْ رِبْعِيِّ بنِ حِرَاشٍ عنْ أبى بَكْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ ولَمْ يَرْفَعْهُ سُفْيانُ عنْ مَنْصُورٍ *

33- Bize Süleymân tahdîs etti. Bize Hammâd bu hadîsi tahdîs etti.

Ve Muemmel de şöyle dedi: Bize Hammâd ibn Zeyd tahdîs etti. Bize Eyyûb, Yûnus, Hişâm ibn Hasân ve Muallâ ibnu Ziyâd, Hasen Basrî'den; o da el-Ahnef'ten; o da Ebû Bekre'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere tahdîs ettiler.

Ve bunu Ma'mer, Eyyûb'dan rivâyet etti. Bunu Bekkâr ibnu Abdilazîz, babasından; o da Ebû Bekre'den rivâyet etti.

Ğunder de şöyle dedi: Bize Şu'be, Mansûr'dan; o da Rıb'î ibn Hırâş'tan; o da Ebû Bekre'den; o da Peygamber'den tahdîs etti.

Hâlbuki Sufyân es-Sevrî bunu Mansûr'dan diye yükseltmedi [33].

١١ــ بابٌ كَيْفَ الأمْرُ إذَا لَمْ تَكُنْ جَماعَةٌ

11- BÂB: BİR DEVLET BAŞKANI ÜZERİNDE TOPLANMIŞ BİR CEMÂAT BULUNMADIĞI ZAMÂN (BU FİTNE, DAĞINIKLIK VE İHTİLÂF HÂLİNDE) MÜSLÜMÂNIN İŞİ NASIL OLACAKTIR?

٣٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى **حدّثنا** الوَلِيدُ بنُ مُسْلِمٍ **حدّثنا** ابنُ جابِرٍ **حدّثنى** بُسْرُ بنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الحَضْرَمِىُّ أنَّهُ سَمِعَ أبا إدْرِيسَ الخَوْلانِىَّ أنَّهُ سَمِعَ حُذَيْفَةَ بنَ اليَمانِ يَقُولُ كانَ النَّاسُ يَسألُونَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم عنِ الخَيْرِ وكُنْتُ أسْألُهُ عنِ الشَّرِّ مَخافَةَ أنْ يُدْرِكَنِى فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ إنَّا كُنَّا فى جاهِلِيَّةٍ وشَرٍّ فَجاءَنا اللَّهُ بِهَذَا الخَيْرِ فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قال نَعَمْ قُلْتُ وهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ قال نَعَمْ وفِيهِ دَخَنٌ قُلْتُ وما دَخَنُهُ قال قَوْمٌ يَهْدُونَ بِغَيْرِ هدْيِى تَعْرِفُ مِنْهُمْ وتُنْكِرُ قُلْتُ فَهَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قال نَعَمْ دُعاةٌ عَلى أبْوابِ جَهَنَّمَ مَنْ أجابَهُمْ إلَيْها قَذفُوهُ فِيها قُلْتُ

33 Buhârî burada hadîsin çeşitli geliş yollarını ve senedlerini ayrı ayrı bildirmiştir.

يارسُولَ اللّهِ صِفْهُمْ لَنا قال هُمْ مِنْ جِلْدتِنا ويَتَكَلَّمُونَ بألْسِنَتِنا قُلْتُ فَما تأمُرُنِى إنْ أدْرَكَنِى ذَلِكَ قال تَلْزَمُ جَماعَةَ المُسْلِمِينَ وإمامَهُمْ قُلْتُ فإنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ جماعَةٌ ولا إمامٌ قال فاعْتَزِلْ تِلْكَ الفِرَقَ كُلَّها ولَوْ أنْ تَعَضَّ بأصْلِ شَجَرَةٍ حتَّى يُدْرِكَكَ المَوْتُ وأنْتَ عَلى ذَلِكَ ٭

34-..... Ebû İdrîs el-Havlânî, Huzeyfe ibnu'l-Yemân(R)'dan şöyle derken işitmiştir: İnsanlar Rasûlullah(S)'a (geleceğe âid) hayırdan sorarlardı. Ben de (İslâm Ümmeti'ne gelecek) şerrden -o şerrin bana erişmesinden korkarak- sorardım. Bu endîşe ile bir kerresinde:

— Yâ Rasûlallah! Biz vaktiyle Câhiliyet devrinde şirk ve küfür içinde idik. Sonra Allah bize şu büyük İslâm hayrını getirdi. Bu hayır ve saâdetten sonra gelecek bir şerr ve fitne var mıdır? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Evet vardır"* buyurdu.

Ben:

— O şerrden ve fitneden sonra bir hayır ve salâh var mıdır? dedim.

Rasûlullah:

— *"Evet bir hayır ve salâh vardır. Fakat onun içinde bâzı şerr ve fesâd bulunacak* (hayrı bulandıracak, duruluğunu bozacak)" buyurdu.

Ben:

— O hayrın (temizliğini bulandıracak) kiri nedir? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"O devrin âmirlerinden bir zümre ümmeti benim sünnetim ve yolumun hilâfına idâre edecekler. Sen o devrin âmir ve vâlîlerinden bâzılarının hareketlerini* (doğru bulup) *tasvîb, bâzılarının hareketlerini de* (çirkin bulup) *reddedeceksin!"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! Bu karışık hayır devrinden sonra, yine bir şerr ve fesâd devri gelecek midir? dedim.

Rasûlullah:

— *"Evet gelecektir. O devirde birtakım da'vetçiler* (propagandacılar) *halkı cehennem kapıları üzerine çağıracaklar. Her kim onların da'vetine icâbet ederse, onu cehenneme atacaklar"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! Bu da'vetçileri bize vasfetseniz!? dedim.

Rasûlullah:

— *"Onlar bizim milletimizden insanlardır. Bizim dillerimizle ko-*

nuşurlar (hâlbuki gönüllerinde hayırdan eser yoktur)'' buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! O devir bana yetişirse (yânî ben o devirde yaşarsam) nasıl hareket etmemi emredersiniz? dedim.

Rasûlullah:

— *''İslâm cemâatine mutâbaat et ve onların devlet başkanlarına itâat eyle!''* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! Onların bir cemâati yoksa, başlarında devlet başkanları da yoksa? dedim.

Rasûlullah:

— *''O takdîrde sen bu fırkaların hepsinden ayrıl* (evine çekil). *Velev ki, bu ayrılman bir ağaç kökünü ısırman sûretiyle* (meşakkatli) *olsa bile. Artık ölüm sana erişinceye kadar, sen bu ayrılık üzere bulun!''* buyurdu [34].

١٢ــ بابُ مَنْ يُكَثِّرُ سَوادَ الفِتَنِ والظُّلْمِ

12- FİTNELER VE ZULÜMLER EHLİNİN FERDLERİNİ ÇOĞALTAN KİMSELER BÂBI

٣٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يَزِيدَ حدّثنا حَيْوَةُ وغَيْرُهُ قالا حدّثنا أَبو الأَسْوَدِ . وقال اللَّيْثُ عنْ أَبى الأَسْوَدِ قال قُطِعَ عَلى أَهْلِ المَدِينَةِ بَعْثٌ فاكْتُتِبْتُ

34 Başlığa uygunluğu ''Onların bir cemâati ve devlet başkanları bulunmazsa'' sözünden alınır. Ağaç dibini ısırmaktan murâd, şartlarıyle bir imâm bulunup ona bey'at edinceye kadar fitnelerden ayrı kalmaktır.

Bunun bir rivâyeti Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda da geçmişti. Bunu Müslim de Fitneler'de getirmiştir. Rasûlullah'ın mutlak sûrette hayır ve saâdet olan zamânlardan sonra geleceğini haber verdiği fitneler, musîbetler, Hz. Usmân'ın şehîd edilmesiyle başlamış, Cemel, Sıffîn, Kerbelâ, Hârre, Ka'be'nin tecâvüze uğraması fâciaları birbirini ta'kîb etmiştir. Bunlardan sonra şerr ile karışık hayır devrine, Kaadı Iyâd, ''Umer ibn Abdilazîz zamânıdır'' demiştir. Umer ibnu'l-Abdilazîz ''Emîru'l-Mü'minîn'' unvânıyle anılır. O tamâmiyle İslâm umdelerine göre idâre ettiği için, ''İkinci Umer'' diye anılır. İkibuçuk seneye yakın devri, Râşid Halîfeler devrine katılarak, hakîkî hilâfet devri kapanır. Bundan sonra ''Emîrlik ve Saltanat'' üzerine kurulan ve babadan oğula ageçen mutlakıyet sistemi idâreler devri başlamıştır. Bunu Muâviye, oğlu Yezîd'i halef ta'yîn etmekle başlatmıştı. Muâviye bu emâret saltanatına Umer devrinde Şâm Vâlîliği zamânında başlamıştı. Umer Şâm ve Filistin'i ziyâretinde Muâviye'nin bu ziyâretinden hoşlanmayarak ''Bu da Arablar'ın kisrâsıdır'' demiştir.

فِيهِ فَلَقِيتُ عِكْرِمَةَ فَأَخْبَرْتُهُ فَنَهانِي أَشَدَّ النَّهْيِ ثُمَّ قال أخبرَني ابنُ عَبَّاسٍ أَنَّ أُناسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ كانُوا مَعَ الْمُشْرِكِينَ يُكَثِّرُونَ سَوادَ الْمُشْرِكِينَ عَلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَيأتِي السَّهْمُ فَيُرْمَى فَيُصِيبُ أَحَدَهُمْ فَيَقْتُلُهُ أَوْ يَضْرِبُهُ فَيَقْتُلُهُ فأنْزَلَ اللَّهُ تعالى إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلائِكَةُ ظالِمِي أَنْفُسِهِمْ *

35-..... Ve el-Leys, Ebû'l-Esved'den söyledi ki, Ebû'l-Esved şöyle demiştir: (İbnu'z-Zubeyr zamânında Şâm ehli ile mukaatele etmeleri için) Medîne ehli üzerine bir ordu ayrılmıştı. Ben de kendimi bu orduya yazdırmıştım. Akabinde İkrime'ye kavuştum da kendimi bu orduya yazdırdığımı ona haber verdim. O beni bundan şiddetle nehyettikten sonra, şöyle dedi:

— Bana İbn Abbâs (R) şöyle haber verdi: Müslümânlardan birtakım insanlar (Mekke'de kalıp hicret etmeyerek) müşriklerin berâberinde oluyorlar ve Rasûlullah'a karşı müşriklerin şirk câmiasını çoğaltıyorlardı. Harbde düşman saffları arasında bulunan bu kimselere ok geliyor ve vuruluyor yâhud bunlardan bâzılarına isâbet ediyor da onu öldürüyor yâhud da ona vuruyor da öldürüyordu. İşte Yüce Allah, bunun üzerine şunu indirdi: ***"Öz nefislerinin zâlimleri olarak canlarını alacağı kimselere melekler derler ki: 'Ne işte idiniz?' Onlar: 'Biz Yeryüzü'nde*** (dînin emirlerini uygulamaktan) ***âciz kimselerdik' derler. Melekler de: 'Allah'ın Arz'ı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz ya!' derler. İşte onların barınakları cehennemdir. O ne kötü bir yerdir"*** (en-Nisâ: 97) [35].

١٣ــ بابٌ إذَا بَقِيَ فِي حُثالَةٍ مِنَ النَّاسِ

13- BÂB: MÜSLÜMÂN, DEĞERSİZ VE HAYIRSIZ İNSANLAR İÇİNDE KALDIĞI ZAMÂN (NE YAPACAKTIR)? [36]

35 Bunun bir rivâyeti Tefsîr'de de geçmişti.

Aynî'nin Vâkıdî'den naklettiği nuzûl sebebi şudur: Bu âyet, Mekke'de ikaamet eden ve müslümân olduklarını söyleyen birtakım kimseler hakkında inmiştir. Onlar Medîne'ye hicret etmeyip, zâhirde îmân etmiş görünürlerdi. Hakîkatte nifâklarını gizlerlerdi. Bedir harbi açıldığı zamân da bunlar müşriklerle berâber Mekke'den çıkıp müslümânlarla harbetmeye gelmişlerdi. Fakat melekler bunların suratlarına çarparak, omuz köklerine vurarak bunları öldürmüşlerdi. Bunlar ölürken yâhud cehenneme sevkolunurken, meleklerin bunlara: Niye bu zulmü işlediniz? suâlleri ve onların cevâbları bu âyette bildirilmiştir.

36 Bu başlık, Taberî'nin Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği hadîsin lafzıdır, denildi... (Aynî).

٣٦ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيانُ **حدّثنا** الأعْمَشُ عنْ زَيْد بنِ وهْبٍ **حدّثنا** حُذَيْفَةُ قال **حدّثنا** رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم حَدِيثَيْنِ رأيْتُ أحَدَهُما وأنا أنْتَظِرُ الآخَرَ **حدّثنا** أنَّ الأمانَةَ نَزَلَتْ فى جَذْرِ قُلُوبِ الرِّجالِ ثُمَّ عَلِمُوا مِنَ القُرْآنِ ثُمَّ عَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ **وحدّثنا** عنْ رَفْعِها قال يَنامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الأمانَةُ مِنْ قَلْبِهِ فَيَظَلُّ أثَرُها مِثْلَ اثَرِ الوَكْتِ ثُمَّ يَنامُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ فَيَبْقَى فِيها أثَرُها مِثْلَ أثَرِ المَجْلِ كَجَمْرٍ دَحْرَجْتَهُ عَلى رِجْلِكَ فَنَفِطَ فَتَراهُ مُنْتَبِرًا ولَيْسَ فيهِ شَيْءٌ ويُصْبِحُ النَّاسُ يَتَبايَعُونَ فَلاَ يَكادُ أحَدٌ يُؤَدِّى الأمانَةَ فَيُقالُ إنَّ فى بَنِي فُلاَنٍ رجُلاً أمِينًا ويُقالُ لِلرَّجُلِ ماأعْقَلَهُ وما أظْرَفَهُ وما أجْلَدَهُ وما فى قَلْبِهِ مِثْقالُ حَبَّةِ خَرْدَلٍ مِنْ إيمانٍ ولَقَدْ أتَى عَلَيَّ زَمانٌ ولا أُبالِى أيُّكُمْ بايَعْتُ لَئِنْ كانَ مُسْلِمًا ردَّهُ عَلَيَّ الإسْلاَمُ وإنْ كانَ نَصْرانِيًّا رَدَّهُ عَلَى سَاعِيهِ وأمَّا اليَوْمَ فَما كُنْتُ أُبايِعُ إلاَّ فُلاَنًا وفُلاَنًا ۞

36-..... Huzeyfe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize iki hâdise haber verdi. Bunlardan birini gördüm, öbürüsünü görmeyi de gözlüyorum. Rasûlullah bize (emânetin nasıl indiğini şöyle) haber verdi: *"Emânet* (yânî dîn duyguları, adâlet ve emniyet umdeleri ilk önce) *sâlih kimselerin gönüllerinin derinliğine iner* (fıtrî duygulanırlar). *Sonra o kullar, Kur'ân'dan bilgi alırlar, daha sonra sünnetten öğrenirler* (kesbî duygulanırlar)".

Rasûlullah bize emânetin ref'ini (geri kaldırıldığını) de haber verip şöyle buyurdu: "(Fıtrî ve kesbî duygulanan bilgin) *kişi gece uykusunu uyur. O, uyurken emânet hâfızasından* (silinip) *alınır da, emânetin eseri* (izi, yeri), *rengi uçuk bir nokta hâlinde yanık yeri gibi kalır. Sonra o bilgin kişi bir uyku daha uyurken emânetin* (geri kalan kısmı da) *alınır. Bunun eseri ve yeri de balta sallayan bir işçinin avucundaki kabarcık gibi kalır,* (bir zamân sonra o da söner gider). *Şu hâlde* (o mübârek) *emânet, senin ayağına düşürdüğün bir kıvılcımın düştüğü yeri şişirip, senin onu bir kabarcık hâlinde görmen gibidir. Hâlbuki bu kabarcıkta* (vücûdun hayâtî uzviyeti üzerinde te'sîr edici) *birşey yoktur* (bir zamân sonra söner gider).

Şu vaziyette halk, birbiriyle alışveriş etmek ve medenî münâsebette bulunmak için (müşkil bir günün) *sabâhına erişmiş bulunur. Hiç kimse emâneti edâ etmek imkânını bulamaz. Şöyle ki:* (Kâh) *Fulân oğulları içinde emîn bir kimse vardır* (emâneti ona veririm) *denilir.*

(Kâh) *birisinin lehine "O ne akıllıdır, ne tedbîrlidir, o ne zerâfetli zâttır, o ne kahramândır" diye şehâdet olunur. Hâlbuki hakkında propaganda yapılan şahsın kalbinde hardal tânesi kadar îmân eseri yoktur."*

Huzeyfe dedi ki: Bana öyle bir zamân karşı geldi (öyle bir zamânda yaşadım) ki, o meymenetli devirde ben kiminle alışveriş edeceğim diye tasalanmazdım. Çünkü medenî münâsebette bulunacağım kimse müslümânsa onu İslâmı (bana hıyânet etmekten) men' ederdi, Eğer Hrıstiyan (ve Yahûdî) ise onu (bulunduğu yerin) vâlîsi hıyânetten men' ederdi. (Bu sûretle o devirde umûmî bir emniyet vardı). Bugün ise ben Fulân ve Fulân'dan başka kimse ile alışveriş edemez oldum [37].

١٤ــ بابُ التَّعَرُّبِ فى الفِتْنَةِ

14- FİTNE SIRASINDA (FESAD YERİ OLAN ŞEHİRLERDEN KAÇARAK) ÇÖL ARABLARI'YLA OTURMAK BÂBI [38]

٣٧ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا حاتِمٌ عنْ يَزِيدَ بنِ أبى عُبَيْدٍ عنْ

---

37 Hadîsin başlığa uygunluğu ma'nâsından alınır. Buhârî bu hadîsin aynını, sened olarak da Rikaak Kitâbı, "Emânetin kaldırılması bâbı"nda getirmişti.

Kur'ân âyetlerinde, hadîslerde hem devlet ve ulü'l-emr gibi mühim konularda zikrolunan bu *"Emânet"* kelimesinin, zikrolunduğu konulara göre ma'nâları vardır. Hepsinde *"Emânet"*, umûmî bir ta'bîr ile *"Hıyânet"* mukaabili kullanılmıştır. Bu hadîsin baş tarafındaki *"Emânet"* kelimesinin ma'nâsı, fıtrî dîn duygusuyla kesbî ibâdet, adâlet ve medeniyet umdeleri olduğu açık olarak anlaşılmaktadır. Bu kutsal duygunun ve Allah'a karşı ubûdiyet, insanlar arasında ictimâî bir nizâm ve emniyet te'mîn eden umdelerin Allah tarafından insanların gönüllerine nasıl ilhâm ve vahy olunup, sonra birer birer nasıl silinip gittiğini Huzeyfe en belîğ bir uslûb ile Peygamber'in dilinden nakletmiştir...

Hadîsin ikinci fıkrasında da İslâm nûru doğduğu ve yayıldığı müddetçe ziyâsını saçtığı yerlerde müslim- gayrımüslim bütün ferdler arasında umûmî bir emniyet ve i'timâd kurulup, o nûrun sönmesiyle bütün gönülleri umûmî bir emniyetsizlik karanlığı kapladığı tasvîr olunmuştur.

Hadîsin üçüncü fıkrasında Huzeyfe, hem bu emniyet devrinde yaşadığını, hem de ictimâî nizâm bozulup emniyetsiz bir muhît içinde kalarak, Fulân'dan ve Fulân'dan başka kimse ile muâmelede bulunmadığını bildiriyor. Huzeyfe, Usmân'ın şehîd edilmesinden kırk gün sonra, yânî hicretin otuzaltıncı yılında vefât ettiğine göre, o fâciayı meydana getiren günlerin çetinliğini ve emniyetsizliğini görüp ifâde etmiş oluyor... "Fulân ve Fulân'dan başka" kinâyesiyle, muâmele yapılmağa hakk kazanacak kimselerin azlığını bildirmek istiyor. Buradaki "Mübâyaa" lafzıyle, siyâsî ve umûmî bey'at ma'nâsı da kasdolunabilir...

38 Bu başlık "Ayn" yerine "Ğayn" harfiyle de rivâyet edilmiştir ki, buna göre ma'nâ garîb yaşamak, bir zabta göre "Ğayn" ve keskin "Zây" ile "Teazzub" gelmiştir ki, buna göre şehirlerden uzakta ve yalnız yaşamak ma'nâsına olmuş olur.

سَلَمَةَ بنِ الأَكْوَعِ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى الحَجَّاجِ فقال يابنَ الأكوَعِ ارْتَدَدْتَ عَلَى عَقِبَيْكَ تَعَرَّبْتَ قال لا ولَكِنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهِ عليه وسلم أَذِنَ لِي فِي البَدوِ ۞ وعَنْ يَزِيدَ بنِ أَبِي عُبَيْدٍ قال لما قُتِلَ عُثْمانُ ابنُ عَفَّانَ خَرَجَ سَلَمَةُ بنُ الأَكْوَعِ إلى الرَّبَذَةِ وتَزَوَّجَ هُنَاكَ امْرَأَةً وَوَلَدَتْ لهُ أَوْلاَداً فَلَمْ يَزَلْ بِهَا حتَّى أَقْبَلَ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ بِلَيالٍ فَنَزَلَ المَدِينَةَ ۞

37-..... Bize Hâtim ibn İsmâîl, Yezîd ibn Ebî Ubeyd'den tahdîs etti ki, Seleme ibnu'l-Ekva' (R) Medîne'de Haccâc'ın yanına geldiğinde, Haccâc:

— Ey İbnu'l-Ekva', sen ayağının iki ökçesine basarak dîninden geri döndün, (Medîne'yi bırakıp) çölde bedevî Arablar'la yaşadın! dedi.

İbnu'l-Ekva':

— Hayır (ben hicret ettiğim Medîne'den yüz çevirmedim), fakat Rasûlullah (S) bana çölde oturmağa izin verdi, diye karşıladı.

Ve yine Yezîd ibn Ebî Ubeyd şöyle demiştir: Usmân ibn Affân'ın şehîd edilmesi vak'asından sonra Seleme ibnu'l-Ekva' Medîne'den çıkıp Rebeze'ye gitmiş, orada bir kadınla evlenmiş, o kadın kendisine birtakım çocuklar doğurmuştu. Orada (uzun yıllar) ikaamet etti. Nihâyet vefâtından beş-on gün önce Medîne'ye gelmişti [39].

٣٨ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أَبِي صَعْصَعَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ أَبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللَّهُ عنه أَنَّهُ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ يُوشِكُ أَنْ يَكُونَ خَيْرَ مالِ المُسْلِمِ غَنَمٌ يَتْبَعُ بِها شَعَفَ الجِبالِ ومَوَاقِعَ القَطْرِ يَفِرُّ بِدِينِهِ مِنَ الفِتَنِ ۞

39 Seleme ibnu'l-Ekva' (R) Medîne'de 74 târihinde ve 80 yaşında vefât etmiştir. O sırada Haccâc, Hicâz Vâlîsi olarak Medîne'de ikaamet edip türlü bahânelerle Peygamber'in sahâbîlerini öldürüyordu. Seleme (R) çölden Medîne'ye döndüğünde, onu da yanına çağırıp: Ey Seleme, sen mürtedsin. Çölden Medîne'ye hicret ettikten sonra tekrâr dönüp çöle gitmişsin! diye 80 yaşındaki bu ihtiyâr sahâbîyi korkutup tehdîd etmişti. Haccâc bu sözü ile Abdullah ibn Mes'ûd'un şu hadîsine işâret etmek istiyordu: *"Allah fâiz malı yiyen kişiye la'net etsin... ve Medîne'ye hicret ettikten sonra çöl hayâtına dönen kişi de mürteddir"*. Haccâc bu sözüyle, Rıdvân ağacı altında Rasûlullah'a üç kerre bey'at eden bir sahâbîyi öldürmek yâhud da gözünü yıldırmak istiyordu. Seleme, çölde yaşamasına Rasûlullah'ın izin verdiğini bildirmekle cevâb vermiş oluyor. Rebeze, Medîne civârında bir bâdiyenin adıdır. Umer zamânında zekât develerinin yayılması için koru edinilmişti.

38-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Müslümânın hayırlı malı koyun olması yakındır. Müslümân onunla dînine sâhib olmak üzere fitnelerden kaçarak kâh dağların başını, kâh vâdîlerin yağmur düşen yerlerini* (otlak olarak) *seçer"*[40].

١٥ــ بابُ التَّعَوُّذِ مِنَ الفِتَنِ

15- FİTNELERDEN ALLAH'A SIĞINMAK BÂBI

٣٩ــ حدّثنا مُعاذُ بنُ فَضالَةَ **حدّثنا** هِشامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسٍ رضى اللّه عنه قال سألُوا النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم حتَّى أحْفَوْهُ بالمَسألَةِ فَصَعِدَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم ذَاتَ يَوْمٍ المِنْبَرَ فقال لاتَسألُونى عنْ شَىءٍ إلاَّ بَيَّنْتُ لَكُمْ فَجَعَلْتُ أنْظُرُ يَمينًا وشِمالاً فإذَا كلُّ رجُلٍ رأسُهُ فى ثَوْبِهِ يَبْكِى فأنْشأ رجُلٌ كانَ إذَا لاحَى يُدْعَى إلى غَيْرِ أبِيهِ فقال يانَبيَّ اللّهِ منْ أبى فقال أبُوكَ حُذَافَةُ ثُمَّ أنْشَأ عُمَرُ فقال رضِينا باللّهِ ربًّا وبالإسْلاَمِ دِينًا وبِمُحَمَّدٍ رسولاً نَعُوذُ باللّهِ مِنْ سوءِ الفِتَنِ فقال النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم ما رأيْتُ فى الخَيْرِ والشَّرِّ كالْيَوْمِ قَطُّ إنَّهُ صُوِّرَتْ لِى الجَنَّةُ والنَّارُ حتَّى رَأيْتُهُمَا دُونَ الحائِطِ قال قتادَةُ يُذْكَرُ هٰذَا الحَدِيثُ عِنْدَ هٰذِهِ الآيَةِ ياأيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لاَتَسْألُوا عنْ أشْياءَ إنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ * وقال عَبَّاسٌ النَّرسِيُّ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ **حدّثنا** سَعِيدٌ **حدّثنا** قَتادَةُ أنَّ أنَسًا **حدَّثَهُمْ** أنَّ نبِىَّ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم بِهَذَا وقال كلُّ رجُلٍ لافًّا رأسَهُ فى ثَوْبِهِ يَبْكِى وقال عائِذًا باللّهِ مِنْ سُوءِ الفِتَنِ أوْ قال أعُوذُ باللّهِ مِنْ سوءِ الفِتَنِ *وقال لى خَليفَةُ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ **حدّثنا** سَعيدٌ ومُعْتَمِرٌ عنْ أبِيهِ عنْ قَتادَةَ أنَّ أنَسًا **حدّثهُمْ** عنِ النبىِّ ﷺ بِهٰذَا وقال عائِذًا باللّهِ مِنْ شَرِّ الفِتَنِ *

40 Hadîs, fitne zamânında sürülerini alıp dağlara ve otlak arâzîlere kaçmak ve selâmette kalmak bakımından koyunun önemini ve hayırlılığını ifâde etmektedir.

39-..... Bize Hişâm ed-Destevâî, Katâde'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Sahâbîler Peygamber(S)'e birtakım sorular sordular ve nihâyet sormakta ısrâr ettiler. Bunun üzerine Peygamber bir gün minbere çıktı da:

— *"Bana her neden soracak olursanız, muhakkak sizlere beyân ederim"* buyurdu.

Ben bu sırada sağa ve sola bakmaya başladım ki, herbir insan başı elbisenin içinde olarak ağlıyordu. Bu sırada bir adam söze başladı ki, o birisiyle kavga ettiği zamân kendisi babasından başkasına nisbet olunurdu. O zât:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Benim babam kimdir? diye sordu.

Peygamber:

— *"Baban Huzâfe'dir!"* buyurdu.

Bunun üzerine Umer söze başlayıp:

— Biz Allah'ın Rabb'imiz olduğuna, İslâm'ın dînimiz olduğuna, Muhammed'in rasûl olduğuna râzı olduk. Bizler fitnelerin kötülüğünden Allah'a sığınırız! dedi [41].

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Ben hayırda ve şerrde aslâ bu günün benzerini görmüş değilim. Şu muhakkak ki bana cennet ve cehennem sûretlendi de nihâyet ben bu ikisini şu duvarın önünde gördüm"* buyurdu.

Katâde dedi ki: Bu hadîs şu âyetin yanında zikrolunuyor: ***"Ey îmân edenler, Allah'ın affettiği şeyleri -ki, eğer size açıklanırsa ve siz bunları Kur'ân inerken sorup da hükmü kendinize izhâr edilirse fenânıza gidecektir -sormayın. Allah çok mağfiret edicidir, çok halîmdir"*** (el-Mâide: 101) [42].

Ve Abbâs en-Nersî şöyle dedi: Bize Yezîd ibn Zura' tahdîs etti. Bize Saîd ibn Ebî Arûbe tahdîs etti. Bize Katâde tahdîs etti ki, onlara da Enes (R): Allah'ın Peygamberi bu hadîsi söyledi, demiş ve şunu ilâve etmiştir: Herbir insan başını elbisesi içine dönerek ağlıyor ve:

— Ben fitnelerin kötülüğünden Allah'a sığınıcıyım, diyordu.

Yâhud da:

— Ben fitnelerin kötülüğünden Allah'a sığınıyorum, diyordu.

Buhârî dedi ki: Ve bana Halîfe ibn Hayyât müzâkerede şöyle dedi: Bize Yezîd ibn Zura' tahdîs etti. Bize Saîd ibn Ebî Arûbe ve Mu'temir, babası Süleymân ibn Tarhân'dan; o da Katâde'den tahdîs etti ki, onlara da Enes, Peygamber(S)'den bu hadîsi tahdîs etmiş ve: Peygamber:

---

41 Umer'in bu sözü şöyle de tercüme edilmiştir: "Biz Allah Taâlâ'yı Rabb, İslâm'ı dîn, Muhammed'i rasûl olarak kabûl ve tasdîk ettik".

42 Bu âyetin nuzûl sebebi bu kıssa olmuştur diye tefsîrlerde zikrolunmuştur.

— *"Fitnelerin şerrinden Allah'a sığınıcı hâlde bulunuyorum"* buyurdu, demiştir [43].

١٦ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ الفِتْنَةُ مِنْ قِبَلِ المَشْرِقِ

16- PEYGAMBER(S)'İN: *"Fitne doğu cihetindedir"* KAVLİ BÂBI

٤٠ــ حدّثني عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشامُ بنُ يُوسُفَ عنْ مَعْمرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمٍ عنْ أبِيهِ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم أنَّهُ قامَ إلى جَنْبِ المِنْبَرِ فقال الفِتْنَةُ هٰهُنا الفِتْنَةُ هٰهُنا مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطانِ أوْ قال قَرْنُ الشَّمْسِ *

40-..... Bize Hişâm ibn Yûsuf, Ma'mer'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) minberin yanında ayağa kalktı da (doğuyu işâret ederek iki kerre):

— *"Fitne şu taraftadır, fitne şu taraftadır: Şeytânın boynuzu doğduğu yerdedir* -yâhud: *Güneşin boynuzu doğduğu yerdedir-"* buyurmuştur.

٤١ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا لَيْثٌ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى

---

43 Başlığa uygunluğu "Biz fitnelerin şerrinden Allah'a sığınırız" sözündedir. Bu hadîsin bir rivâyeti Duâlar'da da geçmişti. Peygamber'in fitnelerden Allah'a sığınması, ümmetine öğretmek içindir. Bunun bâzı rivâyetleri İlim ve Kusûf'ta da geçti.

Bu hadîste babasının kim olduğunu soran zât, Kisrâ'ya elçi olarak gönderilen Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî'dir. Müslim'in rivâyetine göre, bu Abdullah, babasından başka bir babaya nisbet ve bir kavga ettikçe: "Fulân'ın oğlu" diye ayıplanırdı. Anası böyle bir suâl sorduğunu işitince: Senden daha fenâ bir evlâd görmedim. Ananın Câhiliyet günlerinde kadınların işlediği şeylerden birini işlemediğini nereden biliyordun? Ya ananı âlem nazarında rüsvây edeydin iyi mi olurdu? diye azarlamış. O da cevâben: Vallâhi eğer beni zencî köleye ilhâk etmiş olaydı, onu kabûl ederdim! demiştir (*Tecrîd Ter.*, I, 79).

اللَّه عنهما أَنَّهُ سَمِعَ رسُولَ اللَّهِ ﷺ وهْوَ مُسْتَقْبِلٌ المَشْرِقَ يَقُولُ أَلاَ إِنَّ الفِتْنَةَ هٰهُنا مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطانِ *

41-..... Bize Leys, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, o: Rasûlullah (S) gündoğusu tarafına yönelmiş olduğu hâlde:

— *"Dikkat edin! İyi biliniz ki, fitne işte bu taraftadır; şeytânın boynuzu doğduğu yerdedir!"* buyururken işitmiştir [44].

٤٢ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** أَزْهَرُ بنُ سَعْدٍ عنِ ابنِ عَوْنٍ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ قال ذَكَرَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم اللَّهُمَّ بارِكْ لَنا فى شأْمِنا اللَّهُمَّ بارِكْ لَنا فى يَمَنِنا قالُوا يارسولَ اللَّهِ وفى نَجْدِنا قال اللَّهُمَّ بارِكْ لَنا فى شأْمِنا اللَّهُمَّ بارِكْ لَنا فى يَمَنِنا قالُوا يارسولَ اللَّهِ وفى نَجْدِنا فأَظُنُّهُ قال فى الثَّالِثَةِ هُناكَ الزَّلازِلُ والفِتَنُ وبِها يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطانِ *

42-..... İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) zikretti ve:

— *"Yâ Allah, Şâm'ımızda bize bereket ihsân et! Yâ Allah, Yemen'imizde bize bereket ihsân et!"* diye duâ etti.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, Necd'imizde de! diye niyâz ettiler.

Rasûlullah:

— *"Yâ Allah, bize Şâm'ımızda bereket ihsân eyle! Yâ Allah, bize Yemen'imizde bereket ihsân eyle!"* diye duâ etti.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, Necd'imizde de! dediler.

İbn Umer dedi ki: Zannediyorum Rasûlullah, üçüncü defasında:

— *"Zelzeleler ve fitneler işte oradadır. Şeytânın karn'ı* (yânî hizib ve ümmeti) *de orada çıkacaktır!"* buyurdu [45].

---

44 Peygamber bu hadîslerde meydana gelecek fitnelerin, musîbetlerin çıkış yerini, cihetini bildirmiştir. Peygamber'in vefâtından sonra çıkan fitnelerin hepsi, doğu tarafından çıkmıştır. İlerideki fitnelerin çıkış yerleri de orası olacağını ifâde eder. *"Şeytânın boynuzu"* ta'bîri de temsîlden ibârettir.

45 Bunun bir rivâyeti Yağmur Duâsı'nda geçmişti. *"Karn"*, bir asırda yaşayan insanların tabakası ma'nâsına geldiği gibi, içinde bir peygamber zuhûr eden bir müddette yaşamış olanlara da, ilim ehlinden bir tabakaya da denir... Buna göre *"Şeytânın karnı"*, şeytânın hizbi ve ümmeti demek olur. Nitekim Deccâl o havâliden, Irak cihetinden çıkacaktır, demişlerdir...

٤٣ــ حدّثنا إسْحاقُ الوَاسِطِيُّ حدّثنا خَالِدٌ عنْ بَيانٍ عنْ وبَرَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ قال خَرَجَ عَلَيْنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ عُمَرَ فَرَجَوْنا أن يُحَدِّثَنا حديثًا حَسَنًا قال فَبادَرَنا إلَيْهِ رجُلٌ فقال ياأبا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حدِّثْنا عنِ القتال فى الفتْنةِ واللَّهُ يَقُولُ وقاتِلُوهُمْ حتَّى لاتَكُونَ فِتْنَةٌ فقال هَلْ تَدْرِي ما الْفِتْنَةُ ثكِلتْكَ أُمُّكَ إنَّما كانَ مُحَمَّدٌ ﷺ يُقاتِلُ المُشْرِكِينَ وكانَ الدُّخُولُ فى دِينِهِمْ فتْنَةً وليْسَ كَقِتالِكُمْ عَلى المُلْكِ ٭

43-..... Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi: Bizim yanımıza Abdullah ibn Umer çıktı, biz de kendisinden bize (rahmet ve ruhsatı şâmil) güzel hadîs tahdîs etmesini ümîd ettik.

Saîd dedi ki: Bizden önce bir insan ona doğru ileri geçti de:

— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Bize fitnedeki kıtâlden tahdîs et! Yüce Allah ***"Fitne kalmayıncaya, dîn de Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın..."*** (el-Bakara: 193; el-Enfâl; 39) buyuruyor, dedi.

Bunun üzerine İbn Umer (R):

— Sen fitne nedir bilir misin? Anan seni zâyi' etsin! Muhammed (S) ancak müşriklerle mukaatele ederdi. Onların dînlerine girmek bir fitnedir. O'nun kıtâli, sizin kıtâliniz gibi mülk, yânî iktidâr üzerine değildi, dedi [46].

١٧ــ بابُ الفِتْنَةِ الَّتى تَمُوجُ كَمَوْجِ البَحْرِ .وقال ابنُ عُيَيْنَةَ عنْ خَلَفِ بنِ حَوْشَبٍ كانُوا يَسْتَحِبُّونَ أنْ يَتَمَثَّلُوا بِهٰذِهِ الأبْياتِ عِنْدَ الفِتَنِ قال

46 Başlığa uygunluğu, içinde fitne bulunması yönündendir.

Bunun bir rivâyeti Tefsîr'de de geçmişti. O zât, âyetle fitnedeki kıtâlin meşrû'luğuna delîl getirmişti. İbn Umer gibi kıtâlden çekinenleri redd vardı. İbn Umer verdiği cevâbla, fitne harbinin müslümânlar arasında olan iktidâr ve meliklik harbi olmadığını, fitne harbinin müşrik baskılarından kurtulmak için yapılan harb olduğunu anlatmış oluyor.

Âyetin ma'nâsı, fitne yânî şirk ve tefrika olmasın da dîn hep Allah için olsun, yalnız Allah'a boyun eğilip itâat edilsin. Hâlbuki ***"Allah katında dîn, İslâm'dır"***. Bunlarda Tevhîd dîni olan İslâm'dan başka bir dîn bulunmasın, fitnenin başı olan şirk kalksın... Allah'ın kullarını başkalarına mahkûm tutan bâtıl dînler Hakk Dîn karşısında yıkılsın, hakk hâkim olsun da fitne ve mihnetle kimse hakk ma'bûddan başkasına itâat ve inkıyâda sevk ve cebredilmesin... (*Hakk Dîni*, I, 698; III, 2403).

امْرُؤُ القَيْسِ

الحَرْبُ أَوَّلُ ماتَكُونُ فَتِيَّةً تَسْعَى بِزِينَتِها لِكُلِّ جَهُولِ
حتَّى إذَا شْتَعَلَتْ وشَبَّ ضِرَامُها ولَّتْ عَجُوزًا غَيْرَ ذَاتِ حَلِيلِ
شَمْطاءَ يُنْكَرُ لَوْنُها وتَغَيَّرَتْ مَكْرُوهَةً لِلشَّمِّ والتَّقْبِيلِ

17- DENİZİN DALGALANMASI GİBİ DALGALANACAK OLAN FİTNE BÂBI

Ve Sufyân ibn Uyeyne, Halef ibnu Havşeb'den söyledi ki, selef, fitne inmesi sırasında İmru'u'l-Kays'ın söylediği şu beyitleri misâl edinip inşâd etmeyi severlerdi [47]:

el-Harbu evvelu mâ tekûnu fetiyyeten
Tes'â bi-zînetihâ li-kulli cehûli

Hattâ izâ'ş-taalet ve şebbe dırâmuhâ
Vellet azûzen gayre zâti halîli

Şemtâe yunkeru levnuhâ ve teğayyeret
Mekrûhaten li'ş-şemmi ve't-takbîli

(= Harb evvelinde her câhil erkek için zînetiyle koşan genç bir kız olur.
Nihâyet ateşlendiği ve yanacak şeyleri yandığı zamân zevci olmayan bir koca karı olarak geri döner.
Ki siyah saçları beyazla karışmış, renkleri sevilmez koklamak ve öpmek için sevimsiz bir hâle değişmiştir.)

٤٤ــ **حدّثنا** عُمَرُ بنُ حَفْصِ بنِ غِياثٍ **حدّثنا** أبى **حدّثنا** الأعْمَشُ **حدّثنا** شَقِيقٌ سَمِعْتُ حُذَيْفَةَ يَقُولُ بَيْنا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ عُمَرَ إذْ قال أيُّكُمْ يَحْفَظُ قَوْلَ النبِّى صلى اللّه عليه وسلم فى الفِتْنَةِ قال فِتْنَةُ الرَّجُلِ فى أهْلِهِ ومالِهِ وَوَلَدِهِ وجارِهِ يُكَفِّرُها الصَّلاَةُ والصَّدَقَةُ والأمْرُ بالمعروفِ والنَّهْىُ عنِ المُنْكَرِ

47 Buhârî bunu *et-Târîhu's-Sagîr*'inde Abdullah ibn Muhammed el-Müsnîdî'den senedli olarak rivâyet etmiştir. Bu İmru'u'l-Kays ibn Âbis el-Kindî'dir. Bu beyitlerin Amr ibn Ma'dikerb'e âid olduğunu Ebû'l-Abbâs el-Muberred *el-Kâmil fi't-Târîh*'inde, es-Suheylî de *Ravdu'l-unf fî Tefsîri Sîreti İbn Hişâm*'ında kesin olarak belirtmişlerdir (Kastallânî).

قال ليْسَ عنْ هٰذا أسْألُكَ ولٰكِنِ الَّتِى تَمُوجُ كَمَوْجِ البَحْرِ قال لَيْسَ عَلَيْكَ منْها بَأْسٌ ياأمِيرَ المُؤْمِنِينَ إنَّ بَيْنَكَ وبَيْنَها بابًا مُغْلَقًا قال عُمَرُ أيُكْسَرُ البابُ أمْ يُفْتَحُ قال بَلْ يُكْسَرُ قال عُمَرُ إذًا لا يُغْلَقَ أبَدًا قُلْتُ أجَلْ قُلْنا لِحُذَيْفَةَ أكانَ عُمَرُ يَعْلَمُ البابَ قال نَعَمْ كما أعْلَمُ أنَّ دُونَ غَدٍ لَيْلَةً وذٰلِكَ أنِّى **حَدَّثْتُهُ** حَدِيثاً لَيْسَ بالاغالِيطِ فَهِبْنا أنْ نَسْألَهُ مَنِ البابُ فأمَرْنا مَسْرُوقًا فَسَألَهُ فقال مَنِ البابُ قال عُمَرُ *

44-..... Bize Şakîk Ebû Vâil ibn Seleme tahdîs edip şöyle dedi: Ben Huzeyfe ibnu'l-Yemân'dan işittim, şöyle diyordu: Bizler Umer ibnu'l-Hattâb'ın yanında oturuyorduk. Umer bir ara:

— Peygamber(S)'in fitne hakkındaki sözlerini hanginiz ezberinde tutuyor? diye sordu.

Huzeyfe:

— İnsanın ehli, malı, evlâdı, komşusu yüzünden uğrayacağı fitnelere namâz, sadaka, ma'rûf ile emr ve münkerden nehy amelleri keffâret eder, dedi.

Umer, Huzeyfe'ye:

— Benim senden sormak istediğim bunlar değildir, lâkin ben Peygamber(S)'in *"Denizin dalgalanması gibi dalgalanacak"* buyurduğu fitneyi soruyorum, dedi.

Huzeyfe, Umer'e:

— Yâ Emîra'l-Mü'minîn! O fitneden senin üzerinde bir korku yoktur. Çünkü muhakkak seninle onun arasında kilitli bir kapı vardır, dedi.

Umer, Huzeyfe'ye:

— Kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı? diye sordu.

Huzeyfe:

— Evet kırılacaktır, dedi.

Umer:

— Demek ki, o takdîrde ebediyyen kilitlenmeyecek, dedi.

Huzeyfe dedi ki: Ben:

— Evet, dedim.

Şakîk dedi ki: Biz Huzeyfe'ye:

— Umer kapıyı biliyor muydu? diye sorduk.

Huzeyfe:

— Evet, yarından evvel bu gece olduğunu bilmekte olduğum gibi (biliyordu). Bunun sebebi şudur: Ben ona öyle bir hadîs tahdîs ettim ki, onda yalan yanlış hiçbirşey yoktur, dedi.

Şakîk ibn Seleme el-Esedî: Huzeyfe'ye kendimiz "Kapı kimdir?" diye sormağa cesâret edemezdik de, Mesrûk ibnu'l-Ecda'a sormasını emrettik. Mesrûk, Huzeyfe'ye:

— Kapı kimdir? diye sordu.

O da:

— Umer'dir, dedi [48].

٤٥ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبِى مَرْيَمَ أخبرنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ شَرِيكِ ابنِ عَبْدِ اللَّهِ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبِى مُوسَى الأشْعَرِىِّ قال خَرَجَ النبىُّ ﷺ يَوْمًا إلى حائِطٍ مِنْ حوائِطِ المَدِينَةِ لِحاجَتِهِ وخَرَجْتُ فِي إثْرِهِ فَلَمَّا دَخَلَ الحائِطَ جَلَسْتُ عَلى بابِهِ وقُلْتُ لأكُونَنَّ اليَوْمَ بَوَّابَ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم ولَمْ يَأْمُرْنِى فَذَهَبَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم وقَضَى حاجَتَهُ وجَلَسَ عَلَى قُفِّ البِئْرِ فَكَشَفَ عنْ ساقَيْهِ ودَلاَّهُما فى البِئْرِ فَجاءَ أبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ عَلَيْهِ لِيَدْخُلَ فَقُلْتُ كَما أنْتَ حتَّى أسْتَأْذِنَ لَكَ فَوَقَفَ فَجِئْتُ إلى النبىِّ صلى اللَّهِ عليه وسلم فَقُلْتُ يانَبِىَّ اللَّهِ أبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ عَلَيْكَ قال ائْذَنْ لهُ وبَشِّرْهُ بِالجَنَّةِ فَدَخَلَ فَجاءَ عنْ يَمِينِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم فَكَشَفَ عنْ ساقَيْهِ ودَلاَّهُما فِي البِئْرِ فَجاءَ عُمَرُ فَقُلْتُ كَما أنْتَ حتَّى أسْتَأْذِنَ لَكَ فقال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم ائْذَنْ لهُ وبَشِّرْهُ بِالجَنَّةِ فَجاءَ عنْ يَسارِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَكَشَفَ عنْ ساقَيْهِ فَدَلاَّهُما فى البِئْرِ فامْتَلأ القُفُّ فَلَمْ يَكُنْ فِيهِ مَجْلِسٌ ثُمَّ جاءَ عُثْمانُ فَقُلْتُ كَما أنْتَ حتَّى أسْتَأْذِنَ لَكَ فقال النبىُّ ﷺ ائْذَنْ لهُ وبَشِّرْهُ بِالجَنَّةِ مَعَهَا بَلاءٌ يُصِيبُهُ فَدَخَلَ فَلَمْ يَجِدْ مَعَهُمْ مَجْلِسًا فَتَحَوَّلَ حتَّى جاءَ مُقابِلَهُمْ عَلى شَفَةِ البِئْرِ

48 Bu hadîsin birer rivâyeti Namâz'da, Mevâkît bâbı'nda; Zekât'ta, Oruç'ta ve Nübüvvet Alâmetleri'nde de geçmişti. Oralarda da bildirildiği gibi *Fitne,* aslında imtihân ve denemedir ki, Türkçe'si sınama demektir. Hâlisi karışıktan belli olsun diye altını, gümüşü potada eritmeğe fitne dendiği gibi, iyiliği, kötülüğü belli olsun diye insana edilen her muâmeleye de fitne denilir. Bu lafzın ma'nâları çoktur, hepsi de bu ma'nâdan dallanıp budaklanır.

Umer kapının kendi zâtı olduğunu bildiği hâlde, kendisinden sonra gelecek fitneden suâl etmesi, fitnenin azametini bildiği ve şâyet tafsîlâtını unutmuşsa hatırlaması içindir. Kendi zamânında belki mukaddimeleri meydana çıkar diye korkuyormuş.

فكشف عن ساقيه ثم دلاهما في البئر فجعلت أتمنى أخا لي وأدعو الله أن يأتي : قال ابن المسيب فتأولت ذلك قبورهم اجتمعت ههنا وانفرد عثمان *

45-..... Bize Muhammed ibnu Ca'fer, Şerîk ibn Abdillah'tan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den haber verdi ki, Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün bir ihtiyâcı için Medîne bustânlarından bir bustâna doğru çıktı, ben de O'nun izi üzerinde arkasından çıktım. Peygamber bustânın içine girince, ben O'nun kapısı önünde oturdum ve kendi kendime: "Ben bugün kendisi bana emretmediği hâlde, muhakkak Peygamber'in kapıcısı olacağım" diye ahdettim.

Peygamber gidip ihtiyâcını yerine getirdi ve oradaki kuyunun ağzında örülmüş bileziğin üzerine oturdu ve (serinlemek için) iki baldırını açarak ayaklarını kuyunun içine doğru sarkıttı. Bu hâlde iken akabinde Ebû Bekr geldi de yanına girmek için izin istiyordu. Ben Ebû Bekr'e:

— Sen olduğun gibi burada dur da ben senin için izin isteyeyim, dedim.

Ebû Bekr durdu. Ben Peygamber'e gelip:

— Ey Allah'ın Peygamberi, Ebû Bekr yanına gelmeğe izin istiyor, dedim.

Peygamber:

— *"Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele!"* buyurdu.

Ebû Bekr girdi ve Peygamber'in sağ yanına gelip oturdu. O da baldırlarını açıp ayaklarını kuyunun içine doğru sarkıttı.

Akabinde Umer geldi. Ben ona da:

— Olduğun yerde bekle de ben senin için izin alayım, dedim.

Peygamber:

— *"Umer'e izin ver ve onu da cennetle müjdele!"* buyurdu.

Akabinde Umer de gelip Peygamber'in sol tarafında oturdu. O da baldırlarını açıp ayaklarını kuyuya sarkıttı. Bu sûretle kuyunun bileziği doldu ve orada oturacak başka bir yer kalmadı.

Sonra Usmân geldi. Ben ona da:

— Olduğun yerde dur da ben senin için izin alayım! dedim.

Peygamber:

—*"Usmân için de izin ver ve onu kendisine isâbet edecek belâ ve imtihân ile berâber cennetle müjdele!"* buyurdu.

Usmân da içeriye girdi ve onların yanında oturacak bir yer bulamadı da değişik bir yere çekildi ve nihâyet onların karşılarına gelip kuyunun bir tarafı üzerine oturdu. O da baldırlarını açtı, sonra ayaklarını kuyunun içine sarkıttı.

Ebû Mûsâ dedi ki: Ben bu sırada bir kardeşim için temennî etmeye ve Allah'a onun da buraya gelmesini duâ etmeye başladım.

Saîd ibnu'l-Müseyyeb: Ben bu iki sahâbînin Peygamber'in berâberinde ve Usmân'ın yalnız oluşunu, onların kabirlerinin burada birleşmesi ve Usmân'ın da onlardan ayrı olmasıyle te'vîl ettim, demiştir [49].

٤٦ــ حدّثنى بِشْرُ بنُ خالِدٍ أخبرنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ شُعْبَةَ عنْ سُلَيْمانَ سَمِعْتُ أبا وائِلٍ قال قِيلَ لأُسامَةَ ألا تُكلِّمُ هٰذا قال قَدْ كَلَّمْتُهُ مادُونَ أنْ أفْتَحَ بابًا أكُونُ أوَّلَ مَنْ يَفْتَحُهُ وما أنا بِالَّذِي أقُولُ لِرَجُلٍ بَعْدَ أنْ يَكُونَ أمِيرًا عَلى رَجُلَيْنِ أنْتَ خَيْرٌ بَعْدَ ما سَمِعْتُ مِنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ يُجاءُ بِرَجُلٍ فَيُطْرَحُ فى النَّارِ فَيَطْحَنُ فِيها كَطَحْنِ الحِمارِ بِرَحاهُ فَيُطِيفُ بِهِ أهْلُ النَّارِ فَيُقُولُونَ أىْ فُلانُ ألسْتَ كُنْتَ تَأْمُرُ بالمَعْرُوفِ وتَنْهى عَنِ المُنْكَرِ فَيَقُولُ إنِّى كُنْتُ آمُرُ بالمَعْرُوفِ ولا أفْعَلُهُ وأنْهى عَنِ المُنْكَرِ وأفْعَلُهُ ٭

46-..... Süleymân ibn Mıhrân şöyle demiştir: Ben Ebû Vâil Şakîk ibn Seleme'den işittim, o şöyle dedi: Usmân aleyhinde vukû' bulan fitne esnâsında Halîfe'nin sevgili dostu olan Usâme'ye:

— Usmân'a gitsen de halk arasındaki fitneyi anlatarak gidermeye çalışsan! denilmişti.

Usâme cevâben:

— Şübhesiz ben Usmân'a bu işleri fitne kapısı açmaksızın gizlice söylemişimdir ve o kapıyı açan ilk kişi ben olmam. Ben, Rasûlullah'tan işittiğim bir sözden sonra, insanlardan iki kişi üzerine emîr olmasının ardından bir adama "Sen hayırlısın" diyecek değilim: Rasûlullah şöyle buyuruyordu: *"Kıyâmet gününde bir adam getirilir ve cehenneme atılır da cehennem, değirmen eşeğinin değirmen taşlarıyle öğütmesi gibi onu öğütür. Bunun üzerine cehennem halkı onun başına toplanırlar da: Ey Fulân! Sen ma'rûf ile emrediyor ve münkerden nehyediyor değil miydin? derler. O da: Evet ben ma'rûf ile emreder-*

49 Başlığa uygunluğu *"Usmân'a izin ver, onu da kendisine isâbet edecek belâ ve imtihân ile berâber cennetle müjdele"* sözünden alınır. Bu da denizin dalgalanması gibi olan fitneler topluluğundandır. Bunun için Peygamber belâyı ona tahsîs etti. Umer üzerine cereyân edecek birşey zikretmedi. Çünkü Umer, Usmân'ın imtihânı gibi üzerine tasallut, imâmlığın geri alınması isteği, haremine taarruz ve çirkin işlere nisbet gibi imtihân edilmedi. Bunun bir rivâyeti, Ebû Bekr'in fadlı bölümünde geçmişti. Bunun birkaç rivâyetini Müslim de Fadâil'de getirmistir.

dim de onu kendim yapmazdım ve yine ben münkerden nehyederdim de onu kendim işlerdim, der'' [50].

١٨ــ بابٌ

18- BÂB

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

٤٧ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ الهَيْثَمِ **حدّثنا** عَوْفٌ عنِ الحَسَنِ عنْ أبي بَكْرَةَ قال لَقَدْ نَفَعَنِي اللَّهُ بِكَلِمَةٍ أيَّامَ الجَمَلِ لمَّا بَلَغَ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم أنَّ فارِسًا مَلَّكُوا ابْنَةَ كِسْرَي قال لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ ولَّوْا أمْرَهُمُ امْرَأةً *

47-..... Ebû Bekre (R) şöyle demiştir: Yemîn olsun, Allah beni Cemel vak'ası günlerinde (daha önce Peygamber'den işitmiş olduğum) bir kelime ile menfaatlandırmıştır: Peygamber(S)'e Fars halkının Kisrâ Pervîz'in kızını kendilerine şehinşâh seçtikleri haberi ulaşınca:

— *''Mukadderâtını bir kadının eline veren kavim, aslâ felâh bulmaz''* buyurmuştu [51].

٤٨ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ آدَمَ **حدّثنا** أبو بَكْرِ ابنُ عَيَّاشٍ **حدّثنا** أبو حَصِينٍ **حدّثنا** أبو مَرْيَمَ عبْدُ اللّهِ بنُ زِيادٍ الأسَدِيُّ قال لمَّا سارَ طَلْحَةُ والزُّبَيْرُ وعائِشَةُ إلى البَصْرَةِ بَعَثَ عَلِيٌّ عَمَّارَ بنَ ياسِرٍ وحَسَنَ

---

50 Başlığa uygunluğu Usâme'nin sözünden alınabilir. Bunun bir rivâyeti Cehennem'in sıfatı'nda geçti. Müslim de bunu, kitâbının sonunda ''Ma'rûfu emr bâbı''nda getirmiştir. Bu hadîs devlet adamlarıyle güzel muâşeret ve onlara karşı lutuf ile muâmele edilmesi, halkın dileklerini tatlı dil ile teblîğ ve gizlice öğüt verilmesi hükümleri alınır...

51 Başlığa uygunluğu, Cemel günlerinin şiddetli bir fitne olması, vak'ası meşhûr olup Alî ile Âişe arasında vâki' olması bakımındandır. Çünkü Âişe bunda bir deve üzerinde bulunduğu için bu isimle isimlendirilmiştir.

Mağâzî'nin sonunda geçen rivâyet daha geniştir. Orada Ebû Bekre: Cemel vak'ası günlerinde cemel yârânına katılarak (Alî'ye karşı) onlarla birlikte harb etmeğe başladıktan sonra, daha önce Rasûlullah'tan işittiğim bir kelime ile Allah bana hayır ve menfâat ihsân buyurdu (da Cemel yârânına katılmadım).. demiş ve hadîsi nakletmiştir. Ebû Bekre, Kisrâ'nın kızı hadîsinden, Âişe'nin deve üzerinde bir asker birliği idâre etmesine intikaal edip hareketini yeniden ta'yîn etmiş ve onlara katılmamıştır.

بنَ عَلِيٍّ فقَدِما عَلَيْنا الكُوفَةَ فصَعِدَ المِنْبَرَ فَكانَ الحَسَنُ بنُ عَلِيٍّ فَوْقَ المِنْبَرِ فى أعْلاَهُ وقال عَمَّارٌ أسْفَلَ مِنَ الحَسَنِ فاجْتَمَعْنا إلَيْهِ فَسَمِعْتُ عَمَّارًا يَقُولُ إنَّ عائِشَةَ قَدْ سارَتْ إلى البصْرَةِ ووالله إنَّها لَزَوْجَةُ نَبِيِّكُمْ ﷺ فى الدُّنْيا والآخِرَةِ ولٰكِنَّ اللَّهَ تَبارَكَ وتعالى ابْتَلاَكُمْ لِيَعْلَمَ إيَّاهُ تُطِيعُونَ أمْ هِىَ *

48-..... Bize Ebû Meryem Abdullah ibnu Ziyâd el-Esedî tahdîs edip şöyle dedi: Talha, ez-Zubeyr ve Âişe (R) Basra'ya doğru yürüdükleri zamân, Alî ibn Ebî Tâlib (R) Ammâr ibn Yâsir ile Hasen ibn Alî'yi (insanları seferber etmeleri için) yolladı. Onlar ikisi Kûfe'ye, bizim yanımıza geldiler (ve mescide girdiler). İkisi de minbere çıktılar. Alî'nin oğlu Hasen, minberin üzerinde üst tarafında oldu. Ammâr ise (minber üzerinde) Hasen'den daha aşağıda ayağa kalktı. Bizler ona doğru toplandık.

Ebû Meryem dedi ki: Ben Ammâr'dan şöyle derken işittim:

— Âişe, Basra'ya doğru yürümüştür. Ve Allah'a yemîn ederim ki, Âişe elbette dünyâda ve âhirette sizin Peygamber'inizin zevcesidir. Lâkin Allah Tebâreke ve Taâlâ, Alî ibn Ebî Tâlib'e mi itâat ediyorsunuz yâhud da Âişe'ye mi itâat ediyorsunuz? diye belli etmek için, Âişe ile sizleri imtihân etmiştir [52].

١٩ــ بابٌ

19- BÂB

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

٤٩ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ **حدّثنا** ابنُ أبى غَنِيَّةَ عنِ الحَكَمِ عنْ أبى وائِلٍ قامَ عَمَّارٌ عَلى مِنْبَرِ الكُوفَةِ فَذَكَرَ عائشَةَ وذَكَرَ مَسِيرَها وقال إنَّها زَوْجَةُ نَبِيِّكُمْ ﷺ فى الدُّنْيا والآخِرَةِ ولٰكِنَّها مِمَّا ابْتُلِيتُمْ *

49-..... Ammâr ibn Yâsir (R), Kûfe minberi üzerinde ayağa kalktı da Âişe'yi ve onun (berâberindekilerle) Basra'ya doğru yürüyüşünü zikretti ve:

— Muhakkak ki Âişe, dünyâda da, âhirette de sizin Peygambe-

52 Bunun da başlığa uygunluğu, bundan öncekinin uygunluğu gibidir...

riniz(S)'in zevcesidir. Lâkin o, kendisiyle imtihân olunduğunuz zât-lardan biridir, dedi [53].

٥٠ــ حدّثنا بَدَلُ بنُ المُحَبَّرِ حدّثنا شُعْبَةُ أخبرنى عَمْرٌو سَمِعْتُ أبا وائِلٍ يَقُولُ دخلَ أبو مُوسَى وأبو مَسْعُودٍ عَلى عَمَّارٍ حَيْثُ بَعَثَهُ عَلِيٌّ إلى أهْلِ الكُوفَةِ يَسْتَنْفِرُهُمْ فقالا مارأيْناكَ أتَيْتَ أمْرًا أكْرَهَ عِنْدَنا مِنْ إسْراعِكَ فى هٰذَا الأمْرِ مُنْذُ أسْلَمْتَ فقال عَمَّارٌ مارَأيْتُ مِنْكُما مُنْذُ أسْلَمْتُما أمْرًا أكْرَهَ عِنْدِى مِنْ إبْطائِكُما عنْ هٰذَا الأمْرِ وكَساهُما حُلَّةً حُلَّةً ثُمَّ راحُوا إلى المَسْجِدِ *

50-..... Ben Ebû Vâil'den işittim, şöyle diyordu: Alî, Ammâr'ı, Kûfe ehlinin Alî'nin mâiyyetinde harbe çıkmalarını hazırlamak üzere Kûfe ehlinin Alî'nin maiyyetinde harbe çıkmalarını hazırlamak üzere sâ ile Ebû Mes'ûd girdiler ve:

— Biz senin İslâm'a girdiğinden beri bizim yanımızda bu işe sür'-atle girmenden daha sevimsiz bir işi yaptığını görmüş değiliz, dediler...

Ammâr da onlara:

— Ben de sizin İslâm'a girmenizden beri benim katımda bu iş-ten geri durmanızdan daha sevimsiz bir iş yaptığınızı görmedim, dedi.

Ve Ebû Mes'ûd da Ammâr ile Ebû Mûsâ'ya birer takım elbise giydirdi de sonra berâberce mescide gittiler.

٥١ــ حدّثنا عَبْدانُ عنْ أبى حَمْزَةَ عنِ الأعْمَشِ عنْ شَقِيقِ بنِ سَلَمَةَ قال كُنْتُ جالِسًا مَعَ أبى مَسْعُودٍ وأبى مُوسٰي وعَمَّارٍ فقال أبو مَسْعُود ما مِنْ أصْحابكَ أحَدٌ إلاَّ لوْ شِئْتُ لَقُلْتُ فِيهِ غَيْرَكَ وما رَأيْتُ مِنْكَ شَيْئًا مُنْذُ صَحِبْتَ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم أعْيَبَ عندى من اسْتسراعك فى هذَا الأمر قال عمَّار ياأبا مسعودٍ وما رأيتُ مِنْكَ ولا مِنْ صاحِبكَ هٰذَا شَيْئاً مُنْذُ صَحِبْتُما النبىَّ صلي اللّٰهُ عليه وسلم اعْيَبَ عِنْدِى مِنْ إبْطائِكُمَا فى هٰذَا الأمْرِ فقال أبو مَسْعُودٍ وكان مُوسِرًا ياغُلامُ هاتِ حُلَّتَينِ فأعْطٰى إحْداهُما أبا مُوسٰى والأُخْرٰى عَمَّارًا وقال رُوحا فِيهِ إلى الجُمُعَةِ *

---

53 Bu da bundan önceki hadîsin bir tarafıdır. Buhârî bunu getirmekle Ebû Mer-yem'in hadîsini kuvvetlendirmek istemiştir... (Aynî).

51-..... Şakîk ibn Seleme şöyle demiştir: Ben Ebû Mes'ûd, Ebû Mûsâ ve Ammâr'ın berâberinde oturuyordum. Ebû Mes'ûd, Ammâr'a:

— Ben senden başka arkadaşlarından herbirine, isteseydim muhakkak şöyle derdim: Ben senin Peygamber'e sahâbîlik yaptığından beri benim nazarımda bu işe sür'atle girişinden daha ayıplı bir iş yaptığını görmedim! derdim, dedi.

Ammâr da:

— Yâ Ebâ Mes'ûd! Ben de ne senin, ne de arkadaşlarının, Peygamber'e sahâbî olmanızdan beri benim nazarımda bu işten geri durmanızdan daha ayıplı bir iş yaptığınızı görmedim, dedi.

Bunun üzerine zengin hâlde bulunan Ebû Mes'ûd, hizmetçisine:

— Yâ Gulâm! İki takım elbise getir de onlardan birini Ebû Mûsâ'ya, diğerini de Ammâr'a ver! dedi ve onlara da:

— Bu yeni elbiseler içinde cumua namâzına gidin, dedi [54].

٢٠ــ بابٌ إذَا أنْزَلَ اللَّهُ بِقَوْمٍ عَذَابًا

20- BÂB: *"Allah bir kavme azâb indirince..."?* [55]

٥٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ عُثْمانَ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى حَمْزَةُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ أنَّهُ سَمِعَ ابنَ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إذَا أنْزَلَ اللَّهُ بِقَوْمٍ عذابًا أصابَ العَذابُ مَنْ كان فِيهِمْ ثُمَّ بُعِثُوا عَلى أعْمالِهِمْ *

52-..... İbnu Umer (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S): *"Allah bir kavme azâb indirince, o kavim içinde bulunan* (iyi, kötü) *her ferde azâb isâbet eder. Sonra* (kıyâmet gününde) *herkes kendi amellerine göre diriltilirler"* buyurdu [56].

---

54 Bunların da asıl başlığa bir fasıl gibi olan ünvânsız bâb'a fer'î bir ilgisi olduğu meydandadır. Kirmânî: Bu işte ağır davranmak nasıl ayıp olur? dedi. Ben de: Çünkü bu (geri kalmak) ***"Mü'minler kardeştirler, kardeşlerinizin arasını iyileştirin..."*** (el-Hucurât: 10) gereğinden geri kalmaktır, derim (Aynî).

55 "İzâ"nın cevâbı, hadîste zikredilen ile yetinildiği için hazfedilmiştir.

56 Yânî iyiler mükâfâtlanır, kötüler cezâlanıp azâb olunurlar. Dünyâda amelleri iyi olanlar, âhirette durumları iyi olur. Dünyâda amelleri kötü olanlar, âhirette kötü olurlar.

٢١ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ لِلْحَسَنِ بنِ عَلِيٍّ إنَّ ابْنِي هَذَا لَسَيِّدٌ ولَعَلَّ اللَّهَ أنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ مِنَ المُسْلِمِينَ

21- PEYGAMBER(S)'İN ALÎ'NİN OĞLU HASEN İÇİN: *"Benim bu oğlum elbette bir seyyiddir. Umarım ki, Allah bu oğlum sebebiyle müslümânlardan iki büyük fırkanın arasını ıslâh eder"*

KAVLİ BÂBI

٥٣ــ **حدّثنا** عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيانُ **حدّثنا** إسْرائِيلُ أبو مُوسى ولَقِيْتُهُ بِالكُوفَةِ وجاءَ إلى ابنِ شُبْرُمَةَ فقال أدْخِلْنِي عَلى عِيسى فأعِظَهُ فكأنَّ ابنَ شُبْرُمَةَ خافَ عَلَيْهِ فَلَمْ يَفْعَلْ : وقال **حدّثنا** الحَسَنُ قال لَمَّا سارَ الحَسَنُ بنُ عَلِيٍّ رضي اللَّه عنهما إلى مُعاوِيَةَ بالكَتَائِبِ قال عَمْرُو بنُ العاصِ لِمُعاوِيَةَ أرَى كَتِيبَةً لاتُوَلِّي حتَّى تُدْبِر أُخْراها قال مُعاوِيَةُ مَنْ لِذَرارِيِّ المُسْلِمِينَ فقال أنا فقال عَبْدُ اللَّهِ بنُ عامِرٍ وعَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ سَمُرَةَ نَلْقاهُ فَنَقُولُ لهُ الصُّلْحَ قال الحَسَنُ ولَقَدْ سَمِعْتُ أبا بَكْرَةَ قال بَيْنا النبيُّ ﷺ يَخْطُبُ جاءَ الحَسَنُ فقال النبيُّ ﷺ إنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ ولَعَلَّ اللَّهَ أنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِئَتَيْنِ مِنَ المُسْلِمِينَ *

53-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Bize İsrâîl Ebû Mûsâ el-Basrî tahdîs etti.

Sufyân şöyle dedi: Ben İsrâîl'e Kûfe'de kavuştum. O Kûfe Kaadısı Abdullah ibn Şubrume'nin yanına gelmişti. Ona:

— Beni Kûfe Emîri Îsâ ibn Mûsâ'nın huzûruna girdir de, ben ona va'z edeyim! dedi.

İbnu Şubrume, İsrâîl üzerine emîrden bir tehlike gelir diye korktu da bunu yapmadı.

İsrâîl şöyle dedi: Bize Hasen Basrî şöyle tahdîs etti: Alî'nin oğlu Hasen, Muâviye ibn Sufyân'a büyük birliklerle yürüdüğü zamân, Amr ibnu'l-Âs, Muâviye'ye:

— Ben arkada olanları geri dönmedikçe, geri dönüp kaçmayacak olan bir ordu görüyorum! dedi.

Muâviye, Amr'a:

— Babaları öldürülürse müslümânların zürriyetlerine bakmaya bana kim tekeffül eder? dedi.

Amr:

— Ben tekeffül ederim -yâhud: Muâviye: Nerede ve nasıl tekeffül olunacaktır? dedi.-

Bundan sonra Abdullah ibnu Âmir ile Abdurrahmân ibnu Semure -bunların ikisi de Kureyş'in Abduşşems oğulları'ndandır-:

— Biz Muâviye'ye kavuşur da ona barış istemesini söyleriz, dediler.

Hasen Basrî (geçen senedle) şöyle dedi: Yemîn olsun ki, ben Ebû Bekre(R)'den işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) minberde hutbe yaparken torunu Hasen içeriye geldi. Bunun üzerine Peygamber (S):

—*"Şübhesiz benim bu oğlum bir seyyiddir* (şeref sâhibi bir efendidir). *Umarım ki Allah bu oğlum sebebiyle müslümânlardan iki büyük fırkanın arasını ıslâh eder"* buyurdu [57].

٥٤ــ حدّثنا عِلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ قال قال عَمْرٌو أخبرنى مُحَمَّدُ بنُ عَلِيٍّ أنَّ حَرْمَلَةَ مَوْلى أُسامَةَ أخْبَرَهُ قال عَمْرُو وقَدْ رأيْتُ حَرْمَلَةَ قال أرْسَلَنِى أُسامَةُ إلى عَلِيٍّ وقال إنَّهُ سَيَسألُكَ الآنَ فَيَقُولُ ما خَلَّفَ صاحِبَكَ فَقُلْ لَهُ يَقُولُ لَكَ لَوْ كُنْتَ فى شِدْقِ الأسَدِ لأحْبَبْتُ أنْ أكُونَ مَعكَ فِيهِ ولٰكِنَّ هَذَا أمْرٌ لَمْ أرَهُ فَلَمْ يُعْطِنِى شَيْئًا فَذَهَبْتُ إلى حَسَنٍ وحُسَيْنٍ وابنِ جَعْفَرٍ فأوْقَرُوا إلى راحِلَتِى *

54-..... Amr ibnu Dînâr şöyle dedi: Bana Muhammed ibn Alî (ibn Hüseyn ibn Alî Ebû Ca'fer el-Bâkır) haber verdi ki, ona da Usâme ibn Zeyd'in himâyesinde bulunan Harmele haber vermiştir.

Yine Amr ibnu Dînâr: Ben bu Harmele'yi görmüşümdür, demiştir. Harmele şöyle dedi: Usâme ibn Zeyd beni Medîne'den Kûfe'ye, Alî'nin yanına gönderdi (de ondan mal istiyordu). Usâme, Harmele'ye dedi ki:

— Alî senden şimdi soracak ve arkadaşın Usâme (Cemel ve Sıffîn vak'alarında) bana yardımdan niçin geri kaldı? diyecektir. Alî'ye şöyle de: Usâme sana şunu söylüyor: "Eğer sen arslanın ağzının içinde olaydın, ben muhakkak orada seninle berâber olmamı arzû ederdim.

---

57 Başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunun birer rivâyetini Hasen ibn Alî'nin fazîletlerinde ve Peygamberlik Alâmetleri'nde de getirmiştir. Orada da bâzı açıklamalar verilmişti..

Lâkin bu müslümânlarla kıtâl öyle bir iştir ki, ben bunu doğru bulmam!''

Harmele dedi ki: Ben bu sözü getirip Alî'ye haber verdim. Fakat Alî ona hiçbir mal vermedi.

Harmele dedi ki: Ben akabinde Abdullah ibn Ca'fer'in oğulları Hasen ve Hüseyin'in yanına gittim de onlar beni binek deveme kadar yüklediler, dedi [58].

٢٢ــ بابٌ إذَا قال عِنْدَ قَوْمٍ شَيْئًا ثُمَّ خَرَجَ فقال بِخِلاَفِهِ

22- BÂB: BİR İNSAN BİR KAVMİN YANINDA BİRŞEY SÖYLER DE SONRA ONLARIN YANINDAN ÇIKAR VE SÖYLEDİĞİNİN ZIDDINI SÖYLERSE?

٥٥ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ قال لَمَّا خَلَعَ أهْلُ المَدِينَةِ يَزِيدَ بنَ مُعاوِيَةَ جَمَعَ ابنُ عُمَرَ حَشَمَهُ وولَدَهُ فقال إنِّى سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ يُنْصَبُ لِكُلِّ غادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ القِيامَةِ وإنَّا قَدْ بايَعْنا هٰذا الرَّجُلَ عَلى بَيْعِ اللّهِ ورسولِهِ وإنِّى لاأعْلَمُ غَدْرًا أعْظَمَ مِنْ أنْ يُبايَعَ رَجُلٌ عَلى بَيْعِ اللّهِ ورسولِهِ ثُمَّ يُنْصَبُ لهُ القِتالُ وإنِّي لاأعْلَمُ أحَدًا مِنْكُمْ خَلَعَهُ ولا بايَعَ فى هٰذا الأمْرِ إلاَّ كانَتِ الفَيْصَلَ بَيْنِى وبَيْنَهُ *

55-..... Nâfi' şöyle demiştir: Medîne ahâlîsi, Yezîd ibn Muâviye'nin bey'atinden çıktıkları zamân İbn Umer kendine hass cemâatini ve oğullarını topladı da onlara hitâben şöyle dedi:

— Ben Peygamber(S)'den işittim: *''Verdiği sözünde durmayıp cayan gaddâr herbir kişi için kıyâmet gününde bir bayrak dikilir''* buyuruyordu. Ve şübhesiz bizler bu adama (yânî Muâviye'nin oğlu Yezîd'e) Allah'ın ve Rasûlü'nün bey'at emri üzere bey'at etmişizdir. Ve ben bir adama Allah'ın ve Rasûlü'nün bey'at emri üzere bey'at edilip de sonra o adam için kıtâl bayrağı dikilmesinden daha büyük bir gadr ve sözünden cayma bilmiyorum. Ve yine ben sizden hiçbir kimseyi Yezîd'in bey'atinden çıkıp da bu işte başka bir kimseye bey'at

58 Başlığa uygunluğu ''Akabinde ben Abdullah ibn Ca'fer'in oğulları Hasen ve Hüseyin'in yanına gittim'' sözlerinden alınabilir. Çünkü bu sözde Hasen'in cömertliği ve seyyidliğine bir delâlet vardır. Zîrâ cömerdin seyyid olması sâlih olur... (Aynî).

ettiğini bilmiyorum. Şâyet böyle birşey olmuşsa, onunla benim aramda muhakkak bir kesici ve ayırıcı olmuş olur! dedi [59].

٥٦ــ حدّثنا أَحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا أَبو شهابٍ عنْ عَوْفٍ عنْ أَبى المِنْهالِ قال لمَّا كانَ ابنُ زِيادٍ ومَرْمُوَانُ بالشَّأْمِ ووَثَبَ ابنُ الزُّبَيْرِ بِمَكَّةَ ووَثَبَ القُرَّاءُ بالبَصْرَةِ فانْطَلَقْتُ مَعَ أَبى إلى أَبى بَرْزَةَ الأَسْلَمِىِّ حتَّى دخَلْنا عَلَيْهِ فى دارِهِ وهْوَ جالِسٌ فى ظِلِّ عُلِّيَّةٍ لهُ مِنْ قَصَبٍ فَجَلَسْنا إلَيْهِ فأَنْشَأَ أَبى يَسْتَطْعِمُهُ الحَدِيثَ فقال ياأَبا بَرْزَةَ أَلا تَرَى ما وقَعَ فِيهِ النَّاسُ فأَوَّلُ شَىءٍ سَمِعْتُهُ تَكَلَّمَ بِهِ إنِّى احْتَسَبْتُ عِنْدَ اللَّهِ أَنِّى أَصْبَحْتُ ساخِطًا عَلى أَحْياءِ قُرَيْشٍ إنَّكُمْ يامَعْشَرَ العَرَبِ كُنْتُمْ عَلى الحالِ الَّذِى عَلِمْتُمْ مِنَ الذِّلَّةِ والقِلَّةِ والضَّلالَةِ وإنَّ اللَّهَ أَنْقَذَكُمْ بالإِسْلامِ وبِمُحَمَّدٍ ﷺ حتَّى بَلَغَ بِكُمْ ماتَرَوْنَ وهٰذِهِ الدُّنْيا التى فَسَدَتْ بَيْنَكُمْ إنَّ ذَاكَ الَّذِى بالشَّأْمِ واللَّهِ إنْ يُقاتِلُ إلاَّ عَلى الدُّنْيا وإنَّ هَؤُلاءِ الَّلذِينَ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ واللَّهِ إنْ يُقاتِلُونَ إلاَّ عَلى الدُّنْيا وإنَّ ذَاكَ الَّذِى بِمَكَّةَ واللَّهِ إنْ يُقاتِلُ إلاَّ عَلَى الدُّنْيا ٭

56-..... Ebû'l-Minhâl Seyyâr ibn Selâme şöyle dedi: (Ebû Sufyân'ın oğlu) Abdullah ibnu Ziyâd ve Mervân ibnu'l-Hakem Şâm'da hâkim oldukları, Abdullah ibnu'z-Zubeyr de Mekke'de hilâfet üzerine hareket ettiği, Basra'da da Kurrâ (yânî Hâricîler) yine hilâfete karşı isyân ettikleri zamân, ben babam Selâme er-Riyâhî ile berâber Ebû Berze el-Eslemî(R)'nin yanına gittik, nihâyet evinde huzûruna girdik. O kendisine âid olan kamıştan yapılmış yüksek bir odanın gölgesinde oturuyordu. Biz onun yanına oturduk ve babam ondan hadîs tahdîs etmesini istedi de:

---

59 Başlığa uygunluğu gaybette, huzûrunda söylenenin aksini söylemenin bir nevi' gadr olması bakımındandır. Hadîsin bir rivâyeti Cizye'de geçmişti. Müslim de bunu Mağâzî'de getirmiştir. Bu hadîste kendisi lehine bey'at yapılmış olan imâma itâat vucûbu ve onun aleyhine çıkıştan men' hükmü ve o imâm cevr etse bile fâsıklığı sebebiyle bey'atı çözülmiyeceği hükmü vardır.

Yezîd, Medîneliler'in kendisinin bey'atini reddettikleri haberi ulaşınca, onlar için Müslim ibn Ukbe el-Murrî maiyyetinde bir ordu hazırladı ve ona, Medîneliler'e üç kerre dönmelerini, yoksa kendileriyle harb edeceğini bildirmesini emretti, sonunda gâlib gelince Medîne'yi orduya mübâh kıldı (Kastallânî).

— Yâ Ebâ Berzete! İnsanların içine düştükleri hâli görmez misin? dedi.

Onun ilk konuştuğunu işittiğim söz şudur:

— Şübhesiz benim Allah katında sevâb istediğim birşey şudur: Ben Kureyş'ten birtakım kabîlelere öfkelendim: Şübhesiz sizler, ey Arab topluluğu; sizler bilmekte olduğunuz şu zillet, azlık, sapıklık hâli üzere idiniz. Muhakkak ki, Allah sizleri İslâm Dîni ile ve Muhammed (S) ile kurtardı, nihâyet sizler görmekte olduğunuz şu izzet, çokluk ve hidâyete ulaştınız. Ve şu dünyâ sizin aranızı ifsâd edip bozdu. Ve şu Şâm'da bulunan adam (yânî Mervân ibnu'l-Hakem) vallâhi eğer mukaatele ederse muhakkak dünyâ üzerine harb eder. Şu sizlerin arasında bulunan kimseler (yânî Basra kurrası olan Hâricîler) vallâhi mukaatele ederlerse muhakkak dünyâ üzerine mukaatele ederler. Şu Mekke'de bulunan kimse (yânî Abdullah ibnu'z-Zubeyr) de vallâhi ancak dünyâ üzerine mukaatele eder! dedim [60].

٥٧ــ حدّثنا آدَمُ بنُ أبي إياسٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ واصِلٍ الأحْدَبِ عنْ أبي وائِلٍ عنْ حُذَيْفَةَ بنِ اليَمانِ قالَ إنَّ المُنافِقِينَ اليَوْمَ شَرٌّ مِنْهُمْ عَلى عَهْدِ النبيِّ ﷺ كانُوا يَوْمَئِذٍ يُسِرُّونَ واليَوْمَ يَجْهَرُونَ *

57-..... Huzeyfe ibnu'l-Yemân (R): Bugün zamânımız münâfıkları, Peygamber (S) zamânındaki münâfıklardan daha şerîrdirler. Çünkü saâdet asrındaki münâfıklar nifâklarını gizlerlerdi. Bugünküler ise bütün bütün açığa vuruyorlar, demiştir.

٥٨ــ حدّثنا خَلاّدٌ حدّثنا مِسْعَرٌ عنْ حَبِيبِ بنِ أبي ثابِتٍ عنْ أبي الشَّعْثاءِ عنْ حذَيْفَةَ قالَ إنَّما كانَ النِّفاقُ عَلى عَهْدِ النبيِّ ﷺ فأمَّا اليَوْمَ فانَّما هُوَ الكُفْرُ بَعْدَ الإيمانِ *

58-..... Yine Huzeyfe (R): Nifâk, Peygamber (S) zamânında mevcûd idi. Bugün ise nifâk îmândan sonra küfürdür, demiştir [61].

---

60 Başlığa uygunluğu, Ebû Berze'nin ayıpladığı kimseler zâhirde dîn işini yerine getirmek ve hakka yardım etmek için mukaatele etmeyi izhâr ediyorlar, bâtında ise ancak dünyâ için mukaatele ediyorlar olması bakımındandır(Aynî).

61 *Nifâk,* kişinin diliyle îmân açıklayıp, gönlünde küfrü saklamasıdır. Huzeyfe'nin bildirdiği gibi, nifâk ile sıfatlanan münâfıklar, saâdet asrında Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl'un başkanlığı altında teşekkül etmiş habîs bir zümre idi. Bunlar

٢٣ــ بابٌ لاتَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى يُغْبَطَ أهْلُ القُبُورِ

23- BÂB:
"Kabirlerde olanlar (diriler tarafından) *gıbta edilmedikçe kıyâmet kopmaz".*

٥٩ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنى مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ قال لاتَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى يَمُرَّ الرجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَقُولُ يالَيْتَنِى مَكانَهُ *

59-..... Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Hayâttaki bir kişi, kabirdeki bir adamın yanından geçerken: 'Keşki şu ölünün yerinde ben olaydım' diye ölüm temennî etmedikçe kıyâmet kopmaz"* buyurmuştur [62].

٢٤ــ بابُ تَغْيِيرِ الزَّمانِ حتَّى يَعْبُدُوا الأوْثانَ

24- ZAMÂNIN (İLK HÂLİNDEN) DEĞİŞTİRİLMESİ, NİHÂYET PUTLARA İBÂDET ETMELERİ BÂBI

îmân ile küfür arasında bir nifâk perdesine bürünerek hayâtlarını korumuşlardı. Fakat saâdet asrı geçtikten sonra, îmân ile küfür arasında bir nifâk merhalesi kalmamıştır. Çünkü bir müslümân gönlünde küfrü gizlemekle mürted olur. Bâzı âlimler de Huzeyfe hadîsini şöyle te'vîl etmişlerdir. Saâdet asrında münâfıklar harb gibi ictimâî birliği gerektiren her işte yan çizerlerdi. Fakat görünüşte îmân izhâr ettiklerinden Peygamber bunların Uhud, Tebûk seferlerindeki döneklikleri gibi birçok bozguncu hareketlerine rağmen, cezâ ta'yîn etmezdi.... Huzeyfe'nin dediği gibi,bilâhare İslâm Dîni tamâmiyle kuvvet kazanınca, artık îmân ile küfür arasında bir ayırıcı sınır olan nifâk maskesi atılmış *"Ve lâ teferrakû = Birbirinizden ayrılmayınız"* (Âlu İmrân: 103) düstûruna göre bozgunculuk, îmândan sonra işlenen bir isyân, bir küfür olarak görülmüştür ki, cezâsı tenkîldir.

62 Bunun sebebi şudur: Belâ ve şiddet o kadar şiddetli olur ki, musîbetlerin en büyüğü olan ölüm bile kişiye daha hafif gelir de i'tikaadında ıki musîbetin hafifini temennî eder. Bu, fitnelerin zuhûru, bâtılın ve bâtıl ehlinin galebesi ile dînin gitmesi korkusu ve ma'siyetlerin meydana gelmesi zamânıdır...

Yânî dîninden vazgeçirmek ve vatandan çıkarmak gibi, insanları azâba uğratacak belâ ve mihnet, ölümden daha ağırdır. Ölümü temennî ettiren hâl, ölümden daha ağırdır. *"Fitne ölümden daha beterdir"; "Fitne öldürmekten daha büyüktür"* (el-Bakara: 191, 217).

٦٠ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال قال سَعِيدُ ابنُ المُسَيَّبِ أخبرنى أبو هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لاتَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى تضْطَرِبَ أَلْياتُ نِساءِ دَوْسٍ عَلى ذِى الخَلَصَةِ وذُو الخَلَصَةِ طاغِيَةُ دَوْسٍ الَّتى كانُوا يَعبُدُونَ فى الجاهِلِيَّةِ *

60-..... ez-Zuhrî şöyle dedi: Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle dedi: Bana Ebû Hureyre (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Devs kabîlesi kadınlarının kıçları* (tekrar) *Zu'l-Halasa puthânesinin etrafında* (tavâf ederek) *çalkalanmadıkça, kıyâmet kopmaz"* buyurmuştur.

"Zu'l-Halasa", Devs kabîlesinin Câhiliyet devrinde ibâdet edegeldikleri bir puttur [63].

٦١ــ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللَّهِ حدّثنى سُلَيْمانُ عنْ ثَوْرٍ عنْ أبِي الغَيْثِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال لاتَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى يَخْرُجَ رجُلٌ مِنْ قَحْطانَ يَسُوقُ النَّاسَ بِعَصاهُ *

61-..... Bana Süleymân ibn Bilâl, Sevr'den; o da Ebû'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Kahtân oğulları'ndan bir adam çıkıp insanları asâsiyle sevk ve idâre etmedikçe kıyâmet kopmayacaktır"* buyurmuştur [64].

---

63 Devs, Ebû Hureyre'nin kabîlesidir. Zu'l-Halasa onların putu idi.

Zu'l-Halasa, Yemen'de bir puthânenin veyâ onun içinde bulunan bir putun ismidir. Buna Yemen Ka'besi denilirdi. Asıl Ka'be'ye de "Ka'betu'ş-Şâmiyye" denilirdi. "Halasa" kelimesi "Hâlis" ismi fâilinin cem'idir. Gûyâ orada tavâf ve ibâdet edenler, hâlis ve temiz olurlarmış da onun için böyle isimlendirilmiştir. Rasûlullah, Yemen'deki bu put evini Cerîr ibn Abdillah kumandasında yüzelli kişilik süvârî göndererek yıktırıp yok ettirmişti. Bu vak'ayı Cerîr bizzât tafsîlâtıyle anlatır: *Müslim Ter.*, Fadâilu's-Sahâbe, Cerîr'in fazîletlerinden bir bâb, VII, 399-400.

İbn Battâl şöyle dedi: Bu hadîs ve benzerlerinden murâd, dînin bütün yeryüzünde tamâmen kesilip hiçbir eseri kalmayacak demek değildir. Çünkü İslâm Dîni'nin kıyâmete kadar bâkî kalacağı sâbittir. Ancak dîn zayıflayıp başladığı gibi garîbliğe dönecektir (Kastallânî).

64 Başlığa uygunluğu, Kahtân'dan çıkacak bir adamın insanları sevketmesi, ancak zamânın değiştirilmesi ve İslâm hâllerinin tebdîlinde olması bakımındandır. Çünkü bu adam, Allah'ın hilâfeti kendilerinde kıldığı şerefli kimseler topluluğundan ve Peygamber kabîlesinden değildir. Bu adam gayrı meşrû bir gasbla idâreyi ele alıp insanları zorbalıkla ve hiçbir hürriyet tanımayarak sevk ve idâre edecektir ki, bu şekilde idâre, fitnelerin en şiddetli olanlarındandır.

٢٥ــ بابُ خُرُوجِ النَّارِ : وقال أنسٌ قال النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم أوَّلُ أشْرَاطِ السَّاعَةِ نارٌ تَحْشُرُ النَّاسَ مِنَ المَشْرِقِ إلى المَغْرِبِ

25- (HİCÂZ ARÂZÎSİNDE) ATEŞ ÇIKMASI BÂBI

Enes ibn Mâlik de: Peygamber (S): *"Kıyâmet alâmetlerinin ilki, doğudan çıkıp da insanları batıya doğru sürüp toplayacak olan bir ateştir"* **buyurdu, demiştir** [65].

٦٢ــ **حدّثنا** أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أخبرنى أبو هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه أنَّ رسُولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليْهِ وسلم قال لاتَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى تَخْرُجَ نارٌ مِنْ أرْضِ الحِجازِ تُضىءُ أعْناقَ الإبِلِ بِبُصْرَى *

62-..... Saîd ibnu'l-Müseyyeb şöyle demiştir: Bana Ebû Hureyre (R) haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Hicâz Arzı'nda bir ateş çıkmadıkça kıyâmet kopmayacaktır. Öyle bir ateş ki, Busrâ'daki develerin boyunlarını ziyâlandıracaktır"* [66].

٦٣ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللّٰهِ بنُ سَعِيدٍ الكِنْدِيُّ **حدّثنا** عُقْبَةُ بنُ خالِدٍ **حدّثنا** عُبَيْدُ اللّٰهِ عنْ خُبَيْبِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ جَدِّهِ حَفْصِ بنِ عاصِمٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم يُوشِكُ الفُرَاتُ أنْ يحْسِرَ عنْ

---

65 Bu Enes hadîsi, Hicret Bâbı'nın sonlarında Humeyd yolundan, Abdullah ibn Selâm'ın İslâm'ı hakkında ulaştırılmış olarak geçmişti. Bir rivâyeti de Nübüvvet Alâmetleri'nde geçmişti.

66 Busrâ, Sûriye'deki Harrân kasabasıdır. Vaktiyle Doğu Roma İmparatorluğu'nun ma'mûr bir şehri ve Hıristiyanlığın dînî merkezlerinden biri idi. İslâm Âlemi'nin Rûmlar'la ve Hıristiyanlık'la ilk siyâsî ve askerî çatışması, Busrâ'da olduğundan, hadîste ve İslâm târîhinde çok zikrolunur.

Şârihlerin ve târihçilerin bir kısmı, hicrî 654 yılında bir volkan patlamasıyle birlikte meydana gelen büyük ateşin, Peygamber'in bu hadîsinde haber verdiği ateş olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir. Buna göre, Peygamber'in yedi asır önce haber verdiği bu tabîat hâdisesi, haber verildiği gibi tahakkuk etmiştir ki, şübhesiz bu peygamberliğinin doğruluğunun en canlı şâhidlerinden birisidir. Bâzıları da bunun, kıyâmete yakın büyük alâmetlerden olup, o zamân meydana gelecektir diye anlamak istemişlerdir.

كَنْزٍ مِنْ ذَهَبٍ فَمَنْ حَضَرَهُ فَلاَ يأْخُذْ مِنْهُ شَيْئاً * قال عُقْبَةُ **وحدّثنا** عُبَيْدُ اللَّهِ **حدّثنا** أَبو الزِّنَادِ عن الأَعْرَجِ عنْ أَبى هُرَيْرَةَ عنِ النبى صلى اللَّهِ عليه وسلم مِثْلَهُ إلاَّ أَنَّهُ قال يَحْسِرُ عَنْ جَبَلٍ مِنْ ذَهَبٍ *

63-..... Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Furat* (nehrinin suyu çekilerek) *kıymetli altın hazînesini açıklaması zamânı yaklaşıyor. Her kim o zamân orada hazır bulunursa, ondan birşey almasın!"*

Ukbe şöyle dedi: Ve bize Ubeydullah tahdîs etti: Bize Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den geçen hadîsin benzerini tahdîs etti. Ancak burada *"Furat altın bir dağ açıklayacaktır"* demiştir [67].

٢٦ــ بابٌ
26- BÂB

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

٦٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيٰى عنْ شُعْبَةَ **حدّثنا** مَعْبَدٌ سَمِعْتُ حارِثَةَ ابنَ وهْبٍ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ تَصَدَّقُوا فَسيأْتِى عَلى النَّاسِ زَمانٌ يَمْشِي الرَّجُلُ بِصَدَقَتِهِ فَلا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُها : قال مُسَدَّدٌ حارِثَةُ أَخُو عبَيْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ لأُمِّهِ قالَهُ أَبو عَبْدِ اللَّهِ *

64-..... Bize Ma'bed tahdîs edip şöyle dedi: Ben Hârise ibnu Vehb(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Sadakalarınızı veriniz. Zîrâ insanlar üzerine ileride öyle bir zamân gelecek ki, o sırada kişi, sadakasıyle dolaşır da onu kabûl edecek bir kimse bulamaz".*

---

67 Furât, Erzurum dağlarından doğup Küçük Asya kıt'asının birçok yerlerini dolaştıktan sonra Basra Körfezi'ne dökülen en büyük ırmaklardan birisidir. Furât, birçok vesîlelerle Rasûlullah'ın hadîslerinde geçer. Hilkatten beri akan bu muazzam nehrin bu uzun mecrâsında kimbilir ne hazîneler saklıdır! Rasûlullah *"Nehir kuruyarak kıymetli altın hazînesini açıklaması zamânı yaklaşıyor"* buyurmakla, bu büyük hâdisenin kıyâmet alâmetlerinden olduğunu, dünyânın ömrü sona ereceği günlerin yaklaşmakta olduğunun alâmeti bulunduğunu haber vermiş oluyor...

Müsedded: Hârise, Ubeydullah ibn Umer'in ana-bir erkek kardeşidir, dedi.

Müsedded'in bu sözünü Ebû Abdillah el-Buhârî söyledi [68].

٦٥ــ **حدّثنا** أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ **حدّثنا** أبو الزِّنادِ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قال لاتَقُومُ السَّاعَةُ حتَّى تَقْتَتِلَ فِئَتانِ عَظيمَتانِ تَكُونُ بَيْنَهُما مَقْتَلَةٌ عَظيمَةٌ دَعْوَتُهُما واحِدَةٌ وحتَّى يُبْعَثَ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ قَرِيبٌ مِنْ ثَلاثِينَ كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أنَّهُ رسولُ اللَّهِ وحتَّى يُقْبَضَ العِلْمُ وتَكْثُرَ الزَّلازِلُ ويَتَقارَبَ الزَّمانُ وتَظْهَرَ الفِتَنُ ويَكْثُرَ الهَرْجُ وهْوَ القَتْلُ وحتَّى يَكْثُرَ فِيكُمُ المالُ فَيَفِيضَ حتَّى يُهِمَّ ربَّ المالِ مَنْ يَقْبَلُ صَدَقَتَهُ وحتَّى يَعْرِضَهُ فَيَقُولُ الَّذِى يَعْرِضُهُ عَلَيْهِ لاأَرَبَ لى بِهِ وحتَّى يَتَطاوَلَ النَّاسُ فى البُنْيانِ وحتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَقُولَ يالَيْتَنِى مَكانَهُ وحتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِها فإذَا طَلَعَتْ ورآها النَّاسُ يَعْنِى آمَنُوا أجْمَعُونَ فَذَلِكَ حِينَ لايَنْفَعُ نَفْسًا إيمانُها لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أوْ كَسَبَتْ فى إيمانِها خَيْرًا ولَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وقَدْ نَشَرَ الرَّجُلانِ ثَوْبَهُما بَيْنَهُما فَلاَ يَتَبايَعانِهِ ولا يَطْوِيانِهِ ولَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وقَدِ انْصَرَفَ الرَّجُلُ بِلَبَنِ لِقْحَتِهِ فَلاَ يَطْعَمُهُ ولَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وهْوَ يُلِيطُ حَوْضَهُ فَلا يَسْقِى فِيهِ ولَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وقَدْ رَفَعَ أُكْلَتَهُ إلى فِيهِ فَلاَ يَطْعَمُها *

65-..... Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân ibn Hürmüz'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

"İki büyük ordu birbiriyle harb etmedikçe kıyâmet kopmayacaktır. Bu iki câmianın ikisi de bir iddiâda oldukları hâlde, aralarında büyük bir harb olacaktır. Otuza yakın yalancı mel'ûn Deccâller türemedikçe kıyâmet kopmayacaktır. Bu Deccâl'lerin hepsi: 'Ben Allah'ın Rasûlü'yüm! iddiâsında bulunacaktır. Yine (hakîkî âlimlerin vefâtıyle) *İslâmî ilimler inkırâza uğramadıkça, zelzeleler çoğalmadıkça, zamân tekaarub edip gece-gündüz bir olmadıkça, fitneler zuhûr etme-*

68 Bunun bir rivâyeti Zekât'ta, "Sadaka vermeyi teşvîk bâbı"nda daha geniş olarak geçmişti. Zekât kabûl edecek kimse bulamamak, iktisâdî değerlerin alt-üst olduğu, maddeye ihtiyâcın kalmadığı, kıyâmet alâmetlerinin başladığı zamânlardır.

Bundan sonraki hadîs daha tafsîllidir.

dikçe, herc yânî adam öldürme vak'aları çoğalmadıkça kıyâmet kopmayacaktır. Yine aranızda mal çoğalıp sel gibi akmadıkça, hattâ mal o derece çoğalacak ki, mal sâhibi malının zekâtını kim kabûl eder diye endîşelenecek, hattâ mal sâhibi bâzı kimselere zekât vermek isteyecek, fakat zekât arzettiği kimse 'Benim zekâta ihtiyâcım yok' diyecek; işte bunlar olmadıkça kıyâmet kopmayacaktır. Yine halk yüksek binâlar yapmak yarışına çıkmadıkça ve bir kimse ölen bir kimsenin kabri yanından geçerken 'Keşki bunun yerinde ben olaydım!' diye ölümü temennî etmedikçe kıyâmet kopmayacaktır. Yine böyle güneş batı tarafından doğup insanlar bu (âdete aykırı) *hâdiseyi görünce toptan îmân edecekler. Fakat 'Bu îmân, evvelce îmân etmemiş olan yâhud îmânında hayır ve fazîlet kazanmayan kimselerin îmânları kendilerine fayda vermeyeceği bir zamândır'* [69].

Muhakkak ki kıyâmet şübhesiz kopacaktır. Hem de (alım-satım için) *satıcı ile alıcı aralarında elbise açacaklar da satış-alış tamam olmadan ansızın kıyâmet kopacak da, o elbisenin dürülmesi mümkin olmayacaktır. Yine muhakkak kıyâmet kopacaktır. Hem de sağmal devesinin sütünü sağıp gelen kişiye sütü içmek nasîb olmayacak, hem de kişi havuzunu sıvayıp ta'mîr edecek, fakat kıyâmet ansızın kopacak da havuzun suyunu kullanmak nasîb olmayacak. Kıyâmet muhakkak kopacak, hem de yemek yemekte olan kişi lokmasını ağzına götürecek, kıyâmet ansızın kopacak da o lokmayı yemek nasîb olmayacak''* [70].

٢٧ــ بابُ ذِكْرِ الدَّجَّالِ

27- DECCÂL'İN ZİKRİ BÂBI

٦٦ــ حدّثنى مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنى قَيْسٌ قال

69 Hadîs içinde îmânın fayda vermeyeceği zamânı bildiren bu ifâdenin tamâmı şöyledir: ***"Onlar hâlâ kendilerine ille azâb meleklerinin gelmesini yâhud Rabb'lerinin gelmesini veyâ Rabb'inin âyetlerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar? Rabb'inin âyetlerinden biri geldiği gün, daha evvelden îmân etmiş veyâ îmânında bir hayır kazanmış olmayan hiçbir kimseye*** (o günkü) ***îmânı aslâ fayda vermez...***" (el-En'âm: 158).

70 Bu sayılan şeylerin hepsi kıyâmetin kopmasından önce meydana gelecek alâmetlerdir. Bunlar kıyâmetin kopmasının yaklaştığına delâlet ve işâret ederler. Son taraftaki alâmetler ise kıyâmetin ansızın kopacağını gösterir. Bunların en sür'atlisi ise lokmanın ağıza kaldırılıp yutulmamasıdır.

قال لى المُغِيرَةُ بنُ شُعْبَةَ ما سأل أحَدٌ النبىَّ ﷺ عنِ الدَّجَّالِ ما سألْتُهُ وإنَّهُ قال لِى ما يَضُرُّكَ مِنْهُ قُلْتُ لأنَّهُمْ يَقُولُونَ إنَّ مَعَهُ جَبَلَ خُبْزٍ ونَهَرَ ماءٍ قال هُوَ أهْوَنُ عَلى اللَّهِ مِنْ ذٰلِكَ *

66-..... Kays ibn Ebî Hâzım şöyle dedi: Mugîre ibn Şu'be (R) bana şöyle dedi: Hiçbir kimse benim sorduğum kadar Peygamber(S)'e Deccâl'den sormamıştır. Peygamber (S) bana:

— *"Deccâl sana zarar vermiyecektir"* buyurdu.

Ben:

— (Yâ Rasûlallah, ondan korku vardır.) Çünkü insanlar onun berâberinde ekmek dağı ve su nehri vardır diye söylüyorlar! dedim.

Rasûlullah:

— *"Mü'minlerin sapıtmasına sebeb olacak bu nevi'den birşey yapmak Allah üzerine pek kolaydır"* buyurdu [71].

٦٧ــ حدّثنا مُوسٰى بنُ إسْماعِيلُ حدّثنا وُهَيْبٌ حدّثنا أيُّوبُ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أراهُ عنِ النبىِّ ﷺ قال أعْوَرُ العَيْنِ اليُمْنٰى كأنَّها عِنَبَةٌ طافِيَةٌ *

67-..... Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den: Zannediyorum ki, o da Peygamber(S)'den: *"Deccâl'in sol gözü şaşıdır, sanki onun gözü, emsâlinden dışa doğru fırlamış üzüm tânesi gibidir"* buyurduğunu tahdîs etti.

٦٨ــ حدّثنا سَعْدُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا شَيْبانُ عنْ يَحْيٰى عنْ إسْحاقَ ابنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبى طَلْحَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ قال قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَجِيءُ الدَّجَّالُ حتّى يَنْزِلَ فى ناحِيَةِ المَدِينَةِ ثُمَّ تَرْجُفُ المَدِينَةُ ثَلاثَ رجَفاتٍ فَيَخْرُجُ إلَيْهِ كلُّ كافِرٍ ومُنافِقٍ *

68-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle bu-

---

71 Bunu Müslim de Fiten'de (rakam: 114 "2939") getirmiştir.

Kaadı Iyâd dedi ki: Bunun ma'nâsı şudur: O, Allah'a göre, onun elinde halk ettiği şeyleri mü'minleri delâlete düşürücü ve kalblerini şübheye sokucu kılmaktan hakîrdir. Fakat Allah'ın ona o şeyleri yaptırması, ancak îmânlıların îmânlarının artması, kâfir, münâfık ve benzerlerinin aleyhine de hüccet sâbit olması içindir...

yurdu: *"Deccâl gelecek, nihâyet Medîne'nin bir tarafına inecek. Sonra Medîne üç kerre sallanacak da orada bulunan her kâfir ve münâfık ona doğru çıkıp gidecek"* [72].

٦٩ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بِشْرٍ حدّثنا مِسْعَرٌ حدّثنا سَعْدُ بنُ إبْرَاهِيمَ عنْ أبِيهِ عنْ أبِي بَكْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال لايَدْخُلُ المَدِينَةَ رُعْبُ المَسيح لها يَوْمَئِذٍ سَبْعَةُ أبْوَابٍ عَلى كلِّ بابٍ مَلَكانِ* قال وقال ابنُ إسْحاقَ عنْ صالِحِ بنِ إبْرَاهِيمَ عنْ أبِيهِ قال قَدِمْتُ البَصْرَةَ فقال لى أبُو بَكْرَةَ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ بِهٰذَا *

69-..... Biz Sa'd ibn İbrâhîm, babası İbrâhîm'den; o da Ebû Bekre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Medîne'ye Mesîh Deccâl'in* (değil kendisi) *korkusu* (bile) *giremiyecektir. O fitne günlerinde Medîne'nin yedi kapısı olacak, herbir kapıda* (muhâfız) *iki melek bulunacaktır"*.

Dedi ki: Ve bize İbnu İshâk, Sâlih ibn İbrâhîm'den; o da babasından söyledi ki, o şöyle demiştir: Ben Basra'ya geldim, Ebû Bekre bana: Ben Peygamber(S)'den bu hadîsi işittim, dedi [73].

٧٠ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا إبْرَاهِيمُ عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سالِمِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال

---

72 Bu hadîslerin birer rivâyeti Hacc Kitâbı'nın sonunda Medîne'nin fazîletleri bâbı'nda da geçmişti.

Kaadı Iyâd dedi ki: Bu hadîsler Deccâl'in varlığının sahîhliği hakkındaki Ehli Sünnet mezhebi lehine hüccettir. O aynı ile bir şahıstır ki, Allah onunla kullarını imtihân edecektir. Ve onu ilâhî mukadderâttan olan bâzı şeyleri yapmağa muktedir kılacaktır... Ve ***"Allah, îmân edenlere dünyâ hayâtında da, âhirette de o sâbit söz indinde sebât ihsân eder. Allah zâlimleri şaşırtır. Allah ne dilerse yapar"*** (İbrâhîm: 27). Sünnet ehlinin bütün muhaddisler, fakîhler ve mütefekkirlerin mezhebi işte budur... (Nevevî) (*Müslim Ter.*, VIII, 471).

73 Deccâl, zamânın âhirinde meydana çıkıp peygamberlik veyâ ulûhiyet iddiâ edecek bir yalancı olarak ta'rîf edilmiş ve mel'ûn ma'nâsına "Mesîh" ile vasıflanmışsa da, bir hadîste "يَكونَ فى آخرِ الزَّمَانِ دجّالُون = *Zamânın âhirinde birçok Deccâller olacaktır*" buyurulduğu ve şârihler *"Deccâlun"* lafzını "Kezzâbûn" ve "Mumerrihûn" ile tefsîr ettiklerinden, Deccâl'in bir değil, nice yalancı ve yaldızcı makûlesi insanlar olduğu ve bunların dünyâ târihinin son zamânlarında çokça görüleceği anlaşılır.

Bu hadîslerin birer rivâyeti Medîne'nin fazîletleri bölümünde de geçmişti.

قامَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى النَّاسِ فأثْنى عَلى اللَّهِ بِما هُوَ أهْلُهُ ثُمَّ ذَكَرَ الدَّجَّالَ فقال إنِّى لأُنْذِرُكُمُوهُ وما مِنْ نَبِيٍّ إلاَّ وقَدْ أنْذَرَهُ قَوْمَهُ ولَكِنِّى سأقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلاً لَمْ يَقُلْهُ نَبِىٌّ لِقَوْمِهِ إنَّهُ أعْوَرُ وإنَّ اللَّهَ لَيْسَ بأعْوَرَ ۞

70-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) insanlar içinde hutbe için ayağa kalktı da lâyık olduğu sıfatlarla Allah'ı senâ etti. Sonra Deccâl'i zikredip şöyle buyurdu: *"Ben sizleri kat'î olarak ondan korkutuyorum. Peygamberlerden herbir peygamber, ümmetini muhakkak Deccâl'den inzâr edip korkutmuştur. Lâkin ben sizlere onun hakkında hiçbir peygamberin bilsinler diye kendi kavmine söylemediği bir vasfını söyleyeceğim: Deccâl şaşıdır* (kötü kılavuzdur), *Allah ise şaşı değildir!"*[74].

٧١ــ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سالِمٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال بَيْنا أنا نائِمٌ أطُوفُ بالكَعْبَةِ فإذَا رُجلٌ آدَمُ سَبْطُ الشَّعَرِ يَنْطُفُ أوْ يُهْرَاقُ رأسُهُ ماءً قُلْتُ مَنْ هٰذَا قالُوا ابنُ مَرْيَمَ ثُمَّ ذَهَبْتُ أَلْتَفِتُ فإذَا رَجُلٌ جَسِيمٌ أحْمَرُ جَعْدُ الرَّأسِ أعْوَرُ العَيْنِ كأنَّ عَيْنَهُ عِنَبَةٌ طافِيَةٌ قالُوا هَذَا الدَّجَّالُ أقْرَبُ النَّاسِ بِهِ شَبَهًا ابنُ قَطَنٍ رَجُلٌ مِنْ خُزاعَةَ ۞

71-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da Sâlim'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben bir defasında uyumuştum.* (Ru'yâmda) *Ka'be'yi tavâf ediyordum. O sırada esmer, salıverilmiş düz saçlı bir kişi gördüm. Başı su döküyordu yâhud su akıtıyordu. Ben oradakilere:*

— Bu kimdir? diye sordum.

Onlar:

— Meryem'in oğlu'dur, dediler.

Sonra ben ona yönelmek üzere ilerledim. Bu sırada bir de kırmızı yüzlü, uzun boylu, başı kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat, börtlek, sanki

74 Yânî Deccâl'in gözü sakattır, insanları eğri yola da'vet eder, Allah ise Hâdî'dir, insanları dâima doğru yola irşâd eyler.

salkımındaki emsâlinden dışarı çıkmış iri bir üzüm tânesi gibi bir adam gördüm. (Onun kim olduğunu sordum.)

— *Bu Deccâl'dir, dediler.*

Ona benzerlikçe insanların en yakını İbnu Katan'dır ki, bu zât Huzâa kabîlesinden bir adamdı'' [75].

٧٢ــ **حدّثنا** عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ أنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَعِيذُ فى صَلاَتِهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ ٭

72-..... Âişe (R): Ben Rasûlullah(S)'tan namâzı içinde Deccâl fitnesinden Allah'a sığınırken işittim, demiştir [76].

٧٣ــ **حدّثنا** عَبْدَانُ أخبرنى أبى عنْ شُعْبَةَ عنْ عَبْدِ المَلِكِ عنْ رِبْعِىٍّ عنْ حُذَيْفَةَ عنِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال فِي الدَّجَّالِ إنَّ مَعَهُ ماءً ونارًا فنارُهُ ماءٌ بارِدٌ ومـاؤُهُ نارٌ قال أبو مَسْعُود أنا سَمِعْتُهُ مِنْ رسولِ اللَّهِ ﷺ ٭

73-..... Bana babam Usmân, Şu'be'den; o da Abdulmelik ibn Umeyr'den; o da Rıb'î'den; o da Huzeyfe(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) Deccâl hakkında: *''Deccâl'in berâberinde bir su ve bir*

---

75 Bunun bir rivâyeti Ta'bîr'de, ''Ru'yâda Ka'be'yi tavâf etmek bâbı''nda da geçmiş ve bâzı açıklama orada verilmişti. Hadîsteki İbnu Katan'ın adı Buhârî'nin *Sahîh*'inde ez-Zuhrî'den rivâyetine göre Abduluzzâ'dır ve Huzâa kabîlesinden olup İslâm Dîni'nin zuhûrundan evvel ölmüştür. Abduluzzâ'nın anası Huveylid kızı Hâle'dir. Bu sebeble Hadîce, İbn Katan'ın teyzesi oluyor.

76 Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nın sonunda ''Selâm'dan önce duâ bâbı''nda uzunca bir metinle geçmişti. ''Fi's-salât = Namâzda'' demekle, vâkıa namâzın hangi rüknünde bu duânın okunduğu kat'î olarak bilinmiş olmazsa da, duânın yeri namâzın sonunda teşehhüdden sonra ve selâmdan evvel olmak lâzım geleceği aklî karînelerden başka bâzı haberler ile de sâbit oluyor. Nitekim İbn Mes'ûd'un rivâyetinin sonunda ''ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ مَا شَاءَ = *Teşehhüdden sonra dilediği duâyı seçer'* buyurulmuştur...

Oradaki duânın metni şöyle idi: ***''Allâhumme innî eûzu bike min azâbi'l-kabri. Ve eûzu bike min fitneti'l-Mesîhi'd-Deccâli ve eûzu bike min fitneti'l-mahya ve'l-memâti. Allâhumme innî eûzu bike mine'l-me'semi ve'l-mağrami*** (= Yâ Allah! Ben kabir azâbından Sana sığınırım ve Mesîh Deccâl'in fitnesinden de Sana sığınırım. Hayât ve memât fitnelerinden de Sana sığınırım. Yâ Allah! Ben günâhtan ve borçtan da Sana sığınırım)*!''* *(Tecrîd Ter.,* II, 710-714 ''460'').

ateş bulunacaktır. Fakat onun ateşi soğuk bir sudur, onun suyu ise yakıcı bir ateştir" buyurmuştur.

Ebû Mes'ûd (Ukbe ibn Âmir el-Bedrî - R): Ben de bu hadîsi Rasûlullah(S)'tan işittim, demiştir [77].

٧٤ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ قتادَةَ عنْ أنَسٍ رضى اللَّهُ عنه قال قال النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم مابُعِثَ نَبيٌّ إلاَّ أنْذَرَ أُمَّتَهُ الأعْوَر الكَذَّابَ ألاَ إنَّهُ أعْوَرُ وإنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بأعْوَر وإنَّ بَيْنَ عَيْنَيْهِ مَكْتُوبٌ كافِرٌ : فِيهِ أبو هُرَيْرَةَ وابنُ عَبَّاسٍ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم *

74-..... Bize Şu'be, Katâde'den tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Ümmetini sakat gözlü ve pek yalancı olan Deccâl'den sakındırmadık hiçbir peygamber gönderilmedi. Haberiniz olsun ki, o sakat gözlüdür; Rabb'iniz ise sakat gözlü değildir. Şübhesiz Deccâl'in iki gözünün arasında 'Kâfir' yazılmıştır".*

Bu konuda Ebû Hureyre ile İbn Abbâs'ın da Peygamber'den rivâyet ettikleri hadîsleri vardır [78].

٢٨ــ بابٌ لاَيَدْخُلُ الدَّجَّالُ المَدِينَةَ

28- BÂB:
MEDÎNE'YE DECCÂL GİREMEZ

77 Hadîste bildirilen su ile ateş, belki de hakîkate hamlolunmayıp cennet ile cehennemin birer remzi olacaktır. Yânî Deccâl, cennet ile cehennemi temsîl eden birtakım hârikalar gösterecektir. Bu da Yüce Allah'ın kullarını imtihân ettiği fitnelerden birisidir. Fakat Allah mütcâkıben hakkı izhâr ve bâtılı ibtâl edecektir. Sonra onun kötülüklerini açıklayacak ve halka onun aczini gösterecektir.

78 Bu hadîslerde Deccâl'in sıfatı olan *"A'veru"* kelimesi *"Aver"* kökünden yapılmış bir sıfattır. *"Aver"* bir gözün hissi, yânî görme kuvveti zâil olmaktır. Murâd bir gözü olmaktır. *"A'veru"* sıfatı şu ma'nâlara da gelmektedir:

a. Kötü ve kemter nesne.

b. Şu korkak ve zaîf şahsa denir ki, haddizâtında hayırsız ve faydasız olduğundan ne bir hayır ve menfaat semtine delîl olur ve ne de bir kimse onun tarafına bir delâlet eder ki, cemâd kabîlinden olmuş olur.

c. Mahâreti olmayan bed-delâlet kılavuza denir.. *(Kaamûs Ter.)*

Bu hadîslerin bâzı rivâyetleri Peygamberler Kitâbı'nda geçti. Bunların birçok rivâyetlerini de Müslim, Fitneler ve Sâat Alâmetleri Kitâbı'nda getirmiştir.

٧٥ــ **حدّثنا** أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مَسْعُودٍ أنَّ أبا سَعِيدٍ قال **حدّثنا** رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَوْمًا **حَدِيثًا** طَوِيلاً عنِ الدَّجَّالِ فَكانَ فِيما **يُحَدِّثُنا** بِهِ أنَّهُ قال يأتِى الدَّجَّالُ وهْوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْهِ أنْ يَدْخُلَ نِقابَ المِدِينَةِ فَيَنْزِلُ بَعْضَ السِّباخِ الَّتِى تَلِى المَدِينَةَ فَيَخْرُجُ إلَيْهِ يَوْمَئِذٍ رجُلٌ وهْوَ خَيْرُ النَّاسِ أوْ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ فَيَقُولُ أشْهَدُ أنَّكَ الدَّجَّالُ الَّذِى **حدّثنا** رسولُ اللَّهِ ﷺ حَدِيثَهُ فَيَقُولُ الدَّجَّالُ أرَأيْتُمْ إنْ قَتَلْتُ هٰذا ثُمَّ أحْيَيْتُهُ هَلْ تَشُكُّونَ فى الأمْرِ فَيَقُولُونَ لا فَيَقْتُلُهُ ثُمَّ يُحْيِيهِ فَيَقُولُ واللَّهِ ما كُنْتُ فِيكَ أشَدَّ بَصِيرَةً مِنِّى اليَوْمَ فَيُرِيدُ الدَّجَّالُ أنْ يَقْتُلَهُ فَلا يُسَلَّطُ عَلَيْهِ

75-..... Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir gün bizlere Deccâl'den uzun bir hadîs tahdîs etti. O'nun bize tahdîs ettiği hadîs içinde şöyle buyurdu: *"Deccâl* (Medîne'ye de) *gelecektir. Fakat Medîne kapılarından içeriye girmek ona harâm kılınmıştır. Yalnız Medîne etrafındaki bâzı çorak ve çakıllı arâzîye inecektir. O gün Medîne halkının en hayırlı bir sîmâsı, yâhud insanların hayırlılarından birisi, Deccâl'e karşı çıkar ve:*

— Ben şehâdet ederim ki, muhakkak sen, Rasûlullah'ın bize haber verdiği Deccâl'sin! der.

Bunun üzerine Deccâl, başındaki şekaavet ehline:

— Şimdi ben bu adamı öldürür, sonra diriltirsem, benim (ulûhiyet) *iddiâsı işinde şübhe eder misiniz? diye sorar.*

Onlar da:

— Hayır şübhe etmeyiz, derler.

Deccâl hemen o adamı öldürür, sonra da diriltir. Ve diriltir diriltmez o adam:

— Vallâhi benim, senin Deccâl olduğun hakkındaki şimdiki kanâatim, bundan evvelki îmânımdan daha kuvvetlidir, der.

Bu defa Deccâl bu adamı tekrar öldürmek ister, fakat bir daha ona musallat edilmez (yânî onu öldürmeye muktedir olamaz)"[79].

---

79 Müslim'in *Sahîh*'inde Deccâl'e karşı çıkacak bu yüksek irâdeli zâtın Hızır olduğu bildirilmiştir. Ma'mer de *Câmi*'inde: Deccâl'e karşı çıkan zâtın Hızır olduğu bize bâliğ oldu, demiştir. Hızır'ın ölüp dirildikten sonra: Vallâhi senin Deccâl olduğun hakkındaki şimdiki kanâatim daha kuvvetlidir, demesi, Rasûlullah'ın Deccâl'in şekaavet alâmetlerinden olarak ölüleri diriltmek husûsunu da haber

٧٦ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ نُعَيْمِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ المُجْمِرِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ عَلى أنْقابِ المَدِينَةِ مَلاَئِكَةٌ لايَدْخُلُها الطَّاعُونُ ولا الدَّجَّالُ *

76-..... Ebû Hureyre (R), Rasûlullah (S): *"Medîne'nin kapıları ve giriş yerleri üzerinde birtakım* (koruyucu) *melekler vardır. Medîne'ye tâûn da, Deccâl de giremez"* buyurdu, demiştir [80].

٧٧ــ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ مُوسَى **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ هارُونَ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال المَدِينَةُ يأتِيها الدَّجَّالُ فَيَجِدُ المَلاَئِكَةَ يَحْرُسُونَها فَلاَ يَقْرَبُها الدَّجالُ قال ولا الطَّاعُونُ إنْ شاءَ اللَّهُ *

77-..... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten haber verdi ki, Peygamber (S): *"Medîne'ye de Deccâl gelecek ve birçok meleklerin onu korumakta olduklarını bulacak da, artık ona Deccâl giremiyecek; **inşâallah** tâûn da giremiyecek"* buyurmuştur [81].

٢٩ــ بابُ يأجُوجَ ومأجُوجَ

29- YE'CÛC VE ME'CÛC BÂBI

٧٨ــ **حدّثنا** أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ ح **وحدّثنا** إسْماعِيلُ **حدّثني** أخِي عنْ سُلَيْمانَ عنْ مُحَمَّدِ بنِ أبي عَتِيقٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ

---

vermiş olmasındandır. Bu hârikaların bir zamân için imtihân olarak Deccâl'den meydana gelmesi, ilâhî takdîrin eseridir.

Bunun bir rivâyeti Hacc Kitâbı'nın sonunda "Medîne Haremi'nin kapılarından bir bâb"da da geçmişti.

80 Bunun da bir rivâyeti yine Hacc Kitâbı'nın sonunda geçmişti.

81 Bunun da bir rivâyeti hem Hacc Kitâbı'nın sonunda, hem de Tıbb'da geçmişti. *"İnşâallah"* istisnâsı, teberrük içindir, her ikisinin de girmiyeceğine şâmil olur denildi. Bir de bu istisnâ ta'lîk içindir, Deccâl'in girmiyeceğine hass olur, tâûnun Medîne'ye girmesi câiz olur, denildi... (Kastallânî)

بنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ زَيْنَبَ ابْنَةَ أَبِي سَلَمَةَ **حَدَّثَتْهُ** عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ بِنْتِ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ زَيْنَبَ ابْنَةِ جَحْشٍ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم دَخَلَ عَلَيْهَا يَوْمًا فَزِعًا يَقُولُ لاإِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرٍّ قَدِ اقْتَرَبَ فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يأْجُوجَ ومأْجُوجَ مِثْلُ هٰذِهِ وحَلَّقَ بِإِصْبَعَيْهِ الإِبْهامِ والَّتِي تَلِيهَا قَالَتْ زَيْنَبُ ابْنَةُ جَحْشٍ فَقُلْتُ يارسُولَ اللَّهِ أَفَنَهْلِكُ وفِينا الصَّالِحُونَ قال نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخُبْثُ *

78-..... Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb, Urve ibnu'z-Zubeyr'e, Ebû Sufyân'ın kızı ümmü Habîbe'den; o da Cahş kızı Zeyneb(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) bir gün korku ile Zeyneb'in yanına girerek:

— ***"Lâ ilâhe ille'llah! Vukû'u yaklaşan bir şerrden, büyük bir fitneden dolayı vay Arab'ın hâline! Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc'un seddinde şunun gibi bir delik açıldı"*** buyurdu da, baş parmağı ile ona yakın olan şehâdet parmağını halkaladı.

Zeyneb bintu Cahş dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! İçimizde bu kadar iyi kimseler varken biz helâk olur muyuz? diye sordum.

Rasûlullah:

— ***"Evet, fısk ve fucûr, zinâ ve ma'siyet çoğaldığı zamân*** (helâk olursunuz)" diye cevâb verdi [82].

٧٩ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إِسْماعِيلَ **حدّثنا** وُهَيْبٌ **حدّثنا** ابنُ طاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ قال يُفْتَحُ الرَّدْمُ رَدْمُ يأْجُوجَ ومأْجُوجَ مِثْلَ هٰذِهِ وعَقَدَ وُهَيْبٌ تِسْعِينَ *

79-..... Bize Adullah ibn Tâvûs, babası Tâvûs'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): ***"Redm, Ye'cûc ve Me'cûc seddi şunun gibi açıldı"*** buyurmuştur.

Râvî Vuheyb ibn Hâlid, Peygamber'in ***"Şunun gibi"*** işâretini göstermek için baş parmağın sırtının bir tarafını, şehâdet parmağının iki

82 Buhârî bu hadîsi burada iki senedle getirdi. Bunun bir rivâyeti Fitneler'in evvellerinde, "Arab'a yazıklar olsun bâbı"nda, bir rivâyeti de Peygamberler Kitâbı'nda geçmiş ve oralarda bâzı açıklamalar verilmişti.

"Ye'cûc ve Me'cûc" isimleri Kur'ân-ı Kerîm'in iki sûresinde geçmektedir: el-Kehf: 83-98, el-Enbiyâ: 96-97. Bunlara âid tefsîri *Hakk Dîni Kur'ân Dili*, IV, 3274-3292; IV, 3371-3374 sahîfelerinden okunmalıdır. Bunun bir özetini *Müslim Tercemesi*, VIII, 403-408 "2880" rakamlı hadîsin hâşiyesinde vermiştik.

boğumu arasına koymak ve şehâdet parmağının bir tarafını da onun üzerine koymak sûretiyle "Doksan" işâreti yapmıştır [83].

83 Bunun da birer rivâyeti Peygamberler Kitâbı, "Zu'l-Karneyn bâbı"nda ve Fitneler'in evvelinde geçmişti.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٩٣ــ كتابُ الأحْكَامِ

94- KİTÂBU'L-AHKÂM

(Hükümler Kitâbı) [1]

١ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى أطِيعُوا اللَّهَ وأطِيعُوا الرَّسُولَ وأُولِى الأمْرِ مِنْكُمْ

1- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Ey îmân edenler, Allah'a itâat edin. Rasûle ve sizden olan emir sâhiblerine de itâat edin..."

(en-Nisâ: 59) [2].

---

1 *Hüküm,* lugatte birşeyi başka birşeye isnâd ve isbât etmektir. İslâm hukûkuna göre *Hüküm,* Allah Taâlâ'nın insanların hâl ve hareketlerine ilgili olan hitâbları, yânî emirleri nehiyleridir. Bu emirler ve nehiyler ya îcâbîdir ki, bunların ilgilendiği işlerin yapılması yâhud bırakılması zarûrî olur; yâhud da kulun arzû ve tercîhine bırakılmış bulunur. Devlet başkanının ve işleri çözüp bağlama erbâbının halk ve cemiyet hakkındaki emirlerine, nehiylerine itâatin vucûbu da Allah'ın hükmü gereğidir.

2 *"....Ve aranızdan seçtiğiniz* (ellerine millî nüfûz ve kudret verdiğiniz) ***emir sâhiblerine de itâat ediniz".*** Zeyd ibn Eslem, bu âyetteki ***"Emîr sâhibleri"***yle murâd, âmme velâyetini, millet nüfûz ve kudretini temsîl eden devlet adamlarıdır, demiş ve bu âyetten önceki âyeti okuyarak bu tefsîrindeki isâbetini göstermiştir: ***"Şübhesiz ki Allah size emânetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zamân adâletle hükmeylemenizi emreder. Allah bununla size gerçek ne güzel öğüt veriyor. Şübhesiz ki Allah hakkıyle işitici, hakkıyle görücüdür"*** (en-Nisâ: 58)

١ــ حدّثنا عَبْدانُ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ عنْ يُونُسَ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى أبو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه يَقُولُ إنَّ رسول اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال مَنْ أطاعَنِي فَقَدْ أطاعَ اللَّهَ ومَنْ عَصانِى فَقَدْ عَصَى اللَّهَ ومنْ أطاعَ أمِيرِى فَقَدْ أطاعَني ومَنْ عصَى أمِيرِي فقَدْ عَصانِي

1-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre(R)'den şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S): *"Her kim bana itâat ederse, Allah'a itâat etmiştir. Her kim bana isyân ederse, Allah'a isyân etmiştir. Her kim benim emîrime itâat ederse, bana itâat etmiştir. Her kim de benim emîrime isyân ederse, bana isyân etmiştir"* buyurdu [3].

٢ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ حدّثنى مالِكٌ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال ألا كُلُّكُمْ

Bu iki âyette devlet kurumunun ve İslâm idâre hukûkunun en esâslı hükümlerine işâret olunmuştur ki, İslâm Ümmeti'nin ilk ve en önemli vazîfesi, kendisine ehliyetli ve kudretli bir devlet başkanı seçmesi ve bu sûretle devlet idâresi kurmasıdır.

Diğer taraftan devlet idâresi kendilerine birer emânet olarak verilen devlet adamlarına da millet üzerinde adâletle tasarruf etmeleri emrolunmuştur ki, bu da idâre adamlarının en esaslı ve karşılıklı vazîfesi bulunuyor.

Emir sâhiblerine itâat, milletle hükûmein karşılıklı seçim ve adâlet vazîfeleri gereğidir. Hukûken millet, devlet başkanını seçmek ve onun kurduğu hükûmeti kabûl etmekle ***"Emir sâhibleri"*** denilen idâre âmirlerine vekâlet vermiş oluyor. Vekîlin âdil tasarruflarını kabûl etmek, müvekkil için hukûkî bir zarûrettir. Bu sebeble meşrû' ve âdil bir hükûmete karşı isyân Allah'a ve Rasûlü'ne karşı isyân kabûl edilmiştir.

Bu âyetteki kayıdlardan birisi de mü'minlere hitâben ***"Minkum = Sizden olan"*** kaydıdır ki, ma'nâsı açıktır.Mü'minlerden olmayan ulü'l-emre itâat dînen vâcib kılınmamıştır. Bu husûsta itâat değil, varsa bir ahde riâyet bahis konusu olacaktır... Fahru'd-dîn er-Râzî: Allah ve Rasûlü'nden sonra bir ictimâî hey'et hâlinde kesin itâatleri vâcib kılınan ulü'l-emrden murâd hall ve akd erbâbı denilen ve ittifâkları bütün ümmeti temsîl ederek Kitâb ve Sünnet'ten sonra doğrudan doğruya bir şer'î delîl teşkîl eden icmâ ehli olması lâzım geldiğini, Allah ve Peygamber'e itâatten sonra en mutlak itâatin ancak bu olabileceğini, efrâd-ı ümerâ ve hükkâm ve ulemâya itâat de bunlardan birine müteferri' bulunduğûnu müdellel ve mufassal bir sûrette beyân etmiştir... (*Hakk Dîni*, II, 1375 -1377).

3 Hadîs, meşrû' emir sâhiblerine itâatin Allah'a ve Peygamber'e itâat olduğu, bunlara isyânın da Allah'a ve Rasûle isyân olması düstûruna apaçık delâlet etmektedir. Bunun bir rivâyeti daha geniş bir metinle Mağâzî'nin sonlarında geçmişti.

راعٍ وكُلُّكُمْ مَسْؤُلٌ عنْ رعِيَّتِهِ فالإمامُ الذِى عَلى النَّاسِ راعٍ وهْوَ مَسْؤُلٌ عنْ رَعِيَّتِهِ والرَّجُلُ راعٍ عَلى أهْلِ بَيْتِهِ وهْوَ مَسْؤُلٌ عنْ رَعِيَّتِهِ والمَرْأةُ راعِيَةٌ عَلى أهْلِ بَيْتِ زَوْجِها وَوَلَدِهِ وهْىَ مَسْؤُلَةٌ عَنْهُمْ وعَبْدُ الرَّجُلِ راعٍ عَلى مالِ سَيِّدِهِ وهْوَ مَسْؤُلٌ عَنْهُ ألا فَكُلُّكُمْ راعٍ وكُلُّكُمْ مَسْؤُلٌ عنْ رَعِيَّتِهِ *

2-..... Bana Mâlik, Abdullah ibn Dînâr'dan; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Dikkat ediniz! Herbirerleriniz güdücüdür ve herbirerleriniz elinin altındakilerden sorumludur. Şöyle ki, insanlar üzerinde bulunan en büyük imâm* (yânî devlet başkanı) *da bir güdücüdür ve o da idâresi altında bulunanlardan sorumludur. Erkek, kendi ev halkı üzerinde bir güdücüdür, o da eli altındakilerden sorumludur. Kadın da kocasının ev halkı ve çocukları üzerinde bir güdücüdür ve o da onlardan sorumludur. İnsanın hizmetçisi de efendisinin malı üzerinde bir güdücüdür ve o da o malların korunmasından sorumludur. Dikkat edin! Hâsılı herbirerleriniz güdücü ve herbirerleriniz güttüğünüz şeylerden sorumlusunuz!"*[4].

٢ــ بابُ الأُمَراءُ مِنْ قُرَيْشٍ

2- BÂB:
EMÎRLER KUREYŞ'TENDİR

٣ــ **حدّثنا** أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال كانَ مُحَمَّدُ ابنُ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ **يُحَدِّثُ** أنَّهُ بَلَغَ مُعاوِيَةَ وهْوَ عِنْدَهُ فى وَفْدٍ مِنْ قُرَيْشٍ أنَّ عَبْدَ

4 Başlığa uygunluğu, başlık, imâmlara itâat ve haklarını yerine getirmenin vucûbuna delâlet etmekte ve yine böyle idâre edilenlerin işlerini yerine getirmek, imâmlar ve idâreciler üzerine vâcib olduğuna delâlet etmesi bakımındandır. Bu kadar uygunluk da yeterlidir.

Dîn bakımından güdücü ve güdülen olmadık hiçbir mükellef yoktur. Herkes bir bakıma güdücü ve diğer bakıma güdülendir. Cemiyetin her ferdi, başkasının ya zatına, ya malına güdücüdür. Hattâ kendi organları, kuvvetleri ve hasselerinin güdücüsüdür. Bunlar, güzel muhâfaza ile Allah'ın rızâsına aykırı işlerde kullanmamakla mükelleftir ve bundan sorumludur. Bu hadîs, ferdî ve ictimâî huzûru te'mîn edecek muazzam bir düstûrdur. Bunun bir rivâyeti Cumua'da geçmişti.

اللَّهِ بنَ عَمْرٍو **يُحَدِّثُ** أَنَّهُ سَيَكُونُ مالِكٌ مِنْ قَحْطَانَ فَغَضِبَ فقامَ فأَثْنَى عَلى اللَّهِ بِما هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قال أَمَّا بَعْدُ فإِنَّهُ بَلَغَنِى أَنَّ رِجالاً مِنْكُمْ يُحَدِّثُونَ أَحادِيثَ لَيْسَتْ فى كِتابِ اللَّهِ ولا تُؤْثَرُ عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وأُولٰئِكَ جُهَّالُكُمْ فإِيَّاكُمْ والأَمانِىَّ الَّتِى تُضِلُّ أَهْلَها فإِنِّى سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم يَقُولُ إِنَّ هٰذَا الأَمْرَ فى قُرَيْشٍ لايُعادِيهِمْ أَحَدٌ إِلاَّ كَبَّهُ اللَّهُ فى النَّارِ عَلى وَجْهِهِ ما أَقامُوا الدِّيْنَ * تابَعَهُ نُعَيْمٌ عنِ ابنِ المُبارَكِ عنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ مُحَمَّدِ ابنِ جُبَيْرٍ *

3-..... Bize Şuayb tahdîs etti. ez-Zuhrî şöyle demiştir: Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'ım, Kureyş tarafından elçilikle gönderilen bir hey'et arasında bulunduğu hâlde, Muâviye'nin huzûrunda iken geçen bir vak'ayı ve ondan işittiklerini şöyle rivâyet etmiştir: Abdullah ibn Amr ibni'l-Âs'ın "Kahtânîler'den birisi ileride melik olacaktır" diye tahdîs ettiğini Muâviye duymuştu. Bundan sinirlenen Muâviye (hey'et karşısında) ayağa kalkıp, Allah'ı şânına lâyık sıfatlarla senâ etti. Sonra "Ammâ ba'du" (fasıl hitâbıyle söze başlayıp şöyle) dedi:

— Ey Kureyş hey'eti! Kesin olarak bildirildiğine göre, sizden bâzı kimseler Allah'ın Kitâbı'nda olmayan, Rasûlullah(S)'tan nakledilmeyen birtakım hadîsler tahdîs ve nakliyor oldukları bana ulaştı. Emîn olunuz ki, onlar, sizin câhillerinizdir. Ben, sâhibini delâlete sürükleyen bu bâtıl sözlerden sizleri sakındırırım. Çünkü ben Rasûlullah(S)'tan: *"Şu hilâfet işi Kureyş'te bulunacaktır. Onlar dînî vecîbelerini îfâ ve adâlet icrâ ettikleri müddetçe, onlara hiçbir kimse düşmanlık edemiyecektir. Eğer onlar dînden, adâletten saparlarsa, bu hâlde Allah Kureyş'i yüzüstü ateşe sürçtürür"* buyururken işittim, dedi.

Bu hadîsi İbnu'l-Mübârek'ten; o da Ma'mer'den; o da Zuhrî'den; o da Muhammed ibn Cubeyr'den rivâyet etmekte Nuaym ibn Hammâd, Şuayb'e mutâbaat etmiştir[5].

---

5 Başlığa uygunluğu hadîsin sonundadır. Bunun bir rivâyeti Kureyş'in Menkabeleri bâbı'nda geçmişti.

Abdullah ibn Amr *Tevrât* okur ve orada gördüğü şeyleri Rasûlullah'a isnâd etmeksizin, bir Tevrât haberi olarak naklederdi. Bu arada Kahtân'dan bir melik çıkacağını da nakletmişti. Muâviye, emîrliği zamânında bunu duymuş, ve kızarak Kureyş hey'eti karşısında bu konuşmayı yapmıştır.

Tenbîh: Zamân değişip de putlara ibâdet olunmadıkça kıyâmet kopmaz bâbı'nda Ebû Hureyre'den: *"Kahtân'dan bir adam çıkıp da asâsıyle insanları sevketmedikçe kıyâmet kopmaz"* hadîsi vardır. Bunda Kahtânlı Melik'in, zamânın âhirinde îmân ehlinin kabzedilmesi sırasında olacağına işâret vardır. Abdullah

٤ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا عاصِمُ بنُ مُحَمَّدٍ سَمِعْتُ أبي يَقُولُ قال ابنُ عُمَرَ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ لايَزالُ هٰذا الأمْرُ في قُرَيْشٍ ما بَقِيَ مِنْهُمُ اثْنانِ ۞

4-..... Bize Âsım ibn Muhammed tahdîs edip şöyle dedi: Ben babam Muhammed ibn Zeyd'den işittim, o şöyle diyordu: Dedem İbn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Kureyş'ten iki kişi kaldıkça, şu hilâfet işi Kureyş'ten zâil olmaz"* buyurdu [6].

٣ــ بابُ أجْرِ مَنْ قَضَى بِالحِكْمَةِ لِقَوْلِهِ تعالى ومَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِما أنْزَلَ اللَّهُ فأُولٰئِكَ هُمُ الفاسِقُونَ

3- HİKMETLE HÜKÜM VERENİN ECRİ BÂBI

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:

"Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse, onlar fâsıkların tâ kendileridir"

(el-Mâide: 47) [7].

---

ibn Amr'ın bu hadîsi Ebû Hureyre'nin bu merfû' hadîsine muvâfık olunca, Muâviye'nin inkârının aslâ ma'nâsı yoktur... (Bunu İbn Hacer söyledi) (Kastallânî).

6 Bunun bir rivâyeti Menkabeler'de geçti, Müslim de bunu Mağâzî'de getirmiştir.

7 Buhârî burada zikrettiği âyetle yetindi. Bunlar 44., 47., 50. âyetlerde ***"Onlar zâlimlerdir", "Onlar kâfirlerdir"*** diye sıralanan hükümlerdir. ***"Her kim Allah'ın indirdiği hükümler ile hükmetmezse, işte bunlar da fâsıktırlar".*** Yânî Allah'ın hükmünden veyâ îmândan çıkmış kimselerdir... Ya Allah'ın hükmüne îmân ettiği hâlde o hükümden hârice çıkmış âsî bir fâsıktır. Veyâ o gün onu kalben de tanımamak veyâ istihfâf etmekle îmândan çıkmış kâfir bir fâsıktır. Ve her iki hâlde fâsık, cezâsına hakk kazanacaktır. Binâenaleyh Tevrât'a mutâbık hükmü kabûl etmeyen Yahûdîler, İncîl'e mutâbık hükmü kabûl etmeyen Hrıstiyanlar kendi nazarlarında ve i'tikaadlarında dahî kâfir veyâ zâlim veyâ fâsıktırlar, veyâ hepsidirler. Kezâlik bunlara benzeyenler de bunlar gibidirler. Küfürleri ilâhî hükmü inkâr veyâ küçük görmelerinden, zulümleri, hakk mi'yârı olan ilâhî hükmü atıp başka hükümler ile hükmettiklerinden, fıskları da Hakk'ın hükmünden dışarı çıktıklarından dolayıdır. Şu hâlde ya bu üç vasfın hepsi birliktedir veyâ herbiri hükümden imtinâa eklenmiş olan bir hâle göre müstakill sıfatlardandır (*Hakk Dîni*, II, 1695-1696).

Hilâfet'te Kureyşli Olmanın Şart Kılınmasındaki Hikmet ve Sâkıt Olmasının Keyfiyeti

Hilâfet'ten esâs gâye olan şerîat hükümlerini tenfîz ve ümmetin işlerini tanzîm, kuvvet ve iktidâra dayanmış bulunduğundan, hilâfetin şartlarından asıl ve akdemi, kuvvet ve kudrettir. İslâm'ın evvelinde Kureyş kabîlesi büyük bir aşîret idi ki, şeref, haseb, neseb, sayı çokluğuyla ve mülkün muhâfazasında, ümmetin işlerini görmekte, şerîat hükümlerini infâzda kuvvet ve kudret cihetinden diğer kabîlelerden daha üstün durumda idi. Binâenaleyh, hilâfet vazîfesini icrâya Kureyş kabîlesinde fevkalâde liyâkat ve isti'dâd bulunmaktaydı. İşte bundan dolayıdır ki, Peygamber *"İmâm Kureyş'tendir"* hadîsi ile hilâfet işini Kureyş kabîlesine tahsîs buyurmuştur. Yoksa bu hadîsten maksad, Kureyş'in sırf Peygamber'in sülâlesine intisâbları demek değildir. Çünkü *"Biz peygamberler mîrâs bırakmayız"* hadîsi ile peygamberlerin mîrâs bırakmadıkları açıklanmıştır. Binâenaleyh birinci hadîs ile hilâfet ve imâmetin Kureyş kabîlesine tahsîs buyurulması, o hilâfetin en önde gelen şartı olan kuvvet ve kudretin onlarda tamâmen mevcûd bulunmasına dayanmaktaydı.

Peygamber vefât ettiği gün, Kureyş ile Ensâr halîfe seçimi için Benû Sâide sakîfesinde toplandıktan sonra Ensâr "Kureyş'ten bir emîr, Ensâr'dan bir emîr ta'yîn olunmak" fikrini ortaya atmışlarsa da, Kureyş kabîlesi o sırada hilâfetin hem sıhhat ve hem evleviyetinin şartlarını tamâmen hâiz olup, her cihetten hilâfete ehliyet ve istihkaakları bulunduğundan, Ebû Bekr *"İmâm Kureyş'tendir"* hadîsini hüccet getirerek, Ensâr'ı susturup hem Muhâcirler, hem de

Ensâr topluluğu berâberce Ebû Bekr'e bey'at etmişlerdi. Bu şekilde hilâfet makaamı Kureyş'in idâresine geçmiş oldu. Bu târîhten i'tibâren hilâfet makaamı Râşid Halîfeler zamânında kâmilen (noksansız), Emevî ve Abbâsîler zamânlarında da noksan olarak Kureyş kabîlesinin uhdesinde bulundu.

Fakat Abbâsî Saltanatı'nın sonlarında, şevket ve satvetlerine, kuvvet ve kudretlerine bir zayıflık ve bozukluk ârız olarak, hilâfetin ilk önde gelen şartını kaybettiler. O sırada nüfûz ve iktidâr kazanmış olan Deylem ve Selçuk kabîleleri, bunca zamândan beri Kureyş kabîlesinin uhdesinde devâm etmiş olan İslâm Hilâfeti'ni uhdelerine aldılar...

Daha önce arzedilen Hilâfet'in Hâşim ve Kureyş kabîlelerine mensûb olması, hilâfetin sıhhatinin şartı olmayıp, evleviyetinin şartı olduğundan, ihtiyâç ânında sâkıt olacağına ve binâenaleyh Kureyş kabîlesine mensûb olmayan halîfenin de hilâfeti sahîh olduğuna İslâm âlimlerinin pekçoğu kaail olmuşlardır. *Sahîh-i Müslim*'de de: *"Sizin üzerinize başı kuru üzüm gibi siyah Habeşli bir köle ta'yîn olunsa, onu dinleyip itâat ediniz"* ve *"Sizleri Allah Kitâbı'na göre idâre edecek olan emîriniz Habeşli bir köle olsa bile ona itâat ediniz"* hadîsleri... ile Kureyşli olma şartının ortadan kalkarak, Kureyşli olmayan halîfenin hilâfeti sahîh olduğunu açıklamışlardır.

Binâenaleyh Emevî ve Abbâsî halîfelerinin hilâfeti nasıl sahîh ise, sıhhatinin şartları bulunduğunda Selçuklu ve Osmanlı pâdişahlarının hilâfetleri de sahîh olmuştur...

Şu kadar var ki, gerek Emevî ve Abbâsî ve gerekse Selçuklu halîfelerinin, hilâfetin hem sıhhat ve hem evleviyetinin şartlarını tamâmen üzerlerinde toplamamış olduklarından, Râşid Halîfeler devrinde olduğu gibi, hilâfetleri kâmil değildir. Bunda ise Osmanlı Halîfesi ile Abbâsî ve Emevî Halîfesi arasında aslâ fark yoktur. Binâenaleyh gerek Emevî, Abbâsî; gerekse Selçuklu ve Osmanlı olsun, bir halîfeye bey'at olunduktan sonra ***"Allah'a ve Rasûlü'ne ve sizden olan emir sâhiblerine itâat ediniz"*** (en-Nisâ: 59) âyeti gereğince, bütün müslümânların ve himâyesi altında bulunan gayrımüslimlerin, halîfeye itâat ve boyun eğmeleri vâcibdir. (İskilipli Mehmed Âtıf, *Şerîat Medeniyeti,* Şâmil Yayınevi, İstanbul, 2. baskı, s.25-28).

Hamîdullah'ın *Rasûlullah Muhammed* (İrfan Yayınevi, 1973) adlı eserinin 323. sahîfesinde bu hadîsle ilgili güzel bir tevcîh daha vardır. Oradan bir paragraf:

"İmâmlar (devlet başkanları) *Kureyş'tendir"* şeklindeki hadîsin ne sebeb ve ne münâsebetle söylenmiş olduğu ma'lûmumuz değildir. Ben şahsen bu hadîsin bir emir değil de, olacak şeyi önceden haber verme(tebşîr)den ibâret olduğu görüşündeyim...

Hz. Umer daha sonra ölüm döşeğinde iken kendi yerine geçecek olan kimseyi ta'yînde tereddüd içinde iken: "Âh! Şâyet Huzeyfe'nin âzâdlı kölesi Sâlim hayâtta olsaydı, hiç tereddüdsüz onu, yerimi alacak kimse olarak gösterirdim" sözünü tekrarlayıp durmuştur. İşte bu Sâlim, bir Kureyşli değildi."

٥ــ حدّثنا شِهابُ بنُ عَبَّادٍ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ حُمَيْدٍ عنْ إسْماعِيلَ عنْ قَيْسٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ لاحَسَدَ إلا فى اثْنَتَيْنِ رجُلٌ آتاهُ اللَّهُ مالاً فَسَلَّطَهُ عَلى هَلَكَتِهِ فى الحَقِّ وآخَرُ آتاهُ اللَّهُ حِكْمَةً فَهْوَ يَقْضِى بِها ويُعَلِّمُها ٭

5-..... Abdullah ibn Mes'ud (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"İki hasletten başkasına hased olunmaz. Bunlar da Allah'ın kendisine bir mal verip de o malı hakk yolunda tüketmeye muktedir kıldığı kimse, diğeri de Allah'ın kendisine hikmet verdiği, o da bu hikmetle hükmeder ve onu başkalarına öğretir olan kimsedir"*[8].

٤ــ بابُ السَّمْعِ والطَّاعَةِ لِلإمامِ مالَمْ تَكُنْ مَعْصِيَةً

4- İMÂMIN (DEVLET BAŞKANININ, ONUN TA'YÎN ETTİĞİ EMÎRLERİNİN) ALLAH'A MA'SİYET OLMAYAN EMİRLERİNİ DİNLEMEK VE İTÂAT ETME(NİN VUCÛBU) BÂBI

٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ شُعْبَةَ عنْ أبى التَّيَّاحِ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ اسْمَعُوا وأطِيعُوا وإنِ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عبْدٌ حَبَشِيٌّ كأنَّ رأسَهُ زَبِيبَةٌ ٭

6-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Sizler vâlîlerinizin, kumandanlarınızın emirlerini dinleyiniz ve onlara itâat ediniz; üzerinize ta'yîn olunan vâlî, başı siyah kuru üzüm gibi Habeşli bir köle olsa bile"*[9].

---

8 Başlığa uygunluğu *"Allah'ın hikmet verdiği, da bu hikmetle hükmeder ve onu başkalarına öğretir olan kimsedir"* sözündedir.

Bunun birer rivâyeti İlim ve Zekât'ta da geçmişti. Bundaki hased, meşhûr ma'nâsınca hased değil, gıbtadır. Bir kimsenin diğer kimsenin hayır ve güzelliklerine gıbta etmesi ve ondan meydana gelen güzel amellerin benzerlerinin, kendinden de meydana gelmesini temennî edip tahsîl yollarını araması kötülenmiş değil, makbûldür. Kötülenmiş olan, hakîkî haseddir ki, hased edilenin ni'metinin gitmesini temennî etmektir.

9 *Âmil,* büyük küçük bir yeri idâreye hükûmet tarafından ta'yîn edilen vâlî ve emîre denir. Benzetme yönü saçlarının kara, kıvırcık, kısa ve başının küçük olması gibi şeylerdir. Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nda da geçmişti. Köle-

٧ــ **حدّثنا** سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** حَمّادٌ عنِ الجَعْدِ عنْ أبى رجاءٍ عنِ ابنِ عَبّاسٍ يَرْوِيهِ قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم مَنْ رأى مِنْ أمِيرِهِ شَيْئًا فَكَرِهَهُ فَلْيَصْبِرْ فإنَّهُ لَيْسَ أحَدٌ يُفارِقُ الجَماعَةَ شِبْرًا فَيَمُوتُ إلاّ ماتَ مِيتَةً جاهِلِيَّةً ٭

7-..... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Her kim emîrinden kerîh gördüğü bir iş meydana geldiğini görürse, onun fenâlığına sabretsin* (isyân etmesin)*! Çünkü her kim* (İslâm) *câmiasından bir karış ayrılır da ölürse, muhakkak o, Câhiliyet ölümü ile ölür"* [10].

٨ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيى بنُ سَعِيدٍ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ **حدّثنى** نافِعٌ عنْ عَبْدِ اللّهِ رضى اللّه عنه عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال السَّمْعُ والطّاعَةُ عَلى المَرْءِ المُسْلِمِ فِيما أحَبَّ اوكَرِهَ ما لَمْ يُؤْمَرْ بِمَعْصِيَةٍ فإذا اُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلا سَمْعَ ولا طاعَةَ ٭

8-.....Bana Nâfi', Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Devlet âmirlerinin sevdiği yâhud sevmediği husûslardaki emirlerini dinlemek ve ma'siyetle emrolunmadıkça itâat ve icâbet etmek müslim kişi üzerine vâcib bir haktır. Ma'siyetle emrolunduğu zamân da onları dinlemek ve boyun eğmek yoktur"* buyurmuştur [11].

٩ــ **حدّثنا** عُمَرُ بنُ حَفْصِ بنِ غِياثٍ **حدّثنا** أبى **حدّثنا** الأعْمَشُ **حدّثنا** سَعْدُ بنُ عُبَيْدَةَ عنْ أبى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ عَلِيٍّ رضى اللّه عنه قال بَعَثَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم سَرِيَّةً وأمَّرَ عَلَيْهِمْ رَجُلاً مِنَ الأنْصارِ وأمَرَهُمْ أنْ يُطِيعُوهُ

---

nin emîrlik ve vâlîliği sahîh olunca, arkasında namâz kılmak da sahîh olmak lâzım gelir.

10 Bunun bir rivâyeti Fiten'de geçmişti. Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.

11 İtâatin vâcib olmaması, isyân ve ihtilâlin vucûbunu gerektirmez. İtâatin mecbûrî olmamasıyle isyân mecbûriyeti arasında mülâzemet yoktur. Kötü emîrler ve idâreciler hakkında âlimlerin görüşü şudur: Bir fitneye, bir fesâda, bir zulme sebeb olmadan azl ve düşürülmesi mümkin olursa def' etmek, mümkin olmazsa sabretmek ve kalben onun küfür ve ma'siyetini inkâr eylemek.

Bunun bir rivâyeti Cihâd'da da geçmişti.

فَغَضِبَ عَلَيْهِمْ وقال أَلَيْسَ قَدْ أمرَ النبيُّ ﷺ أنْ تُطِيعُونِي قالُوا بَلَى قال عَزَمْتُ عَلَيْكُمْ لَما جَمَعْتُمْ حَطَبًا وأَوْقَدْتُمْ نارًا ثُمَّ دَخَلْتُمْ فيها فَجَمَعُوا حَطَبًا فأَوْقَدُوا فَلَمَّا هَمُّوا بِالدُّخُولِ فَقامَ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إلى بَعْضٍ قال بَعْضُهُمْ إنَّما تَبِعْنا النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فِرارًا مِنَ النَّارِ أفَنَدْخُلُها فَبَيْنَماهُمْ كَذلِكَ إذْ خَمَدَتِ النَّارُ وسَكَنَ غَضَبُهُ فَذُكِرَ للنبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال لَوْ دَخَلُوها ما خَرَجُوا مِنْها أبَدًا إنَّما الطَّاعَةُ فِي المَعْرُوفِ *

9-..... Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir seriyye gönderdi de başlarına Ensâr'dan bir adamı kumandan ta'yîn etti ve askerlere kumandanlarına itâat etmelerini emretti. Yolda kumandan maiyyetine öfkelendi de:

— Peygamber (S) bana itâat etmenizi emretmiş değil mi? dedi.

Askerler:

— Evet emretti! dediler.

Kumandan:

— Kat'î olarak size emrettim ki, muhakkak odun toplayacaksınız ve bir ateş yakacaksınız, sonra da ateşin içine gireceksiniz! dedi.

Sahâbîler odun topladılar, bir ateş yaktılar. (Bâzısı) ateşin içine girmeyi kasdettikleri zamân, bir kısmı diğer bir kısmına bakmaya ve:

— Bizler Peygamber'e ancak ateşten kaçmak için tâbi' olmuşuzdur; böyle iken şimdi biz bu ateşe girer miyiz? dedi.

Onlar böyle konuşma yaptıkları sırada ateşin alevi söndü ve kumandanın da öfkesi sâkinleşti. Sonra bu vak'a Peygamber'e zikrolununca, Peygamber (S):

— *"Eğer mucâhidler bu ateşe girselerdi, ebediyyen ondan dışarı çıkamazlardı. Çünkü âmire itâat, ancak ma'kûl ve meşrû' olan emirler hakkındadır"* buyurdu [12].

---

12 Bunun bir rivâyeti Mağâzî, Peygamber'in bir askerî birlik göndermesi bâbı'nda geçmişti. Bu birliğin üçyüz yâhud dörtyüz kadar olduğu, kumandanının da Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî olduğu bildirilmiştir.

Eğer bu emirle ateşe girselerdi, intihâr etmiş ve ebeden ateşte kalmış olacaklardı.

"Hâlıka ma'siyette mahlûka itâat yoktur" ve *"Tâat ancak ma'rûftadır"* hadîsleri de bunu te'yîd edicidir. Şu hâlde âmirin her emri, me'mûru mes'ûliyetten kurtarmağa kâfî gelmez. Bi'l-farz bir me'mûr, âmirinin emriyle rüşvet alsa veyâ hırsızlık yapsa, mes'ûliyetten kurtulamaz. Bu ma'nâ "Âmirin kaanûna aykırı emri, me'mûru mes'ûliyetten kurtarmaz" diye de ifâde olunur (*Hakk Dîni*, II, 1375).

٥ــ بابٌ مَنْ لَمْ يَسْأَلِ الإِمارَةَ أعانَهُ اللَّهُ

5- BÂB:

"Emîrlik ve idârecilik istemeyen kimseye; Allah bu işte ona yardım eder".

١٠ــ **حدّثنا** حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ **حدّثنا** جَرِيرُ بنُ حازِمٍ عنِ الحَسَنِ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ سَمُرَةَ قال قال النبيُّ ﷺ يا عَبْدَ الرَّحْمٰنِ لا تَسْأَلِ الإِمارَةَ فإنَّكَ إنْ أُعْطِيتَها عنْ مَسْئَلَةٍ وُكِلْتَ إلَيْها وإنْ أُعْطِيتَها عنْ غَيْرِ مَسْئَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْها وإذا حَلَفْتَ عَلى يَمِينٍ فَرَأَيْتَ غَيْرَها خَيْرًا مِنْها فَكَفِّرْ يَمِينَكَ وأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ *

10-..... Abdurrahmân ibn Semure (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bana şu öğüdü verdi:

—*"Yâ Abderrahmân! Sen kimseden emîrlik isteme! Eğer sen isteyerek sana emâret ve başkanlık verilirse, istediğin şey ile yalnız bırakılırsın. Eğer emîrlik ve başkanlık, sen istemeden sana verilirse,* (Allah tarafından) *emîrlik işi üzerinde yardım olunursun. Bir de sen birşeye yemîn edip de başkasını ondan daha hayırlı gördüğünde, yemîninden keffâret verip, o hayırlı işi işle!"* [13].

٦ــ بابٌ مَنْ سَأَلَ الإِمارَةَ وُكِلَ إلَيْها

6- BÂB:

"Emîrlik isteyen kimse, emîrlik işinde yalnız bırakılıp yardım olunmaz".

---

13 Abdurrahmân ibn Semure, Mekke fethi günü müslümân olmuştu. Abdu'ş-Şems evlâdından ve Mekke'nin eşrâfından olduğundan, İslâm'da da emîrlik gibi şerefli bir vazîfe adaylarından idi. Peygamber ona, kendiliğinden emîrlik istememesini, fakat millet tarafından teklîf olunursa kabûl etmesini ve bu sûretle Allah'ın yardımına nâil olacağını vasiyet etmişti. Nitekim Abdurrahmân Irak fetihlerinde çalışmış, Sîcistân ile Kâbil, Abdurrahmân'ın eliyle fetholunarak buralarda teklîf olunan emîrliklerde bulunmuştur.

Hadîsteki emâretten maksad, devlet nüfûz ve kudretini temsîl eden millî büyük makaamlardır. Bu makaamların arkasında koşan ihtirâslı kişilerin bu makaamlara getirilmemesine de işâret buyurulmuştur.

١١ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا يُونُسُ عنِ الحَسَنِ قال حدّثنى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ سَمُرَةَ قال قال لِى رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم ياعَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ سَمُرَةَ لا تَسْأَلِ الإمارَةَ فإنْ أُعْطِيتَها عنْ مَسْئَلَةٍ وُكِلْتَ إلَيْها وإنْ أُعْطِيتَها عنْ غَيْرِ مَسْئَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْها وإذا حَلَفْتَ عَلى يَمِينٍ فَرَأَيْتَ غَيْرَها خَيْرًا مِنْها فأْتِ الَّذِى هُوَ خَيْرٌ وكَفِّرْ عنْ يَمِينِكَ *

11-..... Abdurrahmân ibn Semure (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) bana şöyle buyurdu:

— *"Yâ Abderrahmân ibn Semure! Sakın sen emîr olmak isteme! Eğer sen isteyerek sana emîrlik verilirse, istediğin şey ile yalnız bırakılırsın* (Allah'ın yardımına nâil olamazsın). *Eğer emîrlik ve başkanlık, sen istemeden sana yöneltilirse, bu iş üzerine yardım olunursun. Bir de sen bir şeye yemîn eder de başkasını ondan daha hayırlı gördüğünde, yemîninden keffâret verip o hayırlı olan işi işle!"* [14].

٧ــ بابُ ما يُكْرَهُ منَ الحِرْصِ عَلى الإمارَةِ

7- EMÎRLİK İSTEĞİ ÜZERİNE HIRSLI OLMANIN MEKRÛHLUĞU BÂBI

١٢ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا ابنُ أبى ذِئْبٍ عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِىِّ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال إنَّكُمْ سَتَحْرِصُونَ عَلى الإمارَةِ وستَكُونُ نَدامَةً يَوْمَ القِيامَةِ فَنِعْمَ المُرْضِعَةُ وبِئْسَتِ الفاطِمَةُ * وقال مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ حُمْرانَ حدّثنا عَبْدُ الحَمِيدِ بنُ جَعْفَرٍ عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِىِّ عنْ عُمَرَ بنِ الحَكَمِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قَوْلَهُ *

12-..... Bize İbnu Ebî Zi'b, Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Muhakkak ki sizler emârete* (yüksek idâre mevki' ve makaamlarına) *çok hırslı oluyorsunuz. Hâlbuki emâret* (kötü idâreciler için) *kıyâmet gü-*

14 Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivâyeti olup, başlığa delâleti açıktır. Bunların da birer rivâyeti Nezirler ve Keffâretler'de geçmişti.

nünde nedâmet olacaktır. O yüksek mevki' ne güzel süt-anadır (emmekle doyulmaz), *fakat ondan ayrılmak da memeden fenâ bir ayrılıştır* (ki, hüznü çekilmez)*!*'' [15].

Ve Muhammed ibn Beşşâr şöyle dedi: Bize Abdurrahmân ibnu Humrân tahdîs etti. Bize Abdulhamîd ibn Ca'fer, Saîd el-Makburî'den; o da Umer ibnu'l-Hakem'den; o da Ebû Hureyre'den, onun kavli olarak tahdîs etti [16].

١٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاءِ حدّثنا أَبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدٍ عنْ أَبى بُرْدَةَ عنْ أَبى مُوسٰى رضى اللّٰهُ عنه قال دَخَلْتُ عَلى النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم أنا ورَجُلانِ مِنْ قَوْمِى فقال أَحَدُ الرَّجُلَيْنِ أَمِّرْنا يارسولَ اللّٰهِ وقال الآخَرُ مِثْلَهُ فقال إِنَّا لانُوَلِّى هٰذَا مَنْ سَأَلَهُ ولا مَنْ حَرَصَ عَلَيْهِ *

13-..... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Ben, berâberimde kavmim Eş'arîler'den iki kimseyle Peygamber'in huzûruna girmiştim. O iki adamdan biri:

— Yâ Rasûlallah, beni bir me'mûriyete ta'yîn et! dedi.

Diğeri de bunun gibi bir me'mûriyet istedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *''Biz bu iş üzerine onu isteyen ve ona hırslı olan kimseyi ta'yîn etmeyiz''* buyurdu [17].

٨ــ بابُ مَنِ اسْتُرْعِىَ رَعِيَّةً فَلَمْ يَنْصَحْ

8- BİR TOPLULUĞU KORUYUP GÖZETLEMEK VAZÎFESİ VERİLİP DE O TOPLULUĞA NASÎHAT ETMEYEN KİMSE BÂBI

---

15 Yânî yüksek mevki'in başlangıcı ne güzel bir süt-anadır! Sonu da ne acı sütten kesicidir! Hadîste kötülenen, me'mûriyet değil, fakat me'mûriyet ihtirâsıdır; bu ihtirâs ile mevki' ve makaam talebinde bulunmaktır.

16 Buhârî burada hadîsin başka bir yolunu göstermiş olmaktadır.

17 Hadîsin başlığa delâleti gâyet açıktır. Hadîsteki emâret, yine devlet nüfûz ve kudretini temsîl eden büyük me'mûriyetlerdir. Hadîste bu makaamlara istekli ve hırslı kişilere geçirilmemesine işâret olunmuştur. "Tâlibu't-tevliyeti lâ-yuvellâ = Âmme velâyeti ve nüfûzunu almak talebinde bulunan bir kişiye âmme velâyeti yöneltilmez'' düstûru, İslâm idâre hukûkunda en mühim düstûrlardan birisidir.

١٤ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا أبو الأشْهَبِ عن الحَسَنِ أنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بنَ زِيادٍ عادَ مَعْقِلَ بنَ يَسارٍ فى مَرَضِهِ الَّذِى ماتَ فِيهِ فقال لهُ مَعْقِلٌ إنِّى مُحَدِّثُكَ حدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ ما مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعاهُ اللَّهُ رَعِيَّةً فَلَمْ يَحُطْها بِنَصِيحَةٍ إلاَّ لَمْ يَجِدْ رائِحَةَ الجَنَّةِ *

14-..... Bize Ebû'l-Eş'as, Hasen Basrî'den tahdîs etti ki, (Basra Emîri) Ubeydullah ibnu Ziyâd, Ma'kıl ibn Yesâr(R)'ı vefâtı hastalığı içinde ziyâret etmişti. Ma'kıl, İbnu Ziyâd'a şöyle dedi:

— Ben sana Rasûlullah'tan işittiğim bir hadîs tahdîs edeceğim: Ben Peygamber(S)'den şöyle buyururken işittim: ***"Bir kul ki, Allah onu halkı görüp gözetmek üzere vâlî kılar da, o, hayırlı irşâdiyle halkı muhâfaza etmezse, elbette o kişi cennet kokusu koklayamayacaktır!"*** [18].

١٥ــ حدّثنا إسْحٰقُ بنُ مَنْصُورٍ أخبرنا حُسَيْنٌ الجُعْفِىُّ قال زائِدَةُ ذَكَرَهُ عنْ هِشامٍ عنِ الحَسَنِ قال أتَيْنا مَعْقِلَ بنَ يَسارٍ نَعُودُهُ فَدَخَلَ عَلَيْنا عُبَيْدُ اللَّهِ فقال لهُ مَعْقِلٌ أُحَدِّثُكَ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال ما مِنْ والٍ يَلِى رَعِيَّةً مِنَ المُسْلِمِينَ فَيَمُوتُ وهْوَ غاشٌّ لهُمْ إلاَّ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الجَنَّةَ *

15-..... Hasen Basrî şöyle demiştir: Biz Ma'kıl ibn Yesâr(R)'a

---

18 Ubeydullah ibn Ziyâd, Muâviye ve oğlu zamânında Basra vâlîsi idi. Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde şu vardır: Hasen Basrî dedi ki: Günün birinde Muâviye sefîh, kandökücü Ubeydullah ibn Ziyâd'ı Basra'ya vâlî gönderdi. Vâlî kan dökmeğe başladı. O sırada sahâbîlerin büyüklerinden Abdullah ibn Muğaffel (R) aramızda bulunuyordu. Bir gün bu zât, Vâlî İbn Ziyâd'ın yanına gitti ve ona:

— İşlediğin bu fenâlıklardan vaz geç! dedi.

O da:

— Sen kim oluyorsun ki, böyle emrediyorsun? diye karşıladı.

İbnu Muğaffel onun yanından çıktı, doğru mescide gitti. Biz:

— Şu sefîhin sözüyle halka karşı ne yapacaksın? dedik.

— Ben bilirim ki, İbn Ziyâd, zinâ mahsûlü bir piçtir. Bu hakîkati mescidde halka i'lân etmeden ölmek istemiyorum! dedi.

Sonra çok geçmedi, vefâtına sebeb olan hastalığa tutuldu. Hastalığı sırasında Vâlî Ubeydullah hasta ziyâretine geldi. İbnu Muğaffel bu sırada Ma'kıl ibn Yesâr'ın bu hadîsini Vâlî'ye söyleyerek, uyanmaya çağırdı... (Kastallânî).

geldik de kendisine hasta ziyâreti yapıyorduk. Bu sırada yanımıza vâlî Ubeydullah girdi. Ma'kıl da Vâlî'ye hemen şöyle dedi:

— Ben sana Rasûlullah(S)'tan işittiğim bir hadîs tahdîs edeceğim: Şöyle buyurdu: *"Müslümânlardan bir ahâlîye vâlîlik eden vâlî, o ahâlîyi aldatıp zulmetmiş olduğu hâlde ölürse, muhakkak Allah ona cenneti harâm etmiştir"* [19].

٩ــ بابٌ مَنْ شاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ

9- BÂB: İNSANLAR ÜZERİNE MEŞAKKAT GİRDİREN KİMSEYE ALLAH DA MEŞAKKAT VERİR

١٦ــ حدّثنا إسْحٰقُ الواسِطِيُّ **حدّثنا** خالِدٌ عنِ الجُرَيْرِيِّ عنْ طَرِيفٍ أبِي تَمِيمَةَ قال شَهِدْتُ صَفْوانَ وجُنْدَبًا وأصْحابَهُ وهْوَ يُوصِيهِمْ فَقالُوا هَلْ سَمِعْتَ مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم شَيْئًا قال سَمِعْتُهُ يَقُولُ مَنْ سَمَّعَ سَمَّعَ اللَّهُ بِهِ يَوْمَ القِيامَةِ قال ومَنْ يُشاقِقْ يَشْقُقِ اللَّهُ عَلَيْهِ يَوْمَ القِيامَةِ فَقالُوا أوْصِنا فقال إنَّ أوَّلَ مَا يُنْتِنُ مِنَ الإنْسان بَطْنُهُ فَمَنِ اسْتَطاعَ أنْ لايَأْكُلَ إلاَّ طَيِّبًا فَلْيَفْعَلْ ومَنِ اسْتَطاعَ أنْ لايُحالَ بَيْنَهُ وبَيْنَ الجنةِ بِمِلْءِ كَفِّهِ مِنْ دَمٍ أهْراقَهُ فَلْيَفْعَلْ : قُلْتُ لأبِي عَبْدِ اللَّهِ مَنْ يَقُولُ سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم جُنْدَبٌ قال نَعَمْ جُنْدَبٌ *

16-..... Tarîf Ebû Temîme şöyle dedi: Ben, tâbiî âlimi Safvân ibn Muharrız'a, sahâbî Cundeb ibn Abdillah el-Becelî'ye ve Safvân'ın arkadaşlarına, bir mecliste hâzır bulunup şâhid oldum. Cundeb onlara vasiyet ediyordu. Safvân ve arkadaşları Cundeb'e:

— Sen Rasûlullah(S)'tan herhangi birşey işittin mi? dediler (de onu söylemesini istediler).

Cundeb de onlara şöyle dedi:

— (Evet.) Ben Rasûlullah(S)'tan işittim: *"Her kim duyulsun diye bir iş işlerse, kıyâmet gününde Allah da onun rüsvâylığını duyurur"* buyuruyordu. Yine Rasûlullah: *"Her kim de halka meşakkat ve zah-*

---

19 Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir, başlığa delâleti açıktır. Bu hadîsler halkı güzel koruyup gözetmeyen zâlim idârecilere şiddetli bir vaîddir.

met verirse, Allah da kıyâmet gününde o kimseyi azâb ile cezâlandırır'' buyurdu.

Bunun üzerine tâbiîler Cundeb'e:

— Bize daha vasiyet et! diye ricâ ettiler.

Cundeb de şöyle dedi:

— *''İnsanın* (öldükten sonra) *ilk önce kokuşan organı karnıdır. Her kim şübheli kazançlardan çekinip yalnız halâl lokma ile geçinmeye gücü yeterse, bunu yapsın! Her kim de kendisiyle cennet arasını* (haksız yere) *döktüğü kan ile dolu eliyle ayırmamaya gücü yeterse, bunu da yapsın!''*

(Buhârî *Sahîh*'inin râvîsi Firabrî şöyle dedi:) Ben, Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmâîl el-Buhârî'ye:

—''Bu hadîsi Rasûlullah'tan işittim'' diyen Cundeb midir? diye sordum.

el-Buhârî.

— Evet Cundeb'dir! diye cevâb verdi [20].

١٠ــ بابُ القَضاءِ والفُتْيا في الطَّرِيقِ وقَضَى يَحْيَى بنُ يَعْمَرَ فى الطَّرِيقِ وقَضَى الشَّعْبِىُّ عَلى بابِ دَارِهِ

10- YOLDA İKEN HÜKMETMEK VE FETVÂ VERMEK BÂBI

Merv Kaadısı Yahyâ ibnu Ya'mer yolda hüküm vermiş, eş-Şa'bî de kendi evinin kapısı önünde hüküm vermiştir [21].

١٧ــ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ **حدّثنا** جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ سالِمِ بنِ أبى الجَعْدِ **حدّثنا** أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللّه عنه قالَ بَيْنَما أنا والنبىُّ صلى

20 Hadîsin ikinci fıkrası zâhirdeki rivâyet şekline göre mevkûftur, yânî mecliste hazır bulunanlar Cundeb'den daha nasîhat etmesini istediklerinde, o da: *''Öldükten sonra insanın ilk kokuşan kısmı karnıdır...''* diye söze başlamış ve bunu Rasûlullah'a yükseltmemiştir. Fakat bu, hükmen Rasûlullah'a yükseltilmiş olup merfû'dur. Çünkü râvî Cundeb, bunu kendi re'yi ile söylemiş değildir. Nitekim mevkûf olmak şübhesini gidermek ve hükmen merfû' olduğunu tesbît etmek için Buhârî'nin râvîlerinden Firabrî, bunu Buhârî'ye sormuş, o da cevâbında açıkça ''Evet Cundeb'dir'' diye beyân etmiştir.

21 Merv Kaadısı Yahyâ ibn Ya'mer'in hükmünü İbnu Sa'd *Tabakaat*'ında senediyle getirmiş. Şa'bî'ninkini de yine İbn Sa'd rivâyet etmiştir.

اللّٰه عليه وسلم خارِجانِ مِنَ المَسْجِدِ فَلَقِينَا رَجُلٌ عِنْدَ سُدَّةِ المَسْجِدِ فقال يارسولَ اللّٰهِ مَتَى السَّاعَةُ قال النبيُّ ﷺ ما أَعْدَدْتَ لَها فَكأنَّ الرَّجُلَ اسْتَكانَ ثُمَّ قال يارسولَ اللّٰهِ ما أَعْدَدْتُ لَها كَثِيرَ صِيامٍ ولا صَلاةٍ ولا صَدَقَةٍ ولٰكِنِّى أُحِبُّ اللّٰهَ ورسولَهُ قال أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ *

17-..... Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edip şöyle demiştir: Ben ve Peygamber (S) berâber mescidden çıktığımız sırada mescid kapısı üzerindeki gölgeliğin yanında bize bir adam kavuştu da:

— Yâ Rasûlallah! Kıyâmet ne zamân kopacak? diye sordu.

Peygamber de ona:

— *"Sen kıyâmet için ne hazırladın?"* diye sordu.

O adam sanki boyun eğdi (yâhud bir hâlden diğer bir hâle geçti), sonra da:

— Yâ Rasûlallah, ben âhiret için oruçtan, namâzdan, sadakadan çok bir hazırlık yapmadım. Lâkin ben Allah'ı ve Rasûlü'nü seviyorum! diye cevâb verdi.

Rasûlullah:

— *"Sen sevdiğin kimse ile berâbersin!"* buyurdu [22].

١١ــ بابُ ما ذُكِرَ أنَّ النبيَّ ﷺ لَمْ يَكُنْ لَهُ بَوَّابٌ

11- PEYGAMBER(S)'E ÂİD (HUZÛRUNA İNSANLARIN GİRMELERİNE MÂNİ OLACAK) KAPICILAR OLMADIĞININ ZİKREDİLMESİ BÂBI

١٨ــ **حدّثنا** إسْحٰقُ أخبرنا عَبْدُ الصَّمَدِ **حدّثنا** شُعْبَةُ **حدّثنا** ثابِتٌ البُنانِيُّ

22 Başlığa uygunluğu "Mescidin süddesi yanında" sözünden alınır. Çünkü *"Südde"* evin önündeki sâha yâhud evin kapısı yâhud kapıyı yağmurdan, güneşten korumak için yapılan kapı üzerindeki gölgelik ma'nâlarına gelir.

Hadîsin bir haylî rivâyetleri vardır. Bunlardan biri Edeb'de "Allah'ı sevmenin alâmetleri bâbı"nda geçmişti.

Hadîsin bir rivâyetinde Enes ibn Mâlik şöyle demiştir: Biz:

— Yâ Rasûlallah, âhirette biz de sevdiklerimizle berâber miyiz? diye sorduk.

Rasûlullah:

— *"Evet berâbersiniz!"* diye tasdîk buyurdu.

Biz bu cevâbdan pekçok ferah ve sevinç duyduk.

عَنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ يَقُولُ لامْرَأَةٍ مِنْ أَهْلِهِ تَعْرِفِينَ فُلانَةَ قالَتْ نَعَمْ قال فإنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم مَرَّ بِها وهْيَ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرٍ فقال اتَّقِى اللَّهَ واصْبِرِى فقالَتْ إلَيْكَ عنِّى فإنَّكَ خِلْوٌ مِنْ مُصِيبَتِى قال فَجاوَزَها ومَضَى فَمَرَّ بِها رَجُلٌ فقال ما قال لَكِ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قالَتْ ما عَرَفْتُهُ قال إنَّهُ لَرسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال فَجاءَتْ إلى بابِهِ فَلَمْ تَجِدْ عَلَيْهِ بَوَّابًا فقالَتْ يارسولَ اللَّهِ واللَّهِ ما عَرَفْتُكَ فقال النبيُّ ﷺ الصَّبْرُ عِنْدَ أَوَّلِ صَدْمَةٍ *

18-..... Bize Sâbit el-Bunânî tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) kendi ehlinden bir kadına hitâben:

— Sen fulânca kadını tanıyor musun? diye soruyordu.

O kadın:

— Evet ben onu tanıyorum, dedi.

Enes şöyle dedi: Peygamber (S), o kadın bir kabir yanında ağlamakta iken yanına uğradı da ona:

— *"(Ey Allah'ın dişi kulu!) Allah'tan kork ve sabreyle!"* buyurdu.

Kadın:

— Haydin benden uzaklaş! Çünkü Sen benim musîbetimden boşsun (yânî musîbetlenmiş değilsin)! dedi.

Enes dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah o kadından öteye geçti ve yürüdü. Arkasından o kadının yanına bir adam (Fadl ibn Abbâs) uğradı ve ona:

— Rasûlullah sana ne söyledi? diye sordu.

Kadın ona:

— Ben O'nun Rasûlullah olduğunu tanımadım, dedi.

O zât:

— Şübhesiz ki, O elbette Allah'ın Rasûlü'dür, dedi.

Enes dedi ki: Akabinde o kadın Peygamber'in kapısına geldi de, O'nun kapısı yanında hiçbir kapıcı bulmadı ve:

— Yâ Rasûlallah! Allah'a yemîn ederim ki, ben Seni tanıyamadım! dedi.

Peygamber de ona:

— *"Sabrın kemâli, musîbetin birinci darbesi sırasındadır"* buyurdu [23].

23 Başlığa uygunluğu "Kadın, Peygamber'in kapısına geldi de O'nun kapısı yanında hiçbir kapıcı bulmadı" sözündedir. Bu hadîsin bir başka yoldan rivâyeti Cenâzeler'de, "Kabirleri ziyâret bâbı"nda geçmişti. Müslim'in bir rivâyetinde "Kendi çocuğu üzerine ağlıyordu" şeklinde gelmiştir.

١٢ــ بابُ الحاكِمِ يَحْكُمُ بِالقَتْلِ عَلى مَنْ وَجَبَ عَلَيْهِ دُونَ الإمامِ الَّذِى فَوْقَهُ

12- HÂKİM, ÖLDÜRÜLMESİ VÂCİB OLAN KİMSE ÜZERİNE ÜSTÜNDE BULUNAN İMÂMDAN BUNUN İÇİN AYRICA İZİN ALMAKSIZIN ÖLDÜRMEKLE HÜKÜM VERİR BÂBI

١٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ خالِدٍ الذُّهْلِيُّ حدّثنا الأنْصارِيُّ مُحَمَّدٌ حدّثنا أبِى عنْ ثُمامَةَ عنْ أنَسٍ أنَّ قَيْسَ بنَ سَعْدٍ كانَ يَكُونُ بَيْنَ يَدَيِ النبِىِّ ﷺ بِمَنْزِلَةِ صاحِبِ الشُّرَطِ مِنَ الأمِيرِ *

19-..... Bize babam Abdullah ibnu'l-Musennâ, babasının amcası Sumâme'den tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) Kays ibn Sa'd (ibn Ubâde el-Ensârî el-Hazrecî) Peygamber(S)'in önünde emîr tarafından (emniyeti korumak için ta'yîn olunmuş bulunan) şurtalar sâhibi menzilesinde olur idi, demiştir [24].

٢٠ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ قُرَّةَ حدّثنى حُمَيْدُ بنُ هِلالٍ حدّثنا

Hadîs, Rasûlullah'ın bütün hayâtı ve zamânının halk arasında geçtiğine, kapısı önünde sultan saraylarındaki gibi, insanların girmesine engel olan bekçiler, kapıcılar, muhâfızlar olmadığına açıkça delâlet etmektedir.

24 Başlığa uygunluğu, hadîsin ma'nâsından alınır. Çünkü Kays ibn Sa'd, Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiği zamân, O'nun korumasında olur ve O'nun işlerini yerine getiricisi bulunurdu. Bu da başlığa girer. el-Kirmânî: Hadîsteki "Kâne yekûnu = Olur idi" diye "Kâne" tekrârının fâidesi istimrâr ve devâmlılığı beyândır demiştir... (Aynî).

eş-Şurta "Ğurfe" vezninde "Şurat" lafzının müfredi olur. "Çarkacı" ta'bîr olunan asker öncüsüne denir, sâir askerden önce düşmanla mukaateleye başlamalarıyla gûyâ ki, nefislerini ölüme ta'yîn ve hazır ederler. *"Şunlar harb şurtalarıdır"* denir ki, harbe ilk girenler ve ölüme hazırlananlar demektir. Ve *"Şurta"*, vâlî, hâkim ve dâbıt yardımcılarından husûsî tâifeye denir ki, sâirlerinden seçilmek için husûsî alâmetler ile alâmetli, nişânlı olurlar, Farsça'da "Serhenk" denir; tüfekçi-başı, baş-çavuş, kolluk çorbacısı, eşkdâr ustası ve sâir dâbıtan makûlesinin mecmû'una denir, müfredi "Türkî" vezninde "Şurtî"dir... *(Kaamûs Ter.)*.

Hadîste geçmiş birşeyin daha sonra meydana gelen birşeye benzetilmesi vardır. Çünkü "Sâhibu'ş-Şurta", Peygamber zamânında vâlîlerden hiçbirinin yanında mevcûd değildi. Bu emniyeti korumakla mükellef sınıf, ancak Emevîler Devleti'nde meydana gelmiştir. Enes, Kays ibn Sa'd'ın hâlini dinleyicilere yaklaştırmak istedi de, onu, dinleyicilerin bilmekte oldukları "Sâhibu'ş-Şurta"ya benzetti (Kastallânî).

أَبُو بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّ النبيَّ صلى الله عليه وسلم بَعَثَهُ وأَتْبَعَهُ بِمُعاذٍ *

20-..... Bize Ebû Burde, Ebû Mûsâ(Abdullah ibn Kays el-Eş'arî-R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) onu Yemen'e kaadı olarak göndermiş, onun ardından da Muâz ibn Cebel'i yollamıştır [25].

٢١ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ الصَّبَّاحِ **حدّثنا** مَحْبُوبُ بنُ الحَسَنِ **حدّثنا** خالِد عنْ حُمَيْدِ بنِ هِلالٍ عنْ أبى بُرْدَةَ عنْ أبى مُوسَى أنَّ رَجُلاً أَسْلَمَ ثُمَّ تَهَوَّدَ فأَتَى مُعاذُ بنُ جَبلٍ وهْوَ عِنْدَ أبى مُوسَى فقال ما لهذا قال أَسْلَمَ ثُمَّ تَهَوَّدَ قال لاأَجْلِسُ حتَّى أَقْتُلَهُ قَضاءَ اللَّهِ ورسولِهِ ﷺ *

21-..... Bize Hâlid el-Hazzâ, Humeyd ibn Hilâl'den;o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, bir adam müslümân olmuş, sonra da Yahûdîliğe dönmüştü. Bu dîninden dönen kişi Ebû Mûsâ'nın yanında bağlanmış hâlde dururken, Muâz ibn Cebel de oraya gelmiş ve:

— Bu bağlı adamın hâli nedir? diye sormuştur.

Ebû Mûsâ da ona:

— Bu zât İslâm'a girmiş, bundan sonra da Yahûdî olmuştur! diye cevâb verdi.

Muâz ibn Cebel:

— Ben bu dîninden dönen adamı Allah'ın hükmü ve Rasûlü'nün hükmü olarak öldürmedikçe yere oturmam! demiştir [26].

---

25 Bu, Mürtedlerin Tevbe Ettirilmesi Kitâbı'nda "Mürted ve mürteddenin hükmü bâbı"nda bu senedle geçmiş olan uzunca hadîsten bir parçadır. Hadîsin evveli şöyledir: Ebû Mûsâ: Ben Peygamber'e geldim.Yanımda Eş'arîler'den iki adam vardı. Onlardan biri sağımda, diğeri solumda idi. Rasûlullah bu sırada dişlerini misvâklıyordu. O iki adam da Rasûlullah'tan me'mûriyet istediler. Bunun üzerine Rasûlullah: *"Yâ Ebâ Mûsâ!"* yâhud *"Yâ Abdallah ibn Kays!"* buyurdu. Ben: Seni hakk ile gönderene yemîn ederim ki, bu iki adam gönüllerindekini bana bildirmemişlerdi, ben bunların me'mûriyet isteyeceklerini bilmedim, dedim. Ben onun dudağının altında misvâkının hareketine bakıyor gibiyim. Şöyle buyurdu: *"Biz işimiz üzerine, onu isteyeni ta'yîn etmeyiz. Lâkin sen yâ Ebâ Mûsâ* -yâhud: *Ey Abdallah ibn Kays-! Yemen'e git!"* buyurdu. Sonra onun arkasından Muâz ibn Cebel'i de yolladı... Sonra müslümân olup da ardından Yahûdî olan adamın kıssasını zikretti...

26 Bu, bundan önceki hadîsin bir rivâyetidir. Buhârî bunu da aslından kısaltmak sûretiyle vermiştir. Başlığa uygunluğu "Allah'ın hükmü ve Rasûlü'nün hükmü olarak" sözündedir.

١٣ــ بابٌ هَلْ يَقْضِى الحاكِمُ أوْ يُفْتِى وهُوَ غَضْبانُ

13- BÂB: HÂKİM YÂHUD MÜFTÎ ÖFKELİ HÂLDE HÜKÜM VE FETVÂ VERİR Mİ? [27]

٢٢ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا عَبْدُ المَلِكِ بنُ عُمَيْرٍ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ أبى بَكْرَةَ قال كَتَبَ أبو بَكْرَةَ إلى ابْنِهِ وكان بِسِجِسْتانَ بأنْ لاتَقْضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وأنْتَ غَضْبانُ فإنِّى سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ لايَقْضِيَنَّ حَكَمٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وهُوَ غَضْبانُ *

22-..... Bize Abdulmelik ibn Umeyr tahdîs etti: Ben Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den işittim, o şöyle dedi: Babam Ebû Bekre, Sîcistân'da hâkim bulunan oğlu Ubeydullah'a gönderdiği mektûbunda:

— Sakın öfkeli iken iki kimse arasında hükmetme! Çünkü ben Peygamber(S)'den işittim: *"İki kimse arasında hükmedecek hiçbir hâkim, sakın öfkeli bir hâlde iken hükmetmesin!"* buyuruyordu, diye yazmıştır [28].

٢٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا إسْمٰعِيلُ بنُ أبى خالِدٍ عنْ قَيْسِ بنِ أبى حازِمٍ عنْ أبى مَسْعُودٍ الأنْصارِيِّ قال جاءَ رَجُلٌ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال يارسولَ اللَّهِ إنِّى واللَّهِ لأتَأخَّرُ عنْ صَلاةِ الغَداةِ مِنْ أجْلِ فُلانٍ مِمَّا يُطِيلُ بنا فِيها قال فَما رَأيْتُ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم قَطُّ أشَدَّ غَضَبًا فى مَوْعِظَةٍ مِنْهُ يَوْمَئِذٍ ثُمَّ قال ياأيُّها النَّاسُ إنَّ مِنْكُمْ مُنَفِّرِينَ

---

27 Suâlin cevâbı hazfedildi, çünkü onu hadîs açıklamaktadır.

28 Öfke hâlinde hüküm vermekten men'in sebebi, öfke hâlinde iken intikaam alre hükmetmesi ihtimâli olmasıdır. Fakîhler insanın şuûrunda değişikliği gerektiren hâlleri, kazâ âdâbına aykırı saymışlardır. Bunlar çok açlık, çok tokluk, ağrılı ve sızılı hastalık, fazla korku, şiddetli ferah, uyku galebesi, ziyâde sıcak, fazla soğuk zamânları gibi hâllerdir. Bu gibi hâllerde hâkim hükmünü başka bir güne bırakmalıdır. Kazâ âdâbı hakkında haberler ve eserler çoktur; hukûkçular tarafından ayrı kitâblar yazılmıştır.

Ebû Bekre hadîsinin zâhirine göre öfkeli iken verilen hükmü Hanbelî fakîhleri geçerli ve sahîh bulmamışlardır. Diğer mezheblerde kerâhetli olarak nâfiz ve sahîhtir.

فأيُّكُمْ ما صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيُوجِزْ فإنَّ فِيهِمُ الكَبِيرَ والضَّعِيفَ وذَا الحاجَةِ *

23-..... Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) şöyle demiştir: Bir defa Rasûlullah'a bir adam geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Fulân zât bize namâz kıldırırken o kadar uzatıyor ki, vallâhi sabâh namâzına gitmekten geri kalıyorum! dedi.

Ebû Mes'ûd dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah öfke ve heyecân içinde bir hutbe yaptı ki, kendisini o günkü kadar hiçbir mev'izesinde o derece heyecân gösterdiğini görmemiştim. Rasûlullah (hutbe girişinden sonra) şöyle buyurdu:

— *"Ey insanlar! İçinizden cemâati nefret ettirip kaçıranlar vardır! Herhangibiriniz insanlara namâz kıldıracak olursa hafif kıldırsın. Çünkü cemâatin içinde ihtiyâr olanı var, zayıf olanı var, iş-güç sâhibi olanı vardır!"* [29].

٢٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ أبى يَعْقُوبَ الكِرْمانِيُّ **حدّثنا** حَسَّانُ بنُ إبْراهِيمَ **حدّثنا** يُونُسُ قال مُحَمَّدٌ أخبرنى سالِمٌ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ أخبرهُ أنَّهُ طَلَّقَ امْرَأتَهُ وهْىَ حائِضٌ فَذَكَرَ عُمَرُ لِلنبِىِّ ﷺ فَتَغَيَّظَ فِيهِ رسولُ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم ثُمَّ قال لِيُراجِعْها ثُمَّ لِيُمْسِكْها حتى تَطْهُرَ ثُمَّ تَحِيضَ فَتَطْهُرَ فإنْ بَدا لهُ أنْ يُطَلِّقَها فَلْيُطَلِّقْها *

24-..... Muhammed ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Sâlim haber verdi ki, ona da babası Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir: Kendisi hayız hâlinde bulunan karısını Peygamber zamânında boşamıştı. Babası Umer ibnu'l-Hattâb, oğlunun bu hareketini Peygamber'e zikretmiş, bundan dolayı Rasûlullah (S), İbn Umer'in bu hareketi hakkında öfkelenmiş, sonra:

— *"Abdullah karısına dönsün! Sonra temizleninceye, sonra tekrâr hayız oluncaya, sonra tekrâr temizleninceye kadar onu kendi yanında tutsun* (yânî onunla birlikte yaşasın)*! Kadın ikinci âdetinden temizlendikten sonra, kadını boşamak fikri kendisine zâhir olursa,*

---

29 Bunun birer rivâyeti İlim Kitâbı, "Mev'izede öfke bâbı" ile Namâz Kitâbı, "İmâmın kıyâmda hafifletme yapması bâbı"nda da geçmişti.

Buhârî bunu burada ancak va'z ve hitâbet esnâsında heyecân ve öfke ızhâr etmenin meşrû' olduğunu işâret etmek üzere getirmiştir.

o takdîrde -kadını ile cinsî münâsebet yapmaksızın- kadınını boşasın'' buyurmuştur [30].

١٤ــ بابُ مَنْ رَأى لِلْقاضِى أنْ يَحْكُمَ بِعِلْمِهِ فى أمْرِ النَّاسِ إذا لَمْ يَخَفِ الظُّنُونَ والتُّهَمَةَ كما قال النبىُّ ﷺ لِهِنْدٍ خُذِى مايَكْفِيكِ وَوَلَدَكِ بِالْمَعْرُوفِ وذٰلِكَ إذَا كانَ أمْرٌ مَشْهُورٌ

14- HÂKİM İÇİN (HADDLER GİBİ ALLAH HAKLARI DIŞINDAKİ HUSÛSLARDA) İNSANLARIN İŞLERİNDE, ZANLARDAN VE TÖHMETTEN KORKMADIĞI ZAMÂN KENDİ BİLGİSİ İLE HÜKMETMEK HAKKI OLDUĞU GÖRÜŞÜNDE OLAN KİMSE BÂBI [31]

Nitekim Peygamber (S), kocası Ebû Sufyân aleyhine karısı lehine hüküm verdiği zamân, Hind'e: *''Onun malından örfe göre kendine ve çocuklarına yetecek mikdâr şeyi al''* buyurmuştu. Bu, meşhûr bir iş olduğu zamândır [32].

٢٥ــ **حدّثنا** أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ **حدّثنى** عُرْوَةُ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّٰه عنها قالَتْ جاءَتْ هِنْدٌ بِنْتُ عُتْبَةَ بنِ رَبِيعَةَ فقالَتْ يارسولَ اللّٰهِ واللّٰهِ ما كانَ عَلى ظَهْرِ الأرْضِ أهْلُ خِباءٍ أحَبَّ إلَيَّ أنْ يَذِلُّوا مِنْ أهْلِ خِبائِكَ وما أصْبَحَ اليَوْمَ عَلى ظَهْرِ الأرْضِ أهْلُ خِباءٍ أحَبَّ إلَىَّ أنْ يَعِزُّوا مِنْ

---

30 Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun birkaç rivâyeti Talâk Kitâbı'nda geçmişti.

31 Buhârî bununla Ebû Hanîfe'nin kavline işâret etti. Çünkü onun mezhebi insan haklarında hâkimin kendi bilgisi ile hükmetmek hakkı vardır, haddler gibi Allah haklarında ise hâkimin kendi ilmi ile hükmetmek hakkı yoktur. Ve bunun cevâzı husûsunda Buhârî iki şart koştu: Biri töhmet olmaması, diğeri de mes'elenin şöhreti bulunması. Nitekim Ebû Sufyân'ın âile geçimindeki cimriliği ve âile nafakasını onun malından alacağı, Hind'in de şikâyeti kıssası gibi.

32 Bu hüküm meşhûrdur. Nafakalar'da ve daha başka yerlerde geçmişti. Buhârî'nin ''Bu meşhûr bir iş olduğu zamândır'' sözü, mes'elenin belli bir iş olduğu zamândır ma'nâsınadır ki, Ebû Sufyân'ın âile nafakasıyle mükellef oluşu ve karısı Hind'in vâki' olan şikâyeti kıssası gibi... Buhârî bunu hâkimin kendi bilgisi ile hükmetmesi görüşünde olan lehine hüccet için getirdi. Çünkü Peygamber, Hind lehine ve çocukları lehine nafakalarını Ebû Sufyân aleyhine hükmetmiştir. Bunu da nafakanın ona vâcib olduğunu bilmekle vermiştir.

أَهْلِ خِبائِكَ ثُمَّ قالَتْ إنَّ أبا سُفْيانَ رَجُلٌ مِسِّيكٌ فَهَلْ عَلَيَّ مِنْ حَرَجٍ أنْ أُطْعِمَ الَّذِى لهُ عِيالَنا قال لَها لا حَرَجَ عَلَيْكِ أنْ تُطْعِمِيهِمْ مِنْ مَعْرُوفٍ *

25-..... Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Urve tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibn Rabîa'nın kızı Hind geldi de şöyle dedi:

— Yâ Rasûlallah! Allah'a yemîn ederim ki, vaktiyle yeryüzünde ev bark sâhibi âilelerden hiçbir âilenin zelîl olmaları, bana Sen'in âile halkının zelîl olmaları kadar sevimli olmazdı. Sonra bu güne gelince, yeryüzünde hiçbir âile halkının azîz olmaları bana, Sen'in âile halkının azîz olması ve saâdeti derecesinde sevimli değildir! dedi...

Sonra Hind şöyle devâm etti:

— Muhakkak ki, Ebû Sufyân malını çok sıkı tutucu bir adamdır. Bunun için ben, onun âile ferdlerinden olan kimseleri onun malından doyurmamda benim üzerime bir günâh var mıdır? diye sordu.

Rasûlullah da ona:

— *"Onun âile ferdlerinden olan kimseleri onun malından örfe göre doyurmanda sana hiçbir günâh yoktur"* buyurdu [33].

١٥ــ بابُ الشَّهادَةِ عَلى الخَطِّ المَخْتُومِ وما يَجُوزُ مِنْ ذٰلِكَ وما يَضِيقُ عَلَيْهِمْ وكِتابِ الحاكِمِ إلى عامِلِهِ والقاضِى إلى القاضِى * وقال بَعْضُ النَّاسِ كِتابُ الحاكِمِ جائِزٌ إلا فى الحُدُودِ ثُمَّ قال إنْ كانَ القَتْلُ خَطَأً فَهْوَ جائِزٌ لأنَّ هٰذا مالٌ بِزَعْمِهِ وإنَّما صار مالاً بَعْدَ أنْ ثَبَتَ القَتْلُ فالخَطَأُ والعَمْدُ واحِدٌ : وقَدْ كَتَبَ عُمَرُ إلى عامِلِهِ فى الحُدُودِ : وكَتَبَ عُمَرُ

33 Başlığa uygunluğu, hadîsin sonundan alınır. Çünkü orada Peygamber'in kendi ilmi ile hüküm vermesi vardır. Nitekim bu bilgi mes'elesini biz yakında zikretmiştik. Bu hadîsin bir rivâyeti Nafakalar Kitâbı, "Hind'in kaziyyesi"nde Buhârî'nin "Erkek âilesine infâk etmediği zamân kadın için onun malından almak hakkı vardır... bâbı" dediği yerde geçmişti... (Aynî).

Hind, kocası Ebû Sufyân ile berâber Mekke fethi günü müslümân olmuş, ve İslâm'da sebât ve güzel hareket etmiştir. Yermûk harbi'nde de kocasıyle berâber hazır bulunmuş, bu muhârebede de İslâm mücâhidlerini Rûmlar'a karşı ateşli hitâbeleriyle heyecânlandırıp teşvîk etmiştir... Rasûlullah yalnız kaleler, memleketler fethetmemiştir. Onlardan daha yalçın ve sert gönülleri de fethetmiştir. İşte Hind'in bu hadîste Rasûlullah'a karşı i'tirâfları ve samîmî beyânları bu hakîkatin delîllerindendir!

بنُ عَبْدِ العَزِيزِ فى سِنٍّ كُسِرَتْ . وقال إبْراهِيمُ كِتابُ القاضِى إلى القاضِى جائِزٌ إذا عَرَفَ الكِتابَ والخاتَمَ . وكان الشَّعْبِىُّ يُجيزُ الكتابَ المَخْتُومَ بِما فِيهِ مِنَ القاضِى ويُرْوَى عنِ ابن عُمَرَ نَحْوُهُ : وقال مُعاوِيَةُ بنُ عَبْدِ الكَرِيمِ الثَّقَفِىُّ شَهِدْتُ عَبْدَ المَلِكِ بنَ يَعْلَى قاضِىَ البَصْرَةِ وإياسَ بنَ مُعاوِيَةَ والحَسَنَ وثُمامَةَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أنَسٍ وبِلالَ ابنَ أبى بُرْدَةَ وعَبْدَ اللَّهِ بنَ بُرَيْدَةَ الأسْلَمِىَّ وعامِرَ بنَ عَبِيدَةَ وعَبَّادَ بنَ مَنْصُورٍ يُجِيزُونَ كُتُبَ القُضاةِ بِغَيْرِ مَحْضَرٍ مِنَ الشُّهُودِ فإنْ قال الَّذِى جِىءَ عَلَيْهِ بالكِتابِ إنَّهُ زُورٌ قِيلَ لهُ اذْهَبْ فالْتَمِسِ المَخْرَجَ مِنْ ذٰلِكَ وأوَّلُ مَنْ سَألَ عَلى كِتابِ القاضِى البَيِّنَةَ ابنُ أبى لَيْلَى وَسَوَّارُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ * وقال لَنا أبُو نُعَيْمٍ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ مُحْرِزٍ جِئْتُ بِكتابٍ مِنْ مُوسٰى بنِ أنَسٍ قاضِى البَصْرَةِ وأقَمْتُ عِنْدَهُ البَيِّنَةَ أنَّ لِي عِنْدَ فُلانٍ كذَا وكَذٰى وهْوَ بالكُوفَةِ وجِئْتُ بِهِ القاسِمَ بنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ فأجازَهُ وكَرِهَ الحَسَنُ وأبُو قِلابَةَ أنْ يَشْهَدَ عَلى وَصِيَّةٍ حتى يَعْلَمَ ما فِيها لأنَّهُ لايَدْرِى لَعَلَّ فِيها جَوْرًا وقَدْ كَتَبَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم إلى أهْلِ خَيْبَرَ إمَّا أنْ يَدُوا صاحِبَكُمْ وإمَّا أنْ تُؤْذِنُوا بِحَرْبٍ : وقال الزُّهْرِىُّ فِي شَهادَةٍ عَلى المَرْأةِ مِنْ وراءِ السِّتْرِ إنْ عَرَفْتَها فاشْهَدْ وإلا فَلا تَشْهَدْ

15- "BU FULÂNIN YAZISIDIR" DİYE MÜHÜRLENMİŞ YAZI ÜZERİNE ŞÂHİDLİK ETME; BU NEVİ'DEN YAZI ÜZERİNE ŞÂHİDLİĞİN CÂİZ OLACAK VE KENDİLERİNE ŞÂHİDLİĞİN DAR OLACAĞI, YÂNÎ CÂİZ OLMAYACAK OLANLAR, HÂKİMİN KENDİ ÂMİLLERİNE MEKTÛB YAZMASI İLE KAADININ DİĞER KAADIYA MEKTÛB YAZMASININ HÜKMÜ BÂBI

Bâzı Âdem oğlu:

Hâkimin mektûbu câizdir, ancak haddlerde câiz değildir, dedi. Sonra da: Eğer katl, hatâ ise hâkimin mektûbu câizdir.

Çünkü hatâen katl, işin aslında kısas olmayacağı için onun nazarında bir maldır, dedi [34].

---

34 İmâm Buhârî'nin bu "Ba'zu'n-nâs" ta'bîriyle, mu'tâdı üzere Ebû Hanîfe ile taraftarlarını kasdettiği söylenmiştir.

(Sonra Buhârî buradaki tenâkuzu zikredip şöyle dedi:)
Hatâen katl, ancak hâkim indinde katlin hatâ olduğunun sâbit olmasının ardından bir mal olur.
Hatâ ile amd'in, işin başında hükümleri birdir (aralarında hadd olmakta fark yoktur).
Umer ibnu'l-Hattâb, haddler konusunda Yemen'deki âmili Ya'lâ ibn Umeyye'ye, bir kadınla zinâ etmiş bir adamın kıssası hakkında mektûb yazmıştır.
Umer ibnu'l-Abdilazîz (R) de kendi âmili Zurayk ibn Hakîm'e, kırılmış bir diş hakkında şâhidliğini bildiren bir mektûb yazmıştır.
İbrâhîm en-Nahaî de:
Kaadının diğer kaadıya mektûbu -kendisine mektûb yazılan kaadı, yazıyı ve üzerine mühürlenen mührü başkalarıyla karışmayacak şekilde tanıdığı zamân- câizdir, demiştir [35].
eş-Şa'bî Amr ibn Şerâhîl de, kaadı tarafından mühürlenmiş olan mektûbun içindekileri geçerli kılıyordu. İbnu Umer'den de eş-Şa'bî'den rivâyet olunanın benzeri rivâyet olunuyor [36].
Muâviye ibnu Abdilkerîm es-Sakafî de şöyle demiştir:
Ben, Basra Kaadısı Abdulmelik ibn Ya'lâ'nın yanında, yine Basra Kaadısı Iyâs ibn Muâviye'nin yanında, Hasen Basrî'nin yanında, Sumâme ibn Abdillah ibn Enes'in yanında, Bilâl ibn Ebî Burde'nin yanında, Abdullah ibn Bureyde el-Eslemî'nin yanında, Âmir ibn Abîde'nin yanında, Abbâd ibn Mansûr'un yanında hazır bulunup şâhid oldum ki, bu fakîh âlimlerin hepsi şâhidlerden bir hazır bulunma olmaksızın kaadıların mektûblarını geçerli kılıyorlardı. Aleyhinde mektûb getirilmiş olan kimse "Bu mektûb yalandır" diyecek olursa, ona: "Sen git de bu mektûbdaki beyyineyi çürütmek yâhud kadın aleyhine delâlet edecek bir delîlle bunun uhdesinden çıkış ara!" denilir.
Buhârî şöyle dedi:

---

35 Umer ibnu'l-Hattâb'ın mektûbunu Abdurrazzâk; Umer ibnu'l-Abdilazîz'inkin Ebû Bekr el-Halâl ve İbrâhîm en-Nahaî'nin haberini de İbn Ebî Şeybe senedleriyle rivâyet etmişlerdir.

36 eş-Şa'bî'nin bu görüşünü ve diğerlerinin görüş ve uygulamalarını, senedli olarak diğer hadîsçiler rivâyet etmişlerdir.

Kaadının mektûbunun sahîhliği üzerine ilk evvel beyyine isteyen, Kûfe Kaadısı Muhammed ibnu Ebî Leylâ ile Basra Kaadısı Sevvâr ibnu Abdillah el-Anberî'dir.

Yine Buhârî kendisine senedle ulaşarak şöyle dedi: Ve bize Ebû Nuaym el-Fadl ibn Dukeyn müzâkere olarak şöyle dedi: Bize Ubeydullah ibnu Muhriz tahdîs edip şöyle dedi:Ben Basra Kaadısı olan Mûsâ ibn Enes ibn Mâlik et-Tâbiî'den bir mektûb getirdim ve huzûrunda: Benim Kûfe'de bulunan fulân kimse yanında şu ve şu kadar alacağım vardır diye beyyine getirdim ve ben bu mektûbu Kûfe Kaadısı el-Kaasım ibn Abdirrahmân et-Tâbiî'ye Umer ibn Abdilazîz zamânında getirdim de o bu mektûbu geçerli kılıp, onunla amel etti.

Hasen Basrî ile Ebû Kılâbe, şâhidin, bir vasiyetin içindeki şeyleri iyice bilmedikçe şehâdet etmesini kerîh görmüşlerdir. Çünkü şâhid, vasiyetin içinde zulüm ve bâtıl olabileceğini bilmez, demişlerdir [37].

Ve Peygamber (S) Huveyyısa ile Muhayyısa kıssası hakkında Hayber Yahûdîleri'ne: ***"Ya maktülün diyetini verirsiniz yâhud da bize harb i'lân etmiş olursunuz!"*** **diye mektûb yazıp göndermiştir** [38].

---

37 Şehâdete mâni' olan şey, ancak şehâdet edeceği şeyi tam bilmemesidir.

38 Bu, Diyetler Kitâbı; "Kasâme bâbı"nda geçen hadîsten bir parçadır. Kıssayı burada kısaca özetleyelim:

Huveyyısa ile Muhayyısa, kardeştirler ve Ensâr'dan Mes'ûd ibn Zeyd'in oğullarıdır. Abdullah ibn Sehl ile Abdurrahmân ibn Sehl de kardeş olup, onlarla amca-oğullarıdırlar. Bu dört amca oğullarından Mes'ûd'un oğlu Muhayyısa ile Sehl'in oğlu Abdullah, âilelerine hurma satın almak üzere Hayber'e gitmişlerdi. Hayber'e vardıklarında satın almak için ayrıldılar. Muhayyısa işini görüp geldiğinde, Abdullah'ın bir sû'-i kasde uğradığını ve kanlar içinde yattığını gördü. Onu defnedip Medîne'ye geldi. Merhûmun kardeşi Abdurrahmân ile kendi kardeşi Huveyyısa ile birlikte her üçü Rasûlullah'a varıp şikâyet ettiler. Rasûlullah da Hayber Yahûdîleri'ne bir mektûb gönderdi. Bu rivâyette haber verildiği üzere, bu mektûbunda: *"Ya maktülün diyetini verirsiniz, yâhud da sizi ahdi bozmuş ve harb i'lân etmiş sayarak, sizinle harb ederiz"* diye bildirdi.

Yahûdîler: "Biz şer'î muhâkemeye hazırız, maktülü biz öldürmedik, öldüren kimseyi de bilmiyoruz" diye cevâb yazdılar.

Bunun üzerine Rasûlullah, Huveyyısa ile iki arkadaşına:

— *"Bu cinâyetin Hayber Yahûdîleri tarafından işlendiğine yemîn eder misiniz?"* diye sordu.

Onlar da:

Ve ez-Zuhrî de perde arkasından kadın üzerine yapılan şehâdette: Eğer o kadını tanımış isen, onun üzerine şehâdet et, eğer tanımadıysan şehâdet etme! demiştir [39].

٢٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ قال لَمَّا أرادَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم أنْ يَكْتُبَ إلى الرُّومِ قالُوا إنَّهُمْ لايَقْرَؤُنَ كِتابًا إلاَّ مَخْتُومًا فاتَّخَذَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم خاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ كأنِّي أنْظُرُ إلى وَبِيصِهِ ونَقْشُهُ مُحَمَّدٌ رسولُ اللّهِ *

26-..... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Rûmlar'a mektûb yazmak istediği zamân, sahâbîler:

—Rûmlar ancak üzeri mühürlenmiş bulunan mektûbu okurlar! dediler.

Bunun üzerine Peygamber gümüşten yapılmış bir mühür yüzük edindi. Onun Peygamber'in parmağındaki parlaması hâlâ gözümün önündedir. O mühür yüzüğün nakşı ***"Muhammed Rasûlullah"*** idi [40].

١٦ــ بابٌ مَتَى يَسْتَوْجِبُ الرَّجُلُ القَضاءَ : وقال الحَسَنُ أخَذَ اللّهُ عَلى

— Yanında bulunmadığımız ve görmediğimiz bir cinâyet hakkında nasıl yemîn ederiz? diye çekindiler.

Rasûlullah da Yahûdîler'den elli kişiye kasâme sûretiyle yemîn teklîf edilmesini söyledi.

Da'vâcılar:

— Yahûdîler'in yemînlerine nasıl i'tibâr edelim? diye buna da râzı olmadılar.

Bunun üzerine Rasûlullah, maktülün diyetini Beytu'l-mâl'den yüz deve vererek, da'vâ sona erdi....

Bunun bir rivâyeti Cihâd'da geçtiği gibi, bu kitâbda "Hâkimin kendi âmillerine mektûbu bâbı"nda da gelecektir.

39 ez-Zuhrî'nin bu haberini Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe senediyle rivâyet etmiştir. Bunun gereği, erkeğin kadın için şehâdet yaparken, kadını görmesinin şart olmadığı, fakat kadını sâdece hangi yolla olursa olsun tanımasının yeteceğidir.

40 Hadîsin başlığa uygunluğu, bunun birçok hükümleri şâmil olması yönündendir. Onlardan biri mühürlü yazı üzerine şâhidliktir. Bu hadîste ise hem yazı, hem de mühür vardır.

Bu mühür yüzükle mühürlenip Rûmlar'a gönderilen mektûb "Vahyin Başlangıcı Bölümü"nde rivâyet edilmiş olan uzun Ebû Sufyân hadîsinde beyân edilmişti. Mühürle ilgili bâzı hadîsler, Abdest ve Libâs Kitâbları'nda da geçmişti.

الحُكَّامِ أنْ لا يَتَّبِعُوا الهَوٰى ولا يَخْشَوُا النَّاسَ ولا يَشْتَرُوا بِآياتِهِ ثَمَنًا قَلِيلاً ثُمَّ قَرَأَ ياداوُدُ إنَّا جَعَلْناكَ خَلِيفَةً فى الأَرْضِ فاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالحَقِّ ولا تَتَّبِعِ الهَوٰى فَيُضِلَّكَ عنْ سَبِيلِ اللَّهِ إنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِما نَسُوا يَوْمَ الحِسابِ : وقَرَأَ إنَّا أنْزَلْنا التَّوْرَاةَ فِيها هُدًى ونُورٌ يَحْكُمُ بِها النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أسْلَمُوا لِلَّذِينَ هادُوا والرَّبَّانِيُّونَ والأَحْبارُ بِما اسْتُحْفِظُوا : اسْتُودِعُوا . مِنْ كِتابِ اللَّهِ وكانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلاَ تَخْشَوُا النَّاسَ واخْشَوْنِ ولا تَشْتَرُوا بِآياتِى ثَمَنًا قَلِيلاً ومَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِما أنْزَلَ اللَّهُ فأُولٰئِكَ هُمُ الكافِرُونَ : وقَرَأَ وداوُدَ وسُلَيْمانَ إذْ يَحْكُمانِ فى الحَرْثِ إذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ القَوْمِ وكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شاهِدِينَ فَفَهَّمْناها سُلَيْمانَ وكُلاًّ آتَيْنا حُكْمًا وعِلْمًا فَحَمِدَ سُلَيْمانَ ولَمْ يَلُمْ داوُدَ ولَوْ لا ماذَكَرَ اللَّهُ مِنْ أمْرِ هٰذَيْنِ لَرَأَيْتُ أنَّ القُضاةَ هَلَكُوا فإنَّهُ أثْنَى عَلى هٰذا بِعِلْمِهِ وعَذَرَ هٰذا باجْتِهادِهِ : وقال مُزاحِمُ بنُ زُفَرَ قال لَنا عُمَرُ بنُ عَبْدِ العَزِيزِ خَمْسٌ إذَا أخْطأ القاضِى مِنْهُنَّ خُطَّةً كانَتْ فِيهِ وصْمَةٌ أنْ يَكُونَ فَهِمًا حَلِيمًا عَفِيفًا صَلِيبًا عالِمًا سَؤُلاً عنِ العِلْمِ

16- BÂB: İNSAN NE ZAMÂN KAADI OLMAYA HAKK KAZANIR? [41]

Hasen Basrî:
Allah hâkimler üzerine hüküm vermeleri sırasında nefsin hevâsına tâbi' olmamaları ve insanlardan korkmamaları ve Allah'ın âyetlerini az bir bahâ ile satmamaları (yânî rüşvet almamaları) husûslarında taahhüd almıştır, dedi ve sonra şu âyetleri okudu:

41 *el-Kevâkib*'de: Yânî ne zamân hüküm vermeye ehil olur? dedi... Müctehid olmakla ki, o da Kur'ân hükümlerini, sünnet hükümlerini, kıyâsı ve nevi'lerini bilen kimsedir. Kur'ân nevi'lerinden ve sünnetten: Âmm, hâss, mücmel, mübeyyen, mutlak, mukayyed, nass, zâhir, nâsıh, mensûh; Sünnet nevi'lerinden: Mütevâtır, âhâd, muttasıl, ve diğer hadîs nevi'leri; Kıyas nevi'lerinden: Kıyâsu'l-ulâ, müsâvî ve'l-edven... gibi.

"Ey Dâvûd, biz seni yeryüzünde bir halîfe yaptık. O hâlde insanlar arasında hakla (adâletle) hükmet. (Hükmünde) hevâ ve hissiyâtına tâbi' olma ki, bu seni Allah yolundan saptırır. Çünkü Allah yolundan sapanlar, hesâb gününü unuttukları için onlara pek çetin bir azâb vardır" (Sâd: 26);

yine Hasen Basrî şu âyeti okudu:

"Şübhesiz ki, Tevrât'ı biz indirdik ki, onda bir hidâyet, bir nûr vardır. Kendisini Allah'a teslîm etmiş olan (İsrâîl) peygamberleri Yahûdîler'e (âid da'vâlarda) onunla hükmederlerdi. Âlimler, fakîhler de Allah'ın o kitâbını korumaya me'mûr oldukları için (yine hükümlerini onunla verirlerdi). Hepsi de onun (Allah tarafından gönderilmiş olduğu) üzerinde ittifâkla şâhid idiler. O hâlde siz insanlardan korkmayın, benden korkun. Benim âyetlerimi az bir bahâya satmayın. Kim Allah'ın indirdiği hükümler ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridirler" (el-Mâide: 44);

ve yine Hasen Basrî şu âyeti okudu:

"Dâvûd'u ve Süleymân'ı da (hatırla)! Hani onlar ekin hakkında hüküm veriyorlardı. Hani kavmin davarı çobansız olarak içinde yayılmış(zarar yapmış)tı. Onların verdikleri hükmün biz şâhidleri idik. Biz onun fetvâsını hemen Süleymân'a anlatmıştık. Zâten biz herbirine bir hüküm, bir ilim vermiştik" (el-Enbiyâ: 78-79).

Hasen Basrî dedi ki:

Süleymân en üstün hükme muvâfakat etmesinden dolayı Allah'a hamd etti ve Dâvûd'u râcih olana uygun hükmettiği için kınamadı. Allah bu iki peygamberin işlerinden zikretmemiş olaydı, elbette ben kaadıları helâk oldular görür idim. (Çünkü Yüce

---

42 Bu iki peygamberin o ekin veyâ bağ zararı husûsunda verdikleri hükümler tefsîrlerden alınabilir:

Dâvûd, davarın kıymeti zararın mikdârına müsâvî olduğu için, onun tazmînâtı olarak tarla yâhud bağ sâhibine verilmesine hükmetmiş, henüz onbir yaşında bulunan oğlu Süleymân ise, bil'akis tarlanın yâhud bağın davar sâhibine verilip eski hâline gelinceye kadar ona bakmasını, davarın da tarla veyâ bağ sâhibine teslîm edilip, o vakte kadar sütünden, yavrularından, tüylerinden faydalanmasını taraflar için daha uygun bulmuştu. Babası da onun bu hükmünü, ictihâdını beğenmişti *(Beydâvî, Celâleyn, Medârik).*

Allah'ın: *"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, onlar kâfirlerdir"* sözü, kasıdlı ve hatâlı olanı şâmildir.)

Yüce Allah şu Süleymân'ı ilmi sebebiyle övdü, şu Dâvûd'u da ictihâdı sebebiyle ma'ziretli gördü.

Muzâhim ibn Zufer şöyle dedi:
Bize Emîru'l-Mü'minîn Umer ibnu Abdilazîz şöyle dedi:
"Beş haslet vardır ki, kaadı onların birinden eksiklik yaptığı zamân onda ayıplı bir haslet olmuş olur: Kaadının hâli anlayışlı, halîm, (harâmdan el çeken) bir iffetli, çok sağlam ve salâbetli, şer'î ilimleri iyi bilen ve bir de ilimden çok sorucu ve araştırıcı olmalıdır" [43].

١٧ــ بابُ رزْقِ الحُكَّامِ والعامِلِينَ عَلَيْها . وكانَ شُرَيْحٌ القاضِي يأْخُذُ عَلى القَضاءِ أجْرًا : وقالَتْ عائِشَةُ يأْكُلُ الوَصِيُّ بَقَدْرِ عُمالَتِهِ . وأكَلَ أبُو بَكْرٍ وعُمَرُ

17- HÂKİMLERİN VE (MÜSLÜMÂNLARIN İŞLERİNİ YÜKLENEN) HÜKÛMET ÂMİR VE ME'MURLARININ RIZIKLARI BÂBI [44]

Kaadı Şurayh da kaadılık hizmetine karşılık ücret alırdı [45].

Âişe (R) de: Yetîmin vasîsi, işinin ücreti kadar o maldan yer, demiştir.
Ebû Bekr es-Sıddîk ile Umer ibnu'l-Hattâb halîfe

---

43 Umer ibn Abdilazîz'in kaadıda olması lâzımdır dediği bu hasletleri Saîd ibn Mansûr *Sünen*'inde; İbn Sa'd de: *Tabakaat*'ında senedli olarak rivâyet etmişlerdir. Buradaki *"Sûlen"*: İlimden çok sorucu ve araştırıcı sıfatı beşin tamamlayıcısıdır. Çünkü ilmin kemâli ancak suâl ile hâsıl olur, çünkü kendi yanındakinden daha kuvvetli olan, sormakla meydana çıkar.. (Kastallânî).

44 *Rızk*, devlet başkanının müslümânların işlerini yapan kimselere Beytu'l-mâl'den tertîb etmekte olduğu ücrettir. Vâlîler, kumandanlar, tahsîldârlar, zekât me'mûrları ve diğer me'mûrların ücretleri Beytu'l-mâl'den verilir.

45 Kaadı Şurayh, ki o İbnu'l-Hâris ibn Kays en-Nahaî el-Kûfî'dir, Kûfe kaadısıdır. Onu Umer ta'yîn etmişti, Umer'den sonra da Kûfe'de Usmân, Alî ve Haccâc devirlerinde uzun zamân kaadılık etmiştir. Yüzyirmi yaşını geçtikten sonra seksen yılından önce vefât etmiştir. Bunu Abdurrazzâk ile Saîd ibn Mansûr senedli olarak rivâyet etmişlerdir.

seçildiklerinden i'tibâren Beytu'l-mâl'den maâş alıp yemişlerdir [46].

٢٧ــ **حدّثنا** أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى السَّائِبُ ابنُ يَزِيدَ ابنُ أُخْتِ نَمِرٍ أنَّ حُوَيْطِبَ بنَ عبْدِ العُزَّى أخبَرَهُ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ ابنَ السَّعْدِيِّ أخْبَرَهُ أنَّهُ قَدِمَ عَلى عُمَرَ فى خِلافَتِهِ فقال لَهُ عُمَرُ أَلَمْ **أُحَدَّثْ** أنَّكَ تَلِى مِنْ أعْمالِ الناسِ أعْمالاً فإذَا أُعْطِيتَ العُمالَةَ كَرِهْتَها فَقُلْتُ بَلَى فقال عُمَرُ ماتُرِيدُ إلى ذٰلِكَ قُلْتُ إنَّ لِى أفْراسًا وأعْبُدًا وأنا بِخَيْرٍ وأُرِيدُ أنْ تَكُونَ عُمالَتِى صَدَقَةً عَلى المُسْلِمِينَ قال عُمَرُ لاتَفْعَلْ فإنِّى كُنْتُ أرَدْتُ الَّذِى أرَدْتَ فكانَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهِ عليه وسلم يُعْطِينِى العَطاءَ فاقُولُ أعْطِهِ أفْقَرَ إلَيْهِ مِنِّى حَتَّى أعْطانِى مَرَّةً مالاً فَقُلْتُ أعْطِهِ أفْقَرَ إلَيْهِ منِّى فقال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم خُذْهُ فَتَمَوَّلْهُ وتَصَدَّقْ بِهِ فَما جاءَكَ مِنْ هَذَا المالِ وأنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلا سائِلٍ فَخُذْهُ وإلاَّ فَلاَ تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ . وعنِ الزُّهْرِيِّ قال **حدّثنى** سالِمُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ قال سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ كانَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُعْطِينِى العَطَاءَ فأقُولُ أعْطِهِ أفْقَرَ إلَيْهِ مِنِّى حتَّى أعْطانِى مَرَّةً مالاً فَقُلْتُ أعْطِهِ مَنْ هُوَ أفْقَرُ إلَيْهِ مِنِّى فقال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم خُذْهُ فَتَمَوَّلْهُ وتَصَدَّقْ بِهِ فَما جاءَكَ مِنْ هَذَا المالِ وأنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ ولاَ سائِلٍ فَخُذْهُ وما لا فَلاَ تُتْبِعْهُ نَفْسَكَ *

27-..... Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Nemîr'in kızkardeşi oğlu es-Sâib ibnu Yezîd haber verdi ki, ona da Huveytıb ibn Abdiluzzâ haber vermiş, ona da Abdullah ibnu's-Sa'dî şöyle haber vermiştir: Kendisi, halîfeliği zamânında Umer ibnu'l-Hattâb'ın yanına gelmişti. Umer de ona:

— Senin insanların vâlîlik ve hâkimlik gibi birtakım işlerini üzerine almakta olduğun ve çalışmanın ücreti sana verildiğinde bunu almak istemediğin bana haber verilmedi mi? dedi.

O da dedi ki: Ben:

---

46 Âişe'nin bunu "***Velîlerden kim zengin ise*** (yetîmin malından yemekten) ***kaçınsın. Kim de fakîr ise o hâlde örfe göre birşey yesin...***" (en-Nisâ: 6) âyetinin nuzûlü hakkında söylediğini İbn Ebî Şeybe rivâyet etmiştir.

Ebû Bekr es-Sıddîk'ın halîfe seçildiği zamân Beytu'l-mâl'den ücret aldığını, Buhârî Buyû'da, Umer'in de ücret aldığını İbn Ebî Şeybe ile İbn Sa'd sahîh sened ile rivâyet etmişlerdir.

— Evet böyledir, (benim ücrete ihtiyâcım olmadığı için reddettim), dedim.

Bunun üzerine Umer bana:

— Bu redd ile neyi kasdediyorsun? dedi.

Ben de ona:

— Benim birçok beygirlerim ve kölelerim vardır, ben hayırlı ve rahat bir yaşayış içindeyim. Ben bu hizmetlerimin ücretinin müslümânlar üzerine sadaka olmasını arzû ediyorum, dedim.

Umer bana:

— Sen ücreti reddetme işini yapma! Çünkü ben de vaktiyle senin yapmak istediğin işi yapmak istedim. Şöyle ki: Rasûlullah (S) bana, gördüğüm devlet işlerine karşılık Beytu'l-mâl'den atıyyemi verirdi de ben de O'na: Sen bu hissemi benden daha fakîr olan kimselere ver! der idim. Nihâyet bana büyük bir mal daha verdi. Ben yine O'na: (Yâ Rasûlallah!) Sen bunu benden daha muhtâc olanlara ver! dedim. Bunun üzerine Peygamber (S) bana: *"Sen bunu al da kendine mal yap veyâhud sadaka yap! Harîs olmadığın ve isteyicisi de bulunmadığın hâlde sana bu maldan birşey geldiğinde, sen onu al. Böyle kendi gelmeyen ve nefsin kendisine meylettiği bir malın arkasından nefsini ta'kîb ettirme!"* buyurdu.

Ve ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Sâlim ibn Abdillah tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer şöyle demiştir: Ben babam Umer'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) bana devlet hizmetim karşılığı olan atâmı verirdi, ben de O'na:

—Onu benden daha muhtâc olanlara ver! derdim.

Nihâyet bana bir kerre daha mal verdi. Ben yine O'na:

—Bunu benden daha muhtâc olanlara ver! dedim.

Bunun üzerine Peygamber (S) bana:

—*"Sen bunu al da kendine mal yap ve kendin sadaka yap. Kendin harîs olmadığın ve isteyicisi de bulunmadığın hâlde sana bu maldan birşey geldiğinde sen onu al. Böyle kendi gelmeyen ve nefsin kendisine meylettiği bir malın arkasından nefsini ta'kîb ettirme!"* buyurdu [47].

---

47 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîste dört sahâbî birleşmiştir. Bunun Müslim de Zekât'ta birkaç rivâyetini getirmiştir. Müslim'deki bir rivâyette Abdullah'ın oğlu Sâlim: İşte bundan dolayı babam İbn Umer, kimseden birşey istemez ve kendisine verilen bir şeyi de reddetmez idi, demiştir: *Müslim Ter.*, III, 233-234, 110-112 "1045"

١٨ــ بابُ مَنْ قَضَى ولاعَنَ فى المَسْجِدِ ولاَعنَ عُمَرُ عِنْد مِنْبَرِ النبىِّ صلي اللَّهُ عليهِ وسلم وقَضَي شُرَيْحٌ والشَّعْبِىُّ ويَحْيى بنُ يَعْمَرَ فى المَسْجِدِ وقَضَى مَرْوانُ عَلى زَيْدِ بنِ ثابِتٍ باليَمِينِ عِنْدَ المِنْبَرِ وكانَ الحَسَنُ وزُرَارَةُ بنُ أوْ فى يَقْضِيانِ في الرَّحَبَةِ خارِجًا مِنَ المَسْجِدِ

18- MESCİDDE HÜKÜM VEREN VE YİNE MESCİD İÇİNDE LA'NETLEŞME YAPTIRAN KİMSE BÂBI

Umer ibnu'l-Hattâb da Peygamber'in minberi yanında karı-koca arasında la'netleşme yaptırmıştır.

Kaadı Şurayh, Şa'bî ve Yahyâ ibn Ya'mer de mescid içinde hüküm vermişlerdir. Mervân ibnu'l-Hakem de minber yanında Zeyd ibn Sâbit üzerine yemînle hükmetmiştir.

Hasen Basrî ile Basra Kaadısı Zurâretu'bnu Evfâ da mescidin dışındaki geniş sâha içinde hüküm verirlerdi [48].

٢٨ــ حدّثنا عَلِىٌّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيانُ قال الزُّهْرِىُّ عنْ سَهْلِ ابنِ سَعْدٍ قال شَهِدْتُ المُتَلاَعِنَيْنِ وأنا ابنُ خَمْسَ عَشَرَةَ فُرِّقَ بَيْنَهُما *

28-..... Bize Suyfân ibn Uyeyne tahdîs etti. ez-Zuhrî şöyle demiştir: Sehl ibn Sa'd (R):

— Ben onbeş yaşında iken (Uveymir ile Havle bintu Kays'ın) la'netleşmelerinde hazır bulundum; Rasûlullah onların arasını ayırdı, demiştir.

٢٩ــ حدّثنا يَحْيى حدّثنا عبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ أخبرنى ابنُ شِهابٍ عنْ سَهْلٍ أخى بنى ساعِدَةَ أنَّ رجُلاً مِنَ الأنْصارِ جاءَ إلى النبىِّ ﷺ فقال أرَأيْتَ رجُلاً وجَدَ مَعَ امْرَأتِهِ رجُلاً أيَقْتُلُهُ فَتَلاعَنا فى المَسْجِدِ وأنا شاهِدٌ *

29-..... İbn Cureyc haber verip şöyle demiştir: Bana İbn Şihâb, Sâide oğulları'nın kardeşi olan Sehl ibn Sa'd'den şöyle haber ver-

48 Burada uygulamaları bildirilen bu zâtların bu uygulamaları İbn Ebî Şeybe ve diğer hadîsçiler tarafından senedli olarak rivâyet edilmiştir.

di: Ensâr'dan (Uveymir el-Aclânî denen) bir adam Peygamber(S)'e geldi de:

— Karısının berâberinde bir adam bulan kimse hakkında ne dersin? Bu adam onu öldürür mü? diye sordu.

Akabinde bu karı-koca mescidde la'netleşme yaptılar, ben de orada hazır bulundum [49].

١٩ــ بابُ مَنْ حَكَمَ فى المَسْجِدِ حتَّى إذَا أتَى عَلى حَدٍّ أمَرَ أنْ يُخْرَجَ مِنَ المَسْجِدِ فَيُقامَ * وقال عُمَرُ أخْرِجاهُ مِنَ المَسْجِدِ ويُذْكَرُ عنْ عَلِىٍّ نَحْوُهُ

19- MESCİD İÇİNDE HÜKÜM VEREN VE NİHÂYET DÎNÎ CEZÂLARDAN BİR CEZÂ VERMEĞE GELDİĞİNDE, CEZÂYI HAKK EDEN KİMSENİN MESCİDDEN ÇIKARILMASINI EMREDEN KİMSE BÂBI

Umer ibnu'l-Hattâb: Üzerine cezâ gereken kimseyi mescidden dışarıya çıkarınız! demiştir. Alî ibn Ebî Tâlib'den de bunun benzeri bir emir zikrolunur [50].

٣٠ــ حدّثنا يحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ وسَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال أتَى رجُلٌ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهِ عليه وسلم وهْوَ فِي المَسْجِدِ فَنادَاهُ فقال يارسولَ اللَّهِ إنِّى زَنَيْتُ فأعْرَضَ عنْهُ فَلمَّا شَهِدَ عَلى نَفْسِهِ أرْبَعًا قال أبِكَ جُنُونٌ قال لا قال اذْهَبُوا

49 Bu hadîsler daha uzun metinlerle La'netleşme Bölümü'nde geçmişti. Bu hadîslerde mescidde la'netleşme yapmanın cevâzı hükmü vardır. Evlâ olan ise, mescidin bu gibi işlerden korunmasıdır. Bunun gibi bâzı âlimler, mescidde hüküm vermeyi müstehâb görmüşlerdir. Mâlik: Bu kadîm bir iştir, çünkü mescidde kadın, zaîf herkes kaadıya ulaşabilir, evinde olduğu zamân ise perdeleme imkânından dolayı insanların hepsi ona rahatça ulaşamaz, dedi. Bâzı âlimler de mescidde hüküm vermeyi kerîh görmüştür... (Kastallânî).

50 Umer ibnu'l-Hattâb'ın bu emrini İbn Ebî Şeybe ile Abdurrazzâk *Sahîhayn*'ın şartı üzere olan bir senedle rivâyet etmişlerdir. Alî'nin emrini de İbn Ebî Şeybe rivâyet etmiştir.

بِهِ فَارْجُمُوهُ قَالَ ابنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ جَابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كُنْتُ فِيمَنْ رَجَمَهُ بِالْمُصَلَّى رَوَاهُ يُونُسُ وَمَعْمَرٌ وَابنُ جُرَيْجٍ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أَبِي سَلَمَةَ عنْ جَابِرٍ عنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي الرَّجْمِ *

30-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah mescidde iken (Mâiz adındaki) adam geldi de:

— Yâ Rasûlallah, ben zinâ ettim! diye nidâ etti.

Rasûlullah ondan yüz çevirdi. O zât kendi nefsi aleyhine dört kerre zinâ i'tirâfı yapınca, Rasûlullah ona:

— *"Sende delilik var mı?"* diye sordu.

O zât:

— Hayır, bende delilik yoktur, dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Bunu götürün de taşla öldürünüz!"* buyurdu.

İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah'tan işiten kimse haber verip:

— Ben (Bakı' yakınındaki cenâze namâzı kılınan) Musallâ'da onu taşlayan kimselerin içinde idim, dedi.

Bu hadîsi Yûnus ibn Yezîd, Ma'mer ibn Râşid ve İbn Cureyc de ez-Zuhrî'den; o da Ebû Seleme'den; o da Câbir'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere "Recm"de rivâyet etmişlerdir [51].

٢٠ــ بابُ مَوْعِظَةِ الإمامِ لِلْخُصُومِ

20- İMÂMIN DA'VÂ SIRASINDA HASIMLARA ÖĞÜT VERMESİ BÂBI

---

51 Hadîsin daha tafsîlli bir rivâyeti Hudûd'da geçmişti. Bunu Müslim de Hudûd'da "Kendi nefsi aleyhine zinâ iftirâ eden kimse bâbı" başlığında, birbirini tefsîr eden ondan fazla rivâyetini ayrı ayrı sahâbîlerden çok güzel bir tertîble getirmiştir. Bu Ebû Hureyre hadîsi de orada, bâbın ilk hadîsidir. Ondan daha sonra gelen Ebû Saîd hadîsinde şu bilgiler verilmiştir:

Eslem kabîlesinden Mâiz ibn Mâlik denilen biri Rasûlullah'a geldi ve:

— Ben zinâ fiiline düştüm, bana zinâ cezâsı tatbîk et, dedi.

Peygamber onu tekrâr tekrâr reddetti. Sonra kabîlesinden Mâiz'in deli olup olmadığını sordu. Onlar:

— Mâiz'de bir delilik hâli bilmiyoruz. Şu kadar var ki, o bir günâh işlemiştir ve vücûduna cezâ tatbîk edilmesinden başka hiçbir şeyin kendisini bu günâhtan çıkaramayacağına inanmaktadır, dediler.

Mâiz tekrâr Peygamber'in yanına döndü. Peygamber bizlere recm etmemizi buyurdu... (*Müslim Ter.*, V, 267-298, "1691-1698").

٣١ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ هِشامٍ عنْ أبيه عنْ زَيْنَبَ ابْنَةِ أبي سَلَمَةَ عنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضي اللّهُ عنْها أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم قال إنَّما أنا بَشَرٌ وإنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إلَيَّ ولَعَلَّ بَعْضَكُمْ أنْ يَكُونَ ألْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ فأقْضِي نَحْوَ ما أسْمَعُ فَمَنْ قَضَيْتُ لهُ بِحَقِّ أخِيهِ شَيْئًا فَلا يَأْخُذْهُ فإنَّما أقْطَعُ لهُ قِطْعَةً مِنَ النّارِ ۞

31-..... Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da Ümmü Seleme(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Şübhesiz ben de ancak bir insanım. Sizler bana da'vâlarınızı arzediyorsunuz. Belki bâzınız hüccetini diğerinden daha düzgün ifâde etmiş olabilir. Ben de ondan işitmekte olduğuma göre hükmederim. Binâenaleyh ben her kimin kardeşinin hakkı olan birşeyi onun lehine hükmetmiş isem, sakın onu almasın. Ben ona ancak ateşten bir parça hükmedip kesmekteyimdir"* [52].

٢١ــ بابُ الشَّهادَةِ تَكُونُ عِنْدَ الحاكِمِ في ولايَتِهِ القضاءَ أوْ قَبْلَ ذٰلِكَ لِلْخَصْمِ ۞ وقال شُرَيْحٌ القاضِي وسَألَهُ انسانٌ الشَّهادَةَ فقال ائْتِ الأمِيرَ حتّى أشْهَدَ لَكَ . وقال عِكْرِمَةُ قال عُمَرُ لِعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ لَوْ

---

52 Başlığa uygunluğu pek açıktır. Rasûlullah bu eskimez öğüdü bütün hukûkçulara bir düstûr yapmıştır. Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Mezâlim, Hîleleri Terk ve Şehâdetler Kitâbları'nda da geçmişti. Müslim de Kazâ'da getirmişti.

Bundan birçok hükümler alınmıştır:

* Hâkim, Peygamber bile olsa, hâkimin hükmü, aslında harâm olan birşeyi halâl kılmaz, halâl olan birşeyi de harâm kılmaz.

* Hâkim cerh ve ta'dîl husûsunda sırf ilmi ile hükmedebilmektedir.

* ***"Aranızda birbirinizin mallarınızı haksız sebeblerle yemeyin ve kendiniz bilip dururken insanların mallarından bir kısmını günâhla yemeniz için onları hâkimlere aktarma etmeyin"*** (el-Bakara: 188) âyetinin güzel bir tefsîri olup, ma'nâsından: "Lisân talâkat ve açıklığı ile hüccet getirerek hüküm kazanmakla, Allah'ın harâm kıldığı birşey halâl olmaz" hükmü alınabilir...

* Bu hadîs, Peygamber'in kendi ictihâdı ile hüküm verebildiğini de gösterir.

* Her müctehidin ictihâdında isâbet etmediği mes'eleler bulunduğu da sâbit olmaktadır.

* *"Belîğ sözleri doğru zannederek onun lehine hükmedebilirim"* kavlinden, zann ile amelin cevâzı da bundan alınabilir.

رَأَيْتَ رَجُلاً عَلى حَدٍّ زِنًا أَوْ سَرِقَةٍ وأَنْتَ أَمِيرٌ فقال شَهادَتُكَ شَهادَةُ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ قال صَدَقْتَ قال عُمَرُ لَوْ لا أَنْ يَقُولَ النَّاسُ زادَ عُمَرُ فى كِتابِ اللَّهِ لَكَتَبْتُ آيَةَ الرَّجْمِ بِيَدِي وأَقَرَّ ما عِزٌّ عِنْدَ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم بِالزِّنا أَرْبَعًا فأَمَرَ بِرَجْمِهِ ولَمْ يُذْكَرْ أَنَّ النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم أَشْهَدَ مَنْ حَضَرَهُ : وقال حَمَّادٌ إِذَا أَقَرَّ مَرَّةً عِنْدَ الحاكِمِ رُجِمَ وقال الحَكَمُ أَرْبَعًا

21- KAADILIĞI ÜZERİNE ALMASI ZAMÂNINDA YÂHUD ÜZERİNE ALMADAN ÖNCE İKİ HASIMDAN BİRİSİ İÇİN BU HÂKİMİN HUZÛRUNDA OLACAK OLAN ŞÂHİDLİĞİN HÜKMÜ NEDİR? BÂBI

(Yânî bu hâkim o adam lehine hasmı aleyhine, bunu kendisinin daha önceki bilgisiyle, hüküm verir mi yâhud o adam için başka bir hâkim huzûrunda şâhidlik mi yapar?)

Bir insan,herhangi birşey üzerinde bilmekte olduğu şâhidliğini Kaadı Şurayh'tan istedi de, Kaadı Şurayh, ona: Emîre, yânî Umer'e git de ben senin için onun huzûrunda şâhidlik yapayım, dedi (de kendi bilgisiyle hükmetmedi) [53].

İbn Abbâs'ın âzâdlısı İkrime şöyle dedi:
Umer ibnu'l-Hattâb, Abdurrahmân ibn Avf'a:
— Görüşün nedir, bana haber ver: Sen emîr olduğun hâlde, bir adamı bir zinâ suçu yâhud bir hırsızlık suçu üzerinde görsen, o kimseye kendi bilgin ile hadd uygular mısın? diye sordu.
(Abdurrahmân: Hayır, nihâyet benden başka biri de berâberimde şehâdet eder, dedi.)

Bunun üzerine Umer, Abdurrahmân'a:
— Senin şehâdetin, müslümânlardan herhangibirinin şâhidliğinden ibârettir, dedi.
Abdurrahmân:
— Evet, doğru söyledin, dedi.
Umer (Recm Âyeti'ni sırf kendi bilgisiyle Mushaf'a katmamasının illetini açıklayarak):

---

53 Bunu Sufyân es-Sevrî *Câmi*'inde senediyle Abdullah ibn Şubrume'den; o da eş-Şa'bî'den olmak üzere rivâyet etmiştir.

— Eğer insanların 'Umer, Allah'ın Kitâbı'nda artırma yaptı!' demeleri olmasaydı, ben muhakkak recm âyetini kendi elimle Mushaf'a yazardım, dedi [54]. Umer devâmla: Mâiz,Peygamber'in huzûrunda dört kerre, zinâ ettiğini i'tirâf etti de, bunun üzerine Peygamber -onun yanındaki kimseleri Mâiz üzerine şâhid yaptığı zikrolunmadığı halde- onun recmedilmesini emretmiştir [55].

Kûfe fakîhı Hammâd ibn Ebî Süleymân: Zinâ edici kimse hâkim huzûrunda bir kerre zinâ ettiğini ikrâr ederse (beyyine ve dört ikrârı olmadan) recm olunur, demiştir.

Kûfe fakîhı Hakem ibnu Uteybe de: Dört kerre i'tirâf etmedikçe recm olunmaz, demiştir [56].

٣٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ يَحْيى عنْ عُمَرَ بنِ كَثِيرٍ عنْ أبى مُحَمَّدٍ مَوْلَى أبى قَتادَةَ أنَّ أبا قَتادَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ مَنْ لهُ بَيِّنَةٌ عَلى قَتِيلٍ قَتَلَهُ فَلَهُ سَلَبُهُ فقُمْتُ لأَلْتَمِسَ بَيِّنَةً عَلى قَتِيلٍ فَلَمْ أرَ أحَدًا يَشْهَدُ لِى فَجَلَسْتُ ثُمَّ بَدالِى فَذَكَرْتُ أمْرَهُ إلى رسولِ اللَّهِ ﷺ فقال رَجُلٌ مِنْ جُلَسائِهِ سِلاحُ هٰذَا القَتِيلِ الَّذِى يَذْكُرُ عِنْدِي قال فأرْضِهِ مِنْهُ فقال أبو بَكْرٍ كلاَّ لا يُعْطِهِ أُصَيْبِغَ مِنْ قُرَيْشٍ ويَدَعَ أسَدًا مِنْ أُسْدِ اللَّهِ يُقاتِلُ عنِ اللَّهِ ورَسُولِهِ قال فأمَرَ رسولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فأدَّاهُ إلَىَّ فاشْتَرَيْتُ مِنْهُ خِرافًا فَكانَ أوَّلَ مالٍ تَأثَّلْتُهُ قال لِى عَبْدُ اللَّهِ عنِ اللَّيْثِ فَقامَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم

---

54 Bunu da Sufyân es-Sevrî rivâyet etti. Umer bununla kötü hâkimlerin kendi istedikleri lehine hüküm vermekte kendi bilgilerini ileri sürmeye bir yol bulmamaları için, vesîleleri kesmek için yapmadığına işâret etmiştir. Hâlbuki Umer'in yanında recm âyeti hakkında sağlam bir şehâdet vardı. "Recm âyeti" sözü ile kasdedilen, Kur'ân olma şartlarını hâiz olmadığı için Mushaf'a girmeyen, fakat sünnette sâbit olan şu ifâdelerdir: "اَلشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيَا فَرْجُمُوهُمَا اَلْبَتَّةَ نَكَالاً مِنَ اللهِ والله عَزِيزٌ حَكِيمٌ = *Yaşlı bir erkek ve yaşlı bir kadın zinâ ederlerse, bunları Allah'tan bir tenkîl olmak üzere mutlakaa taşlayın. Allah azîzdir, hakîmdir*".

55 Bununla Rasûlullah'ın Mâiz üzerine recm ile hükmetmesi, Mâiz'in kendi i'tirâfı ile olup etrafındaki kimselerin şehâdetleriyle olmadığına işâret etmiş oluyor.

56 Bu iki görüşü İbn Ebî Şeybe, eş-Şa'bî yolundan rivâyet etmiştir.

فأدَّاهُ إلَيَّ وقال أهْلُ الحِجازِ الحاكِمُ لا يَقْضِى بِعِلْمِهِ شَهِدَ بِذٰلِكَ فِي ولا يَتِهِ أوْ قَبْلَها ولَوْ أقَرَّ خَصْمٌ عِنْدَهُ لآخَرَ بِحَقٍّ فى مَجْلِسِ القَضاءِ فإنَّهُ لا يَقْضِي عَلَيْهِ فى قَوْلِ بَعْضِهِمْ حتَّى يَدْعُوَ بِشاهِدَيْنِ فَيُحْضِرَهُما إقْرارَهُ . وقال بَعْضُ أهْلِ العِراقِ ما سَمِعَ أوْ رآهُ فى مَجْلِسِ القَضاءِ قَضٰي بِهِ وما كانَ فى غَيْرِهِ لَمْ يَقْضِ إلاَّ بِشاهِدَيْنِ وقال آخَرُونَ مِنْهُمْ بَلْ يَقْضِى بِهِ لأنَّهُ مُؤْتَمَنٌ وإنَّما يُرادُ مِنَ الشَّهادَةِ مَعْرِفَةُ الحَقِّ فَعِلْمُهُ أكْثَرُ مِنَ الشَّهادَةِ وقال بَعْضُهُمْ يَقْضِى بِعِلْمِهِ فى الأمْوالِ ولا يَقْضى فى غَيْرِها : وقال القاسِمُ لاينْبَغِى لِلْحاكِمِ أنْ يُمْضِيَ قَضاءً بِعِلْمِهِ دُونَ عِلْمِ غَيْرِهِ مَعَ أنَّ عِلْمَهُ أكْثَرُ مِنْ شَهادَةِ غَيْرِهِ ولٰكِنَّ فِيهِ تَعَرُّضًا لِتُهَمَةِ نَفْسِهِ عِنْدَ المُسْلِمِينَ وإيقاعًا لَهُمْ فى الظُّنُونِ وقَدْ كَرِهَ النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم الظَّنَّ فقال إنَّما هٰذِهِ صَفِيَّةُ *

32-..... Bize el-Leys, Yahyâ ibn Saîd'den; o da Amr ibn Kesîr'den; o da Ebû Katâde'nin âzâdlısı Ebû Muhammed'den tahdîs etti ki, Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Huneyn günü:

— *"Her kim bir düşman öldürür ve öldürdüğüne dâir beyyinesi de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silâh ve diğer eşyâları onundur!"* buyurdu.

Bunun üzerine ben öldürmüş olduğum maktül için bir beyyine, bir şâhid aramağa kalktım. Fakat benim için onu öldürdüğüme şâhidlik yapacak hiçbir kimse bulamadım. Bunun üzerine oturdum. Sonra bende şu hâl meydana geldi: Ben o sırada bir adamın Rasûlullah'a sözünü hatırladım. Onun meclisinde oturanlardan bir adam (Esved ibn Huzâî el-Eslemî):

— Şu Ebû Katâde'nin zikretmekte olduğu maktülün silâhları benim yanımdadır.

Râvî dedi ki: O adam, Rasûlullah'a:

— Ebû Katâde'yi o maktülün silâhları yerine başka şeyler ile râzı kıl! dedi.

Bunun üzerine Ebû Bekr:

— Hayır bu olmaz! Peygamber, Allah ve Rasûlü yolunda mukaatele eden bir arslanı bırakıp da, onun payını Kureyş'ten küçük bir çakala vermez! dedi.

Ebû Katâde dedi ki: Bunun üzerine Raşûlullah (S), o maktülün silâh ve eşyâları yanında bulunmakta olan adama emretti de, o da

bu silâh ve eşyâları bana teslîm etti. Ben de onları sattım da bedeliyle bir bustân satın aldım. İşte bu bustân, benim aslına mâlik olduğum ilk maldır.

Buhârî şöyle dedi: el-Leys ibn Sa'd'ın kâtibi olan Abdullah ibn Sâlih bana el-Leys'ten olmak üzere şöyle dedi: Ebû Katâde: Peygamber (S) ayağa kalktı da o maktülün silâh ve eşyâlarını bana teslîm etti, demiştir [57].

Hicâz ehli (yânî Mâlik ve bu husûsta ona uyanlar): Hâkim, hâkimliği üzerine aldığı zamân yâhud daha önceden birşeye şâhid olup da bilmekte olduğu ilmiyle hüküm veremez. Eğer bir hasım, hâkimin yanında hüküm verme meclisinde diğer bir kimse lehine bir hakk ikrâr eylese, bâzı fakîhlerin görüşünde o hâkim bunun üzerine hüküm veremez. Ancak o hâkim ayrıca iki şâhid çağırır ve onları mahkemede bu hasmın ikrârında hazır bulundurmak sûretiyle hükmeder, dediler.

Bâzı Irâk ehli de (Ebû Hanîfe ve tâbi'leri) şöyle dedi: Kaadı, hüküm meclisinde işittiği yâhud gördüğü şeyle hükmeder; hüküm meclisi dışında olan şeylerle o husûsta hüküm vermez, ancak ikrârında hazır bulunduracağı iki şâhidin şehâdetiyle hükmeder.

Irak ehlinden diğer bâzıları da (Ebû Yûsuf ve ona tâbi' olanlar): Hâkim, iki şâhid olmadan da hükmeder, çünkü hâkim i'timâd edilip güvenilmiş bir kimsedir. Çünkü şehâdetten murâd edilen, ancak hakkı bilmektir. Hâkimin ilmi ise şehâdetten daha çoktur! dediler.

Irak ehlinin bâzısı da: Hâkim, mallar husûsunda kendi ilmi ile hüküm verir, fakat mallar dışındaki da'vâlarda (meselâ bir adamı zinâ ederken görse, bunu huzûrunda şehâdetle beyyine olmadıkça) kendi ilmi ile hükmedemez, dediler. (Bu, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'tan nakledilmiştir.)

el-Kaasım ibn Muhammed ibn Ebî Bekr de şöyle demiştir: Hâkim için başkasının ilmi olmaksızın sırf kendi ilmi ile bir hüküm verip infâz etmesi olamaz, kendi ilmi başkasının şehâdetinden daha çok olmakla berâber (bu doğru olmaz). Çünkü beyyinesiz olarak sırf kendi ilmiyle hüküm vermekte müslümânlar katında kendi nefsini töhmete atmak ve onların gönüllerine fâsid zannlar düşürmek vardır. Peygamber (S) de zannı kerîh görmüş de (gelecek hadîste): *"Bu kadın ancak Safiyye'dir"* buyurmuştur.

---

57 Bunun birer rivâyeti Buyû', Humus ve Mağâzî'de "Huneyn gazvesi"nde geçti. Müslim de bunu Cihâd ve Siyer'de, "Düşmân öldüren mücâhidin, öldürdüğü kimsenin silâh ve eşyâlarına hakk kazanması bâbı"nda, "1751" rakamı ile getirmiştir: *Müslim Ter.*, V, 351-352.

٣٣ــ حدّثنا عَبْدُ العَزيز بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ سعْدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عَلِيِّ بنِ حُسَيْنٍ أنَّ النبيَّ ﷺ أتَتْهُ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ فَلمَّا رَجَعَتِ انْطَلَقَ مَعَها فَمَرَّ بِهِ رَجُلانِ مِنَ الأنْصارِ فَدَعاهُما فقال إنَّما هِيَ صَفِيَّةُ قالا سُبْحانَ اللَّهِ قال إنَّ الشَّيْطانَ يَجْرِى مِنِ ابنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ . رَواهُ شُعَيْبٌ وابنُ مُسافِرٍ وَابنُ أبى عَتِيقٍ وإسْحٰقُ بنُ يَحْيٰى عن الزُّهْرِيِّ عنْ عَلِيٍّ يَعْنِى ابنَ حُسَيْنٍ عنْ صَفِيَّةَ عن النبيِّ ﷺ *

33-..... Bize İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Alî ibn Hüseyin Zeynelâbidîn'den tahdîs etti ki, Safiyye bintu Huyey (R), Peygamber (S) i'tikâf yerinde iken O'nun yanına ziyârete gelmişti. Safiyye geriye döneceği zamân Peygamber de onunla berâber kapıya kadar yürümüş, tam bu sırada Ensâr'dan iki kişi yanından geçmiş, Peygamber onları çağırmış da:

— *"Yanımdaki bu kadın Safiyye bintu Huyey'dir"* buyurmuş.

Bu iki Ensârî zât:

— ***Subhânallah*** = Biz Allah'ı tenzîh ederiz (Rasûlü'nü lâyık olmayan bir harekette bulunmaktan tenzîh ederiz)! dediler.

Peygamber onlara:

— *"Şübhesiz ki şeytân, Âdem oğlu'nun vücûdunda kan dolaşması gibi akıp dolaşmaktadır!"* buyurdu [58].

Bu hadîsi Şuayb, İbnu Musâfir, İbnu Ebî Atîk, İshâk ibnu Yahyâ topluluğu da ez-Zuhrî'den; o da Alî'den, yânî Hüseyin'in oğlundan; o da Safiyye'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivâyet etmişlerdir.

٢٢ــ بابُ أمْرِ الوَالِى إذَا وجَّهَ أمِيرَيْنِ إلى مَوْضِعٍ أنْ يَتَطاوَعا ولا يَتَعاصَيا

58 Bu hadîsin daha uzun birer rivâyeti İ'tikâf'ta ve İblîs'in sıfatı'nda geçmişti. Buhârî bunu burada bundan evvel getirdiği *"Bu kadın ancak Safiyye'dir"* haberini beyân olarak getirmişir.

Safiyye hadîsini kendi bilgisiyle hüküm vermeye delîl getirme yönü şudur: Peygamber, Ensârî iki kişinin gönlüne şeytân vesvesesinden herhangibirşey düşmesini kerîh görünce, ismetiyle berâber kendisinde töhmet olmamasını gözetmesi, başkalarından da töhmet olmamasını gözetmeyi gerekli kılmış olmasıdır (Kastallânî).

22- VÂLÎ, BİR YERE İKİ KUMANDAN GÖNDERDİĞİ ZAMÂN ONLARA BİRBİRLERİNE İTÂAT ETMELERİNİ VE BİRBİRLERİNE ÖFKELENİP İSYÂN ETMEMELERİNİ EMRETMESİ BÂBI

٣٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّار حدّثنا العَقَدِيُّ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ سَعِيدِ ابنِ أبى بُرْدَةَ قال سَمِعْتُ أبى قال بَعَثَ النبىُّ صلى اللّه عليه وسلم أبى ومُعاذَ بنَ جَبَلٍ إلى اليَمَنِ فقال يَسِّرا ولا تُعَسِّرا وبَشِّرا ولا تُنَفِّرا وتَطاوَعا فقال لهُ أبو مُوسٰى إنَّهُ يُصْنَعُ بِأرْضِنا البِتْعُ فقال كُلُّ مُسْكِرٍ حَرامٌ . وقال النَّضْرُ وأبو داوُدَ ويَزِيدُ بنُ هٰرُونَ ووَكِيعٌ عنْ شُعْبَةَ عنْ سَعِيدٍ عنْ أبِيهِ عنْ جَدِّهِ عنِ النبىِّ ﷺ *

34-..... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Saîd ibn Ebî Burde şöyle demiştir: Ben babam Ebû Burde Âmir ibn Abdillah'tan işittim, o şöyle dedi: Peygamber (S) babam Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile Muâz ibn Cebel'i Yemen'in birer tarafına vazîfe ile gönderip, onlara:

— *"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyip sevindirin, nefret ettirmeyin ve birbirinize hükümde uygunluk gösterin!"* diye emretmiştir.

Ebû Mûsâ Peygamber'e:

— Bizim Yemen arâzîmizde "Biti"' denilen baldan bir içki yapılır! diye sormuş.

Peygamber (S):

— *"Sarhoşluk verici her içki harâmdır!"* düstûrunu bildirmiştir [59].

Nadr ibn Şumeyl el-Mâzinî, Ebû Dâvûd Süleymân ibn Dâvûd et-Tayâlisî, Yezîd ibnu Hârûn, Veki' ibnu'l-Cerrâh, bunların dördü de Şu'be'den; o da Saîd'den; o da babası Ebû Burde'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bu hadîsi söylemişlerdir.

٢٣ــ بابُ إجابَةِ الحاكِمِ الدَّعْوَةَ .

59 Bu hadîsin uzun bir rivâyeti Mağâzî Kitâbı'nın sonlarında geçmişti. Peygamber bu büyük ve Yemenli iki sahâbîyi, Yemen'in ayrı iki büyük kıt'asına vâlî olarak göndermiş ve onlara verdiği ta'lîmâtta ebediyyen eskimeyecek idârecilik ve öğreticilik düstûrlarını öğretmiştir. Buna birbirlerinize uygun hükümde bulunun ve birbirinize aykırı hükümde bulunmayın. Çünkü ihtilâfınız, tab'alarınızın ihtilâfına götürür ve bu takdîrde aranızda düşmanlık ve muhârebe olur buyurmuştur. Bir de Yüce Allah'ın *"Dîn işlerinde üzerine hiçbir güçlük de yüklemedi..."* (el-Hacc: 78) buyurduğu gibi, müsâmahalı Hanîf Dîni işlerinde hiçbir darlık ve zorluk olmamasında emir buyurmuştur (Kastallânî).

وقَدْ أجابَ عُثْمانُ عَبْدًا لِلْمُغِيرَةِ بنِ شُعْبَةَ

23- HÂKİMİN (DÜĞÜN İÇİN OLAN) DA'VETE İCÂBET ETMESİ BÂBI

Usmân ibn Affân (R), Mugîre ibn Şu'be'nin bir kölesinin da'vetine icâbet etmiştir.

٣٥ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيٰى بنُ سَعِيدٍ عنْ سُفْيانَ **حدّثني** مَنْصُورٌ عنْ أبِي وائِلٍ عنْ أبِي مُوسٰى عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم قال فُكُّوا العانِيَ وأجِيبُوا الدَّاعِيَ *

35-..... Bana Mansûr, Ebû Vâil'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'ârî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(Kâfirlerin ellerindeki) *esîrleri kurtarın ve yapılan düğün ve yemek da'vetlerine de icâbet eyleyin*" buyurmuştur [60].

٢٤ــ بابُ هَدايا العُمَّالِ

24- DEVLET ÂMİR VE ME'MÛRLARINA VERİLEN HEDİYELER(İN HÜKMÜ) BÂBI

٣٦ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ **حدّثنا** سُفْيانُ عنِ الزُّهْرِيِّ أنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ أخبرنا أبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ قال اسْتَعْمَلَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم رَجُلاً مِنْ بَنِي أسَدٍ يُقَالُ لهُ ابنُ الأُتَبِيَّةِ عَلى صَدَقَةٍ فَلَمَّا قَدِمَ قال هٰذَا لَكُمْ وهٰذَا أُهْدِيَ لِي فقامَ النبيُّ ﷺ عَلى المِنْبَرِ قال سُفْيانُ أيْضًا فَصَعِدَ المِنْبَرَ فَحَمِدَ اللّٰهَ وأثْنٰى عَلَيْهِ ثُمَّ قال ما بالُ العامِلِ نَبْعَثُهُ فَيَاْتِي يَقُولُ هٰذَا لَكَ وهٰذَا لِي فَهَلاَّ جَلَسَ فِي بَيْتِ أبِيهِ وأُمِّهِ فَيَنْظُرُ أيُهْدٰى لهُ أمْ لا والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لا يَاْتِي بشَيْءٍ إلاَّ جاءَ بِهِ يَوْمَ القِيامَةِ يَحْمِلُهُ عَلى رَقَبَتِهِ إنْ كان بَعِيرًا لَهُ رُغاءٌ أوْ بَقَرَةً لَها خُوارٌ أوْ شاةً تَيْعَرُ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حتى رأيْنا عُفْرَتَيْ إبْطَيْهِ ألا هَلْ بَلَّغْتُ ثَلاثًا : قال

60 Hadîsin başlığa delâleti açıktır. Bâzı hukûkçular, hâkimin düğün da'vetlerinden başka olan yemek da'vetlerine icâbetini mahzûrlu görmüşlerdir.

سُفْيانُ قَصَّهُ عَلَيْنا الزُّهْرِيُّ وزادَ هِشامٌ عنْ أبِيهِ عنْ أبِي حُمَيْدٍ قال سَمِعَ أُذُنايَ وأبْصَرَتْهُ عَيْنِي وسَلُوا زَيْدَ بنَ ثابِتٍ فإنَّهُ سَمِعَهُ مَعِي ولَمْ يَقُلِ الزُّهْرِيُّ سَمِعَ أُذُنِي * خُوارٌ صَوْتٌ والجُؤَارُ مِنْ تَجْأرُونَ كَصَوْتِ البَقَرَةِ *

36-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, ez-Zuhrî, Urve'den işitmiştir. Bize Ebû Humeyd es-Sâidî (R) haber verip şöyle dedi: Peygamber (S) Esed oğulları'ndan İbnu'l-Utbiyye denilen bir adamı Suleym oğulları zekâtını toplamak üzere me'mûr ta'yîn etti. Bu adam zekât malını alıp geldiğinde:

— (Yâ Rasûlallah!) Bu sizin zekât malınızdır, bu da bana hediye verilmiştir! dedi.

Bunun üzerine Peygamber minber üstünde ayağa kalkıp bir hutbe yaptı.

Sufyân ibn Uyeyne yine şöyle dedi: Peygamber minbere çıktı da Allah'a hamd ve yakışan sıfatlarla övdü, bundan sonra şöyle buyurdu:

— *"Birtakım devlet me'mûrunun hâli nedir ki, ben onu bir me'mûriyet üzerine gönderiyorum da, o akabinde geliyor ve 'Şu sizin malınızdır, şu da bana âid maldır' diyerek, kendisine bir pay ayırıyor? Bu adam* (bir mal me'mûru olmayıp da) *babasının yâhud anasının evinde otursaydı da o zamân kendisine hediye verilir miydi yâhud verilmez miydi baksaydı ya! Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, zekât âmillerinden herhangibir kişi Beytu'l-mâl'den haksız olarak birşey alırsa, kıyâmet gününde muhakkak o kimse çaldığı malı boynuna yüklenerek haşrolup gelecektir: Çaldığı hayvan deve ise omuzunda musîbetli develer gibi inliyerek; eğer sığır ise omuz kökünde avaz avaz bağırarak; koyun ise şiddetle feryâd ederek Arasât meydanına getirilecektir!"* buyurdu.

Sonra Rasûlullah ellerini, biz O'nun koltuk altlarının kırmızıya karışık beyaz rengini görünceye kadar kaldırdı ve üç defa:

— *"Yâ Rabb! Emirlerini teblîğ ettim mi? Emirlerini teblîğ ettim mi? Emirlerini teblîğ ettim mi?"* diye sordu.

Sufyân ibn Uyeyne geçen senedle şöyle dedi: Bu hadîsi bize ez-Zuhrî kıssa edip anlattı. Ve Hişâm da babası Urve'den şunu ziyâde etti: Ebû Humeyd (R): Ben bu hadîsi Rasûlullah'tan dinlerken iki kulağım işitti, kendisini de bunu söylerken iki gözüm gördü. Sizler bunu Zeyd ibn Sâbit'e de sorunuz. Çünkü o da benimle berâber bu konuşmayı işitmiştir, dedi.

ez-Zuhrî: "İki kulağım işitti" dememiştir.

Buhârî şöyle dedi: "Huvâr", "Savt" demektir. "el-Cuâru", sığırın sesi gibi "Tec'erûne(= Böğürüyorlar)" ma'nâsındandır [61].

٢٥ــ بابُ اسْتِقْضاءِ المَوالِى واسْتِعْمالِهِمْ

25- KÖLELERİN KAZÂ VE HÂKİMLİK VAZÎFELERİNE TA'YÎN OLUNMALARI VE MEMLEKETLER ÜZERİNE VÂLÎ VE KUMANDAN YAPILMALARI BÂBI

٣٧ــ حدّثنا عثمانُ بنُ صالِحٍ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ وهْب أخبرنى ابنُ جُرَيْجٍ أنَّ نافِعًا أخبَرَهُ أنَّ ابنَ عُمَر رضى اللَّهُ عنهما أخبَرَهُ قال كانَ سالِمٌ مَوْلَى أبى حُذَيْفَةَ يَؤُمُّ المُهاجِرِينَ الأوَّلِينَ وأصْحابَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى مَسْجِدِ قُباءٍ فِيهِمْ أبو بَكْرٍ وعُمَرُ وأبو سَلَمَةَ وزَيْدٌ وعامِرُ ابنُ رَبِيعَةَ *

37-..... Bize İbnu Cureyc haber verdi. Ona da Nâfi' haber verdi. Ona da İbn Umer (R) haber verip şöyle demiştir: Ebû Huzeyfe'nin kölesi Sâlim, Medîne'ye ilk hicret etmiş olan Muhâcirler'e ve Peygamber'in sahâbîlerine Kubâ Mescidi'nde imâmlık eder idi. Bu cemâatin içinde Ebû Bekr es-Sıddîk, Umer ibnu'l-Hattâb, (Mü'minlerin annesi Ümmü Seleme'nin Peygamber'den önceki kocası) Ebû Seleme ibn Abdi'l-Esed el-Mahzûmî, Zeyd ibn Hârise -yâhud: İlk Muhâcirler'den Zeyd ibnu'l-Hattâb el-Adevî- ve Âmir ibnu Rabîa el-Anezî vardı [62].

---

61 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bu hadîsin birer rivâyeti Zekât'ta, Yûsuf ibn Mûsâ'dan; Cumua'da ve Nuzûr'da Ebû'l-Yemân'dan; Hibe'de Abdullah ibn Muhammed'den ve Hîleleri Terk'te de Ubeyd ibn İsmâîl'den olmak üzere geçmişti. Müslim de bunu Mağâzî'de, Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe ve diğerlerinden getirmişti.. (Aynî).

Bu hadîste devlet âmir ve me'mûrlarına hediye verilen şeylerin ve sultâna saltanatı sebebiyle verilen şeylerin Beytu'l-mâle âid olacağı, ancak imâmın, kendisine hediye kabûl etmesini mübâh kılmış olduğu kimsenin hediyesi kendisine âid olur (Kastallânî).

62 Başlığa uygunluğu Ebû Huzeyfe'nin kölesi olan Sâlim'in imâmlığıdır. O, zikrolunan hürlere o mescidde imâmlık yapmıştır. Kendisi Kur'ân'ı çok iyi ezberleyip çok güzel okuyan en başta gelen hâfızlardan idi.

Namâz Kitâbı'nda "Kölelerin imâmlığı bâbı"nda buna yakın bir hadîs geçti, fakat orada Ebû Bekr'i zikretmedi. Burada Ebû Bekr'i açıkça söylemesi müşkil görüldü. Çünkü Medîne'ye gelmesinden önce Ebû Bekr, Peygamber'in refîk idi. Öyleyse onu onların içinde nasıl zikretti? Beyhakî buna şöyle cevâb verdi

٢٦ــ بابُ العُرَفاءِ لِلنَّاسِ

26- İNSANLARIN SİYÂSET İŞLERİNİ ÜZERLERİNE ALAN VE ONLARIN BU İŞLERİNİ KORUYUP TEDBÎR EDEN ARÎF YÂNÎ İŞBİLİR KİŞİLER BÂBI [63]

٣٨ــ **حدّثنا** إسْماعِيلُ بنُ أبى أُوَيْسٍ **حدّثنى** إسْماعِيلُ بنُ إبْراهِيمَ عنْ عَمِّهِ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ قال ابنُ شهابٍ **حدّثنى** عرْوَةُ بن الزبَيْرِ أنَّ مَرْوَانَ بنَ الحَكَمِ والمِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ أخبراهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال حِينَ أذِنَ لهُمُ المُسْلِمُونَ فى عِتْقِ سَبْيِ هَوازِنَ فقال إنِّى لاأدْرِى مَنْ أذِنَ مِنْكُمْ مِمَّنْ لَمْ يَأذَنْ فارْجِعُوا حتَّى يَرْفَعَ إلَيْنا عُرَفاؤكُمْ أمْرَكُمْ فرَجَعَ النَّاسُ فكَلَّمَهُمْ عُرَفاؤُهُمْ فرَجَعُوا إلى رسولِ اللَّهِ ﷺ فأخْبَرُوهُ أنَّ النَّاسَ قَدْ طَيَّبُوا وأذِنُوا *

Sâlim'in, Peygamber'in Medîne'ye gelmesinden ve Ebû Eyyûb'un evine konmasından sonra da namâz kıldırmağa devâm etmesi ihtimâli vardır...

Enes'ten: Peygamber (S) *"Üzerinize başı kuru kara üzüm tânesi gibi olan bir Habeşli köle de devlet âmiri ve me'mûru ta'yîn edilmiş olsa, onu dinleyiniz ve itâat ediniz"* buyurmuştur. Bu hadîsin namâz ile ilgisi kendisine me'mûriyet havâle olunan emîr, vâlî gibi kimselerin namâzlarda imâm olmaları sünnet gereği olmasıdır. Kölenin emîrlik ve vâlîliği sahîh olunca, arkasında namâz kılmak da sahîh olmak lâzım gelir. Bu hadîsi Buhârî abd ile mevlânın, zinâ çocuğunun, bedevînin, bulûğa varmamış çocuğun imâmetleri hakkında zikretmiştir... Abd'ın, zinâ çocuğunun, bedevînin imâmetleri cumhûra göre sahîhtir. Yalnız İmâm Mâlik: "Köle olan hürlere imâm olamaz" demiştir. Şu kadar ki, içinde okuyucu bulunmazsa, cumuadan mâada namâzlarda abde iktidâ edilebilir. Çünkü cumua abde vâcib değildir, der... (*Tecrîd Ter.*, II, 542 "401").

63 Başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunun bâzı rivâyetlerini Vekâlet, Humus, Mağâzî, Itk, Hibe Kitâbları'nda da getirmiş ve oralardaki bâblara delîl olan yönleri gösterilmişti. Burada ise her kabîlenin haklarını koruyan, idâresini, siyâset işlerini tedbîr edip çeviren işbilir arîfleri olduğu, Rasûlullah'ın bütün ferdlerde değil, ancak kabîlelerin bu arîf kişileri aracılığı ile halkın isteklerini öğrendiği ve bunların toplulukların sevk ve idâresinde gerekli olduğu husûsları öğrenilmiş oluyor.

Lugatte şu bilgiler verilmiştir: *Arîf,* emîr vezninde "Ma'rîfe"den vasıftır ki "Bilgiç" ta'bîr olunan kimseye denir ve kendi kavminin ricâl, ahvâl ve fiillerini bilmeğe muayyen ve muhassas olan kimseye denir. Cem'i *"Urafâ"* gelir... Ve bir kavmin reîsine denir, riyâsette bilindiği içün. Bir kavle göre kavmin nakîbine denir ki, pâyesi reîsten aşağı olur, kavmin işlerini ve maslahatlarını o bakıp yürütür ve gereken mühim işlerde reîse mürâcaat eder, kavmin söz sâhibi kethudâsı olacaktır... Şârih der ki, Arab kaaidesi üzere sergerdeleri ki, emîrdir, ondan aşağıca kârgüzârlarına *"Nakîb"* ve *"Menkeb"* ve ondan aşağıcasına *"Arîf"* denir... *(Kaamûs Ter.)*

38-..... İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr tahdîs etti ki, ona da Mervân ibnu'l-Hakem ile Mısver ibn Mahrame (R) şöyle haber vermişlerdir: Rasûlullah (S), müslümânlar Hevâzin esîrlerinin hürriyete kavuşturulması husûsunda kendilerine izin verdikleri zamân:

— *"Şimdi ben sizden esîrlerini vermeye rızâsı olan kimseleri, rızâsı olmayanlardan bilemiyorum. Haydi sizler gidiniz de sizin muvâfakat emirlerinizi bize işbilir arîfleriniz, nakîbleriniz yükseltip arzetsinler"* buyurdu.

Bunun üzerine insanlar yerlerine çekildiler. Kabîlelerin arîfleri, kabîleleri halklarıyla konuştular. Sonra da Rasûlullah'a gelip herbiri kavminin esîrlerini geri vermekten memnûn olduklarını ve Rasûlullah'a esîrleri hürriyete kavuşturmak husûsunda izin verdiklerini bildirdiler [64].

٢٧ــ بابُ مايُكْرَهُ مِنْ ثَناءِ السُّلْطانِ وإذَا خَرَجَ قال غَيْرَ ذَلِكَ

27- BİR KİMSENİN SULTÂNIN HUZÛRUNDA SULTÂNI MEDHETMESİ, ORADAN ÇIKTIĞINDA DA BUNUN ZIDDINI SÖYLEMESİNİN ÇİRKİN OLMASI BÂBI

٣٩ ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا عاصِمُ بنُ مُحَمَّدِ بنِ زَيْدِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ عُمَرَ عنْ أبِيهِ قال أُناسٌ لابنِ عُمَرَ إنَّا نَدْخُلُ عَلى سُلْطانِنا فَنَقُولُ لَهُمْ خِلافَ ما نَتكَلَّمُ إذَا خَرَجْنا مِنْ عِنْدِهِمْ قال كُنَّا نَعُدُّها نِفاقًا *

39-..... Bize Âsım ibnu Muhammed ibn Zeyd ibn Abdillah ibn Umer, babası Muhammed ibn Zeyd'den tahdîs etti: Birtakım insanlar İbn Umer(R)'e:

— Bizler sultânımızın huzûruna giriyoruz da onlar lehine; onların yanından dışarı çıktığımız zamân, konuşmakta olduklarımızın zıddını söylüyoruz! dediler.

İbn Umer:

---

64 Bu hadîste harbî, siyâsî, hukûkî, ictimâî ve ahlâkî bakımlardan mühim düstûrlar ve ibretli husûslar vardır. İbn Battâl: İmâmın arîfler ta'yîn etmesi meşrû'dur. Çünkü imâma bizzât bütün işleri görmek mümkin olmaz. Bunun için kendisi yerine bâzı işleri yerine getirmeye yetecek ve kendisine yardım edecek kişiler ta'yîn etmeye muhtâc olur, demiştir.

— Biz bu fiili (Peygamber zamânında) münâfıklık sayıyorduk, dedi [65].

٤٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يَزِيدَ بنِ أبى حَبِيبٍ عنْ عِراكٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إنَّ شَرَّ النَّاسِ ذُو الوَجْهَيْنِ الَّذِى يأتِى هٰؤلاَءِ بِوَجْهٍ وهٰؤُلاءِ بِوَجْهٍ *

40-..... Bize el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den: o da Irâk'tan tahdîs eyledi ki, Ebû Hureyre (R), Rasûlullah(S)'tan: *"İnsanların en şerrlisi, iki yüzlü olan şu kimsedir ki, şunlara bir yüzle gelir, bunlara da başka bir yüzle gelir"* buyururken işitmiştir [66].

٢٨ــ بابُ القَضاءِ عَلى الغائِبِ

28- (ALLAH HAKLARINDA DEĞİL DE İNSAN HAKLARI HUSÛSUNDA) HAZIR OLMAYAN KİMSE ÜZERİNE HÜKÜM VERME BÂBI

٤١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيانُ عنْ هِشامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّه عنها أنَّ هِنْدَ قالَتْ لِلنبيِّ صلي اللَّه عليه وسلم إنَّ أبا سُفْيان رَجُلٌ شَحِيحٌ فأحْتاجُ أنْ آخُذَ مِنْ مالِهِ قال خُذِى ما يَكْفِيكِ وولَدَكِ بالمَعْرُوفِ *

41-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm'dan; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Ebû Sufyân'ın karısı Hind bintu Utbe ibn Rabîa, Peygamber(S)'e:

— Şübhesiz Ebû Sufyân çok cimri bir adamdır, ben onun malından almaya muhtâc oluyorum! dedi.

Peygamber de ona:

---

65 Çünkü bu bir işi gizleyip, diğer bir işi açığa çıkarmaktır. Bununla, onun küfür olduğu murâd edilmez, fakat bu küfür gibi bir çirkin huydur. Onun için hiçbir mü'mine sultâna karşı olsun yâhud başkasına karşı olsun, yüzüne karşı övüp, arkasından kötülüklerini söylemek yakışmaz.

66 Müslim'in Abdullah ibn Umer'den rivâyet ettiği bir hadîste münâfık kişi, iki davar sürüsü arasında şaşırmış bir koyuna benzetilmiştir. Şaşkın koyunun iki sürüden bâzen birisine, bâzen ötekine koştuğu gibi, münâfık da cemiyet içinde bâzen bir halk zümresine, bâzen de öteki halk zümresine koşar buyurulmuştur: Müslim, Sıfâtu'l-Munâfıkîn ve Ahkâmuhum, rak: 17-"2789".

— *"Örfe göre sana ve çocuklarına yetecek mikdâr al!"* buyurdu [67].

٢٩ــ بابُ مَنْ قُضِيَ لهُ بِحَقِّ أخِيهِ فَلا يَأْخُذْهُ فإنَّ قَضاءَ الحاكِمِ لايُحِلُّ حَرامًا ولا يُحَرِّمُ حَلالاً

29- BÂB:

"Her kimin lehine mü'min kardeşinin hakkı hükmolunmuşsa sakın o kimse bu hakkı almasın. Çünkü hâkimin hükmü harâmı halâl kılmaz, halâlı da harâm kılmaz".

٤٢ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ زَيْنَبَ ابْنَةَ أبى سَلَمَةَ أخْبَرَتْهُ أنَّ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم أخْبَرَتْها عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللّه عليه وسلم أنَّهُ سَمِعَ خُصُومَةً بِبابِ حُجْرَتِهِ فَخَرَجَ إلَيْهِمْ فقال إنَّما أنا بَشَرٌ وإنَّهُ يَأْتِينِى الخَصْمُ فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أنْ يَكُونَ أبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ فأحْسِبُ أنَّهُ صادِقٌ فأقْضِيَ لَهُ بِذٰلِكَ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فإنَّما هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيَأْخُذْها أوْلِيَتْرُكْها *

42-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb haber vermiş; ona da Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme (R) Rasûlullah(S)'tan haber vermiştir: Rasûlullah (S) Ümmü Seleme hücresinin kapısı önünde şiddetli bir kavga işitti de onların yanına çıktı ve şöyle buyurdu:

— *"Şübhesiz ben de bir insanım. Şu muhakkak ki bana sizden iki hasım gelir de bâzınız* (haksızken) *diğerinizden merâmını daha düz-*

---

67 Ma'rûflu demek, yemekte israf etmiyerek ma'nâsınadır. Şâfiîler'den ve başkalarından bir âlimler topluluğu bu hadîsle, hazır olmayan kimse üzerine hüküm verileceğine delîl getirmişlerdir. Nevevî: Bu istidlâl sahîh olmaz. Çünkü bu kıssa Mekke'de oldu, Ebû Sufyân Mekke'de hazırdı. Gâib üzerine hükmün şartı, gâibin beldeden gâib olmasıdır...

Bu gâib üzerine hüküm olmayıp, ancak bir fetvâdır, demiştir (Kastallânî)

gün ve açık anlatmış olabilir, ben de o belîğ sözleri doğru zannederek onun lehine hükmedebilirim. Bunun için ben kimin lehine bir müslümânın hakkını hükmettim ise, bilsin ki, bu hakk ancak ateşten bir parçadır. İster onu alsın yâhud onu terketsin!" [68].

٤٣ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ قال **حدّثني** مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُرْوَةَ ابنِ الزُّبَيْرِ عنْ عائِشَةَ زَوْجِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم أنَّها قالَتْ كانَ عُتْبَةُ بنُ أبي وَقّاصٍ عَهِدَ إلى أخِيهِ سَعْدِ بنِ أبي وَقّاصٍ أنَّ ابنَ وَلِيدَةِ زَمْعَةَ مِنِّي فاقْبِضْهُ إلَيْكَ فَلمَّا كانَ عامُ الفَتْحِ أخَذَهُ سَعْدٌ فقال ابنُ أخِي قَدْ كانَ عَهِدَ إلَيَّ فِيهِ فَقامَ إلَيْهِ عَبْدُ بنُ زَمْعَةَ فقال أخِي وابنُ وَلِيدَةِ أبي وُلِدَ عَلى فراشِهِ فَتَساوَقا إلى رسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم فقال سَعْدٌ يارسولَ اللّٰهِ ابنُ أخِي كانَ عَهِدَ إلَيَّ فِيهِ وقال عَبْدُ بنُ زَمْعَةَ أخِي وابنُ وَلِيدَةِ أبي وُلِدَ عَلى فِراشِهِ فقال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم هُوَ لَكَ ياعَبْدُ بنُ زَمْعَةَ ثُمَّ قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم الوَلَدُ لِلْفِراشِ وِلِلْعاهِرِ الحَجَرُ ثُمَّ قال لِسَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ احْتَجِبِي مِنْهُ لِما رَأى مِنْ شَبَهِهِ بِعُتْبَةَ فَما رَآها حتّى لَقِيَ اللّٰهَ تعالى *

43-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe ibn Ebî Vakkaas, kardeşi Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a vasiyet edip:

— Zem'a'nın câriyesi oğlu (Abdurrahmân) bendendir. Bu çocuğu almalısın! demiş.

Âişe dedi ki: Mekke'nin fethi senesi (Mekke'ye varıldığında) Sa'd ibn Ebî Vakkaas, çocuğu yakaladı ve:

— Bu, kardeşim Utbe'nin oğludur. Bunun nesebinin kendisine katılması için bana vasiyet etmiştir, dedi.

Bunun üzerine Abd ibn Zem'a ayağa kalkıp:

— Bu benim kardeşimdir, babamın câriyesinin oğludur; babamın döşeği üstünde doğmuştur, dedi.

Her iki taraf bu nizâ' ve da'vâlarını arka arkaya Rasûlullah'a arzettiler. Sa'd ibn Ebî Vakkaas:

— Yâ Rasûlallah, bu çocuk, kardeşim Utbe'nin oğludur. Nesebinin kendisine katılmasına dâir bana vasiyeti vardır, dedi.

Abd ibn Zem'a da:

---

68 Bu hadîsin birer rivâyeti Mezâlim, Hîleleri Terk ve Şehâdetler'de de geçmişti. Eskimez ve ebedî bir hukûk düstûru va'z ettiği apaçık meydandadır.

— Bu, benim kardeşimdir ve babamın câriyesi doğurmuştur; babamın döşeği üstünde doğmuştur, dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Yâ Abd ibne Zem'a! Bu* (Abdurrahmân), *senin*(kardeşin)*dir"* buyurdu.

Sonra da Rasûlullah:

— *"Çocuk, döşek sâhibinindir; zinâ edene de mahrûmiyet vardır"* buyurdu.

Sonra da Rasûlullah, da'vâ konusu olan bu çocuğun sîmâca Utbe'ye benzediğini görerek, zevcesi Sevde bintu Zem'a'ya:

— *"Ey Sevde! Bundan sonra sen de Abdurrahmân'dan perde arkasına çekil!"* buyurdu.

Bundan sonra Abdurrahmân, Sevde (vefât edip de) Yüce Allah'a kavuşuncaya kadar mü'minlerin annesinin yüzünü görmedi [69].

٣٠ــ بابُ الحُكْمِ فى البِئْرِ ونَحْوِها

30- KUYU VE BENZERİ (HAVUZ, EV VE SU HARKI) HAKKINDA HÜKÜM VERME BÂBI

٤٤ــ **حدّثنا** إِسْحٰقُ بنُ نَصْرٍ **حدّثنا** عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا سُفْيانُ عنْ مَنْصُورٍ والأَعْمَشِ عنْ أَبى وائِلٍ قال قال عَبْدُ اللَّهِ قال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم لا يَحْلِفُ عَلى يَمِينِ صَبْرٍ يَقْتَطِعُ مالاً وهْوَ فِيها فاجِرٌ إلاَّ لَقِىَ اللَّهَ وهْوَ عَلَيْهِ غَضْبانُ فأَنْزَلَ اللَّهُ إنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ الآيَةَ فَجاءَ الأَشْعَثُ وَعَبْدُ اللَّهِ يحَدِّثُهُمْ فقال فِىَّ نَزَلَتْ وفى رَجُلٍ خاصَمْتُهُ فى بِئْرٍ فقال النبىُّ ﷺ أَلَكَ بَيِّنَةٌ قُلْتُ لا قال فَلْيَحْلِفْ قُلْتُ إذاً يَحْلِفَ فنَزَلَتْ إنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ الآيَةَ *

---

69 Başlığa uygunluğu, hükmün zâhire göre olması yönündendir. Çünkü Peygamber zâhir hukûk kaaidesine göre, çocuğu, Abd ibn Zem'a'nın lehine hükmetmiş, çocuğun nesebini ona katmıştır. Çocuğun Utbe'ye benzemesinden dolayı da Sevde'ye ihtiyâten çocuktan perdelenmeyi emretmiştir. Buhârî, Peygamber'in çocuk aslında Zem'a'nın olmasa da, Zem'a'nın câriyesinin oğlu hakkında zâhir hukûk kaaidesine göre hükmettiğine işâret etmişti. Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Buyû', Muhâribûn, Ferâiz, Vasiyetler Kitâbları'nda da geçmişti. (Kastallânî)

44-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Bir kimse müslümân bir kimsenin malını koparmak için, yemîninde yalancı olarak habsedip bağlayıcı yalan bir yemîn ederse, kıyâmet gününde o kimse Allah kendisine gadablı olduğu hâlde kavuşacaktır"* buyurdu.

Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi: ***"Hakîkat, Allah'a olan ahidlerine ve yemînlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyâmet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azab vardır"*** (Âlu İmrân: 77).

Abdullah meclistekilere bu hadîsi tahdîs ederken, bu sırada meclise el-Eş'as ibn Kays gelmiş ve dinleyicilere:

— Bu âyet benim hakkımda ve bir kuyu husûsunda kendisiyle da'vâlaştığım bir kimse hakkında indi. Pegamber (S) bana:

— *"Beyyinen var mı?"* diye sordu.

Ben:

— Beyyinem yoktur! dedim.

Peygamber:

— *"Öyleyse o yemîn etsin!"* buyurdu.

Ben:

— Bu takdîrde o adam (yalan yere) yemîn eder! dedim.

Bunun üzerine *"Hakîkat Allah'a olan yemînlerine ve ahidlerine..."* âyeti indi [70].

٣١ــ بابُ القَضاءِ في كَثِيرِ المالِ وقَلِيلِهِ * وقال ابنُ عُيَيْنَةَ عنِ ابنِ شُبْرُمَةَ القَضاءُ فى قَلِيلِ المالِ وكَثِيرِهِ سَوَاءٌ

31- MALIN ÇOĞU VE AZI HAKKINDA HÜKÜM VERMEK BÂBI

Sufyân ibn Uyeyne, Kûfe Kaadısı Abdullah ibn Şubrume'den:

---

70 İbn Battal'ın dediği gibi bu hadîste hâkimin hükmü zâhire göre olup, harâmı halâl kılmadığı ve bir mahzûru da mübâh kılmadığı hükmü vardır. Çünkü Peygamber, ümmetini yalan bir yemîn ile kardeşinin hakkını koparıp alan kimsenin ukûbetinden sakındırmıştır. Bu âyet de Kur'ân'da gelen en şiddetli tehdîdlerdendir. Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Şirb, Eşhâs, Şehâdetler, Nuzûr, Tefsîr Kitâbları'nda geçmiştir.

Malın azı ve çoğu hakkında hüküm vermek müsâvîdir, diye söylemiştir [71].

٤٥ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى عُرْوَةُ ابنُ الزُّبَيْرِ أنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ أبى سَلَمَةَ أخْبَرَتْهُ عنْ أُمِّها أُمِّ سَلَمَةَ قالَتْ سَمِعَ النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم جَلَبَةَ خِصامٍ عِنْدَ بابِهِ فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ فقال لَهُمْ إنَّما أنا بشَرٌ وإنَّهُ يأتِينِى الخَصْمُ فَلَعَلَّ بَعْضًا أنْ يَكُونَ أبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ أقْضِى لهُ بِذَلِكَ وأحْسِبُ أنَّهُ صادِقٌ فَمَنْ قَضَيْتُ لهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فإنَّما هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيأخُذْها أوْ لِيَدَعْها *

45-..... Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb haber verdi ki, ona da Ümmü Seleme haber verip şöyle demiştir: Peygamber (S) kapısının yanında bir husûmet gürültüsü işitti de hemen onların yanına çıkıp vardı ve onlara:

— *"Ben ancak bir beşerim. Şu da bir gerçek ki, bâzen bana hasımlar gelir. Bâzısı diğerinden daha belîğ konuşucu olabilir. Ben de bu sebeble onu doğru söyledi sanarak, onun lehine hüküm veririm. Öyleyse ben kimin lehine bir müslümânın hakkını hüküm vermiş isem* (iyi bilsin ki) *bu hüküm ateşten bir parçadır. Artık o kimse bu ateşi alsın yâhud onu terketsin"* buyurdu [72].

٣٢ــ بابُ بَيْعِ الإمامِ عَلى النَّاسِ أمْوَالَهُمْ وضِياعَهُمْ وقَدْ باعَ النبيُّ ﷺ مُدَبَّرًا مِنْ نُعَيْمِ بنِ النَّحَّامِ

---

71 Sufyân ibn Uyeyne bunu Abdullah ibn Şubrume'den alarak kendi *Câmi'*inde böylece zikretmiştir (Aynî).

72 Başlığa uygunluğu *"Her kime bir müslümânın hakkını hükmetmiş isem..."* sözünden alınır. Çünkü bu aza da, çoğa da uzanır. Hadîsin bir rivâyeti yakında geçmişti.

Hadîsin sonundaki *"Bu ateş parçasını dileyen alsın, dileyen bıraksın"* fıkrası hakkında Sevrî: Bu muhayyer kılma değil, bunun ma'nâsı ***"Dileyen îmân etsin, dileyen küfretsin"*** (el-Kehf: 29) kavli gibi, bir vaîd ve tehdîddir. "اعملوا ماشيتم= ***Dilediğiniz işi işleyiniz"*** (Fussilet: 40) hitâbı da böyledir, demiştir.

"Dileyen terketsin" emri, vucûb içindir, denilmiştir..

32- İMÂMIN (DEVLET BAŞKANININ) İNSANLARIN MALLARINI VE AKARLARINI (BORÇLARINI TAM ÖDETMEK VE FAYDALANDIRMAK İÇİN) SATIN ALMASI BÂBI

Peygamber (S) de "Benden sonra hürsün" denilen bir tedbîrli köleyi, Nuaym ibnu'n-Nahhâm'a satmıştır.

٤٦ــ حدّثنا ابنُ نُمَيْرٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بِشْرٍ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنا سَلَمَةُ بنُ كُهَيْلٍ عنْ عَطَاءٍ عنْ جابِرٍ قال بَلَغَ النبيَّ صلى اللّٰه عليه وسلم أنَّ رَجُلاً مِنْ أصْحابِهِ أعْتَقَ غلاَمًا عنْ دُبُرٍ لَمْ يَكُنْ لَهُ مالٌ غَيْرَهُ فَباعَهُ بِثَمانِمائَةِ دِرْهَمٍ ثُمَّ أرْسَلَ بِثَمَنِهِ إلَيْهِ *

46-..... Bize Seleme ibnu Kuheyl, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber(S)'e sahâbîlerinden (Ebû Mezkûr denilen) bir adamın kölesini "Hayâtımdan sonra sen hürsün" deyip müdebber olarak azâd ettiği haberi ulaştı. Hâlbuki bu zâtın bu köleden başka hiçbir malı yoktu. Peygamber (S) o köleyi sekizyüz dirhem mukaabilinde sattı da sonra onun bedelini o zâta gönderdi [73].

٣٣ــ بابُ مَنْ لَمْ يَكْتَرِثْ بِطَعْنِ مَنْ لايَعْلَمُ فى الأُمَرَاءِ حَدِيثًا

33- KUMANDANLAR HAKKINDA HİÇBİR SÖZ BİLMİYEREK KÖTÜLEME YAPANIN KÖTÜLEMESİNE ALDIRMAYAN KİMSE BÂBI

٤٧ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ دِينارٍ قال سَمِعْتُ ابنَ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهما يَقُولُ بَعَثَ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم بَعْثًا وأمَّرَ عَلَيْهِمْ أُسامَةَ بنَ زَيْدٍ فَطُعِنَ فى إمارَتِهِ وقال

73 Bu hadîsin bir rivâyeti Buyû'da, "Müdebber kölenin bir ihtiyâç üzerine satılması bâbı"nda geçmişti. Oradaki hadîste Peygamber o fakîr zâttan köleyi alıp müzâyede ile satılığa çıkarmış, sonunda köleyi Ebû Nuaym satın almıştı. Peygamber de kölenin bedelini Ebû Mezkûr'e göndererek: *"Bu para daha çok senin hakkındır, Allah bundan müstağnîdir"* buyurmuştu. Ölümden sonra hürr olacağı bildirilen müdebber kölenin satılıp satılmayacağı konusunda görüş ayrılıkları ve tafsîlât vardır. Bunlar yerinden incelenmelidir.

إِنْ تَطْعُنُوا فِى إِمارَتِهِ فَقَدْ كُنْتُمْ تَطْعَنُونَ فِى إِمارَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلِهِ وايْمُ اللَّهِ إِنْ كانَ لَخَلِيقًا لِلإِمْرَةِ وإِنْ كانَ لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَىَّ وإِنْ هٰذَا لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ بَعْدَهُ *

47-..... Bize Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbnu Umer(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bir ordu birliği hazırladı da başına Zeyd'in karısının oğlu Usâme'yi kumandan yaptı. Akabinde onun kumandanlığı konusunda i'tirâzlar yapıldı. Rasûlullah (S):

— *"Sizler şimdi Usâme'nin kumandanlığı husûsuna ta'n ediyorsanız, muhakkak ki siz bundan önce onun babasının kumandanlığı hakkında da dil uzatmıştınız. Allah'a yemîn ederim ki, Zeyd, kumandanlığa nasıl tamâmiyle lâyık olduysa ve o bana insanların en sevimlilerinden biri idiyse, hiç şübhesiz şu Usâme de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir"* buyurdu [74].

٣٤ــ بابُ الأَلَدِّ الخَصِمِ وهْوَ الدَّائِمُ فى الخُصُومَةِ : لُدًّا عُوجًا

34- "EL-ELEDDU'L-HASIM" -Kİ "HUSÛMETİ DEVÂMLI OLAN"- KİMSE BÂBI

"Eledd", "A'vec", yânî "Eğri" demektir.

٤٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى بنُ سَعِيدٍ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ سَمِعْتُ ابنَ أبي مُلَيْكَةَ يُحَدِّثُ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنْها قالَتْ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ أَبْغَضُ الرِّجالِ إلى اللَّهِ الأَلَدُّ الخَصِمُ *

74 Bu i'tirâzların asıl sebebi, bu baba ile oğulun köle ve köle çocuğu olmaları idi. Arablar arasında kölenin başkanlığı Câhiliyet zamânında hoş görülmezdi. Fakat İslâm Dîni, fıtratan hürr olan insanlar arasındaki bu farkı kaldırmış ve Câhiliyet devrinde hakîr görülen sınıfı, İslâm'daki kıdemi, hicreti, ilmi, takvâsı sebebleriyle yükseltmişti. Kaldı ki, bu baba ile oğulun kumandanlık ve yüksek idârecilik husûslarında Peygamber'in iyice bildiği ve Kur'ân'da da işâret edilen büyük kaabiliyet ve meziyetleri vardı... Kur'ân'da sahâbîlerden yalnız bu Zeyd'in ismi açıkça söylenmiştir: (el-Ahzâb: 37).

48-..... Bize Yahyâ ibn Saîd; İbn Cureyc'den tahdîs etti. Ben İbn Ebî Muleyke'den işittim; o Âişe(R)'den tahdîs ediyordu ki, o: Rasûlullah (S): *"Allah katında insanların en çok nefret edilmişi, husûmeti şiddetli olan kimsedir"* buyurdu, demiştir [75].

٣٥ــ بابٌ إذَا قَضَى الحاكِمُ بِجَوْرٍ أوْ خِلافِ أهْلِ العِلْمِ فَهُوَ ردٌّ

35- BÂB: HÂKİM ZULÜM İLE HÜKMETTİĞİ YÂHUD İLİM EHLİNE ZIDD BİR HÜKÜM VERDİĞİ ZAMÂN, ONUN BU HÜKMÜ REDDEDİLİR

٤٩ــ حدّثنا مَحْمُودٌ **حدّثنا** عَبْدُ الرَّزّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ بَعَثَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم خالِدًا ح **وحدّثني** نُعَيْمٌ أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سالِمٍ عنْ أبِيهِ قال بَعَثَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم خالِدَ بنَ الوَلِيدِ إلى بَنِي جَذِيمَةَ فَلَمْ يُحْسِنُوا أنْ يَقُولُوا أسْلَمْنا فقالُوا صبَأْنا صبَأْنا فَجَعَلَ خالِدٌ يَقْتُلُ ويأسِرُ ودَفَعَ إلى كلِّ رجُلٍ مِنَّا أسِيرَهُ فأمَرَ كلَّ رَجُلٍ مِنَّا أنْ يَقْتُلَ أسِيرَهُ فَقُلْتُ واللّهِ لاأقْتُلُ أسِيرِي ولا يَقْتُلُ رجُلٌ مِنْ أصْحابِي أسِيرَهُ فَذَكَرْنا ذَلِكَ لِلنبيِّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم فقال اللّهُمَّ إنِّي أبْرَأُ إلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خالِدُ ابنُ الوَلِيدِ مَرَّتَيْنِ *

49-..... Bize Ma'mer ibn Hâlid, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den tahdîs etti ki, babası İbn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hâlid ibnu'l-Velîd'i Cezîme oğulları kabîlesi üzerine bir askerî birlikle gönderdi. (Hâlid onları İslâm'a çağırdı.) Fakat onlar "Eslemnâ = Biz müslümân olduk" demeyi güzel yapamıyorlardı da onun yerine "Saba'nâ, saba'nâ = Şirkten çıktık, şirkten çıktık (yânî müslümân olduk)!" dediler. Bunun üzerine Hâlid bunlardan bir kısmını öldürmeğe, bir kıs-

---

75 *Bu "Eledd"*'ta'bîri, Kur'ân'da da geçer:

"İnsanlardan öyle kimse vardır ki, onun bu dünyâ hayâtına âid sözü hoşunuza gider ve o kalbinde olana Allah'ı şâhid getirir. Hâlbuki o, düşmanların en yamanıdır" (el-Bakara: 204).

"İşte biz onu (Kur'ân'ı) ***ancak onunla takvâya erecekleri müjdeleyesin,*** (bâtılda) ***mücâdele ve inâd edenleri korkutasın diye senin dilinle*** (indirerek) ***kolaylaştırdık"*** (Meryem: 97).

Bunun bir rivâyeti Mezâlim ve Tefsîr'de geçmişti.

mını da esîr etmeğe başladı. Ve bizden, seriyyede bulunan herbir askere kendi esîrini verdi de, bizden herbir askere kendi elindeki esîrini öldürmesini emretti. Bu emir üzerine ben:

— Vallâhi ben esîrimi öldürmem; arkadaşlarımdan hiçbirisi de esîrini öldürmeyecektir! dedim.

(Suleym oğulları ise esîrlerini öldürmüşlerdi.) Sefer sonunda Peygamber'in huzûruna vardığımızda bunu kendisine arzettik. Bunu duyunca Rasûlullah iki kerre:

— *"Allah'ım! Ben Hâlid'in işlediği bu işten Sana sığınıyorum!"* diye duâ etti [76].

٣٦ــ بابُ الإمامِ يأْتِي قَوْمًا فَيُصْلِحُ بَيْنَهُمْ

36- İMÂM (YÂNÎ DEVLET BAŞKANI) BİR KAVME GELİR VE ONLARIN ARALARINI İYİLEŞTİRİP DÜZELTİR BÂBI

٥٠ــ حدّثنا أَبُو النُّعْمانِ حدّثنا حَمَّادٌ حدّثنا أَبُو حازِمٍ المَدِينِيُّ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قال كانَ قِتالٌ بَيْنَ بنِي عَمْرٍو فَبَلَغَ ذلِكَ النبيَّ ﷺ فَصَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ أتاهُمْ يُصْلِحُ بَيْنَهُمْ فَلَمَّا حَضَرَتْ صَلاَةُ العَصْرِ فأَذَّنَ بِلاَلٌ

---

76 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in duâsından alınır ki, Hâlid "Saba'nâ" diyen kimseleri, onların bu sözlerinden maksadlarının ne olduğunu sormadan, onları öldürmesi işinden teberri' edip Allah'a sığınmıştır. Bunda İbn Umer'in ve arkadaşlarının Hâlid'in öldürme emrine uymamalarını doğrulama vardır... (Aynî).

Peygamber, Hâlid'e cezâ vermedi. Çünkü o da bir müctehid idi. Âlimler kaadı bir zulm ile hükmettiği yâhud ilim ehlinin üzerinde bulunduğu hükmün zıddına bir hüküm verdiği zamân, onun bu hükmünün merdûd olduğu, kabûl edilmiyeceği üzerinde ittifâk etmişlerdir. Hâlid'in yaptığı gibi bir ictihâd üzere ve hatâ olduğu zamân böyledir, bunda günâh düşer, fakat zararı ödemek lâzım gelir. Eğer hüküm katli hakkında ise diyet Beytu'l-mâl'den ödenir... (Kastallânî).

İbn Sa'd, bu kuvvetin üçyüzelli kişilik olduğunu ve harbetmek üzere değil, İslâm'a da'vet için gönderildiğini bildirmiştir. *"Saba'"*, bir dînden çıkıp başka bir dîne girmek ma'nâsınadır. Kureyş müşrikleri de her müslümân hakkında da bu ta'bîri kullanırlardı. Yaygın olan bu kullanmadan dolayı İbn Umer Cezîme oğulları'nın "Saba'nâ! Saba'nâ!" sözleri ile hakîkaten "Müslümân olduk" demek istediklerini anlamıştı. Hâlid ise bununla yetinmeyerek İslâm kelimesinin açıkça söylenmesinin lâzım olduğu ictihâdında idi. Peygamber, Hâlid'i acele ettiği ve bu işin şer'î vaziyetini tesbît etmediği için duâ ederek şifâhî ukûbetle yetinmiştir.

İbn İshâk'ın beyânına göre Alî'yi bir mikdâr mal ile Cezîme oğulları'na gönderip onların can ve mal kayıplarının bedellerini, diyetlerini vermiş, zararlarını karşılamıştır. Bunun bir rivâyeti Mağâzî'de geçmişti.

وأقامَ وأمَرَ أبا بَكْرٍ فتَقَدَّمَ وجاءَ النبيُّ ﷺ وأبو بَكْرٍ فى الصَّلاَةِ فَشَقَّ النَّاسَ حَتَّى قامَ خَلْفَ أبي بَكْرٍ فَتَقَدَّمَ فى الصَّفِّ الَّذِى يَليهِ قال وصَفَّحَ القَوْمُ وكانَ أبو بَكْرٍ إذَا دَخَلَ فى الصَّلاةِ لَمْ يَلْتَفِتْ حتَّى يَفْرُغَ فلمَّا رَأى التَّصْفِيحَ لا يُمْسِكُ عَلَيْهِ الْتَفَتَ فَرَأى النبىَّ صلى اللَّه عليه وسلم خَلْفَهُ فأوْمَأ إلَيْهِ النبىُّ صلى اللَّه عليْهِ وسلم أنِ امْضِهْ وأوْمَأ بِيَدِهِ هٰكَذَا ولَبِثَ أبو بَكْرٍ هُنَيَّةً يَحْمَدُ اللَّهَ عَلى قَوْلِ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم ثُمَّ مَشَى القَهْقَرَى فَلمَّارَأى النبىُّ ﷺ ذٰلِكَ تَقَدَّمَ فَصَلَّى النبىُّ ﷺ بالنَّاسِ فَلمَّا قَضَى صَلاتَهُ قال ياأبا بَكْرٍ ما مَنَعكَ إذْ أوْمَأْتُ إلَيْكَ أنْ لاتَكُونَ مَضَيْتَ قال لَمْ يَكُنْ لابنِ أبى قُحافَةَ أنْ يَؤُمَّ النبىَّ ﷺ: وقال لِلْقَوْمِ إذَا نابَكُمْ أمْرٌ فَلْيُسَبِّحِ الرِّجالُ ولْيُصَفِّحِ النِّساءُ *

50-..... Bize Ebû Hâzım el-Medînî tahdîs etti ki, Sehl ibn Sa'd es-Sâidî şöyle demiştir: Medîne civârındaki Ensâr'dan Amr ibn Avf oğulları arasında bir kavga vardı. Bu kavga Peygamber(S)'e ulaştı. Peygamber öğle namâzını kıldıktan sonra, onların aralarını düzeltmek üzere yanlarına gitti. Nihâyet ikindi namâzı vakti gelince müezzin Bilâl ezân okudu, ikaamet etti ve Ebû Bekr'e namâzı kıldırması için emretti. Ebû Bekr öne geçip namâza durdu. Ebû Bekr namâz içinde iken Peygamber geldi, insanların safflarını yara yara nihâyet Ebû Bekr'in arkasına geldi ve ona yakın olan saffın içine geçip namâza durdu.

Sehl dedi ki: İnsanlar (Ebû Bekr'e Peygamber'in gelişini haber vermek için) el çırptılar. Ebû Bekr ise namâza girdiği zamân, namâzı bitirinceye kadar yüzünü başka tarafa çevirmezdi. Ebû Bekr cemâatin kendisi üzerine el çırpmasının durdurulmamasını görünce başını çevirdi ve Peygamber'i arkasında namâza durmuş gördü. Peygamber Ebû Bekr'e, namâzını kıldırmağa devâm et, diye işâret etti ve eliyle de yerinde durmasını işâret eyledi. Ebû Bekr yerinde birazcık eğlendi de Peygamber'in "Yerinde dur" sözünden dolayı Allah'a hamdediyordu. Sonra Ebû Bekr geri geri yürüyerek saffa girdi. Peygamber, Ebû Bekr'in geri çekildiğini görünce öne geçti ve Peygamber böylece insanlara bu namâzı kıldırdı. Namâzı bitirince:

— *"Yâ Ebâ Bekr! Ben sana yerinde olup namâza devâm etmeni işâret ettiğim zamân seni yerinde durmaktan men' eden neydi?"* diye sordu.

Ebû Bekr:

— Ebû Kuhâfe oğlu için Peygamber'in önünde imâmlık yapması lâyık olmaz, dedi.

Bundan sonra Peygamber, cemâate:

— *"Namâzda iken size herhangibir iş ârız olursa erkekler tesbîh etsin, kadınlar da el çırpsın!"* buyurdu [77].

٣٧ــ بابٌ يُسْتَحَبُّ لِلْكاتِبِ أنْ يَكُونَ أمِينًا عاقِلاً

37- BÂB:
HÜKÜM YAZICISININ EMÎN VE AKILLI BİR KİMSE OLMASI MÜSTEHÂB OLUR

٥١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدِ اللَّهِ أبو ثابِتٍ **حدّثنا** أبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ بنِ السَّبَّاقِ عنْ زَيْدِ بنِ ثابِتٍ قال بَعَثَ إلَيَّ أبو بَكْرٍ لِمَقْتَلِ أهْلِ اليَمامَةِ وعِنْدَهُ عُمَرُ فقال أبو بَكْرٍ إنَّ عُمَرَ أتانِي فقال إنَّ القَتْلَ قَدِاسْتَحَرَّ يَوْمَ اليَمامَةِ بِقُرَّاءِ القُرْآنِ وإنِّى أخْشَي أنْ يَسْتَحِرَّ القَتْلُ بِقُرَّاءِ القُرْآنِ فى المَواطِنِ كُلِّها فَيَذْهَبَ قُرْآنٌ كَثِيرٌ وإنِّى أرَي أنْ تَأمُرَ بِجَمْعِ القُرْانِ قُلْتُ كَيْفَ أفْعَلُ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رسولُ اللَّهِ ﷺ فقال عُمَرُ هُوَ واللَّهِ خَيْرٌ فَلَمْ يَزَلْ عُمَرُ يُراجِعُنِى فى ذٰلِكَ حتَّى شَرَحَ اللَّهُ صَدْرِى لِلَّذِي شَرَحَ لَهُ صَدْرَ عُمَرَ ورَأيْتُ فى ذٰلِكَ الَّذِي رَأى عُمَرُ قال زَيْدٌ قال أبو بَكْرٍ وإنَّكَ رَجُلٌ شابٌّ عاقِلٌ لانَتَّهِمُكَ قَدْ كُنْتَ تَكْتُبُ الوَحْىَ لِرَسولِ اللَّهِ ﷺ فَتَتَبَّعِ القُرْآنَ فاجْمَعْهُ قال

---

77 Bu hadîste hâkimin, hasımlar arasını düzeltmeye teşebbüs etmesinin ve hâkimin, iş bunun için zarûrî olduğu zamân aralarını düzeltip ayırmak için husûmet yerine kadar gitmesinin cevâzı hükmü vardır (Kastallânî).

Sehl ibn Sa'd es-Sâidî el-Ensârî, Medîne'de en son kalan sahâbîdir. İsmi Hazn ibn Sa'd iken Rasûlullah tefe'ülen ona "Sehl" adını vermiştir. "Hazn", sert ve sarp yer; "Sehl" ise düz ve yumuşak yer demektir. Peygamber'in vefâtı sıralarında onbeş yaşında olup kendisinin vefâtı 88 yâhud 91 senesindedir.

Amr ibn Avf oğulları Evsîler'den bir koldur. Meskenleri Kubâ'da idi. Buhârî'nin diğer rivâyetinde şöyledir: Kubâ ehli bir defa kavga etmişler birbirine girip taş atışmışlar. Bu, Rasûlullah'a haber edildi. Rasûlullah: *"Haydi gidelim de barıştıralım"* buyurdu denilmiştir.

Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "İnsanlara imâm olmak için içeriye giren kimse bâbı"nda da geçmiş ve orada namâzla ilgili bâzı açıklamalar verilmişti.

زَيْدٌ فَوَ اللَّهِ لَوْ كَلَّفَنِى نَقْلَ جَبَلٍ مِنَ الجِبالِ ما كانَ بِأَثْقَلَ عَلَىَّ مِمَّا كَلَّفَنِى مِنْ جَمْعِ القُرْآنِ قُلْتُ كَيْفَ تَفْعَلانِ شَيْئًا لَمْ يَفْعَلْهُ رسولُ اللَّهِ صلي اللّه عليه وسلم قال أَبُو بَكْرٍ هُوَ واللَّهِ خَيْرٌ فَلَمْ يَزَلْ يَحُثُّ مُراجَعَتِى حتَّى شَرَحَ اللَّهُ صَدْرِى لِلَّذِى شَرَحَ اللَّهُ لهُ صَدْرَ أبى بَكْرٍ وعُمَرَ ورَأَيْتُ فِي ذٰلِكَ الَّذِي رَأيا فَتَتَبَّعْتُ القُرْآنَ أَجْمَعُهُ مِنَ العُسُبِ والرِّقاعِ واللِّخافِ وصُدُورِ الرِّجالِ فَوَجَدْتُ آخِرَ سُورَةِ التَّوْبَةِ لَقَدْ جاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ إلى آخِرِها مَعَ خُزَيْمَةَ أَوْ أبى خُزَيْمَةَ فأَلْحَقْتُها فى سُورَتِها وكانَتِ الصُّحُفُ عِنْدَ أبى بَكْرٍ حَياتَهُ حتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ عَزَّ وجَلَّ ثُمَّ عِنْدَ عُمَرَ حَياتَهُ حتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ ثُمَّ عِنْدَ حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ : وقال مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدِ اللَّهِ اللِّخافُ يَعْنِى الخَزَفَ *

51-..... Zeyd ibn Sâbit (R) şöyle demiştir: Ebû Bekr, Yemâme'de şehîd olanların şehîd olmalarından dolayı bana geldi, yanında Umer de vardı. Ebû Bekr şunları söyledi: Umer bana geldi ve:

— Yemâme gününün şiddetli harbinde Kur'ân hâfızlarından birçoğu şehîd oldu. Ben diğer harb sâhalarında da harbin şiddetli olup Kur'ân hâfızlarının şehîd edilmelerinden, bu sebeble de Kur'ân'dan büyükçe bir kısmın zâyi' olup gitmesinden endîşe ediyorum. Binâenaleyh ben senin Kur'ân'ın kitâb hâlinde toplanmasını emretmeni düşünüyorum, dedi.

Ebû Bekr, Zeyd'e şöyle dedi: Ben Umer'e:

— Rasûlullah'ın yapmadığı bir işi nasıl yaparsın? dedim.

Umer bana:

— Vallâhi bu toplama bir hayırdır, dedi ve bana bu husûsta mürâcaatta devâm etti.

Nihâyet Allah benim göğsümü, Umer'in göğsünü açmış olduğu iş için açtı da ben de bu işte Umer'in düşündüğü gibi düşündüm.

Zeyd dedi ki: Ebû Bekr bana şunları söyledi:

— Sen genç ve akıllı bir erkeksin. Biz seni hiçbir kusûrla ittihâm etmiyoruz. Sen Rasûlullah için vahyi yazıyordun. Binâenaleyh şimdi sen Kur'ân'ı tetebbu' et ve onu bir araya topla!

Zeyd buna karşı:

— Allah'a yemîn ederim ki, eğer bana dağlardan bir dağın nakledilmesini teklîf etmiş olsalardı, o iş benim üzerime, Ebû Bekr'in bana teklîf ettiği bu Kur'ân'ı toplama işinden daha ağır olmazdı, dedi.

Zeyd dedi ki: Ben:

— Sizler Rasûlullah'ın yapmadığı bir işi nasıl yapıyorsunuz? dedim.

Ebû Bekr:

— Allah'a yemîn ederim ki, bu hayırlı bir iştir, dedi ve Ebû Bekr beni teşvîk etmeğe, bana mürâcaata devâm etti.

Nihâyet Allah, Ebû Bekr'le Umer'in göğüslerini genişletip akıllarını yatırdığı bu işe benim de aklımı açtı ve gönlümü ferahlandırdı da ben de bu işi onların gördüğü gibi gördüm. Bunun üzerine ben de Kur'ân'ın ardına düşüp gereği gibi araştırdım ve onu yazılı bulunduğu hurma dallarından, inceltilmiş deri ve bez parçalarından, ince taş levhalardan ve hâfızların ezberlerinden toplamağa koyuldum. Nihâyet et-Tevbe Sûresi'nin sonunu ***"Le-kad câekum rasûlun min enfusikum azîzun aleyhi mâ anittum..."*** âyetini nihâyetine kadar Huzeyme'nin yâhud Ebû Huzeyme el-Ensârî'nin berâberinde buldum. Ve en sonu o âyeti de Mushaf'taki sûresine kattım.

Netîcede toplanan bu sahîfeler tâ Azîz ve Celîl olan Allah kendisini vefât ettirinceye kadar Ebû Bekr'in yanında kaldı sonra hayâtı müddetince Allah onu vefât ettirinceye kadar Umer'in yanında kaldı. Bundan sonra Umer'in Hafsa'nın yanında kaldı [78].

Muhammed ibnu Ubeydillah: "el-Lihâf" ile "el-Hazef"i kasdediyor, demiştir [79].

٣٨ــ بابُ كِتابِ الحاكِمِ إلى عُمّالِهِ والقاضِي إلى أُمَنائِهِ

38- HÂKİMİN, KENDİ EMRİNDEKİ ÂMİR VE ME'MÛRLARINA; KAADININ DA İNSANLARIN MALLARINI VE HAKLARINI YAZIP KORUMAKLA VAZÎFELİ "EMÎNLER" DENİLEN ME'MÛRLARINA YAZI YAZMASI BÂBI

78 Başlığa uygunluğu "Sen genç ve akıllı bir erkeksin. Biz seni hiçbir kusûr ile ittihâm etmiyoruz..." sözlerinden alınır.

Bu hadîsten, hâkimin akıllı, zekî, şehâdeti makbûl bir kâtib edinmesi, kâtibin re'yde hâkime mürâcaatı ve bâzı husûslarda onunla ortak çalışması gibi hükümler alınmıştır. Kâtibin emîn olması, kitâbetinde tama'dan uzak olması, ücretinde emsâlin ücretinden fazla almaması, akıllı olması, gâfil olmayıp insanların haklarını iyi zabtedip koruması gibi sıfatlardır.

Buhârî bunun bâzı rivâyetlerini Tefsîr'de, Berâe Sûresi'nde ve Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda getirmişti.

79 *el-Hazef* iki fetha ile destiye denir, cer' ma'nâsınadır. Ve mutlakaa çamurdan işlenip ateşte pişirilen şey'e denir ki, saksı ta'bîr olunur. Çanak, tabak, küp, testî ve çömlek gibi zarflardır... (*Kaamûs Ter.*)

٥٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ أبى لَيْلَى ح **حدّثنا** إسْمٰعِيلُ **حدّثنى** مالِكٌ عنْ أبى لَيْلَى بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ سَهْلٍ عنْ سَهْلِ بنِ أبى حَثْمَةَ أنَّهُ أخْبَرَهُ هُوَ ورِجالٌ مِنْ كُبَراءِ قَوْمِهِ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ سَهْلٍ ومُحَيِّصَةَ خَرَجا إلى خَيْبَرَ مِنْ جَهْدٍ أصابَهُمْ فأُخْبِرَ مُحَيِّصَةُ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ قُتِلَ وطُرِحَ فى فَقِيرٍ أوْ عَيْنٍ فأتَى يَهُودَ فقال أنْتُمْ واللَّهِ قَتَلْتُمُوهُ قالُوا ما قَتَلْناهُ واللَّهِ ثُمَّ أقْبَلَ حتى قَدِمَ عَلى قَوْمِهِ فَذَكَرَ لَهُمْ وأقْبَلَ هُوَ وأخُوهُ حُوَيِّصَةُ وهُوَ أكْبَرُ مِنْهُ وعَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ سَهْلٍ فَذَهَبَ لِيَتَكَلَّمَ وَهُوَ الذِى كان بِخَيْبَرَ فقال النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم لِمُحَيِّصَةَ كَبِّرْ كَبِّرْ يُرِيدُ السِّنَّ فَتَكَلَّمَ حُوَيِّصَةُ ثُمَّ تَكَلَّمَ مُحَيِّصَةُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إمَّا أنْ يَدُوا صاحِبَكُمْ وإمَّا أنْ يُؤْذِنُوا بِحَرْبٍ فَكَتَبَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم إلَيْهِمْ بِهِ فَكَتَبُوا ما قَتَلْناهُ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لِحُوَيِّصَةَ ومُحَيِّصَةَ وعَبْدِ الرَّحْمٰنِ أتَحْلِفُونَ وتَسْتَحِقُّونَ دَمَ صاحِبِكُمْ قالُوا لا قال أفَتَحْلِفُ لَكُمْ يَهُودُ قالُوا لَيْسُوا بِمُسْلِمِينَ فَوَداهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم مِنْ عِنْدِهِ مِائَةَ ناقَةٍ حتَّى أُدْخِلَتِ الدَّارَ قال سَهْلٌ فَرَكَضَتْنِى مِنْها ناقَةٌ *

52- Bize Abdullah ibnu Yûsuf tahdîs etti. Bize Mâlik, Ebû Leylâ'dan haber verdi.

H Yine bize İsmâîl ibn Ebî Uveys tahdîs etti. Bana Mâlik, Ebû Leylâ ibn Abdillah ibn Abdirrahmân ibn Sehl'den; o da Sehl ibn Ebî Hasme'den haber verdi. O ve kavminin büyüklerinden birtakım adamlar şöyle haber vermişlerdir: Abdullah ibn Sehl ile Muhayyısa kendilerine isâbet eden bir kıtlık ve fakîrlikten dolayı hurma satın almak için Hayber'e doğru çıkmışlardır. (Orada birbirlerinden ayrılıp kendi işleriyle meşgûl olmuşlardı.) Sonunda Muhayyısa'ya, Abdullah ibn Sehl'in öldürülüp bir çukura -yâhud bir pınar içine- atılmış olduğu haber verildi. Bunun üzerine Muhayyısa, Yahûdîler'e geldi de onlara:

— Vallâhi onu sizler öldürdünüz! dedi.

Yahûdîler de ona:

— Vallâhi onu biz öldürmedik! dediler.

Bundan sonra Muhayyısa döndü ve Medîne'ye, kendi kavminin yanına geldi ve onlara hâdiseyi zikretti. Bundan sonra Muhayyısa ve kardeşi Huveyrısa -ki Huveyrısa, kardeşi Muhayyısa'dan daha bü-

yük idi- ve öldürülenin kardeşi Abdurrahmân ibn Sehl; her üçü geldiler. Hayber'de bulunmuş olan Muhayyısa, Peygamber'e bu da'vâyı konuşmaya girişti. Peygamber de Muhayyısa'ya hitâben:

— *"İlk sözü büyüğe bırak, ilk sözü büyüğe bırak!"* buyurdu.

Peygamber bu emriyle yaşça büyük olanı kasdediyordu. Bunun üzerine Huveyrısa konuştu, ondan sonra Muhayyısa konuştu. Bunun ardından Rasûlullah (S) onlara Hayber Yahûdîleri hakkında:

—*"Ya Yahûdîler arkadaşınızın diyetini öderler yâhud da onlar bizimle harb i'lân etmiş olur!"* buyurdu ve bunu Yahûdîler'e yazıp gönderdi.

Onlar tarafından da Rasûlullah'a:

— "Abdullah'ı biz öldürmedik" diye mektûb yazıldı.

Bunun üzerine Rasûlullah, Huveyrısa, Muhayyısa ve Abdurrahmân üçlüsüne hitâben:

— *"Sizler bu cinâyetin Hayber Yahûdîleri tarafından işlendiğine yemîn eder de arkadaşınızın kan bedeline hakk kazanır mısınız?"* diye sordu.

Onlar da:

— Bizler buna yemîn edemeyiz, dediler.

Rasûlullah:

— *"Öyleyse Yahûdîler onu öldürmediklerine dâir size yemîn ederler"* buyurdu.

Da'vâcılar:

— (Yâ Rasûlallah!) Onlar müslümân değillerdir (onların yemînlerine nasıl inanalım)? diye söylediler.

Bunun üzerine Rasûlullah, öldürülenin diyetini kendi yanından yüz deve olarak ödedi de sonunda bu develer onların evine girdirildi. Sehl ibn Ebî Hasme, bu develerden bir dişi deve bana ayağıyle vurdu, demiştir [80].

---

80 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah (S) kendisine nakledilen bu haberi ve hükmünü Hayber ehline yazdı" sözündedir. İbn Münîr: Hasımlara yazmanın meşrû'luğundan, başkaları hakkında nâiblere yazmanın cevâzı evleviyet yoluyla alınır, demiştir. Buhârî hadîsi burada iki senedle getirmiştir.

Bunun birer rivâyeti Cihâd'da ve Kasâme'de geçtiği gibi, bu kitâbın başlarında da kısa bir rivâyeti geçmişti.

Abdurrahmân ibn Sehl, öldürülen Abdullah ibn Sehl'in kardeşidir. Her ikisi de Muhayyısa ve Huveyrısa'nın kardeşi oğullarıdır.

Kastallânî de: Da'vâcılar yemîn etmekten çekindikleri ve da'vâlı olan kasâmecilerin yemînlerini de kabûl etmediklerinden Rasûlullah, Yahûdîler'i İslâm'a alıştırmak ve onların İslâm'a girmelerini sağlamak maksadıyle da'vâyı uzatmayarak maktülün diyetini kendisinden ödeyip nizâ'a son vermiştir, demiştir.

٣٩ــ بابٌ هَلْ يَجُوزُ لِلْحاكِمِ أنْ يَبْعَثَ رجُلاً وَحْدَهُ لِلنَّظَرِ فى الأُمُورِ

39- BÂB: HÂKİME, MÜSLÜMÂNLARA ÂİD İŞLERDE BAKIP TAHKÎK ETMESİ İÇİN TEK BAŞINA BİR ADAMI GÖNDERMESİ CÂİZ OLUR MU? [81]

٥٣ــ حدّثنا آدَمُ **حدّثنا** ابنُ أبى ذِئْبٍ **حدّثنا** الزُّهْرِيُّ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ابنِ عَبْدِ اللَّهِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ وزَيْدِ بنِ خالِدٍ الجُهَنِىِّ قالا جاءَ أعْرَابِىٌّ فقال يارسُولَ اللَّهِ اقْضِ بَيْنَنا بِكِتابِ اللَّهِ فقامَ خَصْمُهُ فقال صَدَقَ فاقْضِ بَيْنَنا بِكِتابِ اللَّهِ فقال الأعْرَابِىُّ إنَّ ابْنِى كانَ عَسِيفاً عَلى هَذَا فَزَنَى بامْرَأتِهِ فقالُوا لى عَلى ابْنِكَ الرَّجْمُ فَفَدَيْتُ ابْنِى مِنْهُ بِمائَةٍ مِنَ الغَنَمِ ووَلِيدَةٍ ثُمَّ سألْتُ أهْلَ العِلْمِ فقالُوا إنَّما عَلى ابْنِكَ جَلْدُ مائَةٍ وتَغْرِيبُ عامٍ فقال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم لاقْضِيَنَّ بَيْنَكما بِكِتابِ اللَّهِ أمَّا الوَلِيدَةُ والغَنَمُ فَرَدٌّ عَلَيْكَ وعَلى ابْنِكَ جَلْدُ مائَةٍ وتَغْرِيبُ عامٍ وأمَّا أنْتَ ياأُنَيْسُ لِرَجُلٍ فاغْدُ عَلى امْرَأةِ هٰذَا فارْجُمْها فَغَدَا عَلَيْها أُنَيْسٌ فَرَجَمَها *

53-..... Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid el-Cuhenî (R): ikisi şöyle demişlerdir: Bir bedevî Arab (hasmıyle berâber) geldi de:

— Yâ Rasûlallah, aramızda Allah'ın Kitâbı ile hükmet! dedi.

Ardından hasmı olan adam da ayağa kalkıp:

— Bu doğru söyledi. Sen bizim aramızda Allah'ın Kitâbı ile hükmet! dedi.

Bedevî da'vâyı şöyle anlattı:

— Benim oğlum bu adamın yanında ücretli idi. Onun karısıyle zinâ etmiş. Bâzı kimseler bana: Oğlunun üzerinde taşlanmak cezâsı vardır, dediler. Ben de bu adama, oğlum adına yüz koyun ile bir câriye fidye verip, oğlumu kurtardım. Sonra ben bu mes'eleyi ilim ehli olanlara sordum. Onlar da bana: Oğlum üzerinde ancak yüz deynek vurulmak ve bir yıl da gurbete sürgün gönderilmek cezâsı vardır dediler.

Bunun üzerine Peygamber (S):

---

81 Suâlin cevâbı, hadîste verileceği için onunla yetinilip cevâb hazfedilmiştir.

— *"Yemîn olsun ki, ben muhakkak aranızda Allah'ın Kitâbı ile hükmedeceğim: Câriye ile koyunlar sana geri verilir, oğlun üzerine yüz deynek vurulmak ve bir yıl gurbete sürgün edilme cezâsı uygulanır"* buyurdu.

Sonra: Eslem kabîlesinden olan Uneys adındaki bir sahâbîye hitâben:

— *"Yâ Uneys! Bu adamın karısına git!* (İ'tirâf ederse) *ona taşlama cezâsı uygula!"* buyurdu.

Akabinde Uneys, o kadına gitti. (Kadın zinâ suçunu i'tirâf ettiği için) Uneys ona taşlama cezâsı uyguladı [82].

٤٠ــ بابُ تَرْجَمَةِ الحُكَّام وهَلْ يَجُوزُ تُرْجُمانٌ واحِدٌ

وقال خارِجَةُ بنُ زَيْدِ بنِ ثابِتٍ عنْ زَيْدِ بنِ ثابِتٍ أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أمَرَهُ أنْ يَتَعَلَّمَ كِتابَ اليَهُودِ حتَّى كَتَبْتُ لِلنَبِيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم كُتُبَهُ وأقْرَأتُهُ كُتُبَهُمْ إذَا كَتَبُوا إلَيْهِ :وقال عُمَرُ وعِنْدَهُ عَلِيٌّ وعَبْدُ الرَّحْمٰنِ وعُثْمانُ ماذَا تَقُولُ هَذِهِ قال عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ حاطِبٍ فَقُلْتُ تخْبِرُكَ بِصاحِبِهما الَّذِى صَنَعَ بِهِما وقال أبو جَمْرَةَ كُنْتُ أتَرْجِمُ بَيْنَ ابنِ عباسٍ وبَيْنَ النَّاسِ *

وقال بَعْضُ النَّاسِ لابُدَّ لِلْحاكِمِ مِنْ مُتَرْجِمَيْنِ *

40- HÂKİMLERİN İFÂDELERİ TERCÜME ETTİRMELERİ (YÂNÎ SÖZLERİ KENDİ DİLİNDEN BAŞKA BİR DİLLE TEFSÎR ETTİRMELERİ) VE BİR TEK TERCÜMAN CÂİZ OLUR MU? BÂBI

Hârice ibnu Zeyd ibn Sâbit, babası Zeyd ibn Sâbit'ten söyledi ki, Peygamber (S) Zeyd ibn Sâbit'e, Yahûdîler'in yazısını öğrenmesini emretmiştir. Zeyd ibn Sâbit:

Ben Peygamber'in onlara gönderdiği mektûblarını yazardım, onların da Peygamber'e yazdıkları zamân, onların yazıp göndermekte oldukları mektûblarını

---

82 Başlığa uygunluğu *"Yâ Uneys! Bu adamın karısına git!"*... sözünden alınır. Bunun zâhiri İbn Ebî Zi'b'in dediği gibi: Uneys o kabîlede hâkim bulunuyordu, gitti, tahkîk sonucunda i'tirâf ettiği için taşladı.

Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Vekâlet, Sulh, Eymân ve'n-Nuzûr, Muhâribûn, Vâhid Haberi ve İ'tisâm Kitâbları'nda da geçmiştir.

kendisine okuyordum, demiştir [83].

Umer ibnu'l-Hattâb da yanında Alî ibn Ebî Tâlib, Abdurrahmân ibn Avf ve Usmân ibn Affân bulunurlarken, yanlarında hazır bulunan bir kadına: Bu kadın ne söylüyor? diye sormuş. Abdurrahmân ibn Hâtib ibn Ebî Beltea da o kadının sözlerini Umer'e terceme ederek: Ben "Bu kadın sana iki arkadaşı ile yapmış olduğu işi haber veriyor" dedim, demiştir [84].

Ebû Cemre (Nasr ibnu İmrân ed-Dab'î el-Basrî) de: Ben İbn Abbâs ile insanlar arasında tercümanlık yapıyordum, demiştir [85].

Bâzı Âdem oğlu da: Hâkim için iki mütercim zarûrîdir, demiştir [86].

٥٤ــ حدّثنا أبو اليمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ ابنُ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَبَّاسٍ أخبرَهُ أنَّ أبا سُفْيانَ بنَ حَرْبٍ أخبَرَهُ أنَّ هِرَقْلَ أرْسَلَ إلَيْهِ فى ركْبٍ مِنْ قُرَيْشٍ ثُمَّ قال لِتَرْجُمانِهِ قُلْ لَهُمْ إنِّى سائِلٌ هٰذا فإنْ كَذَبَنِى فَكَذِّبُوهُ فَذَكَرَ الحَدِيثَ فقال لِلتَّرجمانِ قُلْ لهُ إنْ كانَ ماتَقُولُ حَقًّا فَسَيَمْلِكُ مَوْضِعَ قَدَمَىَّ هاتَيْنِ *

54-..... Bize Şuayb, ez-Zuhrî'den haber verdi. Bana Ubeydullah ibnu Abdillah haber verdi ki, ona da Abdullah ibn Abbâs haber vermiş, ona da Ebû Sufyân ibn Harb şöyle haber vermiştir: Kendisi Kureyş'ten bir ticâret hey'eti içinde Şâm'da bulunduğu sırada Bizans

---

83 Buhârî, Hârice'nin bu sözünü ancak muallak olarak Zebâih'de getirmiştir. Bunu uzunca bir metinle *Târîh Kitâbı*'nda İsmâîl ibn Ebî Uveys'den; o da Abdurrahmân ibn Ebi'z-Zinâd'dan; o da babasından; o da Hârice ibn Zeyd'den; o da Zeyd ibn Sâbit'ten olmak üzere senediyle ulaştırıp rivâyet etmiştir.

84 Abdurrahmân ibn Hâtıb, Umer'in huzûrunda o kadının mütercimliğini yapıyordu. Kadın Nubiyeli bir câriye olup iki kişi ile zinâ etmişti. Bu suçunu i'tirâf ediyordu. Bunu Abdurrazzâk ile Sa'd ibn Mansûr rivâyet etmişlerdir.

85 Ebû Cemre'nin İbn Abbâs ile insanlar arasında onun derslerini tercüme edip tercümânlık yaptığını Müslim ile en-Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

86 "Bâzı Âdem oğlu" ile Ebû Hanîfe ve talebeleri kasdedilmektedir. İbn Kurkûl'da, cemî' sîğâsiyle rivâyetle: "Çünkü kendi dilinden başka bir dille konuşanlar için ayrı ayrı mütercimler zarûrîdir, diller ayrı ayrı olunca, ona göre mütercimler de ayrı ayrı olurlar", demiştir.

Kayseri Hırakl, onları bir haberci gönderip çağırtmış. Onun huzûruna gelmişler. Sonra Hırakl, kendi tercümânına hitâben:

— Şu adamlara söyle de: Ben, bu Ebû Sufyân'a, "Peygamber'im" diyen o adamın vasıflarından bâzı şeyler soracağım. Eğer bu bana yalan söylerse, sizler bunun sözünü yalanlayınız! dedi... Ve o hadîsin tamâmını zikretti.

Sonunda Hırakl, kendi tercümânına:

— Ona şöyle de: Eğer bu dediklerin doğru ise o zât, yakında şu iki ayağımın bastığı yere mâlik olacaktır! dedi [87].

٤١ــ بابُ مُحاسبَةِ الإمامِ عُمَّالَهُ

41- İMÂMIN (YÂNÎ DEVLET BAŞKANININ) VÂLÎ, ÂMİR, KUMANDAN VE ME'MÛRLARINI HESÂBA ÇEKMESİ BÂBI

٥٥ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا عَبْدَةُ حدّثنا هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ عنْ أبي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ أنَّ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم اسْتَعْمَلَ ابنَ الأُتَبِيَّةِ عَلى صَدَقاتِ بَنِي سُلَيْمٍ فَلمَّا جاءَ إلى رسُولِ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم وحاسبَهُ قال هَذَا الَّذِي لَكُمْ وهٰذِهِ هَدِيَّةٌ أُهْدِيَتْ لِي فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم فهَلاَّ جَلَسْتَ في بَيْتِ أبيكَ وبَيْتِ أُمِّكَ حتَّى تأتِيَكَ هَدِيَّتُكَ إنْ كُنْتَ

87 Bu hadîsin uzun bir rivâyeti kitâbın başında Vahy Bâbı'nda geçmişti. Bunun buraya girmesi, kâfir olan Hırakl'ın fiiliyle hüccet getirilemiyeceği bakımından müşkil görülmüş ve buna şöyle cevâb verilmiştir: Hırakl'ın peygamberlik ve rasûllük ile ilgili olan husûslardaki istidlâli sahîhtir. Bu bakımdan başlıkla uygunluk bu sözlerden ve istidlâlden alınabilir. Çünkü Hırakl, peygamberlerin şerîatlerini bilir bir kimse idi... Onun bu sözlerinin, tutunmakta olduğu şerîate uygun olduğuna hamledilir... Buhârî bu başlıkta kendilerine uyulan en büyük imâmlardan biri bulunan İbn Abbâs'ın takrîrlerinin tercümesini de buna hamletmiş ve bu sebebden İbn Abbâs'ın, Ebû Cemre'nin kendi takrîrlerini tercüme etmesiyle yetinmesini buna hüccet yapmıştır... Bu iki iş de İbn Abbâs'a dönücüdür. Çünkü bunun biri kendi tasarrufundandır. Diğeri de onun takrîrlerindendir. Buna Umer'den ve berâberindeki sahâbîlerden nakledilen şeyler de eklenince ve başkalarından bunun hilâfı nakledilmeyince, bu hüccet kuvvetli olmuştur. Fakat bir tercümanın yeterli olup olmayacağı konusunda fakîhler arasında görüş ayrılıkları vardır. Muhammed ibn Hasen: İki erkek yâhud bir erkekle iki kadın tercümân zarûrîdir, dedi. el-Kerâbisî: Mâlik ve Şâfiî'den bir tercümânla yetinmeyi nakletmiştir. İhtilâfın kökü, tercüme işinin haber veyâ şehâdet olmasına döner. Bâzıları: Haber vermede tek tercümân yeterlidir, şehâdet yerinde ise, iki tercümân gereklidir, demişlerdir... (Kastallânî).

صادِقًا ثُمَّ قامَ رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم فَخَطَبَ النَّاسَ وحَمِدَ اللَّهَ وأثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قال أمَّا بَعْدُ فإنِّى أسْتَعْمِلُ رِجالاً مِنْكُمْ عَلى أُمُورٍ مِمَّا ولاَّنِى اللَّهُ فَيَأْتِى أحَدُكُمْ فَيَقُولُ هٰذَا لَكُمْ وهٰذِهِ هَدِيَّةٌ أُهْدِيَتْ لِى فهَلاَّ جَلَسَ فى بَيْتِ أبِيهِ وبَيْتِ أُمِّهِ حتَّى تَأْتِيَهُ هَدِيَّتُهُ إنْ كان صادِقًا فَواللَّهِ لا يَأْخُذُ أحَدُكُمْ مِنْها شَيْئًا قال هِشامٌ بِغَيْرِ حَقِّهِ إلاَّ جاءَ اللَّهَ يَحْمِلُهُ يَوْمَ القِيامَةِ ألاَ فَلأَعْرِفَنَّ ما جاءَ اللَّهَ رَجُلٌ بِبَعِيرٍ لَهُ رُغاءٌ أوْ بِبَقَرَةٍ لَها خُوارٌ أوْ شاةٍ تَيْعَرُ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حتَّى رَأَيْتُ بَياضَ إبْطَيْهِ ألا هَلْ بَلَّغْتُ *

55-..... Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den; o da Ebû Humeyd es-Sâidî(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) İbnu'l-Utebiyye (veyâ İbn Luteybiyye denilen) bir zâtı Suleym oğulları sadakaları üzerine âmil ta'yîn etmişti. Bu adam zekât mallarını toplayıp geldiği ve Rasûlullah (S) onu hesâba çektiği zamân, bu adam:

— Bu sizin zekât malınızdır. Bu da bana hediye verilmiştir, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah ona:

— *"Eğer sen doğru söyleyen bir kimse isen* (mal me'mûru olmayıp da) *babanın evinde yâhud ananın evinde otursaydın sana hediyen gelir miydi?"* buyurdu.

Bundan sonra Rasûlullah mescidde ayağa kalktı ve insanlara bir hutbe yaptı, Allah'a hamdedip O'na senâ eyledi. Sonra *"Amma ba'du = Sözün bundan sonrası şudur"* diyerek şunları söyledi:

— *"Ben sizlerden birtakım adamları, Allah'ın bana tevliyet verdiği bâzı işler üzerine âmil ta'yîn ediyorum, sonra sizlerden herhangibiriniz geliyor ve: Bu mal sizindir, şu da bana verilen bir hediyedir, diyor! O zât doğru söyleyici bir kimse ise babasının evinde yâhud anasının evinde otursa da kendisine verilen hediyesi ona gelecek miydi bir görseydi ya! Allah'a yemîn ederim ki, zekât âmillerinden herhangibiriniz topladığı mallardan haksız olarak herhangi birşey alırsa, muhakkak kıyâmet günü o kimse, aldığı malı boynuna yüklenerek Allah'ın huzûruna gelecektir. Dikkat edin: Sakın ben sizlerden hiçbir kimseyi, boynunda inlemesi olan bir deve ile yâhud böğürmesi olan bir sığır ile yâhud melemekte olan bir davar ile Allah'ın huzûruna gelmesini tanımayayım!"* buyurdu.

Sonra iki elini, ben O'nun iki koltuk altlarının beyazlığını görünceye kadar kaldırdı da:

— *"Dikkat edin! Sizlere Allah'ın emirlerini teblîğ ettim mi?"* buyurdu [88].

٤٢ــ بابُ بِطانَةِ الإمامِ وأهْلِ مَشُورَتِهِ :

البِطانَةُ الدُّخلاءُ

42- İMÂMIN (YÂNÎ DEVLET BAŞKANININ) SIRDAŞLARI VE DEVLET İŞLERİNİ DANIŞIP İSTİŞÂRE ETTİĞİ KİMSELER BÂBI

"el-Bitâne", "ed-Duhalâ" (yânî başkanın yanına yalnızken giren ve onun gizli işlerini bilen, millet işlerinden haber verdiklerinde onu tasdîk edip gereğiyle amel ettiği kimseler) demektir.

٥٦ــ حدّثنا أَصْبَغُ أخبرنا ابنُ وَهْبٍ أخبرنى يُونُسُ عنِ ابنِ شهابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال ما بَعَثَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ ولا اسْتَخْلَفَ مِنْ خَلِيفَةٍ إلاَّ كانَتْ لهُ بِطانَتانِ بِطانَةٌ تَأْمُرُهُ بالمَعْرُوفِ وتَحُضُّهُ عَلَيْهِ وبِطانَةٌ تَأْمُرُهُ بالشَّرِّ وتَحُضُّهُ عَلَيْهِ فالْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ تعالِى . وقال سُلَيْمانُ عنْ يَحْيَى أخبرنى ابنُ شِهابٍ بِهٰذا وعنِ ابنِ أبى عَتِيقٍ ومُوسَى عنِ ابنِ شهابٍ مِثْلَهُ . وقال شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ **حدّثنى** أبو سَلَمَةَ عنْ أبى سَعِيدٍ قَوْلَهُ : وقال الأَوْزاعِيُّ ومُعاوِيَةُ بنُ سَلامٍ **حدّثنى** الزُّهْرِيُّ **حدّثنى** أبو سَلَمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وقال ابنُ أبى حُسَيْنٍ وسَعِيدُ بنُ زِيادٍ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبى سعِيدٍ قَوْلَهُ : وقال عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ أبى جَعْفَرٍ **حدّثنى** صَفْوَانُ عنْ أبى سَلَمَةَ عنْ أبى أيُّوبَ قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم *

56- Bize Esbağ tahdîs etti. Bize İbnu Vehb haber verdi. Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Saîd el-

88 Bu hadîste devlet başkanının devlet âmir ve me'mûrlarını kendi işleri hakkında hesâba çekmesi ve onları hediye kabûlünden men' etmesinin meşrû'iyyeti hükmü vardır. Bunun bir rivâyeti bundan önce "Âmillere verilen hediyeler ve diğerleri bâbı"nda geçmişti.

Hudrî(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Allah Taâlâ bir peygamber gönderdiği ve bir kimseyi halîfe yaptığı zamân, muhakkak onun iki nevi' sırdaşı olmuştur: Bunun biri ona ma'rûfu, hayır yolunu emreder ve onu o yola teşvîk eyler durur. Öbürüsü de ona şerri emreder ve onu şerr üzerine teşvîk eder durur. Ma'sûm olan ise Yüce Allah'ın fenâlıklardan koruduğu kimsedir"* [89].

Ve Süleymân ibn Bilâl söyledi ki, Yahyâ ibn Saîd el-Ensârî: Bana İbn Şihâb bu hadîsi haber verdi, demiştir. İbn Ebî Atîk'ten, Mûsâ ibn Ukbe'den ve İbn Şihâb'dan da bunun benzeri rivâyet gelmiştir. Şuayb da ez-Zuhrî'den şöyle dedi: Bana Ebû Seleme, Ebû Saîd'den Peygamber'in bu sözünün benzerini tahdîs etti. el-Evzâî ile Muâviye ibnu Selâm da şöyle dediler: Bana ez-Zuhrî tahdîs etti. Bana Ebû Seleme, Ebû Hureyre'den; o da Peygamber'den tahdîs etti.

İbnu Ebî Hüseyin ile Saîd ibnu Ziyâd da Ebû Seleme'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî'den Peygamber'in bu sözünü söylediler.

Ubeydullah ibn Ca'fer de şöyle dedi: Bana Safvân, Ebû Seleme'den tahdîs etti ki, Ebû Eyyûb Hâlid ibn Zeyd el-Ensârî: Ben Peygamber(S)'den bu hadîsi işittim, demiştir [90].

٤٣ــ بابٌ كَيْفَ يُبايِعُ الإمامُ النَّاسَ

43- BÂB:
İMÂM (YÂNÎ DEVLET BAŞKANI) İNSANLARLA NASIL BEY'AT YAPAR (YÂHUD: İNSANLAR İMÂMLA NASIL BEY'AT EDERLER)?

٥٧ــ حدّثنا إسْماعِيلُ **حدّثني** مالِكٌ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ قال أخبرني عُبادَةُ بنُ الوَلِيدِ أخبرني أبي عنْ عُبادَةَ بنِ الصَّامِتِ قال بايَعْنا رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم عَلى السَّمْعِ والطَّاعَةِ في المَنْشَطِ والمَكْرَهِ وأنْ لانُنازِعَ الأمْرَ أهْلَهُ وأنْ نَقُومَ أوْ نَقُولَ بالحَقِّ حَيْثُما كُنَّا لانَخافُ في اللَّهِ لَوْمَةَ لائِمٍ *

57-..... Ubâde ibnu's-Sâmit (R) şöyle demiştir: Biz (Ensâr ce-

---

89 Bu hadîsin bir rivâyeti Kader Kitâbı'nda geçmişti.

el-Bitâne: Kitâbe vezninde sırr ve serîreye denir... ve bir adamın işleri ve hallerine, mahrem ve hemzâr olan hâssasına ve hemdemine denir ve libâsın astarına denir...

ed-Dahîl: Kişinin şu içten dostuna ve hemdemine denir ki, bilcümle gizli işlerine, mahrem her işine ihtilât eder.. *(Kaamûs Ter.)*

90 Buhârî burada hadîsin çeşitli geliş yollarını sıralayıp göstermiştir.

mâati Minâ'da, Akabe gecesinde) Rasûlullah(S)'a hem neş'eli hâlimizde, hem kederli zamânımızda emirlerini dinleyip itâat edeceğimize, meliklik ve vâlîlik işlerine ehil olanlarla nizâ etmiyeceğimize (yânî bu işlerde onlarla mukaatele etmiyeceğimize), her nerede bulunursak bulunalım muhakkak orada hakkı yerine getireceğimize ve hakk söyleyeceğimize ve Allah yolunda hiçbir kimsenin kınama ve kötülemesinden korkmayacağımıza dâir bey'at edip söz verdik [91].

٥٨ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا خالِدُ بنُ الحارِثِ حدّثنا حُمَيْدٌ عنْ أنَسٍ رضى اللّه عنه قال خَرَجَ النبيُّ صلى اللّه عليه وسلم في غَداةٍ بارِدَةٍ والمُهاجِرُونَ والأنْصارُ يَحْفِرُونَ الخَنْدَقَ فقال *

اللّهُمَّ إنَّ الخَيْرَ خَيْرُ الآخِرَهْ * فاغْفِرْ لِلأنْصارِ والمُهاجِرَهْ فأجابُوا

نَحْنُ الَّذِينَ بايَعُوا مُحَمَّدا * عَلى الجِهادِ ما بَقِينا أبَدا

58-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ahzâb sırasında soğuk bir günün sabâhında Hendek kazılan yere çıkıp vardı. Muhâcirler ve Ensâr hendek kazıyorlardı. Peygamber:

—*"Allâhumme inne'l-hayra hayru'l-âhire*

Feğfir lil-Ensâri ve'l-Muhâcire

(= Yâ Allah! Hayır ancak âhiret hayrıdır. Sen Ensâr'ı ve Muhâcirler'i mağfiret eyle!)" sözlerini söyledi.

Oradaki sahâbîler de O'na:

— Nahnu'llezîne bâyeû Muhammeden

Ale'l-cihâdı mâ bakînâ ebeden

(= Bizler yaşadıkça dâima cihâd etmek üzere Muhammed'e bey'at edip söz vermiş kişileriz!) diye cevâb verdiler [92].

٥٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ دِينارٍ

---

91 Burada devlet başkanı ile hangi maddeler üzere bey'at edileceği keyfiyeti açıklanmıştır. Bu hadîs seçim veyâ herhangibir usûl ile devlet nüfûz ve kudretini temsîl eden devlet başkanının emirlerini dinleyip itâat etmek ve ona karşı isyân ve kıtâle teşebbüs etmemek husûsunda açık bir nâsstır. Hadîste sayılan diğer bey'at maddeleri de milleti ayakta tutacak ve hiç eskimeyecek ebedî nizâm düstûrlarıdır. Bunu Müslim de Mağâzî'de getirmiştir.

92 Bunda da sahâbîlerin Muhammed ile hayatta kaldıkları müddetçe hakk yolunda cihâd etmek üzere bey'at etmiş kimseler oldukları dile getirilmiştir. Başlığa uygunluk noktası da burasıdır. Bu hadîsin daha bütün bir rivâyeti Hendek Gazvesi bâbı'nda geçmişti.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللّٰه عنهما قال كُنَّا إذَا بايَعْنا رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم عَلى السَّمْعِ والطَّاعَةِ يَقُولُ لَنا فِيما اسْتَطَعْتَ *

59-..... Bize Mâlik, Abdullah ibn Dînâr'dan haber verdi ki, Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah(S)'a, emirlerini dinlemek ve itâat etmek üzere bey'at ettiğimiz zamân, O bizlere (şefkat ederek): *"Gücünüzün yettiği kadar"* buyururdu [93].

٦٠ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيٰى عنْ سُفْيانَ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ دِينارٍ قال شَهِدْتُ ابنَ عُمَرَ حَيْثُ اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلى عَبْدِ المَلِكِ قال كَتَبَ إنِّى أُقِرُّ بالسَّمْعِ والطَّاعَةِ لِعَبْدِ اللَّهِ عَبْدِ المَلِكِ أمِيرِ المُؤْمِنِينَ عَلى سُنَّةِ اللَّهِ وُسنَّةِ رسُولِهِ ما اسْتَطَعْتُ وإنَّ بَنِىَّ قَدْ أقَرُّوا بِمِثْلِ ذٰلِكَ *

60-..... Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle demiştir: Ben, insanlar Abdulmelik ibn Mervân'ın halîfeliği üzerinde birleştikleri zamân, İbn Umer'in yanında hazır bulundum. O: "Ben de Allah'ın sünneti ve Rasûlullah'ın sünneti üzere Allah'ın kulu ve Emîru'l-Mü'minîn Abdulmelik'e gücümün yettiği kadar emirlerini dinlemek ve itâat etmeye ikrâr edip söz veriyorum. Oğullarım da bu sûretle bey'at ve ikrâr etmişlerdir" diye mektûb yazdı [94].

٦١ــ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْراهِيمَ حدّثنا هُشَيْمٌ أخبرنا سَيَّارٌ عنِ الشَّعْبِىِّ عنْ جَرِيرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ قال بايَعْتُ النبىَّ ﷺ عَلى السَّمْعِ والطَّاعَةِ فَلَقَّنَنِى فِيما اسْتَطَعْتُ والنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ *

---

93 Bu hadîsteki *"Gücünüzün yettiği kadar"* kaydı, Peygamber'in ümmetine olan şefkat ve merhametinden dolayı konan bir kayıt idi.

94 Hicrî 65 senesi ramazânının üçünde babasının ölmesi üzerine kendisine Şâm'da bey'at yenilendiği zamân, Abdulmelik ibn Mervân'a Şâm, Mısır ve civârı halkı ile halîfeliğini kabûl etmeleri üzerine Abdullah ibn Umer de bir mektûb yazarak, hadîste bildirilen şartlarla kendinin ve oğullarının bey'atını bildirmiştir.

Oğulları: Abdullah, Ebû Bekr, Ebû Ubeyde, Bilâl, Umer, Sâlim, Abdullah, Hamza, Abdurrahmân ve Zeyd olmak üzere on kadardır (Kastallânî).

Abdullah ibn Umer gibi yüksek bir zâtın Mervân oğlu'na bey'at etmiş olması, müslümânları tefrikadan ve ictimâî dağınıklıktan korumak bakımından çok mühim ve gerekli bir siyâsî ve diyânî davranış idi.

61-..... Cerîr ibn Abdillah el-Becelî (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) ile emir ve nehiylerini dinlemek ve itâat etmek üzere bey'at ettim, O da bana: *"Gücümün yettiği kadar"* kaydını söylememi telkîn buyurdu.

Bir de ben Peygamber'e herbir müslümâna hayırhâh olmak üzerine de bey'at ettim.

٦٢ــ حدّثنا عَمْرو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا يَحْيٰى عنْ سُفْيانَ قال حدّثني عَبْدُ اللّهِ بنُ دِينارٍ قال لَمَّا بايَعَ النَّاسُ عَبْدَ المَلِكِ كَتَبَ إلَيْهِ عَبْدُ اللّهِ ابنُ عُمَرَ إلى عَبْدِ اللّهِ عَبْدِ المَلِكِ أمِيرِ المُؤْمِنِينَ إنِّي أُقِرُّ بالسَّمْعِ والطَّاعَةِ لِعَبْدِ اللّهِ عَبْدِ المَلِكِ أمِيرِ المُؤْمِنِينَ عَلى سُنَّةِ اللّهِ وسُنَّةِ رسُولِهِ فِيما اسْتَطَعْتُ وإنَّ بَنِيَّ قَدْ أقَرُّوا بِذٰلِكَ *

62-..... Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: Bana Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle dedi: İnsanlar Abdulmelik ibn Mervân'a bey'at ettikleri zamân, Abdullah ibn Umer de Allah'ın kulu, Mü'minlerin Emîri olan Abdulmelik'e bir mektûb gönderip, bunda: "Ben, Allah'ın sünneti ve Rasûlü'nün sünneti üzere Allah'ın kulu, Mü'minlerin Emîri olan Abdulmelik ibn Mervân'a gücümün yettiği nisbette emir ve nehiylerini dinlemek ve itâat etmeyi ikrâr edip söz veriyorum. Oğullarım da bu sûretle ikrâr edip bey'at arzetmişlerdir" diye yazmıştır [95].

٦٣ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مَسْلَمَةَ حدّثنا حاتِمٌ عنْ يَزِيدَ قال قُلْتُ لِسَلَمَةَ عَلى أيِّ شَيْءٍ بايَعْتُمُ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم يَوْمَ الحُدَيْبِيَةِ قال عَلى المَوْتِ *

63-..... Bize Hâtim ibn İsmâîl tahdîs etti ki, Yezîd ibn Ebî Ubeyd şöyle demiştir: Ben Seleme ibnu'l-Ekva'a:

— Sizler Hudeybiye günü Peygamber(S)'e hangi şey üzere bey'at ettiniz? diye sordum.

O:

— (Harb vaktinde kaçmayıp) ölmek üzere bey'at ettik, diye cevâb verdi [96].

---

95 Bunun bir rivâyeti bir hadîs önce geçmişti.

96 Bunun daha bütün bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Harb etmek üzere bey'at bâbı"n-

٦٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ مُحَمَّدِ بنِ أسْماءَ حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عنْ مالِكٍ عنِ الزُّهْرِيِّ أنَّ حُمَيْدَ بنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أخبَرَهُ أنَّ المِسْوَرَ بنَ مَخْرَمَةَ أخبرهُ أنَّ الرَّهْطَ الَّذِينَ وَلاَّهُمْ عُمَرُاجْتَمَعُوا فَتشاوَرُوا قال لَهُمْ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ لَسْتُ بِالَّذِى اُنافِسُكُمْ عَلى هٰذَا الأمْرِ ولٰكِنَّكُمْ إنْ شِئْتُمُ اخْتَرْتُ لَكُمْ مِنْكُمْ فَجَعَلُوا ذٰلِكَ إلى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ فَلمَّا وَلَّوْا عَبْدَ الرَّحْمٰنِ أمْرَهُمْ فَمالَ النَّاسُ عَلى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حتَّى ما أرٰى اَحَداً مِنَ النَّاسِ يَتْبَعُ اُولٰئِكَ الرَّهْطَ ولا يَطَأُ عَقِبَهُ ومالَ النَّاسُ عَلى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ يُشاوِرُونَهُ تِلْكَ اللَّيالِى حتَّى إذَا كانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِى أصْبَحْنامِنْها فَبايَعْنا عُثْمانَ قال المِسْوَرُ طَرَقَنِى عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بَعْدَ هَجْعٍ مِنَ اللَّيْلِ فضَرَبَ البابَ حتَّى اسْتَيْقَظْتُ فقال أراكَ نائِمًا فَواللّٰهِ ما اكْتَحَلْتُ هٰذِهِ اللَّيْلَةَ بِكَبِيرِ نَوْمٍ انْطَلِقْ فادْعُ الزُّبَيْرَ وسَعْدًا فدَعَوْتُهُما لهُ فَشاوَرَهُما ثُمَّ دَعانِى فقال ادْعُ لِى عَلِيًّا فدَعَوْتُهُ فَنا جاهُ حتَّى ابْهارَّ اللَّيْلُ ثُمَّ قامَ عَلِيٌّ مِنْ عِنْدِهِ وهْوَ عَلى طَمعٍ وقَدْ كانَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ يَخْشَى مِنْ عَلِيٍّ شَيْئًا ثُمَّ قال ادْعُ لِى عُثْمانَ فَدَعَوْتُهُ فَناجاهُ حتَّى فَرَّقَ بَيْنَهُما المُؤَذِّنُ بِالصُّبْحِ فَلمَّا صَلَّى لِلنَّاسِ الصُّبْحَ واجْتَمَعَ اُولٰئِكَ الرَّهْطُ عِنْدَ المِنْبَرِ فأرْسَلَ إلى مَنْ كانَ حاضِرًا مِنَ المُهاجِرِينَ والأنْصارِ وأرْسَلَ إلى اُمَراءِ الأجْنادِ وكانوا وافَوْا تِلْكَ الحَجَّةَ مَعَ عُمَرَ فلمَّا اجْتَمَعُوا تَشَهَّدَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ثُمَّ قال أمَّا بَعْدُ ياعَلِيُّ إنِّى قَدْ نَظَرْتُ فِى أمْرِ النَّاسِ فَلَمْ أرَهُمْ يَعْدِلُونَ بِعُثْمانَ فَلاَ تَجْعَلَنَّ عَلى نَفْسِكَ سَبِيلا فقال اُبايِعُكَ عَلى سُنَّةِ اللّٰهِ ورسُولِهِ والخَلِيفَتَيْنِ مِنْ بَعْدِهِ فبايَعَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ وبايَعَهُ النَّاسُ المُهاجِرُونَ والأنْصارُ واُمَرَاءُ الأجْنادِ والمُسْلِمُونَ ٭

64-..... Bize Cuveyriye ibn Esmâ, Mâlik'ten; o da Zuhrî'den tahdîs etti ki, ona da Humeyd ibn Abdirrahmân haber vermiş, ona da Mısver ibnu Mahrame (R) şöyle haber vermiştir: Umer ibnu'l-

---

da gemişti. Oradaki hadîsin son kısmında İbnu'l-Ekva'ın râvîsi Yezîd ibn Ebî Ubeyd tarafından:

— (Ey Ebâ Müslim!) O gün siz hangi madde üzerine bey'at etmiştiniz? diye sorulmuş da İbnu'l-Ekva':

— Ölmek (ve kat'iyyen dönmemek) üzere, demiştir.

Hattâb'ın kendisinden sonra halîfelik işini kendilerine havâle ettiği kimseler toplanıp aralarında halîfeliği kendisine verip akdedecekleri kimse hakkında istişâre ettiler. O zamân Abdurrahmân ibn Avf, o topluluğa şöyle dedi [97]:

— Ben bu hilâfet işi üzerine sizlerle çekişecek değilim. (Çünkü benim buna rağbetim yoktur.) Lâkin eğer isterseniz, ben sizin içinizden size, birinizi seçeyim! dedi.

Bu teklîf üzerine o topluluk bu tercîhi Abdurrahmân ibn Avf'a bıraktılar. Onlar kendilerinden birini tercîh etme işlerini Abdurrahmân'a havâle edince insanlar Abdurrahmân üzerine meylettiler, hattâ ben insanlardan hiçbir kimseyi o topluluğa tâbi' olur ve onun izine basar görmüyordum (yânî insanları topluluktan yüz çevirip onların ardından yürümezler görüyordum). İnsanlar Abdurrahmân üzerine meylettiler. Çünkü onlar bu geceler içinde halîfelik işi üzerine istişâre yapıyorlardı. Nihâyet sabâhlayıp da Usmân ibn Affân'a bey'at yaptığımız gece olunca, Mısver ibn Mahrame şöyle dedi: Geceden bir tâife geçtikten sonra Abdurrahmân ibn Avf gelip benim kapımı çaldı. Bunun üzerine ben uykumdan uyandım. O bana:

— Ben seni uyumuş görüyorum. Allah'a yemîn ederim ki, benim bu üç geceden beri gözüme büyük bir uyku girmedi. Haydi yürü de ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ı, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ı çağır! dedi.

Bunun üzerine ben de onun için bu iki sahâbîyi çağırdım.

Abdurrahmân o ikisiyle gizli konuşup istişâre etti. Sonra Abdurrahmân ibn Avf beni tekrâr çağırdı da:

— Bana Alî ibn Ebî Tâlib'i çağır! dedi.

Ben Alî'yi de onun yanına çağırdım. Alî geldi. Abdurrahmân ibn Avf, tâ gece yarısına kadar Alî ile gizli olarak konuştu. Sonra Alî ibn Ebî Tâlib, onun yanından kendisine tevliyet verilmesi arzûsu ile kalkıp gitti. Abdurrahmân ibn Avf da Alî tarafından fitneye yönelik bir muhâlefet işi meydana gelmesinden endîşe edip durmuştur.

Sonra Abdurrahmân:

— Bana Usmân'ı çağır! dedi.

Ben Usmân'ı da çağırdım. Abdurrahmân onunla da tâ müezzin sabâh ezânı ile aralarını ayırıncaya kadar gizli gizli konuştu. Nihâyet insanlara sabâh namâzını kıldırdığı zamân, bu şûrâ topluluğu minberin yanında toplandılar. Abdurrahmân Muhâcirler'den ve Ensâr'-

97 Umer yaralandığı zamân "Yerine bir halîfe tavsiye et" dediklerinde: Rasûlullah şu altı zâttan hoşnûd ve râzı olarak vefât etti, dedi ve bu altı sahâbînin isimlerini Usmân, Alî, Talha, Zubeyr, Abdurrahmân ibn Avf, Sa'd ibn Ebî Vakkaas diye açıkça sayıp halîfelik seçim ve kararını verecek şûrâ üyelerini ta'yîn etmişti (Buhârî, Umer'in vurulması).

dan hazır bulunan kimselere haber gönderip çağırttı. Ordu kumandanlarına da haber gönderip çağırttı. Bunların hepsi o yıl Umer'le berâber Mekke'ye gelip buluşmuş ve berâber hacc yapmışlardı (ve Medîne'ye de berâber dönmüşlerdi).

Bunlar toplandıkları zamân Abdurrahmân (minber üzerinde oturup) şehâdet kelimelerini söyledi. Bundan sonra "Amma ba'du" diyerek, şunları söyledi:

— Yâ Alî! Ben insanların bu işteki tercîhlerine iyice bakıp araştırdım da insanların Usmân'dan sapmalarını görmedim (yânî insanlar Usmân'ı halîfelik işinde başkaları üzerine tercîh ediyorlar gördüm). Onun için sen (benim Usmân'ı tercîh etmemden dolayı) sakın kendi nefsin üzerinde bir kötüleme yolu tutma! dedi.

Abdurrahmân, Usmân'a hitâb ederek de:

— Yâ Usmân! Ben sana Allah'ın sünneti, Rasûlü'nün sünneti ve Rasûlü'nden sonra geçen iki halîfesinin sünneti üzere bey'at ediyorum! dedi.

Ve bu konuşmanın ardından Abdurrahmân, Usmân'a bey'at etti. Ardından bütün insanlar; Muhâcirler, Ensâr, ordu kumandanları ve bütün müslümânlar da Usmân'a bey'at ettiler [98].

٤٤ــ بابُ مَنْ بايَعَ مَرَّتَيْنِ

44- (BİR HÂLETTE TE'KÎD İÇİN) İKİ KERRE BEY'AT EDEN KİMSE BÂBI

٦٥ــ حدّثنا أبو عاصِمٍ عنْ يَزِيدَ بنِ أبى عُبَيْدٍ عنْ سَلَمَةَ قال بايَعْنا النبىَّ ﷺ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فقال لى ياسَلَمَةُ ألاتُبايعُ قُلْتُ يارسُولَ اللّهِ قَدْ بايَعْتُ فى الأوَّلِ قال وفى الثَّانِى *

65-..... Seleme ibnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Biz Hudeybi-

98 Bu hadîste diyânetlerine ve dirâyetlerine güvenilmiş cemâatin istişâre ve ictihâddan sonra, bir şahıs lehine halîfelik ahdi yaptıklarında, başkalarının bu akdi çözmeye hakları olmadığı hükmü vardır. Nitekim Usmân'ın halîfelik bey'atına âid çalışmalar, araştırma ve istişâreler gece-gündüz bütün ciddiyet ve azimle devâm edip öylece meşrû' olarak gerçekleşmiş ve hiçbir i'tirâza uğramamıştır (Özetle: Kastallânî).

ye'de ağaç altında yapılan Rıdvân Bey'ati'nde Peygamber(S)'e bey'at etmiştik. (Sonra ağacın gölge tarafına dönüp gelmiştik.) Peygamber bana:

— *"Yâ Selemetu! Sen bey'at etmez misin?"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! Ben ilk tâife içinde bey'at ettim! dedim.

Peygamber:

— *"İkinci defa bey'at et!"* buyurdu.

Ben de ikinci defa bey'at ettim [99].

٤٥ــ بابُ بَيْعَةِ الأَعْرَابِ

45- BEDEVÎ ARABLAR'IN (İSLÂM VE CİHÂD ÜZERİNE) BEY'AT ETMELERİ BÂBI

٦٦ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّه عنهما أنَّ أعْرَابِيًّا بايَعَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم عَلى الإسْلاَمِ فأصابَهُ وعْكٌ فقال أقِلْنِى بَيْعَتِى فأبى ثُمَّ جاءَهُ فقال أقِلْنِى بَيْعَتِى فأبَى فَخَرَجَ فقال رسُولُ اللَّهِ ﷺ المَدِينَةُ كالْكِيرِ تَنْفِى خَبَثَها ويَنْصَعُ طِيبُها *

66- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da Muhammed ibnu'l-Munkedir'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle tahdîs etti. Bir bedevî Arab, Rasûlullah (S) ile İslâm üzere bey'at etmişti. Sonra bu bedevîye bir hummâ hastalığı isâbet etti de:

— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi çöz (çöle döneyim)! dedi.

Rasûlullah bunu kabûl etmedi. Sonra tekrâr geldi, yine:

— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi çöz (de ben yine çöle gideyim)! dedi.

Rasûlullah yine kabûl etmedi. Bunun üzerine bedevî, Medîne'den çöle dönmek üzere çıkıp gitti. Rasûlullah da:

---

99 Seleme ibnu'l-Ekva' sahâbîlerin en yiğit ve harbde en sebâtlı olanlarından biri olduğundan Peygamber kendisini daha fazla bir şeref olması için ikinci defa bey'at ettirmiştir. Bunun bir rivâyeti Cihâd'da "Harbde bey'at bâbı"nda, Hudeybiye'de geçmişti.

— *"Medîne, demirci körüğü gibidir, pislikleri dışarı atar, temiz olanı alıkor"* buyurdu [100].

٤٦ــ بابُ بَيْعَةِ الصَّغِيرِ

46- KÜÇÜK ÇOCUĞUN BEY'ATI BÂBI

٦٧ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يَزِيدَ حدّثنا سَعِيدٌ هُوَ ابنُ أبي أيُّوبَ قال حدّثني أبو عَقِيلٍ زُهْرَةُ بنُ مَعْبَدٍ عنْ جَدِّهِ عبْدِ اللَّهِ ابنِ هِشامٍ وكانَ قَدْ أدْرَكَ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وذَهَبَتْ بِهِ أُمُّهُ زَيْنَبُ ابْنَةُ حُمَيْدٍ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَليهِ وسلم فقالَتْ يارسولَ اللَّهِ بايِعْهُ فقال النبيُّ ﷺ هُوَ صَغِيرٌ فَمَسَحَ رأسَهُ ودَعالهُ وكانَ يُضَحِّي بالشَّاةِ الوَاحِدَةِ عنْ جَمِيعِ أهْلِهِ *

67-..... Bize Saîd ibnu Ebî Eyyûb tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Akîl Zuhre ibnu Ma'bed, dedesi Abdullah ibnu Hişâm'dan tahdîs etti. Bu Abdullah ibnu Hişâm, Peygamber zamânına yetişmiş ve annesi Zeyneb bintu Humeyd, kendisini (Mekke fethinde) Rasûlullah'a götürdü ve:

— Yâ Rasûlallah! Oğlumla İslâm bey'ati akdetseniz! dedi.

Peygamber (S) de ona:

— *"O küçüktür!"* buyurdu ve çocuğun başını, eliyle dokunup okşayarak Abdullah'a (bereketle) duâ eyledi.

Torunu Zuhre:

— Büyük babam Abdullah ibn Hişâm, bütün ev halkı adına bir tek davar kurban ederdi, demiştir [101].

٤٧ــ بابُ مَنْ بايَعَ ثُمَّ اسْتَقالَ البَيْعَةَ

100 Bunun bir rivâyeti Hacc Kitâbı sonlarında Medîne'nin Fazîletleri bölümünde geçmişti. İnşâallah İ'tisâm Kitâbı'nda da gelecektir.

101 Başlığa uygunluğu, içindeki mübhemliği açıklaması yönündendir. Çünkü Peygamber *"O küçüktür"* buyurduğundan, o küçüktür, ona bey'at lâzım gelmez demiş olmaktadır. Bu zât, Peygamber'in duâsı bereketiyle her işinde bereketi ve kazancı çok olmuş, kendisi de uzun zamân yaşamıştır. Bunun bir rivâyeti Şerîket Kitâbı'nda da geçmişti.

47- BEY'AT ETTİKTEN SONRA BEY'ATİNDEN GERİ DÖNMEK İSTEYEN KİMSE BÂBI

٦٨ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ مُحمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ أعْرَابِيًّا بايَعَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم عَلى الإسْلاَمِ فأصابَ الأعْرَابِيَّ وعْكٌ بِالمَدِينَةِ فأتَى الأعْرَابِيُّ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فقال يارسولَ اللَّهِ أقِلْنِي بَيْعَتِي فأبَى رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ثُمَّ جاءَهُ فقال أقِلْنِي بَيْعَتِي فأبَى ثُمَّ جاءَهُ فقال أقِلْنِي بَيْعَتِي فأبَى فَخَرَجَ الأعْرَابِيُّ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ إنَّما المَدِينَةُ كالْكِيرِ تَنْفِي خَبَثَها ويَنْصَعُ طِيبُها *

68-..... Bize Mâlik, Muhammed ibnu'l-Munkedir'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle haber verdi: Bir A'râbî, Rasûlullah (S) ile İslâm üzere bey'at etti. Akabinde A'râbî'ye Medîne'de sıtma hastalığı isâbet etti. Bunun üzerine bu A'râbî, Rasûlullah'a geldi ve:

— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi geriye döndür (de ben çöle gideyim)! dedi.

Rasûlullah bunu kabûl etmedi. Sonra A'râbî yine geldi ve:

— Yâ Rasûlallah! Benim bey'atimi geriye döndür! dedi.

Rasûlullah yine kabûl etmedi. Sonra yine gelip:

— Benim bey'atimi geriye döndür! dedi.

Rasûlullah yine kabûl etmedi. Bunun üzerine o A'râbî Medîne'den çıkıp gitti. Rasûlullah da:

— *"Medîne ancak demirci körüğü gibidir; değersizlerini dışarı atar, temizlerini de meydana çıkarır"* buyurdu [102].

٤٨ــ بابُ مَنْ بايعَ رَجُلاً لا يُبايِعُهُ إلاَّ لِلدُّنْيا

48- BİR İMÂMA (DEVLET BAŞKANINA ALLAH'A TÂAT MAKSADIYLE DEĞİL DE) SIRF DÜNYÂ MENFAATİ İÇİN BEY'AT EDEN KİMSE BÂBI

٦٩ــ **حدّثنا** عبْدَانُ عنْ أبى حَمْزَةَ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبى صالِحٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ثَلاَثَةٌ لايُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ

---

102 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti bir bâb önce geçmişti.

القِيامَةِ ولايُزَكِّيهِمْ ولَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ رجُلٌ عَلى فَضْلِ ماءٍ بالطَّرِيقِ يَمْنَعُ مِنْهُ ابنَ السَّبِيلِ ورَجُلٌ بايعَ إمامًا لايُبايِعُهُ إلاَّ لِدُنْياهُ إنْ أَعْطاهُ مايُرِيدُ وفَي لهُ وإلاَّ لَمْ يَفِ لهُ ورجُلٌ يُبايعُ رجُلاً بِسِلْعَةٍ بَعْدَ العَصْرِ فَحَلَفَ باللَّهِ لَقَدْ أُعْطِيَ بِها كَذَا وكَذَا فصَدَّقَهُ فأَخَذَها ولَمْ يُعْطَ بِها *

69-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Üç* (şahıs vardır ki) *Allah kıyâmet gününde onlarla konuşmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için* (yaptıklarına karşılık) *ağrıtıp incilten müdhiş bir azâb vardır. Birincisi: Yol üzerinde* (ihtiyâcından) *fazla bir suyu bulunan ve onu yolculardan men' eden kimsedir. İkincisi, devlet başkanına yalnız dünyâ menfâati için muâhede eder de devlet başkanı ona istemekte olduğu dünyâlığı verirse, ona yaptığı muâhedeye vefâ edip yerine getirir, eğer vermezse ona ahdini yerine getirmez. Üçüncüsü metâını ikindiden sonra bir adama satar ve Allah adına yemîn ederek bu mala muhakkak şöyle şöyle fiât verilmiştir der. Müşterî de o mala o kadar fiât verilmemiş olduğu hâlde, onun yaptığı yalan yemîni sebebiyle o kimsenin sözünü doğru kabûl eder de o malı ondan o yüksek bedelle satın alır"* [103].

٤٩ــ بابُ بَيْعَةِ النِّساءِ رَوَاهُ ابنُ عَبَّاسٍ عنِ النبيِّ ﷺ

49- KADINLARIN BEY'ATİ BÂBI

Bu kadınların bey'ati hâdisesini İbn Abbâs,

---

103 Bunun bir rivâyeti Şirb Kitâbı, "İhtiyâcından fazla suya mâlik olup da bunu yolcuların kullanmasından men' eden kimsenin günâhı bâbı"nda geçmişti. Oradaki rivâyette Rasûlullah bunun sonunda ***"Hakîkat Allah'a olan ahidlerine ve yemînlerine bedel az bir bahâyı satın alanlar; işte onlar: Onlar için âhirette hiçbir nasîb yoktur. Allah kıyâmet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır"*** (Âlu İmrân: 77) âyetini okumuştur.

Bu üç kişiden biri mal ve mevki' sâhibi olmak maksadıyle devlet başkanına bey'at akdi yapıp da emeline erişemeyince ahdini bozan kimsedir. Bu, şübhesiz ahlâksızlığın şekaavet derecesidir. İctimâî kargaşaya sebeb olacak bir kimsedir. Esas i'tibâriyle müslümânlık, devletçi bir dîndir. Her vesîle ile devlet başkanına ve siyâsî otoriteye itâati emreder ve onun başkanlığı altında ümmetin birlik ve düzenliğinin korunmasını ister...

Peygamber(S)'den olmak üzere rivâyet etmiştir [104].

٧٠ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ وقال اللَّيْثُ حدّثنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى أبو إدْرِيسَ الخَوْلانِيُّ أنَّهُ سَمِعَ عُبادَةَ ابنَ الصَّامِتِ يَقُولُ قال لَنا رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهِ عليه وسلم ونَحْنُ فى مَجْلِسٍ تبايِعُونِي عَلى أنْ لاتُشْرِكُوا باللَّهِ شَيْئًا ولا تَسْرِقُوا ولا تَزْنُوا ولا تَقْتُلُوا أوْلادَكُمْ ولا تأْتُوا بِبُهْتانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ أيْدِيكُمْ وأرْجُلِكُمْ ولاتَعْصُوا فى مَعْرُوفٍ فَمَنْ وفَى مِنْكُمْ فأجْرُهُ عَلى اللَّهِ ومَنْ أصابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فعُوقِبَ فِي الدُّنْيا فَهُوَ كَفَّارَةٌ لهُ ومَنْ أصابَ مِنْ ذٰلِكَ شَيْئًا فَستَرَهُ اللَّهُ فأمْرُهُ إلى اللَّهِ إنْ شاءَ عاقَبَهُ وإنْ شاءَ عَفا عَنْهُ فبايَعْناهُ عَلى ذٰلِكَ *

70-..... el-Leys şöyle demiştir: Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Bana Ebû İdrîs el-Havlânî haber verdi ki, kendisi Ubâde ibnu's-Sâmit(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Bizler bir mecliste otururken Rasûlullah (S) bize şöyle buyurdu: *"Allah'a* (ibâdette) *hiçbir şeyi ortak etmemek, hırsızlık yapmamak, zinâ etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye bühtân etmemek, hiçbir ma'rûf işte isyân etmemek üzere bana bey'at ediniz* (yânî benimle ahd ediniz). *İçinizden her kim sözünde durursa, onun ecri* (mükâfâtı) *Allah'ın fadl ve keremi üzerindedir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyâda îkaab edilirse, bu îkaab ona keffârettir. Bunlardan birini yapıp da, yaptığı o fiili Allah Taâlâ örtüp gizlerse, onun işi Allah'a kalır: İsterse Allah onu îkaab eder, isterse affeder".*

Biz de bu şart üzere Rasûlullah(S)'a bey'at ettik [105].

---

104 Buhârî bununla İydeyn Kitâbı'nda İbn Abbâs'ın rivâyet ettiği bayram namâzından sonra el-Mumtehine: 12. âyetini okuyarak, bundaki şartlarla kadınlardan bey'at ve taahhüd almasına işâret etmiştir.

Buradaki hadîsin "Kadınlar bey'ati" başlığında zikrinin sebebi, bu bey'at, Kur'ân'da kadınlar hakkında gelmiş ve onlarla tanınmış, sonra erkekler hakkında da kullanılmış olmasıdır.

105 Bu ilk Akabe gecesinde olan bey'attir ki, onda, el-Mumtehine Sûresi'ndeki ***"Ey Peygamber, mü'min kadınlar, Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinâ etmemeleri, evlâdlarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasından bir iftirâ düzüp getirmemeleri, herhangibir iyilik husûsunda sana âsî olmamaları şartıyle, sana bey'atleşmeye geldikleri zamân bey'atlerini kabûl et. Onlar için Allah'tan mağfiret isteyiver. Şübhesiz Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir"*** (Âyet: 12) kavlinin nutkettiği bey'at şartlarının aynıyle vâki' ol-

٧١ــ حدّثنا مُحْمُودٌ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائشَةَ رضى اللّٰه عنها قالَتْ كانَ النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم يُبايعُ النِّساءَ بِالكَلامِ بِهٰذِهِ الآيَةِ لايُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْئًا قالَتْ وما مَسَّتْ يَدُ رسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم يَدَ امْرَأةٍ إلاَّ امْرَأةً يَمْلِكُها *

71-..... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demişti:

— Peygamber (S) kadınlarla ***"Kadınlar Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmamaları..."*** (el-Mümtehine: 12) âyetinin sözleri ile bey'at ederdi.

Âişe:

— Rasûlullah'ın eli bey'at sırasında hiçbir kadının eline dokunmamıştır, ancak (nikâh veyâ milk ile) mâlik olduğu kadınlar müstesnâ, demiştir [106].

٧٢ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ عنْ أيُّوبَ عنْ حَفْصَةَ عنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قالَتْ بايَعْنا النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فَقَرَأَ عَلَيَّ أنْ يُشْرِكْنَ باللّٰهِ شَيْئًا ونَهانا عنِ النِّياحَةِ فَقَبَضَتِ امْرَأةٌ مِنَّا يَدَها فَقالَتْ فُلانَةُ أسْعَدَتْنِي وأنا أُرِيدُ أنْ أجْزِيَها فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا فَذَهَبَتْ ثُمَّ رَجَعَتْ فَما وَفَتِ امْرَأةٌ إلاَّ أُمُّ سُلَيْمٍ وأُمُّ العَلاءِ وابْنَةُ أبِي سَبْرَةَ امْرأةُ معاذٍ أوْ ابْنَةُ أبِي سَبْرَةَ وامْرَأةُ مُعاذٍ *

72-..... Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'e İslâm üzere bey'at ettik. Şöyle ki, kendisi bize karşı ***"... Kadınlar Allah'a hiçbirşeyi ortak kılmamaları, hırsızlık yapmamaları..."*** (el-Mümtehine: 12) âyetini okudu. Ve bizi ölü üzerine çığlıkla ma'tem tutmaktan nehyetti. Bunun üzerine kadınlardan birisi (ki Ümmü Atıyye'nin kendisidir) bey'at etmekten elini çekti ve:

---

duğundan, buna *"Bey'atu'n-Nisâ = Kadınlar Bey'ati"* denilmiştir. Bu şartlarla mükellef olmakta erkekler ve kadınlar müsâvîdirler. İkinci Akabe'de ise Ensâr, evlâd ve ıyâllerini nasıl müdâfaa ve himâye ederlerse, Rasûlullah'ı da öylece müdâfaa ve himâye etmek üzere bey'at etmişler ve ahdlerini hakkıyle îfâ eyleyerek kendilerinden sonra tâ kıyâmete kadar İslâm'a girmiş ve girecek olanlara veliyyi ni'met olmuşlardır.

106 Bu Kadınlar Bey'ati sonraları bir çok defalar yapılmıştır. Medîne'ye hicret edildiğinde de kadınlardan aynı şartlarla bey'at alınmıştı. Mekke fethinde de evvelâ erkekler, sonra da kadınlardan bey'at alındı. Kadınlarla kâh sözle, kâh Rasûlullah'ın elini batırdığı bir su kabına kadınların da ellerini batırmaları sûretiyle olmuştu...

— Yâ Rasûlallah! Fulâne kadın Câhiliyet ma'teminde bana yardım etmişti. Ben şimdi onun bendeki hakkını karşılayıp ödemek istiyorum! dedi.

Rasûlullah da o kadına hiçbirşey söylemedi. Bunun üzerine kadın gitti. Sonra (o kadından müsâade alarak) dönüp bey'at etti.

Ümmü Atıyye: Benimle berâber bey'at eden kadınlardan ancak (Enes'in anası ve Ebû Talha'nın karısı olan) Ümmü Suleym, Ümmü'l-Alâ, Ebû Sebre'nin kızı Muâz ibn Cebel'in karısı yâhud Ebû Sebre'nin kızı ve Muâz ibn Cebel'in karısından başkası bu bey'atteki feryâdla ağlamama şartına vefâ etmedi, demiştir [107].

٥٠ــ بابُ مَنْ نَكَثَ بَيْعَةً : وقَوْلِهِ تعالى إنَّ الَّذِينَ يُبايِعُونَكَ إنَّما يُبايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فإنَّما يَنْكُثُ عَلى نَفْسِهِ ومَنْ أوْفى بِما عاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهَ فَسَيُؤْتِيهِ أجْرًا عَظِيمًا

50- YAPTIĞI BİR BEY'ATİ BOZAN KİMSE BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Gerçek sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmiş olurlar. Allah'ın eli, onların elleri üstündedir. Şu hâlde kim bu bağı çözerse, kendi aleyhine çözmüş olur. Kim de Allah ile sözleştiği şeye vefâ ederse, O da ona büyük bir ecir verecektir"

(el-Feth: 10) [108].

---

107 Bunun bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı, "Ölü üzerine bağırıp çağırmak şiddetle ağlamaktan nehy bâbı"nda geçmişti. Oradaki hadîste Ümmü Atıyye: Peygamber (S) biz kadınlardan bey'at aldığında ölüye nevhâ etmiyeceğimize dâir de söz almıştı. Beş kadından başka bizden hiçbir kadın (o sıradaki) ahdini îfâ etmedi. (Bu beş kadın) Ümmü Suleym, Ümmü'l-Alâ, Muâz'ın karısı olan Ebû Sebre kızı ve daha iki kadındır. Yâhud Ebû Sebre kızı ile Muâz'ın karısı ve daha bir kadındır, demiştir.

108 Çünkü Rasûl'e Rasûl olması haysiyetiyle itâat, O'nu gönderene itâattir... Bunun inmesi Hudeybiye'de ağacın altında yapılan Rıdvân Bey'ati hakkındadır. Kaçmamağa veyâ ölüme söz vererek bey'atleşmiş idiler. Fakat mefhûm umûmî olmak lâzım gelir. "Allah'ın eli onların ellerinin üstünde", yânî bey'atleşme bir alım-satım gibi elele vererek karşılıklı bir mukaavele ve ivâzlaşma hâlinde ise de, hakîkatte bundan istifâde edecek olanlar onlardır. Çünkü Allah'ın eli onların ellerinin fevkindedir. İbn Cerîr *Tefsîr*'inde der ki: Bunda iki vecih vardır: Birisi, bey'at yaparlarken Allah'ın eli onların ellerinin fevkinde demektir. Çünkü onlar Allah'ın Peygamberi'ne bey'at etmekle, Allah'a bey'at etmiş oluyorlardı. Birisi de: Allah'ın kuvveti onların kuvvetinin fevkindedir demektir... (*Hakk Dîni*, VI, 4413).

٧٣ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ المُنْكَدِرِ قال سَمِعْتُ جابِرًا قال جاءَ أَعْرابِيٌّ إلى النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم فقال بايِعْنِى عَلى الإِسْلامِ فَبايَعَهُ عَلى الإِسْلامِ ثُمَّ جاءَ الغَدَ مَحْمُومًا فقال أَقِلْنِى فأَبى فَلَمَّا وَلَّى قال المَدِينَةُ كالْكِيرِ تَنْفِى خَبثَها ويَنْصَعُ طِيبُها *

73-..... Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle dedi: Bir bedevî, Peygamber'e geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Benimle İslâm üzere bey'at et! dedi.

Peygamber de onunla İslâm üzere bey'at etti. Sonra ertesi gün bu bedevî sıtma hastalığına tutulmuş olarak geldi ve:

— (Yâ Rasûlallah!) Benim bey'atimi çöz! dedi.

Rasûlullah onun bu teklîfini kabûl etmedi. Adam geri dönüp gittiği zamân:

— *"Medîne şehri demirci körüğü gibidir: Değersiz olan kiri pası dışarı atar, temiz olanı da ortaya çıkarır"* buyurdu [109].

٥١ــ بابُ الإِسْتِخْلافِ

51- VEFÂT ARDINDA HALÎFE TA'YÎN ETMEK BÂBI [110]

٧٤ــ حدّثنا يَحْيى بنُ يحْيى أخبرنا سُلَيْمانُ بنُ بِلالٍ عنْ يَحْيى ابنِ سَعِيدٍ سَمِعْتُ القاسِمَ بنَ مُحَمَّدٍ قال قالَتْ عائِشَةُ رضى اللَّهُ عنها وَارأساهْ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم ذاكِ لَوْ كانَ وأنا حَيٌّ فأَسْتَغْفِرُ لَكِ وأَدْعُو لَكِ فَقالَتْ عائِشَةُ واثُكْلِياهْ واللَّهِ إنِّى لأَظُنُّكَ تُحِبُّ مَوْتِى ولَوْ كانَ ذَاكَ لَظَلِلْتَ آخِرَ يَوْمِكَ مُعَرِّسًا بِبَعْضِ أَزْواجِكَ فقال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم بَلْ أنا وارأساهْ لَقَدْ هَمَمْتُ أَوْ أَرَدْتُ أَنْ أُرْسِلَ إلى أَبِي بَكْرٍ وابْنِهِ فأَعْهَدَ أَنْ يَقُولَ القائِلُونَ أَوْ يَتَمَنَّى المُتَمَنُّونَ ثُمَّ قُلْتُ يأْبَى اللَّهُ ويَدْفَعُ المُؤْمِنُونَ أَوْ يَدْفَعُ اللَّهُ ويأْبَى المُؤْمِنُونَ *

---

109 Bu hadîsin bir rivâyeti yakında "Bedevîler'in bey'ati bâbı"nda geçmişti.

110 Halîfenin ölümü sırasında kendisinden sonra yerine geçecek bir halîfe ta'yîn etmek, yâhud kendilerinden birisini halîfe seçmeleri için bir cemâat ta'yîn eylemek bâbı.

74-..... Yahyâ ibn Saîd şöyle demiştir: Ben (Âişe'nin kardeşinin oğlu) el-Kaasım ibn Muhammed'den işittim, şöyle dedi: Âişe (R- bir kerre şiddetli bir baş ağrısına tutuldu da):

— Vay başım, (ölüyorum)! demişti.

Rasûlullah (S) da:

— *"Eğer sen ölür de ben hayâtta kalırsam, senin için mağfiret diler ve senin için duâ ederim!"* buyurdu.

Bunun üzerine Âişe:

— Vay başıma gelen musîbete! Vallâhi öyle sanıyorum ki, muhakkak Sen benim ölümümü istiyorsun. Eğer ben ölürsem, muhakkak Sen o son günün gecesinde kadınlarının birisiyle gerdek olup yaşayacaksın! dedi.

Âişe'nin bu sözü üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:

— *"Yâ Âişe!* (Endîşelenme!) *Asıl ben 'Vay başıma!' demeliyim* (çünkü senden evvel öleceğim). *Yâ Âişe!* (Hattâ) *şimdi ben Ebû Bekr'e ve oğluna haber göndermek ve -hilâfet dedikoducularının sözlerinden ve hilâfet umanların temennîlerinden nefret ederek- hilâfeti Ebû Bekr'e vasiyet etmemi kasdettim* (yâhud istedim). *Fakat sonra düşündüm ki, Allah* (hilâfeti Ebû Bekr'den başkasına müyesser kılmaktan) *çekinir. Mü'minler de Ebû Bekr'den başkasının halîfe olmasını men' ederler. Yâhud Allah Taâlâ* (Ebû Bekr'den başkasının halîfe olmasını) *men' eder. Mü'minler de* (Ebû Bekr'den başkasına bey'at ve mutâbaatten) *çekinirler"* [111].

٧٥ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ أخبرنا سُفْيانُ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما قال قِيلَ لِعُمَرَ ألاَ تَسْتَخْلِفُ قال إنْ أَسْتَخْلِفْ فَقَدِ اسْتَخْلَفَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّى أَبو بَكْرٍ وإنْ أَتْرُكْ فقَدْ تَرَكَ مَنْ

---

111 Başlığa uygunluğu *"Ebû Bekr'e ve oğluna haber göndermek ve ona vasiyet etmemi kasdettim yâhud arzû ettim..."* sözlerinden alınır.

el-Muhelleb: Bunda Ebû Bekr'in halîfeliğine kesin bir delîl vardır. Bu Ebû Bekr'e va'd edilen şeylerdendir. Nitekim Peygamberlik alâmetlerinden olarak va'd edildiği gibi oldu, demiştir... (Aynî).

Hadîsin sonundaki şekk, râvîdendir. Müslim'in bir rivâyetinde: *"Ebû Bekr'i çağırın da ona bir yazı yazayım. Çünkü ben temennî edicinin temennî etmesinden endîşe ediyorum. Fakat Allah ve mü'minler Ebû Bekr'in* (hilâfetinden) *başkasını kabûl etmezler..."* şeklindedir.

Bu hadîste murâdın ancak hilâfet olduğuna işâret vardır. İşte Buhârî de hadîsten bunu anlayıp, bunu başlık yapmıştır. Bu hadîsin bir rivâyeti Tıbb Kitâbı'nda da geçmişti (Kastallânî).

هُوَ خَيْرٌ مِنِّى رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فأثْنَوْا عَلَيْهِ فقال راغِبٌ وراهِبٌ ودِدْتُ أنِّى نَجَوْتُ مِنْهـا كَفـافًا لاِلِى ولا عَلَىَّ لا أتَحَمَّلُها حَيًّـا ومَيِّتًـا *

75-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Babam Umer (vurulup vaziyeti ağırlaşınca, dostları tarafından):

— Yerine bir halîfe ta'yîn etmez misin? diye sorulmuştu.

Umer:

— Eğer yerime halîfe ta'yîn ve tavsiye edersem (aykırı bir iş yapmış olmam). Çünkü benden hayırlı olan Ebû Bekr, yerine halîfe ta'yîn ve tavsiye etti. Eğer ta'yîn etmez de (bu işi ümmete) bırakırsam, şübhesiz benden hayırlı olan Rasûlullah (S) da (muayyen bir zâtı açıkça söylemeyip bu işi ümmete) bırakmıştır, dedi.

İbn Umer şöyle dedi: Halîfe ta'yîni teklîfine karşı Umer'in verdiği cevâbı, mecliste hazır bulunan sahâbîler Umer'e karşı takdîrle karşılayıp, onu övdüler. Bunun üzerine Umer de:

— Ben bir halef ta'yîn etmek ve ta'yîninde isâbet ederek medholunmak isterim. Fakat isâbet olunamamasından da korkarım. Ben bu hilâfet işinden ne kârlı, ne de zararlı olmayarak; başa-baş kurtuldum. Artık şimdi muayyen bir zâtı yerime halef ederek hayâtımda, ölümümde mes'ûliyetini yüklenmek istemem! dedi [112].

٧٦ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخبرنا هِشامٌ عنْ مَعْمَرٍ عنِ الزُّهْرِىِّ أخبرنى أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّهُ سَمِعَ خُطْبَةَ عُمَرَ الأخِيرَةَ حِينَ جَلَسَ عَلى المِنْبَرِ وذٰلِكَ الغَدَ مِنْ يَوْمِ تُوُفِّىَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم فَتَشَهَّدَ وأبُو بَكْرٍ صامِتٌ لا يَتَكَلَّمُ قال كُنْتُ أرْجُوا أنْ يَعِيشَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم حتَّى يَدْبُرَنـا يُرِيدُ بِذَلِكَ أنْ يَكُـونَ آخِرَهُمْ فإنْ يَكُ مُحَمَّدٌ صلـى اللَّه عليه وسلم قَدْ ماتَ فإنَّ اللَّه تعالى قَدْ جَعَلَ بَيْنَ أظْهُرِكُمْ نُورًا تَهْتَدُونَ بِهِ

---

112 Bunun üzerine Umer muayyen bir zâtı yerine halef kılmadı da bu işin ta'yînini altı kişilik bir şûrâ hey'etine havâle etti.

Nevevî şöyle dedi: Yerine bir halef ta'yîni ile ve hall ü akd erbâbı denilen büyük devlet adamlarının bir zât için oluşan kararlarıyle hilâfetin sıhhatinde âlimlerin icmâı vardır. Devlet başkanı seçimi işinin adedi mahdûd veyâ gayrımahdûd şûrâya havâlesi câiz olduğunda da âlimlerin icmâı vardır. Yine böyle halîfe ta'yîninin vâcib olduğunda ve vucûbun aklî olmayıp şer'î olduğunda da âlimlerin icmâı vardır. Yalnız A'sam ile bâzı Hâricîler, devlet başkanı ta'yîninin vâcib olmadığını iddiâ etmişlerdir.

هَدٰى اللّٰهُ مُحَمَّدًا صلى الله عليه وسلم وإنَّ أبا بَكْرٍ صاحِبُ رسولِ اللّٰهِ صلى الله عليه وسلم ثانِى اثْنَيْنِ فإنَّهُ أوْلَى المُسْلِمِينَ بِأُمُورِكُمْ فَقُومُوا فَبايِعُوهُ وكانَتْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ قَدْ بايَعُوهُ قَبْلَ ذٰلِكَ فى سَقِيفَةِ بنَى ساعِدَةَ وكانَتْ بَيْعَةُ العامَّةِ عَلى المِنْبَرِ قال الزُّهْرِىُّ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ لأبِى بَكْرٍ يَوْمَئِذٍ اصْعَدِ المِنْبَرَ فَلَمْ يَزَلْ بِهِ حتَّى صَعِدَ المِنْبَرَ فبايَعَهُ النَّاسُ عامَّةً *

76-....., ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verdi ki, kendisi Umer ibnu'l-Hattâb'ın minber üzerine oturup da yaptığı ikinci hutbesini işitmiştir: Bu hutbe, Peygamber(S)'in vefâtı gününün ertesinde olmuştu. Umer şehâdet kelimelerini söyledi. Ebû Bekr ise hiç konuşmuyor, susuyordu. Umer şöyle dedi:

— Ben Rasûlullah'ın yaşayıp da bizim işlerimizi üzerine alıp yazmasını (yâhud düşünüp tedbîr etmesini) ümîd ederdim.

Umer bu sözüyle, Peygamber'in vefâtının kendilerinden sonra olmasını kasdetmektedir.

Umer devâmla şöyle dedi:

— Muhammed ölmüş ise, şübhesiz Allah Taâlâ sizin aranızda bir nûr (yânî Kur'ân) bırakmıştır ki, onunla Allah'ın Muhammed'e hidâyet ettiği doğru yolu bulacaksınız. Şübhesiz Ebû Bekr de Rasûlullah'ın sâhibi ve (mağarada) ***"İkinin ikincisidir"*** (et-Tevbe: 40). Hiç şübhe yok ki, o, müslümânların işlerini üzerine almaya en lâyık kimsedir. (Ey hazır bulunanlar!) Kalkınız ve ona bey'at ediniz! dedi.

Sahâbîlerden bir kısmı bundan önce Sâide oğulları sakîfesinde Ebû Bekr'e bey'at etmişlerdi. Umûmî bey'at ise, sakîfede yapılan bey'at gününün sabâhında, minber üzerinde yapılan bu bey'at olmuştu.

ez-Zuhrî, Enes ibn Mâlik'ten söyledi ki; Enes ibn Mâlik, o gün Umer'in Ebû Bekr'e ısrârla "Minbere çık!" deyip durduğunu işitmiş ve nihâyet Ebû Bekr minbere çıkınca, insanlar ona umûmî olarak bey'at ettiler, demiştir [113].

---

113 Başlığa uygunluğu "Şübhesiz o, müslümânların işlerini üzerine almaya en lâyıktır" sözlerinden alınır.

Umer'in bu ikinci hutbesi, Peygamber'in vefâtı günü heyecânından şaşırarak: "Muhammed ölmemiştir. O muhakkak dönecektir" şeklinde kendisinden sâdır olan birinci hutbesinden bir özür beyân etme gibi olmuştur. Bu ikinci hutbesini Ebû Bekr'e Saîde oğulları sakîfesinde yapılan bey'atten sonra, mesciddeki umûmî bey'at töreninden önce yapmıştı.

Saîde oğulları sakîfesi, daha önce de bildirildiği üzere, onların mühim hükümler ve kararlar için toplantı yapmakta kullandıkları bir mekândır. Bu ha-

٧٧ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ عنْ مُحَمَّدِ بنِ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ عنْ أبِيهِ قال أتَتِ النبيَّ ﷺ امْرَأةٌ فكَلَّمَتْهُ فى شَيْءٍ فأمَرَها أنْ تَرْجِعَ إلَيْهِ قالَتْ يارسولَ اللَّهِ أرَأيْتَ إنْ جِئْتُ ولَمْ أجِدْكَ كأنَّها تُرِيدُ المَوْتَ قال إنْ لَمْ تَجِدِينِى فأْتِى أبا بَكْرٍ *

77-..... Bize İbrâhîm ibn Sa'd, babasından (yânî Sa'd ibn İbrâhîm ibn Abdirrahmân ibn Avf ez-Zuhrî'den); o da Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'ım'den tahdîs etti ki, babası Cubeyr ibn Mut'ım (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Peygamber(S)'e bir kadın geldi. Peygamber'in ona vereceği birşey hakkında onunla konuştu. (Kadın dönerken) Peygamber kadına tekrar mürâcaat etmesini emretti. Bunun üzerine kadın, sanki Rasûlullah'ın vefâtını ifâde etmek isteyerek:

— Yâ Rasûlallah! Ben gelir de Sen'i bulamazsam ne buyurursun? diye sordu.

Rasûlullah da ona:

— *"Şâyet beni bulamazsan Ebû Bekr'e gelip mürâcaat et!"* buyurdu [114].

٧٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ سُفْيانَ حدّثنى قَيْسُ بنُ مُسْلِمٍ عنْ طارِقِ بنِ شِهابٍ عنْ أبى بَكْرٍ رضى اللَّه عنه قال لِوَفْدِ بُزاخَةَ تَتْبَعُونَ أذْنابَ الإبِلِ حتَّى يُرِىَ اللَّهُ خَلِيفَةَ نَبِيِّهِ ﷺ والمُهاجِرِينَ أمْرًا يَعْذِرُونَكُمْ بِهِ *

78-..... Sufyân es-Sevrî şöyle demiştir: Bana Kays ibn Müslim, Târık ibn Şihâb'dan tahdîs etti ki, Ebû Bekr (R), Rasûlullah'ın vefâtından sonra dînden çıkmış ve harble yenilmiş olan Tayy, Esed, Gatafân ve diğer kabîlelerin elçilerine hitâben:

— Sizler çöllerde develerin kuyruklarının arkalarından gidersiniz, nihâyet Allah sizlere, Peygamber'inin halîfesi ve Muhâcirler'i eliyle, bunların sizlere kusûr ve günâhı çok saymakta olacakları bir iş gösterir! demiştir [115].

---

dîste bu bey atın sakîfede nazır bulunmayanların bey'ati sebebiyle yapıldığına delâlet vardır... (Kastallânî).

114 Başlığa uygunluğu hadîsin son fıkrasından alınır. Çünkü o fıkra, Peygamber'den sonra halîfenin Ebû Bekr olacağını bildirir. Bunun bir rivâyeti Ebû Bekr'in fazîleti bâbı'nda da geçmişti. Bu hadîs Ebû Bekr'in halîfeliğine en açık delîllerdendir... (Aynî).

115 Başlığa uygunluğu "Nihâyet Allah size Peygamber'inin halîfesi ve Muhâcirler'i eliyle..." sözlerindedir.

٥٢ــ بابٌ

52- BÂB

(Bu, önceki bâbdan bir fasıl gibidir)

٧٩ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَبْدِ المَلِكِ سَمِعْتُ جابِرَ بنَ سَمُرَةَ قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم يَقُولُ يَكُونُ اثْناعَشَرَ أمِيرًا فقال كَلِمَةً لَمْ أسْمَعْها فقال أبي إنَّهُ قال كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ *

79-..... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Abdulmelik ibn Umeyr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Semure(R)'den işittim, o şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, O: *"Oniki emîr olacaktır"* buyuruyordu.

Yine Câbir: Ben ancak Peygamber'in söylediği bir kelimeyi işitmemiştim. Onu da babam Semure:

— Rasûlullah: *"Bunların hepsi Kureyş'tendir"* buyurdu, diye rivâyet etti [116].

٥٣ــ بابُ إخْراجِ الخُصُومِ وأهْلِ الرِّيَبِ مِنَ البُيُوتِ بَعْدَ المَعْرِفَةِ وقَدْ أخْرَجَ عُمَرُ أُخْتَ أبي بَكْرٍ حِينَ ناحَتْ

Bu, kısaltılmış bir rivâyettir. Bunun aslını Humeydî *el-Cem' Beyne's-Sahîhayn* kitâbında daha geniş olarak getirmiştir.

"Develerin kuyrukları ardından gidersiniz" demek, çöllerde deve çobanlığı yaparsınız ma'nâsınadır. Çünkü onlar harbde yenilip de kendilerinden harb âletleri geri alınınca, çöllere silâhsız olarak dönecekler ve artık onlar için develerinin kendilerine sağlayacağı menfaatlerden başka bir yaşayışları olmayacaktır... (Kastallânî).

116 Câbir ile babası Semure, ikisi de sahâbîdir. Bu hadîsi baba ile oğul müşterek olarak rivâyet etmişlerdir. Emâret iddiâ eden oniki kişinin Kureyş'ten olduklarını Semure rivâyet ederek, oğlunun eksiğini tamamlamıştır. Bununla berâber hadîs çok kısa bir metin ile rivâyet edilmiştir. Bunun için hadîsten istenen ma'nâyı anlamakta güçlük çekilmiştir. Bâzıları bu "Oniki emîr"in emâretleri Râşid Halîfeler'den sonra olduğunu, bâzıları bunların emâretleri arka arkaya bulunacağını, bâzıları bunların ayrı ayrı zamânlara âid bulunduğunu, bâzıları hepsinin bir zamânda emîrliğe kalkışacaklarını iddiâ etmişlerdir. En meşhûr tâbiî âlimlerinden İbnu Ebî Süfre, bu iddiâları sayıp döktükten sonra şöyle demiştir: Ben bu hadîsin ma'nâsı hakkında kesin kanâat sâhibi olan bir kimseye kavuşmadım. Fakat gâlib bir zanna göre Rasûlullah, kendisinden sonra son derece acâib fitneler meydana geleceğini, hattâ bir devirde halk, oniki emîrin arkasına takılarak fırkalara ayrılacağını haber verip, ümmeti böyle ictimâî dağınıklık ve başıbozukluktan sakındırmıştır, denilebilir. Nitekim bu ihtilâflar, Râşid Halîfeler devrinden sonra görülmüştür... (Özetlenerek verilmiştir).

53- BİRBİRLERİYLE ÇEKİŞEN HASIMLARIN, TÖHMET VE MA'SİYET EHLİ OLANLARIN, BU SIFATLA TANINMALARINDAN SONRA EVLERDEN ÇIKARILMALARI BÂBI

Umer ibnu'l-Hattâb, Ebû Bekr'in vefâtı üzerine bağırıp çağırarak feryâd ettiği zamân, Ebû Bekr'in kızkardeşi Ümmü Ferve bintu Ebî Kuhâfe'yi evden dışarı çıkarmıştır [117].

٨٠ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثني مالِكٌ عنْ أبي الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أنْ آمُرَ بِحَطَبٍ يُحْتَطَبُ ثُمَّ آمُرَ بالصَّلاَةِ فَيُؤَذَّنَ لهَا ثُمَّ آمُرَ رجُلاً فَيَؤُمَّ النَّاسَ ثُمَّ أُخالِفَ إلى رِجالٍ فأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ والذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ يَعْلَمُ أحَدُكُمْ أنَّهُ يَجِدُ عَرْقًا سَمِينًا أوْ مَرْماتَيْنِ حَسَنَتَيْنِ لَشَهِدَ العِشاءَ * وقال مُحَمَّدُ بنُ يُوسَفَ قال يُونُسُ قال مُحَمَّدُ ابنُ سُلَيْمانَ قال أبو عَبْدِ اللَّهِ مِرْماةٌ مابَيْنَ ظِلْفِ الشَّاةِ مِنَ اللَّحْمِ مِثْلَ مِنْساةٍ ومِيضأةٍ المِيمِ مَخْفُوضَةٌ *

80-..... Bana Mâlik, Ebû'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Nefsim elinde olan Allah'a yemîn olsun, içimden öyle geçiyor ki, emredeyim de birçok odun toplatıp yığdırayım. Sonra namâz için ezân okunmasını emredeyim de birine cemâate imâm olsun diyeyim. Sonra o cemâati bırakıp* (namâza gelmeyen) *adamların üzerlerine gidip* (kendileri içlerinde iken) *evlerini üzerlerine yakıvereyim! Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki, cemâatten bu geri kalanlarınızın herhangisi burada semiz etli bir kemik parçası yâhud iki tâne iyi paça bulacağını bilir olsaydı, elbette yatsı namâzına gelip hazır bulunurdu"* [118].

Muhammed ibn Yûsuf el-Firabrî şöyle dedi: Yûnus şöyle dedi: Muhammed ibn Süleymân şöyle dedi: Ebû Abdillah el-Buhârî: *"Mır-*

---

117 Bunu İshâk ibn Râhûye kendi müsnedinde Saîd ibnu'l-Müseyyeb yolundan rivâyet etmiştir. Umer, Hişâm ibnu'l-Velîd'e: Kalk, kadınları dışarı çıkar! demiş. O da teker teker kadınları dışarı çıkarmış, nihâyet Ümmü Ferve'yi de dışarı çıkarmıştır.

118 Başlığa uygunluğu ma'nâsındaki mübâlağa bakımındandır. Çünkü bunda evlerden çıkarma ve evleri ateşle yakma vardır...

Bunun birer rivâyeti Namâz Kitâbı, "Cemâatle namâz bâbı" ve Mezâlim'de geçmişti (Aynî).

mât", "Minsât" ve "Mîdât" gibi mîmi kesrelenmiş olup, davarın iki tırnağı arasındaki et ma'nâsınadır, demiştir [119].

٥٤ــ بابٌ هَلْ لِلإمامِ أنْ يَمْنَعَ المُجْرِمِينَ وأهْلَ المَعْصِيَةِ مِنَ الكَلامِ مَعَهُ والزِّيارَةِ ونَحْوِهِ

54- BÂB: İMÂM İÇİN MÜCRİMLERİ VE MA'SİYET İŞLEYENLERİ KONUŞMAKTAN, KENDİLERİNİ ZİYÂRET ETMEKTEN VE BENZERİ ŞEYLERDEN MEN' ETMESİ CÂİZ OLUR MU?

٨١ــ حدّثنا يَحْيَى بن بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ كَعْبِ بنِ مالِكٍ أنَّ عَبْدَ اللَّه بنَ كَعْبِ بنِ مالِكٍ وكانَ قائِدَ كَعْبِ بنِ مالِكٍ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ قال سَمِعْتُ كَعْبَ بنَ مالِكٍ قال لَمَّا تَخَلَّفَ عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى غَزْوَةِ تَبُوكَ فَذَكَرَ حَدِيثَهُ ونَهَى رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم المُسْلِمِينَ عنْ كَلامِنا فَلَبِثْنَا عَلى ذَلِكَ خَمْسِينَ لَيْلَةً وآذَنَ رسولُ اللَّهِ ﷺ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنا *

81-..... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Abdurrahmân ibn Abdillah ibn Ka'b ibn Mâlik'ten; o da Ka'b ibn Mâlik'in oğlu Abdullah'tan tahdîs etti. Bu Abdullah, Ka'b ibn Mâlik'in gözleri kör olduğu zamân, onun oğulları arasından kendisine yedicilik yapanı idi. O şöyle demiştir: Ben babam Ka'b ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Tebûk gazvesinde Rasûlullah'tan geri kaldığı zamânki hadîsini zikretti de, bunda şöyle dedi:

—Rasûlullah, kendisinden seferde geri kalanlardan işte şu üçümüzle konuşmaktan müslümânları nehyetti. Halk da bizden çekindiler... Bu hâl üzere elli gün kaldık... Rasûlullah, sabâh namâzını

---

119 "Paça" diye tercüme edilen lafız *"Mırmât"*dır ki, kâh paçayla, kâh davarın tırnakları arasındaki ufak et parçalarıyle tefsîr ediliyor. Bâzen de ok ta'lîminde kullanılan demirsiz bir nevi' okun adıdır deniliyor. Bir kavle göre de bir nevi' ok oyununda yenenin kullandığı okun adıdır... İlk iki ma'nâya göre, bu da yiyecekle ilgili olursa da diğer ma'nâlara göre maksad değişmiş olur. "Mırmâteyn"in "Haseneteyn" lafzıyle vasıflanması da ikinci ihtimâli kuvvetlendiriyor. Buna göre cemâati terk edenleri, en hakîr dünyevî istifâde ile en ma'nâsız oyunları bile uhrevî büyük sevâbların aşağısında tutmakla kötülemiş oluyor... (*Tecrîd Ter*, II, 493-494).

kıldığı zamân Allah'ın bizim üzerimize tevbesini (pişmânlığımızın kabûlünü) i'lân etmiş, halk bize müjdelemeğe koşmuştu [120]...

120 Hadîsin başlığa uygunluğu son cüz'ünde olup, başlıktaki soruyu açıklamaktadır. Bunda üç günden daha fazla müddetle ayrılmanın cevâzı vardır. Üç günden fazla ayrılmaktan nehye gelince, o nehiy, ayrılması şer'î olmayan kimseye hamledilmiştir. Bu hadîs, uzun bir metinle Mağâzî Kitâbı, Tebûk gazvesi bâbı'nda geçmişti. Kısaltılmış olarak başka yerlerde de birçok kerreler geçti.

Kastallânî şöyle dedi: "Bu, Ahkâm Kitâbı'nın sonudur. Ben bunun şerhini 916 yılının başında bitirdim. Allah bunda ve bundan sonraki âkıbetimizi güzel eylesin. Bütün mühim işlerimizde bize kifâyet eylesin! Herşeyi kaplayan fazl dalgalarını üzerimize akıtsın. Ve bizi Sırâtı Mustakîm'e hidâyet eylesin! Bu şerhi kitâbet ve tahrîr olarak kemâle ulaştırmakta bana yardım eylesin! Beni bununla faydalandırıp kendi rızâsına hâlis kılsın! Bunu ve bana in'âm ettiği bütün ni'metleri Yüce Allah'a emânet eder, kendisinden tâati yolunda ömrümü uzatmasını, bana âfiyet libâsları giydirmesini ve vefâtımı rızâ ve İslâm ile tayyibetu't-tayyibe içinde kılmasını dilerim. Hamd Allah'a, salât ve selâm da Muhammed'e, O'nun âli ve ashâbına olsun!"

Ben Mehmed Sofuoğlu da 4 Ağustos 1984/7 Zu'l-ka'de 1404 cumartesi günü ikindi vaktinde bu kitâbın tercüme ve şerhini bitirirken, Kastallânî'nin bu duâsını aynen tekrâr eder, Yüce Allah'tan gerisini de sağlık ve âfiyetle tamâma erdirmesini niyâz eylerim!

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٩٥ــ كِتابُ التَّمَنِّى

95- KİTÂBU'T-TEMENNÎ

(Temennî Kitâbı)

١ــ بابُ ما جاءَ فى التَّمَنِّى ومَنْ تَمَنَّى الشَّهادَةَ

1- TEMENNÎ HAKKINDA GELEN ŞEYLER VE ŞEHÎD OLMAYI TEMENNÎ EDEN KİMSE BÂBI [1]

١ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ **حدّثنى** اللَّيْثُ **حدّثنى** عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ خالِدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ وسَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ أنَّ أباهُرَيْرَةَ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم يَقُولُ والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْلا أن رِجالاً

---

1 *el-Menyu:* Takdîr eylemek ma'nâsınadır... Şârih der ki: Bu madde takdîr ma'nâsına konulmuş olup diğer ma'nâlar birer şu'be ile ondan dallanırlar...

el-Menâ ve'l-Meniyye:... Kasd ve arzû ma'nâsınadır ki, istek ta'bîr olunur.

et-Temennî, tefa'ul vezninde bir nesneyi dilemek ve ummak ma'nâsınadır ki, takdîr ma'nâsından alınmıştır, arzû eylediği nesneyi nefs ve muhayyilede takdîr ve tasvîrden ibârettir.

el-Münye, el-Minye, el-Umniye: Umulan ve temennî olunan arzûya ve maksûda denir... *(Kaamûs Ter.).*

Temennî, mümkün olsun, mümteni' ve muhâl olsun, geleceğe dâir birşeyin meydana gelmesini dilemektir. Bu dilek ve irâde, buğz ve hased gibi kötülenen birşeyle ilgili olmaz da hayırlı birşeye âid olursa makbûldür. *Ricâ* ile *Temennî* arasında şu fark vardır: Ricâ, mümkin olan şeyi dilemeğe mahsûstur. Temennî ise mümkini de mümteni'i de şâmildir.

يَكْرَهُونَ أَنْ يَتَخَلَّفُوا بَعْدِى ولا أَجِدُ ما أَحْمِلُهُمْ ما تَخَلَّفْتُ لَوَدِدْتُ أَنِّى أُقْتَلُ فى سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أُحْيا ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيا ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيا ثُمَّ أُقْتَلُ *

1-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"'"Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, şâyet* (âcizlik hâllerinde) *kendilerini yükleyecek binekler bulamadığım zamânda bile cihâddan benim ardımda geri kalmalarını kerîh görüp istemeyecek birtakım adamlar olmasaydı, Allah yolunda cihâda giden hiçbir seriyyemden geri kalmazdım. Allah bilir ki, Allah yolunda öldürülüp diriltilmeyi, ondan sonra öldürülüp diriltilmeyi, ondan sonra öldürülüp diriltilmeyi, sonra öldürülmeyi ne kadar isterdim!"* [2].

٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ أبى الزِّنادِ عنِ الاعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال والَّذِى نَفْسِى بَيَدِهِ وَدِدْتُ إنِّى لا قاتِلُ فى سَبِيلِ اللَّهِ فأُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيا ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيا ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيا ثُمَّ أُقْتَلُ ثُمَّ أُحْيا فَكانَ أَبو هُرَيْرَةَ يَقُولُهُنَّ ثَلاَثاً أَشْهَدُ بِاللَّهِ *

2-..... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben Allah yolunda mukaatele edip öldürülmemi, ondan sonra diriltilip öldürülmemi, ondan sonra diriltilip öldürülmemi, ondan sonra diriltilmemi ne kadar isterdim!"*

Râvî: Ebû Hureyre bu *"Öldürülmemi"* kelimelerini üçer defa söylerdi de: Peygamber'in bunu böyle söylediğine Allah adıyle şehâdet ederim! derdi, demiştir [3].

---

2 Bu hadîste "Sümme=Sonra", altı kerre tekrar edilmiş ve öldürülmekle sona erdirilmiştir. Çünkü hedef şehîdlik olduğu için, onu sonuncu kılmıştır. *el-Vudd,* Râgıb'ın dediği gibi, birşeyi sevmek ve meydana gelmesini temennî eylemektir. Fadl ve hayır temennî etmek, bunun vâki' olmasını gerekli kılmaz...

Bunun bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Şehîdlik temennî etmek bâbı"nda geçmişti.

3 Bu aynı hadîsin başka bir yoldan rivâyetidir. Bunda *"Sümme=Sonra"* kelimesi yedi kerre tekrâr edilmiş, sonuçta *"Diriltilmek"* getirilmiştir. Bunun fâidesi te'kîddir.

٢ــ بابُ تَمَنِّى الخَيْرِ وقَوْلِ النبىِّ ﷺ لَوْ كانَ لى أُحُدٌ ذَهَبًا

2- HAYIR TEMENNÎ ETMEK VE PEYGAMBER(S)'İN: *"Benim Uhud Dağı kadar altınım olsa..."* SÖZÜ BÂBI

٣ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ نَصْرٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمَّامٍ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ عنِ النبىِّ ﷺ قال لَوْ كانَ عِنْدِى أُحُدٌ ذَهَبًا لأَحْبَبْتُ أنْ لايأتِىَ ثَلاَثٌ وعِنْدِى مِنْهُ دِينارٌ لَيْسَ شَىْءٌ أَرْصُدُهُ فِي دَيْنٍ عَلَىَّ أَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهُ *

3-..... Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den tahdîs etti ki, Hemmâm ibn Münebbih es-San'ânî, Ebû Hureyre(R)'den şöyle işitmiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Benim Uhud Dağı kadar altınım olsaydı, ondan bir dînâr yanımda bulunduğu hâlde üzerimden üç gece geçmemesini isterdim. Ancak üzerimdeki bir borç hakkında ayırıp da onu kabûl edecek kimseyi bulmak maksadıyla gözetlemekte olduğum altın müstesnâdır"* [4].

٣ــ بابُ قَوْلِ النبىِّ ﷺ لَوِ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي ما اسْتَدْبَرْتُ

3- PEYGAMBER(S)'İN: *"Hacc aylarında umrenin cevâzını şimdi hatırladığım gibi ihrâma girerken de önden bilmiş olaydım, kurbanlık sevk etmezdim"* SÖZÜ BÂBI

٤ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ

---

4 Bu hadîsin bir rivâyeti başlıktaki lafızla Rikaak'ta geçmiştir: Ebû Zerr (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in berâberinde idim. Uhud'u görünce: *"Benim için Uhud'un altın olmasını, ondan bir dînârın üç günden fazla yanımda beklemesini arzû etmem. O bir dînârı da ben yalnız borç ödemek için hazırlarım..."* buyurdu.

حدّثني عُرْوَةُ أنَّ عائِشَةَ قالَتْ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم لَوِ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أمْرِى مااسْتَدْبَرْتُ ماسُقْتُ الهَدْيَ ولَحَلَلْتُ مَعَ النَّاس حِينَ حَلُّوا *

4-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"İşimden sonradan bildiğim hacc aylarında umrenin cevâzını, evvelden bilmiş olaydım, kurbanlık sevketmez ve insanlarla berâber umre sebebiyle ihrâmdan çıktıkları zamân elbette ben de ihrâmdan çıkardım"* buyurdu [5].

٥ــ حدّثنا الحَسَنُ بنُ عُمَرَ **حدّثنا** يَزِيدُ عنْ حَبِيبٍ عنْ عَطاءٍ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ قال كُنَّا مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَلَبَّيْنا بالحَجِّ وقَدِمْنا مَكَّةَ لِأرْبَعٍ خَلَوْنَ مِنْ ذِي الحِجَّةِ فأمَرَنا النبيُّ صلى اللّٰه عليه وسلم أنْ نَطُوفَ بالْبَيْتِ وبالصَّفا والمَرْوَةِ وأنْ نَجْعَلَها عُمْرَةً ولنَحِلَّ إلاَّ مَنْ كانَ مَعَهُ هَدْيٌ قال ولَمْ يَكُنْ مَعَ أحَدٍ مِنَّا هَدْيٌ غَيْرَ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم وطَلْحَةَ وجاءَ عَلِيٌّ مِنَ اليَمَنِ مَعَهُ الهدْيُ فقال أهْلَلْتُ بِما أهَلَّ بِهِ رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم فقالُوا نَنْطَلِقُ إلى مِنًى وذَكَرُ أحَدِنا يَقْطُرُ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ إنِّى لَوِ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أمْرِى مااسْتَدْبَرْتُ ماأهْدَيْتُ ولَوْ لا أنَّ مَعِى الْهَدْىَ لَحَلَلْتُ قال ولَقِيَهُ سُرَاقَةُ وهْىَ يَرْمِى جَمْرَةَ العَقَبَةِ فقال يارسولَ اللَّهِ ألَنا هٰذِهِ خاصَّةً قال لابَلْ لأبَدٍ قال وكانَتْ عائِشَةُ قَدِمَتْ مَكَّةَ وهْىَ حائِضٌ فأمَرَها النبيُّ صلى اللّٰه عليهِ وسلم أنْ تَنْسُكَ المَناسِكَ كُلَّها غَيْرَ أنَّها لاتَطُوفُ ولا تُصَلِّى حتَّى تَطْهُرَ فَلَمَّا نَزَلُوا البَطْحاءَ قالَتْ عائِشَةُ يارسُولَ اللّٰه أتَنْطَلِقُونَ بِحَجَّةٍ وعُمْرَةٍ وأنْطَلِقُ بِحَجَّةٍ قال ثُمَّ أمَرَ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بنَ أبى بَكْرٍ الصِّدِّيقِ أنْ يَنْطَلِقَ مَعَها إلى التَّنْعِيمِ فاعْتَمَرَتْ عُمْرَةً فى ذِى الحَجَّةِ بَعْدَ أيَّامِ الحَجِّ *

---

5 Çünkü kurban sâhibinin kurban yerine ulaşıncaya kadar ihrâmdan çıkması mümkin olmaz. Peygamber bunu sahâbîlerin gönüllerini hoş etmek için söylemiştir. Zîrâ Rasûlullah ihrâmlı iken kendilerinin ihrâmdan çıkmaları onlara ağır geliyordu. Bunun bahisleri Hacc Kitâbı'nda geçti.

el-İstidbâr:... Bir husûsun önünde bilmediği nesneyi, âhirinde bilmek ma'nâsına kullanılır. *İstikbâl*'in zıddıdır. *"İstikbâl"*, bir nesneyi önünden bilip karşılamaktır.

5-..... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Bizler (Vedâ Haccı yolunda) Rasûlullah'ın berâberinde idik. Yalnız hacc niyetiyle ihrâma girdik ve zu'l-hiccenin dördünde Mekke'ye geldik. Peygamber (S) bizlere Ka'be'yi tavâf ve Safâ ile Merve arasını sa'y etmemizi ve bu haccımızı umre yapmamızı ve ihrâmdan çıkmamızı emretti de, *"Ancak berâberinde kurban bulunanlar müstesnâdır, onlar ihrâmlarında devâm ederler"* buyurdu.

Câbir dedi ki: Bizlerden Peygamber ve Talha'dan başka kimsenin berâberinde kurban yoktu. Bir de Alî, Yemen'den gelmiş, kurbanı berâberinde getirmiş ve:

— Ben, Rasûlullah'ın ihrâma girdiği gibi ihrâmlandım! demişti.

Haccı umre yapmakla me'mûr olanlar (bu hâle taaccüb ederek):

— Bizler herbirimizin erkeklik organı (kadınlarımızla faydalanmamız sebebiyle) menî akıtır hâlde Minâ'ya gideceğiz (de Rasûlullah ihrâmlı kalacaktır)! demişlerdi.

Bu sözleri işitince Rasûlullah:

— *"Ben eğer hacc aylarında umrenin cevâzını şimdi bildiğim gibi ihrâma girerken de önceden bilmiş olaydım, kurban sevketmezdim. Ve yanımda kurbanım olmasaydı şimdi* (ben de sizin gibi) *ihrâmdan çıkardım"* buyurdu.

Câbir şöyle dedi: Surâka ibn Mâlik el-Mudlicî, Peygamber Akabe cemresini taşlarken karşı geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Bu haccı umreye çevirmek bize mi hâsstır? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Hayır size hâss değil, ebedîdir"* buyurdu.

Câbir şöyle dedi: Âişe Mekke'ye hayızlı olarak geldi. Peygamber ona bütün hacc ibâdetlerini yapmasını, yalnız temizleninceye kadar Ka'be'yi tavâf etmemesini ve namâz kılmamasını emretti. Nihâyet Bathâ denilen Muhassab mevki'ine konakladıkları zamân Âişe (temizlendi ve tavâf etti de):

— Yâ Rasûlallah! Sizler bir hacc ve bir umre ile gidiyorsunuz da ben bir tek hacc ile mi döneceğim? dedi.

Râvî dedi ki: Sonra Rasûlullah, Âişe'nin kardeşi Abdurrahmân ibn Ebî Bekr es-Sıddîk'a, kızkardeşini Ten'îm'den umre yapması için oraya kadar berâberinde götürmesini emretti. Âişe hacc günlerinden sonra zu'l-hicce ayında oradan bir umre yaptı [6].

---

6 Bunun bir rivâyeti Hacc Kitâbı, "Hayızl dın Ka'be'yi tavâftan başka bütün hacc fiillerini yapar bâbı"nda geçmişti.

٤ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ لَيْتَ كَذَا وكَذَا

4- PEYGAMBER(S)'İN:
"Keşki şöyle şöyle olsaydı"
DEMESİ BÂBI

٦ــ **حدّثنا** خالِدُ بنُ مَخْلَدٍ **حدّثنا** سُلَيْمانُ بنُ بِلالٍ **حدّثني** يَحْيَى ابنُ سَعِيدٍ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عامِرِ بنِ رَبِيعَةَ قال قالَتْ عائِشَةُ أرَقَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم ذَاتَ لَيْلَةٍ فقال لَيْتَ رجلاً صالِحًا مِنْ أصْحابِي يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ إذْسَمِعْنا صَوْتَ السِّلاَحِ قال مَنْ هَذَا قِيلَ سَعْدٌ يارسولَ اللَّهِ جِئْتُ أحْرُسُكَ فَنامَ النبيُّ ﷺ حتَّى سَمِعْنا غَطِيطَهُ * قال أبو عَبْدِ اللَّهِ وقالَتْ عائِشَةُ قال بِلاَلٌ *

أَلاَلَيْتَ شِعْرِي هَلْ أبِيتَنَّ لَيْلَةً
بِوَادٍ وحَوْلِي إذْخِرٌ وجَلِيلُ

فأخْبَرْتُ النبيَّ ﷺ *

6-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S- Medîne'ye hicret ettiği zamân düşman saldırısından endîşe ederek) bir gece uyuyamadı da:

— *"Keşki sahâbîlerimden elverişli bir kişi bu gece beni, bekçilik edip, muhâfaza etseydi!"* dedi.

Tam bu sırada biz ansızın bir silâh sesi işittik. Rasûlullah:

— *"Bu kimdir?"* diye sordu.

Kendisine:

— Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tır yâ Rasûlallah! Seni bekleyip korumak için geldim! diye cevâb verildi.

Bunun üzerine Peygamber uyudu, hattâ biz O'nun horladığını işittik [7].

Muhassab, Mekke ile Minâ arasında bir yerdir. Teşrîk günlerinden sonraki gece -ki bayramın dördüncü günü bittikten sonraki gecedir- orada geçirilir. Buraya "Hayfu Benî Kinâne" de denir.

Ten'îm, Mekkeliler'in mîkaadlarından biridir. Harem hâricinde Mekke'ye bir fersah mesâfededir. Orada "Âişe Mescidi" dedikleri bir mescid de vardır.

7 Bunun bir rivâyeti Cihâd Kitâbı, "Gazvede bekçilik, nevbetçilik yapmak bâbı"nda geçti. Buradaki başlığa uygunluğu gâlib olarak mustehîle, az olarak da müm-

Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmâîl el-Buhârî şöyle dedi: Âişe, Bilâl'in şu şiiri söylediğini bildirdi:

Elâ leyte şı'rî hel ebîtenne leyleten,
Bi-vâdin ve havlî ızhırun ve celîlu!
Ve hel eriden yevmen miyâhe mıcennetin,
Ve hel yebduven lî Şâmetûn ve Tafîlu!

(= Şunu bilmek isterim ki: Mekke vâdîsinde etrafımı ızhır ve celîl otları sararak bir gece olsun geceler miyim? Bir gün gelip de Ukâz'daki Mecenne sularının başına varır mıyım? Mekke'nin Şâme ve Tufeyl Dağları acabâ bir kerre daha bana görünürler mi?)

Âişe:

— Ben Bilâl'in bu sözlerini Peygamber'e haber verdim, dedi [8].

٥ــ بابُ تَمَنِّى القُرْآنِ والعِلْمِ

5- KUR'ÂN OKUMAYI VE İLİM ÖĞRENMEYİ TEMENNÎ ETMEK BÂBI

٧ــ **حدّثنا** عُثْمانُ بنُ أبى شَيْبَةَ **حدّثنا** جَرِيرٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبى صالِحٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لاتُحاسُدَ إلاَّ فى اثْنَتَيْنِ رجُلٌ آتاهُ اللَّهُ القُرْآن فَهْوَ يَتْلُوهُ آناءَ اللَّيْلِ والنَّهار يَقُولُ لَوْ أُوتِيتُ مِثلَ ماأُوتِىَ هٰذَا لَفعَلْتُ كَما يَفْعَلُ ورَجُلٌ آتاهُ اللَّهُ مالاً يُنْفِقُهُ فِي حَقِّهِ فَيَقُولُ لَوْ أُوتِيتُ مِثلَ ما أُوتِىَ لَفَعَلْتُ كَما يَفْعَلُ **حدّثنا** قُتَيْبَةُ **حدّثنا** جَرِيرٌ بِهَذَا *

7-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S) şöyle buyurdu: *"İki hasletten başkasında gıbta edişmek yoktur: Biri o kimsedir ki, Allah ona Kur'ân ilmi vermiş, o da gecenin sâatlerinde ve gündüz zamânlarında Kur'ân'ı okur durur. Onu işiten kimse de 'Keşki Fulân kimseye verildiği gibi bana da Kur'ân ilmi verilseydi, elbette ben de onun yapmakta olduğu gibi yapardım' der. İkincisi de şu kim-*

---

kine ilgili olan *"Leyte"* temennî harfinden dolayıdır. Hadîste bekçilik ve temennî ettiği mekânda gece geçirmek şıkkları; her ikisi de mevcûd bulunmuştur.

8 Bunun tamâmı Hicret Kitâbı, "Peygamber'in Medîne'ye gelişi bâbı"nda geçti. Başlığa uygunluğu Âişe'nin Peygamber'e haber verdiği Bilâl Habeşî'nin bu sözlerinde "Leyte" temennî harfinin bulunmasıdır.

sedir ki, Allah ona mal vermiştir, o da malını hakk yolunda sarfetmektedir. Onu gören kimse de 'Keşki şu zâta verilen mal gibi bana da verilseydi de onun hayır işlemekte olduğu gibi elbette ben de işleseydim' der'' [9].

Bize Kuteybe ibn Saîd tahdîs etti. Bize Cerîr ibn Abdilhamîd bu geçen hadîsi tahdîs etti [10].

٦ــ بابُ مايُكْرَهُ مِنَ التَّمَنِّى ولا تَتَمَنَّوْا ما فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلى بَعْضٍ لِلرِّجالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا ولِلنِّساءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ واسأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إنَّ اللَّهَ كانَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا

6- MEKRÛH OLACAK TEMENNÎLER BÂBI

''Allah'ın, kiminizi kiminizden üstün kılmaya vesîle yaptığı şeyleri temennî etmeyin. Erkeklerin, kendi kazandıklarından bir payı olduğu gibi, kadınların da yine kendi kazandıklarından bir hissesi vardır. Allah'tan, O'nun lûtfundan isteyin. Şübhesiz ki, Allah herşeyi hakkıyle bilendir''

(en-Nisâ: 32) [11].

---

9 Başlığa uygunluğu *''Keşki Fulân kimseye verildiği gibi, bana da verilse idi''* sözlerinden alınır, çünkü bunda temennî etmek vardır.

Bu hadîsin bir rivâyeti İlim Kitâbı'nda, Abdullah ibn Mes'ûd hadîsinden olmak üzere geçmiştir. Bir diğer rivâyeti de Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda yine Ebû Hureyre'den olmak üzere geçmiştir. Tevhîd'de de gelecektir.

10 Bu isnâdda iki şeyh: Usmân ibn Ebî Şeybe ile Kuteybe ibn Saîd olduğu; bunların da Cerîr'den rivâyet ettiklerine işâret vardır.

11 Allah'ın bâzınıza diğerinden fazla olarak bahşettiği mukadderâtı temennîye de kalkışmayınız, birbirinizin malına, mevkiine ve sâir nâil olduğu vehbî veyâ kesbî mazhariyetlerine göz dikmeyiniz. Zîrâ bu gibi temennîler evvelâ hased ve nefsâniyet ve adâvet uyandırır. Sâniyen ilâhî takdîr ve kısmete râzı olmamayı iş'âr eder. Üçüncü olarak kendi hakkında mukadder olmayan birşeyi temennî etmek, kader hikmeti ile muâraza ve beyhûde bir elemdir. Diğerinin hakkında kesb ile mukadder olanı kuru kuru temennî bir atâlet, batâlet ve vakit zâyi' etmektir. Kesbsiz mukadder olanı temennî de boş bir muhal temennîdir... Bunun için gerek erkek, gerek dişiye yaraşan, diğerinin nasîbini temennî değil, Allah'ın kendisine bahşettiği kaabiliyet ve ictihâd ile mütenâsib olarak çalışmak ve Allah'tan istemektir. Binâenaleyh çalışınız ve Allah'tan ve Allah'ın fazlı ihsânından isteyiniz de herkesin elindeki şeyleri temennî etmeyiniz. Allah herşeye alîmdir, herkesin istihkaakını bilir ve tafdîlini ilmiyle yapar. Demek ki nehyin asıl hedefi hasedden, atâletten, ilâhî hükümlere ve mukadderâta i'tirâzdan men' ve fazîlete ve kerîme giriş, hased ve temennî ile değil, amel ile taleb edilmesi lâzım geldiğini hatırlatmaktır (*Hakk Dîni*, II, 1346).

٨ــ حدّثنا الْحَسَنُ بنُ الرَّبِيعِ حدّثنا أَبو الأَحْوَصِ عنْ عاصِمٍ عنِ النَّضْرِ بنِ أَنَسٍ قال قال أَنَسٌ رضى اللَّهُ عنه لَوْلا أَنِّى سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ لاتَتَمَنَّوُا المَوْتَ لَتَمَنَّيْتُ *

8-.....en-Nadr ibnu Enes şöyle demiştir: Enes ibn Mâlik (R): Eğer ben Peygamber(S)'i *"Sakın ölüm temennî etmeyiniz!"* buyurken işitmiş olmasaydım, muhakkak ölümü temennî ederdim, dedi [12].

٩ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ حدّثنا عَبْدَةُ عنِ ابنِ أَبى خالِد عنْ قَيْسٍ قال أَتَيْنا خَبَّابَ بنَ الأَرَتِّ نَعُودُهُ وقَدِ اكْتَوَى سَبْعًا فَقال لَوْلا أَنَّ رسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهانا أَنْ نَدْعُوَ بالمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ *

9-..... (Tâbiî büyüklerinden) Kays ibn Ebî Hâzım şöyle demiştir: Biz hastalığında Habbâb ibnu'l-Erett(R)'e ıyâdet ediyorduk. Vücûdunun yedi yerine dağlama tedâvîsi uygulamıştı. Habbâb hastalığının şiddetli ıstırâbını ifâde ederek:

— Eğer Rasûlullah (S) bizlere ölüm temennî etmemizi nehyetmeseydi, muhakkak ölümü temennî ederdim! dedi [13].

١٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشامُ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ أَبي عُبَيْدٍ اسْمُهُ سَعْدُ بنُ عُبَيْدٍ مَوْلى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أَزْهَرَ أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال لايَتَمَنَّى أَحَدُكُمُ المَوْتَ إمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ يَزْدَادُ وإمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ يَسْتَعْتِبُ *

10-..... Biz Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Ebû Ubeyd'den -onun ismi Sa'd ibnu Ubeyd mevlâ Abdurrahmân ibn Ezher'dir- haber verdi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizin hiçbiriniz sakın ölüm temennî etmesin! Eğer o, sâlih bir kimse ise* (hayâtta oldukça) *salâh*

12 Ölümü temennîden nehy, bunda mefsedet olduğu içindir. O da hayât ni'metini izâle ve hayâtta sâbit olacak fâideleri gidermektir. Çünkü Allah ecelleri takdîr etmiştir, ölümü temennî ise kazâ ve kadere râzı olmamaktır ve O'nun hükmüne teslîm olmamaktır. Bunu Müslim, Duâlar'da rivâyet etmiştir.

13 Bunun bir rivâyeti Tıbb'da da geçmişti.

ve fazîletini artırması umulur. Eğer fenâ bir kimse ise onun da tevbe edip Allah'ın rızâsını kazanması umulur!'' [14].

٧ــ بابُ قَوْلِ الرَّجُلِ لَوْلا اللَّهُ ما اهْتَدَيْنا

7- KİŞİNİN

''Eğer Allah olmayaydı, biz kendiliğimizden doğru yolu bulamazdık'' SÖZÜ BÂBI

١١ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرنى أبى عنْ شُعْبَةَ **حدّثنا** أبو إسْحاقَ عنِ البَرَاءِ ابنِ عازِبٍ قال كانَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم يَنْقُلُ مَعنا التُّرابَ يَوْمَ الأَحْزَابِ ولَقَدْ رأَيْتُهُ وارَى التُّرابُ بَياضَ بَطْنِهِ يَقُولُ لَوْلا أَنْتَ ما اهْتَدَيْنا نَحْنُ ولاَ تَصَدَّقْنا ولاَ صَلَّيْنا فأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنا إنَّ الأُلى ورُبَّما قال المَلاَ قَدْ بَغَوْا عَلَيْنا إذَا أرادُوا فِتْنَةً أَبَيْنا أَبَيْنا * يَرْفَعُ بِها صَوْتَهُ

11-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Ahzâb gününde (Hendek kazılırken) bizimle berâber toprak taşıyordu. Yemîn olsun ben O'nu, karnının beyazlığını toprak örtmüş hâlde gördüm, Kendisi (İbn Revâha'nın) şu beyitlerini söylüyordu:

''Levlâ ente me'htedeynâ nahnu
Velâ tasaddaknâ velâ salleynâ
Fe-enzilen sekîneten aleynâ

İnne'l-ulâ -ve bâzen de şöyle dedi:-

İnne'l-melee kad bağav aleynâ
İzâ erâdû fitneden ebeynâ ebeynâ

(=Sen olmasaydın biz doğru yolu bulamazdık.
Sadaka da veremez, namâz da kılmazdık.
Sen bizim üzerimize sekînet indir.
Çünkü onlar -yâhud: O topluluk- bize tecâvüz etmişlerdir.
Onlar bize fitne yapmak istedikleri zamân, bizler fitneden çekindik, çekindik!)''

Rasûlullah bunları söylerken sesini yükseltiyordu [15].

---

14 Bunun da bir rivâyeti Tıbb'da geçti. Hadîs, kazâya rızâyı ve Yüce Allah'ın emrine teslîm olmayı teşvîk eylemektedir.

15 Başlığa uygunluk ''Levlâ ente...'' sözlerindedir. Bunun birer rivâyeti Cihâd'da ve Mağâzî'de, ''Hendek gazvesi' nde hendek kazılması bâbı''nda daha bütün olarak geçmişti.

٨ــ بابُ كَراهِيَةِ التَّمَنِّى لِقاءَ العَدُوِّ ورَواهُ الأعْرَجُ عنْ أبى هُرَيْرَةَ عنْ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم

8- DÜŞMANLA KARŞILAŞMAK (HARBETMEK) TEMENNÎSİNİN KERÂHETİ BÂBI

Düşmanla karşılaşmanın kerîh olduğu hadîsini el-A'rec, Ebû Hureyre'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivâyet etmiştir [16].

١٢ــ حدّثنى عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** مُعاوِيَةُ بنُ عَمْرٍو **حدّثنا** أبُو إسْحاقَ عنْ مُوسَى بنِ عُقْبَةَ عنْ سالِمٍ أبى النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بنِ عُبَيْدِ اللّهِ وكانَ كاتِبًا لهُ قال كَتَبَ إلَيْهِ عَبْدُ اللّهِ بنُ أبى أوْفَى فَقَرَأتُهُ فإذا فِيهِ أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم قال لاتَتَمَنَّوْا لِقاءَ العَدُوِّ وسَلُوا اللّهَ العافِيَةَ *

12-..... Bize Ebû İshâk, Mûsâ ibn Ukbe'den; o da Umer ibn Ubeydillah'ın himâyesinde olan Ebu'n-Nadr Sâlim'den tahdîs etti. Bu Ebu'n-Nadr, efendisi Umer'in kâtibi idi. Ebu'n-Nadr şöyle dedi: Abdullah ibn Ebî Evfâ (R), efendisi ve Kureyş ileri gelenlerinden olan Umer ibnu Ubeydillah'a bir mektûb yazdı da bu mektûbu ben okudum. Bu mektûbun içinde Rasûlullah(S)'ın: (Ey insanlar!) *Düşmanla karşılaşmak* (harbetmek) *temennî etmeyiniz! Fakat Allah'tan harb felâketinden selâmette kılmasını isteyiniz''* buyurduğu hadîsi vardı [17].

16 Ebû Hureyre'nin bu rivâyeti Cihâd Kitâbı'nın sonlarında muallak olarak geçmişti.

17 Abdullah ibn Ebî Evfâ, sahâbî oğlu sahâbîdir. Rıdvân Bey'ati'nde bulunmuştur. Kûfe'de en son vefât eden sahâbîdir. Vâkıdî 86 târîhinde vefât ettiğini bildirmiştir.

İbn Ebî Evfâ bu hadîsi buradaki rivâyetten de anlaşılacağı üzere, Kureyş şerîflerinden Umer ibn Ubeydillah'a gönderdiği bir mektûbda bildirmiştir. Bu mektûb, Umer ibn Ubeydillah'ın kölesi ve husûsî kâtibi olan Sâlim Ebu'n-Nadr tarafından okunmuş ve böylece rivâyet edilmiştir. Buhârî'nin Cihâd'da ve daha başkasında Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan getirdiği birkaç rivâyetinde Ahzâb harbinde Rasûlullah'ın orduya verdiği günlük emirleri arasında *''Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmak* (harb etmek) *temennî etmeyiniz! Fakat* (harb felâketinden dünyâ ve âhiret çetinlikleri ve belâlarından koruması için) *Allah'tan âfiyet ve selâmet isteyiniz...''* ta'lîmâtı da vardı.

İşte bu ve benzeri nasslardan dolayı İslâm harb hukûkuna göre, harb temennîsi ve arzûsu nehyedilmiştir. Beldeleri tahrîb ve kulları azâblandırmadan ibâret olduğundan harb, haddizâtında çirkindir, fenâdır, sulh ve selâmet asıldır. Harb ancak zarûret üzerine başvurulan bir vâsıtadır. Bu zarûret gerçekleşince de, harbin bütün şiddetlerine sabredilmesi dînî ve vatânî bir vazîfedir.

٩ــ بابُ مايَجُوزُ مِنَ اللَّوْ .
وقَوْلِهِ تعالى لَوْ أنَّ لى بِكُمْ قوَّةً

9- "KEŞKİ ŞÖYLE OLAYDI" DİYE TEMENNÎ ETMENİN CÂİZ OLMASI BÂBI

Çünkü Yüce Allah, Lût Peygamber'in şu sözünü haber verdi: *"Eğer size (yetecek) bir kuvvetim olsaydı, yâhud sarp bir kaleye sığınabilseydim! dedi"* (Hûd: 80) [18].

١٣ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيانُ **حدّثنا** أَبُو الزِّنادِ عنِ القاسِمِ بنِ مُحَمَّدٍ قال ذَكَرَ ابنُ عَبَّاسٍ المُتَلاعِنَيْنِ فقال عبْدُ اللَّهِ بنُ شَدَّادٍ أهِيَ الَّتى قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لَوْكُنْتُ راجِمًا امْرأةً مِنْ غَيْرِ بَيِّنَةٍ قال لاتِلْكَ امْرَأةٌ أعْلَنَتْ *

13-..... Bize Ebu'z-Zinâd tahdîs etti ki, el-Kaasım ibn Muhammed şöyle demiştir: İbn Abbâs (R) birbirleriyle la'netleşen karı-kocayı zikretti. Bunun üzerine Abdullah ibnu Şeddâd, İbn Abbâs'a:

— Bu kadın, Rasûlullah(S)'ın *"Beyyinesiz olarak bir kadını recmeder olaydım* (bu kadını recm ederdim)" buyurduğu kadın mıdır? diye sordu.

İbn Abbâs:

— Hayır, o kadın İslâm'da kötülüğü açıktan yapan (lâkin bu kötülükler onun üzerine beyyine ile sâbit olmayan ve i'tirâf da etmeyen) bir kadın idi, demiştir [19].

١٤ــ حدّثنا عَلِيٌّ **حدّثنا** سُفيانُ قال عَمْرٌو **حدّثنا** عَطاءٌ قال أعْتَمَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم بالعِشاءِ فَخَرَجَ عُمَرُ فقال الصَّلاةَ يارسولَ اللَّهِ رَقَدَ النِّساءُ والصِّبْيانُ فَخَرَجَ ورأْسُهُ يَقْطُرُ يَقُولُ لَوْلا أنْ أشُقَّ عَلى أُمَّتى أوْعَلى النَّاسِ .

---

18 Buhârî konuşmada *"Lev"* kelimesini kullanmanın cevâzına, bu âyette gelen Lût Peygamber'in bu sözüyle hüccet getirmiştir. Lût Peygamber'in bu sözünün cevâbı hazfedilmiştir ki, o da *"Ben o takdîrde muhakkak sizleri def' ederdim"* sözüdür.

Bununla ilgili bir hadîs Peygamberler Kitâbı'nda da geçmişti.

19 Bunun bir rivâyeti Liân Kitâbı'nda geçmişti, başlığa uygunluğu *"Eğer recm edici olaydım..."* sözündedir.

وقال سُفْيانُ أيْضًا عَلى أُمَّتِى لأَمَرْتُهُمْ بالصَّلاَةِ هٰذِهِ السَّاعَةَ . وقال ابنُ جُرَيْجٍ عنْ عَطاءٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أَخَّرَ النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم هٰذِهِ الصَّلاَةَ فَجاءَ عُمَرُ فقال يارسولَ اللّٰهِ رَقَدَ النِّساءُ والْوِلْدَانُ فَخَرَجَ وهْوَ يَمْسَحُ الماءَ عنْ شِقِّهِ يَقُولُ إنَّهُ لَلْوَقْتُ لَوْلاَ أنْ أشُقَّ عَلى أُمَّتِى : وقال عَمْرٌو **حدّثنا** عَطاءٌ لَيْسَ فِيهِ ابنُ عَبَّاسٍ أمَّا عَمْرٌو فقال رأسُهُ يَقْطُرُ : وقال ابنُ جُرَيْجٍ يَمْسَحُ الماءَ عنْ شِقِّهِ . وقال عَمْرٌو لَوْلا أنْ أشُقَّ عَلَى أُمَّتِى . وقال ابنُ جُرَيْجٍ إنَّهُ لَلْوَقْتُ لَوْلا أنْ أشُقَّ عَلى أُمَّتِى : وقال إبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ **حدّثنا** مَعْنٌ **حدّثنى** مُحَمَّدُ بنُ مُسْلِمٍ عنْ عَمْرٍو عنْ عَطاءٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ عنِ النبىِّ ﷺ *

14- Bize Alî ibn Abdillah el-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Amr ibn Dînâr şöyle dedi: Bize Atâ ibn Ebî Rebâh tahdîs edip şöyle dedi. Peygamber (S) bir gece yatsı namazânı gece karanlığı olan atame vaktine kadar geciktirdi. Bunun üzerine Umer ibnu'l-Hattâb dışarı çıktı da:

— Namâza gel yâ Rasûlallah! Mesciddeki kadınlar ve çocuklar uyudular! diye seslendi.

Akabinde Rasûlullah (S) başı su damlatarak dışarıya çıktı ve:

— *"Eğer ümmetim üzerine* -yâhud: *İnsanlar üzerine- meşakkat verecek olmasaydım..."* -Sufyân ibn Uyeyne yine şöyle dedi: *"Ümmetim üzerine meşakkat verecek olmayaydım bu namâzı işte bu sâatte kılmalarını emrederdim"* buyuruyordu.

Ve İbn Cureyc de Atâ ibn Ebî Rebâh'tan; o da İbn Abbâs'tan şöyle söyledi: Peygamber (S) o yatsı namâzını geciktirdi. Umer de geldi ve:

— Yâ Rasûlallah! Kadınlar ve çocuklar uyudular! diye seslendi.

Bunun üzerine Rasûlullah yan tarafından yıkanma suyunu eliyle silerek dışarı çıktı da:

—*"Şu muhakkak ki yatsı namâzı vakti budur. Eğer ümmetim üzerine meşakkat yükleme korkusu olmasaydı..."* buyuruyordu.

Amr ibn Dînâr şöyle dedi: Bize Atâ bu hadîsi, senedinde İbn Abbâs olmayarak tahdîs etti. Ammâ Amr ibn Dînâr kendi rivâyetinde: Rasûlullah başı su akıtarak çıktı, dedi.

İbn Cureyc de: Bedeninin yanından yıkanma suyunu eliyle silerek dışarı çıktı, dedi.

Amr ibn Dînâr: *"Eğer ümmetim üzerine meşakkat yüklemem korkusu olmasaydı"* demiştir.

İbn Cureyc de: *"Şu muhakkak ki, yatsı namâzı vakti budur. Eğer ümmetime meşakkat vermem olmasaydı* (elbette bu sâatin yatsı namazı sâati olmasıyle hükmederdim)" diye söyledi.

Ve İbrâhîm ibnu'l-Munzir şöyle dedi: Bize Ma'n tahdîs etti. Bana Muhammed ibn Müslim, Amr ibn Dînâr'dan; o da Atâ ibn Ebî Rebâh'tan; o da İbn Abbâs'tan; o da Peygamber(S)'den olmak üzere tahdîs etti [20].

١٥ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ جَعْفَرِ بنِ ربيعَةَ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّٰه عنه أنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم قال لَوْلاَ أنْ أشُقَّ عَلى أُمَّتى لأَمَرْتُهُمْ بالسِّواكِ تابَعهُ سُلَيْمانُ ابنُ المُغِيرَةِ عنْ ثابتٍ عنْ أنَسٍ عنِ النبىِّ ﷺ *

15-..... Bize el-Leys, Ca'fer ibn Rabîa'dan tahdîs etti ki, Abdurrahmân ibn Hürmüz el-A'rec de şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, Rasûlullah (S): *"Ümmetim üzerine meşakkat vermek korkusu olmasaydı, kendilerine muhakkak misvâk kullanmalarını emrederdim"* buyurmuştur.

Ona Süleymân ibnu'l-Mugîre, Sâbit el-Bunânî'den; o da Enes'ten; o da Peygamber(S)'den olmak üzere mutâbaat etmiştir [21].

١٦ــ حدّثنا عَيَّاشُ بنُ الوليدِ حدّثنا عَبْدُ الأعْلَى حدّثنا حُمَيْدٌ عنْ ثابتٍ عنْ أنَسٍ رضِى اللّٰهُ عَنْهُ قال واصَلَ النبىُّ صلى اللّٰه عليه وسلم آخِرَ الشَّهْرِ وَواصَلَ أُناسٌ مِنَ النَّاسِ فَبَلَغَ النبىَّ صلى اللّٰه عليه وسلم فقال لَوْ مُدَّ لِى الشَّهْرُ

---

20 Hadîsin başlıkla uygunluğu *"Eğer ümmetime meşakkat verecek olmasaydım..."* sözünde olduğu meydandadır.

Buhârî hadîsin değişik râvîler tarafından getirilen farklı ta'bîrlerini hiç bıkmadan ayrı ayrı yollardan tesbît edip bildirmiştir. Arada bâzı rivâyetlerin mevkûf hadîs gibi görünenleri olmuş ise de en sondaki senedle bunların hepsi merfû' olduğunu da göstermiştir.

Bu hadîsin Namâz Kitâbı, "Yatsı namâzının geri bırakılması bâbı"nda da bâzı rivâyetleri geçmişti.

21 Oruç Kitâbı'ndaki Ebû Hureyre hadîsinde *"Her abdest aldıkça kendilerine misvâklanmayı emrederdim"* lafzıyle gelmiştir. Bâzı nüshalarda *"Herbir namâz sırasında kendilerine misvâk kullanmalarını emrederdim"* lafzıyle gelmiştir. Hanefîler *"Her abdest alışta"* rivâyetine tutunarak, misvâk kullanmayı abdest alırken namâz vaktine tahsîs ederler... *"Her namâzda"* hadîsini de bu ma'nâya hamlederler.

لَواصَلْتُ وصالاً يَدَعُ المُتَعَمِّقُونَ تَعَمُّقَهُمْ إِنِّى لَسْتُ مِثْلَكُمْ إِنِّى أَظَلُّ يُطْعِمُنِى رَبِّى ويَسْقِينِ * تَابَعَهُ سُلَيْمانُ بنُ المُغِيرَةِ عنْ ثابِتٍ عنْ أَنَسٍ عنِ النبىِّ ﷺ *

16-..... Bize Humeyd et-Tavîl, Sâbit el-Bunânî'den tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) ramazân ayının sonunda (iftâr vaktinde yemeyip içmeyerek) orucunu birbirine uladı. Bunun üzerine birtakım insanlar da oruçlarını (arada birşey yemeyerek) birbirine uladılar. Onların bu oruç ulamaları Peygamber'e ulaşınca:

— *"Eğer ay benim için uzatılsaydı, bu derinlemesine gidicilerin derinleştirmelerini terkedecekleri bir ulamayı muhakkak yapardım. Şübhesiz ben sizin gibi değilim. Ben, Rabb'im beni doyurur ve içirir hâlde bulunurum"* buyurdu.

Süleymân ibnu'l-Mugîre, Sâbit'ten; o da Enes'ten; o da Peygamber'den olmak üzere rivâyet etmekte Humeyd'e mutâbaat etmştir [22].

١٧ــ حدّثنا أَبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ : وقال اللَّيْثُ **حدّثنى** عبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ خالِدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أنَّ سَعِيدَ بنَ المُسَيَّبِ أخبرَهُ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال نَهَى رسولُ اللَّهِ صلى اللّٰه عليه وسلم عنِ الوِصالِ قالُوا فإِنَّكَ تُواصِلُ قال أَيُّكُمْ مِثْلى إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُنِى ربِّي ويَسْقِينِ فَلَمَّا أَبَوْا أنْ يَنْتَهُوا واصَلَ بِهِمْ يَوْماً ثُمَّ يَوْماً ثُمَّ رأَوُا الهِلالَ فقال لَوْتأخرَ لَزِدْتُكُمْ كالمُنَكِّلِ لهُمْ *

17-..... Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibnu Hâlid, İbn Şihâb'dan tahdîs etti. Ona da Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ulama orucu tutmaktan nehyetti. Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Sen bir günün orucunu öbür güne ekliyorsun? dediler.

Rasûlullah:

— *"Sizin hanginiz bana benzer? Ben, Rabb'im beni doyurur ve Rabb'im bana su içirir hâlde gecelerim"* buyurdu.

Fakat sahâbîler oruçları birbirine eklemekten vazgeçmediklerinde, Rasûlullah oruçlarını bir gün, sonra bir gün daha (arka arkaya iki gün) birbirine ekledi. Sonra (üçüncü günü) hilâli gördüler. Bunun üzerine Rasûlullah oruç eklemekten vazgeçmeyenleri tevbîh eder gibi:

---

22 Bu hadîsin bir rivâyeti Oruç Kitâbı'nda geçti. Başlığa uygunluğu *"Eğer ay benim için uzatılsaydı..."* temennîsindedir.

— *"Eğer hilâl gecikseydi, sizin için* (ders olsun diye) *ben de o kadar daha artırırdım!"* buyurdu [23].

١٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا أبو الأَحْوَصِ حدّثنا أشْعَثُ عنِ الأسْوَدِ ابنِ يَزِيدَ عنْ عائِشَةَ قالَتْ سألْتُ النبىَّ صلى اللّه عليْهِ وسلم عنِ الجَدْرِ أمِنَ البَيْتِ هُوَ قال نَعَمْ قُلْتُ فما لَهُمْ لَمْ يُدْخِلُوهُ فى البَيْتِ قال إنَّ قَوْمَكِ قَصُرَتْ بِهِمِ النَّفَقَةُ قُلْتُ فما شأنُ بابِهِ مُرْتَفِعًا قال فَعَلَ ذَاكَ قَوْمُكِ لِيُدْخِلُوا مَنْ شاؤُا ويَمْنَعُوا مَنْ شاؤُا ولَوْلاَ أنَّ قَوْمَكِ حَدِيثُ عَهْدٍ بالجاهِلِيَّةِ فأخافُ أنْ تُنْكِرَ قُلُوبُهُمْ أنْ أُدْخِلَ الجَدْرَ فى البَيْتِ وأنْ أُلْصِقَ بابَهُ فى الأَرْضِ *

18-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e İsmâîl'in duvarından:

— Bu duvar Beyt'ten midir? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Evet* (duvar, Beyt'tendir)" buyurdu.

Ben yine:

— Kureyş için ne mâni' vardı ki bu duvarı Beyt'e girdirmediler? dedim.

Rasûlullah:

— *"Senin kavmin Kureyş'in bu hıcrı Ka'be'ye girdirmeye bütçeleri yetmedi* (Beyt'i daralttılar)" diye cevâb verdi.

Ben:

— Ka'be'nin kapısı niçin bu kadar yüksektir? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Senin kavmin dilediklerini Beyt'e koymak, dilediklerini de koymamak için"* cevâbını verdi.

Sonra Rasûlullah:

— *"Yâ Âişe! Eğer senin kavmin Kureyş, Câhiliyet devrine yakın olmasaydı ben duvarı Beyt'e katmak, Beyt'in kapısını da yer seviyesine indirmek isterdim. Fakat böyle yapıldığında kavminin kalblerinin kırılmasından endîşe ederim"* buyurdu [24].

---

23 Bu da geçen hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir. Bunun da bir rivâyeti Oruç Kitâbı'nda geçti.

24 Bunun da bir rivâyeti Hacc Kitâbı'nda geçti.

١٩ــ حدّثنا أبوا اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبوا الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّهِ صلي اللّه عليه وسلم لَوْلاَ الْهِجْرَةُ لَكُنْتُ امْرَءًا مِنَ الأنْصارِ ولَوْ سَلَكَ النَّاسُ وادِيًا وسَلَكَتِ الأنْصارُ وادِيًا أوْشِعْبًا لَسَلَكْتُ وادِىَ الأنْصارِ أوْ شِعْبَ الأنْصارِ *

19-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Eğer hicret olmasaydı, ben muhakkak Ensâr'dan bir kişi olurdum. Eğer Ensâr bir dere yâhud bir dağ yoluna girselerdi, muhakkak ben Ensâr'ın vâdîsine yâhud Ensâr'ın dağ yoluna girerdim!"* [25].

٢٠ــ حدّثنا مُوسَى حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ عَمْرِو بنِ يَحْيَى عنْ عَبَّادِ بنِ تَمِيمٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ زَيْدٍ عنِ النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم قال لَوْلاَ الهِجْرَةُ لَكُنْتُ امْرَءًا مِنَ الأنْصارِ ولَوْ سَلَكَ النَّاسُ وادِيًا أوْ شِعْبًا لَسَلَكْتُ وادِىَ الأنْصارِ وشِعْبَهَا * تابَعَهُ أبو التَّيَّاحِ عنْ أنَسٍ عنِ النبيِّ ﷺ فى الشِّعْبِ *

20-..... Bize Vuheyb, Amr ibn Yahyâ'dan; o da Abbâd ibn Temîm'den; o da Abdullah ibn Zeyd(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Eğer* (tebdîli câiz olmayacak) *hicret olmasaydı, elbette ben Ensâr'dan bir kimse olurdum. Eğer insanlar bir vâdîye yâhud bir dağ yoluna girip gitselerdi, ben muhakkak Ensâr'ın vâdîsine ve dağ yoluna girer giderdim!"*

Bu hadîsi Enes'ten; o da Peygamber'den *"Bir dağ yoluna girseydi..."* lafzıyle rivâyet etmekte Ebû Teyyâh da Abbâd ibn Temîm'e mutâbaat etmiştir [26].

---

25 Bu hadîsin bir rivâyeti Ensâr'ın Menkabeleri Kitâbı'nda geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu *"Eğer hicret olmasaydı"* sözündeki temennî ifâdesindedir. Hadîsin bu cümlesiyle Peygamber, Ensâr'a muvâfakatini ve Ensâr'ı başkalarına tercîh ettiğini en belîğ bir uslûb ile bildirmiştir. Şübhesiz bu derece yüksek şehâdet, Ensâr'ın ahde vefâ ve komşuluk, arkadaşlık haklarına ferâgatle uyma gibi fazîletleri hâiz bulunmalarından dolayıdır...

26 Bunun da bir rivâyeti bu senedle bundan daha bütün ve uzun bir metinle Tâif gazvesi bâbı'nda geçmişti.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٩٦ــ كِتَابُ أَخْبَارِ الْآحَادِ

96- [KİTÂBU AHBÂRİ'L-ÂHÂDİ]

(Vâhidlerin -Tek Kişilerin- Haberleri Kitâbı) [1]

١ــ بابُ ماجاءَ فى إجازَةِ خَبَرِ الواحِدِ الصَّدُوقِ فى الأذَانِ والصلاَةِ والصَّوْمِ والفَرَائِضِ والأحْكَامِ

وقَوْلِ اللَّهِ تعالى فَلَوْلاَ نَفَرَ مِنْ كلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فى الدِّينِ ولِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إذَا رَجعُوا إلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ويُسَمَّى الرَّجُلُ طائِفَةً لِقَوْلِهِ تعالى وإنْ طائِفَتانِ مِنَ المُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَلَو اِقْتَتَلَ رجُلاَن دَخَلَ فى مَعْنَى الآيَةِ وقَوْلُهُ تعالى إنْ جاءَ كُمْ فاسِقٌ بِنَبإٍ فَتَبَيَّنُوا وكَيْفَ بَعَثَ النبىُّ صلى اللَّه عليه وسلم أُمَرَاءَهُ واحِدًا بَعْدَ واحِدٍ فانْ سَها أحَدٌ مِنْهُمْ رُدَّ إلى السُّنَّةِ *

1- SON DERECE DOĞRU VE DOĞRULUĞU KÖKLÜ BİR MELEKE

---

1 Bâzı Buhârî nüshalarında Besmele'den sonra "Kitâbu Haberi'l-Vâhid = Vâhidin Haberi Kitâbı" şeklinde gelip, bundan sonra "Bâb" yoktur. Çoğunluğun yanında ise "Bâb" başlığı ile gelmiştir. Buna göre bu, Ahkâm Kitâbı'ndan bir parça olur ki, vâzıh olan da budur. Evet, es-Sâgânî'nin nüshasında ise "Kitâbu Ahbari'l-Âhâdi = Vâhidlerin Haberleri Kitâbı" şeklinde gelmiş, sonra da "Bâbu mâ câe..." unvânını söylemiştir... (Kastallânî).

HÂLİNDE BULUNAN ÂDİL BİR ZÂTIN EZÂN, NAMÂZ, ORUÇ VE BUNLARA BENZER FARZLAR VE DÎNÎ HÜKÜMLER HAKKINDAKİ HABERİNİN MU'TEBER VE İNFÂZI VÂCİB ŞER'Î BİR DELÎL OLDUĞUNA DÂİR GELEN HADÎSLER BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavli de buna delîldir:
"Mü'minlerin hepsinin savaşa çıkmaları lâyık değildir. O hâlde içlerinden her sınıfın birer kısmı dînde fakîh olmayı öğrenmeleri için kalmaları, dîn ve şerîat ilimlerini iyice öğrenmeleri ve kavimleri savaştan dönüp kendilerine geldikleri zamân onları Allah azâbiyle korkutmaları için (kalmalıdırlar). Olur ki (bu sûretle mü'minler, aykırı hareketlerden) kaçınırlar"
(et-Tevbe: 122).

Buhârî şöyle dedi:
Ve bir kişi de *"Tâife"* diye isimlenir: Çünkü Yüce Allah'ın şu *"Eğer mü'minlerden iki zümre birbiriyle döğüşürlerse, aralarını barıştırın..."* (el-Hucurât: 9) kavlinde, *"Eğer iki kişi döğüşürlerse"*, bu da âyetin ma'nâsına girer, *"Tâife"*, vâhid üzerine de kullanılır [2].

Ve Yüce Allah'ın şu kavli de buna delîldir:
***"Ey îmân edenler, eğer bir fâsık size bir haber getirirse, onu tahkîk edin..."* (el-Hucurât: 6) (yânî onda durun, işin beyânını ve hakîkatin açılmasını isteyin, sakın fâsıkın sözüne güvenip i'timâd etmeyin, demektir. Çünkü fâsıklık cinsini savunup müdâfaa etmeyen kimse, fâsıklıktan bir nevi' olan yalanı da savunmaz. Bu sebeble bu âyette âdil ve doğru olan vâhidin haberinin kabûl edileceğine delîl vardır) [3].**

---

2 Buhârî'ye göre *"Tâife"* sözü bir ve daha ziyâde kimse ma'nâsına da kullanılır. İbn Abbâs'a, en-Nahaî'ye, Mucâhid'e göre de *"Tâife"* muayyen bir sayıya mahsûs değildir. Bu âyetin maksada delâleti bu sûretledir.

3 Doğru sözlü bir mü'minin ihbârının mu'teber bir şer'î delîl olması yalnız ibâdetlere ve fer'î amellere hastır. İ'tikaadî mes'elelere şumûlü yoktur. İ'tikaadî hükümlerin delîlleri kat'îdir, Kitâb ve Sünnet'e dayanması zarûrîdir. Vâhid haberi ise kat'î değil, zannî delîldir. Zannî delîller, aslî hükümlerde değil,ancak fer'î hükümlerde delîl olabilir. Bu ciheti Buhârî başlıkta "Ezân, namâz, oruç, farzlar ve hükümlerde hüccettir" ta'bîri ile hatırlatmıştır. Doğru sözlü bir kimsenin bu husûslardaki haberinin kabûl edilip amel edilecek şer'î bir delîl olmasını kuvvetli ve ilmî bir sûrette belirtmek için Buhârî et-Tevbe: 122. âyetini zikretmiştir. Bu âyete göre bir şehir halkının, bir cemiyetin ve herhangi bir ictimâî sınıfın içlerinden en az bir kimseye dîn ilimlerini tahsîl ettirmeleri kifâye farzdır. Bunu yapmazlarsa hepsi günâhkâr olurlar...

Peygamber (S), âmirlerini birbiri arkasına nasıl göndermiştir? (Eğer vâhid haberi makbûl olmasaydı, Peygamber'in bu göndermelerinde hiçbir ma'nâ olmazdı. Birincinin ardından diğerini, onun haberi makbûl olmakla berâber gönderdi ki, o unuttuğunda onu hatırlatsın.)

Nitekim gönderilmiş âmirlerden biri unutursa, o sünnete döndürülür [4].

١ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ حدّثنا أَيُّوبُ عنْ أَبِي قِلاَبَةَ حدّثنا مالِكٌ قال أَتَيْنا النبيَّ صلى اللّه عليه وسلم ونَحْنُ شَبَبَةٌ مُتَقارِبُونَ فأَقَمْنا عِنْدَهُ عِشْرِينَ لَيْلَةً وكانَ رسُولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم رَقِيقًا فَلَمَّا ظَنَّ أَنَّا قَدِ اشْتَهَيْنا أهلَنا أَوْ قَدِاشْتَقْنا سألنا عَمَّنْ تَرَكْنا بَعْدَنا فأخبرْناهُ قال ارْجِعُوا إلى أَهْلِيكُمْ فأقيمُوا فِيهِمْ وعَلِّمُوهُمْ ومُرُوهُمْ وذَكَرَ أَشْياءَ أَحْفَظُها أَوْ لا أَحْفَظُها وصَلُّوا كما رأَيْتُمونِي أُصَلِّي فإِذَا حَضَرَتِ الصَّلاَةُ فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ ولْيَؤُمَّكُمْ أَكْبَرُكُمْ *

1-..... Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, Ebû Kılâbe'den tahdîs etti. Bize Mâlik ibn Huveyris tahdîs edip şöyle dedi. Biz yaşıt gençler topluluğu olarak Peygamber(S)'e geldik ve O'nun yanında yirmi gece kaldık. Rasûlullah son derece hassâs ve ince yürekli idi. Konukluğumuzun uzamasından âilelerimizi özlediğimizi anlayınca yâhud âilelerimize iştiyâk duyduğumuzu anlayınca, geride kimleri bıraktığımızı sordu. Biz de haber verdik.

Rasûlullah:

---

el-Buhârî el-Hucurât: 6. âyetini de fâsık ve yalancı olmayan, doğru sözlü bir kimsenin verdiği vâhid haberinin delîl olacağına işâret olmak üzere getirmiştir. Çünkü bu âyette fâsık bir kimsenin getirdiği haberin iyice araştırılıp tahkîk edilmesi emredilmiştir. Doğru sözlü ve ahlâklı kimsenin verdiği haberi hakkında böyle bir tahkîk ve araştırma emredilmemiştir...

4 Yine böyle Peygamber'in vâlîleri, âmirleri, kumandanlarının birer emirnâme ile birer vilâyete gönderilmeleri ve orada Peygamber'i temsîl etmeleri, Peygamber'in başka devletler yanına birer mektûbla gönderdiği elçilerinin de vardıkları devletlerde ferden ve şahsen Peygamber'i ve siyâseten İslâm devleti'nin işlerini temsîl etmeleri de vâhid haberinin lüzûmuna ve delîlliğine dayanan en mühim işlerdir...

— *"Âilelerinizin yanına dönünüz, onların içinde ikaamet ediniz, onlara dînî bilgileri öğretiniz, onlara dînî vecîbelerini edâ ve harâmlardan çekinmelerini emrediniz"* buyurdu.

Mâlik ibn Huveyris'in râvîsi Ebû Kılâbe şöyle dedi: Mâlik ibn Huveyris bana Peygamber'in daha birçok vasiyetini zikredip bildirdi. Ben onların bir kısmını ezberimde tutuyor, bir kısmını da tutamıyorum. Mâlik ibn Huveyris, Rasûlullah'ın şunları da buyurduğunu bildirdi:

— *"Benim nasıl namâz kılar olduğumu gördünüzse, öylece namâz kılınız. Namâz vakti gelince biriniz size ezân okusun, en büyüğünüz, en fazîletliniz de size imâmlık etsin!"* [5].

٢ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ عنْ يَحْيَى عنِ التَّيْمِيِّ عنْ أبي عثْمانَ عنِ ابنِ مَسْعُودٍ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ لاَيَمْنَعَنَّ أحَدَكُمْ أذانُ بِلاَلٍ مِنْ سُحُورِهِ فإنَّهُ يؤذِّنُ أوْ قال يُنادِي بِلَيْلٍ لِيَرْجِعَ قائِمَكُمْ ويُنَبِّهَ نائِمَكُمْ ولَيْسَ الفَجْرُ أنْ يَقُولَ هٰكَذَا وجَمَعَ يَحْيَى كَفَّيْهِ حتَّى يَقُولَ هٰكَذَا ومَدَّ يحْيَى إصْبَعَيْهِ السَّبَّابَتَيْنِ *

2-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *"Sizden herhangibirinizi müezzin Bilâl'in ezân sesi sahûr yemeğini yemekten men' etmesin! Çünkü Bilâl, şafaktan önce ezân okur* -yâhud: *Gece vakti nidâ eder-. Bunu teheccüd namâzı kılanları sahûr yemeğine döndürmek, ve uykuda olanlarınızı da sahûr yemeğine uyandırmak için okur. Fecr şöyle demek değildir"* buyurdu da iki şehâdet parmağını kaldırarak ufukta görülen ve dikey ziyâdan ibâret olan fecri kâzibe işâret etti.

Sonra Rasûlullah iki şehâdet parmağını yanyana getirerek:

— *"Fecr, böyle olmaktır"* buyurmuştur.

Yahyâ ibn Saîd el-Kattân iki avucunu birleştirip şöyle diye açıklayıp göstermiştir.

---

5 Başlığa uygunluğu *"Namâz vakti gelince biriniz size ezân okusun!"* cümlesindedir. Ezân, namâz vaktinin girdiğini i'lândan ibâret olup, bir müezzinin bu i'lân ve ihbârına i'tibâr edilmesi ve onunla amel edilmesi emrolunmuştur.

Mâlik ibn Huveyris ile akrânı olan gençler topluluğu, kendi kabîleleri olan Sa'd oğulları içinde müslümân olarak Medîne'ye gelmişler, hadîste bildirdiği gibi yirmi gece Medîne'de, Peygamber'in yanında ikaamet edip İslâmiyet'i öğrenmişler. Sonunda âilelerini özledikleri Peygamber tarafından anlaşılınca, kendi kabîlelerine dönmeleri ve verilen ta'lîmât üzere İslâm'ı yaşayıp öğretmeleri emredilmiştir.

Bu hadîs bu isnâd ve metin ile Namâz Kitâbı, "Yolcunun ezân okuması bâbı"nda da geçmişti.

Ve yine Yahyâ el-Kattân, iki şehâdet parmaklarını uzatmış, ufukta sağ ve sol taraftan uzatılıp yayılmış olan dikdörtgen şeklindeki fecri sâdık dediğimiz mustatil ziyâya işâret etmiştir [6].

٣ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ دِينارٍ سَمِعْتُ عبدَ اللَّهِ بنَ عُمَرَ رضى اللَّه عنهما عن النبيِّ ﷺ قال إنَّ بِلالاً يُنادِي بلَيْلٍ فَكُلُوا واشْرَبُوا حتَّى يُنادِيَ ابنُ أُمِّ مَكْتُومٍ *

3-..... Bize Abdullah ibn Dînâr tahdîs etti. Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim, Peygamber (S): *"Bilâl gece vakti nidâ eder. Siz, İbnu Ümmi Mektûm ezân okuyuncaya kadar yiyiniz, içiniz"* buyurmuştur [7].

٤ــ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنْ عبدِ اللَّهِ قال صَلى بِنا النبيُّ ﷺ الظُّهْرَ خَمْسًا فَقِيلَ أزِيدَ فِي الصَّلاَةِ قال وما ذَاكَ قالُوا صَلَّيْتَ خمْسًا فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ بَعْدَ ماسَلَّمَ *

4-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bizlere öğle namâzını beş rek'at olarak kıldırdı.

— (Yâ Rasûlallah!) Namâzda artırılma mı yapıldı? diye soruldu.

— *"Namâz hakkındaki bu sorunuz neden?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Beş rek'at olarak kıldırdın! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah selâm vermesinin ardından iki yanılma secdesi yapmıştır [8].

---

6 Bunun bir rivâyeti Ezân Kitâbı, "Fecrden önce ezân okumak bâbı"nda geçmişti. Başlığa uygunluğu *"Sizden herhangibirinizi Bilâl'in ezân sesi sahûr yemeğini yemekten men' etmesin!"* sözündedir. Çünkü Bilâl, ezân okuduğu vaktin gece olduğunu ve onda sahûr yemeği yemenin câiz olacağını haber vericidir. Bu ise doğru söyleyen bir vâhidin haberidir.

7 Bunun bir rivâyeti de yine Ezân'da ve aynı yerde geçmiştir. İbn Umer'in bu rivâyeti İbn Mes'ûd'un hadîşini açıklar mâhiyettedir.

8 Peygamber: "Namâz artırıldı mı?" sorusu üzerine *"Bu sorunuz neden?"* buyurmuş ve sahâbîler de: Beş rek'at kıldırdın! dediklerinde, o sahâbînin doğru olarak verdiği vâhid haberini kabûl etmiş ve yanılma secdesi yaparak o haberin gereğiyle amel etmiştir.

٥ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثني مالِكٌ عنْ أيُّوبَ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ انْصَرَفَ مِنَ اثْنَتَيْنِ فقال لهُ ذُوالْيَدَيْنِ أقَصُرَتِ الصَّلاَةُ يارسولَ اللَّهِ أمْ نَسِيتَ فقال أصَدَقَ ذُو اليَدَيْنِ فقال النَّاسُ نَعَمْ فقامَ رسولُ اللَّه صلى اللَّه عليه وسلم فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ أُخْرَيَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ كَبَّرَ ثُمَّ سَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أوْ أطْوَلَ ثُمَّ رَفَعَ ثُمَّ كَبَّرَ فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ ثُمَّ رَفَعَ *

5-..... Bana İmâm Mâlik, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) öğle veyâ ikindi namâzlarından birini kıldırırken iki rek'atten sonra (selâm verip) namâzdan çıktı. Bunun üzerine Zu'l-Yedeyn denilen zât kendisine:

— Yâ Rasûlallah! Namâz kısaldı mı? Yâhud unuttun mu? diye sordu.

Rasûlullah oradaki cemâate:

— *"Zu'l-Yedeyn doğru mu söyledi?"* dedi.

İnsanlar:

— Evet doğru söyledi! diye cevâb verdiler.

Bunun üzerine Rasûlullah diğer iki rek'at daha namâz kıldırdı, sonra selâm verdi, ondan sonra tekbîr alıp namâz secdesi gibi yâhud daha uzun bir secde yaptı, sonra başını secdeden kaldırdıktan sonra yine tekbîr alıp yine namâz secdesi gibi bir secde daha yaptı, sonra başını secdeden yukarı kaldırdı (sonra selâm verdi) [9].

٦ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثني مالِكٌ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ قال بَيْنا النَّاسُ بِقُباءٍ في صَلاَةِ الصُّبْحِ إذْ جاءَهُمْ آتٍ فقال إنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قَدْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اللَّيْلَةَ قُرْآنٌ وقدْ أُمِرَ أنْ يَسْتَقْبِلَ الكَعْبَةَ فاسْتَقْبِلُوها وكانَتْ وُجُوهُهُمْ إلى الشَّأْمِ فاسْتَدارُوا إلى الكَعْبَةِ *

9 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Çünkü tek kişi olan Zu'l-Yedeyn'in haberiyle amel etmiştir. Ancak *"Zu'l-Yedeyn doğru söyledi mi?"* diye sormuştur ki, bunu da onun haberini tesbît etmek için sormuştur. Bunu da Zu'l-Yedeyn'in berâberinde namâz kılanlardan ayrılması ve bu husûsta yanılma ihtimâli olduğu için sormuştur. Yoksa bu sorudan onun haberini mutlak olarak reddetmesi lâzım gelmez. Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Yanılma secdelerinde teşehhüd etmeyen kimse bâbı"nda da geçmişti.

6-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: İnsanlar Kubâ'da sabâh namâzı kılmaktalarken, onlara bir kimse geldi de:

— Rasûlullah'ın üzerine bu gece Kur'ân indirildi de namâzda Ka'be'ye yönelmesi emrolundu. Şimdi sizler de namâzınızın içinde Ka'be tarafına yöneliniz! dedi.

Cemâatin yüzleri Şâm tarafına doğru yönelmiş idi. Oldukları vaziyette derhâl yüzlerini Ka'be tarafına döndürdüler [10].

٧ــ حدّثنا يَحْيَى حدّثنا وكِيعٌ عنْ إسْرَائِيلَ عنْ أبِى إسْحاقَ عنْ البَرَاءِ قال لما قَدِمَ رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم المَدِينَةَ صَلَّى نَحْوَ بَيْتِ المَقْدِسِ سِتَّةَ عَشَرَ أوْ سَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا وكانَ يُحِبُّ أنْ يُوَجَّهَ إلى الكَعْبَةِ فأنْزَلَ اللَّهُ تعالى قَدْنَرَى تَقَلُّبَ وجْهِكَ فى السَّماءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضاها فَوُجِّهَ نَحْوَ الكَعْبَةِ وصَلَّى مَعَهُ رجُلٌ العَصْرَ ثُمَّ خَرَجَ فَمَرَّ عَلى قَوْمٍ مِنَ الأنْصارِ فقال هُوَ يَشْهَدُ أنَّهُ صَلَّى مَعَ النبِىِّ ﷺ وأنَّهُ قَدْ وُجِّهَ إلى الكَعْبَةِ فانْحَرَفُوا وهُمْ رُكُوعٌ فى صَلاَةِ العَصْرِ *

7-..... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Medîne'ye hicret edip geldiğinde onaltı yâhud onyedi ay Kudüs'teki Beytu'l-Makdis tarafına doğru namâz kıldırdı. Fakat her zamân kıblesinin Ka'be'ye karşı döndürülmesini arzû eder dururdu (ve bu arzûsunu gökyüzüne bakarak Yüce Allah'a karşı izhâr eylerdi). Bunun üzerine Yüce Allah: ***"Biz, yüzünü çok kerre göğe doğru evirip çevirdiğini muhakkak görüyoruz. Şimdi seni her hâlde hoşnûd olacağın bir kıbleye döndürüyoruz.*** (Namâzda) ***yüzünü artık Mescidi Harâm tarafına çevir. Siz de nerede bulunursanız yüzlerinizi o yana döndürünüz..."*** (el-Bakara: 144) âyetini indirdi. Bu sûretle kıble, Ka'be tarafına yöneltildi.

O gün sâhâbîlerden bir zât ikindi namâzını Peygamber'le berâber Ka'be'ye doğru kılmıştı. Bu zât sonra (ertesi gün sabâh vakti) Medîne'den çıktı ve Kubâ'da sabâh namâzı kılmakta olan bir Ensâr cemâatine uğradı. Bunların Kudüs'e doğru namâz kıldıklarını görünce, namâzdakilere: Peygamber'le berâber namâz kıldığını ve Peygamber'in Kabe'ye yöneltildiğini ve kendilerinin ikindi namâzında rukû'da

---

10 Başlığa uygunluğu "Onlara bir kimse geldi..." sözündedir. Çünkü sahâbîler yüzleri Şâm tarafına dönük iken, onun haberiyle amel etmişler ve hemen Ka'be tarafına yönelmişlerdi. Bu hadîsin bir rivâyeti, Namâz Kitâbı'nın evvellerinde "Kıble hakkında gelen şeyler bâbı"nda geçmişti.

iken Ka'be'ye doğru döndüklerini şehâdet sûretiyle haber verdi. Kubâ halkı da Şâm'a doğru namâz kılarlarken Ka'be tarafına yönediler [11].

٨ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ حدّثنى مالِكٌ عنْ إسْحاقَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ أبى طَلْحَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّه عنه قال كُنْتُ أسْقِى أبا طَلْحَةَ الأنْصارِيَّ وأنا عُبَيْدَةَ بنَ الجَرَّاحِ وأُبَىَّ بنَ كَعْبٍ شَرَابًا مِنْ فَضِيخٍ وهْوَ تَمْرٌ فَجاءَهُمْ آتٍ فقال إنَّ الخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ فقال أبو طَلْحَةَ ياأنَسُ قُمْ إلى هٰذِهِ الجِرَارِ فاكْسِرْها قال أنَسٌ فَقُمْتُ إلى مِهْرَاسٍ لَنا فَضَرَبْتُها بأسْفَلِهِ حتَّى انْكَسَرَتْ ۞

8-..... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben üvey babam Ebû Talha el-Ensârî'ye, Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh'a, Ubeyy ibn Ka'b'a hurmadan yapılan fadîh içkisi veriyordum. Bu sırada birisi geldi de:

— İçki harâm kılınmıştır, dedi.

Bunun üzerine Ebû Talha bana:

— Yâ Enes, şu şarâb küplerine doğru kalk da onları kır! diye emretti.

Enes: Bu emir üzerine ben taştan oyulup içine içki konulan "Mihrâs" kabımıza doğru kalktım da onun aşağısından vurdum, o da kırıldı, demiştir [12].

٩ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبى إسْحاقَ عنْ صِلَةَ عنْ حُذَيْفَةَ أنَّ النبيَّ صلي اللَّهُ عليه وسلم قال لأهْلِ نَجْرَانَ لأبْعَثَنَّ إلَيْكُمْ رُجلاً أمِينًا حَقَّ أمِينٍ فاسْتَشْرَفَ لها أصْحابُ النبيِّ ﷺ فَبَعَثَ أبا عُبَيْدَةَ ۞

---

11 Başlığa delâleti, Kubâ mescidindeki cemâatin kıblenin değişmesi hakkındaki bir kişinin haber verip şehâdet etmesini kabûl etmiş olmalarıdır. Her iki rivâyetten anlaşıldığına göre, Kıble değişmesi vâkıası, ikindi namâzında Medîne'de olmuş, Kubâ Mescidi'nde de ertesi günü sabâh namâzında tatbîk edilmiştir... Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Namâzda kıbleye yönelme bâbı"nda geçmişti.

12 Hadîsin bâzı rivâyetlerinde: "Vallâhi o içki içmekte olanlar bundan sormadılar ve o adamın haberinden sonra bu konuda ona mürâcaat da etmediler" ziyâdesi vardır. Bu vâhid haberinin kabûlünde çok kuvvetli bir hüccettir. Çünkü onlar bu haber ile mübâh olan bir şeyin neshini tesbît ettiler ve nihâyet o haberden dolayı onu tahrîme gidip, onun gereği ile amel ettiler.

Bunun bir rivâyeti Şirb Kitâbı'nın evvellerinde "Hamrın tahrîminin inmesi bâbı"nda geçmişti.

9-..... Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan; o da Sıla ibn Zufer el-Absî'den; o da Huzeyfe ibnu'l-Yemân(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Necrân hey'eti, kendisinden emîn bir kimse gönderilmesini istediklerinde, onlara:

— *"Size elbette hakkıyle emîn olan bir kimse göndereceğim"* buyurmuş.

Bunun üzerine Peygamber'in sahâbîleri bu emînliğe rağbet ederek herbiri kendisinin gönderilmesini dikkatle bekledikleri sırada Peygamber, Ebû Ubeyde'yi göndermiştir.

١٠ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ خالِدٍ عنْ أبى قِلابَةَ عنْ أنَسٍ رضى اللّه عنه قال النبىُّ ﷺ لِكُلِّ أُمَّةٍ أمِينٌ وأمِينُ هٰذِهِ الأُمَّةِ أبو عُبَيْدَةَ *

10-..... Bize Şu'be, Hâlid ibn Mıhrân el-Hazzâ'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S):

—*"Her peygamberin, ümmetinin güvendiği emîn bir kimsesi vardır. Ve şu bizim ümmetimizin emîni de Ebû Ubeyde'dir"* buyurmuştur [13].

١١ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** حَمّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ عنْ عُبَيْدِ بنِ حُنَيْنٍ عنِ ابنِ عَبّاسٍ عنْ عُمَرَ رضى اللّهُ عنْهُمْ قال وكانَ رجُلٌ مِنَ الأنْصارِ إذا غابَ عنْ رسولِ اللّهِ ﷺ وشَهِدْتُهُ أتَيْتُهُ بما يَكُونُ مِنْ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم وإذا غِبْتُ عنْ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم وشَهِدَ أتانِى بِما يَكُونُ مِنْ رسولِ اللّهِ ﷺ *

11-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Yahyâ ibn Saîd'den; o da Ubeyd ibn Huneyn'den; o da İbn Abbâs'tan tahdîs etti ki, Umer ibnu'l-Hattâb (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan (Evs ibn Havlî isminde) bir adam vardı. O, Rasûlullah'tan ayrı ve uzakta bulunduğu zamân ben Rasûlullah'ın meclisinde hazır bulunur ve o gün Rasûlullah'tan olacak söz, fiil ve hâlleri ona getirirdim. Ben Rasûlullah'ın meclisin-

---

13 Başlığa uygunluğu *"Size elbette hakkıyle emîn bir kimse göndereceğim"* sözündedir.

Bunların birer rivâyeti Menâkıb'da, Ebû Ubeyde'nin menkabesi ile Mağâzî'de de geçmişti.

den uzakta kaldığım zamân ise, o zât, Rasûlullah'ın meclisinde hazır bulunur ve o gün Rasûlullah'tan meydana gelen söz, fiil ve hâlleri bana getirirdi [14].

١٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّار **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ زُبَيْدٍ عنْ سَعْدِ بنِ عُبَيْدَةَ عنْ أبى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عنْ عَلِيٍ رضى اللَّهُ عنهُ أنَّ النبىَّ ﷺ بَعَثَ جَيْشاً وأمَّرَ عَلَيْهِمْ رَجُلاً فأوْقَدَ نارًا وقال ادْخُلُوها فأرَادُوا أنْ يَدْخُلُوها : وقال آخَرُونَ إنَّما فَرَرْنا مِنْها فَذَكَرُوا لِلنبيِّ ﷺ فقال لِلَّذِينَ أرادُوا أنْ يَدْخُلُوها لَوْ دَخَلُوها لَمْ يَزالُوا فِيها إلى يَوْمِ القِيامَةِ . وقال لِلآخَرِينَ لاطاعَةَ فى مَعْصِيَةٍ إنَّما الطَّاعَةُ فى المَعْرُوفِ *

12-..... Bize Şu'be, Zubeyd'den; o da Sa'd ibn Ubeyde'den; o da Ebû Abdirrahmân'dan; o da Alî(R)'den şöyle tahdîs etti. Peygamber (S) bir asker birliği hazırlayıp başlarına bir adamı kumandan ta'yîn etti. Yolda odun toplatıp ateş yaktırdı da askerlere:

— Bu ateşin içine girin! dedi.

Onlardan bir kısmı ateşe girmek istediklerinde, diğerleri:

— Biz ateşten kaçıp Rasûlullah'a sığınmış kimseleriz! dediler.

Seferden dönüşte bu hâdiseyi Peygamber'e zikrettiklerinde, Peygamber ateşe girmek isteyenler için:

— *"Eğer ateşe girmiş olsalardı, kıyâmet gününe kadar ateşten bir daha ayrılmazlardı"* buyurdu.

Diğerlerine hitâben de:

— *"Ma'siyet hakkında kula itâat yoktur. İtâat ancak ma'rûftadır* (ma'kûl ve meşrû' olan emirler hakkındadır)" buyurdu [15].

١٣ــ حدّثنا زُهَيْرُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ **حدّثنا** أبى عنْ صالِحٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عَبْدِ اللَّهِ أخبرَهُ أنَّ أباهُرَيْرَةَ وزَيْدَ بنَ

14 Bu hadîsten, Umer'in tek şahsın haberini kabûl etmekte olduğu alınır. Bunun birer rivâyeti İlim Kitâbı, "İlimde nevbetleşmek bâbı"nda ve Tahrîm Sûresi tefsîrinde geçti.

15 Hadîsin bir rivâyeti Ahkâm Kitâbı'nın evvellerinde "İmâmın emîrlerini dinlemek ve itâat etmek bâbı"nda geçmişti.

Bunun buradaki başlıkla uygunluğu yoktur, i'tirâzına İbn Hacer: Bunların bir kısmı kumandana ma'rûf olmayan husûsta itâat edeceklerdi. İşte bununla maksad tamam olur, diye cevâb vermiştir.

خالد أخبَراهُ أنَّ رجُلَيْنِ اخْتَصَما إلى النبيِّ صلى اللّه عليْهِ وسلم **وحدّثنا** أبو اليمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ بنِ مسْعُودٍ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال بَيْنَما نَحْنُ عِنْدَ رسولِ اللَّهِ ﷺ إذْ قامَ رجُلٌ مِنَ الأعْرَابِ فقال يارسولَ اللَّهِ اقْضِ لِى بِكِتابِ اللَّهِ فقامَ خَصْمُهُ فقال صَدَقَ يارسولَ اللَّهِ اقْضِ لهُ بِكِتابِ اللَّهِ وأْذَنْ لِى فقال لهُ النبىُّ ﷺ قُلْ فقال إنَّ ابْنى كانَ عَسيفًا عَلى هٰذَا والعَسيفُ الأجيرُ فَزَنَى بامْرَأتِهِ فأخْبَرُونِى أنَّ عَلى ابْنِى الرَّجْمَ فافْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمائَةٍ مِنَ الغَنَمِ ووَلِيدَةٍ ثُمَّ سألْتُ أهْلَ العِلْمِ فأخْبَرُونِى أنَّ عَلى امْرَأتِهِ الرَّجْمَ وأنَّما عَلى ابنِ جَلْدُ مِائَةٍ وتَغْرِيبُ عامٍ فقال والَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لأقْضِيَنَّ بَيْنَكُما بِكِتابِ اللَّهِ أمَّا الوَلِيدَةُ والغَنَمُ فَرُدُّوها وأمَّا ابْنُكَ فَعَلَيْهِ جَلْدُ مِائَةٍ وتَغْرِيبُ عامٍ وأمَّا أنْتَ ياأُنَيْسُ لِرَجُلٍ مِنْ أسْلَمَ فاغْدُ عَلى امْرَأةِ هٰذَا فإنِ اعْتَرَفَتْ فارْجُمْها فَغَدَا عَلَيْها أُنَيْسٌ فاعْتَرَفَتْ فَرَجَمَها *

13-..... (Buradaki birkaç senedde) Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın huzûrunda bulunduğumuz sırada birden bedevîlerden bir adam ayağa kalktı ve:

— Yâ Rasûlallah! Benim için Allah'ın Kitâbı ile hükmet! dedi.

Akabinde onun muhâsımı olan kimse de ayağa kalktı ve:

— Yâ Rasûlallah, hasmım doğru söyledi. Sen onun için Allah'ın Kitâbı ile hükmet ve söz söylemek üzere bana izin ver! dedi.

Peygamber (S) de ona:

— *"Sözünü söyle!"* buyurdu.

O da şöyle dedi:

— Benim oğlum, bu a'râbî'nin yanında asîf, yânî ücretle çalışan bir kimse idi. Oğlum bunun karısıyle zinâ etmiş. İnsanlar bana oğlum üzerine taşlanmak cezâsı olduğunu haber verdiler. Ben bu adama oğlum adına yüz koyun ve bir de câriyeyi fidye vererek, oğlumu bu cezâdan kurtardım. Bundan sonra ben bu mes'eleyi ilim ehlinden sordum. Onlar da bana, onun karısı üzerine taşlama cezâsı düştüğünü, benim oğluma da ancak yüz deynek vurulma ile bir yıl gurbete sürgün edilmek cezâsı olduğunu haber verdiler! dedi.

Rasûlullah da:

— ***"Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, ben sizin aranızda elbette Allah'ın Kitâbı ile hükmedeceğim: Câriye ile koyunları kendi sâhibine geri veriniz. Senin oğluna gelince; onun üzerinde yüz***

deynek cezâsı ve bir yıl gurbete sürgün edilme cezâsı vardır'' buyurdu.

Bundan sonra Eslem kabîlesinden bir adam olan Uneys'e de:

— *''Sana gelince yâ Uneys! Sen de bu adamın karısına git! Tahkîkini yap, eğer kadın suçunu i'tirâf ederse, onu recm et!''* buyurdu.

Râvî: Uneys o kadına gitti, kadın da suçunu i'tirâf etmesi üzerine, Uneys ona taşlama cezâsı uyguladı, demiştir [16].

٢ــ بابُ بَعْثِ النبيِّ ﷺ الزُّبَيْرَ طَلِيعَةً وحْدَهُ

2- PEYGAMBER(S)'İN ZUBEYR İBNU'L-AVVÂM'I DÜŞMANIN HÂLLERİNİ ÖĞRENİP HABER GETİRMESİ İÇİN TEK BAŞINA ÖNCÜ VE CÂSÛS OLARAK GÖNDERMESİ BÂBI

١٤ــ **حدّثنا** عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيانُ **حدّثنا** ابنُ المُنْكَدِرِ قال سَمِعْتُ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ قال نَدَبَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم النَّاسَ يَوْمَ الخَنْدَقِ فانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ ثُمَّ نَدَبَهُمْ فانْتَدَب الزُّبَيْرُ ثُمَّ نَدَبَهُمْ فانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ فقال لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيٌّ وحَوارِيِّ الزُّبَيْرُ : قال سُفْيانُ حَفِظْتُهُ مِن ابنِ المُنْكَدِرِ وقال لهُ أيُّوبُ ياأبا بَكْرٍ **حَدِّثْهُمْ** عنْ جابِرٍ فإنَّ القَوْمَ يُعْجِبُهُمْ أنْ تُحَدِّثَهُمْ عنْ جابِرٍ فقال فى ذَلِكَ المَجْلِسِ سَمِعْتُ جابِرًا فَتابَعَ بَيْنَ أحادِيثَ سَمِعْتُ جابِرًا قُلْتُ لِسُفْيانَ فإنَّ الثَّوْرِيَّ يَقُولُ يَوْمَ قُرَيْظَةَ فقال كَذَا حَفِظْتُهُ كما أنَّكَ جالِسٌ يَوْمَ الخَنْدَقِ : قال سُفْيانُ هُوَ يَوْمٌ واحِدٌ وتَبَسَّمَ سُفْيانُ *

14- Bize Alî ibnu Abdillah el-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibnu Uyeyne tahdîs etti. Bize Muhammed ibnu'l-Munkedir tahdîs edip şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan işittim, şöyle dedi: Peygamber (S) Hendek günü insanlardan (düşmanın haberini bana kim getirir diye) çağırıp istedi. Peygamber'in bu da'vet ve isteğine ez-Zubeyr icâbet etti. Sonra Peygamber insanlardan bunu tekrar istedi. Bu isteğe de ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm icâbet etti. Sonra yine insanlardan bunu yapacak kimse istedi. Bu sefer de yine ez-Zubeyr icâbet etti. Bunun üzerine Peygamber:

---

16 Hadîsin başlığa uygunluğu iki hasımdan herbirinin diğerinin iddiâsını doğrulayıp haberini kabûl etmeleri yönünden alınması mümkin olur. Bu hadîs Sulh, Vekâlet, Ahkâm, İ'tisâm gibi birçok yerlerde geçmiştir.

— *"Her peygamberin bir havârîsi vardır, benim havârîm, hâlis yardımcım ise ez-Zubeyr'dir"* buyurdu [17].

Sufyân ibn Uyeyne: Ben bu hadîsi İbnu'l-Munkedir'den belledim, dedi.

Eyyûb es-Sahtıyânî de İbnu'l-Munkedir'e künyesiyle hitâb ederek:

— Yâ Ebâ Bekr! Sen insanlara Câbir'den hadîs söyle. Çünkü topluluk senin Câbir'den hadîs söylemenden hoşlanıyorlar, dedi.

Bunun üzerine İbnu'l-Munkedir de mecliste bulunanlara:

— Ben Câbir'den işittim, ben Câbir'den işittim, diyerek dört hadîs arasını arka arkaya uladı.

Alî ibnu'l-Medînî dedi ki: Ben Sufyân ibn Uyeyne'ye:

— Sufyân es-Sevrî "Hendek günü" yerine "Kurayza günü" şeklinde söylüyor, dedim.

İbnu Uyeyne:

— Ben İbnu'l-Munkedir'den bunu senin "Hendek günü" oturuşun gibi kesin olarak bu lafızla belledim, dedi.

Sufyân ibn Uyeyne:

— O, bir gündür, yânî "Hendek günü" ile "Kurayza günü" bir günden ibârettir, dedi ve bunu söylerken Sufyân ibnu Uyeyne gülümsedi [18].

٣ــ بابُ قَوْلِ اللَّهِ تعالى لاتَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إلاَّ أنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ فإذا أُذِنَ لهُ واحدٌ جازَ

3- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine size izin verilmedikçe girmeyin... Fakat da'vet olunduğunuz zamân girin..." (el-Ahzâb: 53).

---

17 Başlığa uygunluğu "Peygamber Hendek günü insanlardan çağırıp istedi. O'nun bu isteğine ez-Zubeyr icâbet etti" sözünden alınır.

Ahzâb günü Kureyş ile birlikte bütün Arab kabîlelerinin İslâm aleyhine harekete geçmesi, Kurayza oğulları Yahûdîleri'nin de bu sırada ahdi bozmaları üzerine vaziyet çetinleşince, Peygamber: *"Bana Kurayza Yahûdîleri'nin vaziyetini kim öğrenip haber getirir?"* diye gönüllü câsûs istemiş, buna her defasında Zubeyr icâbet etmiştir. Bunun birer rivâyeti Cihâd'da, Fadâil'de, "Zubeyr'in fazîletleri bâbı"nda da geçmişti.

Talîa, harb esnâsında düşmanın hâllerini ve hareketlerini anlamak için gönderilen araştırıcı kişiye derler ki, câsûs demektir.

18 İbn Hacer: Bu, içinde az veyâ çok birçok hâdiseler olan zamâna gün denmesi sahîh olur. Nitekim "Fetih günü" denir, bununla Peygamber'in Mekke'de fetihten sonra ikaamet ettiği gün kasdedilir, demiştir... (Kastallânî).

Eğer ona bir tek kişi izin verirse, girmek câiz olur [19].

١٥ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** حَمّادٌ عنْ أيُّوبَ عنْ أبى عُثْمانَ عنْ أبى مُوسٰى أنَّ النبىَّ صلى اللّٰه عليه وسلم دَخَلَ حائِطًا وأمَرَنِى بِحِفْظِ البابِ فَجاءَ رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فقال ائْذَنْ لهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ فإذَا أبو بَكْرٍ ثُمَّ جاءَ عُمَرُ فقال ائْذَنْ لهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ ثُمَّ جاءَ عُثْمانُ فقال ائْذَنْ لهُ وبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ *

15-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Ebû Usmân'dan; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) bir bustâna girdi de bana, kapıyı bekleyip korumamı emretti. Biraz sonra bir adam geldi de Peygamber'in yanına girmek için izin istedi. Ben bu isteği Peygamber'e zikrettim. Peygamber:

— *"Ona girmeğe izin ver ve onu cennetle müjdele!"* buyurdu.

Bu gelen Ebû Bekr idi. Sonra Umer geldi. Peygamber:

— *"Ona da izin ver ve onu da cennetle müjdele!"* buyurdu.

Sonra Usmân geldi. Peygamber:

— *"Ona da izin ver ve onu da cennetle müjdele!"* buyurdu [20].

١٦ــ حدّثنا عَبدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ **حدّثنا** سُلَيْمانُ بنُ بِلالٍ عنْ يَحْيٰى عنْ عُبَيْدِ بنِ حُنَيْنٍ سَمِعَ ابنَ عَبّاسٍ عنْ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنهم قال جِئْتُ فإذَا رسولُ اللّٰهِ ﷺ فى مَشْرُبَةٍ لهُ وغُلامٌ لِرَسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم أسْوَدُ عَلى رَأسِ الدَّرَجَةِ فَقُلْتُ قُلْ هٰذَا عُمَرُ بنُ الخَطّابِ فأذِنَ لِى *

16-..... Bize Süleymân ibn Bilâl, Yahyâ ibn Saîd'den; o da Ubeyd ibn Huneyn'den tahdîs etti. O İbn Abbâs'tan işitti ki, Umer (R) şöyle demiştir: Ben (kadınlarından ayrı bir yere çekildiği zamân) geldim de Rasûlullah'ı yüksekçe bir oda içinde buldum. Rasûlullah'ın bulunduğu odanın merdiveni başında Rebâh isminde siyah bir hizmetçisi vardı. Ona:

---

19 Çünkü nâssta aded ta'yîni yoktur, buna göre bir tek kişi de izin vermeye sâdık olanlar cümlesinden olur.

20 Bu Ebû Bekr'in menkabeleri bâbı'nda geçen uzun hadîsten bir kısaltmadır. Peygamber ile gelenler arasındaki izin ve müjdeleme haberini ulaştıran bir kişidir. Bu da vâhid haberinin bu gibi husûslarda kabûl edilmesine en açık delîllerdendir.

— Rasûlullah'a söyle, bu gelen Umeru'bnu'l-Hattâb'dır! dedim. Akabinde Rasûlullah bana içeri girmeme izin verdi... [21]

٤ــ بابُ ماكانَ يَبْعَثُ النبيُّ ﷺ مِنَ الأُمَراءِ والرُّسُلِ واحِدًا بَعْدَ واحِدٍ: وقال ابنُ عَبَّاسٍ بَعَثَ النبيُّ ﷺ دِحْيَةَ الكَلْبِيَّ بِكِتابِهِ إلى عَظِيمِ بُصْرَى أنْ يَدْفَعَهُ إلى قَيْصَرَ

4- PEYGAMBER(S)'İN BİRBİRİ ARDINDAN BİRÇOK VÂLÎLER, KUMANDANLAR VE YABANCI DEVLETLERE ELÇİLER GÖNDERİR OLMASI BÂBI [22]

İbn Abbâs da: Peygamber (S), Dıhye ibn Halîfe el-Kelbî'yi bir mektûbu ile Busrâ ehlinin büyüğü el-Hâris ibn Ebî Şemmer el-Gassânî'ye gönderip, onun da bu mektûbu Rûm Meliki olan Kayser'e ulaştırmasını istedi, demiştir [23].

١٧ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثني اللَّيْثُ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ أنَّهُ قال أخبرني عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنُ عُتْبَةَ أنَّ عَبْدَ اللَّهِ بنَ عَبَّاسٍ أخبَرَهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بَعَثَ بِكِتابِهِ إلى كِسْرَى فأمَرَهُ أنْ يَدْفَعَهُ إلى عَظِيمِ البَحْرَيْنِ يَدْفَعُهُ عَظِيمُ البَحْرَيْنِ إلى كِسْرَى فلمَّا قَرَأهُ كِسْرَى مَزَّقَهُ فَحَسِبْتُ أنَّ ابنَ المُسَيَّبِ قال فَدَعا عَلَيْهِمْ رسولُ اللَّهِ ﷺ أنْ يُمَزَّقُوا كُلَّ مُمَزَّقٍ .

17-..... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verdi, ona da İbn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) bir mektûbunu Kisrâ'ya gönderdi. Ve mektûbu

---

21 Bu da et-Tahrîm Sûresi tefsîrinde geçen uzun hadîsten bir parçadır. Rasûlullah ile Umer arasında haber ulaştırarak izin alıp bildiren Rebâh adındaki hizmetçidir. Bu da bu gibi işlerde vâhid haberinin kabûlüne açık delîllerden biridir.

22 Rasûlullah'ın İslâm memleketi içinde vilâyetlere gönderdiği vâlîleri, dışarıda komşu devletlere gönderdiği sefîrleri birer kişiden ibâret olduğuna dâir bu bâbı açarak, vâhid haberinin bu gibi işlerde şer'î bir delîl olduğuna işâret etmiş oluyor.

23 Buhârî bunu Vahyin Başlangıcı bâbı'nda uzun bir metinle rivâyet etmiştir. Sonundaki ta'lîk, el-Kuşmeyhenî nushasında sâbittir.

götüren Abdullah ibn Huzâfe'ye, mektûbu Bahreyn'in büyük emîrine vermesini emredip, Bahreyn'in büyük emîri de mektûbu Kisrâ'ya gönderir buyurdu.

Bahreyn emîri vâsıtasıyle Peygamber'in da'vet mektûbu Kisrâ'ya verildiğinde, Kisrâ, mektûbu okuyup yırtmıştır.

İbn Şihâb dedi ki: Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in: "Bu haber kendisine erişince, Rasûlullah (S), Kisrâ'nın mülkünün tamâmiyle parçalanmasına duâ etti" dediğini sanıyorum, demiştir [24].

١٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ يَزِيدَ بنِ أبِي عُبَيْدٍ حدّثنا سَلَمَةُ

---

24 O sırada Bahreyn vilâyeti İrân'a tâbi' olup vâlîsi de Munzir ibn Sâvî bulunuyordu.

Buhârî'nin kısa bir metin ile rivâyet ettiği bu muazzam vâkıayı büyük hadîsçi ve târîhçi şârihimiz Bedreddîn Aynî şöyle îzâh ediyor:

Abdullah ibn Huzâfe, Peygamber'in mektûbunu (Munzir vâsıtasıyle) Kisrâ Pervîz ibn Hürmüz'e gönderdi. O hükümdâr da mektûbu parçaladı ve: "Benim kölem olduğu hâlde birisi bana böyle bir mektûb yazsın?!" diye çirkin konuştu. Bu çirkin muâmele Peygamber'e erişince, Peygamber de: *"Allah'ım, Sen de bunun mülkünü ve saltanatını parçala!"* diye duâ etti.

Peygamber'in mektûbu üzerine Kisrâ, Yemen vilâyetindeki nâibine (vâlîsi) Bâzân'a mektûb yazarak: Hicâz'da şu nübüvvet iddiâ eden adama maiyyetinden güçlü kuvvetli iki kimse gönder, bu adamı bana getirsinler! dedi. Bâzân en kuvvetli kahraman bir adamını Kisrâ'dan aldığı bir mektûbla ve Harhara adında İrânlı birisiyle berâber gönderdi. Ve Rasûlullah'a yazdığı bir mektûbunda: Bunlarla birlikte Kisrâ'ya gitmesini emretti.

Bu iki İrânlı bahâdır Yemen'den çıkıp Medîne'ye vardılar. Ve İrân âdetine göre Rasûlullah'ın huzûruna girdiler. Peygamber bunlara: *"Haydi şimdi gidiniz de yarın geliniz!"* buyurup huzûrdan çıkardı. O gece, bâzı müelliflerin rivâyetine göre, cumâda'l-ulânın onuncu salı gecesi Rasûlullah'a vahy geldi ki: Allah Taâlâ Kisrâ Pervîz'e oğlu Şîreveyh'i musallat kıldı ve fulân ayın fulân günü onu öldürdü.

Bu vahy üzerine Peygamber iki İrânlı'yı çağırttı, onlara bu vak'ayı haber verdi. Ve bunlara ikrâm edip bilhassa Harhara'ya altın ve gümüşle süslü bir kemer hediye etti ki, bunu Peygamber'e Melik Mukavkıs hediye etmişti.

Bunlar huzûrdan çıkıp Yemen'e gittiler. Bâzân'a varıp bütün bunları ona anlattılar. Bunun üzerine Bâzân: "Vallâhi bunlar bir melik sözü değildir, bir peygamber teblîğidir; ben bu zâtın iddiâ ettiği üzere muhakkak bir hakk peygamber olduğunu anlıyorum. Göreceksiniz bu sû'ikasd hâdisesi de muhakkak O'nun dediği gibi gerçekleşecektir" dedi. Çok geçmeden ona Şîreveyh'in bir mektûbu geldi. Bu mektûbda Kısrâ Pervîz'in şu târîhte katlolunduğu bildiriliyordu ki, Rasûlullah'ın haber verdiği târîh idi. Bâzân, Şîreveyh'in mektûbunun içindekilere vâkıf olunca: "Bu zât muhakkak hakk peygamberdir" deyip müslümân oldu. Yanında bulunan Farslılar da müslümân oldular. Rasûlullah da Bâzân'ı San'â'da Yemen Vâlîliği'nde bıraktı. Bu sûretle Bâzân, Rasûlullah'ın Yemen'e gönderdiği vâlîlerin birincisi oldu (*Umdetu'l-Kaarî,* XI, 453-454, Matbaa-i Âmire tab'ı).

بنُ الأكْوَعِ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال لِرَجُلٍ مِنْ أسْلَمَ أذِّنْ فى قَوْمِكَ أوْ فى النَّاسِ يَوْمَ عاشُوراءَ أنَّ مَنْ أكَلَ فَلْيُتِمَّ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ ومَنْ لَمْ يَكُنْ أكَلَ فَلْيَصُمْ *

18-..... Bize Seleme ibnu'l-Ekva' (R) şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) Eslem kabîlesinden (ismi Hind ibn Esmâ ibn Hârise olan) bir adama, kavminin içinde yâhud insanların içinde âşûrâ günü gündüzleyin:

— *"Her kim* (gündüzün evvelinde) *yemek yediyse, gününün kalanını yemiyerek tamamlasın. Birşey yememiş olan kimse de orucunu tutsun!"* diye i'lân ettirdi [25].

٥ــ بابُ وَصاةِ النبيِّ ﷺ وُفُودَ العَرَبِ أنْ يُبَلِّغُوا مَنْ وَراءَهُمْ : قالَهُ مالِكُ بنُ الحُوَيْرِثِ

5- PEYGAMBER(S)'İN ARAB HEY'ETLERİNE ARKALARINDA BULUNAN KAVİMLERİNE, KENDİSİNDEN İŞİTTİKLERİ İLMİ TEBLÎĞ ETMELERİNİ VASİYET ETMESİ BÂBI

Bunu (yakında, vâhid haberinin geçerliliği hakkında gelen şeyler bâbı'nın evvellerinde) Mâlik ibn Huveyris (R) söylemiştir.

١٩ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ الجَعْدِ أخبرنا شُعْبَةُ ح **وحدّثنى** إسْحاقُ أخبرَنا النَّضْرُ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ أبى جَمْرَةَ قال كانَ ابنُ عَبَّاسٍ يُقْعِدُنى عَلى سَرِيرِهِ فقال إنَّ وفْدَ عبْدِ القَيْسِ لمَّا أتَوْا رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قالَ مَنِ الوَفْدُ قالُوا رَبِيعَةُ قال مَرْحَبًا بالْوَفْدِ أوِ القَوْمِ غَيْرَ خَزَايا ولا نَدَامَى قالُوا يارسولَ اللَّهِ إنَّ بَيْنَنَا وبَيْنَكَ كُفارَ مُضَرَ فَمُرْنا بأمْرٍ نَدْخُلُ بِهِ الجَنَّةَ ونُخْبِرُ بِهِ مَنْ وراءَنا فَسألُوا عنِ الأشْرِبَةِ فنَهاهُمْ عنْ أرْبَعٍ وأمَرَهُمْ بأرْبَعٍ أمَرَهُمْ بِالإيمانِ باللَّهِ قال

25 Başlığa uygunluğu: "Eslem kabîlesinden bir adama kavminin içinde şunu i'lân ettirdi..." sözündedir. Çünkü o adam da Rasûlullah'ın göndermiş olduğu elçiler cümlesinden birisidir. Adamın ismi Hind ibn Esmâ ibn Hârise'dir. Bu hadîsin bir rivâyeti Oruç Kitâbı'nın sonunda Mekkî ibn İbrâhîm'den üç râvîli olarak geçmişti... (Aynî).

هَلْ تَدْرُونَ ما الإِيمانُ باللَّهِ قالُوا اللَّهُ ورسُولُهُ أَعْلَمُ قال شَهادَةُ أَنْ لا إِلٰهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاشَرِيكَ لهُ وأَنَّ مُحَمَّدًا رسُولُ اللَّهِ وإِقامُ الصَّلاَةِ وإِيتاءُ الزَّكاةِ وأَظُنُّ فِيهِ صِيامُ رَمَضانَ وتُؤْتُوا مِنَ المَغانِمِ الخُمُسَ ونَهاهُمْ عنِ الدُّبَّاءِ والحَنْتَمِ والمُزَفَّتِ والنَّقِيرِ ورُبَّما قال المُقَيَّرِ قال احْفَظُوهُنَّ وأَبْلِغُوهُنَّ مَنْ وراءَكُمْ *

19-..... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Ebû Cemre Nasr ibnu İmrân ed-Dab'î şöyle demiştir: İbn Abbâs (R) beni kendi serîri üzerine oturturdu. O bana şöyle derdi: Abdu'l-Kays elçileri (Bahreyn taraflarından) Rasûlullah'ın huzûruna geldikleri zamân:

— *"Hey'et kimlerdendir?"* diye sordu.

Onlar:

— Biz Rabîa kabîlelerindeniz, dediler.

Rasûlullah (S):

— *"Hoş geldiniz! Allah sizi utandırmasın, pişmân etmesin!"* buyurdu.

Bunun üzerine onlar:

— Yâ Rasûlallah! Seninle bizim aramızda kâfir olan Mudar kabîleleri vardır. O hâlde bize kestirme birşey emret de, o sebeble bizler cennete girelim ve onu arkamızda kalanlarımıza haber verelim! dediler.

Bu arada Rasûlullah'a içkileri de sordular.

Rasûlullah onları dört şeyden nehyetti ve dört şeyi de emretti: Onlara yalnız Allah'a îmân ile emrettikten sonra:

— *"Yalnız Allah'a îmân etmek ne demektir, bilir misiniz?"* diye sordu.

Onlar:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dediler.

Rasûlullah:

— *"Ortaksız ve yalnız olarak Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmek, namâzı kılmak, zekâtı vermek* -râvî dedi ki: Zannederim ki, burada ramazân orucu da vardır-, *ganîmetlerden beşte birini vermenizdir"* buyurdu.

Ve onları dört şeyden: Dubba'dan, hantem'den, muzeffet'ten ve nakîr (denilen kaplara hurma yâhud üzüm şırası koymak)dan nehyetti. Bâzen İbn Abbâs'ın "Muzeffet" yerine "Mukayyer" dediği de vardır.

Rasûlullah:

— *"Bunları ezberleyin ve bunları gerinizde bıraktığınız kavim ve kabîlelerinize teblîğ ediniz!"* buyurdu [26].

٦ــ بابُ خَبَرِ المَرْأةِ الواحِدَةِ

6- TEK KADININ HABERİ (YÂNÎ BUNUNLA AMEL EDİLİR Mİ YÂHUD EDİLMEZ Mİ?) BÂBI

٢٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ الوَلِيدِ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ تَوْبَةَ العَنْبَرِيِّ قال قال لى الشَّعْبِىُّ أرَأيْتَ حَدِيثَ الحَسَنِ عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم وقاعَدْتُ ابنَ عُمَرَ قَرِيبًا مِنْ سَنَتَيْنِ أوْ سَنَةٍ ونِصْفٍ فَلَمْ أسْمَعْهُ يُحَدِّثُ عنِ النبيِّ صلى اللّٰه عليه وسلم غَيْرَ هٰذَا قال كانَ ناسٌ مِنْ أصْحابِ النبيِّ صلى اللّٰه عليْهِ وسلم فِيهِمْ سَعْدٌ فَذَهَبُوا يأكُلُونَ مِنْ لَحْمٍ فَنادَتْهُمُ امْرَأةٌ مِنْ بَعْضِ أزْوَاجِ النبيِّ ﷺ إنَّهُ لَحْمُ ضَبٍّ فأمْسكُوا فقال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم كُلُوا أوِ اطْعَمُوا فإنَّهُ حَلاَلٌ أوْ قال لابأسَ بِهِ شَكَّ فِيهِ ولٰكِنَّهُ لَيْسَ مِنْ طَعامِى *

20-..... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Tevbe ibnu Keysân el-Anberî şöyle demiştir: eş-Şa'bî bana:

— Sen Hasen Basrî'nin Peygamber(S)'den hadîs rivâyet ettiğini gördün mü? Ben İbn Umer'in meclisinde ona yakın olarak iki sene yâhud ikibuçuk sene kadar oturdum da, ben İbn Umer'i şu hadîsten başka Peygamber'den hadîs tahdîs ederken işitmedim [27]: İbn Umer

---

26 Bunda haber teblîğ etmenin, ilim öğretmenin vâcib olduğuna delîl vardır. Çünkü bu emir vucûb içindir. Bu da tek tek herbir ferdi şâmil olur. Eğer vâhidin teblîği yerine getireceğine hüccet olmayaydı, bu teblîğ vazîfesini onlara tahsîs etmezdi.

Bu hadîsin bir rivâyeti Îmân Kitâbı'nın evvellerinde geçmişti.

27 *Fethu'l-Bârî*'de şöyle dedi: "Gördün mü?" kavlindeki soru inkâr içindir. eş-Şa'bî, Peygamber'den mürsel hadîs rivâyet etmeyi reddediyordu. Bununla mürsel hadîs rivâyet etmeye sevkeden sebeb, Peygamber'den hadîsi çoğaltmak isteği olduğuna işâret ediyordu. Yoksa insan muhakkak mevsûl olarak işittikleriyle yetinirdi.

el-Kirmânî de *el-Kevâkib*'de şöyle dedi: Garazı, Hasen Basrî tâbiî olmakla berâber, Peygamber'den çok hadîs rivâyet ediyordu, yânî çok hadîs rivâyet etmeye cür'etli idi. İbn Umer ise sahâbî olmakla berâber az hadîs rivâyet edici idi. O hadîs rivâyeti husûsunda ihtiyât edici, mümkin olduğu kadar sakınıcı idi.

dedi ki: Peygamber'in sahâbîlerinden bâzı insanlar, içlerinde Sa'd ibn Ebî Vakkaas da var olduğu hâlde, bir et yemeye girişti̇ler. Tam bu sırada Peygamber'in kadınlarından bir kadın o et yemeye girişen topluluğa:

— O et bir keler etidir! diye nidâ etti.

Bunun üzerine sahâbîler o eti yemekten kendilerini tuttular. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Ondan yiyin yâhud onu tâam edin. Çünkü o halâldır* -yâhud: *"Onda sakınca yoktur";* râvî bu iki ta'bîrde şekk etmiştir- *Lâkin keler benim alışık olduğum yiyeceklerimden değildir"* buyurdu [28].

Umer de Peygamber'den, O'nun söylemediklerini tahdîs etmek korkusu ile az hadîs rivâyet etmeye teşvîk ederdi... (Kastallânî).

28 Başlığa uygunluğu "Eti yemekten kendilerini tuttular" sözünden alınır. Çünkü onlar kadının sesini işittiklerinde eti yemeyi terkettiler. Bu da âdil olan bir kadının haberi ile amel edileceğine delâlet etmiştir... (Aynî).

Kastallânî: "Bunu Allah'ın yardımı ve muvaffak kılmasıyle 916 yılı muharrem ayının 15'i, çarşamba günü bitirdim. Allah'tan tamamlamaya yardım etmesini dilerim, O bana yeter, ve O ne güzel vekîldir" dedi. Ben Sofuoğlu da aynı duâyı tekrâr ederek 11 zu'l-ka'de 1404/8 ağustos 1984 çarşamba günü bu kitâbı bitirdim.

Rasûlullah'ın Vâlîleri, Kumandanları ve Sefîrleri Şârih Aynî'nin Tertîbiyle Şöyledir:

A.PEYGAMBER'İN VÂLÎLERİ

1. Mekke Emîri Attâb ibn Useyd:

Mekke'nin fethi üzerine Rasûlullah Medîne'ye dönerken Attâb ibn Useyd'i Mekke'ye vâlî ta'yîn buyurdu. Ve o yıl hacc mevsiminde hacc da Attâb'ın emâreti altında îfâ olundu ki, bu sekizinci hicrî senesi haccı idi. Dokuzuncu sene Ebû Bekr Hacc Emîri idi. Onuncu sene de Haccetü'l-Vedâ îfâ olundu ve bu sırada Attâb'ın güzel hizmetleri görüldü. Attâb Mekke'nin fethi sırasında müslümân olmuştu. O sırada henüz yirmi veyâ yirmibir yaşında idi. Emevî âilesine mensûb zekî bir gençti. Mekke'yi pek iyi idâre etti. Ebû Bekr'in hilâfeti zamanında da vazîfesinde bırakıldı. Ve Ebû Bekr'in vefâtı günü vefât etti.

2. Tâif Emîri Usmân ibn Ebî'l-Âs:

Rasûlullah Usmân ibn Ebi'l-Âs'ı da Tâif'in fethi üzerine oraya ta'yîn buyurmuştu ve pek iyi idâre etmişti. Hasen Basrî bu zât hakkında: Usmân ibn Ebi'l-Âs'dan efdal kimse görmedim, diye senâ ederdi. Tâif'ten başka Bahreyn, Ummân vâliliklerinde de bulundu. Elli bir târîhinde vefât etti.

3. Bahreyn Vâlîsi Alâ el-Hadramî:

Bu zât Hadramutlu'dur. Rasûlullah'n güzîde vâlîlerindendir. Medîne zarûret içinde bulunduğu ve aç kaldığı zamanlarda Alâ el-Hadramî'nin gönderdiği zekât malları yetişti. Peygamber'in ölümü üzerine zuhûr eden irtidâd ve irticâı bastırmış ve Ebû Bekr, Umer zamanlarında da vazîfesinde bırakılmıştır. Hicretin ondördüncü yılında vefât etmiştir. Alâ, vâlîliğinden önce, Bahreyn'e sefâretle gitmişti.

Rasûlullah, Ebû Sûfyân'ı da Necrân'a vâlî olarak göndermiştir.

4. Yemen Vâlîleri:

Saâdet asrında en mühim vilâyet Yemen idi. Bu cihetle Yemen'e pek çok zevât müteaddid vazîfelerle gönderilmiştir. İlk Yemen vâlîsi Bâzân'dır. Bâzân İrânlılar'ın da Yemen'de son vâlîsi idi. Aşağıda görüleceği üzere Kisrâ Pervîz'in katli üzerine Bâzân ve etba'ı müslüman olmuşlardı. Bu cihetle Rasûlullah da Bâzân'ı vazîfesinde bıraktı. Fîrûz Deylemî, Muhâcir ibn Ümiyye, Ebân ibn Sâid ibn Âs, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî, Muâz ibn Cebel gibi bir çok sahâbî de idârî, iktisâdî, askerî müteaddid vazîfelerle gönderilmişlerdir. Bunlardan Ebû Mûsâ el-Eş'ârî Yemen'in sâhil kısmını idâre etmiştir. Muâz ibn Cebel de askerî işleri idâreye me'mûr edilmişti.

B.HAZRETİ PEYGAMBER'İN SEFÎRLERİ

Müellif Buhârî konumuz olan vâhid haberi bahsinde Rasûlullah'ın Rûm Kayseriyle İran Kisrâsı'na gönderdiği birer sefîrine dâir iki haber rivâyet etmiştir ki, pek kısa bir metin ile rivâyet olunan bu hadîsleri Şârih Aynî *Umdetü'l-Kaarî*'de îzâh etmekle berâber İskenderiye Meliki Mukavkis'e, Belka Meliki Hâris Gassânî'ye, Yemen Meliki Hûze'ye, Habeşe Necâşîsi Ashame'ye de birer sefîrle birer mektûb gönderildiğini bildiriyor. Bu altı hükümdârdan başka Şârih Aynî Bahreyn, Busrâ, Zu'l-kılş, Me'an, Abd Kilâl gibi ikinci derecede devlet adamlarına da birer sefîr ve mektûb gönderildiğini kayıd ve îzâh ediyor.

Şübhesiz ki Rasûlullah'ın bu dînî ve aynı zamanda siyâsî hareketi, beşeriyeti İslâm dînine umûmî mâhiyette da'veti idi ve bu umûmî da'vete:

" قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعاً = ***Ey insanlar emîn olunuz ben, hepinize Allahın gönderdiği peygamberim de!***" (el-A'râf: 153) fermânıyle me'mûr edilmişti.

Rasûlullah Medîne'ye hicretinin altıncı ayında da müslümanların ve İslâmiyet'in en azgın düşmanı olan müşriklerle Hudeybiye sulhünü yapıp bunları bir musâlehanâme ile bağladıktan sonra umûmî da'vete sıra gelmiş bulunuyordu. Bu yüksek ve beşeriyeti şâmil vazîfelerini muâsır ve uzak, yakın mücâvir devlet reîslerine da'vetnâmeyi taşıyan birer sefîr göndermek sûretiyle îfâ buyurmuştur.

I. Şarkî Roma Sefîri Dihye:

Rasûlullah İmparator Hıraklıyus'a hitâben yazılan mektûbunu Dihye ibn Halîfe eliyle gönderdi. Peygamber'in husûsî sahâbîlerinden olan Dihye ashâbın en güzeli ve en kibâr bir sîmâsı idi. Rivâyete göre Dihye Şâm'a vardığında bütün evlerden herkes çıkıp bu necîb çehreyi görmeğe koşmuşlardı. Dihye adında ashâb arasında başka bir kimse de yoktu. Bâzı defa Cibrîl, Rasûlullah'ın huzûruna Dihye sûretine temessül ederek gelirdi. Bununla beraber Dihye Bedir'den sonraki gazâların hepsinde bulunmuş ve yüksek hizmetler görmüştür. (*Umdetü'l-Kaarî,* c.I, s.93). Bu cihetle Roma İmparatorluğu gibi o devrin muazzam bir devletinin reîsine böyle necîb ve kibâr bir sîmânın gönderilmesinde son derece yüksek bir hüsnü intihâb (güzel seçim) vardır.

Dihyetü'l-Kelbî vâsıtasıyle gönderilen da'vetnâme sûreti ve bu Peygamber mektûbu üzerine Kayser Hıraklıyus -Peygamberimizin âilesi, şahsî hayatı, ötedenberi kavmiyle münâsebâtı, kendisine îmân edenlerin içtimâî vaziyetleri, teblîğ ettiği dînin esas umdeleri, muhâlifleriyle mütekabil vaziyetleri gibi husûslar hakkında- devlet erkânı huzûrunda Ebû Sufyân ibn Harb'den tahkîkatına dâir ma'lûmât bu eserimizin baş tarafında tercüme edilen Abdullah ibn Abbâs hadîsinde geçti [1].

1 Dihye, Peygamber'in mektûbunu Kayser'e verdiği sırada Ebû Sufyân bir ticâret kaafilesiyle Şâm'da bulunuyorud ve Peygamber hakkında tahkîkat icrâsı için İmparator tarafından saraya da'vet olunmuş ve hey'et içinde Ebû Sufyân'ın Peygamber'e karâbeti bulunduğundan ondan sorulmuş ve alınan cevâbda arkadaşları işhâd edilmiştir.

Bu derin incelemelerden ve aldığı müsbet cevâblardan sonra Kayser Ebû Sufyân'a:

—Eğer bu cevâbların doğru ise, ayaklarımın bastığı şu topraklara yakın bir zamanda o zât mâlik olacaktır. Esâsen ben bu peygamberin zuhûr edeceğini çok iyi bilirdim. Yalnız onun sizin aranızdan çıkacağını sanmazdım. Eğer O'nun yanına varabileceğimi bilsem O'na mülâkî olmak için her zahmete katlanırdım. Yanında bulunsaydım ayaklarını yıkar, O'na hizmet ederdim [2].

Bundan sonra Hıraklıyus, Dihye ile gönderilen Peygamber mektûbunu istedi. Dihye de Rasûlullah'ın mektûbunu sundu. Bu eserimizin ilk cildinde yazılı bulunan da'vetnâmenin metni ve meâli şöyledir:

بسم الله الرحمن الرحيم مِنْ مُحمد عبد الله ورسوله إلى هرقل عَظِيم الرُّوم سَلاَمٌ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الهُدىٰ . اَمَّا بَعْدُ فَإِنِّى أَدْعُوكَ بِدِعَايَةِ ٱلاسْلاَمِ اَسْلِمْ يُؤْتِكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ ٱلاَرِيسِيِّينَ . وَيَاأَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَنْ لانَعْبُدَ الاَّ اللَّهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضاً اَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُ وَابَانَّا مُسْلِمُونَ

"Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allahın kulu ve Peygamberi Muhammed(S)'den Rûm'un büyüğü Hırakl'e. Hidâyet yoluna uyanlara selâm olsun. Bu temennîden sonra: Ey Rûm milletinin ulusu, seni İslâm câmiasına ve müslümanlığa da'vet ediyorum. Müslüman ol ki selâmette bulunasın, müslüman ol ki Allah ecrini iki kat versin [3]*. Eğer bu da'vetimi kabûl etmezsen Hristiyan çiftçilerin günâhı boynuna olsun. Ey ehli kitâb, bizimle sizin aranızda müsâvî ve müşterek olan bir söze* (Tevhîd kelimesine) *geliniz, birleşelim, Allah'tan başkasına ibâdet etmiyelim ve O'na hiç bir şeyi şerik koşmayalım, Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rab edinmiyelim. Eğer ehli kitâb bu da'vetten yüz çevirir-*

2 Kayser'in Buhârî metninde rivâyet olunan bu ifâdelerine göre îmân ettiği muhakkak olmakla berâber, Kayser'in bu i'tirâfları üzerine meclis-te bulunan devlet erkânının gürültülü patırtılı müdâhaleleri üzerine daha ileri gidemeyip sarfı nazar etmiş ve sefîr Dihye'yi kıymetli hediyelerle ve bâzı siyer müelliflerinin bildirdiği cevâbî bir mektûb ile hoş ederek geri göndermiştir.

3 İki ecir ve sevâbın biri Îsâ'ya, öbürü de Muhammed'e îmân ettiğinin mükâfâtı.

lerse ey müslümanlar, siz de onlara: 'Şâhid olunuz biz müslümanız' deyiniz."

Ebû Sufyân der ki: Hırakl bu sözleri dedikten ve mektûbu okutmasını bitirdikten sonra yanında gürültüler çoğaldı ve sesler yükseldi. Biz de yanından çıkarıldık. Bunun üzerine ben arkadaşlarıma dedim ki:

—İbni Ebî Kebşe'nin[4] (yânî Rasûlullah'ın) işi büyüdü. Benû Asfar hükümdarı bile ondan korkuyor. Artık Rasûlullah'ın gâlib geleceğine Cenâbı Hakk'ın gönlüme İslâm sevgisini koyuncaya kadar kanâatim devâm etti.

2. İrân Sefîri Abdullah ibn Huzâfe:

Abdullah ibn Huzâfe (R) Benû Sehm'den ve Kureyş eşrâfından olup Habeşistan'a hicret eden ilk müslümanlardandır. Bedir muhârebesinde de bulunmuştur. Bu cihetle İrân sefâretine de bu zât bir mektûbla gönderilmiştir.

Peygamber'in da'vet mektûbu şöyledir:

بسم الله الرحمن الرحيم من محمد عبد الله ورسوله الى كسرى عظيم فارس سلام على من اتبع الهدى . ومن آمن بالله ورسوله وشهد ان لا اله الا الله وحده لاشريك له وان محمدا عبده ورسوله . ادعوك بدعاية الله فانى رسوله الله الى الناس كلهم لينذر من كان حيا ويحق القول على الكافرين . اسلم تسلم . فان توليت فعليك اثم المجوس

"Bismillahirrahmânirrahîm.

Allah'ın kulu ve Peygamberi Muhammed(S)'den Fars'ın ulusu Kisrâ'ya. Doğru yola gidenlere, Allah'a ve Rasûlüne îmân edenlere, bir Allah'tan başka hiç bir ma'bûd olmayıp O'nun şerîki bulunmadığına ve Muhammed onun kulu ve Peygamberi olduğuna şehâdet edenlere selâm olsun. Ey Kisrâ, seni Allah dîni Müslümanlığa da'vet ediyorum. Çünkü ben bütün insanlara Peygamber gönderildim: Hayatta olanları inzar eylemek ve kâfirler üzerinde ihkaakı hakk etmek için. Ey Kisrâ, müslüman ol ki selâmete eresin. Olmazsan Mecûsî kavminin günâhı boynuna olsun".

---

4 "Ebû Kebşe" Hazreti Peygamber'in ana cihetinden büyük babası idi. Putlara tapmaz, yıldıza ibâdet ederdi. Rasûlullah putlara ibâdet aleyhinde bulununca, ona nisbet ederek İbni Ebî Kebşe dediler.

Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir. Rasûlullah (S) bir mektûbunu kisrâya gönderdi ve mektûbu götüren Abdullah ibn Huzâfe'ye mektûbu Bahreyn'in büyük emîrine [5] vermesini emredip, emîr, Kisrâ'ya gönderir, buyurdu. Bahreyn Emîri vâsıtasıyle Peygamber'in da'vetnâmesi Kisrâ'ya verilip de okuyunca (bu küstah) Kisrâ, Rasûlullah'ın mektûbunu yırttı attı. Rasûlullah'a bu haber erişince Kisrâ'nın mülkünün tamâmiyle parçalanmasına duâ buyurdu (ve öyle oldu).

3. Habeşe Sefîri Amr ibn Umeyye:

Rasûlullah (S) Amr ibn Umeyye vâsıtasıyla bir da'vetnâme de Habeşistan Meliki Necâşî'ye gönderdi. Amr, ashâbın bahâdırlarındandı. Damrî nisbetiyle meşhûr olan Abdi Menât oğulları'ndan idi. Rasûlullah'ın dâ'vetnâmesinin metni ve tercemesi şöyledir:

بسم الله الرحمن الرحيم عن محمد رسول الله الى النجاشى ملك الحبشة . اسلم انت . فانى احمد الله اليك الذى لا اله الا هو الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن . واشهد ان عيسى بن مريم روح الله وكلمته . القاها الا مريم البتول الطيبة الحصينة فحملت بعيسى فخلقه الله من روحه ونفخه كما خلق آدم بيده. وانى ادعوك الى الله وحده لاشريك له والموالات على طاعته . وان تتبعنى وتؤمن باالذى جاءنى . فانى رسول الله وانى ادعوك وجنودك الى الله عز وجل . وقد بلغت ونصحت . فاقبلوا نصيحتى والسلام على من اتبع الهدى .

"Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allah'ın Peygamberi Muhammed'den Habeşe Meliki Necâşî'ye. Ey Melik! Müslüman olmanı dilerim. Ben senin nâmına -Melik, Kuddûs, Selâm, Mü'min, Müheymin (ulu sıfatlarını hâiz) *olan- Allah'a hamd ü senâ ederim ve şehâdet ederim ki: Îsâ ibn Meryem, Allah'ın rûhu ve kelimesidir. Allah, o kelimeyi* (ki Îsâ'ya vücûd veren "Ol" hitâbıdır) *ve o rûhu -çok temiz ve afîf olan ve dünyâ hayâtından tamâmiyle çekilmiş bulunan- Meryem'e nefhetti. Ve bu sûretle Meryem Îsâ'ya hâmil oldu ve böylece Allah rûhiyle ve nefhiyle Îsâ'yı yarattı. Nasıl ki Âdem'i de Allah kudret eliyle*

5 O sırada Bahreyn vilâyeti İrân'a tâbi' olup emâretinde de Munzir ibn Sâvî bulunuyordu. Rivâyete göre Bahreyn fetholunup Alâ Hadramî vâlî ta'yîn buyurulduğunda Munzir ibn Sâvî ile beraber Bahreyn'deki bütün Arablar müslümân olmuştur.

(ve bir hârika olarak) *yaratmıştı. Ey Melik, seni eşi ve ortağı olmayan bir Allah'a îmâna ve O'na ibâdete ve bana mutâbaate Allah cânibinden gelen şeylere îmâna da'vet ediyorum. Çünkü ben Allah'ın bunları teblîğe me'mûr Rasûlü'yüm, seni ve askerini Azîz ve Celîl olan Allah'a da'vet ediyorum. Şimdi ben size* (İslâm umdelerini) *teblîğ ettim ve nasîhat eyledim, siz de nasîhatimi kabûl ediniz. Doğru yola gidenlere selâm olsun".*

Amr ibn Umeyye bu sefâret vazîfesini pek güzel îfâ etmiştir. İbn İshâk'ın rivâyetine göre bu zât Habeşistan'a varıp mektûbu Necâşî Ashame'ye verdikten sonra şu hitâbede bulunmuştur:

—Muhterem Necâşî Ashame! Bana düşen vazîfe vaziyeti söylemek, cenâbınıza da lütfen dinlemek. Senin bize karşı gösterdiğin rikkat ve şefkat derecesinde bizim de size samîmî güvenimiz vardır. Biz cenâbınızdan ne gûna hayır ümîd ettikse muhakkak ona nâil olduk. Hiçbir veçhile endîşelenmedik, dâimâ emîn bulunduk. Biz senin lisânından şu emniyet hüccetini almıştık: "Bizimle sizin aranızda *İncîl* reddolunmaz bir şâhid, zulüm etmez, âdil bir hâkim olsun". Bu defa Rasûlullah (S) etraftaki devletlere birer sefîr gönderdi. Beni de cenâbınıza. Fakat ben onların ummadıkları hüsnü kabûlü sizden umarak ve onların korktukları sû'i muâmele ihtimâlinden emîn olarak geldim. Geçmiş hayra istinâd ve müstakbel ecir ve mükâfâta intizar ederek huzûrunuzda bulunuyorum".

Necâşî, Amr'ın bu nutkuna karşı şöyle mukabele etti:

—Muhterem sefîr! Allah'ı şâhid tutarım ki Hazreti Muhammed, Ehli Kitâb'ın intizâr ettiği Ümmî Nebî'dir. Hazreti Mûsâ'nın rakîbü'l-himârı (yânî Hazreti Îsâ'nın kudûmünü) beşâreti, Îsâ'nın rakîbü'l-cemeli (yânî Hazreti Muhammed'in kudûmünü) müjdelemesi gibidir. Gözle görülen hakîkat bu beşâret haberinden daha ziyâde gönle şifâ ve kanâat veremez!

Bundan sonra Necâşî, Rasûlullah(S)'ın mektûbuna şöyle cevâb yazdı:

بسم الله الرحمن الرحيم . الى محمد رسول الله من النجاشى اصحمة . سلام عليك يانبى الله من الله ورحمة الله وبركات الله الذى لا اله الا هو . اما بعد

فقد بلغنى كتابك يارسول الله فيما ذكرت من امر عيسى فورب السماء والارض ان عيسى لايزيد على ما ذكرت تفروقا انه كما ذكرت . فقد عرفنا ما بعثت به الينا وقد عرفنا ابن عمك واصحابك . فاشهد انك رسول الله صادقا مصدقا ، وقد بايعتك وبايعت ابن عمك واسلمت على يديه لله رب العالمين

"Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allah'ın Rasûlü Muhammed'e Necâşî Ashame tarafından. Yâ Nebîyyallah, selâm Sana ve Allah'ın rahmeti ve bereketi Senin üzerine olsun. Şol Allah ki, O'ndan başka hakîkî ma'bûd yoktur. Ancak O vardır. Allah Taâlâ'yı tevhîd ve hakkı risâletlerinde selâmet temennîsinden sonra: Yâ Rasûlallah. Hazreti Îsâ hakkında beyânatı hâvî mektûbunuz bana vâsıl oldu. Yerin, göğün Rabb'ine yemîn ederim ki, Hazreti Îsâ da kendi hakkında zikrettiğiniz şeylerden ziyâde bir şey söylememiştir. Onun teblîğatı da hep buyurduğunuz gibidir. Bize teblîğe me'mûr olduğunuz İslâm esaslarını öğrendik. Amcan oğlu ile "diyarımıza hicret eden" ashâbınla tanıştık. Ben şehâdet ederim ki, Sen Allah'ın Rasûlü'sün, sözünde sâdıksın, geçmiş peygamberleri tasdîk ediyorsun. Yâ Rasûlallah ben zâtına bey'at ettim. (Sizden önce) amcan oğluna da bey'at edip onun delâletiyle Âlemlerin Rabbi Allah Taâlâ'ya îmân edip müslümân oldum".

Bundan sonra İbn İshâk rivâyetine devâm ederek Necâşî'nin hicretin dokuzuncu yılında vefât ettiğini ve Rasûlullah tarafından vefâtı ashâba haber verilerek ashâb ile berâber musallâya çıkıp müteveffâ üzerine cenâze namâzı kıldığını ve dört tekbîr aldığını bildiriyor. Fakat Müslim'in *Sahîh*'indeki rivâyetine göre Rasûlullah'ın mektûb gönderdiği Necâşî, üzerine namâz kıldığı Necâşî değildir [6]. Bu cihetle İbnü'l-Kayyim diyor ki: İbni İshâk'ın bu rivâyeti -Allahü â'lem- bir vehim olsa gerek. Râvî, Rasûlullah'ın üzerine namâz kıldığı Necâşî'yi -ki Peygamber'e îmân ve ashâbına ikrâm etmiştir- bununla kendisine mektûb yazıp İslâm'a dâ'vet ettiği Necâşî'yi ayırdetmeyip iki Necâşî'yi birbirine karıştırmıştır [7].

---

6 « رَوٰى مُسْلِمٌ فِى صَحِيحِهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِلَى ٱلنَّجَاشِىِّ وَلَيْسَ بِالَّذِى صَلَّى عَلَيْهِ »

7 ***Zâdü'l-Meâd,*** bu eserimizin üçüncü cildinde Cenâze bahsindeki hadîsin tercüme ve îzâhına bakınız.

Rasûlullah'ın amcası oğlu olarak zikrolunan Câfer ibn Ebî Tâlib'dir. Ve Necâşî onun delâletiyle müslümân olmuştur. Amr ibn Umeyye Rasûlullah'ın mektûbunu götürdüğünde Câfer hazretleri birtakım İslâm muhâcirleriyle berâber Habeşe'de bulunuyorlardı. Bu ikinci Habeşe muhâcirleri arasında Ebû Sufyân'ın kızı Ümmü Habîbe de bulunuyordu. Zevci vefât edip elemli bir vaziyette idi. Hazreti Peygamber sefîr Amr vâsıtasiyle muhâcirlerin Medîne'ye müreffehen gönderilmelerini ve Ümmü Habîbe'nin kendisine nikâh edilerek hatırının hoş edilmesi delâletini de Necâşî'ye bildirmişti.

Necâşî Ümmü Habîbe'yi Rasûlullah'a nikâh ettirdiği gibi Habeşistan'da bulunan bütün İslâm muhâcirlerini iki gemi ile Cezîretü'l-Arab sâhiline gönderdi. Ve Rasûlullah'ın Hayber gazâsında fetih ve zaferi sırasında Hayber'e vâsıl oldular. Hazreti Peygamber iki sûretle mesrûr olarak Habeşistan muhâcirlerine de Hayber ganîmetinden hisse ayırıp verdi.

4. Mısır ve İskenderiye Sefîri Hâtıb ibn Ebî Beltea:

Hâtıb (R) da bir da'vetnâme ile ve Ebû Zerr Gıfârî hazretlerinin âzâdlısı Câbir refâkatiyle Mısır Meliki Mukavkıs Cureyc ibn Mînâ'ya gönderildi. O vakitler Mısır hükûmeti Şarkî Roma İmparatorluğu'na tâbi' olup Mukavkıs ünvânındaki Mısır Meliki, Roma Kayseri tarafından ta'yîn olunurdu. Ve Mukavkıslar İskenderiye'de otururlardı. Bu cihetle Mukavkıslar Arab müellifâtında ekseriyetle "İskenderiye Meliki" diye anılırlar. Hâtıb da Rasûlullah'ın mektûbunu Cureyc ibn Mînâ'ya İskenderiye'de verdi. Hâtıb'ın taşıdığı da'vetnâmenin metni ve meâli şöyledir:

بسم الله الرحمن الرحيم . من محمد عبد الله ورسوله الى المقوقس عظيم القبط . سلام على من اتبع الهدى . اما بعد فانى ادعوك بدعاية الاسلام . اسلم تسلم واسلم يؤتك الله اجرك مرتين . فان توليت فان عليك اثم اهل القبط . ياأهل الكتاب تعالوا الى كلمة سواء بيننا وبينكم ان لا نعبد الا الله ولا نشرك به شيأ ولا يتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله فان تولوا فقولواشهدو ابانا مسلمون

"Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed'den Kıbt milleti-

nin ulusu Mukavkıs'a! Selâm hidâyet yoluna giden kimselere olsun. Bu duâ ve temennîden sonra derim ki: Seni İslâm câmiasına ve dînine da'vet ediyorum. Müslümân ol ki, selâmete eresin ve müslümân ol ki, Allah ecir ve mükâfâtını iki kat vere (Nasrâniyet ve İslâmiyet mükâfâtları). *Eğer bu da'vetimden yüz çevirirsen Kıbt kavminin günâhı boynuna olsun. Ey ehli kitâb, bizimle sizin aramızda müsâvî ve müşterek olan bir söze* (Tevhîd kelimesine) *geliniz. Birleşip Allah'tan başkasına ibâdet etmeyelim. Ve O'na hiçbir şeyi şerik koşmayalım. Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rabb edinmiyelim. Eğer Kıbt kavmi bu tevhîde yüz çevirirlerse, ey müslümânlar siz de onlara 'Şâhid olunuz, biz müslümânız!' deyiniz."*

Hâtıb, Rasûlullah'ın da'vetnâmesini Mukavkıs'a verip, bu zât meâline muttali' olunca:

—"Bu zât Peygamber'se düşmanlarına duâ edip de onları niçin mahvetmiyor?" diye münkirâne her çehre ile karşıladı.

Hâtıb da şöyle hakîmâne ve susturucu cevâb verdi:

—Ey Kıbt kavminin ulusu! Senden önce bu Mısır tahtında bulunan bir hükümdâr (Fir'avn) kendisini Rabbi A'lâ (Ulu Tanrı) zu'm etmişti, fakat Cenâbı Hakk onu (derhal helâk etmedi. Nihâyet mev'ûd vakti gelince) dünyâ ve âhıret azâbiyle yakaladı, ve ondan intikam aldı. Ey hükümdâr, başkasından ibret al da başkasına ibret olma!

Hâtıb'ın bu hakîmâne mütâleaları üzerine Mukavkıs:

—Bugün için bizim bir dînimiz var, biz bu dînimizi bundan daha hayırlı bir dîn olmadıkça bırakamayız! dedi.

Buna da şöyle cevâb verdi:

—Biz sizi bir İslâm Dîni'ne da'vet ediyoruz ki, Allah bugün beşeriyete dîn olmak üzere bu dîni ikaame edip ondan başkalarını neshetmiştir. Sizi İslâm Dîni'ne da'vet eden bu muhterem Nebî bütün insanları da'vet etmiştir. O'na karşı en şiddetli husûmeti Kureyş müşrikleri göstermiştir. En azgın düşmanı da Yahûdîler'dir. O'na diyânet husûsunda en yakın millet Hıristiyanlar bulunuyor. Hayâtıma yemîn ederim ki, Mûsâ'nın Îsâ'yı tebşîr etmesi, Îsâ'nın Muhammed'in gelişini müjdelemesi gibidir. Bizim cenâbınızı Kur'ân ahkâmına da'vetimiz, sizin ehli *Tevrât*'ı (Yahûdîler'i) *İncîl*'e da'-

vet etmeniz gibidir. Her peygamber bir kavme idrâk etmiştir, ki o muâsır kavim o Peygamber'in ümmetidir. Benimle berâber birtakım akvâm da o Peygamber'e itâat ederek O'nun ümmeti câmiasına iltihak etmişlerdir. Ey hükümdâr! Cenâbınız da bu azîz Peygamber'in nübüvveti zamânına erişen bahtiyarlardan bulunuyorsunuz. Biz sizi Îsâ dîninden men'etmiyoruz. Belki onun teblîgâtiyle emr (ve onun teblîgâtı mûcibince İslâm'a da'vet) ediyoruz.

Bunun üzerine Mukavkıs:

—Ben bu Peygamber'in hâlini, şânını tedkîk ettim. O ne fenâ şeyler emreder, ne de iyi şeylerden nehyeder. O sâhir değildir, kâhin değildir, kâzib de değildir. Kendisinde işlerin gizliliklerini bulup çıkarmak ve gönüllerdeki gizli temâyülleri bilip haber vermek gibi nübüvvet alâmeti de buldum. Biraz daha düşünmek isterim! dedi.

Rasûlullah'ın mektûbunu aldı ve fildişinden küçük bir kutu içine koyup mahfazayı mühürleyerek bir câriyesine verdi. Sonra arabca kitâbete muktedir bir kâtibini çağırıp Rasûlullah'a şu cevâbı yazdırdı:

بسم اللّٰه الرحمن الرحيم . لمحمد بن عبد اللّٰه من المقوقس عظيم القبط . سلام عليك . اما بعد فقد قرأت كتابك وفهمت ما ذكرت فيه وما تدعو اليه . وقد علمت ان نبيابقى وكنت اظن ان يخرج بالشام . وقد اكرمت رسولك وبعثت اليك بجاريتين لهما مكان فى القبط عظيم وكسوة واهديت اليك بغلة لتركبها والسلام عليك .

"Bismillâhirrahmânirrahîm.

Muhammed ibn Abdillah'a, Kıbt'ın ulusu Mukavkıs'tan. Selâm sana Azîz Peygamber! Bundan sonra arzolunur ki, mektûbunu okudum, münderecâtını ve da'vet ettiğiniz husûsu anladım. Peygamber silsilesinden ba's olunacak bir peygamber kaldığını bilirdim. Fakat onun Şâm'dan çıkacağını sanırdım. Sefîrinize ikrâm ettim. Size iki câriye gönderiyorum. Bunların Kıbtîler arasındaki mevkii yüksektir. Bir de kisve takdîm ettim. Binmeniz için bir de ester hediye ettim. Selâm sana Muhterem Peygamber!".

Mukavkıs Cureyc ibn Mînâ nezdinde müslüman olmamış ise de fakat Peygamber'in sefîri Hâtıb'e çok hürmet etmiştir. Hâ-

tıb ibn Ebî Beltea da hakîmâne mütâlaalarıyla bu hürmete liyâkat kesbetmiştir [8].

Takdîm edilen hemşîre câriyeler Mâriye, Sîrîn adlarında idi. Rasûlullah Mâriye'yi müslümân olduktan sonra Mülkü Yemîn ile istifraş edip bundan İbrâhîm adında bir oğlu oldu. Ve onsekiz aylık nevzâd iken vefât etti.

Mâriye'nin hemşîresi Sîrîn'i Rasûlullah, Şâiri Hassân ibn Sâbit'e vermiştir. Düldül adındaki beyaz ester Muâviye zamânına kadar yaşamıştır. Peygamber'in ölümünden sonra Hazreti Alî binmiştir.

5. Yemâme Sefîri Sulayt ibn Amr Âmirî

Rasûlullah Sulayt ibn Amr vâsıtasıyla bir mektûb da Yemâme Meliki Hûze ibn Alî'ye gönderdi. Sulayt ibn Amr Habeşistan'a hicret eden kıdemli sahâbîden olmakla Yemâme'ye sefîr ta'yîn olunmuş ve hicretin 12. yılında yine burada, Yemâme harbinde şehîd olmuştur. Hûze'ye gönderilen da'vetnâmenin metni ve meâli şöyle idi:

بسم الله الرحمن الرحيم . من محمد رسول الله الى هوذة بن على . سلام على من اتبع الهدى واعلم ان دينى سيظهر الى منتهى الخف والحافر . فاسلم تسلم واجعل لك ما تحت يديك .

"Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allah'ın Peygamberi Muhammed'den Hûze ibn Alî'ye. Doğru yoldan gidene selâm olsun! Ma'lûmun olsun ki, Rabb'im İslâm dînini yakın zamanda dünyânın uzak ufuklarında parlatacaktır. Binâenaleyh ey Hûze, müslümân ol ki selâmete eresin! Ben de hâkimiyetin altındaki memleketi sana tefvîz ederim."

Sulayt (R) Rasûlullah'ın mühürlü mektûbunu hâmilen Yemâme'ye vardı. Hıristiyan olan Hûze'nin huzûrunda Rasûlullah'ın mektûbunu okudu. Hûze Rasûlullah'ın da'vetini

8 Hâtıb ibn Ebî Beltea Bedir harbi gâzîlerinden ve böyle yüksek mefkûre sâhibi bir zât olmakla beraber bir kere gaflet etmiş ve Mekke fethi için Rasûlullah'ın Medîne'deki hazırlığını Mekke eşrâfına bir mektûbla bildirmek istemiştir. Fakat bu sakat hareketi Rasûlullah'a vahiy olunmakla mektûb geri alınmıştı.

mükerreren reddetmekle berâber cevâbî bir mektûb yazarak mektûbunda:

"Beni da'vet ettiğin dîn ne güzel şeydir, onu kabûl ederim. Şu kadar ki, Arap kavmi benim yerime göz dikmiştir. Saltanatımın bekaasını te'mîn için beni velîahd yaparsan Sana tâbi' olurum" diye bildirdi.

Sefîr Sulayt'a da câize verip Hecr kumaşından dikilmiş elbise giydirerek gönderdi.Sulayt ibn Amr bu mektûb ve hediyelerle Rasûlullah'a sefâret hâtırasını arz ve cevâbî mektûbu takdîm etti. Rasûlullah mektûbu okuyunca:

— *"Bu adam ne söylüyor? Bu şartla şehâdet parmağı kadar toprak istese onu bile veremem. Kaldı ki elindeki Yemâme diyârının hükümranlığı?"* buyurdu.

Rasûlullah Mekke'nin fethinden avdet buyurduğu sırada Cibrîl gelip Hûze'nin öldüğünü teblîğ etti. Bunun üzerine de Rasûlullah:

—*"Fakat Yemâme işi bitmiş değildir, yakında orada yalancı peygamber türeyecektir"*, dedi.

Maamâfîh onun da öldürüleceğini haber verdi. Ashâbdan birisi:

—Yâ Rasûlallah! O yalancıyı kim öldürecek? diye sordu.

Rasûlullah da:

—*"Seninle mücâhid arkadaşların"* diye cevâb verdi.

Ve hakîkaten Hazreti Ebû Bekr'in hilâfeti zamânında Rasûlullah'ın haber verdiği veçhile Yemâme mürtecîleri ashâb-ı kirâm tarafından tenkîl edildi.

Müverrih Vâkıdî'nin beyânına göre Şâm'ın Nasârâ ulularından olan Erkün Hûze'nin yanında bulunduğu sırada Rasûlullah ile münâsebetini sordu. Hûze:

—Geçenlerde bir mektûbunu aldım. Beni İslâmiyet'e da'vet ediyordu. İcâbet etmedim, diye cevâb verdi.

Erkün:

—Niçin icâbet etmedin? dedi.

Hûze:

—Ben dînime bağlı bir adamım. Bununla berâber kavmimin meliki bulunuyorum. Eğer Muhammed'e tâbi' olursam ne dîn kalır, ne saltanat! diye cevâp verdi.

Bunun üzerine Erkün şu yolda öğüt verdi:

—Ey Hûze, yanlış düşünüyorsun! Eğer sen Muhammed'e tâbi' olsaydın, muhakkak seni mülkünde ibkaa ederdi. Senin için en doğru hareket Muhammed'e tâbi' olmaktı. İyi bil ki, O Nebîyyi Arabî, Îsâ ibn Meryem'in müjdelediği peygamberdir; biz Hıristiyan ulemâsına göre İncîl'de Muhammed Rasûlullah diye yazılmıştır ve bu muhakkaktır.

6. Gassân Sefîri Şüca' İbn Vehb:

Şüca' hazretleri Bedir gâzîlerinden ve bütün gazâlarda Rasûlullah'ın maiyyetinde hizmet eden bir sahâbî idi. Bu cihetle Rasûlullah Şüca'(R)'ı Gassân Meliki Hâris ibn Ebî Şemmer'e bir mektûbla sefîr gönderdi. Şâm'ın Belka' şehri Gassânîler'in hükûmet merkezi olduğundan Hâris bâzı müellefâtta da Belka' hükümdarı olarak kaydolunmuştur. Rasûlullah Hudeybiye dönüşünde bir da'vetnâme yazdırıp Şüca' hazretleriyle Hâris'e gönderdi ki, metni ve meâli şöyledir:

بسم الله الرحمن الرحيم . من محمد رسول الله الى الحارث بن ابى شمر .
سلام على من اتبع الهدى وآمن به وصدق . وانى ادعوك الى ان تؤمن بالله وحده
لاشريك له . يبقى لك ملكك .

"Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allah'ın Rasûlü Muhammed'den Hâris ibn Ebî Şemmer'e. Doğru yolda gidenlere ve Allah'a îmân, Rasûlü'nün nübüvvetini tasdîk edenlere selâm olsun. Ey hükümdâr, seni şeriki olmayan bir Allah'a îmâna da'vet ediyorum. İcâbet ettiğiniz sûrette mülkünüzde yine hükümdar olarak kalacaksınız!".

O günlerde Hâris Şâm'ın Guta şehrinde[9] bulunuyordu. Şüca' hazretleri Peygamber'in mektubunu Hâris'e Guta'da verdi. Hâris Rasûlullah'ın mektûbunu okuyup yere attı. Bu küstah, Şâm'da Kayser'in bir vâlîsi mesâbesinde idi. Müstakil bir devlet reîsi bile değildi. Metbû'u olan Kayser Hırak-

9 Guta, Dimeşkı Şâm'ın şarkında imtidâd eden ve vaktile dünyânın cenneti diye anılan bağlık, bahçelik kısımdır. Ba'de'l-İslâm Şâm hilâfet ve medeniyet merkezi olmakla Guta şerefini arttırmış, bugün de cennet gibi güzelliğini muhâfaza etmekte bulunmuştur.

lıyus bile da'vetine ve sefîrine karşı hürmet ettiği halde Hâris böyle bir hürmetsizlikte bulundu. Hattâ Kayser'e mürâcaat ederek Medîne üzerine asker sevkine müsâade istedi. Fakat Kayser reddetti.

Şüca' hazretleri Medîne'ye gelerek keyfiyeti Rasûlullah'a arz ettiğinde:

—*"Allah mülkünü elinden alsın!"* diye aleyhinde duâ etti.

Hâris Mekke fethi sırasında öldü. Bir müddet sonra da müslümanlar Gassân diyârını zaptederek Gassân idâresine son verdiler.

Bir Tenbîh:

Müellif Buhârî'nin "Peygamberin vâlîleri ve sefîrleri" başlığı ile açtığı bâbının bu ünvânını Allâme şârih Bedrüddin Aynî'nin îzâh ederek bildirdiği vâlîleri ve sefîrleri biz de Siyere dâir müellefâttan, tabakaat kitâblarından naklen tafsîl etmiş bulunuyoruz. Ancak Allâme Aynî, Rasûlullah'ın altıncı hicret yılında gönderdiği sefîrleri altı zât olarak kayıt ve îzâh ettiği halde İbnü'l-Kayyim *Zâdü'l-Meâd*'da bunlara iki sefîr daha ilâve ederek sekize ulaştırıyor ki, ilâve olunan iki sefîr Alâ Hadramî ile Amr ibn Âs'tır. Alâ hazretlerinin Munzir ibn Sâvî'ye, Amr'ın da Ummân Meliki'ne birer da'vetnâme ile gönderildiği kayıt ve tafsîl olunmaktadır.

Şu halde Alâ Hadramî Bahreyn'e ilk önce Munzir ibn Sâvî nezdine sefîr olarak gitmiş, sonra Bahreyn hükümdârı Munzir ile ahâlînin bir kısmı müslümân, bir kısmı Cizye verici olmak üzere de vâlî ta'yîn buyurulmuş oluyor. Şimdi Alâ Hadramî'nin bu sefâret safhasını *Zâdü'l-Meâd*'dan naklen îzâh edeceğiz:

7. Bahreyn Sefiri Alâ ibn Hadramî:

Vâkıdî'nin İkrime'den rivâyetine göre İkrime der ki: Rasûlullah'ın Munzir ibn Sâvî'ye yazdığı da'vetnâmeye dâir bir vesîkayı ben İbni Abbâs'ın vefâtından sonra kitâbları arasında bulup istinsah ettim. Bunda deniliyor ki: Rasûlullah bu mektûbunda Munzir'i İslâm'a da'vet eyledi. Munzir Rasûlul-

lah'a yazdığı cevâbî mektûbunda ihtirâm arzından sonra: "Yâ Rasûlallah! Kitâbınızı Bahreyn ahâlîsine okudum. Bunlardan bir kısımı İslâm'a muhabbet ve icâbet edip müslümân olmuştur. Bir kısmı ise müslümân olmayı hoş görmemiştir. Memleketimde Mecûsî, Yahûdî tebeam da vardır [10]. Bu vaziyet hakkında Peygamber'in emrini bildirmelerini ricâ ederim."

Bunun üzerine Rasûlullah şu cevâbı verdi:

"Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allah'ın Peygamber'i Muhammed'den Munzir ibn Sâvî'ye. Selâm sana. Kendisinden başka tanrı olmayan Allah Taâlâ'ya senin nâmına hamd ü senâ ederim. Ve Allah Taâlâ'nın varlığına, birliğine ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna şehâdet ederim. Bu hamd ü senâ ve şehâdetten sonra, ey Melik, seni Azîz ve Celîl olan Allah adına hayır ile yâd ve sana vasiyet ederim. Muhakkak ki bir kimse bir mü'mine öğüt verirse onun hayır ve sevâbı ile müstefîd olur. Her kim de elçilerimin hayırhâhâne nasîhatlerine mutâvaat edip emirlerine tâbi' olursa bana itâat etmiş olur. Ey Munzir, elçilerim seni senâ edip hayır ile andılar. Ben de kavmin hakkında sana şefâat ederek derim ki, bunların müslümân olanlarını müslümânlıkta sebât ettikleri müddetçe kendi hâllerinde bırak. Günâhkâr olanların da günâhları husûsunda arzettikleri özürlerini kabûl et! Ey Melik, sen kavmin hakkında nasîhatçi oldukça şerefin artar, bir şey eksilmez. Yahûdîler'le Mecûsîler kendi mezheblerinde durmak isterlerse serbest bırakır ve cizye vermeği tarhedersin."

Alâ ibn Hadramî, Rasûlullah'ın bu mektûbunu yüklenerek Munzir ibn Sâvî nezdine bu defa sefîr olarak değil, vâlî olarak gitmiş ve mektûbun içindekilere göre Yahûdîler'le Mecûsîler'e mezhebî hürriyet bahşolunup kendilerinin mal, can ve müşterek vatan emniyeti nâm ve hesâbına muayyen bir vergi tarhedilmiştir. Müslümânlar da zekât farîzesiyle mükellef bulunuyorlardı.

Ummân'ın kuzey batısında ve Ummân'dan Basra Körfezi'ne kadar Kızıldeniz'in bütün sevâhili boyunca devâm eden

10 Mektûbun bu kaydından Hıristiyan olan Munzir ile berâber Hıristiyan tebeasının müslümân oldukları, Mecûsîler'le Yahûdîler'in olmadıkları anlaşılıyor.

bu geniş kıt'anın zekât ile cizye gelirleri Medîne'de şiddetli bir zarûret içinde bulunan Beytü'l-mâl'i zarûretten kurtarmıştır.

8. Ummân Sefîri Amr ibn Âs:

Rasûlullah bir da'vetnâme ile de Amr ibn Âs'ı Ummân Meliki iki kardeş Ceyfer ile Abd'e gönderdi. Ummân, Cezîretü'l-Arab'ın güneydoğusunda ve Hindistan'ın karşısında gâyet geniş bir kıt'a olup Hindistan'ın, İrân'ın, Cezîretü'l-Arab'ın ticâret anbarı mesâbesinde idi. Bu cihetle İslâm'ın yayılmasına çok müsâid bulunuyordu. Böyle mühim bir mıntıkaya Amr ibn Âs gibi bir siyâsî dâhînin intihab buyurulmasında büyük bir isâbet vardı. İbn Hişâm *Sîret*'inde, Amr ibn Âs'ın Hâlid ibn Velîd ve Usmân ibn Talha ile birlikte sekizinci hicret senesinde Mekke'nin fethinden altı ay önce müslümân olduğu rivâyet olunduğuna göre, Amr ibn Âs Rasûlullah'ın sefîrlerinin sonu olacaktır.

Ummân'da Cülendî oğulları'ndan bu iki birâder hükümrân bulunuyordu. Bunlara gönderilen da'vetnâmenin metin ve tercemesi de şöyledir:

بسم الله الرحمن الرحيم . من محمد عبد الله الى جيفر وعبدابنى الجلندى ، سلام على من اتبع الهدى . امابعد فانى ادعو كما بدعاية الاسلام اسلما تسلما . فانى رسول الله الى الناس كافة لانذر من كن حيا ويحق القول على الكافرين ، فانكما ان اقررتما بالاسلام وليتكما . وان ابيتما ان تقرا بالاسلام فان ملككما زائل عنكما . وخيل تحل بساحتكما وتظهر نبوتى على ملككما

"Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allah'ın kulu ve peygamberi Muhammed'den Cülendî oğulları'ndan Ceyfer ile Abd'e. Doğru yolda gidenlere selâm olsun! Bu duâdan sonra ey iki birâder, sizi İslâm câmiasına da'vet ediyorum. Müslümân olunuz ki selâmete eresiniz. Ben beşeriyetin umûmuna gönderilmiş Allah'ın Peygamberi'yim. Hayâtta olanları inzâr etmek, kâfirler üzerine de Allah'ın emirlerini yerine getirmek vazîfemdir. Ey kardeş hükümdarlar, İslâm Dîni'ni tasdîk ve kabûl etmezseniz gene biliniz ki, mülk ve saltanatınız uhdenizden zâil olmuştur. İslâm süvârîleri topraklarınızı çiğneyecektir. Mülkünüzde nübüvvetim hâkim olacaktır!"

Rasûlullah'ın bu mehâbetli da'vetnâmesini Ubeyy ibn Ka'b (R) yazıp mühürlemiştir.

Zâdü'l-Meâd'da Amr ibn Âs'ın Ummân'a giderek sefâret vazîfesini îfâsı, bu iki birâderle günlerce devâm eden temâs sûreti, Amr'ın kendi lisanından naklederek uzun boylu izâh ve tafsîl edildikten sonra -ki bütün İbn Âs'ın siyâset hünerini ifâde etmektedir- en sonu bu iki Ummân hükümdârının Muhammed'in Nübüvveti'ni tasdîk ve İslâm şerefi ile müşerref oldukları bildiriliyor.

Müellif Buharî'nin "Vâhidin haberinin cevâzı" ünvânından ve şârih Aynî'nin bu ünvânı "Peygamber'in vâlîleri ve sefîrleri" ile îzâhından bi'l-istifâde, biz de Rasûlullah'ın diyânet neşr ve İslâmiyet'in yükseltilmesi için tuttuğu siyâsî vecheyi tafsîl etmiş bulunuyoruz. Tevfîk ise Allah'tandır (Kâmil Mîrâs) [11].

11 Bu "Peygamberin Vâlîleri ve Elçileri" kısmı bâzı sâdeleştirme ve özetlemelerle *Tecrîd Ter.*, XII, 413-431'den alınmıştır.

Peygamberin buradaki mektûbları bilhassa şu kaynaklarda toplanmıştır:

İbnu'l-Kayyım, *Zadu'l-Meâd;*

Prof. Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku's-Siyasiyye*, ikinci tab, Kaahire 1956

Prof. Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 200-361, İst. 1966.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٩٧ــ كِتابُ الإعْتِصامِ بالكِتابِ والسُّنَّةِ

97- KİTÂBU'L-İ'TİSÂM Bİ'L-KİTÂBİ VE'S-SÜNNETİ

(Allah'ın Kitâbı'na ve Peygamber'in Sünnetine Sımsıkı Yapışıp Tutunmak Kitâbı) [1]

١ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ مِسْعَرٍ وغَيْرِهِ عنْ قَيْس ابنِ

---

1 *el-İ'tisâm:* Birşeye el ile yapışıp tutmak ve tehlikeden korunmak ma'nâsınadır. Buhârî bu unvânı: ***"Hepiniz toptan Allah'ın ipine sarılın; parçalanıp ayrılmayın..."*** (Âlu İmrân: 103) âyetinden almıştır. Âyetteki ***"Habl = İp"*** ile murâd, istiâre yoluyla Kitâb ile Sünnet'tir. Allah'ın ismine muzâf olması da bu istiârenin karînesidir. Bu istiârenin toplayıcı ciheti ve edebî münâsebeti her ikisinin de maksada ermeğe sebeb olmasıdır ki, Kitâb ve Sünnet hayır ve saâdete, ip de birtakım medenî ihtiyâçları telâffîye sebeb olur. Kitâb ile maksad Kur'ân'dır. Sünnet ile murâd da Rasûlullah'ın sözlerinden, işlediği işlerinden, başkaları tarafından işlenip de Peygamber'in men' etmediği hâl ve hareketlerinden bize ulaşan hadîslerdir.

Kitâb ve Sünnet, İslâm Ümmeti'nin hidâyet ve saâdet vesîlesi olduğu için Rasûlullah bey'at alırken ilk şart olarak Kitâb ve Sünnet'te gelen emirleri dinlemek ve bu yolda itâat etmek şartını öne sürerdi.

"Hablu'llah" Allah Taâlâ'ya ulaşmaya sebeb olan delîl ve vâsıta demektir ki, Kur'ân, tâat, cemâat, ihlâs, İslâm, abdullah, emrullah diye rivâyetlerle tefsîr edilmiştir ve hepsi birbirine yakındır. Ebû Saîd'den gelen bir hadîste Rasûlullah: *"Gökten Arz'a indirilmiş olan Allah'ın ipi, Allah'ın Kitâbı'dır..."* buyurmuştur.

مُسْلِمٍ عنْ طارِقِ بنِ شِهابٍ قال قال رَجُلٌ مِنَ اليَهُودِ لِعُمَرَ ياأَمِيرَ المُؤْمِنِينَ لَوْ أَنَّ عَلَيْنا نَزَلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ اليَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِينًا لاتَّخَذْنا ذٰلِكَ اليَوْمَ عِيدًا فقال عُمَرُ إِنِّى لأَعْلَمُ أَيَّ يَوْمٍ نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ نَزَلَتْ يَوْمَ عَرَفَةَ فى يَوْمِ جُمُعَةٍ * سَمِعَ سُفْيانُ مِنْ مِسْعَرٍ ومِسْعَرٌ قَيْسًا وقَيْسٌ طارِقًا *

1-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Mıs'ar'dan ve başkasından; onlar da Kays ibn Müslim'den; o da Târık ibn Şihâb'dan. Târık ibn Şihâb şöyle demiştir: Yahûdîler'den bir adam, Umer'e:

— Ey Mü'minlerin Emîri, eğer şu ***"Bu gün sizin dîninizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki ni'metimi tamamladım ve size dîn olarak müslümânlığı hoşnûd oldum..."*** (el-Mâide: 4) âyeti biz Yahûdîler üzerine inmiş olaydı, muhakkak bizler onun indiği günü bir bayrâm yapardık, dedi.

Bunun üzerine Umer:

— Şübhesiz ben bu âyetin hangi gün indiğini muhakkak bilmekteyim: Bu âyet bir cumua günü, Arafe'de inmiştir, dedi [2].

Sufyân ibn Uyeyne, Mıs'ar'dan işitti. Mıs'ar da Kays'tan işitti, Kays da Târık'tan işitti.

٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى أَنَسُ بنُ مالِكٍ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ الْغَدَاةَ حِينَ بايَعَ المُسْلِمُونَ أبا بَكْرٍ واسْتَوَى عَلَى مِنْبَرِ رسُولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم تَشَهَّدَ قَبْلَ أبى بَكْرٍ فقال أَمَّا بَعْدُ فاخْتارَ اللَّهُ لِرَسُولِهِ صلي اللَّهُ عليه وسلم الَّذِى عِنْدَهُ عَلَى الَّذِى عِنْدَكُمْ وهٰذَا الكِتابُ الَّذِى هَدَى اللَّهُ بِهِ رَسُولَكُمْ فَخُذُوا بِهِ تَهْتَدُوا وإِنَّما هَدَى اللَّهُ بِهِ رَسُولَهُ*

2-..... Bize el-Leys ibn Sa'd, Ukayl'den tahdîs etti ki, İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verdi ki, kendisi,

---

2 Bu başlığın ardından bu hadîsin zikrinin sebebi, bundaki âyetin Muhammed Ümmeti'nin Kitâb ve Sünnet ile kurtulacağına delâlet etmekte olmasıdır. Çünkü Allah Taâlâ onlara bu âyetle dînlerini kemâle erdirme, ni'metini tamamlama ve kendilerine İslâm Dîni verip ondan hoşnûd olması ni'metini ihsân eylemiştir. Bunun bir rivâyeti Îmân Kitâbı'nda da geçmişti (Aynî).

müslümânların Ebû Bekr'e bey'at ettiklerinin ertesi günü Umer'den işitmiştir. Umer, Ebû Bekr'den önce, Rasûlullah'ın minberi üzerine doğrulmuş, şehâdet kelimelerini söylemiş, "Amma ba'du(= Sözün bundan sonrası şudur)" deyip şunları söylemiştir:

— Allah kendi Rasûlü'nü dünyâda sizin yanınızda olan şeyler üzerine kendi yanında bulunan şeylere (cennet derecelerinin yükseklerine ve kerâmet hazînelerinin huzûruna) seçip almıştır. Ve şu Kitâb, Allah'ın kendi Rasûlü'nü hidâyete ulaştırmış olduğu Kitâb'dır. Şimdi sizler de bunu alıp tutunun ki, doğru yolu bulasınız. Ve çünkü Allah, ancak bu Kitâb vâsıtasıyle Rasûlü'ne hidâyet etmiştir! [3].

٣ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ خالِدٍ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال ضَمَّنِى إلَيْهِ النبيُّ ﷺ وقال اللَّهُمَّ عَلِّمْهُ الكِتابَ *

3-..... İbn Abbâs (R): Peygamber (S) beni kendisine çekip sarmaştı da:

— *"Allah'ım, buna Kitâb ilmini öğret!"* diye duâ etti, demiştir [4].

٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ صَبَّاحٍ حدّثنا معْتَمِرٌ قال سَمِعْتُ عَوْفًا أنَّ أبا المِنْهالِ حدّثَهُ أنَّهُ سَمِعَ أبا بَرْزَةَ قال إنَّ اللَّهَ يُغْنِيكُمْ أوْ نَعَشَكُمْ بِالإسْلامِ وبِمُحَمَّدٍ ﷺ *

4-..... Bize Mu'temir tahdîs edip şöyle dedi: Ben Avf'dan işittim, ona da Ebû'l-Minhâl haber vermiştir. O da Ebû Berze Nadle ibn Ubeyd el-Eslemî'den: Şübhesiz Allah Taâlâ İslâm Dîni ile ve Peygamberi Muhammed (S) ile sizleri zengin kılmış yâhud sizleri kaldırıp yükseltmiştir, dediğini işitmiştir [5].

---

3 Hadîsin başlığa uygunluğu "Bu Kitâb, Allah'ın kendi Rasûlü'ne hidâyet etmiş olduğu Kitâb'dır" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Ahkâm Kitâbı, "Yerine bir halef ta'yîn etme bâbı"nda da geçmişti.

4 Peygamber'in bu mübârek duâsının kabûl edildiği gün gibi meydandadır. "Habru'l-Ümmet", "Tercemânu'l-Kur'ân", ve "Sultânu'l-Müfessirîn" gibi ulu lakablarla sahâbîler ve tâbiîler arasında şöhret kazanan İbn Abbâs'ın ilminin çokluğu, hakîkaten Peygamber'in çok açık mu'cizelerinden biridir denilmeye lâyıktır.

Bunun bir rivâyeti İlim Kitâbı, "Peygamber'in: *'Yâ Allah, ona Kitâb'ı öğret!'* kavli bâbı"nda geçmişti. (c.I, bâb: 18).

5 Yânî Allah sizin bununla kırığınızı bütünlemiş, sürünmekten kaldırıp doğrultmuştur. Başlığa uygunluğu, Allah'ın kullarını İslâm Dîni ve Peygamberi ile zengin

٥ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنى مالِكٌ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ أنَّ عَبْدَ اللَّه بنَ عُمَرَ كَتَبَ إلى عَبْدِ المَلِكِ بنِ مَرْوَانَ يُبايِعُهُ وأقِرُّ بِذَلِكَ بالسَّمْعِ والطَّاعَةِ على سُنَّةِ اللَّهِ وسُنَّةِ رسولِهِ فيما اسْتَطَعْتُ *

5-..... Bize Mâlik, Abdullah ibn Dînâr'dan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R), Abdulmelik ibn Mervân'a bir mektûb yazdı da ona bey'atini şöyle bildirdi: "Allah'ın sünneti ve Rasûlü'nün sünneti üzerine gücümün yettiği kadar Mü'minlerin Emîri Abdulmelik ibn Mervân'a, emirlerini dinlemeğe ve itâat etmeye ikrâr edip söz veriyorum" dedi [6].

١ــ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ بُعِثْتُ بِجَوامِعِ الكَلِمِ

1- PEYGAMBER(S)'İN:
"Ben câmialı sözler ile gönderildim"
KAVLİ BÂBI

٦ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم قال بُعِثْتُ بِجَوامِعِ الكَلِمِ ونُصِرْتُ بالرُّعْبِ وبَيْنا أنا نائِمٌ رأيْتُنِى أُتِيتُ بِمَفاتِيحِ خَزائِنِ الأرْضِ فَوُضِعَتْ فى يَدِى قال أبو هُرَيْرَةَ

---

kılması yönündendir ki bu da dîne ve Rasûlü'ne sıkı yapışmaktan ibârettir.

Bâzı nushâlarda şu ziyâde vardır: Ebû Abdillah: Burada "Yuğnîkum = Sizi zengin kıldı" şeklinde vâki' olmuştur. Hâlbuki bu ancak "Sizi kaldırıp yükseltmiştir" şeklindedir. Bu, İ'tisâm Kitâbı'nın aslından bakılır, demiştir.

Fethu'l-Bârî'de bu konuda şöyle dedi: Musannıf, *el-Edebu'l-Müfred* kitâbını ayrıca tasnîf ettiği gibi, İ'tisâm Kitâbı'nı da ayrıca tasnîf etti ve onda bu bâbdaki şartıyla lâyık olanları yazdı. Sonra bu lafzı kendi yanında olan lafza aykırı ve onun doğru olduğunu görünce, o asla dönülmesini havâle etti... (Kastallânî).

Bu hadîsin bir rivâyeti Fiten'de, "Bir kavmin yanında birşey söyleyip de sonra onun yanından çıktığında bunun aksini söylediği zamân bâbı"nda geçmişti.

6 Başlığa uygunluğu "Allah'ın sünneti ve Rasûlü'nün sünneti üzere" sözlerindedir. Yânî Allah'ın sünneti ve Rasûlü'nün sünneti üzere olan kimse bu ikisine tutunup, bunlarla kurtulmuştur. Bunun bir rivâyeti Ahkâm Kitâbı sonlarında "İmâma nasıl bey'at edilir bâbı"nda geçmişti.

فَقَدْ ذَهَبَ رسُولُ اللَّهِ ﷺ وأَنْتُمْ تَلْغَثُونَها أَوْ تَرْغَثُونَها أَوْ كَلِمَةً تُشْبِهُهَا *

6-..... Bize İbrahîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Ben câmialı sözler ile gönderildim. Ben* (düşman gönüllerine) *korku salmak sûretiyle yardım olundum. Bir de ben uyuduğum sırada kendimi gördüm ki, bana Yer hazînelerinin anahtarları getirildi de benim elimin içine konuldu".*

Ebû Hureyre: Rasûlullah (S) gitti, hâlbuki sizler o hazîneleri nasıl rast gelirseniz öylece görmektesiniz yâhud sizler o hazîneleri bol bol emmek sûretiyle faydalanmaktasınız yâhud da buna benzer bir kelime söylemiştir [7].

٧ــ حدّثنا عبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ سَعِيدٍ عنْ أَبِيهِ عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللَّه عليه وسلم قال مامِنَ الأَنْبياءِ نَبِيٌّ إلاَّ أُعْطِيَ مِنَ الآياتِ مامِثْلُهُ أُومِنَ أَوْ آمَنَ عَلَيْهِ البَشَرُ وإنَّما كانَ الَّذِي أُوتيتُ وحْيًا أَوْحاهُ اللَّهُ إلَيَّ فأَرْجُو أَنِّي أَكْثَرُهُمْ تابِعًا يَوْمَ القِيامَةِ *

7-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Herbir peygambere muhakkak îmân edilen mu'cizelerin benzeri yâhud insanların o yüzden îmân ettiği mu'cizelerden verilmiştir. Hiç şübhesiz ki bana ihsân olunan* (en büyük) *mu'cize, Allah'ın bana vahyettiği Kur'ân'dır. Bu sebeble ben kıyâmet günü bütün peygamberlerin en çok ümmetlisi olacağımı ümîd ediyorum!"* [8].

٢ــ بابُ الاِقْتِداءِ بِسُنَنِ رسولِ اللَّهِ ﷺ

---

7 *Cevâmi'u'l-kelim:* Az lafız ile çok ma'nâ ihtivâ eden vecîzelere denir. Hadîsteki cevâmi'u'l-kelim ile murâd, Kur'ân'ı Kerîm'dir ki, her âyeti, her cümlesi böyle câmialı ve çok ma'nâlı sözler olarak Peygamberimiz tarafından teblîğ edilmiştir. Hadîslerde de cevâmi'u'l-kelim olanlar bir haylî çoktur...

8 Başlığa uygunluğu *"Bana ihsân olunan en büyük mu'cize, Allah'ın bana vahyettiği Kur'ân'dır"* sözünden alınır. Kur'ân mu'cizesi dünyâ durdukça Allah'ın koruma taahhüdü ile bâkî olup aslâ yok olmayacak bir mu'cizesidir. Çünkü Allah: ***"Kur'ân'ı biz indirdik biz; onun koruyucuları da şübhesiz ki biziz!"*** (el-Hıcr: 9) buyurdu. Diğer peygamberlerin mu'cizeleri ise, zamânlarının geçmesiyle son bulmuş yâhud ancak haberleri bâkî kalmıştır...

Bunun bir rivâyeti Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda da geçmişti.

وقَوْلِ اللَّهِ تعالى واجْعَلْنا لِلْمُتَّقِينَ إماماً قال أئِمَّةً نَقْتَدِى بِمَنْ قَبْلَنا وَيَقْتَدِى بِنا مَنْ بَعْدَنا : وقال ابنُ عَوْنٍ ثَلاَثٌ أحِبُّهُنَّ لِنَفْسِي ولِإخْوَانِى هَذِهِ السُّنَّةُ أنْ يَتَعَلَّمُوها ويَسْأَلُوا عنْها والقُرْآنُ أنْ يَتَفَهَّمُوهُ ويَسْأَلُوا عنْهُ ويَدَعُوا النَّاسَ إلاَّ مِنْ خَيْرٍ *

2- RASÛLULLAH(S)'IN (SÖZLERİ, FİİLLERİ VE TAKRÎRLERİNİ ŞÂMİL OLAN) SÜNNETLERİNE UYMAK BÂBI [9]

Ve Yüce Allah'ın:
"Ve bizi takvâ sâhiblerine önder kıl"
(el-Furkaan: 74) **kavli.**

Bu duâda o: "Bizden öncekilere uyalım ve bizden sonrakilerin de bize uyacakları imâmlar, önderler kıl" demiştir [10].

Abdullah ibn Avn el-Basrî et-Tâbiî şöyle demiştir: Üç şey vardır ki, ben bunları hem kendim için, hem de bütün mü'min kardeşlerim için arzû eder, severim:

a. Şu Muhammed sünnetini insanların öğrenmeleri ve âlimlerinden bunu sorup istemeleri;

b. Kur'ân'ı iyi anlamaları ve ondan sorup istemeleri.

c. İnsanları ancak hayırda bırakmaları (yâhud: insanları hayra da'vet etmeleri) [11].

٨ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَبَّاسٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ حدّثنا سُفْيانُ عنْ واصِلٍ عنْ أبِى وائِلٍ قال جَلَسْتُ إلى شَيْبَةَ فى هٰذَا المَسْجِدِ قال جَلَسَ إلَيَّ عُمَرُ فى مَجْلِسِكَ هٰذَا فقال هَمَمْتُ أنْ لا أدَعَ فِيها صَفْرَاءَ ولا بَيْضاءَ إلاَّ قَسَمْتُها بَيْنَ المُسْلِمِينَ قُلْتُ ماأنْتَ بِفاعِلٍ قال لِمَ قُلْتُ لَمْ يَفْعَلْهُ صاحِباكَ قال هُما المَرْآنِ يُقْتَدَى بِهما *

---

9 Çünkü Allah kullarına, Peygamberine uymayı ve O'nun sünnetine uymayı emretmiş ve şöyle buyurmuştur: ***"Allah ve Rasûlü'ne îmân edin..."*** (en-Nisâ: 135) ***"O'na îmân edenler, O'na ta'zîm edenler, O'na yardım edenler"*** (el-A'râf: 157) ve ***"O'nun emrine muhâlefet edenler sakınsınlar"*** (en-Nûr: 63).

10 Bu âyette dînde başkanlık isteme ve rağbet etmeye delâlet vardır.

11 İbn Avn'ın bu haberini Muhammed ibn Nasr el-Mervezî, Kitâbu's-Sünne'de senediyle rivâyet etmiştir.

8-..... Ebû Vâil şöyle dedi: Ben şu Ka'be mescidinde onun bakıcısı olan Usmân ibn Ebî Şeybe'nin yanına oturdum. O şöyle dedi: Benim yanıma Umer ibnu'l-Hattâb şu senin oturuşun gibi oturdu da:

— Şu Ka'be'nin içindeki sarı ve beyaz, yânî altın ve gümüş hiçbirşey bırakmayıp hepsini müslümânlar arasında (onların işleri için) taksîm edeyim diye kasdettim, dedi.

Şeybe dedi ki: Ben Umer'e:

— Sen bunu yapmıyorsun? dedim.

Umer:

— (Niçin yapmıyorum?) İki sâhibin, yânî Rasûlullah ile Ebû Bekr de bunu yapmadıkları için dedim, dedi.

Yine Umer:

— (Çünkü) o ikisi kendilerine iktidâ edilip uyulan iki insandırlar, dedi [12].

٩ــ **حدّثنا** عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيانُ قال سَأَلْتُ الأَعْمَشَ فقال عنْ زَيْدِ بنِ وهْبٍ سَمِعْتُ حُذَيْفَةَ يَقُولُ **حدّثنا** رسُولُ اللَّهِ ﷺ أنَّ الأمانَةَ نَزَلَتْ مِنَ السَّماءِ فى جَذْرِ قُلوبِ الرِّجالِ ونَزَلَ القُرْآنُ فَقَرَؤُوا القُرْآنَ وعَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ *

9-..... Ben el-A'meş'ten sordum. O Zeyd ibn Vehb'den söyledi. O da Huzeyfe(R)'den şöyle derken işitmiştir: Bize Rasûlullah (S) şöyle tahdîs etti: *"Emânet gökten insanların kalblerinin derinliğine iner* (ve insanlar bunun üzerine fıtratlanmış olurlar). *Sonra Kur'ân indi, onlar Kur'ân'ı okudular. İnsanlar sünnetten emâneti ve onunla ilgili şeyleri öğrendiler.* (Böylece insanlar için tabîat ve şerîat, emânetin korunması husûsunda birleştiler)..." [13]

١٠ــ **حدّثنا** آدَمُ بنُ إبي إياسٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ أخبرنا عَمْرُو بنُ مُرَّةَ سَمِعْتُ مُرَّةَ الهَمْدَانِيَّ يَقُولُ قال عَبْدُ اللَّهِ إنَّ أحْسَنَ الحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وأحْسَنَ الهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثاتها وإنَّ ماتُو عَدُونَ لَآتٍ وما أنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ *

12 Başlığa uygunluk "Rasûlullah ile Ebû Bekr kendilerine uyulacak iki kimsedirler" sözünden alınır.

13 Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasıdır. Bunun uzun birer rivâyeti Rikaak ve Fiten'de de geçmişti.

10-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Şübhesiz sözün en güzeli Allah'ın Kitâbı'dır. Yolun en güzeli de Muhammed'in yoludur. İşlerin en şerrlileri de dînde sonradan îcâd edilen bid'atlerdir. Size va'd edilegelen şeyler (tekrar dirilmek ve hâlleri) muhakkak gelecek ve siz bunlardan kaçıp kurtulacaklar değilsiniz!" [14].

١١ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** سُفْيانُ **حدّثنا** الزُّهْرِيُّ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ وزَيْدِ بنِ خالِدٍ قال كُنَّا عِنْدَ النبىِّ صلى اللَّه عليه وسلم فقال لَأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُما بِكِتابِ اللَّهِ *

11-..... Bize ez-Zuhrî, Ubeydullah'tan; o da Ebû Hureyre ile Zeyd ibn Hâlid(R)'den tahdîs etti ki, onlar: Biz Peygamber(S)'in yanında idik, Peygamber, da'vâlarını arzeden iki kişiye hitâben:

— *"Yemîn olsun ki, ben sizin aranızda elbette Allah'ın Kitâbı ile hüküm vereceğim..."* buyurdu, demişlerdir [15].

١٢ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنانٍ **حدّثنا** فُلَيْحٌ **حدّثنا** هِلالُ بنُ عَلِىٍّ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال كلُّ أُمَّتِى يَدْخلُونَ الجَنَّةَ إلاَّ مَنْ أبَى قالُوا يارسُولَ اللَّهِ ومَنْ يأْبَى قال مَنْ أطاعَنى دَخَلَ الجَنَّةَ ومَنْ عَصانى فقَدْ أبَى *

12-..... Bize Hilâl ibnu Alî, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S):

— *"Ümmetimin hepsi cennete girecektir. Ancak imtinâ edenler girmeyecektir"* buyurmuştur.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Kimler imtinâ edecekler? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Her kim bana itâat ederse cennete girecektir. Her kim de*

---

14 Başlığa uygunluk "Yolun en güzeli Muhammed'in yoludur" sözündedir. Çünkü *"Hedy"*, yol ve şerîat demektir ki, o da Peygamber'in sünnetlerindendir. Bunun bir rivâyeti Edeb Kitâbı'nda da geçti.

15 Bunda Sünnet'e, Allah'ın Kitâbı denildiğine işâret vardır. Çünkü Sünnet, Allah'ın vahyi ve takdîridir. Yüce Allah: ***"O hevâdan konuşmaz. Onun konuşması ancak kendisine yapılan vahiydir"*** (en-Necm: 3) buyurmuştur.

bana âsî olursa o da (da'vetimi kabûlden ve emirlerime itâatten) *çekinip imtinâ etmiş olur* (ve cennete giremez)'' buyurdu [16].

١٣ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ عبادَةَ أخبرنا يَزِيدُ **حدّثنا** سُلَيْمُ بنُ حَيَّانَ وأثْنَى عَلَيْهِ **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ مِيناءَ **حدّثنا** أوْ سَمِعْتُ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ جاءَتْ مَلائِكَةٌ إلى النبيِّ صلى اللّه عليه وسلم وهْوَ نائِمٌ فقال بَعْضُهُمْ إنَّهُ نائِمٌ وقال بَعْضُهُمْ إنَّ العَيْنَ نائِمَةٌ والقَلْبَ يَقْظانُ فقالُوا إنَّ لِصاحِبِكُمْ هٰذَا مَثَلاً فاضْرِبُوا لهُ مَثَلاً فقال بَعْضُهُمْ إنَّهُ نائِمٌ وقال بَعْضُهُمْ إنَّ العَيْنَ نائِمَةٌ والقَلْبَ يَقْظانُ فقالُوا مَثَلُهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ بنَى دارًا وجَعَلَ فِيها مَأْدُبَةً وبَعَثَ داعِيًا فَمَنْ أجابَ الدَّاعِيَ دَخَلَ الدَّارَ وأكَلَ مِنَ المَأْدُبَةِ ومَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّاعِيَ لَمْ يَدْخُلِ الدَّارَ ولَمْ يَأْكُلْ مِنَ الْمأْدُبَةِ فقالُوا أوِّلُوها لهُ يَفْقَهْها فقال بَعْضُهُمْ إنَّهُ نائِمٌ وقال بَعْضُهُمْ إنَّ العَيْنَ نائِمَةٌ والقَلْبَ يَقْظانُ فقالُوا فالدَّارُ الجَنَّةُ والدَّاعِي مُحَمَّدٌ ﷺ فَمَنْ أطاعَ مُحَمَّدًا ﷺ فقَدْ أطاعَ اللّه ومَنْ عَصَى مُحَمَّدًا ﷺ فقَدْ عَصَى اللَّهَ ومُحَمَّدٌ ﷺ فَرَّقَ بَيْنَ النَّاسِ * تابَعَهُ قُتَيْبَةُ عنْ لَيْثٍ عنْ خالِدٍ عنْ سَعِيدِ بنِ أبى هِلالٍ عنْ جابِرٍ خَرَجَ عَلَيْنا النبيُّ ﷺ *

13-..... Bize Yezîd ibn Hârûn haber verdi. Bize Selîm ibn Hayyân tahdîs etti ve Yezîd ibn Hârûn'u hayırla övdü de şöyle dedi: Bize Saîd ibnu Mînâ tahdîs etti. Bize Câbir ibn Abdillah tahdîs etti yâhud: Ben Câbir ibn Abdillah'tan işittim, şöyle diyordu: Bir kerre Peygamber (S) uyurken yanına birtakım melekler geldi de, bunlardan bâzıları:

— Bu zât uyuyor, dedi.

Bâzıları da:

— Gözü uyuyor, fakat kalbi uyanıktır, dedi.

Bunun üzerine bu melekler (birbirlerine):

— Bu dostunuzun yüksek sıfatı vardır (yüksek menkıbe sâhibi-

16 Başlığa uygunluğu *"Her kim bana itâat ederse..."* sözünden alınır. Çünkü O'na itâat eden kimse, O'nun sünnetiyle amel eder (Aynî).

Takdîr: Her kim bana itâat eder, Kitâb ve Sünnet'e tutunursa, cennete girer; kendi hevâsına uyan, doğru olandan ayağı kayan ve dosdoğru yoldan sapan kimse de cehenneme girer... demektir (Kastallânî).

dir). Haydi siz de bunun yüksek mevkiini hâricî bir örnekle temsîl ediniz! dediler.

Fakat bâzıları:

— İyi ammâ bu zât uyuyor, dediler.

Bâzıları da:

— Hayır, O'nun gözü uyuyor, fakat kalbi uyanıktır, dediler.

Bunun üzerine melekler:

— Bu Zât'ın hâricî benzeri, şu bir kimsenin misâli gibidir ki, o kimse yeni bir ev yaptırır, o evde bir ziyâfet yemeği tertîb eder ve bu ziyâfete insanları da'vet etmek için bir da'vetçi gönderir. Bu da'vetçinin da'vetine kim icâbet ederse, o (mükemmel) eve girer ve ziyâfet yemeğinden yer. Her kim de da'vetçinin da'vetine icâbet etmezse o eve giremez ve ziyâfet yemeklerini de yiyemez.

Bunun üzerine melekler yine birbirlerine:

— Haydi bu temsîli bu Zât'a îzâh ediniz de anlasın! dediler.

Fakat yine bunlardan bâzıları:

— İyi ammâ bu Zât uyuyor, dediler.

Bâzıları da:

— Hayır, gözleri uyuyor ammâ kalbi uyanıktır, dediler.

Bunun üzerine melekler (kendi aralarında temsîli şöyle îzâh ettiler):

— O ev cennettir, da'vetçi de Muhammed(S)'dir. Her kim Muhammed'e itâat ederse, Allah'a itâat etmiştir. Her kim de Muhammed'e âsî olursa, Allah'a âsî olmuştur. Muhammed insanların arasını ayırdetmiştir (itâat ve isyân şiârını bildirip mü'minleri, münkirleri ayırdetmiştir) [17].

---

17 Başlığa uygunluğu "Her kim Muhammed'e itâat ederse, Allah'a itâat etmiş olur" sözünden alınır. Çünkü Muhammed'e itâat eden, O'nun sünnetiyle amel eder... (Aynî).

Bu hadîsin ma'nâsı en belîğ bir mürekkeb teşbîh ile teblîğ buyurulmuştur...

Hadîsteki meleklerin mürekkeb teşbîhlerini tahlîl edince, şu mürekkeb teşbîhleri içine aldığını görürüz:

a. Allah Taâlâ'nın âlemlere rahmet olarak gönderdiği Muhammed (S) düğün gibi kutsal bir cem'iyetin da'vetçisine,

b. Allah Taâlâ'nın mü'min kulları için hazırladığı cennet, yânî teşkîl edilen âile için hazırlanan yeni bir âile ocağına;

c. Cennetin çeşit çeşit ni'metleri, düğün aşı gibi en nefîs bir ziyâfet yemeğine;

d. Kitâb ve Sünnet'e uyan mü'minler, düğün da'vetine icâbet edip giden ve orada sevinç içinde saâdete erenlere, Kitâb ve Sünnet'ten çekinenler de düğün aşından mahrûm olup ziyân içinde kalanlara benzetilmiştir...

Yüce Allah biz kullarını da Hâtemu'l-Enbiyâ'nın da'vet ettiği Kitâb ve Sünnet'e uyan, cennet ve Cemâl'ine nâiliyetle mes'ûd ve bahtiyâr olan mü'minler câmiasına katsın, âmîn!

Bu hadîsi Kuteybe ibn Saîd, Leys'ten; o da Hâlid'den; o da Saîd ibn Ebî Hilâl'den; o da Câbir'den: "Peygamber bizim yanımıza çıktı" fıkrasıyle rivâyet etmekte Muhammed ibn Abâde'ye mutâbaat etmiştir [18].

١٤ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْراهِيمَ عنْ هَمَّامٍ عنْ حُذَيْفَةَ قال يامَعْشَرَ القُرَّاءِ اسْتَقِيمُوا فَقَدْ سُبِقْتُمْ سَبْقًا بَعِيدًا فإنْ أخَذْتُمْ يَمِينًا وشِمالاً لَقَدْ ضَلَلْتُمْ ضَلالاً بَعِيدًا *

14-..... Huzeyfe (R) şöyle demiştir:

— Ey Kur'ân okuyucuları topluluğu! (Allah'ın emrine yapışmanız sûretiyle) dosdoğru yola giriniz. (Eğer doğru yola girerseniz) şübhesiz sizler açık bir öne geçişle öne geçirilmiş olursunuz. (Eğer emre muhâlefet edip de) dosdoğru yoldan sağa ve sola giden yolları tutarsanız, muhakkak pek uzak bir sapıklıkla sapmış olursunuz! [19].

١٥ــ حدّثنا أبو كُرَيْبٍ حدّثنا أبو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدٍ عنْ أبِى بُرْدَةَ عنْ أبِى مُوسَى عنِ النبِىِّ ﷺ قال إنَّما مَثَلِى ومَثَلُ ما بَعَثَنِى اللَّهُ بِهِ كَمَثَلِ رَجُلٍ أتَى قَوْمًا فقال ياقَوْمِ إنِّى رَأيْتُ الجَيْشَ بِعَيْنَىَّ وإنِّى أنا النَّذِيرُ العُرْيانُ فالنَّجاءَ فأطاعَهُ طائِفَةٌ مِنْ قَوْمِهِ فأدْلَجُوا فانْطَلَقُوا عَلى مَهَلِهِمْ فَنَجَوْا وكَذَّبَتْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ فأصْبَحُوا مَكانَهُمْ فَصَبَّحَهُمُ الجَيْشُ فأهْلَكَهُمْ واجْتاحَهُمْ فَذٰلِكَ مَثَلُ مَنْ أطاعَنِى فاتَّبَعَ ما جِئْتُ بِهِ ومَثَلُ مَنْ عَصانِى وكَذَّبَ بِما جِئْتُ بِهِ مِنَ الحَقِّ *

15-..... Bize Ebû Usâme, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle

---

18 Bu mutâbaatı Tirmizî, buradaki senedle Câbir'den: Bir gün bizim yanımıza Peygamber (S) çıktı da: *"Ben kendimi ru'yâda şöyle gördüm: Cibrîl başucumda, Mîkâîl ayak ucumda idi..."* lafzıyle rivâyet etmiştir. Buhârî bu mutâbaatı hadîsin merfû'luğunu açıkça belirttiği için zikretmiştir.

19 Başlığa uygunluğu *"Dosdoğru yola giriniz"* sözündedir. Çünkü dosdoğru yola girmek, Rasûlullah'ın sünnetlerine uymaktır. İbn Abbâs, ***"Şübhesiz ki, bu benim dosdoğru yolumdur. O hâlde ona uyun. Aykırı yollara tâbi' olmayın. Sonra sizi onun yolundan ayırır..."*** (el-En'âm: 153) kavli hakkında: Allah mü'min kullarına cemâat olmayı emretti ve onları ihtilâftan ve ayrılıktan nehyetti, demiştir (Kastallânî).

buyurmuştur: *"Benim meselim* (benzerim) *ve beni kendisiyle size Allah'ın peygamber gönderdiği şeyin meseli, ancak şu adamın benzeri gibidir ki, o, kavmine geldi de:*

— Ey kavmim! Ben şurada iki gözümle ordu gördüm. (Onlar beni soydular... ben kaçtım, şimdi haber veriyorum). *Görüyorsunuz, ben çıplak bir nezîrim* (sizi yarının musîbetinden korkutuyorum). *Hemen kurtulmaya, hemen kaçmaya bakınız! der.*

Bu haber üzerine kavminden bir tâife ona itâat eder de bütün gece vakaar ve haysiyetle yürümüş ve kaçıp kurtulmuşlardır. Kavminden bir kısmı da onu yalanlamışlar da yerlerinde kalmışlardır. Bunun üzerine sabâhleyin ansızın asker onları basıp helâk etmiş ve köklerini kazımıştır.

İşte bu bana itâat eden ve benim getirdiğime uyan kimse ile bana âsî olan ve benim getirmiş olduğum hakkı yalanlayan kimsenin meselidir" [20].

١٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** لَيْثٌ عنْ عُقَيْلٍ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ قال لَمَّا تُوُفِّىَ رسولُ اللَّهِ ﷺ واستُخْلِفَ أبو بَكْرٍ بَعْدَهُ وكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ العَرَبِ قال عُمَرُ لأبِى بَكْرٍ كَيْفَ تُقاتِلُ النَّاسَ وقَدْ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ أُمِرْتُ أنْ أُقاتِلَ النَّاسَ حتَّى يَقُولُوا لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ فَمَنْ قال لا إلٰهَ إلاَّ اللَّهُ عَصَمَ مِنِّى مالَهُ ونَفْسَهُ إلاَّ بِحَقِّهِ وحِسابُهُ عَلى اللَّهِ فقال واللَّهِ لأُقاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلاةِ والزَّكاةِ فإنَّ الزَّكاةَ حَقُّ المالِ واللَّهِ لَوْ مَنَعُونِى عِقالاً كانُوا يُؤَدُّونَهُ إلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لَقاتَلْتُهُمْ عَلى مَنْعِهِ فقال عُمَرُ فَواللَّهِ ماهُوَ إلاَّ أنْ رأيْتُ اللَّهَ قَدْ شَرَحَ صَدْرَ أبى بَكْرٍ لِلْقِتالِ فَعَرَفْتُ أنَّهُ الحَقُّ * قال ابنُ بُكَيْرٍ وعَبْدُ اللَّهِ عنِ اللَّيْثِ عَناقا وهْوَ أصَحُّ *

16-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) vefât ettiği ve ondan sonra Ebû Bekr halîfe yapıldığı, Arab kabîlelerinden tekrar kâfir olanlar küfürlerine döndükleri zamân (Ebû Bekr onlarla harb etmek istediğinde) Umer, Ebû Bekr'e:

---

20 Başlığa uygunluğu *"Kavminden bir tâife ona itâat etti"* sözünden alınır. Çünkü Peygamber'e itâat, O'nun sünnetine uymaktır. Bu hadîste de bir haylî mürekkeb teşbîhler vardır.

Bunun bir rivâyeti Rikaak'ta, "Ma'siyetlerden vazgeçmek bâbı"nda geçmişti.

— Sen bu insanlara karşı nasıl harb açarsın? Rasûlullah (S): *"Ben, insanlar* ***Lâ ilâhe ille'llah*** *diyene kadar şirk ehli olanlarla harb etmeye emredildim. Her kim bu* ***Lâ ilâhe ille'llah*** *şehâdet kelimesini söylerse, benden malını ve canını muhâfaza etmiş olur, ancak* (harâm kılınmış bir nefsi öldürmek yâhud farzlardan birini inkâr etmek gibi) *İslâm hakkının gerekli kıldığı cezâ müstesnâdır.* (Gizli küfür ve ma'siyetinin) *hesâbı Allah'a âiddir"* buyurdu! demişti.

Ebû Bekr de Umer'e:

— Vallâhi her kim namâzla zekât arasını ayırırsa, ben muhakkak bu zümre ile harb ederim. Çünkü zekât mâlî bir haktır. Allah'a yemîn ederim ki, bunlar Rasûlullah'a ödemekte oldukları bir ipi (yânî az olsa bile meydana gelen zekât hakkını) benden men' ederlerse, onun men' edilmesi üzerine ben muhakkak onlarla harb ederim! dedi.

Bunun üzerine Umer:

— Vallâhi gördüm ki, dînden dönenlerin katli hakkındaki Ebû Bekr'in bu hükmü, Allah'ın Ebû Bekr'in gönlünde yarattığı genişliğin eseridir. Bu sâyede (getirdiği delîlden dolayı) onlarla harb etmenin hakk olduğunu öğrendim, dedi (ve Ebû Bekr'in kararını doğruladı).

Yahyâ ibn Bukeyr ile (Leys'in kâtibi olan) Abdullah ibn Sâlih, İmâm el-Leys'den "Anâkan(= Bir dişi oğlağı)" şeklinde söylemişlerdir ki, bu daha sahîhtir [21].

١٧ــ حدّثنى إسْمٰعِيلُ **حدّثنى** ابنُ وَهْبٍ عنْ يُونُسَ عنِ ابنِ شِهابٍ **حدّثنى** عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ أنَّ عَبْد اللَّهِ بنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّه عنهما قال قَدِمَ عُيَيْنَةُ بنُ حِصْنِ بن حُذَيْفَةَ بنِ بَدْرٍ فنَزَلَ عَلى ابنِ أخِيهِ الحُرِّ بنِ قَيْسِ بنِ حِصْنٍ وكان مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُدْنِيهِمْ عُمَرُ وكانَ القُرَّاءُ أصْحابَ مَجْلِسِ عُمَرَ ومُشاوَرَتِهِ كُهُولاً كانُوا أوْ شُبَّانًا فقال عُيَيْنَةُ لابْنِ أخِيهِ يابنَ أخِى هَلْ لَكَ وَجْهٌ عِنْدَ هٰذَا الأمِيرِ فَتَسْتَأْذِنَ لِى عَلَيْهِ قال سَأسْتَأْذِنُ لَكَ عَلَيْهِ : قال

21 Başlığa uygunluğu "Vallâhi her kim namâzla zekât arasını ayırırsa, ben muhakkak bu zümre ile harb ederim..." sözünden alınır. Çünkü bu ikisini ayıranlar, Peygamber'in sünnetine uymaktan dışarı çıkmışlardır. Bu hadîsin bir rivâyeti Zekât Kitâbı'nın evvelinde geçmiş, bâzı açıklamalar orada verilmişti... "Ancak İslâm hakkı müstesnâdır" fıkrası: Bu şehâdeti söyleyen kimsenin kanı heder, malı mübâh olmaz, malı ve canı korunur, şu kadar var ki nefis öldürme, namâzı red, zekâtı men' gibi şer'î haklarda bunların gereği olan cezâlar uygulanır, demektir.

ابنُ عَبَّاسٍ فاسْتَأْذَنَ لِعُيَيْنَةَ فلَمَّا دَخَلَ قال يا ابنَ الخَطَّابِ واللَّهِ ماتُعْطِينا الجَزْلَ وما تَحْكُمُ بَيْنَنَا بِالعَدْلِ فَغَضِبَ عُمَرُ حتَّى هَمَّ بِأَنْ يَقَعَ بِهِ فقال الحُرُّ يا أَمِيرَ المُؤْمِنِينَ إنَّ اللَّهَ تعالى قال لِنَبِيِّهِ صلى اللَّه عليه وسلم خُذِ العَفْوَ وامُرْ بِالعُرْفِ وأَعْرِضْ عنِ الجاهِلِينَ وإنَّ هٰذَا مِنَ الجاهِلِينَ فَواللَّهِ ما جاوَزَهَا عُمَرُ حِينَ تَلاها عَلَيْهِ وكانَ وقَّافًا عِنْدَ كِتابِ اللَّهِ *

17-..... Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir ara Uyeyne ibn Hısn ibni Huzeyfe ibn Bedr, Medîne'ye gelmiş ve kardeşi oğlu Hurr ibn Kays ibn Hısn'ın evine inip ona konuk olmuştu. Hurr ibn Kays ise Umer'in yakınlarındandı. Meclisinde genç, ihtiyâr birtakım kurrâ ve fakîhler bulunurdu. Halîfe onlarla mühim âmme işlerini danışır, istişâre ederdi. Uyeyne, kardeşinin oğlu Hurr ibn Kays'a:

— Ey kardeşim oğlu! Senin Halîfe'nin yanında yüksek mevki'in vardır. Benim için yanına girmeye bir izin alsan da onu ziyâret etsem! dedi.

Hurr de ona:

— Ben senin için onun yanına girmene izin isteyeceğim! dedi.

İbn Abbâs dedi ki: Hurr, Uyeyne için izni aldı. Uyeyne huzûra girdiğinde:

— Ey Hattâb oğlu! Vallâhi sen bize ne bol dünyâlık verirsin, ne de aramızda adâletle hükmedersin! dedi.

Bu sözü üzerine Umer öfkelendi, hattâ Uyeyne'yi dövmeye kasdedip üzerine yürüdüğü sırada, kardeşi oğlu Hurr ibn Kays müdâhale edip:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Şübhesiz Yüce Allah, Peygamberi'ne: ***"Sen affı -kolaylığı- tut. İyiliği emret. Câhillerden yüz çevir"*** (el-A'râf: 199) buyurdu. Şübhesiz bu Uyeyne de o câhillerdendir, dedi.

İbn Abbâs dedi ki: Vallâhi Hurr ibn Kays bu âyeti okuyunca, o haşmetli Umer olduğu yerde çakılmış gibi irkildi. Vallâhi bir adım ileri gitmedi. Esâsen Umer Allah Kitâbı'nın mukaddes huzûrunda çok durucu bir kimse idi (yânî onun hükmünü geçmezdi) [22].

---

22 Başlığa uygunluğu "Umer, zâten Allah'ın Kitâbı huzûrunda çok durmayı âdet edinen bir kimse idi" sözlerinden alınır. Çünkü Allah'ın Kitâbı yanında duran kimse, Rasûlullah'ın sünnetlerine uyan kimse olur. Allah'ın Kitâbı yanında durmak, onun içindeki hükümlerle amel etmekten ibârettir. Bunun bir rivâyeti Tefsîr'de, el-A'râf: 199 âyetinde geçmişti (Aynî)

١٨ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ فاطِمَةَ بِنْتِ المُنْذِرِ عنْ أسْماءَ ابْنَةِ أبى بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنهما أنَّها قالَتْ أتَيْتُ عائِشَةَ حِينَ خَسَفَتِ الشَّمْسُ والنَّاسُ قِيامٌ وهْىَ قائِمَةٌ تُصَلِّى فَقُلْتُ مالِلنَّاسِ فأشارَتْ بِيَدِها نَحْوَ السَّماءِ فقالَتْ سُبْحانَ اللَّهِ فَقُلْتُ آيَةٌ قالَتْ بِرَأسِها أنْ نعَمْ فَلَمَّا انْصَرَفَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم حَمِدَ اللَّهَ وأثْنى عَلَيْهِ ثُمَّ قال ما مِنْ شَىْءٍ لَمْ أرَهُ إلاَّ وقَدْ رأيْتُهُ فى مَقامِى حتَّى الجَنَّةَ والنَّارَ وأُوحِىَ إلَىَّ أنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فى القُبُورِ قَرِيبا مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ فأمَّا المُؤْمِنُ أوْ المُسْلِمُ لا أدْرِى أىَّ ذٰلِكَ قالَتْ أسْماءُ فَيَقُولُ مُحَمَّدٌ جاءَنا بِالبَيِّناتِ فأجَبْنا وآمَنَّا فَيُقالُ نَمْ صالِحًا عَلِمْنا أنَّكَ مُوقِنٌ وأمَّا المُنافِقُ أوِ المُرْتابُ لاأدْرِى أىَّ ذٰلِكَ قالَتْ أسْماءُ فَيَقُولُ لاأدْرِى سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فقُلْتُهُ*

18-..... Esmâ bintu Ebî Bekr (R) şöyle demiştir: Ben güneş tutulması sırasında Âişe'nin yanına geldim. İnsanlar hep namâza durmuşlar, Âişe de ayakta durmuş, namâz kılıyordu. Ben:

— İnsanlara ne oluyor ki (neden korkuyorlar)? dedim.

Âişe (güneş tutulması meydana geldiğini anlatmak için) gökyüzüne doğru eli ile işâret etti de:

— ***Subhânallâhi,*** dedi.

Ben:

— Bu bir (azâb için olan) âyet mi (yâhud kıyâmetin yaklaşması alâmeti mi)? diye sordum.

Âişe başı ile:

— Evet! diye işâret etti.

Rasûlullah (S) namâzı bitirince, Allah'a hamd ve senâ eyledi. Sonra şöyle buyurdu:

— *"Ben cennet ve cehenneme kadar evvelce görmediğim hiçbirşey kalmadı ki, bu makaamımda hepsini görmüş olmayayım. Bana vahyolundu ki, sizler kabirlerinizde Mesîh Deccâl yüzünden çekilecek fitneye yakın bir imtihân geçireceksiniz. Mü'min yâhud müslim* -râvî Fâtıma bintu'l-Munzir: Esmâ'nın bu iki lâfızdan hangisini söylediğini bilmiyorum, demiştir- *o kimse, Muhammed hakkında sorulduğunda:*

—O, Muhammed'dir; O bize beyyineler getirdi, biz de O'nun da'vetine icâbet edip îmân eyledik! diyecek.

Ona sorucu melekler tarafından:

— Sen iyi hâlde yat uyu! Biz senin kat'î inanmış kimse olduğunu bildik, denilir.

Münâfık yâhud kalbinde şübhesi olan kimseye gelince -Fâtıma bintu'l-Munzir: Ben Esmâ'nın bu iki ta'bîrden hangisini söylediğini bilmiyorum, demiştir- *o kimse de:*

—Ben O'nun kim olduğunu bilmiyorum. Ben insanlardan işittim. O'nun hakkında birşeyler söylüyorlardı, ben de onu söyledim, diyecektir" [23].

١٩ــ حدّثنا إسْمٰعِيلُ حدّثني مالِكٌ عنْ أبي الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال دَعُونِي ما تَرَكْتُكُمْ إنَّما هَلَكَ مَنْ كانَ قَبْلَكُمْ بِسُؤالِهِمْ واخْتِلافِهِمْ عَلى أنْبِيائِهِمْ فإذا نَهَيْتُكُمْ عنْ شَيْءٍ فاجْتَنِبُوهُ وإذَا أمَرْتُكُمْ بِأمْرٍ فأْتُوا مِنْهُ ما اسْتَطَعْتُمْ *

19-..... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizler, sizi bırakıp teklîf etmediğim husûslarda beni kendi hâlime bırakınız! Sizden evvelki ümmetler ancak çok suâl sormaları ve peygamberlerine karşı ihtilâfları sebebiyle helâk olmuşlardır. Ben sizleri birşeyden nehyettiğim zamân, ondan sakınınız. Sizlere birşey emrettiğim zamân da emrimi tutunuz. Gücünüzün yettiği kadar onu yerine getiriniz!"* [24].

٣ــ بابُ ما يُكْرَهُ مِنْ كَثْرَةِ السُّؤالِ وتَكَلُّفِ ما لا يَعْنِيهِ وقَوْله تعالى لاتَسألُوا عنْ أشْياءَ إنْ تُبْدَلَكُمْ تَسُؤْكُمْ

23 Bunun birer rivâyeti İlim ve Güneş Tutulması Kitâbları'nda geçti. Buradaki başlığa uygunluğu *"O, Muhammed'dir. O bize beyyineler, delîller getirdi, biz de O'nun da'vetine icâbet ettik..."* sözlerindedir. Çünkü icâbet edip îmân eyleyen kimse, O'nun sünnetine iktidâ edip uyan kimsedir (Kastallânî).

24 Nevevî şöyle demiştir: Bu, câmialı sözlerden ve İslâm'ın kaaideleri ve düstûrlarındandır. Buna pekçok hükümler girer. Meselâ bir rüknü yâhud şartından âciz olan için namâzdan gücü yettiği kadarını getirir... Abdestte de böyle, avreti örtmekte de böyledir...

Başlığa uygunluğu, hadîsin ma'nâsından alınır. Çünkü O'nun nehyettiklerinden çekinen ve emrettiklerini emir kabûl eden kimse, O'nun sünnetine uyan kimsedir (Aynî, Kastallânî).

3- ÇOK SUÂL SORMANIN VE KENDİNİ İLGİLENDİRMEYEN HUSÛSLARDA KÜLFET VE ZORLUK ARAMANIN MEKRÛH OLMASI BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu:
"Ey îmân edenler, Allah'ın affettiği şeyleri... ve eğer size açıklanırsa ve siz bunları Kur'ân inerken sorup da hükmü kendinize açıklanırsa fenânıza gidecek şeyleri sormayın. Allah çok mağfiret edicidir, çok halîmdir; cezâda da aceleci değildir" (el-Mâide: 101) **kavli** [25].

٢٠ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يَزِيدَ المُقْرِىءُ **حدّثنا** سَعِيدٌ **حدّثنى** عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عامِرِ بنِ سَعْدِ بنِ أبى وقّاصٍ عنْ أبِيهِ أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال إنَّ أعْظَمَ المُسْلِمِينِ جُرْمًا مَنْ سألَ عنْ شَىْءٍ لَمْ يُحَرَّمْ فَحُرِّمَ مِنْ أجْلِ مَسْئَلَتِهِ *

20-..... Bana Ukayl, İbn Şihâb'dan; o da Âmir ibn Sa'd'dan; o da babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Müslümânların müslümânlar hakkında şübhesiz en büyük günâhlısı o kimsedir ki, insanlara harâm edilmedik birşeyin hükmünü sorar da o şey, sırf onun bu sormasından dolayı harâm kılınır"* buyurmuştur [26].

٢١ــ **حدّثنا** إسْحاقُ أخبرنا عَفَّانُ **حدّثنا** وُهَيْبٌ **حدّثنا** مُوسَى بنُ عُقْبَةَ سَمِعْتُ أبا النَّضْرِ يُحَدِّثُ عنْ بُسْرِ بنِ سَعِيدٍ عنْ زَيْدِ بنِ ثابِتٍ أنَّ النبىَّ صلى اللَّهَ عليه وسلم اتَّخَذَ حُجْرَةً فى المَسْجِدِ مِنْ حَصِيرٍ فَصَلَّى رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فِيها لَيالِىَ حتَّى اجْتَمَعَ إلَيْهِ ناسٌ ثُمَّ فَقَدُوا صَوْتَهُ لَيْلَةً فَظَنُّوا أنَّهُ قَدْ نامَ فَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَتَنَحْنَحُ لِيَخْرُجَ إلَيْهِمْ فقال مازَال بِكُمُ الَّذِى رأيْتُ مِنْ صَنِيعِكُمْ حتَّى خَشِيتُ أنْ يُكْتَبَ عَلَيْكُمْ ولَوْ كُتِبَ عَلَيْكُمْ ماقُمْتُمْ بِهِ فصَلُّوا

---

25 Bu âyetin inme sebebi olarak zikredilen şeyler tefsîrlerde sayılmıştır: *Hakk Dîni*, II, 1819-1822.

26 Bu hadîsi Müslim, Peygamber'in Fazîletleri'nde rivâyet etmiştir. *Müslim Ter.*, VII, 233 "2358".
Müslümânların üzerine sorusu ile bir darlık ve zarar yapan kimsenin büyük günâhlı olması ne kadar büyük bir suçtur!

أَيُّها النَّاسُ فى بُيُوتِكُمْ فانَّ أَفْضَلَ صَلاَةِ المَرْءِ فى بَيْتِهِ إلاَّ الصَّلاَةَ المَكْتُوبَةَ *

21-..... Bize Mûsâ ibn Ukbe tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebu'n-Nadr (Sâlim ibn Ebî Umeyye)'dan işittim, o Busr ibnu Saîd'den; o da Zeyd ibn Sâbit(R)'ten şöyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S) mescid içind i'tikâf için hasırdan bir hücre edinmişti. (Ramazânın son onunda) birkaç geceler buradan çıkıp cemâatle hem farz ve hem de terâvîh namâzı kılmıştı. Sonunda cemâatin birikip çoğaldığını görünce bir gece yalnız yatsı namâzını kıldırıp bu hasır odasına çekilmiş, terâvîh için çıkmamıştır. Rasûlullah'ın hücresinde sesini işitmediklerinde uyudu zannettiler ve uyansın da çıksın diye sahâbîlerin bâzısı öksürmeye başladı. Bunun üzerine Rasûlullah, bekleyen cemâate hitâb edip şöyle buyurdu:

— *"Cemâatle terâvîh namâzı kılmak husûsunda sizde gördüğüm bu yaptığınız iş ve arzû devâmlıdır. Fakat böyle cemâat hâlinde bu ibâdete devâm ederken, cemâatin farz kılınmasından ve farz kılındığı takdîrde hepinizin bu namâzı cemâatle edâsına muktedir olamamanızdan korkarım. Onun için ey insanlar! Sizler bu namâzı kendi evlerinizde kılınız. Çünkü farz namâz müstesnâ, kişinin namâzının en fazîletlisi kendi evinde kıldığı namâzıdır"* [27].

٢٢ــ حدّثنا يُوسُفُ بنُ مُوسَى **حدّثنا** أَبُو أُسامَةَ عنْ بُرَيْدِ بنِ أَبِى بُرْدَةَ عنْ أَبِى بُرْدَةَ عنْ أَبِى مُوسَى الأَشْعَرِىِّ قال سُئِلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم عنْ أَشْياءَ كَرِهَها فَلمَّا أَكْثَرُوا عَلَيْهِ المَسْئَلَةَ غَضِبَ وقال سَلُونِى فقامَ رَجُلٌ فقال يارسُولَ اللَّهِ مَنْ أَبِى قال أَبُوكَ حُذَافَةُ ثُمَّ قامَ آخَرُ فقال يارسُولَ اللَّهِ مَنْ أَبِي فقال أَبُوكَ سالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ فَلمَّا رأى عُمَرُ مابِوَجْهِ رسولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الغَضبِ قال إنَّا نَتُوبُ إلى اللَّهِ عَزَّ وجَلَّ *

---

27 Başlığa uygunluğu Peygamber'in cemâatin yaptığı ısrârlı hareketi reddeder mâhiyetteki konuşmasıdır. O da Peygamber'in mescid içinde cemâatle gece namâzı kılmaları husûsunda kendilerine izin vermediği, tekellüf ve zorlama nev'inden yaptıkları hareketten hoşlanmamasıdır.

Farzların mescidlerde cemâatle edâsı, dînin şeâirini izhâr içindir. Nâfilelerin evlerde kılınması ise riyâdan uzak olmasındandır. Nâfilelerin evlerde kılınmasındaki fazîlete dâir birçok hadîsler vardır.

Bu hadîsin birkaç rivâyeti Namâz Kitâbı, "Gece namâzı bâbı"nda geçmişti.

22-..... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Bir kerresinde Rasûlullah(S)'tan hoşlanmadığı bâzı şeyler soruldu. Sahâbîler bu gibi soruları çoğalttıklarında Rasûlullah öfkelendi ve:

— *"Bana istediğinizi sorun!"* diye buyurdu.

Bunun üzerine (Abdullah isminde) bir adam ayağa kalktı da:

— Yâ Rasûlallah! Benim babam kimdir? dedi.

Rasûlullah ona:

— *"Senin baban Huzâfe'dir!"* buyurdu.

Bundan sonra (Sa'd isminde) başka biri ayağa kalktı ve:

— Yâ Rasûlallah! Benim babam kimdir? dedi.

Rasûlullah ona da:

— *"Senin baban Şeybe'nin âzâdlısı Sâlim'dir"* buyurdu.

Umer ibnu'l-Hattâb, Rasûlullah'ın yüzündeki öfke alâmetini görünce:

— Yâ Rasûlallah! Biz Azîz ve Celîl olan Allah'a tevbe ediyoruz! dedi [28].

٢٣ــ حدّثنا مُوسٰى **حدّثنا** أَبُو عَوانَةَ **حدّثنا** عَبْدُ المَلِكِ عنْ وَرَّادٍ كاتِبِ المُغِيرَةِ قال كَتَبَ مُعاوِيَةُ إلى المُغِيرَةِ اكْتُبْ إلَيَّ ما سَمِعْتَ مِنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم فَكَتَبَ إلَيْهِ إنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم كانَ يَقُولُ فى دُبُرِ كُلِّ صَلاةٍ لاإلٰهَ إلاَّ اللَّهُ وحْدَهُ لاشَرِيكَ لهُ لهُ المُلْكُ ولهُ الحَمْدُ وهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اللَّهُمَّ لا مانِعَ لِما أَعْطَيْتَ ولا مُعْطِيَ لِما مَنَعْتَ ولا يَنْفَعُ ذا الجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ وكَتَبَ إلَيْهِ إنَّهُ كانَ يَنْهٰى عنْ قِيلَ وقالَ وكَثْرَةِ السُّؤالِ وإضاعَةِ المالِ وكان يَنْهٰى عنْ عُقُوقِ الأُمَّهاتِ وَوَأْدِ البَناتِ ومَنْعٍ وهاتِ *

23-..... Bize Abdulmelik ibn Umeyr tahdîs etti ki, el-Mugîre'nin âzâdlısı ve kâtibi olan Verrâd şöyle demiştir: Muâviye, el-Mugîre'ye: "Rasûlullah(S)'ın namâzdan sonra okuduğunu işittiğin şeyi bana yaz!" diye mektûb gönderdi. el-Mugîre de ona şöyle yazdı:

— Allah'ın Peygamberi (S) her (farz) namâzdan sonra şunu söy-

---

28 Buhârî'nin Ezân Kitâbı'nın sonunda Enes ibn Mâlik'ten olan diğer rivâyetinde *"Sonra bana sorunuz"* demeyi çoğaltınca, Umer iki dizi üstüne gelerek: Allah'ın Rabb'imiz olduğuna, İslâm'ın dînimiz olduğuna, Muhammed'in peygamber olduğuna râzı olduk yâ Rasûlallah! dedi. Bunun üzerine öfkesi gidip sükût buyurdu", sözleriyle hadîs son buluyor.

Bunun bir rivâyeti İlim Kitâbı "Mev'ızada öfkelenme bâbı"nda da geçmişti.

lerdi: ***Lâ ilâhe ille'llâhu vahdehu lâ şerîke lehu. Lehu'l-mulku ve lehu'l-hamdu ve huve alâ kulli şey'in kadîr. Allâhumme lâ mânia limâ a'-teyte velâ mu'tiye limâ mena'te velâ yenfau ze'l-ceddi minke'l-ceddu*** (= Tek Allah'tan başka ilâh yoktur, O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsûstur. Herşeye kudreti yeten de O'dur. Allah'ım, Sen'in verdiğine mâni' olabilecek hiç yok, vermediğini verebilecek de hiç yok. Baht ve sâmân sâhibinin baht ve sâmânı Sen'in lutuf ve ihsânının yerine geçip de kendisine fayda vermez)!"

el-Mugîre, Muâviye'ye mektûbunda şunu da yazdı:

— Rasûlullah (S) bir de kîl ve kaalden, çok çok suâlden, mal telef etmekten nehyeder idi. Yine Rasûlullah, analara itâatsizlikten, kızları diri diri gömmekten, verilecek şeyi vermemekten, almak hakkı olmayan şeyi istemekten de nehyederdi [29].

٢٤ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ ثابِتٍ عنْ أنَسٍ قال كُنّا عِنْدَ عُمَرَ فقال نُهِينا عنِ التَّكَلُّفِ *

24-..... Bize Hammâd ibn Zeyd, Sâbit el-Bunânî'den tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R): Bizler Umer ibnu'l-Hattâb'ın yanında idik. Umer (R): Bizler üzerimize renç ve meşakkatli iş olmaktan nehyolunduk, dedi, demiştir [30].

٢٥ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ ح وحدّثني مَحْمُودٌ حدّثنا عَبْدُ الرَّزّاق أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ أخبرني أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللّه

---

29 Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Namâz, Duâlar ve daha başka yerlerde geçmişti. Muâviye tarafından o sırada Kûfe Emîri bulunan el-Mugîre de cevâb olarak bu mektûbu yazmıştı. Buhârî'nin diğer rivâyetinde "Mektûbetin = Farz yazılmış namâz" kaydı bulunduğundan, bunu parantez içinde işâret ettik. Yine Buhârî rivâyetlerinin birinde "İzâ selleme = Selâm verdiği zamân" kaydı olduğundan, bu tehlîl ve duânın yeri, Selâm'dan sonra olduğu açıkça anlaşılır.

30 Bu hadîsi burada böyle kısaltılmış olarak getirdi. Bunu Ebû Nuaym *el-Mustahrac*'ında Süleymân ibn Harb'dan şu lafızla getirmiştir: Enes: Biz Umer'in yanında idik. Üzerinde sırtından dört yaması olan bir gömlek vardı. ***"Fâkıhaten ve ebben"*** (Abese: 31) âyetini okudu da: Bu ***"Fâkihe"*** meyvedir, biz bunu bilmişizdir. Fakat ***"Ebb"*** nedir? dedi. Sonra: Bırak, biz tekellüften nehyolunduk, demiştir. Abd ibn Humeyd'in Süleymân ibn Harb'den rivâyetinde ise Umer: ***"Ebb"*** nedir? dedikten sonra: Ey Umer'in anasının oğlu! İşte bu tekellüftür; senin ***"Ebb"***'in ne olduğunu bilmemende üzerine birşey yoktur, demiştir... (Kastallânî; *Hakk Dîni*, VII, 5586).

عنه أنَّ النبيَّ صلى اللّٰه عليه وسلم خَرَجَ حِينَ زاغَتِ الشَّمْسُ فَصَلَّى الظُّهْرَ فَلمَّا سَلَّمَ قامَ علَى المِنْبَرِ فَذَكَرَ السَّاعَةَ وذَكَرَ أنَّ بَيْنَ يَدَيْها أُمُورًا عِظامًا ثُمَّ قال مَنْ أحَبَّ أنْ يَسْأَلَ عنْ شَيْءٍ فَلْيَسْأَلْ عَنْهُ فَواللّٰهِ لاتَسْأَلُونِى عنْ شَيْءٍ إلاَّ أخْبَرْتُكُمْ بِهِ ما دُمْتُ فى مَقامِى هٰذَا : قال أنَسٌ فأكْثَرَ النَّاسُ البُكاءَ وأكْثَرَ رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم أنْ يَقُولَ سَلُونِى فقال أنَسٌ فقامَ إلَيْهِ رَجُلٌ فقال أيْنَ مَدْخِلى يارسولَ اللّٰهِ قال النَّارُ فقامَ عَبْدُ اللّٰهِ بنُ حُذَافَةَ فقال مَنْ أبى يارسولَ اللّٰهِ قال أبُوكَ حُذافَةُ قال ثُمَّ أكْثَرَ أنْ يَقُولَ سَلُونِي سَلُونِى فَبَرَكَ عُمَرُ عَلى رُكْبَتَيْهِ فقال رَضِينا بِاللّٰهِ رَبًّا وبِالإسْلامِ دِينًا وبِمُحَمَّدٍ صلى اللّٰه عليهِ وسلم رَسُولاً قال فَسَكَتَ رسولُ اللّٰه صلى اللّٰه عليه وسلم حِينَ قال عُمَرُ ذٰلِكَ ثُمَّ قال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهِ عليه وسلم والَّذِي نَفْسِى بِيَدِهِ لَقَدْ عُرِضَتْ عَلَىَّ الجَنَّةُ والنَّارُ آنِفًا فى عُرْضِ هٰذَا الحائِطِ وأنا أُصَلِّى فَلَمْ أرَ كاليَوْمِ فى الخَيْرِ والشَّرِّ *

25-..... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Enes ibn Mâlik (R) şöyle haber verdi: Peygamber (S) güneş gündüzün ortasından meylettiği zamân hücresinden çıktı ve öğle namâzını kıldırdı. Selâm verince minber üzerine çıkıp ayakta durdu. Kıyâmet sâatini zikretti ve onun önünde pek büyük işler olacağını söyledi. Sonra:

— *"Bana birşey sormak isteyen varsa şimdi sorsun. Vallâhi bu makaamımda durduğum müddetçe bana her ne sorarsanız hemen sizlere haber vereceğim!"* buyurdu.

Enes şöyle dedi: İnsanlar (Peygamber'in gadabından müteessir olarak) pek çok ağlaştılar. Rasûlullah da tekrar tekrar *"Bana sorunuz"* demeyi çoğaltıyordu.

Enes dedi ki: Bu sırada bir adam O'na doğru ayağa kalktı da:
— Yâ Rasûlallah! Benim gireceğim yer neresidir? diye sordu.
Rasûlullah ona:
— *"Cehennemdir"* cevâbını verdi.
Derken Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî (R) ayağa kalktı ve:
— Yâ Rasûlallah! Benim babam kimdir? diye sordu.
Rasûlullah ona da:
— *"Baban Huzâfe'dir!"* buyurdu.
Râvî dedi ki: Sonra Rasûlullah yine *"Bana sorunuz, bana soru-*

nuz'' demeyi çoğalttı. Bunun üzerine Umer ibnu'l-Hattâb (R) iki dizi üzerine çöktü de:

— (Yâ Rasûlallah, bu kadarı yeter!) Biz Allah Taâlâ'yı Rabb, İslâm'ı dîn, Muhammed'i rasûl olarak kabûl ve tasdîk ettik, dedi.

Râvî dedi ki: Umer bu sözü söylediği zamân Rasûlullah biraz sükût ettikten sonra şöyle buyurdu:

— *''Nefsim elinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki, demincek ben namâz kılarken cennet ile cehennem şu duvarın yüzünde bana arz olundu. Ben hayırda ve şerrde bu günün benzeri bir gün görmüş değilim''* buyurdu [31].

٢٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ أخبرنا رَوحُ بنُ عُبادَةَ حدّثنا شُعْبَةُ أخبرنى مُوسَى بنُ أنَسٍ قال سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ قال قال رَجُلٌ يانَبِيَّ اللَّهِ مَنْ أبى قال أبوكَ فُلانٌ ونَزَلَتْ ياأيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لاتَسْأَلُوا عنْ أشْياءَ الآيَةَ *

26-..... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana Basra Kaadısı Mûsâ ibnu Enes haber verip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle dedi: Bir adam:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Benim babam kimdir? diye sordu.

Rasûlullah (S) da ona:

— *''Senin baban Fulân'dır* (yânî Huzâfe'dir)*!''* buyurdu.

Bunun üzerine ***''Ey îmân edenler! Size apaçık söylenirse fenânıza gidecek şeyler sormayınız...''*** (el-Mâide: 101) âyeti indi [32].

٢٧ــ حدّثنا الحَسَنُ بنُ صَبَّاحٍ حدّثنا شَبابَةُ ورْقاءُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم لَنْ يَبْرَحَ النَّاسُ يَتَساءَلُونَ حتَّى يَقُولُوا هٰذَا اللَّهُ خالِقُ كلِّ شَيْءٍ فَمَنْ خَلَقَ اللَّهَ *

27-..... Bize Verkaa ibn Amr, Abdullah ibn Abdirrahmân'dan

---

31 Buhârî bunu burada iki senedle getirdi: Biri Ebû'l-Yemân'dan, diğeri Mahmûd ibn Geylân'dan. Buradaki sevki Ma'mer'in lafzı üzeredir. Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Öğle namâzının vakti bâbı"nda geçmişti. Onun lafzı da Şuayb'ın lafzı üzere idi. Umer'in bu son derece belîğ ve câmialı sözü Rasûlullah'ın sünnetine en mükemmel şekîlde uymayı ifâde etmekte olduğu için buradaki başlığa tam bir delîl teşkîl etmiştir.

32 Bunun birer rivâyeti el-Mâide: 101. âyetinin tefsîrinde ve Rikaak'ta geçmişti.

tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S):

— *"İnsanlar birbirlerine birtakım suâller sormaktan aslâ vazgeçmiyeceklerdir. Hattâ: 'Herşeyi yaratan Allah'tır, fakat Allah'ı kim yaratmıştır?' diyeceklerdir"* buyurdu [33].

٢٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدِ بنِ مَيْمُونٍ حدّثنا عِيسَى بنُ يُونُسَ عنِ الأَعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ عَلْقَمَةَ عنِ ابنِ مَسْعُودٍ رضى اللّٰه عنه قال كُنْتُ مَعَ النبىِّ صلى اللّٰه عليه وسلم فى حَرْثٍ بالمَدِينَةِ وهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلى عَسِيبٍ فَمَرَّ بِنَفَرٍ مِنَ اليَهُودِ فقال بَعْضُهُمْ سلُوهُ عَنِ الرُّوحِ وقال بَعْضُهُمْ لاتَسأَلُوهُ لايُسْمِعْكُمْ ماتَكْرَهُونَ فَقامُوا إلَيْهِ فقالُوا ياأبا القاسِمِ حدّثنا عنِ الرُّوحِ فقامَ ساعَةً يَنْظُرُ فَعَرَفْتُ أنَّهُ يُوحَى إلَيْهِ فَتأَخَّرتُ عنْهُ حتَّى صَعِدَ الوَحْىُ ثُمَّ قال ويَسأَلُونَكَ عنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أمْرِ ربِّى *

28-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Medîne'de Peygamber'in berâberinde bir tarlada yürüyordum. O da hurma dalından bir deyneğe dayanıyordu. O sırada birkaç Yahûdî'ye rastladı. Onların bâzısı:

— O'na rûhtan sorun, dedi.

Bâzısı da:

— Hayır, O'na sormayın, olur ki size hoşlanmayacağınız bir cevâb işittirir, dedi.

Derken O'na doğru kalkıp geldiler ve:

— Yâ Eba'l-Kaasım! Bize rûhun mâhiyetini söyle! dediler.

Rasûlullah bu suâl üzerine bir müddet bakarak dikeldi. Ben O'na vahy edilmekte olduğunu anladım da O'ndan biraz geriye çekildim. Nihâyet vahy yükselip kalktı. Sonra:

— ***"Sana rûhu sorarlar. De ki: Rûh Rabb'imin emrindendir. Size az bir ilimden başkası verilmemiştir"*** (el-İsrâ: 85) âyetini söyledi [34].

---

33 Hadîsteki *"Allah'ı kim yaratmıştır"* sözü, en çirkin şeytân telkînlerindendir. Kâinâtı yaratan Allah Taâlâ'nın bir yaratma eseri olması aklen de, naklen de muhâldir; ulûhiyet şiârına aykırıdır. Bunun gibi şeytânî vesveselere kapılan kimsenin ***Eûzu billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm*** diye o vesveseyi def' etmesi tavsiye edilmiştir. Müslim'deki rivâyette *"Âmentu billâhi ve rusûlihi*(= Ben Allah'a ve rasûllerine îmân ettim) *desin"* şeklinde gelmiştir. Bunun bir rivâyeti Tevhîd Kitâbı'nda da gelecektir.

34 Buna göre bu âyet Medîne devrinde inmiş demektir. Bundan dolayı bâzıları bu

٤ــ بابُ الإقْتِدَاءِ بأفْعالِ النبيِّ ﷺ

4- PEYGAMBER(S)'İN FİİLLERİNE UYMAK BÂBI [35]

٢٩ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سفْيانُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينارٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال اتَّخَذَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم خاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فاتَّخَذَ النَّاسُ خَواتِيمَ مِنْ ذَهَبٍ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنِّى اتَّخَذتُ خاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فنَبَذَهُ وقال إنِّى لَنْ أَلْبَسَهُ أَبَدًا فنَبَذَ النَّاسُ خَواتِيمَهُمْ *

29-..... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) altından bir mühür yüzük edinmişti. Bunu görünce insanlar da altından birtakım yüzükler edindiler. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Ben altından bir mühür yüzük edinmiştim"* buyurdu da onu parmağından çıkarıp attı ve: *"Ben bundan sonra ebediyyen bu altın yüzüğü takmayacağım"* buyurdu.

Bunun üzerine insanlar da kendi altın yüzüklerini çıkarıp attılar [36].

٥ــ بابُ مايُكْرَهُ مِنَ التَعَمُّقِ والتَنازُعِ في العِلْمِ والغُلُوِّ فى الدِّينِ والبِدَعِ لِقَوْلِهِ تعالى ياأهْلَ الكتابِ لاتَغْلُوا فى دِينِكُمْ ولاَ تَقُولُوا عَلى اللَّهِ إلاَّ الحَقَّ

5- İŞTE ŞİDDETTEN VE DERİNLEMEYE GİTMEKTEN; İLİMDE İHTİLÂF HÂLİNDE NİZÂLAŞMADAN; DİNDE AŞIRILIKTAN VE BİD'ATLERDEN (YÂNÎ KİTÂB VE SÜNNETTE OLMAYAN SONRAKİ UYDURMALARDAN) MEKRÛH OLACAK ŞEYLER BÂBI [37]

âyetin biri Mekke'de, biri de Medîne'de olmak üzere iki defa indiğine kaail olmuşlardır... Tafsîlat: *Hakk Dîni,* IV, 3197-3204.

35 Yüce Allah'ın ***"Rasûl size ne verirse onu alın"*** (el-Haşr: 7); ***"Bana tâbi' olun ki, Allah da sizi sevsin..."*** (Âlu İmrân: 31) âyetlerinin umûmiyetinden dolayı O'na fiillerinde uymak vâcib olur. Ancak mendûbluk yâhud ona husûsî olduğuna dâir bir delîl olması hâli müstesnâ.

36 Sahâbîler O'nun bu fiiline, fiil ve terk olarak iktidâ edip uymuşlardır. Bunun bir rivâyeti Libâs Kitâbı, "Altın yüzükler bâbı"nda geçmişti.

37 *et-Taammuk:* Tefa'ul vezninde derinlemek, derine gitmek, bir işte şiddet edip haddi aşmak...

el-Ğuluvv: Bir nesne haddi tecâvüz eylemek, ok hadd ve mikdârdan daha ziyâde ırağa gitmek...

el-Bid'at: Bâ'nın kesri ile kemâle ulaştırıldıktan sonra dînde meydana ge-

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavli vardır:

"Ey kitâb ehli, dîniniz husûsunda haddi aşmayın. Allah'a karşı hakk olandan başkasını söylemeyin..."

(en-Nisâ: 171) [38].

٣٠ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشامٌ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبي سَلَمَةَ عن أبي هُرَيْرَةَ قال قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم لاتُوَاصِلُوا قالُوا إنَّكَ تُوَاصِلُ قال إنِّي لَسْتُ مِثْلَكُمْ إنِّي أبِيتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي فَلَمْ يَنْتَهُوا عنِ الوِصالِ قال فَوَاصَلَ بِهِمِ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم يَوْمَيْنِ أوْ لَيْلَتَيْنِ ثُمَّ رأوُا الهِلالَ فقال النبيُّ ﷺ لَوْ تأخَّرَ الهِلالُ لَزِدْتُكُمْ كالمُنَكِّلِ لَهُمْ *

30-..... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):

— *"İftar yapmayarak iki ve daha fazla orucu birbirine ulamayın!"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah, Sen orucu bâzen birbirine ekliyorsun! dediler.

Rasûlullah:

— *"Ben sizden hiçbiriniz gibi değilim. Çünkü ben, Rabb'im beni yedirir ve içirir hâlde gecelerim"* buyurdu.

Fakat sahâbîler oruçları birbirine eklemekten vazgeçmeyince Peygamber oruçlarını arka arkaya iki gün yâhud iki gece birbirine uladı. Sonra (üçüncü gün) hilâli gördüler. Bunun üzerine Peygamber, oruçlarını birbirine ulamaktan çekinmeyenleri ta'kîb ve tevbîh eder gibi:

— *"Eğer hilâl daha da geri kalsaydı, ulamayı sizin için* (bir cezâ ve ders olsun diye) *o ana kadar daha artırırdım!"* buyurdu [39].

٣١ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصِ بنِ غِياثٍ حدّثنا أبي حدّثنا الأعْمَشُ

---

len nesneye denir, bir kavle göre Peygamber'den sonra dînde meydana gelen hevesler ve işlere denir, cem'i *"Bida'"* gelir. Dîn işleri işinde sonradan meydana gelen noksan yâhud ziyâdede kullanıldı... *(Kaamûs Ter.)*

38 Buhârî bu âyeti dînde aşırı gitmenin tahrîmine hüccet olarak getirdi. Bu âyetin lafzına yakın bir ifâde el-Mâide: 77. âyetinde vardır.

39 Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Oruç'ta ve Temennî'de geçmişti. O rivâyette: *"Eğer ay bana uzatılsaydı, muhakkak derinlemek isteyenlerin taammuklarını bırakacakları bir ulama yapardım..."* fıkrası vardır.

İşte bu fıkra bu başlığa uygun olmaktadır.

حدّثني إبْرَاهِيمُ التَّيْمِيُّ حدّثني أبي قال خَطَبَنا عَلِيٌّ رضى اللَّهُ عنه عَلى مِنبَرٍ مِنْ آجُرٍّ وعَلَيْهِ سَيْفٌ فِيهِ صَحِيفَةٌ مُعَلَّقَةٌ فقال واللَّهِ ما عِنْدَنا مِنْ كِتابٍ يُقْرَأُ إلاَّ كِتابُ اللَّهِ وما في هَذِهِ الصَّحِيفَةِ فنَشَرَها فإذَا فِيها أسْنانُ الإبِلِ وإذَا فِيها المَدِينَةُ حَرَمٌ مِنْ عَيْرٍ إلى كَذَا فَمَنْ أحْدَثَ فِيها حَدَثًا فعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والمَلائِكَةِ والنَّاسِ أجْمَعِينَ لا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا ولا عَدْلاً وإذَا فِيهِ ذِمَّةُ المُسْلِمِينَ واحِدَةٌ يَسْعى بِها أدْناهُمْ فَمَنْ أخْفَرَ مُسْلِمًا فعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والمَلائِكَةِ والنَّاسِ أجْمَعِينَ لا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا ولا عَدْلاً وإذَا فِيها مَنْ والَى قَوْمًا بِغَيْرِ إذْنِ مَوالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والمَلائِكَةِ والنَّاسِ أجْمَعِينَ لايَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفا ولا عَدْلاً *

31-..... Bana İbrâhîm ibn Yezîd et-Teymî tahdîs etti. Bana Yezîd ibn Şurayh tahdîs edip şöyle dedi: Alî ibn Ebî Tâlib bizlere pişirilmiş tuğladan yapılmış bir minber üzerinde hutbe yaptı. Üzerinde, kınında asılı bir sahîfe bulunan bir kılıç vardı.

Alî:

— Vallâhi bizim yanımızda okunan hiçbir yazı yoktur, ancak Allah'ın Kitâbı ve bir de şu sahîfedeki şeyler vardır, dedi ve sahîfeyi açtı.

İçinde diyet develerinin yaşları ile *"Medîne Aîr Dağı'ndan şuraya kadar haremdir. Kim Medîne'nin bu haremi içinde bir bid'at çıkarırsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Allah o kimseden hiçbir sarf ve adl kabûl etmesin!"* hadîsi, bir de *"Müslümânların emânı birdir. O emânı müslümânların* (kadın ve köle nev'inden) *en aşağı bir ferdi de üzerine alır. Her kim bir müslümânın verdiği ahdi bozarsa, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Allah o kimseden hiçbir sarf ve hiçbir adl kabûl etmesin!"*

Yine o sahîfede *"Her kim de kendi efendilerinden başka bir kavmi, efendilerinin izni olmaksızın velî ve efendi edinirse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun aleyhine olsun; Allah ondan hiçbir sarf ve hiçbir adl kabûl etmesin!"* hadîsi yazılmıştır [40].

---

40 el-Kirmânî, bu Alî hadîsinin başlığa münâsebeti hakkında: Buhârî belki Alî'nin bu sözünden, "Kendisinin ve ehli Beyt'in Kitâb ve Sünnet'te bulunmayan birtakım gizli şeyler ve İslâm Dîni'nden birtakım kaaideler bildikleri ve bunlara başkalarının vâkıf olamayacakları" şeklindeki dedikoduları susturup reddettiğini istifâde etti. Aynî de: İşte Kirmânî'nin söylediği bu söz, başlığın lâfızlarına münâsib olan sözdür, demiştir.

٣٢ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأعْمَشُ حدّثنا مُسْلِمٌ عنْ مَسْرُوقٍ قال قالَتْ عائِشَةُ رضى اللّه عنها صَنَعَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم شَيْئًا تَرَخَّصَ وتَنَزَّهَ عَنْهُ قَوْمٌ فَبَلَغَ ذٰلِكَ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم فَحَمِدَ اللّهَ ثُمَّ قال ما بالُ أقْوامٍ يَتَنَزَّهُونَ عنِ الشَّىْءِ أصْنَعُهُ فَواللّهِ إنِّى أعْلَمُهُمْ باللّهِ وأشَدُّهُمْ لهُ خَشْيَةً *

32-..... Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir iş yaptı da o husûsta ruhsat verdi. (Birtakım insanlar Peygamber'in yapıp da ruhsat verdiği o iş kendisine hâstır zannedip) o işi yapmaktan çekindiler. Onların bu çekinmesi Peygamber'e ulaşınca, Allah'a hamdettikten sonra:

— *"Birtakım topluluklara ne oluyor ki, onlar benim yapmakta olduğum birşeyi yapmaktan çekiniyorlar! Allah'a yemîn ederim ki, ben onların Allah'ı en çok bilenleri ve Allah'tan en çok korkanlarıyımdır!"* buyurdu [41].

٣٣ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبرنا وَكِيعٌ عنْ نافِعِ بنِ عُمَرَ عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ قال كادَ الخَيِّرانِ أنْ يَهْلِكا أبو بَكْرٍ وعُمَرُ لَمَّا قَدِمَ عَلى النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم وَفْدُ بَنِى تَمِيمٍ أشارَ أحَدُهُما بِالأقْرَعِ بنِ حابِسٍ التَّيْمِىِّ الحَنْظَلِىِّ أخِى بنِى مُجاشِعٍ وأشارَ الآخَرُ بِغَيْرِهِ فقال أبو بَكْرٍ لِعُمَرَ إنَّما أرَدْتَ خِلافِى فقال عُمَرُ ما أرَدْتُ خِلافَكَ فارْتَفَعَتْ أصْواتُهُما عِنْدَ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم فَنَزَلَتْ يا أيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لاتَرْفَعُوا أصْواتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النبىِّ إلى قَوْلِهِ عَظِيمٌ : قال ابنُ أبى مُلَيْكَةَ قال ابنُ الزُّبَيْرِ فَكانَ عُمَرُ بَعْدُ ولَمْ يَذْكُرْ ذٰلِكَ عنْ أبِيهِ يَعْنِى أبا بَكْرٍ إذَا حَدَّثَ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم بِحَدِيثٍ حَدَّثَهُ كأخِى السِّرارِ لَمْ يُسْمِعْهُ حتَّى يَسْتَفْهِمَهُ *

33-..... Abdullah ibnu Ebî Muleyke şöyle demiştir: Çok hayırlı iki zât Ebû Bekr ile Umer helâk olmaya yaklaşmışlardı: Peygam-

41 Dâvûdî: Şâri'in ruhsat verdiği şeyden çekinmek, günâhların en büyüğündendir. Çünkü o kendi nefsini Allah'a, Rasûlü'nden daha takvâlı görmektedir. Bu ise hudûd yarışı yânî muhâlefet yapmaktır, demiştir (Kastallânî).

ber'in huzûruna Temîm oğulları hey'eti geldiği zamân, bu ikisinden biri (yânî Umer), "Mucâsı' oğulları'nın kardeşi olan el-Akra ibn Hâbis et-Teymî el-Hanzalî'yi onlara emîr yap" diye işâret etti. Diğeri de başkasını (yânî Ka'kaa ibn Ma'bed ibn Zurâre et-Teymî'yi) emîr yap diye işâret etti. Bunun üzerine Ebû Bekr, Umer'e:

— Sen sırf bana muhâlefet etmek istedin! dedi.

Umer de:

— Hayır sana muhâlefet etmek istemedim, dedi.

Peygamber'in yanında münâkaşa ettiler ve sesleri yükseldi. Bunun üzerine şu âyetler indi: ***"Ey îmân edenler, seslerinizi Peygamber'in sesinden yüksek çıkarmayın. Ona sözle, birbirinize bağırdığınız gibi bağırmayın ki, siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider..."*** (el-Hucurât: 2-3).

İbnu Muleyke şöyle dedi: Abdullah ibnu'z-Zubeyr şöyle dedi: Artık Umer bu âyetin inmesinden sonra -İbnu'z-Zubeyr bunu, dedesi Ebû Bekr'i kasdederek anasının babasından zikretmedi- Peygamber'le bir hadîs konuştuğu zamân, O'na gizli şeyler söyleyen bir kardeş gibi konuşur, Peygamber anlamak isteyip soruncaya kadar sesini O'na işittirmezdi [42].

٣٤ـ حدّثنا إسْماعِيلُ **حدّثنى** مالِكٌ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عن أبِيهِ عنْ عائِشَةَ أُمِّ المُؤْمِنِينَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال فِي مَرَضِهِ مُرُوا أبا بَكْرٍ يُصَلِّى بالنَّاسِ قالَتْ عائِشَةُ قُلْتُ إنَّ أبابَكْرٍ إذَا قامَ فى مَقامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ البُكاءِ فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّى بالنَّاسِ فقال مُرُوا أبا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بالنَّاسِ فَقالَتْ عائِشَةُ فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ قُولِى إنَّ أبا بَكْرٍ إذَا قامَ فى مَقامِكَ لَمْ يُسْمِعِ النَّاسَ مِنَ البُكاءِ فَمُرْ عُمَرَ فَلْيُصَلِّ بالنَّاسِ فَفَعَلَتْ حَفْصَةُ فقال رسُولُ اللَّهِ ﷺ إنَّكُنَّ لأَنْتُنَّ صَواحِبُ يُوسُفَ مُرُوا أبا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ لِلنَّاسِ فقالَتْ حَفْصَةُ لِعائِشَةَ ما كُنْتُ لأُصِيبَ مِنْكِ خَيْرًا *

34-..... Bana Mâlik, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da mü'minlerin anası Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) vefâtıyle netîcelenen hastalığı içinde:

---

42 Bu, ilimde nizâlaşmaktır. Başlığa uygunluk "Sesleri yükseldi" sözünden alınır. Bu hadîs el-Hucurât Sûresi tefsîrinde geçti. Burada hadîsin sevkinin mürsel hadîs sûretinde vâki' olduğuna, fakat sonunda İbn Muleyke'nin bunu Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e hamlettiğine tenbîh vardır.

— *"Ebû Bekr'e söyleyin de insanlara namâzı kıldırsın!"* buyurdu.

Âişe şöyle dedi: Ben:

— Ebû Bekr Sen'in makaamında (yânî namâz kıldırdığın mihrâbda) dururs a, ağlamaktan kırâati insanlara işitteremez. Umer'e emret de insanlara o namâz kıldırsın! dedim.

Rasûlullah yine:

— *"Ebû Bekr'e söyleyin de insanlara namâz kıldırsın!"* buyurdu.

Âişe şöyle dedi: Ben Hafsa'ya da:

— Peygamber'e: Ebû Bekr Sen'in makaamında durursa ağlamaktan kırâati insanlara işittiremez. Onun için Umer'e emret de insanlara o namâz kıldırsın! diye söyle! dedim.

Hafsa dediğimi yaptı. Onun üzerine Rasûlullah:

— *"Şübhesiz ki, sizler elbette Yûsuf Peygamber'in sâhibeleri olan kadınlarsınız* (yânî onun günündeki kadınlar gibisiniz)*! Ebû Bekr'e emredin de insanlara namâzı o kıldırsın!"* buyurdu.

Bunun üzerine Hafsa, Âişe'ye hitâben:

— Zâten senden bana hayır gelecek değildi! dedi (de canının sıkıntısını açıkladı) [43].

٣٥ــ حدّثنا آدَمُ **حدّثنا** ابنُ أبي ذِئْبٍ **حدّثنا** الزُّهْرِيُّ عنْ سَهْلِ ابنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قال جاءَ عُوَيْمِرٌ العَجْلانِيُّ إلى عاصِمِ بنِ عَدِيٍّ فقال أرَأيْتَ رَجُلاً وجَدَ مَعَ امْرأتِهِ رَجُلاً فَيَقْتُلُهُ أفَتَقْتُلُونَهُ بِهِ سَلْ لى ياعاصِمُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَسألَهُ فَكَرِهَ النبيُّ ﷺ المَسائِلَ وعابَ فَرَجَعَ عاصِمٌ فأخْبَرَهُ أنَّ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم كرِهَ المَسائِلَ فقال عُوَيمِرٌ واللَّهِ لآتِيَنَّ النبيَّ صلى اللَّه عليه وسلم فَجاءَ وقَدْ أنْزَلَ اللَّهُ تعالى القُرْآنَ خَلْفَ عاصِمٍ فقال لَهُ قَدْ أنْزَلَ اللَّهُ فِيكُمْ قُرْآنًا فَدَعا بِهِما فَتَقَدَّما فَتَلاعَنا ثُمَّ قال عُوَيْمِرٌ كَذَبْتُ عَلَيْها يارسولَ اللَّهِ إنْ أمْسَكْتُها فَفارَقَها ولَمْ يَأْمُرْهُ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِفِراقِها فَجَرَتِ السُّنَّةُ فى المُتَلاعِنَيْنِ وقال النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم انْظُرُوها فإنْ جاءَتْ بِهِ أحْمَرَ قَصِيرًا مِثْلَ وَحَرَةٍ فَلاأُراهُ إلاَّ قَدْ كَذَبَ وإنْ جاءَتْ بِهِ

43 Başlığa uygunluğu, içinde bir emri bir kimse üzerine geri çevirme ve döndürme bulunması yönündendir. Bu birşeyi geri döndürme, kötülenmiş olup taammuk ma'nâsında dâhildir. Çünkü *"Taammuk"*, birşeyle mübâlağa ve şiddet yapmaktır. Bunun bâzı rivâyetleri Namâz Kitâbı, İmâmet bâblarında da üç ayrı bâbda geçmişti. Bunların sonuncusu "İmâm namâzda ağladığı zamân bâbı"dır... (Aynî).

أَسْحَمَ أَعْيَنَ ذا أَلْيَتَيْنِ فَلا أَحْسِبُ إِلاَّ قَدْ صَدَقَ عَلَيْها فَجاءَتْ بِهِ عَلَى الأَمْرِ المَكْرُوهِ «

35-..... Bize ez-Zuhrî tahdîs etti ki, Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Uveymir el-Aclânî, Aclân oğulları'nın başkanı olan Âsım ibn Adiyy'e geldi de:

— Bana re'yini haber ver: Bir adam karısı ile berâber bir adamı bulsa, kadının kocası o adamı öldürmeli, siz de öldürdüğü adama mukaabil onu öldürmeli misiniz?(Yoksa bu koca nasıl yapar?) Yâ Âsım, sen bu mes'eleyi benim için Rasûlullah'a soruver! dedi.

Bunun üzerine Âsım bunu Peygamber'e sordu. Peygamber de böyle soruları, hoşlanmayıp, ayıpladı. Akabinde Âsım âilesi yanına döndü, Uveymir de geldi. Âsım, Uveymir'e Peygamber'in böyle sorulardan hoşlanmayıp ayıpladığını haber verdi. Bunun üzerine Uveymir:

— Vallâhi ben bizzât kendim Peygamber'e gideceğim de bunu soracağım! dedi ve Peygamber'e geldi.

O sırada Yüce Allah, Âsım'ın ardından- ***"Zevcelerine zinâ isnâd eden, kendilerinin kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimselere gelince, onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten sâdıklardan olduğunu Allah'a yemîn ile dört kerre tekrâr edeceği şâhidliktir. Beşinci şehâdet de eğer yalancılardan ise Allah'ın la'neti muhakkak kendisinin üstüne*** (olmasını ifâde etmesi)***dir..."*** (en-Nûr: 6-9) âyetleri olan - Kur'ân indirmişti. Peygamber, Uveymir'e:

— *"Allah senin ve karın hakkında Kur'ân âyeti indirdi"* dedi ve onların ikisini çağırdı.

Bu karı-koca, Peygamber'in önüne geçip birbiriyle la'netleşme yemîni yaptılar. Uveymir:

— Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını yanımda tutarsam, ben bunun aleyhine yalan söylemiş olurum! dedi de Peygamber ona kadınından ayrılmasını emretmeden o kadını boşayıp ayrıldı.

Artık, la'netleşme yapanlar hakkında onların birbirlerinden ayrılmaları sünnet yânî kaanûn oldu.

Peygamber meclistekilere:

—*"Bu kadına bakınız! Eğer bu kadın keler fasîlesinden kızılca kurt gibi kısa bir çocuk getirirse, ben Uveymir'in kadına ancak iftirâ ettiğini sanırım. Eğer kadın bedeni siyâh, iri gözlü ve kıçının iki yanı büyük tipte bir çocuk getirirse, ben Uveymir'in kadına zinâ isnâdında doğru söylediğini sanırım"* buyurdu.

Sonra kadın, çocuğu sevilmeyen iş üzerine getirdi (yânî esmer,

iri gözlü hâlde getirdi; çünkü bu, âdette kadının zinâsının sübûtunu tazammun etmekteydi) [44].

٣٦ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ حدّثنا اللَّيْثُ حدّثنى عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى مالِكُ بنُ أَوْسٍ النَّصْرِيُّ وكانَ مُحَمَّدُ بنُ جُبَيْرِ ابنِ مُطْعِمٍ ذَكَرَ لى ذِكْرًا مِنْ ذَلِكَ فَدَخَلْتُ عَلى مالِكٍ فَسألْتُهُ فقال انْطَلَقْتُ حتَّى أَدْخُلَ عَلى عُمَرَ أتاهُ حاجِبُهُ يَرْفا فقال هَلْ لَكَ فى عُثْمانَ وعَبْدِ الرَّحْمٰنِ والزُّبَيْرِ وسَعْدٍ يَسْتأْذِنُونَ قال نَعَمْ فَدَخَلُوا فَسَلَّمُوا وجَلَسُوا فقال هَلْ لَكَ فِي عَلِيٍّ وعبَّاسٍ فأذِنَ لَهُما قال العَبَّاسُ ياأمِيرَ المُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنِى وبَيْنَ الظَّالِمِ اسْتَبَّا فقال الرَّهْطُ عُثْمانُ وأصْحابُهُ ياأمِيرَ المُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنَهُما وأرِحْ أحَدَهُما مِنَ الآخَرِ فقال اتَّئِدُوا أنْشُدُكُمْ باللَّهِ الَّذِي بإذْنِهِ تَقُومُ السَّماءُ والأرْضُ هَلْ تَعْلَمُونَ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قال لانُورَثُ ماتَرَكْنا صَدَقَةٌ يُرِيدُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم نَفْسَهُ قال الرهْطُ قَدْ قال ذٰلِكَ فأقْبَلَ عُمَرُ عَلى عَلِيٍّ وعَبَّاسٍ فقال أنْشُدُكُما باللَّهِ هَلْ تَعْلَمانِ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم قال ذٰلِكَ قالا نَعَمْ قال عُمَرُ فإنِّى مُحَدِّثُكُمْ عنْ هذَا الأمْرِ إنَّ اللَّهَ كانَ خَصَّ رسولَهُ ﷺ فى هٰذَا المالِ بِشَىْءٍ لَمْ يُعْطِهِ أحَدًا غَيْرَهُ فإنَّ اللَّهَ يَقُولُ ما أفاءَ اللَّهُ على رسولِهِ مِنْهُمْ فَما أوْجَفْتُمْ الآيَةَ فكانَتْ هَذِهِ خالِصَةً لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ واللَّهِ ماحْتازَها دُونَكُمْ ولا اسْتأْثَرَ بِها عَلَيْكُمْ وقَدْ أعْطاكُمُوها وبَثَّها فِيكُمْ حتَّى بَقِىَ مِنْها هَذَا المالُ وكانَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم يُنْفِقُ عَلى أهْلِهِ نَفَقَةَ سَنَتِهِمْ مِنْ هَذَا المالِ ثُمَّ يأْخُذُ مابَقِىَ فَيَجْعَلُهُ مَجْعَلَ مالِ اللَّهِ فَعَمِلَ النبيُّ صلى اللَّه عليه وسلم بِذَلِكَ حَياتَهُ أنْشُدُكُمْ باللَّهِ هَلْ تَعْلَمُونَ ذٰلِكَ فقالُوا نَعَمْ ثُمَّ قال لِعَلِيٍّ وعَبَّاسٍ أنشُدُكُما اللَّهَ هَلْ تَعْلَمانِ ذٰلِكَ قالا نَعَمْ ثُمَّ تَوَفَّى اللَّهُ نَبِيَّهُ صلى اللَّه عليه وسلم فقال أبو بَكْرٍ أنا وَلِىُّ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقَبَضَها

44 Başlığa uygunluğu "Peygamber böyle sorulardan hoşlanmadı ve ayıpladı" sözündedir. Çünkü Uveymir, soruda çok çirkin bir iş ortaya atıp söylemişti. Bunun için Peygamber sorudan hoşlanmamıştı. Hadîsin bir rivâyeti Liân'da ve en-Nûr Sûresi tefsîrinde geçmişti.

أَبو بَكْرٍ فَعَمِلَ فِيها بِما عَمِلَ فِيها رسولُ اللَّهِ ﷺ وأَنْتُما حِينَئِذٍ وأَقْبَلَ عَلى عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ فقال تَزْعُمانِ أَنَّ أبا بَكْرٍ فِيها كَذا واللَّهُ يَعْلَمُ أَنَّهُ فِيها صادِقٌ بارٌّ راشِدٌ تابِعٌ لِلْحَقِّ ثُمَّ تَوَفَّى اللَّهُ أبا بَكْرٍ فَقُلْتُ أنا وَلِيُّ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليه وسلم وأبي بَكْرٍ فَقَبَضْتُها سَنَتَيْنِ أَعْمَلُ فِيها بِما عَمِلَ بِهِ رسولُ اللَّهِ ﷺ وأَبو بَكْرٍ ثُمَّ جِئْتُمانِي وكَلِمَتُكُما عَلى كَلِمَةٍ واحِدَةٍ وأَمْرُكُما جَمِيعٌ جِئْتَنِي تَسْأَلُنِي نَصِيبَكَ مِنِ ابنِ أَخِيكَ وأَتانِي هَذا يَسْأَلُنِي نَصِيبَ امْرَأَتِهِ مِنْ أَبِيها فَقُلْتُ إِنْ شِئْتُما دَفَعْتُها إِلَيْكُما عَلى أَنَّ عَلَيْكُما عَهْدَ اللَّهِ ومِيثاقَهُ تَعْمَلانِ فِيها بِما عَمِلَ بِهِ رسولُ اللَّهِ ﷺ وبِما عَمِلَ فِيها أَبو بَكْرٍ وبِما عَمِلْتُ فِيها مُنْذُ وَلِيتُها وإِلاَّ فَلا تُكَلِّمانِي فِيها فَقُلْتُما ادْفَعْها إِلَيْنا بِذٰلِكَ فَدَفَعْتُها إِلَيْكُما بِذٰلِكَ أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ هَلْ دَفَعْتُها إِلَيْهِما بِذٰلِكَ قال الرَّهْطُ نَعَمْ فأَقْبَلَ عَلى عَلِيٍّ وعَبَّاسٍ فقال أَنْشُدُكُما بِاللَّهِ هَلْ دَفَعْتُها إِلَيْكُما بِذٰلِكَ قالا نَعَمْ قال أَفَتَلْتَمِسانِ مِنِّي قَضاءً غَيْرَ ذٰلِكَ فَوالَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّماءُ والأَرْضُ لا أَقْضِي فِيها قَضاءً غَيْرَ ذٰلِكَ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ فإِنْ عَجَزْتُما عَنْها فادْفَعاها إِلَيَّ فأَنا أَكْفِيكُماها *

36-..... İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Mâlik ibn Evs en-Nasrî haber verdi. (İbn Şihâb dedi ki:) Muhammed ibn Cubeyr de bana bu gelecek hadîsten şöyle zikretti: Ben Mâlik ibn Evs'in yanına girdim de, ona bu hadîsi sordum. O şöyle dedi: Ben gittim, nihâyet Umer'in yanına girdim. Ben onun yanında otururken, kapıcısı Yerfa, Umer'e geldi de:

—(Ey Mü'minlerin Emîri!) Usmân ibn Affân, Abdurrahmân ibn Avf, ez-Zubeyr ibnu'l-Avvâm, Sa'd ibn Ebî Vakkaas geldiler, senin huzûruna girmeye izin isterler, onlara iznin var mı? dedi.

Umer:

— Evet vardır, dedi.

Onlara izin verdi. Girdiler, selâm verip oturdular. Biraz sonra Yerfa yine geldi ve:

— Alî ile Abbâs da geldiler, izin isterler, müsâade var mı? dedi.

Umer onlara da izin verdi. Bunlar da girdiler. Abbâs:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Benimle (Alî'yi işâret ederek) şu zâ-

lim arasında hükmet! dedi ve bu ikisi birbirine kaba ve sert sözler söylediler [45].

Orada bulunan topluluk, Usmân ve diğer arkadaşları:

— Ey Mü'minlerin Emîri, bunların aralarında hükmedip gönüllerine huzûr ve sükûn ver! dediler.

Bunun üzerine Umer:

— Sabrediniz, acele etmeyiniz! Gök ve Yer izni irâdesiyle duran Allah hakkı için size sorarım: Siz bilirsiniz ki, Rasûlullah (S): *"Biz peygamberler câmiasının terîkesi vâris olunmaz. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır, vakıftır!"* buyurdu. Ve bu sözüyle Rasûlullah kendisini kasdediyordu, değil mi? dedi.

O topluluk, yânî Usmân ile arkadaşları:

— Evet, Rasûlullah böyle buyurdu! diye tasdîk ettiler.

Bunun üzerine Umer, Alî ile Abbâs'a dönüp:

— Allah hakkı için size de sorarım: Rasûlullah'ın, kendisini kasdederek böyle buyurduğunu siz de bilirsiniz, değil mi? dedi.

Alî ile Abbâs da:

— Evet, diye tasdîk ettiler.

Bunun üzerine Umer:

— Şimdi ben size bu malın hukûkî vaziyetini söyleyip bildireyim! diye şöyle îzâh etti: Allah Taâlâ bu fey'de tasarrufu Rasûlullah'a tahsîs buyurdu. O'ndan başka kimseye bu hakkı vermedi. Çünkü şânı yüce olan Allah Kur'ân'da ***"Allah'ın onlardan Rasûlü'ne verdiği fey'e gelince; siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız. Fakat Allah rasûllerini dileyeceği kimselere musallat eder. Allah herşeye hakkıyle kaadirdir..."*** (el-Haşr: 6-8) buyurmuştur. Bundan dolayı bu malda tasarruf etme, sâde Rasûlullah'ın hakkı idi. Sonra vallâhi bu mala sizden başka kimse ortak olmadı. Ve sizin zararınıza kimse tasarruf da iddiâ eylemedi. Rasûlullah bu fey' malının nemâsını size verdi ve onu aranızda taksîm edip dağıttı. Nihâyet fey'den o malın aslı mahfûz kaldı. Peygamber bu maldan âilesinin bir senelik nafakasını ayırır, onları infâk ederdi. Sonra bundan arta kalanı alırdı. Onu Allah'ın malı (vakıf) kılardı. (Cihâd ve hayır yollarına harcardı.) Bu malı Pey-

45 Abbâs ile Alî arasında -Allah'ın fey' olarak Rasûlullah'a tahsîs buyurduğu Nadîr oğulları hurmalıklarından dolayı- nizâ ve ihtilâf vardı. Alî ile Abbâs birbirlerine uluorta dil uzatmışlardı.

Fey', Allah'ın dîn düşmanlarından -galebe ile değil de sürgün, yâhud cizye üzerine sulh olmak sûretiyle- Rasûlullah'a tahsîs buyurulduğu maldır. Bu ganîmetten daha has bir ıstılâhtır. Çünkü ganîmet malında "Hums = Beştebir"i fey'dir.

gamber sağlığında böyle kullandı. Ey cemâat! Size Allah adıyle soruyorum: Sizler de bunu böyle biliyor musunuz? dedi.

Onlar da:

— Evet, dediler.

Sonra Umer, Alî ile Abbâs'a:

— Ben sizlere de Allah adıyle soruyorum: Siz ikiniz de bunun böyle olduğunu biliyor musunuz? dedi.

Onlar da:

— Evet biliyoruz, dediler.

(Umer devâmla:)

— Sonra Allah, Peygamber'ini vefât ettirdiğinde Ebû Bekr: Ben Rasûlullah'ın vekîliyim! diye bu mallara el koydu ve Rasûlullah'ın kullandığı gibi kullandı.

Sonra Umer Alî ile Abbâs'a doğru dönerek:

— Ebû Bekr'in bu sûretle muâmele ettiği zamânı siz de hatırlarsınız.

Umer dedi ki:

— Siz ikiniz o zamân Ebû Bekr'in o mal hakkında şöyle şöyle yaptığını söylüyordunuz. Allah bilir ki, Ebû Bekr bu hareketinde doğru idi, lutufkârdı, akıl ve zekâ sâhibi idi. Hakka uymuştu. Sonra Allah Ebû Bekr'i vefât ettirdi. Ben de: Rasûlullah'ın ve Ebû Bekr'in halefiyim! dedim. Ve emâretimin ilk iki yılında bu mala el koydum. Ve Rasûlullah ile Ebû Bekr'in kullandığı gibi idâre ettim. Son a ikiniz müştereken bir kelime üzerinde birleşip bana geldiniz. İşiniz toplu olup aranızda nizâ yoktu. (Sizinle görüştüm. Sonra ayrı ayrı geldiniz.) Yâ Abbâs, sen bana geldin. Benden kardeşinin oğlundan isâbet eden hisseni istiyordun. (Alî'yi kasdederek:) Bu da eşinin babasından nasîbine düşen hissesini istiyordu. Bunun üzerine ben size: İsterseniz bu hurmalıkları size vereyim. Allah'ın ahdi ve andı boynunuza olmak üzere siz bu malı Rasûlullah'ın, Ebû Bekr'in ve emîrliğim zamânında benim idâre ettiğimiz gibi idâre ediniz. Şâyet kabûl etmezseniz, artık bana birşey söylemeyiniz! dedim. Bu teklîfim üzerine siz de: Peki, bu şartla bize ver! dediniz. Ben de ikinize teslîm ettim. Şimdi ey cemâat! Allah adına yemînle sizlere soruyorum: Ben bu malı bu şartla bu ikisine teslîm ettim mi? dedi.

Topluluk:

— Evet, teslîm ettin! dediler.

Sonra Umer Alî ile Abbâs'a döndü de:

— Sizlere de Allah'a yemînle soruyorum: Ben bu malı bu sûretle sizlere teslîm ettim mi? dedi.

Onlar da:

— Evet, teslîm ettin! dediler.

Umer onlara:

— (Aranızda çıkan ihtilâf üzerine) şimdi benden bunun hâricinde bir hüküm mü istiyorsunuz? Gök ve Yer kendi izniyle, irâdesiyle ayakta duran Allah'a yemîn ederim ki, ben kıyâmet kopuncaya kadar bunun hâricinde bir hükümde bulunamam. Eğer siz idâreden âciz iseniz bana geri veriniz. Ben onu sizin hesâbınıza yeterlilikle idâre ederim! dedi [46].

٦ــ بابُ إثْمِ مَنْ آوَى مُحْدِثًا :
رَواهُ عَلِيٌّ عنِ النبيِّ ﷺ

6- BİR BİD'ATÇİYİ BARINDIRAN KİMSENİN GÜNÂHI BÂBI

"Bir bid'atçiyi barındıranın günâhı" hadîsini Alî ibn Ebî Tâlib, Peygamber(S)'den olmak üzere rivâyet etmiştir [47].

٣٧ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** عَبْدُ الوَاحِدِ **حدّثنا** عاصِمٌ قال قُلْتُ لأنَسٍ أحَرَّمَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم المَدِينَةَ قال نَعَمْ مابَيْنَ كَذَا إلى كَذَا لايُقْطَعُ شَجَرُها مَنْ أحْدَثَ فِيها حدَثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والمَلائِكَةِ والنَّاسِ أجْمَعِينَ قال عاصِمٌ فأخْبَرَنِي مُوسَى بنُ أنَسٍ أنَّهُ قال أوْ آوَى مُحْدِثًا

37-..... Bize Âsım ibn Süleymân el-Ahvel tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'e:

— Rasûlullah (S) Medîne'yi harem kıldı mı? diye sordum.

Enes:

---

46 Hadîsin başlığa uygunluğu, Alî ile Abbâs'ın çekişmelerinin uzaması ve Umer'in huzûrunda şiddetlenmesinde taammuktan bir nevi' olmasıdır. Görüyorsun ki, Usmân ve berâberindekiler:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Bunlar arasında bir hüküm ver de bunların herbirine diğerinden yana gönlüne huzûr ve sükûnet ver! demişlerdir.

Çünkü Alî ile Abbâs ancak herbiri diğerine karşı elindeki hakka dayanıcı olduğunu zannederek nizâ etmektedirler. Bu nizâ onları düşmanlaşmaya, sonra da mücâdeleye götürmüştür...

Bu hadîsin uzun bir rivâyeti Beşte bir'in farziyyeti bâbı'nda da geçmişti... (Aynî ve Kastallânî).

47 *Umdetu'l-Kaarî*'de: Buna uygun olan hadîs ancak Cizye'de, "Muâhede yapan, sonra da ahdini bozan kimsenin günâhı bâbı"nda geçmiştir, dedi.

— Evet. Medîne'nin şuradan şuraya kadar olan sâhası haremdir. Bu hudûdlar arası sâhanın ağacı kesilmez. (Bu sâhada bid'at çıkarılmaz.) Kim burada bir bid'at (dîne aykırı bir iş) meydana çıkarırsa Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun! dedi.

Âsım şöyle dedi: Bana Mûsâ ibnu Enes haber verdi ki: O "Yâhud bir bid'atçiyi barındırırsa" demiştir [48].

Kitâbu'l-İ'tisâm bi'l-Kitâbi ve's-Sünneti'nin devâmı onaltıncı cilddedir.

48 Başlığa uygunluğu son kısmıdır. Bunun bir rivâyeti Hacc Kitâbı, "Medîne'nin fazîletleri bölümü"nde geçmişti.

"Hitamuhu misk" (et-Tatfîf: 26) *olması niyâzıyle*
Onbeşinci Cildin Sonu

İÇİNDEKİLER
KİTÂBU'D-DİYÂT'IN DEVÂMI

2- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, maktüller hakkında size kısas yazıldı. Hürr, hürr ile; köle, köle ile; dişi, dişi ile (kısas olunur). Fakat kimin lehinde maktülün kardeşi tarafından cüz'î birşey affolunursa (hemen kısas düşer). Artık örfe uymak, onu güzellikle öde mek (lâzımdır). Bu, Rabb'inizden bir hafifletme ve rahmettir. O hâlde kim bundan sonra tecâvüzde bulunursa, onun için pek acıtıcı bir azâb vardır" (el-Bakara: 178) 6741

3- Hâkimin, katl suçuyla ittihâm edilen kişiyi sorguya çekmesi, nihâyet suçunu ikrâr ederse hadd uygulaması ve haddlerde ikrâr bâbı 6741

4- Bâb: Bir şahıs diğer bir şahsı taşla yâhud deynekle öldürdüğü zamân (öldürdüğü şeyle mi, yoksa kılıçla mı kısas yapılır?) 6742

5- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Biz onda (Tevrât'ta) onların üzerine(şunu) yazdık: Canla can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş karşılıktır; yaralar birbirine kısastır. Fakat kim bunu sadaka olarak bağışlarsa o, kendisine keffârettir. Kim Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmezse, onlar zâlimlerin tâ kendileridirler" (el-Mâide: 45). 6743

6- Taşla kısas yapan kimse bâbı 6744

7- Bâb: "Her kimin bir kimsesi öldürülürse, iki şeyden hangisi kendisi hakkında hayırlı ise onu isteyebilir (yânî iki şey arasında muhayyerdir; ya kendisine diyet verilir, ya maktülün ehli kısas ettirir)" 6745

8- Haksız olarak bir adamın kanını isteyen kimse(nin hükmünü beyân) bâbı 6748

9- Hatâ ile öldürmede maktülün velîsinin kaatilden affı, maktülün ölmesinden sonradır bâbı 6748

10-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Bir mü'minin diğer bir mü'mini, yanlışlık eseri olmayarak öldürmesi yakışmaz. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, mü'min bir köleyi azâd etmesi ve ölenin âilesine teslîm edilecek bir diyet vermesi lâzımdır. Meğer ki, onlar o diyeti sadaka olarak bağışlamış olsunlar. Eğer öldürülen mü'min olmakla berâber size düşman bir kavimden ise, o zamân öldürenin bir köle azâd etmesi lâzımdır. Şâyet kendileriyle aranızda andlaşma olan bir kavimden ise, o vakit mîrâsçılarına bir diyet vermek ve bir de mü'min bir köle azâd etmek gerekir. Kim bunları bulamazsa Allah'tan tevbesinin kabûlü için birbiri ardınca iki ay oruç tutması îcâb eder. Allah herşeyi bilendir, gerçek hüküm ve hikmet sâhibidir" (en-Nisâ: 92) 6749

11-Bâb: Şahıs, öldürmeyi bir kerre ikrâr ederse bu ikrârı ile öldürülür 6750

12-Erkeğin kadını öldürmesi bâbı 6751

13-Yaralamalarda erkekler ile kadınlar arasında kısas (yapılması) bâbı 6752

14-Nefsi yâhud bir organı husûsunda hâkimin hükmü olmaksızın hakkını alan yâhud kısas yapan kimse bâbı 6753

15-Bâb: Bir şahıs kalabalık içinde sıkışıp öldüğü yâhud öldürüldüğü zamân (hüküm nasıldır)? 6754

16-Bâb: Bir şahıs yanlışlıkla kendini öldürdüğü zamân, onun için diyet yoktur 6755

17-Bâb: Bîr şahıs diğer bir kimseyi ısırdığı ve ısıranın ön dişleri düştüğü zamân (ona birşey lâzım gelir mi, gelmez mi)? 6757

18-Bâb: Diş, dişe mukaabil (sökülür) 6758

19-Parmakların diyeti bâbı 6758

20-Bâb: Bir topluluk bir kimseye musîbet yaptıkları zamân onlardan herbiri cezâya uğratılır yâhud (öldürmüşlerse) hepsi kısas yapılır mı? 6759

21-Kasâme yemîni bâbı 6762

22-Bir kavmin evlerine izinleri olmaksızın tırmanıp bakan, onların da gözünü çıkardıkları kimseye diyet yoktur bâbı 6769

23-Âkile cemâati bâbı 6771

24-Kadının cenîni(nin hükmünü beyân) bâbı 6772

25-Kadının cenîninin hükmü, öldürülen kadının diyetinin öldürenin babası ve babasının asabesi üzerine olduğu; çocuk üzerine olmadığı bâbı 6773

26-Köle yâhud çocuktan yardım isteyen kimse bâbı 6775

27-Bâb: "Ma'den cubârdır, kuyu da cubârdır" (Yânî bunlarda olan zararlar, ölümler hederdir, üzerine birşey lâzım gelmez.) 6776

28-Bâb: "Hayvanların kendiliklerinden meydana getirdikleri zararlar hederdir" 6777

29-Bir zımmîyi cürümsüz olarak öldüren kimsenin günâhı(nı beyân) bâbı 6778

30-Bâb: "Kâfir kişiye bedel müslümân öldürülmez" 6778

31-Bâb: Müslümân kişi öfke sırasında bir Yahûdî'ye tokat vurduğu zamân (üzerine birşey lâzım gelmez) 6779

89-KİTÂBU İSTİTÂBETİ'L-MÜRTEDDÎN VE'L-MUÂNİDÎN VE KITÂLİHİM VE İSMİ MEN EŞRAKE BİLLÂHİ VE UKÛBETİHİ Fİ'D-DÜNYÂ VE'L-ÂHİRETİ

(Mürtedlerin ve Hakk'a Karşı İnâd Eden Kâfirlerin Tevbe Etmelerini İstemek, Onlarla Kıtâl Etmek, Allah'a Ortak Koşanın Günâhı, Dünyâda ve Âhiretteki Ukûbeti Kitâbı)

(21 Hadîs)

Yüce Allah şöyle buyurdu: "...Çünkü şirk, elbette büyük bir zulümdür" (Lukmân: 13); "[And olsun ki sana da, senden evvelkilere de (şu) vahyolunmuştur:] Eğer ortak tanırsan, celâlim hakkı için, amelin boşa gider ve muhakkak husrâna düşenlerden olursun" (ez-Zumer: 65)

1-Erkek mürted ile kadın mürteddenin hükümleri -(bir midir yâhud ayrı mıdır?)-; -Abdullah ibn Umer, ez-Zuhrî, İbrâhîm en-Nahaî: Dînden dönen kadın öldürülür, demişlerdir- ve bunların tevbe etmelerini istemek bâbı 6786

2-Farzları kabûl etmekten çekinenlerin ve dînden dönmeğe nisbet edilenlerin öldürülmeleri bâbı 6791

3-Bâb: Zımmî olan Yahûdî ve Hıristiyan yâhud muâhid gibi bir başkası Peygamber'e sövmeyi ta'rîz ettiği ve "es-Sâmu aleyke" sözü gibi sövmeyi açıkça söylemediği zamân? 6792

4-Bâb 6794

5-Dînden çıkan Hâricîler'le haktan sapıp bâtıla meyleden mülhidlerin, da'vâlarının çürüklüğü için kendilerine hüccet getirilmesinden sonra öldürülmeleri bâbı 6795

6-Ülfet için ve insanların kendisinden dağılmamaları için Hâricîler'le kıtâli terkeden kimse bâbı 6797

7-Peygamber(S)'in: "Da'vetleri bir olduğu hâlde iki büyük topluluk birbirleriyle harbetmedikçe kıyâmet kopmayacaktır" kavli bâbı 6799

8-Te'vîl ediciler hakkında gelen haberler bâbı 6800

90-KİTÂBU'L-İKRÂH
(İnsanın İstemediği Şeye Zorlanması Kitâbı)
(12 Hadîs)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Kalbi îmân üzere mutmain olduğu hâlde ikrâha uğratılanlar müstesnâ olmak üzere, kim îmânından sonra Allah'ı tanımaz, fakat küfre göğüs açarsa, işte Allah'ın gazabı o gibilerin başınadır. Onların hakkı, en büyük bir azâbdır" (en-Nahl: 106). Ve yine Allah şöyle buyurdu: "Mü'minler mü'minleri bırakıp da kâfirleri dostlar edinmesin. Kim bunu yaparsa (ona) Allah'tan hiçbirşey yoktur. Meğer ki, onlardan gelebilecek bir tehlikeden dolayı sakınmış olasınız..." (Âlu İmrân: 28)

1-Kâfir olmak üzere zorlanmakta horlanmayı, dövülmeyi ve öldürülmeyi tercîh eden kimse bâbı 6811

2-Bâb: Mükreh'in, yânî zorlanan kimsenin satış yapması; benzeri olan muztarr kimsenin mâlî hakk husûsundaki tasarrufu ve maldan başka husûstaki tasarrufu(nun beyânı) hakkındadır 6813

3-Bâb: Mükreh'in, yânî zorlanan kimsenin nikâhı câiz olmaz 6814

4-Bâb: Bir kimse zorlansa da bir köleyi hibe etse yâhud satsa, bu câiz olmaz (hibe de, satış da sahîh olmaz, köle onun mülkünde bâkîdir) 6816

5-Bâb: "İkrâh"ın kökünden "Kerh" ve "Kurh" bir ma'nâyadır 6817

6-Bâb: Kadın zinâ üzerine zorlandığı zamân kendisine hadd, yânî zinâ etme cezâsı yoktur 6818

7-Bir kimsenin, öldürülmekten yâhud bunun benzeri bir zarar geleceğinden korktuğu zamân arkadaşı için, onun kendisinin kardeşi olduğuna yemîn etmesi bâbı 6820

91-KİTÂBU'L-HIYEL
(Hîleler, yânî Hukûkî Çâreler Kitâbı)
(28 Hadîs)

1-Bâb: Hîleleri terketmek hakkında, ve yemînlerde ve yemînlerden başka şeylerde herkes için ancak niyet ettiği şey vardır hakkındadır 6824

2-Bâb: Namâza hîlenin girmesi hakkındadır 6825

3-Bâb: Zekât'ta hîleleri terketmeyi beyân ve "Zekât artar ve eksilir korkusuyla toplu bulunan (zekât malları) arası ayrılmaz, dağınık bulunanların arası da birleştirilmez" hakkındadır 6826

4-Bâb: Nikâhta olan hîle(yi terketmek) 6829

5-Alış-verişlerde hîle yapmanın mekrûh olması ve "Otun fazla olması men' olunacağı için (ihtiyâçtan artan) su fazlası men' olunmaz" bâbı 6831

6-Munâceşe (yânî hâcet yokken başkalarına yüksek fiâta satmak için fiâtta artırma) yapmanın mekrûh olması bâbı 6832

7-Alış-verişlerde birbirini aldatmaya çalışmanın nehyolunması bâbı 6833

8-Velînin bizzât kendisinin rağbet etmekte olduğu yetîm kız hakkında hîle yapmaktan ve o kızın mehrini tam vermemekten nehyolunması bâbı 6833

9-Bâb: Bir adam başkasının bir câriyesini gasbetse de, onu gasbettiğini iddiâ ederek, o câriyenin öldüğünü ileri sürse, hâkim tarafından bu ölmüş câriyenin kıymeti hükmolunsa, sonra o câriyenin diri olarak kendisinden gasbedilmiş olan sâhibi câriyeyi bulsa, bu câriye o adama, yânî mâlikine âiddir. Ve gasbedene hükmolunan kıymet de gasbediciye geri verilir ' 'e bu kıymet, o câriyenin bedeli olmaz. (Çünkü o kimse bu bedeli câriye öldü demesinden dolayı almıştı, bunun bâtıllığı meydana çıkınca, hükmü aslına döner) 6835

10-Bâb 6836

11-Bâb: Nikâhta yalancı şâhidliğin hükmü 6837

12-Kadının kocasına ve kadın ortaklarına hîle yapmasının mekrûh olması ve bu konuda (yânî kadının kocasına ve ortaklarına hîle yapması husûsunda) Peygamber(S)'e inen serzeniş(in beyânı) bâbı 6840

13-Tâûn hastalığından kaçmak husûsunda hîle yapmanın mekrûh olacağı bâbı 6843

14-Bâb: Hibeden dönme ve şuf'ayı düşürme husûsundaki hîle hakkındadır 6844

15-Devlet me'mûrunun, kendisine hediye verilmesi için hîle yapması(nın çirkinliği) bâbı 6848

İmâm el-Buhârî'nin "Ba'zu'n-nâs" ta'bîriyle Ebû Hanîfe'ye ta'rîz ve i'tirâzları hakkında kısa bir hatırlatma 6852

92-KİTÂBU'T-TA'BÎR
(Ru'yâ Ta'bîri Kitâbı)
(61 Hadîs)

1-Bâb: Rasûlullah(S)'a ilk vahy başlangıcı uykuda sâliha ru'yâ (yânî güzel ve doğru ru'yâ) görmekle olmuştur 6854

2-Sâlih kimselerin ru'yâsı ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "And olsun ki, Allah, Rasûlü'nün gördüğü ru'yânın hakk olduğunu tasdîk etmiştir. İnşâallah emniyet içinde (kiminiz) başlarınızı kazıtarak, (kiminiz) saçlarınızı kısaltarak korkusuzca mutlakaa Mescidi Harâm'a girecek-siniz. Fakat Allah sizin bilmediğinizi bildi de, ondan önce yakın bir feth yaptı" (el-Feth: 27) 6858

3-"Ru'yâ Allah tarafındandır" bâbı 6859

4-Bâb: "Doğru ve güzel ru'yâ, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'üdür" 6860

5-Mübeşşirât (yânî sevinç ve ferah veren güzel ru'yâlar) bâbı 6862

6-Yûsuf Peygamber'in -selâm ona - ru'yâsı bâbı 6864

7-İbrâhîm Halîl Peygamber'in -ona selâm olsun- ru'yâsı bâbı 6865

8-Bir topluluğun (ibâreleri farklı olsa da) bir tek ru'yâ üzerinde uyuşmaları bâbı 6866

9-Zindan ehlinin, fesâd ve şirk ehlinin ru'yâları bâbı 6868

10-Ru'yâda Peygamber(S)'i gören kimse bâbı 6871

11-Geceleyin görülen ru'yâ (gündüzleyin görülen ru'yâya müsâvî olur mu yâhud bunlar farklı olurlar mı?) bâbı 6873

12-Gündüzleyin görülen ru'yâ bâbı 6876

13-Kadınların ru'yâsı bâbı 6878

14-Bâb: "Hulm şeytândandır. Bir şahıs hulm gördüğü zamân sol tarafına tükürsün ve Azîz ve Celîl olan Allah'a sığınsın" 6880

15-Süt (ru'yâda görüldüğü zamân ne ile ta'bîr edilir?) bâbı 6880

16-Bâb: Bir şahıs ru'yâsında sütü, parmaklarından yâhud tırnaklarından aktığını gördüğü zamân? 6881

17-Ru'yâda gömlek görülmesi (ve ta'bîri) bâbı 6882

18-Ru'yâda gömleği yerde sürükleme bâbı 6883

19-Ru'yâda yeşillikler ve yeşil bahçe görmek bâbı 6883

20-Erkeğin ru'yâda bir kadını açması bâbı 6884

21-Ru'yâda ipek elbise görmek bâbı 6885

22-Ru'yâda elde anahtarlar görülmesi bâbı 6886

23-Ru'yâda sağlam kulpa ve halkaya yapışmak bâbı 6887

24-Ru'yâda büyük çadırın direğini yastığının altında -yâhud: yastığının yanında- görmek bâbı 6888

25-Ru'yâda kalın ipek kumaş görmek ve yine ru'yâda cennete girmeyi görmek bâbı 6888

26-Ru'yâda kayd (yânî bağlama) görmek bâbı 6889

27-Ru'yâda akan pınar görülmesi bâbı 6890

28-Ru'yâda insanlar suya kanıncaya kadar kuyudan su çekip çıkarma bâbı 6892

29-Ru'yâda kuyudan zaîflıkla berâber bir yâhud iki dolu kova su çekmek bâbı 6893

30-Ru'yâda istirâhat etmek bâbı 6894

31-Ru'yâda köşk görmek bâbı 6895

32-Ru'yâda abdest almayı görmek bâbı 6896

33-Ru'yâda Ka'be'yi tavâf etmek bâbı 6897

34-Bâb: Bir şahıs ru'yâda sütten artanını başkasına verdiğini gördüğü zamân? 6898

35-Ru'yâda emînlik olması ve korkunun gitmesini görmek bâbı 6898

36-Ru'yâsında sağ taraf üzerine alınıp yürütülen kimse bâbı 6900

37-Ru'yâda kendisine kadeh verilmesi bâbı 6901

38-Bâb: Ru'yâda (uçucu olmayan) birşey uçtuğu zamân? 6902

39-Bâb: İnsan ru'yâda boğazlanacak sığırlar gördüğü zamân? 6903

40-Ru'yâda üfürme görülmesi bâbı 6904

41-Bâb: İnsan ru'yâsında birşeyi bir taraftan çıkarıp da onu başka bir yerde iskân ettiğini gördüğü zamân? 6905

42-Ru'yâda siyah kadın görmek bâbı 6905

43-Ru'yâda başının saçı dağınık kadın görmek bâbı 6906

44-Bâb: İnsan ru'yâda kılıç sallayıp hareket ettirdiği zamân? 6906

45-Ru'yâsı hakkında yalan söyleyen kimse bâbı 6907

46-Bâb: "İnsan uykusunda hoşlanmayacağı birşey gördüğünde o ru'yâyı kimseye haber vermesin ve onu zikretmesin" 6909

47-Ta'bîr edici, ta'bîrde isâbet etmediği zamân ru'yâ tefsîrinin ilk ta'bîr ediciye âid olacağı görüşüne i'tikaat etmeyen kimse bâbı 6911

48-Ru'yâ ta'bîrini sabâh namâzının ardından yapmak bâbı 6913

93-KİTÂBU'L-FİTEN
(Fitneler Kitâbı)
(79 Hadîs)

1-Yüce Allah'ın: "Ve öyle bir fitneden sakının ki, hiç de içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz ve bilin ki Allah'ın azâbı şiddetlidir" (el-Enfâl: 25) kavlinin beyânı ile Peygamber(S)'in fitnelerden sakındırmasının beyânı hakkında gelen hadîsler bâbı 6921

2-Peygamber(S)'in: "Sizler benden sonra hoşlanmayacağınız birtakım çirkin işler göreceksiniz" kavli bâbı 6924

3-Peygamber(S)'in: "Ümmetimin helâki beyinsiz birtakım gençlerin elleriyledir" kavli bâbı 6927

4-Peygamber(S)'in: "Vukû'u yaklaşan bir şerrden dolayı vay Arab'ın hâline!" kavli bâbı 6929

5-Fitnelerin meydana gelmeleri 6930

6-Bâb: "Bundan sonra gelecek zamân, muhakkak evvelkinden daha şerrli olacaktır" 6933

7-Peygamber(S)'in: "Kim bize silâh çekerse, o bizden değildir" kavli bâbı 6935

8-Peygamber(S)'in: "Benden sonra birbirinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyiniz" kavli bâbı 6937

9-Bâb: "Fitne zamânında oturanın fitnesi, ayakta durandan hayırlı olur" 6941

10-Bâb: "İki müslümân kılıçları ile karşılaştıkları zamân..." 6942

11-Bâb: Bir devlet başkanı üzerinde toplanmış bir cemâat bulunmadığı zamân (bu fitne, dağınıklık ve ihtilâf hâlinde) müslümânın işi nasıl olacaktır? 6944

12-Fitneler ve zulümler ehlinin ferdlerini çoğaltan kimseler bâbı 6946

13-Bâb: Müslümân, değersiz ve hayırsız insanlar içinde kaldığı zamân (ne yapacaktır)? 6947

14-Fitne sırasında (fesâd yeri olan şehirlerden kaçarak) çöl Arabları'yla oturmak bâbı 6949

15-Fitnelerden Allah'a sığınmak bâbı 6951

16-Peygamber(S)'in: "Fitne doğu cihetindedir" kavli bâbı 6953

17-Denizin dalgalanması gibi dalgalanacak olan fitne bâbı 6956

18-Bâb 6961

19-Bâb 6962

20-Bâb: "Allah bir kavme azâb indirince..."? 6964

21-Peygamber(S)'in Alî'nin oğlu Hasen için: "Benim bu oğlum elbette bir seyyiddir. Umarım ki, Allah bu oğlum sebebiyle müslümânlardan iki büyük fırkanın arasını ıslâh eder" kavli bâbı 6965

22-Bâb: Bir insan bir kavmin yanında birşey söyler de sonra onların yanından çıkar ve söylediğinin zıddını söylerse? 6967

23-Bâb: "Kabirlerde olanlar (diriler tarafından) gıbta edilmedikçe kıyâmet kopmaz" 6970

24-Zamânın (ilk hâlinden) değiştirilmesi, nihâyet putlara ibâdet etmeleri bâbı 6970

25-(Hicâz arâzîsinde) ateş çıkması bâbı 6972

26-Bâb 6973

27-Deccâl'in zikri bâbı 6975

28-Bâb: Medîne'ye Deccâl giremez 6980

29-Ye'cûc ve Me'cûc bâbı 6982

94-KİTÂBU'L-AHKÂM
(Hükümler Kitâbı)
(81 Hadîs)

1-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, Allah'a itâat edin. Rasûle ve sizden olan emir sâhiblerine de itâat edin..." (en-Nisâ: 59) 6985

2-Bâb: Emîrler Kureyş'tendir 6987

3-Hikmetle hüküm verenin ecri bâbı 6989

4-İmâmın (devlet başkanının, onun ta'yîn ettiği emîrlerinin) Allah'a ma'siyet olmayan emirlerini dinlemek ve itâat etme(nin vucûbu) bâbı 6993

5-Bâb: "Emîrlik ve idârecilik istemeyen kimseye; Allah bu işte ona yardım eder" 6996

6-Bâb: "Emîrlik isteyen kimse, emîrlik işinde yalnız bırakılıp yardım olunmaz" 6996

7-Emîrlik isteği üzerine hırslı olmanın mekrûhluğu bâbı 6997

8-Bir topluluğu koruyup gözetlemek vazîfesi verilip de o topluluğa nasîhat etmeyen kimse bâbı 6998

9-Bâb: İnsanlar üzerine meşakkat girdiren kimseye Allah da meşakkat verir 7000

10-Yolda iken hükmetmek ve fetvâ vermek bâbı 7001

11-Peygamber(S)'e âid (huzûruna insanların girmelerine mâni' olacak) kapıcılar olmadığının zikredilmesi bâbı 7002

12-Hâkim, öldürülmesi vâcib olan kimse üzerine üstünde bulunan imâmdan bunun için ayrıca izin almaksızın öldürmekle hüküm verir bâbı 7004

13-Bâb: Hâkim yâhud müftî öfkeli hâlde hüküm ve fetvâ verir mi? 7006

14-Hâkim için (haddler gibi Allah hakları dışındaki husûslarda) insanların işlerinde, zanlardan ve töhmetten korkmadığı zamân kendi bilgisi ile hükmetmek hakkı olduğu görüşünde olan kimse bâbı 7008

15-"Bu fulânın yazısıdır" diye mühürlenmiş yazı üzerine şâhidlik etme; bu nev'iden yazı üzerine şâhidliğin câiz olacak ve kendilerine şâhidliğin dar olacağı, yânî câiz olmayacak olanlar, hâkimin kendi âmillerine mektûb yazması ile kaadının diğer kaadıya mektûb yazmasının hükmü bâbı 7010

16-Bâb: İnsan ne zamân kaadı olmaya hakk kazanır? 7014

17-Hâkimlerin ve (müslümânların işlerini yüklenen) hükûmet âmir ve me'mûrlarının rızıkları bâbı 7016

18-Mescidde hüküm veren ve yine mescid içinde la'netleşme yaptıran kimse bâbı 7019

19-Mescid içinde hüküm veren ve nihâyet dînî cezâlardan bir cezâ vermeğe geldiğinde, cezâyı hakk eden kimsenin mescidden çıkarılmasını emreden kimse bâbı 7020

20-İmâmın da'vâ sırasında hasımlara öğüt vermesi bâbı 7021

21-Kaadılığı üzerine alması zamânında yâhud üzerine almadan önce iki hasımdan birisi için bu hâkimin huzûrunda olacak olan şâhidliğin hükmü nedir? bâbı 7023

22-Vâlî, bir yere iki kumandan gönderdiği zamân, onlara birbirlerine itâat etmelerini ve birbirlerine öfkelenip isyân etmemelerini emretmesi bâbı 7028

23-Hâkimin (düğün için olan) da'vete icâbet etmesi bâbı 7029

24-Devlet âmir ve me'mûrlarına verilen hediyeler(in hükmü) bâbı 7029

25-Kölelerin kazâ ve hâkimlik vazîfelerine ta'yîn olunmaları ve memleketler üzerine vâlî ve kumandan yapılmaları bâbı 7031

26-İnsanların siyâset işlerini üzerlerine alan ve onların bu işlerini koruyup tedbîr eden arîf yânî işbilir kişiler bâbı 7032

27-Bir kimsenin sultânın huzûrunda sultânı medhetmesi, oradan çıktığında da bunun zıddını söylemesinin çirkin olması bâbı 7033

28-(Allah haklarında değil de insan hakları husûsunda) hazır olmayan kimse üzerine hüküm verme bâbı 7034

29-Bâb: "Her kimin lehine mü'min kardeşinin hakkı hükmolunmuşsa sakın o kimse bu hakkı almasın. Çünkü hâkimin hükmü harâmı halâl kılmaz, halâlı da harâm kılmaz" 7035

30-Kuyu ve benzeri (havuz, ev ve su hakkı) hakkında hüküm verme bâbı 7037

31-Malın çoğu ve azı hakkında hüküm vermek bâbı 7038

32-İmâmın (devlet başkanının) insanların mallarını ve akarlarını (borçlarını tam ödetmek ve faydalandırmak için) satın alması bâbı 7040

33-Kumandanlar hakkında hiçbir söz bilmeyerek kötüleme yapanın kötülemesine aldırmayan kimse bâbı 7040

34-"el-Eleddu'l-hasım" -ki "Husûmeti devâmlı olan"- kimse bâbı 7041

35-Bâb: Hâkim zulüm ile hükmettiği yâhud ilim ehline zıdd bir hüküm verdiği zamân, onun bu hükmü reddedilir 7042

36-İmâm (yânî devlet başkanı) bir kavme gelir ve onların aralarını iyileştirip düzeltir bâbı 7043

37-Bâb: Hüküm yazıcısının emîn ve akıllı bir kimse olması müstehâb olur 7045

38-Hâkimin, kendi emrindeki âmir ve me'mûrlarına; kaadının da insanların mallarını ve haklarını yazıp korumakla vazîfeli "emînler" denilen me'mûrlarına yazı yazması bâbı 7047

39-Bâb: Hâkime, müslümânlara âid işlerde bakıp tahkîk etmesi için tek başına bir adamı göndermesi câiz olur mu? 7050

40-Hâkimlerin ifâdeleri tercüme ettirmeleri (yânî sözleri kendi dilinden başka bir dille tefsîr ettirmeleri) ve bir tek tercümân câiz olur mu? bâbı 7051

41-İmâmın (yânî devlet başkanının) vâlî, âmir, kumandan ve me'mûrlarını hesâba çekmesi bâbı 7053

42-İmâmın (yânî devlet başkanının) sırdaşları ve devlet işlerini danışıp istişâre ettiği kimseler bâbı 7055

43-İmâm (yânî devlet başkanı) insanlarla nasıl bey'at yapar (yâhud: İnsanlar imâmla nasıl bey'at ederler)? 7056

44-(Bir hâlette te'kîd için) iki kerre bey'at eden kimse bâbı 7062

45-Bedevî Arablar'ın (İslâm ve cihâd üzerine) bey'at etmeleri bâbı ... 7063

46-Küçük çocuğun bey'ati bâbı ... 7064

47-Bey'at ettikten sonra bey'atinden geri dönmek isteyen kimse bâbı 7065

48-Bir imâma (devlet başkanına Allah'a tâat maksadıyle değil de) sırf dünyâ menfâati için bey'at eden kimse bâbı ... 7065

49-Kadınların bey'ati bâbı ... 7066

50-Yaptığı bir bey'ati bozan kimse bâbı ... 7069

51-Vefât ardında halîfe ta'yîn etmek bâbı ... 7070

52-Bâb ... 7075

53-Birbirleriyle çekişen hasımların, töhmet ve ma'siyet ehli olanların, bu sıfatla tanınmalarından sonra evlerden çıkarılmaları bâbı ... 7076

54-Bâb: İmâm için mücrimleri ve ma'siyet işleyeleri konuşmaktan, kendilerini ziyâret etmekten ve benzeri şeylerden men' etmesi câiz olur mu? ... 7077

95-KİTABÛ'T-TEMENNÎ
(Temennî Kitâbı)
(20 Hadîs)

1-Temennî hakkında gelen şeyler ve şehîd olmayı temennî eden kimse bâbı ... 7080

2-Hayır temennî etmek ve Peygamber(S)'in: "Benim Uhud Dağı kadar altınım olsa..." sözü bâbı ... 7082

3-Peygamber(S)'in: "Hacc aylarında umrenin cevâzını şimdi hatırladığım gibi ihrâma girerken de önden bilmiş olaydım, kurbanlık sevketmezdim" sözü bâbı ... 7082

4-Peygamber(S)'in: "Keşki şöyle şöyle olsaydı" demesi bâbı ... 7085

5-Kur'ân okumayı ve ilim öğrenmeyi temennî etmek bâbı ... 7086

6-Mekrûh olacak temennîler bâbı ... 7087

7-Kişinin "Eğer Allah olmayaydı, biz kendiliğimizden doğru yolu bulamazdık" sözü bâbı ... 7089

8-Düşmanla karşılaşmak (harbetmek) temennîsinin kerâheti bâbı ... 7090

9-"Keşki şöyle olaydı" diye temennî etmenin câiz olması bâbı ... 7091

96-[KİTABÛ AHBÂRİ'L-ÂHÂDİ]
(Vâhidlerin - Tek Kişilerin- Haberleri Kitâbı)
(20 Hadîs)

1-Son derece doğru ve doğruluğu köklü bir meleke hâlinde bulunan âdil bir zâtın ezân, namâz, oruç ve bunlara benzer farzlar ve dînî hükümler hakkındaki haberinin mu'teber ve infâzı vâcib şer'î bir delîl olduğuna dâir gelen hadîsler bâbı 7097

2-Peygamber(S)'in Zubeyr ibnu'l-Avvâm'ı düşmanın hâllerini öğrenip haber getirmesi için tek başına öncü ve câsûs olarak göndermesi bâbı 7108

3-Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine size izin verilmedikçe girmeyin... Fakat da'vet olunduğunuz zamân girin..." (el-Ahzâb: 53) 7109

4-Peygamber(S)'in birbiri ardından birçok vâlîler, kumandanlar ve yabancı devletlere elçiler gönderir olması bâbı 7111

5-Peygamber(S)'in Arab hey'etlerine arkalarında bulunan kavimlerine, kendisinden işittikleri ilmi teblîğ etmelerini vasiyet etmesi bâbı 7113

6-Tek kadının haberi (yânî bununla amel edilir mi yâhud edilmez mi?) bâbı 7115

Rasûlullah'ın vâlîleri, kumandanları ve sefîrleri (Şârih Aynî'nin tertîbiyle) 7118

97-KİTÂBU'L-İ'TİSÂM Bİ'L-KİTÂBİ VE'S-SÜNNETİ
(Allah'ın Kitâbı'na ve Peygamber'in Sünnetine Sımsıkı Yapışıp Tutunmak Kitâbı)
(96 Hadîs)

1-Peygamber(S)'in: "Ben câmialı sözler ile gönderildim" kavli bâbı 7139

2-Rasûlullah(S)'ın (sözleri, fiilleri ve takrîrlerini şâmil olan) sünnetlerine uymak bâbı 7141

3-Çok suâl sormanın ve kendini ilgilendirmeyen husûslarda külfet ve zorluk aramanın mekrûh olması bâbı 7152

4-Peygamber(S)'in fiillerine uymak bâbı 7159

5-İşte şiddetten ve derinlemeye gitmekten; ilimde ihtilâf hâlinde nizâlaşmadan; dînde aşırılıktan ve bid'atlerden (yânî Kitâb ve Sünnet'te olmayan sonraki uydurmalardan) mekrûh olacak şeyler bâbı 7159

6-Bir bid'atçiyi barındıran kimsenin günâhı bâbı 7170